

Ellen G. White Estate

TI DACKEL A PANAGBINNUSOR

The background of the cover features a collage of historical and religious imagery. At the top, a bright, glowing light source on the left creates a lens flare effect across the title. Below the title, several open, antique-style books with dense, handwritten text are visible. In the foreground, a large, silver, curved sword or dagger with a black handle is positioned diagonally, overlapping the books. The overall color palette is warm, dominated by browns, golds, and whites.

ELLEN G. WHITE

**Ti dackel a
panagbinnusor ni Cristo
ken ni satanas**

Ellen G. White

1945

**Copyright © 2012
Ellen G. White Estate, Inc.**

Information about this Book

Overview

This eBook is provided by the [Ellen G. White Estate](#). It is included in the larger free [Online Books](#) collection on the Ellen G. White Estate Web site.

About the Author

Ellen G. White (1827-1915) is considered the most widely translated American author, her works having been published in more than 160 languages. She wrote more than 100,000 pages on a wide variety of spiritual and practical topics. Guided by the Holy Spirit, she exalted Jesus and pointed to the Scriptures as the basis of one's faith.

Further Links

[A Brief Biography of Ellen G. White](#)
[About the Ellen G. White Estate](#)

End User License Agreement

The viewing, printing or downloading of this book grants you only a limited, nonexclusive and nontransferable license for use solely by you for your own personal use. This license does not permit republication, distribution, assignment, sublicense, sale, preparation of derivative works, or other use. Any unauthorized use of this book terminates the license granted hereby.

Further Information

For more information about the author, publishers, or how you can support this service, please contact the Ellen G. White Estate at mail@whiteestate.org. We are thankful for your interest and feedback and wish you God's blessing as you read.

Contents

Information about this Book	i
Pauna	8
Panglawlawag	11
1. Ti Pannacadadael ti Jerusalem	16
Panongocom a Maitactac	20
Padpadto a Natungpal	20
2. Ti Pannacaidadanes cadagidi Immuna a Siglo	24
Calpasan ti Panangidadanes Naisublat ti Pasablog	26
Panaglalasin dagiti Pudno ken Saan a Pudno	27
Irarang-ay dagiti Nadangkes.	29
3. Ti Panaglicud.	31
Ti Tao ti Basol	32
Ti Aldaw a Panaginana Nabaliwan	33
Ti Dusa ni Enrique IV	37
Pinapagano nga Allilaw iti Uneg ti Iglesia	38
Ti Inquisicion.	39
4. Dagiti Taga Valdenses	41
Pannacasursuro dagiti Agtutubo a taga Valdenses	43
Dagiti Valdenses Cas Misionero	44
Pannacaidadanes dagiti taga Valdenses	49
5. Ni Juan Wicleff	50
Pannacatungpa ti Turay ti Papa idia Inglutcrn	52
Nakilimlimos a Frailes	52
Ti Panangpabasol ti Roma ken Wicleff	54
Nagsalisal a Papa.	54
Pannacayulog ti Biblia iti Saot Ingles	55
6. Ni Hus ken ni Jeronimo	60
Ti Immuna a Panagbiag ni Hus	61
Retrato nga Adda Sermonna	62
Ti Praga iti Babaen ti Interdicto ti Papa	63
Ni Jeronimo	64
Ni Hus Tumabuno iti Concilio	66
Ni Hus Nabalud	66
Ti Pannacapapatay ni Hus	68

Ti Pannacapapatay ni Jeronimo	69
Dagiti Nagcaycaysa nga Agcacabsat	74
7. Ti Isisina ni Lutero iti Roma	76
Pannacasursuro ni Lutero	76
Ni Lutero Nasucalanna ti Maysa a Latin a Biblia	78
Ni Lutero Nagbalin a Monje	79
Isasarungcar idiy Roma	80
Idiy Universidad ti Wittenberg	81
Pannacalaco dagiti Indulgencias	83
Dagiti Siam a pulo ket Lima a Tesis ni Lutero	85
Dagiti Pannacasuut ken Pannacabusorna	85
Pagparangenda idiy Roma	87
Ti Sumaria idiy Augsburg	88
Ti Panagturaynu Manipud Augsburg	90
Pannakigsyem ni Federico	91
Pannacaisacnap dagiti Baro a Doctrina	92
Pannacaexcomulgar	93
8. Ni Lutero iti Sangoanan ti Concilio	97
Ti Bitla ni Aleandro	98
Ti Viaje a Nagpa-Worms	99
Iti Sangoanan ti Conoilio	100
Panggeddeng ni Carlos V	106
Idiy Castillo ti Wartburg	109
9. Panagrang-ay ti Reforma Idiy Alemania	112
Pannacayulog ti Baro a Tulag	113
10. Ti Reformador a Suizo	116
Isusurot iti Nasantoan a Surat	117
Idiy Convento	119
Naayaban idiy Zurich	120
Panagrang-ay idiy Suiza	124
11. Panagprotesta Dagiti Principe	128
Ti Concilio Sadi Spira	128
Pannacaibunannag ti Wayawaya ti Religion	132
Ti Concilio Sadi Augsburg	135
12. Idiy Inglatera	138
Ti Baro a Tulag iti Saot Ingles	139
Idiy Escocia	141
Ti Inglatera Awatenna ti Kinaprotestante	143

13. Ni Whitefield ken Dagiti ag Wesley	145
Puon ti Sao a Metodista	148
Ti Naespirituan a Pannacaipababa ken ti Gapuna	149
14. Irarang-ay ti Wayawaya	153
Maysa a Pudno nga Estudiante ti Biblia	155
15. Dagiti Mangipacdaar iti Narniag a Bigat	162
Ti Maicadua a Yaay ni Cristo	162
Pagilasinan ti Yaay ni Cristo	164
Ti Dackel a Gingined	164
Ti Aldaw a Nasipnget	166
16. Naindaclan a Panagriing iti Religion	171
Ti Tignay dagiti Adventista	172
17. Maysa a Reformador iti Maudi nga Aldaw	178
Pannacasapul ti Maysa a Mangisalacan	179
Ti Panagadalna iti Biblia	180
Ti Maicadua a Yaay ni Crista	181
Ti Tiempo a Naipadto	183
Dagiti 2300 nga Aldaw	184
Inrugina ti Mangascasaba	188
Dagiti Nagtinnag a Bituen Isudat Maysa a Pagilasinan	190
Ti Ibusor	192
Idi Aldaw ni Noe ken iti Aldawtayo	193
” Umayacto Manen”	194
18. Ti Pannacauppapay	198
Pannacauppapay idi Immuna a Yaayna	199
Pinetpetanda a Nalaing ti Pammatida	200
19. Ania ti Santuario a Cuna?	203
Saan a Ti Daga ti Santuario	205
Ti Nailangitan a Saniuario	207
Ti Pagwadan	208
Ti Pannacadalus ti Santuario	210
Ti Panagservi	211
Leccion nga Isuro ti Pannacaabbong	213
Ti Panagservi ni Cristo	215
20. Idiay Casasantoan a Lugar	217
Ti Padto Natungpal idiay Lanqit	218
Maysa a Panawen ti Pannacasuut	221
21. Ti Linteg ti Dios Saan nga Agbaliw	222

Ti Maicapat a Bilin	223
Ti Panagdaydayaw iti Dios a Namarsua	225
Ti Panagrucbad iti Animal	227
Ti Animal a Dunt Sarana	228
Ti Ladawan ti Animal	229
Ti Bassit a Sara	232
Ti Aldaw a Panaginana Saan a Nabaliwan Uray Caanoman .	233
Ti Nacabutbuteng ken Mangamames a Damag	235
22. Maysa a Trabajo ti Reforma	237
Ti Aldaw a Panaginana Idiay Eden	239
Ti Di Umumno a Panagrazon	241
Ti Ibusor	242
23. Ti Panangocom	245
Ni Cristo iti Sangoanan ti Ama	245
Dagiti Nailanad Isudat Mangikeddeng iti Pannacaocom . . .	246
Ti Linteg ti Dios Isut Pacarucodan	248
Naindaclan a Pannacasukimat dagiti Libro	249
Ti Manangidarum	250
Tiempo ti Panangocom	251
Maysa a Nasken a Tiempo	254
Ti Maudi a Keddeng	255
24. Ti Nangrugian ti Dakes	257
Ti Pannacatnag ni Lucifer	258
25. Panagginnurangura ti Tao ken ni Satanas	268
26. Ibaballaet Dagiti Dakes nga Espiritu	273
27. Dagiti Silo ni Satanas	280
28. Ti Immuna a Dackel a Pannacaallilaw	289
29. Ti Espiritismo	305
30. Dagiti Gandat ti Kinapapa	313
31. Ti Umadani a Panagrupac	329
Dagiti Dua a Dackel nga Ulbod	332
Ti Annurotcn ni Satanas	335
32. Ti Nasantoan a Surat Natalged a Pagcamangan	337
Kinapateg dagiti Pablaac ti Dios	338
Pannacaibucsil ti Nasantoan a Surat	340
Panagadal iti Biblia ken ti Cararag	343
Ti Panagduadua	344
Ti Baclayen a Sungbatan iti Dios	345

33. Ti Maudi a Pablaac	347
Pannacabalin ti Maicatlo nga Angel	350
Maibunga ti Pablaac	350
Pannacasuut ti Pammati	352
Ti Maudi a Tudo	354
34. “Tiempo ti Riribuc”	356
Panagserra ti Pannacaisalacan	357
Ti Rigat ni Jacob	358
Ti Pungtot ni Satanas	361
Panagparang ni Satanas	362
Ti Peggad dagiti Tao ti Dios	364
Dagiti Pannusa ti Dios	364
Cari ti tulong a Maipaay Cadagiti Tattao ti Dios	366
35. Ti Pannacaisalacan Dagiti Tao ti Dios	369
Ti Agnanayon a Tulag	374
Pannacauppapay dagiti Saan a Pudno a Mammadto	374
Ti Trabaja ti Angel ni Patay	376
36. Iyuulog ti Ari	378
Ti Panagungar dagiti Natay	381
Pannacabalangat dagiti Nagballigi	382
Ti Iseserrec iti Nasantoan a Ciudad	383
Panagsarac ni Cristo ken ni Adan	384
Nacasursuroda Gapu iti Rigat	385
Panagadal Maipapan iti Pannacasubbot	387
37. Ti Pannacalangalang ti Daga	389
38. Ti Panagpatingga ti Bacal	394
Ti Panndcabalangat ni Cristo	398
Maysa a Maipabuya a cas la Cine	398
Idiay Pangocoman ti Dios	399
Ni Satanas Bigbigenna ti Pannacaabacna	400
Ti Panungpalan Dagiti Nadangkes	402
Ti La Matda a Pacakitaan ti Lunod	403
Ti Nasbut a Daga	404
Idiay Langit	405

Pauna

Toy a libro, agbasbasa, saan a maiwarnac tapno ibagana cadatayo nga adda basol ken kinaayayay ken kinacacaasi diroy lubong. Isnamin daytoy ammotay a nalaing.

Toy a libro saan a maiwarnac tapno ibagana cadatayo nga adda di mapagcappia a panagbinnusor ti sipnget ken lawag, ti basol ken kinalinteg, ti dakes ken ti imbag, ti patay ken biag. Iti caunggan a paset dagiti puspusotayo ammotay dayta. ket ammotayo nga adda biang ken pasettayo itoy a panagbinnusor.

Ngem iti tunggal maysa cadatayo dumteng no dadduma ti tari-gagay a mangammo iti adadda pay maipapan iti dackel a panagbinnusor. Casano cadì ti pinangrugina? Wenno naicasigud cadì ditoy idi eua ? Ania dagiti elemento a bumiang iti nacabutbuteng unay a buyana? Casanot pannacaibiangco kencuana? Ania ti báagic a sungbatan? Masaracac. ti bagic nga adda ditoy lubong a saan a siac ti akinnakem. Caipapananna dayta caniac iti dakes wenno naimbag?

Ania dagiti dackel a principio a ramaramenna? Casanot eapaut ti panagtuloy toy a panagbinnusor? Anianto ngata ti tungpalna? Malbunto ngata toy daga, cas sawen cadatayo dagiti dadduma a científicos, idiay wecwec ti agnanayon a rabii nga awan a pulos ti initna ken nacaro ti lam-ecna? wenno adda nasaysayaat a masacbayanna, a pagsilnagan ti raniag ti biag. ken mainitan ti agnanayon nga ayat ti Dios?

Ngem ti saludsud umasasideg pay: Casanot pamasardeng ti gubat iti uneg ti pusoc, ti panagbinnusor ti sumsumrec a kinaagum ken ti rumrummuar a kinaayat, tapno agballigi coma ti naimbag ket isu ti agballigin a maipaay iti agnanayon? Ania ti macuna ti Biblia? Ania ti isuro ti Dios cadatayo maipanggep itoy a cuestion, a naglaus [6] ti pategna iti tunggal cararua?

Dagiti cacastoy a saludsud sarangtendatayo iti amin a sikigan. Rumasucda cadagiti uneg ti pusotayo. Kiddawenda ti nalawag a sungbat.

Pudno unay a ti Dios a nangparsua iti unegtayo ti panagtarigagay iti naimimbag, ti panagray-o iti pudno, dinanto ilinged cadatayo ti sungbat ti amin a masapul nga ammoen; ta “awanto ti aramiden ni Apo Jehova a dinto maipalgac ti palimedna cadagiti adipenna, dagiti mammadto. ”

Isut panggep toy a libro, agbasbasa, ti tumulong iti nariribuc a cararua tapno malawlawagan iti amin toy a pagricutan. Isut insurat ti maysa a nacananam ken nacasarac a ti Dios isut naimbag, ken isu a nacaammo babaen ti pannakiumanna iti Dios ken panangadalna iti Saona a ti palimed ni Jehova adda cadagiti agbuteng Kencuana, ket iparangnanto cadacuada ti tulagna.

Tapno naimimbag pay ti pannacaawattayo cadagiti principio ti napateg unay a panagbinnusor, isu a nacairamanan ti biag ti sangalubongan, ti nagsurat iparangna toy a panagbinnusor cadatayo babaen dagiti dackel ken nalawag a leccion a maadal manipud itay naudi a duapulo a siglo.

Ti pangrugian toy a libro salaysayenna dagiti naladingit ken maudi a buya ti historia ti Jerusalem, daydi ciudad a pinili ti Dos, calpasan ti dina panangawat iti Nailanza sadi Calvario, isu nga im-may mangisalacan. Ket sana salaysayen ti dackel a dalan dagiti nacion, itudona cadatayo dagidi pannacaidadanes dagiti annac ti Dios cadagidi immuna a siglo; sa ti dackel a panaglicud a sim-maruno iti uneg ti iglesiana; sa ti panangriing daydi Reformacion iti sangalubongan, isu a nacaipararangan iti nabatad dagiti dadduma a dackel a principio ti panagbinnusor; sa ti pannacapagungar ken pannacaitan-oc dagiti Nasantoan a Surat, ken dagiti macaited ginawa ken macaited biag nga influenciada; sa ti nareligionan a pannacariing cadagiti camaudianan nga aldaw; ken ti pannacalucat ti nabiag nga ubbog ti sao ti Dios, agraman dagiti na- cascadaaw a paltiing ti silaw ken pannacaammo tapno adda pangsaranget iti irarasuc ti tunggal allilaw ni sipnget. [7]

Ti agdama ken agngangabit a panagbinnacal, agraman dagiti napateg unay a principio a ramaramenna, isu nga awanto ti di maki-raman, nalaca, nacanatad ken napigsa unay ti pannacailawagda.

Ket iti camaudiananda amin, maibaga cadatayo ti maipapan iti agnanayon ken nagloriaan a panagballigi ti naimbag iti dakes, ti nalinteg iti killo, ti lawag iti sipnget, ti ragsac iti ladingit, ti namnama iti paay, ti gloria iti bain, ti biag iti patay, ken ti agnanayon ken

napaut ti panagibturna nga ayat iti manangibales a gura. — *Dagiti*
[8] *Nangimprenta.*

Panglawlawag

Idi di pay nacastrec ti basol dito lubong, ni Adan siwawayawaya a makisarita a siraragsac iti Nangaramid kencuana; ugem nanipud simmina ti tao iti Dios gapu iti basol, naiccat ti castoy a dackel a gundaway manipud iti raza ti tao. Nupay casta, babaen ti piano ti pannacaisalacan, naluctan ti maysa a dalan tapno dagiti agnaed iti daga mabalinda pay ti makisao sadi langit. Ti Dios nakisao cadagiti tao babaen ti Espirituna, ket nangibaon ti nadiosan a silaw iti lubong babaen dagiti palpalting nga intedna cadagiti pinilina nga adipen.

Cabayatan ti immuna a dua ribu ket lima gasut a tawen ti historia ti tao, awan nailanad a palting. Dagidiay sinursuroan ti Dios insaoda ti amraoda cadagiti sabsabali, sa ibaga ti ama iti anacna. cadagiti sumaruno a capcaputotan. Ti pannacailanad ti sao ti Dios nangrugi idi tiempo ni Moises. Iti dayta dagiti naipalting a sao ti Dios inlanadda iti uneg ti nasantoan a libro. Toy a trabajo nagtuloy cabayatan ti atiddug a panawen nga agsanganibu ket innem a gasut a tawen,—manipud ken Moises, isu a nangilanad iti historia ti panamarsua ken ti linteg, agingga ken Juan, isu a nangilanad cadagiti carimbawan a kinapudno ti evangelio.

Ti Biblia tudoenna ti Dios a nangaramid kencuana; nupay casta isut insurat dagiti ima ti tao; ket iti nadumaduma nga estilo dagiti nadumaduma a librona iparangda dagiti cadcadawyan dagiti nagsurat kencuana. Dagiti kinapudno a naipalgac “impalting amin ti Dios” (2 Tim. 3:16); nupay casta naisawangda iti pagsasao dagiti tao. “Dagiti tao nagsaoda iti biang ti Dios a pinaltingan ida ti Espiritu Santo.” 2 Pedro 1:21. Ti Awan Patinggana a Dios babaen ti nasantoan nga Espirituna sinilawanna dagiti panunut ken puso dagiti adipenna. Nangted cadagiti tagtagainep ken parpamata, ken simsimoblo ken pangpangngarig; ket dagidiay a nacaipaltingan a casta ti pudno, inlanadda ti panpanunut iti sao ti tao.

Idinto ta naisuratda cadagiti naggigiddiat a panawen, ken msurat ida dagiti tao a nagaddayu unay ti gididiat dagiti saad ken trabajoda, ken talugading ti isip ken espirtuda, dagiti libro ti Biblia iparangda

[9]

ti adu a giddiatda iti estilo, casta met nga adda giddiat ti naturaleza dagiti panggep nga ilawlawagda. Nadumaduma a wagas ti panagsao nga inaramat dagiti nadumaduma a nagsurat; masansan a ti isu met laeng a kinapudno nalawlawag ti panangiparang ti maysa a nagsurat ngem ti maysa.

Idinto ta naiparang a naaramat dagiti nadumaduma a tattao, ti pudno naisawang iti nadumaduma a kitana. Ti maysa a paset ti kinapudno naunung ti pannacaimalditna iti maysa a mannurat; isu tandaananna dagiti punto a maibagay iti capadasanna wenno cas ti mabalinna nga awaten ken tagipatgen; ti sabali nalalaing ti pannacatandaanna iti sabali a paset ti isu met laeng a pudno; ket tunggal maysa, babaen ti panangidalan ti Espiritu Santo, iparangna daydiay adadda ti pannaaimalditna iti panunutna. Anansata sabali ti pannacaiparang ti isu met laeng a kinapudno iti tunggal maysa, ngem agtutunosda amin. Ket dagiti kinapudno a naiparang iti casta sangsangcamaysada a mangbukel iti maysa nga awan curangna, ket mayanatap iti pacasapulan dagiti tao iti amin a banag ken capadasan ti panagbiag.

[10] Ni Apo Dios naayayo a nangipacaammo iti lubong iti kinapudno maipapan kencuana babaen ti panangaramatna cadagiti tao, ket Isu met laeng, babaen ti Espirituna a Nasantoan, sinaganana dagiti tao ken iniecanna ida ti cabaelan a mangaramid itoy a trabajo. Indalanna ti panunut iti panagpili no ania ti maisao ken no ania ti maisurat. Ti gameng naitalec cadagiti naidagaan a banag, ngem nupay casta isut naggapu sadi Langit. Ti pammanecnec naisawang iti nacurang a sao ti tao, nupay casta isut pammanecnec a naggapu iti Dios; ket ti natulnog ken mamati nga anac ti Dios makitana kencuana ti gloria ti maysa a nadosan a gracia ken pudno. Ti Mangisalacantayo incarina nga ibaon ti Espiritu, ket isu ti manglucatto ti Sao cadagiti adipenna, ken mangilawag ken mangpatungpal cadagiti sursurona. Ket idinto ta ti Espiritu ti Dios isut nangipaltiing iti Biblia, saan a mabalin a ti sursuro ti Espiritu caniwasenna ti sursuro ti Biblia.

Ti Espiritu saan a naited—ket uray caanoman saanto met a maited — tapno suctanna ti Biblia; ta dagiti Nasantoan a Surat ibagada iti nabatad a ti sao ti Dios isut susudian a paeaipadasan ti amin a sursuro ken capadasan. Cuna ni apostol Juan, “Saan a ti amin nga espiritu patienyo, no di ket suuten. yo dagiti espiritu, no cucua ida ti Dios; ta adu dagiti saan a pudno a mammadto a

rimmuar ditoy lubong.” 1 Juan 4:1. Ket cuna ni Tsaias, “Iti linteg ken pammanecnec! no dida agsao a cas mayannurot itoy a sao, saan a pagduaduaan nga awan ti bigat a maipaay cadacuada.” Isaias 8:20.

Cas mayannurot iti sao ti Dios, ti Espirituna masapul nga ituloyna ti trabajona iti amin a panawen ti Nacristianoan a dispensacion. Cadagidi panawen a pannacaiwaras dagiti Sursurat ti Daan ken Baro a Tulag, ti Espiritu Santo saan a simmardeng a nangsilnag cadagiti isisip ti tao, iti lacsid dagiti paltiing a mailasud iti uneg ti Sagrado a Canon.

Ni Jesus incarina cadagidi adalanna, “Ti Manangliwliwa. ti Espiritu Santo, isu nga ibaonto ni Ama iti naganco, isuronanto cadacayo dagiti amin a banag, ket ipalagipnanto cadacayo dagiti isuamin nga imbagac cadacayo.” “Inton umay daydiay, ti Espiritu ti kinapudno, idalannacayto iti amin a kinapudno...ket ipacaammonanto cadacayo dagiti banbanag a mapasamacto. ” Juan 14:26; 16:13. Ti Nasantoan a Surat isurona iti nabatad a dagitoy a carcari lugar a nagpaayda laeng cadagiti aldaw dagidi apostol, agpaayda iti iglesia ni Cristo iti amin a panawen. Ti Mangisalacan ipatalgedna cadagiti pa- surotna, “Addaac cadacayo nga agnanayon agingga iti pa- nungpalan ti lubong.” Mateo 28:20. Ket ni San Pablo ibagana a dagiti sagut ken parangcap ti Espiritu naitedda iti iglesia “a maipaay iti pannacapalaing a naimbag dagiti sasanto, a maipaay iti aramid ti panagservi, a maipaay iti pannacabangon ti bagi ni Cristo: aginggat macagtengtay amin iti panagmaymaysa ti pammati ken ti pannacaammo iti Anac ti Dios, iti casasaad ti tao nga awan pagcuranganna, iti rucod ti kinatayag ti pannacapunno ni Cristo.” Efeso 4:12,13.

[11]

Ti Apo incarina iti pannacaaramat ni mammadto a Joel nga ibaonnanto ti naisangsangayan a pannacaiparangarang ti Espirituna, ket dayta maaramidto casangoanan unay ti idadateng dagiti buya ti dackel nga aldaw ti Dios. Joel 2:28. Toy a padto natungpal iti apagbassit laeng idi pannacaibucbuc ti Espiritu idi aldaw ti Pentecostes; ngem ti naananay a pannacatungpalna maaramidto inton pannacaiparangarang ti nadiosan a gracia a bumuyog iti pannacailepas ti trabajo ti evangelio.

Babaen ti silaw ti Espiritu Santo, dagiti buya ti di pay nagsarday a panagbinnusor ti imbag ken dakes naiparang iti nagsurat cadagitoy a binulong. Iti nadumaduma a tiempo naipabuya caniac ti dackel

a panagbinnacal ni Cristo, a Principe ti biag, isu a Nangaramid ti pacaisalacantayo, ken ni Satanas. a principe ti dakes, isu a nangaramid ti basol, ken isu nga immuna a nagsalungasing iti nasantoan a linteg ti Dios.

[12] Idinto a nalpas nga imparang ti Espiritu ti Dios iti panunutco dagiti dackel a kinapudno ti saona, ken dagiti buya ti napalabas ken masacbayan, naibilin caniac nga ipacaammoc cadagiti sabsabali ti naipaltiing caniac, ket salaysayec ti historia ti panagbinnusor cadagiti napalabas a panawen, ken iparangco iti naisangsayan a pamayan tapno macaited silaw iti umadani a panagbinnacal iti masacbayan. Iti isusurotco itoy a panggep, pinadasco a pinili ken tiniptipon dagiti napasamac iti historia ti iglesia iti maysa a pamayan tapno matontonan dagiti dadackel a mangsuut a kinapudno a naited iti lubong iti nadumaduma a panawen, isuda a nacaparasuc iti pungtot ni Satanas, ken ti ibubusor ti maysa nga iglesia a na- kigayyem iti lubong, ken isuda a nataginayon a nairuprupir babaen ti pammanecnec dagidiay “di nagayat cadagiti biagda agingga ken patay. ”

Manipud cadagitoy a nailanad adda pangripiripirantayo iti bacal a masangoanantayo. No ututobentay ida babaen ti lawag ti sao ti Dios, ken babaen ti silaw ti Espirituna. mabalina a makitatayo ti pannacalucais dagiti paltuad ti nadangkes, ken dagiti peggad a rebbeng a liclican dagidiay masaracanto nga “awan tulawda” iti sangoanan ti Apo inton yaayna.

Ti nangnangruna a panggep toy a libro saan a tapno iparangna dagiti baro a kinapudno maipapan cadagiti gubgubat. iti immununa a tiempo, no di ket ti panangiruarna cadagiti pudno a maararamid ken principios nga adda pannaiaibiangda cadagiti umay a mapasamac. Nupay casta no panunuten a cas maysa a paset ti panagbinnacal dagiti buyot ti lawag ken sipngget, amin dagitoy a nacailanadan ti napalabas adda makita a baro a caipapananda; ket adda maitedda a maysa a silaw iti masacbayan, ket lawaganda ti daná dagidiay maayabanto met a mamanecec “iti sao ti Dios ken iti pammanecnec ni JesuCristo,” cas naaramid cadagiti reformador idi unana a tiempo. agpapanpay pagpeggadan ti amin a cucua a naidagaan.

Tapno iparangna dagiti buya ti dackel a panagbinnaeal ti pudno ken ulbod; tapno ipalgacna dagiti sicap ni Satanas. ken no casano ti naballigian a di panagtulnog kencuana; tapno iparangna ti maysa a macapnec a panglawlawag iti dackel a pag licutan maipapan iti

dakes, ken tapno mangted ti silaw a mangilawag iti puon ken maudi a tungpal ti basol, tapno maiparangarang a nalaing ti kinajusticia ken kinaimbag ti Dios iti amin a pannakipageucuaana cadagiti parsuana; ken tapno ipakitana ti nasantoan ken di agbaliw a cababalin ti lintegna, dayta ti panggep toy a libro. Ket babaen ti influenciiana adda coma carcararua a maaun manipud iti pannacabalin ni sipnget, tapno mabalinda ti “mairaman nga agtawid cadagiti sasanto iti lawag,” ken tapno agpaay a pacaidayawan Daydiay nagayat cadatayo ken nangted ti biagna gapu cadatayo, dayta ti nasneean a cararag ti nagsurat. — E. G. W.

[13]

[14]

[15]

[16]

[17]

[18]

[19]

1. Ti Pannacadadael ti Jerusalem

Manipud iti toctoc ti Bantay dagiti Olivo, ni Jesus tinannawaganna ti Jerusalem, ket napintas ken natalna ti naiparang kencuana a buya iti dayta a tiempo. Tiempo ti Paseua idi, ket dagiti annac ni Jacob a naggapu iti amin a daga naggigimongda idiay tapno ram-bacanda ti dackel a fiesta ti nacion. Iti tengnga dagiti minuyongan ken cauvasan, ken iti toctoc dagiti nalangto a derraas a napatacderan cadagiti toltolda dagiti sangaili, adda a nacatacder dagiti natucad-tucad a turod, dagiti dackel a palacio, ken dagiti napigsa a baluarte ti cabecera dagiti Israel. Ti anac a babai ti Sion iti tangsitna casna la cuncuna, “Addaac a situtugaw a reina,...ket uray caano diacto makita ni ladingit!” agsipud ta ipagpagarupna nga isut parparaburan pay la ti langit a cas iti pannacatacunaynayna idi icancanta ti snmasalmo nga ari ti castov, “Naimnas ti kinatayagna, ragsac ti amin a daga. ti bantay a Sion,...ti ciudad ti dackel nga ari.”¹

[20] Dagiti nangayed a patacder ti templo makitada a nalaing. Dagiti sinamar ti Inmlumnec nga init silnaganda dagiti bacudna a marmol a puraw a casla nieve, ket agannaraarda manipud iti balitoc a ruangan ken torre ken pinaculo. Casta idi ti panagtacder ti dackel a ciudad, “a pagsungdoan ti kinaimnas,” a tangsit ti nacion dagiti Judio. Ania nga anac ti Israel ti macabuya kencuana a di la agrag-o ken agsiddaaw!

Ngem sabali a panpanunut, nga adayu cadagitoy, ti immay iti nakem ni Jesus. “Ket idi dimteng iti asideg makitana ti ciudad ket sinangitanna.”² Iti tenga dagiti panagragsac dagiti adu gapu iti naballigian nga iseserrecna cabayatan ti panangicayabda cadagiti palma, cabayatan a dagiti naragsac nga ososana nagallanguganda cadagiti banbantay, ket rinibribu a timec dagiti nangibunannag Kencuana nga ari, ti Mangisalacan ti lubong napno ti kellaat ken datdatlag a ladingit. Daydiay Anac ti Dios, a Maysa a naicari iti Israel, ken nagballigi ken patay, ken nangayab cadagiti cayaw ni patay manipud

¹Salmos 48:2.

²Lucas 19:41.

iti tanem nagladingit, saan nga iti cadawyan a ladi-ngit, no di ket iti nalaus ken di matngelan nga asug.

“No naammoam coma, iti daytoy nga aldaw, dagiti maipapan iti talnam! ngem ita naitalimengda cadagiti matam. Ta umayto dagiti aldaw kenca, a dagiti cabusormo licmutendacanto cadagiti cuta ken aladandacanto, ket iti isuamin a disso irutandaeanto, ket ipasagdacanto iti daga, ken dagiti annacmo iti unegmo, ket didanto baybay-an kenca ti maysa a bato iti ra baw ti maysa; agsipud ta dica mailasin ti aldaw ti pannacasucnalmo.”³

Ti historia ti nasuroc a sangaribu a tawen a panangiparangrang ti Dios ti naisangsangayan a panangtactacunaynayna ken panangaywanna iti pinilina nga ili, naiparang iti panagkita ni Jesus. Ti Jerusalem isut pinadayawan ti Dios idi a naipangpangruna iti ngatoen ti amin a daga. Ti Apo “pinilina ti Sion, isut kinalicagumanna a pagyanan.”⁴ Idiay, cadagiti adu a panawen, isut nangisawangan dagiti nasantoan a mammadto iti damagda a mangpablaac. Idiay isut nangiparangan ni Jehova ti caaddana iti ulep ti gloria iti ngatoen ti saad ti caasi. No ti Israel a cas nacion tinaginayonna coma ti panagtulnogna iti Langit, ti Jerusalem agnanayon coma a nagtacder a cas pimli ti Dios.⁵ Ngem ti historia dayta naparaburan nga ili isut nacailanadan ti panaglicud ken yaalza. Sinupringda ti naggaput Langit a gracia, nagpalaloda cadagiti calinteganda, ket dinadaelda dagiti gundawayda. Idinto ta ti Dios naasasi cadacuada ngem ti maysa nga ama iti dungdungoenna nga anac, “nagbaon cadacuada cadagiti babaoncna, a bumangon iti masapa ket nagbaon gapu ta addaan asi ili ilina ken iti pagtaenganna.”⁶ Idi nasaaw dagiti palawag, pacpacaasi, ken babalaw, imbaonna cadacuada ti caimbagan a sagut ti langit; wen, imbucbucna ti sangalangitan iti dayta a maysa a SAGUT. Ti Anac ti Dios met laeng ti naibaon a makipacpaeasi iti di agbabawi a eiudad.

Ti Apo ti silaw ken gloria tallo a tawenna a nakicuycuyog iti ilina a sumrec ken rummuar, liniwliwana dagiti naladingit, linucataanna dagiti nacayawan, insublina ti pannacakita dagiti bulsec, pinapagnana dagiti pilay, linuctanna ti pagdengngeg dagiti tuleng,

³Lucas 19:42-44.

⁴Salmos 132:13.

⁵Kitaem ti Jeremias 17:21-25.

⁶2 Cronicas 36:15.

dinalusanna dagiti agcucutel, pinagungarna dagiti natay, ket incasasabana ti naimbag a damag cadagiti napanglaw.⁷ Numanpay insupapacda Kencuana ti dakes iti imbag, ken gura iti ayatna,⁸ nupay casta intuloyna laeng ti naasian a trabajona. Dagiti nagsapul iti paraburna uray caanoman saanda a napagtalaw. Dagiti dalluyon ti caasi, nga induron a pinagsubli dagiti nabangad a puspuso, nagsublida a napigpigsang nga atáb ti napnoan asi ken di mayibcas nga ayat.

[22] Ngem ti Israel tinallitudanna ti caimbagan a Gayyem ken ca-caisuna a Tumulong. Dagiti pacpacaasi ti ayatna inumsida, dagiti balacadna inwagsacda, ket dagiti pablaacna inangangawda. Ti horas ti inanama ken pannaepacawan napardas ti ilalabesna ; ti copa ti namedmedmedan a pungtot ti Dios nganngani map- non. Ti ulep a naummong cabayatan dagiti panawen a panaglicud ken iyaalzada, a pinangisit ti kinaayayay, ngannganin agtupac iti maysa nga ili a nacabasol; ket Daydiay cacaisuna a macabalin a mangispal cadacuada iti mailaylayat a tningpalda rinabrabadca, kinabcabilda, ken imbellengda, ket ngannganida ilanzan. Inton adda a nacabitinen ni Cristo iti rabaw ti cruz idiy Calvario, ti aldaw dagiti taga Israel a cas maysa a nacion a pinaraburan ken binendicionan ti Dios manungpalen. Ti pannacapucaw ti uray maymaysa a cararua isut maibilang a cas naindacsan unay a mapasamac a dackel nga adayu ti pategna ngem dagiti amin a ganancia ken amin a kinabacnang ti maysa a lubong; ngem idi kitkitaen ni Cristo ti Jerusalem, naipabuya Kencuana ti pannacapucaw ti sangcailian, ti sangcanacionan,—ti ciudad ken nacion. a pinili idi cua ti Dios, daydi naisangayan a gamengna.

Idi minatmatanna dagiti masacbayan a panawen, nakitana ti ili a kinatulagna a naiwarawara iti amin a daga. Iti apagbassit a dusa a nganngani maibucbuc cadagiti annacna, nakitana ti umuna nga yigupda iti copa ti pungtot isu nga arebebendanto amin nga awan tidda inton camaudianan a pannacaocomda. Ti nadosan nga asi ken gumawgawawa nga ayat naisawang cadagito y nacalcaldang a sao: “O Jerusalem, Jerusalem a mamapatay cadagiti mammadto, ken mangbato cadagiti malbaon kenca ! naminano a kinayatco nga inurnong coma dagiti annacmo, a cas iti maysa nga upa urnongenna

⁷Kitaem ti Lucas 4:18.

⁸Kitaem ti Salmos 109:5.

dagiti piecna iti siroc dagiti pavaacna, ket dica kinayat!”⁹ — No madadaelca, sica laeng ti akinbasol. “Ket dicay cayat ti umay caniac, tapno adda coma biagvo.”¹⁰

Ni Cristo nakitana iti Jerusalem ti mangisimbolo iti lubong a tim-mangken iti dina panamati ken iti iyaalzana, ken isu nga agparpardas a sumaranget iti mangibales a panangocom ti Dio. Dagiti kinaayayav ti maysa a raza a natnag iti basol, isuda a na- madagsen iti cararu-ana, pinilitda dagiti bibigna a nangisawang iti dayta napait a ladingit. Nakitana ti historia ti basol a nailanad iti kinacacaasi, ken lulua, ken dara ti tao; ti pusona natignay iti awan patinggana a panangngaasi cadagiti naparigat ken napagsagaba iti daga; ket gumawgawawa a mangbang-ar cadacuada amin. Ngem uray ti imana saanna a maatipan ti atab ti kinaayayav ti tao; bassit ti bilang dagiti agayat a mangbiroc iti cacaisuna a Puon ti tulong. Isu siaayat a nangibucboc ti cararuana agpapan ken patay, tapno maidanonna ti pannacaisalacan iti magaw-atda; ngem bassit dagiti mayat nga umay Kencuana tapno adda coma biagda.

[23]

Ti Ari ti langit nagladingit! Ti Anac ti. Awan Patinggana a Dios nariribuc ti espirituna, nacusbo iti tuoc! Toy a retrato pin-unnona ti amin a langit iti siddaaw. Dayta a buya iparangarangna cadatayo ti nalaus a kinadakes ti basol; ipakitana nga uray ti awan patinggana a turay adda rigatna a mangisalacan iti nacabasol manipud iti banag ti pannacasalungasing ti linteg ti Dios. Ni Jesus, idi kitkitaenna dagiti mapaspasamac agingga iti maudi a caputotan, nakitana ti pannacaitabug ti lubong iti allilaw a cas idi nacaipuo-nan ti pannacadadael ti Jerusalem. Ti dackel idi a basol dagiti Judio isu ti panangibellengda ken Cristo; ti dackelto a basol ti sangalubongan a Cristiano isu ti pana-ngibellengda iti linteg ti Dios, isu a nacaibatayan ti gobiernona idiy langit ken ditoy daga. Dagiti bilbilin ni Jehova maumumsidanto ket aramidendanto nga awan capapayanda. Dagiti linaclacsa nga adipen ti basol, ken tagabu ni Satanas, ken naipato nga agsagaba iti maicadua nga ipapatay, agmadida a dumngeg cadagiti sao ti pudno iti aldaw a pannacasucnalda.

⁹Mateo 23:37.

¹⁰Juan 5:40.

Panongocom a Maitactac

[24] Iti nganngani aguppat a pulo a tawen ealpasan ti panangisawang ni Cristo met laeng iti tungpal ti Jerusalem, ti Apo intactacna dagiti panongocomna iti ciudad ken iti nacion. Nacas-casdaaw ti napaut a panagibtur ti Dios cadagiti di nangawat iti evangeliona ken namapatay iti anacna. Ti pangngarig ti di nagbunga a cayo iladawanna ti aramiden ti Dios iti nacion dagiti Judio. Nalpasen a rimmuar ti bilin, “Pucanem, apayapay macasalin pay laeng iti daga?”¹¹ ngem nupay casta ti caasi ti Dios pinalubosanna pay laeng nga agbayag bassit. Adu pay laeng idi cadagidi Judio ti di nacaammo iti cababalin ken iti aramid ni Cristo. Ket dagiti annac saanda a linac-am dagiti gundaway wenno inawat ti silaw nga inwadag dagiti dadackelda. Babaen ti panangasaba dagiti apostol ken caduada, ni Apo Dios inturongna ti panagraniag ti silaw cadacuada; maipalubos cadacuada ti panangkitada iti pannacatumungpal saan laeng a ti padto maipapan iti pannacayanac ken panagbiag ni Cristo, ngem ti pay ipapatayna ken panagungarna. Dagiti annac saanda a madusa gapu cadagiti basbasol dagiti dadackelda; ngem no dagiti annac, uray ammoda dagiti amin a silaw a naited cadagiti am_mada, iwadagda ti mainayon a silaw a maited cadacuada, nakiramanda iti basbasol dagiti ammada, ket punoenda ti pagsueatan ti kinadakesda.

Padpadto a Natungpal

Amin dagiti sao nga impadto ni Cristo maipapan iti pan-naeadadael ti Jerusalem natungpalda cas iti sawen ti letra. Dagiti Judio napadasanda ti kinapudno dagiti saona a mangpablaac, “Ti rucod a pangrucodyo, isunto met ti pacarucodanyo.”¹²

Nagparang dagiti pagilasinan ken datdatlag, a mangipacpacauna iti didigra ken pannacaocom. Iti tengnga ti rabii adda datdatlag idi a silaw nga aglawag iti ngato ti templo ken ti altar. Cadagiti ulep no lumnec ti iuit naipinta dagiti lugluga ken tattao ti gubat nga aguurnong a cas la apan makibacal. Dagiti sacerdote nga agannong iti rabii iti uneg ti santuario nagbutengda gapu cadagiti datdatlag a timec; ti daga nagkintayeg, ket adu a timec dagiti nangngeg a

[26] ¹¹Lucas 13:7.

¹²Mateo 7:2.

[27]

nangilaaw iti, “Pumanawtay ditoy. ”

Nacabutbuteng dagiti dakes a napasamac iti Jerusalem idi sinublian ni Tito nga inalicubcub dayta a eiudad. Ti eiudad napno ti tattao ta tiempo idi ti Pascua, ket linaclacsa dagiti Judio a nagtipon iti uneg dagiti bacud ti eiudad. Dagiti indulinda a taraon nga imdas coma a pinagtaraon dagiti umili iti adu a tawen no naimbag coma ti pannacaaywanda, nalpasdan a nadadael gapu iti gura ken panangibales dagiti agrurupac a bungbunggoy, ket itan amin a kinaalalinggec ti bisin napadasandan. Rinibribu dagiti napueaw gapu iti bisin ken angol.

Dagidi panguloen dagiti Romano binutbutengda dagiti Judio, tapno iti casta mapasucoda ida. Dagiti balud a nagsukir idi makemmegda nababautda, naderderda. ken nailanzada iti sangoanan ti bacud ti eiudad. Ginasgasut dagiti napapatay iti eastoy iti inal-daw, ket ti nacabutbuteng nga aramid nagtuloy aginggat adu unay dagiti nabangon a curcuruz idiyay tay-ac ti Josafat ken Calvario, iti casta unay a gistay awan ti pagnaan iti babaetda. Nacabutbuteng ti panagtinnag cadacuada daydi dawatda iti saclang ti pangocoman ni Pilato: “Agtinnag ti dara. na cadacami, ken cadagiti annacmi.”¹³

Ni Tito siaayat idi a mangpasardeng iti nacabutbuteng a buya, tapno maispalna ti Jerusalem iti talipupus a pannacadadaelna. Napno iti danag idi nakitana dagiti bangcay a nabunbunton cadagiti tayac. Cas maysa a naencanto, tinannawaganna ti nangayed a templo manipud iti toctoc ti Bantay dagiti Olivo, ket imbaonna ti bilin nga awan comat masagid a maysa a bato kencuana. Ngem dida impatpateg ti bilinna. Calpasan ti apanna pannaturog iti toldana iti rabii, dagiti Judio, idinto a rimmuarda manipud iti templo, kinabilda dagiti soldado iti ruar. Iti panaggugubatda, adda maysa a soldado a nangibacal iti snmsunged nga aluten iti maysa nga abut ti ruangan, ket iti apagbiit dagiti silsiled a natablaan ti cedro iti uneg ti nasantoan a balay simgedda.

“Saan a mabalin idin a gupden ni Tito ti rungsot dagiti soldado; simrec agraman dagiti oficialesna, ket sinaripatpatanna ti uneg ti sagrado a balay. Ti dayagna nacapasiddaaw unay cadacuada; ket idi di pay nacadanon ti apuy iti uneg ti nasantoan a disso, inaramidna ti camaudianan a mabalinna a pangicanawa kencuana, ket idi lim-

[28]

¹³Mateo 27:25.

magto a rimmuar, binilinna manen dagiti soldadosna a mamasardeng iti panagcayamcam ti uram. Ti centurion a managan Liberalis pinadasna nga impapilit ti pannacatungpal ti bilin agraman dagiti eadduana nga oficial; ngem ti panagraem iti emperador dida incaneano gapu iti narungsot a luesawda cadagiti Judio, ken iti kinarungsot ti gubat. ken di mapmapnec a namnamada nga agsamsam. Maysa a soldado, a di napupuutan, inlussotna ti sumsumged nga aluten iti abut ti ruangan; ket ti patacder simged iti apagdaricmat. Ti macabulsec nga asuc ken dangdang ti apuy pinasunodda a pinaadayu dagiti oficial ket ti nadayag a patacder dimteng ti tungpalna. ”

Calpasan ti pannacadadael ti templo, ti dagup ti eiudad nayawat daras iti imima dagiti Romano. Ti eiudad ken ti templo nga agpada narsaacda iti puonda, ket ti daga a nagtacderan idi cua ti nasantoan a balay “naarado a cas la talon.”¹⁴ Iti pannacaalicubcub ken panagpapatay a simmaruno. nasuroc a sangalacsa a tattao dagiti napucaw; dagiti nacalacat a nagbiag naipanawda a balud, nailacoda a cas adipen, naparangguyodda a naipan idiay Roma tapno adda pagragragsacan dagiti nangabac, naipasidada cadagiti narungsot nga animal cadagiti ampiteatros, wenna nawarawarada a cas agtawtawataw nga awan taengda iti amin a daga.

[29] Ngem awan uray la coman maysa a Cristiano a napucaw idi
 [30] pannacadadael ti Jerusalem. Ni Cristo impacpacaunana a pinablaacan dagiti adalanna, ket amin a namati cadagiti saona
 [31] sini_ putanda ti naicari a pagilasinan. “Inton makitayo ti Jerusalem a malicmut cadagiti ejercito,” kinuna ni Jesus, “ammoenyo a ti panacarbona asidegen. Isunto ti rebbeng a panaglemmeng dagiti adda iti Judea cadagiti banbantay; ket dagiti adda iti tengngana, pumanawda. ”¹⁵

Calpasan ti pananglicmut dagiti Romano nga impynguloan ni Sestio iti ciudad, pagammoanen pinanawanda ti pananglicmutda idinto a cas la maipabor amin cadacuada ti madagdagus nga iduduclosda. Dagiti nalacub, idinto ta awan namnamadan a sumaranget, agngannganida sumucon. idi a ti general Romano pinagsunodna dagiti bnyotna nga awan a pulos ti agparang a gapuna. Ngem ti manangngaasi a Dios isu ti nangiturturong ca.dagiti

¹⁴Jeremias 26:18.

¹⁵Lucas 21:20, 21.

napasasamac tapno pagimbagan dagiti taona. Ti naicari a pag-
 ilasinan nalpas a naiteden cadagiti agururay a Cristiano, ket itan
 naited ti gundawav cadagiti amin a mayat nga agtulnog iti pablaac
 ti Mangisalacan. Nagtarayda nga awan tactac a napan iti maysa a
 disso a natalged,—nga isu ti eiudad ti Pella, a sacup ti Perea, iti
 labes ti Jordan.

Ti padto ti Mangisalacan maipapan iti pannacaocom ti Jerusalem
 maulitto ti pannacatungpalna, ket daydi nacaalalinggec a pan-
 nacalangalang ti Jerusalem isut maysa la a bassit nga ani. niwan. Iti
 nagbanagan daydi napili a ciudad mabalintay a makita ti pagbanagan
 ti lubong a nangiwiadag iti caasi ti Dios ken nangpayat iti lintegna.

Nasipnget dagiti naeailanadan ti kinacacaasi ti tao a nasacsian
 ti daga cabayatan ti nabayag a panawenna a nagdacdakes. Ti puso
 agsakit ket ti panunut cumapuy iti panangpanpanunutna. Nacabut-
 buteng idi dagiti nagbanagan ti pannacaiwagsac ti autoridad ti Lan-
 git. Ngem adda nasipsipnget pay laeng a buya a maiparangto iti
 masacbayan. Dagiti nailanad a napasamac iti napalabas,—ti atiddag
 nga intar dagiti riribuc, gubgubat. ken gulogulo, ken dagiti “tao a
 nagigam iti riribuc, ken dagiti cawcawes a nayagsep iti dara,”¹⁶ [32]
 —mano met dagitoy no maidiligda eadagiti kinaalalinggec dayta nga
 aldaw inton ti manengtengngel nga Espiritu ti Dios maiccaten nga
 entero manipud cadagiti nadangkes, ket maminggan a mangtiptiped
 iti panagbettac ti pungtot ti tao ken lucsaw ni Satanas! Iti dayta ti
 lubong makitananto dagiti banag ti panangituray ni Satanas, nga
 ura.v caanoman dina nakita idi cua.

Ngem iti dayta nga aldaw, a cas idi tiempo ti pannacadadael
 ti Jerusalem, dagiti tattao ti Dios maisalacandanto, “ti tumunggal
 maysa a naisurat cadagiti agbibig idia Jerusalem.”¹⁷ [33]

[34]

[35]

¹⁶Isaias 9:5.

¹⁷Isaias 4:3.

2. Ti Pannacaidadanes cadagidi Immuna a Siglo

Manipud iti Bantay dagiti Olivo ti Mangisalacan namatmatanna dagiti baggio a nganngani agdissuor iti iglesia dagiti apostol; ket idi iyadadayuna ti cumita iti masacbayan, ti matana nakitana dagiti narungsot ken agdadael a baggio nga aggabsuon cadagiti pasurotna iti umay a panpanawen ti sipnget ken panangidadanes. Iti ababa laeng a sao a nacabutbuteng ti caipapananna, impadtona ti paset nga aramidento dagiti agtuturay ti lubong iti iglesia ti Dios.¹

Ti historia daydi immuna nga iglesia panecnecanna ti pannaetungpal dagiti sao ti Mangisalacan. Dagiti turay ti daga ken infierno binusorda ni Cristo babaen ti panangbusorda cadagiti pasurotna. Ti Kinapagano nakitana a no agballigi ti evangelio, dagiti templo ken altarna madupracdanton; iti casta inayabanna dagiti buyotna tapno inda dadaelen ti Kinacristiano. Dagiti uram ti panangidadanes nangangtanda. Dagiti Cristianos naagawanda cadagiti cucuada, ket sada napagtalaw cadagiti balbalayda. Sinagabada “ti dackel a culcul dagiti rigigat.”² Nasuutda “cadagiti pannacarabrabngis ken babaot, ken dagiti met pannacareppet ken dagiti pagbaludan.”³ Adu cadacuada, darada ti pinangselloda iti pammanecnecda. Dagiti natacneng ken adipen, dagiti nabacnang ken napanglaw dagiti masirib ken naneng-neng, padapadada a napapatay nga awan asi.

[36]

Dagitoy a panangidadanes. a nairugi babaen ti panangituray ni Nero idi tiempo a pannacamartir ni San Pablo,⁴ nagtuloyda cadagiti panpanawen a dimmacdackel wenno bimmasbassit ti dawelda. Dagiti Cristiano naparpardayada a naidarum cadagiti cadacsan a basol, ket naibagbaga nga isudat puon dagiti dackel a rigat—a bisin, angol, ken gingined. Idinto ta nagbalinda a gurguraen ker. atatapen ti caad-duan, adda laeng managipulong nga alisto a timmaeder a nangyawat cadagiti awan basolda, gapu la iti ayatda iti pirac. Nadusdusada a cas

¹Mateo 24:9, 21, 22.

²Hebreo 10:32.

³Hebreo 11:36.

⁴Idi nganngani 64 a tawen calpasan ni Chris.

immalza a maibusor iti imperio, cas cabusor ti religion, ken rugit ti sociedad. Adu dagiti naipasida cadagiti narungsot nga animal wenno napuoran a sibibiag iti uneg dagiti ampiteatro. Dadduma cadacuada nailanzada; dagiti dadduma nabalcutda cadagiti lalat dagiti atap nga animal, ket sada naipalladaw iti pagbuyaan tapno pirpirsayen ida dagiti aso. Ti pannacadusada masansan idi nga isu ti eangrunaan a ragragsacda no adda fifiesta ti ili. Adu unay a tattao dagiti tum-abuno nga agbuya, ket iriaganda dagiti asasug ti ipapatayda cadagiti catcatawa ken tiptipat.

Sadinoman a napan nagcamangan dagiti pasurot ni Cristo, naanupda a cas nadawel nga animal. Pilit a sinapulda a naglemmengan dagiti nabaybay-an ken awan matataona a luglugar. “Naiccatda, naparigatda, nacabcabilda; (ket ti lubong saan idi nga isu ti maicari cadacuada), magmagnada a nayawawan cadagiti let-ang, cadagiti banbantay, ket cadagiti rucrukib ken ababut ti daga.”⁵ Dagiti cat-acumba isudat nagcamcamangan dagiti rinibribu. Iti siroe dagiti turturod iti ruar ti eiudad ti Roma, atiddag nga abut dagiti kinalida iti daga ken bato; dagiti nasipnget ken naricut a daldalan nga agcurzada adu a millas ti madanonda ken lablabsanda pay dagiti bacud ti eiudad. Dagitoy a pagcamangan iti siroc ti daga, isudat nagitaneman dagiti pasurot ni Cristo cadagiti minatayda ; ket ditoy met ti umayda pagtaengan no maatap wenno makednganda a macabasol.

Idi cadawelan ti pannacaidadanesda, dagitoy a sacci ni Jesus inaywananda ti pammatida nga awan mulitna. Numanpay nagudas cadacuada ti amin a nam-ay, ket nailingedda iti lawag ti init, ket nagbalayda iti nasipnget ngem naayat a siroc ti daga, nupay casta awan daydayamudumda. Babaen dagiti sao ti pammati, ken anus, ken namnama, pinaturedda ti maysa ken maysa nga agibtur ti rigat ken danag. Ti pannacapucaw ti amin a naidagaan a bendicion dina mapilit ida a mangidian ti pammatida ken Cristo.

Cas met laeng cadagiti adipen ti Dios idi unana, adu cadacuada “napapatayda iti pang-or, a dida inawat ti wayawaya, tapno magunodanda ti nasaysayaat a panagungar.”⁶ Maysa a timec dimteng cadacuada manipud iti trono ti Dios, “Sicat matalec agingga ken patay, ket siac itdecto kenca ti balangat ti biag.”⁷

⁵Hebreo 11:37, 38

⁶Hebreo 11:35.

⁷Apocalipsis 2:10.

[37]

[38]

[39]

Awan mamaay dagiti aramid ni Satanas a pangpueaw i iglesia ni Cristo babaen ti ranggas. Ti dackel a panagbinnacal isu a nacauyosan ti biag dagiti adalan ni Jesus, saan a simmardeng idi pannacatnag dagiti matalec nga agigiggem ti bandera idia nagtacderanda. Iti pannacaabacda nagballigida ket di. Dagiti mangmanged ti Apo napapatavda, ngem ti trabajona naginanut a dimraackel. Ti evangelio nagtuloy a nairacurae, ket dimmegdeg ti bilang dagiti pasurotna. No dagiti pasurot ni Cristo mabalinda ti paulbod, ket maiturongda a mangpaladingit iti Dios, iti dayta ti pigsang, tured, ken tibkerda cumurang, ket matnagda a nalaca a pasiloan.

Calpasan ti Panangidadanes Naisublat ti Pasablog

[40] Itan ti dackel a cabusor padasenna a gunoden babaen ti sicap ti dina nagunodan babaen ti pilit. Rinibribu dagiti naibalud ken napapatay; ngem adda dimmackel a sabsabali a nangsunu iti saadda. Ket dagiti namartir gapu iti pammatida naipatalgedda ken Cristo, ket imbilang ni Cristo ida a nangabac. Nakibacalda iti naimbag a pannakibacal, ket awatendanto ti balangat ti gloria inton yaay ni Cristo. Dagiti tuoc a sinagabada pinagaassidegda dagiti Cristiano iti maysa ken maysa ket immasasidegda iti Mangisalacanda. Ti pinagpatulad ti biagda ken ti pammanecnec ti ipapatayda isudat di agsarday a sacsi ti kinapudno; ket idia di unay namnamaen nga adda pumanaw, dagigiti pasurot ni Satanas panpanawanda ti panagservida kencuana, ket pailistadan iti babaen ti bandera ni Cristo. Ti panangidadanes simmardeng, ket iti lugarna immay dagiti napeggad a panangalallilaw ti naidagaan a rang-ay ken nailubongan a dayaw. Dagiti agdaydayaw iti ladladawan naiturongda nga immawat iti maysa a paset ti nacristianoan a pammati, ngem linacsidda dagiti dadduma a napateg a kinapudno. Nagparangda nga umawat ken Jesus a cas Anac ti Dios, ken mamati iti ipapatay ken panagungarna; ngem awan pannacababalawda iti basol, ket dida naricna ti pannacasapul nga agbabawi wenno agbalbaliw iti puso. Idinto ta iti biangda adda intu-locda, insingasingda a dagiti Cristiano iti biangda adda met coma itulocda, tapno macapagcaycaysada amin iti annurotenda a mamati ken Cristo.

Idin ti iglesia adda iti nacabutbuteng a peggad. Ti pagbaludan, pacarigatan, uram, ken campilan naibilangda a bendicion no

iyasping itoy. Dadduma cadagiti Cristiano nagtacerda a sititibker, ket imbunannagda a dida mabalin ti umannugot. Dagiti dadduma umanamongda a tumuloc wenno mangbaliw iti dadduma a paset ti pammatida, ket sada makitipon cadagiti immawat iti maysa a paset ti Kinacristiano, ket indagdagda a daytoy mabalinen nga aramaten iti naananay a pannacaconvertir. Daydi isut tiempo a pannacaricna dagiti matalec a pasurot ni Cristo iti nacana a ladingit. Babaen ti panageawes ni Satanas iti sinan Kinacristiano, nanglimlimo a simrec iti iglesia, tapno dadaelenna ti pammatida, ken tapno isiasina dagiti panpanunutda manipud iti sao ti kinapudno.

Camaudiananna ti caadduan dagiti Cristiano immanugotda iti pannaepababa ti annurotenda, ket nabukel ti panagcaycaysa ti Kinacristiano ken kinapagano. Dagidi managladawan. nupay nagparangda a cas la naconvertir, ket nakitiponda iti iglesia, kimpetda cadagiti ladladawanda, isuna laeng a sinunnoanda dagiti ladladawanda iti ladladawan ni Jesus, ken uray pay ni Maria ken dagiti sasanto. Ti lewadura ti panagdaydayaw iti ladladawan, a naiserrec a casta iti iglesia, intuloyna ti nagulib a trabajona. Dagiti doctrina a di umisu, dagiti ritos nga inaanito, ken dagiti ceremonias ti panagrucbab cadagiti ladladawan naiserreceda a paset ti pammati ken panagdayda. yaw. Idi nakicaycaysa dagiti pasurot ni Cristo cadagiti managladawan, ti Nacristianoan a religion napadakes, ket ti iglesia napucawna ti kinadalus ken pannacabalinna. Nupay casta adda sumagmamano a di naitabbug cadagitoy nga allilaw. Isuda tinaginayonda pay laeng ti isusurotda iti Dios a nangaramid iti pudno, ket isu laeng ti nagrucbabanda.

[41]

Nasapulda ti napinget a pannakirupac dagidi matalec a nagtacerda a sititibker a bimmusor cadagiti allilaw ken kinarimon a naabbongan cadagiti cawes ti sacerdote ket sa naiserrec iti uneg ti iglesia. Ti Biblia saan a naannugot a cas annuroten ti pammati. Ti doctrina ti nareligionan a panagwayawaya nagaladan ti *kinahereje*, ket dagiti nangirupir iti casta a doctrina nagurgura ken napabpabasolda.

Panaglalasin dagiti Pudno ken Saan a Pudno

Calpasan ti napaut ken napinget a rupac, dagiti sumagmamano a matalec inkeddengda ti makisina iti naglicud nga iglesia no cas agmadi pay laeng a makisina iti ulbod ken ladladawan. Nakitada a

[42] ti ilalasin masapul unay nga aramiden no cayatda a suroten ti sao ti Dios. Dida maitured idi a panuynuyan dagiti ulbod a pacatayan dagiti cararuada, ken ma. ngisaad ti pagtuladan a mangpapeggad cadagiti annacda ken annac dagiti annacda. Tapno magunodan ti talna ken panagcaycaysa sisasaganada a tumuloc iti aniaman a mayaladag iti Dios; ngem naricnada nga uray ti talna nanginganto unay ti pannacagatangna no mabayadan iti panangipatli iti principio.

Dagidi immuna a Cristiano agpayso unay a naisangsangayanda a tattao. Dagidi awan pacababalawanna nga awidda ken di maisin a pammatida isudat di agsarday a babalaw a mangriribuc iti talna ti managbasol. Numanpay bassit ti bilangda, ket awan kinabacnang, saad, wenno nadayaw a tituloda, isudat nagkigkigtotan dagiti managdacdakes iti uray sadinoman a nacaipacaammoan dagiti cababalin ken doctrinada. Isut gapuna a ginura ida dagiti nadangkes, a cas ken Abel a ginura ni nasabrac a Cain. Daydi gapu ti nangpatayan ni Cain ken Abel, isu met laeng ti gapu a nangpatayan dagidi nangiwagsac iti panangtengtengngel ti Espiritu Santo, cadagiti tao ti Dios. Isu met la ti gapuna no apay dagidi Judio linacsid ken inlanzada ti Mangisalacac,—agsipud ta ti kinadalus ken kinasanto ti cababalinna isut idi ti di agsarday a babalaw ti kinaagum ken kinarugitda. Nanipud cadagidi aldaw ni Cristo aginggat ita, dagiti matalec nga adalanna naparasucda ti gura ken ibubusor dagidiay nga agayat ken sumurot cadagiti dalan ti basol.

[43] Ti evangelio isut maysa a damag ti talna. Ti Kinacristiano isut maysa a sistema, a no maawat ken masurot, mangiwara ti talna, tunos, ken ragsac iti amin a daga. Ti religion ni Cristo pagcaycaysaenna iti nadecket a panagcacabsat dagiti amin nga umawat iti sursurona. Isut nacaibaonan ni Jesus idi ti panangicappiana cadagiti tattao iti Dios, ket iti casta pagcappiaenna dagiti tattao iti maysa ken maysa. Ngem ti lubong iti caadduanna adda idi iti babaen ti panangituray ni Satanas, isu a cadacsan a cabusor ni Cristo. Ti evangelio iparangna cadagiti nailubongan a tao dagiti principio ti biag a maisungani unay cadagiti cadcadawyan ken tartarigagayda, ket tumacderda a bumusor kencuana. Guraenda ti kinadalus a mangilatac ken mangocom cadagiti basbasolda, ket idadanes ken pucawenda dagidiay mangidagdag cadacuada a dagiti kiddawen ti evangelio isudat nalinteg ken nasantoan. Iti daytoy a caipapanan, ti evangelio managanan iti maysa a campilan.

Irarang-ay dagiti Nadangkes.

Ti nalimed nga aramid ti Dios a panangipalubosna ti pagnagsagaba dagiti nalinteg iti pannacaidadanes iti ima dagiti nadangkes, isut maysa a naeagapu ti dackel a pannacariribuc dagiti adu a nacapuy iti pammati. Adda pay ketdi dagitay sisasaganan a mangiwagsac ti panagtalecda iti Dios, agsipud ta palugodanna dagiti cadacsan a tao a rumang-ay, idinto a dagiti caimbagan ken cadalusan addada a maparparigat ken matutuoc gapu iti nadawel a turay dagiti nadangkes. Daytoy isut maysa a cuestion nga awan a pulos ti pacaibibiangantayo. Ni Apo Dios iniccannatayo ti umdas a pammanecnec maipapan iti ayatna, ket saantay a rebbeng a pagduaduaan ti kinaimbagna gapu la ta ditay maawatan dagiti araramidna.

Ti Mangisalacan kinunana cadagiti adalanna: “Laglagipenyo ti sao nga imbagac cadacayo, Ti adipen saan a dackel ngem ni apona. No inrumendac. irurumendacayto met.”⁸ Ni Jesus nagsagaba gapu cadatayo ket adadu ti linac-amna ngem ti mabalin a maipalac-am iti sinoman cadagiti pasurotua gapu iti kinadawel dagiti dakes a tao. Dagidiay maayaban nga agibtur iti tuoc ken pannacainartir, araramidenda laeng ti isusurotda cadagiti tugot ti ayayaten nga Anac ti Dios.

“Saan a namayamay ti Apo a maipaay iti carina.”⁹ Saanna a lipatan wenno liwayan dagiti annacna; ngem palubosanna dagiti nadangkes a mangiparang iti pudno a cababalinda. tapno awan coma cadagiti agtarigagay a mangaramid iti pagayatanna ti paallilaw cadacuada. Manen, dagiti nalinteg mapalubosanda a lumasat iti yubuyuban ti rigat, tapno mapasudida: ken tapno ti pagpatuladda macaipapati cadagiti sabsabali iti kinapudno ti pammati ken kinasanto; ken casta met a tapno ti nalinteg a dalanda macacondenar cadagiti awan diosda ken di mamati.

Ni Apo Dios palubosanna dagiti nadangkes a rumang-ay, ken mangiparangarang ti ibubusorda Kencuana, tapno inton mapnoda ti sucatan ti kinadakesda. dagiti isuamin makitada coma ti kinajusticia ken kinamanangngaasina iti pannacapueawda. Ti idadateng ti panangibales ti Dios agpardas, ket inon dumteng aminto dagiti nagsalungasing iti lintegna ken nangirurumen cadagiti tattaona awa-

[44]

⁸Juau 15:20.

⁹2. Pedro 3:9.

tendanto ti tumutop a gunguna dagiti aramid; ket isuamin nga aramid ti kinadawel wenno kinakillo a naaramid cadagiti matalec a tattao ti Dios madusanto a cas itay ni Cristo met laeng ti nacaarami-

[45]

[46]

[47]

3. Ti Panaglicud

Ni apostol Pablo, iti maicadua a suratna cadagiti taga Tesalonica, kinunana a ti aldaw ni Cristo saanto a dumteng, “no dinto umay nga umuna ti panaglicud, ken maiparangarang ti tao ti basol, ti anac ti pannacapucaw, isu a sumalungasing ken tumacder a bumusor iti isuamin a managan Dios, wenna ti pagrucbaban, ket iti casta agtugaw iti templo ti Dios, nga agparang a cas la isu ti Dios.” Ket adadda pay ngem dayta, ti apostol ipablaena cadagiti cacabsatna a “ti palimed ti kinadakes adda nga agararamiden.”¹ Uray pay cadagidin nga aldaw ni San Pablo nakitana dagiti ulbod nga agcarcarayam a sumrec iti iglesia, isuda a mangisagana iti dalan a pacaparang-ayan ti dackel a panaglicud.

Nangininut sagbabassit, idi damona nalimed ken naulimec, ket idi cuan limmatac a limmatac idi dumegdeg ti pigsana ken naiturayanna dagiti panpanunut ti tattao, — casta ti panagrang-ay ti palimed ti kinadakes iti aramidna nga allilaw ken bassawang. Dagiti ugali ti kinapagana saan unay nadnadlaw ti iseserrecda iti uneg ti iglesia Cristiana. Ti espiritu ti itutuloc ken itutunos namedmedan iti sumagmamano a tiempo gapu iti nadawel a pannacaidadanes a linac-am ti iglesia idi adda iti babaen ti Kinapudno. Ngem idi simmardeng ti pana- ngidadanes, ket ti Kinacristiano simrec cadagiti pangocoman ken palacio dagiti arari, ti iglesia inucsobna daydi napacumbaba a kinaemma ni Cristo ken dagidi apostolna ket incawesna ti kinapasindayag ken kinatangsit dagiti sacerdote ken agtuturay a pagano; ket iti saad dagiti bilbilin ti Dios, insunona dagiti capanunutan ken ugugali ti tao. Ti Kinapagano, nupay nagparparang a naabac, isu ketdi ti nangabac. Ti espirituna inturayanna ti iglesia. Dagiti doctrina, ceremonia, ken ananitona naiserrecda iti pammati ken panagdayaw dagiti nagparaug a pasurot ni Cristo.

[48]

¹2. Tesalonica 2:3, 4, 7.

Ti Tao ti Basol

Toy a tulag ti capia iti nagbaetan ti Kinapagano ken Kinacristiano nagtungpal iti pannacaparang-ay ti “tao ti basol” a naipadto a bumusor iti Dios ken mangitan-oc iti bagina iti ngatoen ti Dios.

Ni Satanas naminsan pinadasna ti makinumó ken Cristo. Immay iti Anac ti Dios idi adda idiaiy let-ang ti sulisog, ket idinto nga impakitana Kencuana dagiti amin a pagpagarian ti lubong ken ti gloriada, ingay-atna nga ited amin Kencuana no la ket bigbigenna ni Principe ti sipngget nga isut cangatoan. Ni Cristo binabalawna ti napalanguad a mannulisog, ket pilit a pimmanaw. Ngem nagasgasat ni Satanas iti panangiparangna iti casdi met laeng a sulsulisog iti tao. Tapno magunodan ti iglesia dagiti nailubongan a cucua ken dayaw, naitabbug nga agsapul iti yaanamong ken itutulong dagiti dackel a tattao ti daga.

Ni Satanas ammona unay idi a dagiti Nasantoan a Surat aramidennanto dagiti tao a macabael a mangilasin cadagiti pangulubodna ken sumupring iti turayna. Uray ti Mangisalacan ti lubong met laeng sinarangetna dagiti cabil ni Satanas babaen ti panangaramatna iti Sao ti Dios. Iti tunggal cabil, ni Cristo imparangna ti calasag ti agnanayon a kinapudno, a cuncunana, “Adda a naisurat.” Iti tunggal singasing ti cabnsor, insarangetna ti kinasirib ken pannacabalin ti

[49] Sao ti Dios. Tapno mataginayon ni Satanas nga iturayan dagiti tattao, ken tapno maipasdecna ti autoridad ti tao, masapul a pagbalinenna ida a nanengneng iti Nasantoan a Surat. Ti Biblia itanocna ti Dios, ket ilugarna dagiti nacurapay a tattao iti napaypayso a saadda; masapul ngarud a dagiti nasagradoan a kinapudnona mailemmeng ken mapandaganda. Castoy ti inannurot ti Iglesia Romana. Iti ginasgasut a tawen imparitda ti pannacairacurac ti Biblia. Isut naiparparit a basaen dagiti umili wenno ti panangpabasada kencuana iti uneg dagiti balbalayda, ket dagiti papadi ken obispo nga awan annurutenda impatarusda dagiti sursurona tapno alangonenda dagiti panagincucuada. Iti casta ti pangulo ti iglesia nagbalin a nganngani binigbig ti sangalubongan nga isu ti vicario ti Dios ditoy rabaw ti daga, a naiccan ti autoridad iti ngatoen ti iglesia ken estado.

Idinto ta naiccaten ti maaramat a pangilasin iti ulbod, ni Satanas nagtrabajo cas mayannurot iti panagemna. Ti padto kinunana a ti

kinapapa “panunutennanto a balbaliwan dagiti tiempo ken linteg”² Saan a nagbayag a nangirugi itoy a trabaje. Tapno adda maitedda cadagiti caconconvertir a naggapu iti kinapagano a suno ti panagday-dayawda cadagiti ladladawan, ken tapno maparang-ayda ti casta a panangaracupda iti Kinacristiano, ti panagraem cadagiti ladladawan ken reliquias naininut a naiserrec iti culto a Nacristianoan. Iti ca-maudiananna ti bilin ti maysa a concilio a sapa sap impasdecna toy a sistema ti panagdaydayaw iti ladladawan.

Ti Aldaw a Panaginana Nabaliwan

Ti pannacaipalubos ti espiritu ti Kinapagano a sumrec iti uneg ti Iglesia linuctanna ti dalan a maipaay iti adadda pay a di panangibil-bilang iti autoridad ti Langit. Ni Satan, idinto nga agtartrabaje nga araramatenna dagiti di napagsanto a pangulo ti iglesia, pinanggepna met a racraken ti maicapat a bilin. ket pinadasna nga iwalin ti daan nga Aldaw ti Panaginana, ti aldaw a binendieionan ken pinagsanto ti Dios.³ ket sananto itan-oc iti saadna ti aldaw a fiestaen dagiti Pagano nga isu ‘ti madaydayaw nga aldaw ti init.’ Idi damona, saan a nalatac ti panangaramidda itoy a panangbalbaliw. Cadagidi immuna a siglo ti pudno nga aldaw ti panaginana isut sinalsalimet-metan dagiti amin a Cristiano. Isuda naregtada idi nga agaramid iti pacaidayawan ti Dios, ket idinto ta namatida a ti lintegna saan a mabalin a baliwan, sireregtada unay a nangaywan iti kinasagrado dagiti bilbilinna. Ngem sisisicap unay ni Satan a nag trabaje nga inaramatna dagiti agentena tapno matungpal ti panggepna. Tapno mayawisna ti Domingo iti imatang dagiti umili, isut naaramid a fiesta a pangpadayaw iti panagungar ni Cristo. Naaramid dagiti nareligionan a culto iti dayta nga aldaw; nupay casta isut imbilangda nga aldaw a panagpalpaliwa. get ti Sabado isu pay laeng idi ti salsalimetmetanda a nasantoan.

[50]

Tapno masagana ni Satan ti dalan a maipaay iti trabaje a panggepna idi nga aramiden, inturongna dagiti Judio, idi casacbayan ti yaay ni Cristo, tapno etetanda ti Sabado cadagiti adu a maiparparit, ket aramidenda a dadagsen ti pannacangilinna. Itan, babaen ti panangaprovecharna iti ulbod a silaw a namagbalinanna iti pannacangilin

²Daniel 7:25.

³Genesis 2:2, 3.

ti aldaw a panaginana, isut pauyuyawnan a cas maysa a paltuad dagiti Judio. Idinto a dagiti Cristiano a sapesap intuloyda a rinambaeen ti Domingo a cas fiesta a panagragragsac. ni Satanas inturongna ida a mangaramid iti Sabado a cas aldaw ti panagayunar, ken ladingit. ken sipnget, tapno maipakita ti gurada iti Kinajudio.

Cadagidi immuna a tawen ti maicapat a siglo. ni emperador Constantino nangituyang ti maysa a bilin nga aramidenna ti Domingo a fiesta ti publico iti entero nga imperio ti Roma. Ti aldaw ti init isut rinaem dagiti iturayanna a pagano, ket pinadayawan met dagiti Cristiano; isut panggep idi ti emperador nga aramaten a pamagcaycaysa cadagiti agaangat nga araramid dagiti Pagano ken Cristiano. Inaramidna daytoy gapu iti panangdagdag dagiti obispo ti iglesia, isuda a gapu iti nalaus a tarigagay ken pannacawawda iti turay, [51] nasiripda a no maymaysa ti aldaw a ngilinen dagiti Cristiano ken Pagano, parangayennanto ti panagcristiano dagiti pagano, ket iti casta padaekelenna ti pannacabalin ken gloria ti iglesia. Ngem nupay adu cadagiti managbuteng iti Dios a Cristiano ti naininut a naiturong a mangibilang iti Domingo a cas aldaw a sagrado, nupay casta pinetpetanda ti Sabado a cas isu ti pudno a nasantoan nga aldaw ti Apo, ket isut nginilinda a cas panagtungpalda iti maicapat a bilin.

Ti calaingan a mangulbod saan a simmardeng ditoy ti trabajona. Pinanggepna a tiponen ti sangalubongan a Cristiano iti babaen ti banderana, ket sana aramaten ti pannacabalinna babaen ti vicariona, nga isu ti napasindayag a pontifice a nangipapati nga isut pannacabagi ni Cristo. Nagunodna ti panggep babaen ti panangaramatna cadagiti apagconvirtir a pagano, ken dagiti naapal ti saad nga obispo, ken cadagiti nakigayyem iti lubong nga eclesiastico. Nagpupuroc dagiti dackel a concilio iti nadumaduma a tiempo, isu a timmabunoan dagiti oficial ti iglesia a naggapu iti amin a paset ti lubong. Iti gis-tay tunggal concilio, ti Sabado wenno ti aldaw a panaginana nga intuding ti Dios naipababa a naipababa, ket ti Domingo naipangato a naipangato. Iti casta ti fiesta dagiti pagano napadayawan iti ca-maudiananna a cas maysa a binuangay ti Dios, idinto a ti Sabado ti Biblia naibilang a eas daan a tidda ti Kina-Judio, ket dagiti nagngilin kencuana nailunlunudda.

Ti dackel a naglicud nagunodna nga intan-oc ti bagina iti ngatoen “ti isuamin a managan Dios, wenna ti pagrucbaban.”⁴ Naituredna a binaliwan ti cacaisuna a bilin iti linteg ti Dios a mangitudtudo iti maysa a pamayan a di bumiddut iti amin a sangcatawan iti pudno ken sibibiag a Dios. Idiay maicapat a bilin, ni Apo Dios maiparangarang a cas isut Namarsua iti langit ken daga, ket iti casta dayta ti pacailaslasinanna cadagiti saan a pudno a didios. Tapno panglaglagip iti aramid a panamarsua napagsanto ti maicapito nga aldaw a cas aldaw a panaginana a maipaay iti tao. Ti nacaisan-gratanna isut tapno ti sibibiag a Dios patinayon coma a maipalagip iti isisip dagiti tao a cas isu ti puon ti biag ken isut pagraeman ken daydayawen. Ni Satanas agpigsa a mangisiasi cadagiti tattao iti isusurotda ki Dio* ken ti panagtulnogda iti lintegna; anansata naisangsangayan ti panangbusorna iti dayta a bilin a mangitudtudo iti Dios a ca isut Namarsua.

[52]

Idi maicanem a siglo, ti turay ti papa naipasdeken a nalaing. Ti trono ti pannacabalinna naisaad idiay ciudad ti imperio, ket ti obispo ti Roma isut naibunannag a pangulo ti entero nga iglesia. Ti kinapagano sinunoanen ti kinapapa. Ti dragon intednan iti animal “ti pannacabalinna ken ti tronona, ken dackel a panagturay.”⁵ Ket itan nangrugin ti ag 1260 a tawen a panangidadanes ti papa a naipadto iti libro ni Daniel ken ti Apocalipsis.⁶ Dagiti Cristiano napilitda nga agpilpili no itulocda ti dayaw ti pammatida ket awatenda dagiti cerceremonia ken panagdaydayaw ti papa, wenna inda palabasen ti panagbiagda iti uneg ti nasipnget ken narugit a pagbaludan wenna matay iti tuoc, wenna mapuoran iti pasoc, wenna maputolan. Itan natungpal dagiti sao ni Jesus: “Iyawatdacayto uray pay dagiti dadackelyo, ken cacabsat ken cacabaggian ken gagayyem: ket addanto papatayenda cadacayo. Ket caguradacayto dagiti amin a tao gapu iti naganco.”⁷ Rinugianda ti panangidadanes cadagiti matalac iti narungrungsot ngem idi cua, ket ti lubong nagbalin a dackel a tay-ac a pagbabacalan. Iti ginasgasut a tawen ti iglesia ni Cristo napan nagcamang idiy gingginget ken sipnget. Casta ti cuna ti profeta: “Daydi babai timmaray a nagcamang idiay let-ang, isu a yan

⁴2. Tesalonica 2:4.

⁵Apocalipsis 13:2.

⁶Daniel 7:25; Apoc. 13:5-7.

⁷Lucas 21:17,17.

ti maysa a disso nga insagana kencuana ti Dios, tapno taraonandat idiay iti sangaribu duagasut ket innem a pulo nga aldaw.”⁸

[53] Daydi tiempo a panangala ti Iglesia Romana iti turay isu ti nangimarca iti pangrugian dagiti Panawen a Nasipnget. Iti idadackel ti turayna, immadadalem met ti sipnget. Ti pammati ken Cristo a eas isu ti pudno a bató, nayalis iti papa diay Roma Dagiti tao lugar nga agtalcda iti Anac ti Dios iti pannacapa cawan dagiti basbasol ken iti agnanayon a pannacaisalacan, cumitada iti papa ken cadagiti papadi ken cadagiti obispo nga iniceanna ti autoridad. Naisuro cadacuada a ti papa isu ti naidagaan a mangibabaetda, ket awan ti macabalin nga umasideg iti Dios no saan a gapu kencuana; ket maysa pay, isut agtacder iti saad ti Dios cadacuada, ket iti casta rebbengda a pagtulnogan nga awan curangna. Ti isisiasi cadagiti bilbilinna umdasen a gapu ti pannacaipasarungcar ti caingetan a dusa cadagiti bagi ken cararua dagiti agsalungasing. Casta idi ti pannacayadayu dagiti isisip dagiti tao manipud iti Dios a naiturong cadagiti macabasol ken bumiddut a tao.

Aldaw a napeggad dagidi iti iglesia ni Cristo. Dagiti matalec a nagiggem ti bandera agpayso a bassitda. Nupay canayon a ti pudno adda laeng saccina, nupay casta pasaray cas la agari nga entero ti allilaw ken ananito, ket ti pudno a religion cas la mapucaw iti daga. Nalipatanda ti evangelio, ngem dagiti forma ti religion immaduda, ket dagiti umili napadagsenanda cadagiti nainget a bilbilin.

Saan laeng a naisuro cadacuada ti ikikitada iti papa a cas mangibabaetda, ngem naisuro pay ti panagtalcda cadagiti araramidda a cas macasupapac iti basol. Dagiti panagviaje iti adayu, araramid a panagpenitencia, panagraem cadagiti reliquias, panagbangon cadagiti iglesia, relicarios, ken alaltar, ti panagdaton ti rrawadwad iti iglesia,—dagitoy ken adu pay a cacasta nga araramid naigunamgunam cadacuada tapno pangepep iti pungtot ti Dios wenno panggunod iti paraburna; a cas la ket tay maipada ti Dios cadagiti tao, a mapalucaw cadagiti bassit a banag, wenno mapagtalna gapu cadagiti datdaton wenno araramid a panagpenitencia!

Ti sipnget cas la pimmuscol a pimmuscol. Ti panagruebab cadagiti ladawan simmacsacnap. Nagpasgedda cadagiti candela iti sangoanan dagiti ladawan, ket nagidatonda ti carcararag cadacuada.

⁸Apocalipsis 12:6.

Idinto ta dagidi sacerdote ken obobizpo met laeng naayatda iti r-gragsac, ken naderrep ken narugitda, awan ti sa- bali a mauray a [54]
pagbanagan dagiti umili a cumitkita cadacuada a cas mangidalanda
no di ti pannacaipabatocda met iti kinanengneng ken vicio.

Ti Dusa ni Enrique IV

Ti inaramid ni Papa Gregorio VII iti emperador aleman a ni Enrique IV isut maysa a nasayaat a pagarigan ti kinacuspag ti papa. Toy a monarca, agsipud ta inatapda a dina ipatpateg ti autoridad ti papa, naexcomuniar ken naiccat iti tronona. Agsipud iti butengna iti panangpanaw ken panangelkelga dagiti principena met laeng, isuda a nadagdag nga umalza a maibusor kencuana gapu iti bilin ti papa, ni Enrique naricnana a masapulna ti makicappia iti Roma. Isu agraman ti asawana ken maysa nga adipen a matalec, binalliasatna dagiti bantay Alpes iti tengnga ti tiempo ti lam-ec, tapno inna ipacumbaba ti bagina iti saclang ti papa. Idi madanonna ti castilio a nagpacnian ni Gregorio, isut intulodda, nga awan guardianana, iti maysa a pateo iti ruar, ket idiay, iti cangitingitan ti lam-ee, piman ta adda nga uloulo ken sacasaca, ken nacalalaad ti cawesna. inururayna ti palubos ti papa tapno macaumay iti saclangna. Agingga iti adda agsasaruno a tallo nga aldaw a panagayayunar ken panagconconfesarna, sala immulog ti papa a nangted kencuana ti pacawan. Ngem agpapanpay napacawan, naicondicion iti emperador a rebbengna nga urayen ti pammalubos ti papa sananto mabalin ti sumubli iti tronona wenno aramaten ti turayna a naarian. Ket ni Gregorio, idinto a napadackel gapu iti panagballigina, nagpangas a nagguna nga isut annongna ti mangipababa iti tangsit dagiti arari.

Amangan a nagdackel ti naggiddiatan no ti nalaus a cuspag toy napalangguad a papa maidilig iti kinaemma ken kinatacneng ni Cristo, isu a nangyarig iti bagina a cas la agtogtogtog iti ruangan ti puso nga agpacpacaasi a sumrec, tapno macauneg ken mangyeg ti pacawan ken talna ken isu a nangisuro cadagid adalanna, “Siasinoman nga agayatto nga isu ti umuna cadacayo, isunto ti tagabuyo.”⁹

[55]

⁹Mateo 20:27.

Pinapagano nga Allilaw iti Uneg ti Iglesia

Dagiti simmaruno a siglo nasacsianda ti iyaadu ti allilaw iti uneg dagiti doctrina a rimmuar manipud Roma. Uray idi saan pay naipasdec ti kinapapa, dagiti sursuro dagiti filosofo a pagano nacaawisda ken nacainflueneiada iti iglesia. Adu cadagiti nagparparang a nagconvertir kimpetda pay laeng cadagi-ti filosofiada a pinapagano, ket saan la nga intuloyda nga inadal ida, no di ket impaadalda pay ida cadagiti sabsabali tapno mapasacnapda ti influencia iti gimong dagiti pagano. Iti casta dackel nga allilaw dagiti naiserrec iti pammati a nacristianoan. Ti calatacan cadagitoy isu ti pammati iti naicasigud a di ipapatay ti tao ken ti caadda ti puotna calpasan ti ipapatay. Toy a doctrina insaadna ti bato a nangipasdecan ti Roma iti panagcararag cadagiti sasanto ken panagdaydayaw ken Virgen Maria. Manipud itoy timmaud met ti dakes a pammati iti agnanayon a pannacatutuoc dagiti natay a di nacababawi, isu a naiserrec a nasapa iti pammati ti papa.

Iti casta nasagana ti dalan a pacaisercan manen ti sabali pay a paltuad ti kinapagano, isu a pinanaganan ti Roma iti purgatorio, ket isut inaramatna a pangbutbuteng cadagiti adu a tattao a nalaca a mamati ken umaanito. Iti panangaramatda itoy dakes a pammati ipapatida ti caadda maysa a lugar a pagtutuocan, isu a pagsagabaan ti dusa dagidiay di maicari a madusa iti agnanayon gapu iti basolda, ket manipud sadiay, calpasan ti pannacadalus ti rugitda, maawatda sadi langit.

Adda pay sabali a masapul a napaltuad tapno adda maganab ti Roma iti panagbutbuteng ken dakes a vicio dagiti pasurotna. Ket daya isu ti doctrina dagiti indulgencias. Ti naananay a pannacapacawan dagiti basol, iti napalabas ken iti agdana ken iti masacbayan, ken ti di panaglac-am iti aniaman nga utut ken dusa a rebbeng coma a lac-amen, isudat naicari cadagiti amin a mayat a pailista iti pannakigubat ti papa tapno mapadackelna ti naidagaan a turayna, tapno dusaenda dagiti cabusor- na, wenna tapno ikisapda a pucawen dagiti mangitured a mangilibac kencuana nga isut eangatoan a turay no maipapan iti naespirituan a banag. Naisuro pay cadagiti tattao a babaen ti pa. nagbayad ti pirac iti iglesia mabalinda a bang-aran dagiti bagbagida iti basol, ken mabalinda pay a luc-atan

[56]

ti carcararua dagiti natay a gayyem isuda a naipupoc iti pagtutuocan nga apuy.

Ti ordenanza ti Santa Cena nga ibilin ti Biblia nasunoan iti napaganoan a sacrificio ti misa. Dagiti papadi impapatida a mabalinda a baliwan ti tinapay ken arac a pagbalinen a napaypayso a “bagi ken dara ni Cristo.”¹⁰ Impapatida iti nalatae nga adda pannacabalinda a mangparsua iti Dios, a Namarsua iti amin a banag.

Ti Inquisicion

Ti Kinapapa nagbalinen a naranggas a turay ti lubong. Dagiti arari ken ememperador nagrucnoyda nga agtungpal cadagiti ituyang ti pontifice sadi Roma. Dagiti tungpal dagiti tao, nga agpaay iti manó a tiempo wenno iti agnanayon casla adda idin iti babaen ti turayna. Iti ginasgasut a tawen dagiti doctrina ti Roma inawatda iti nasacnap ken nalawag, dagiti cerceremoniana inaramidda a nabuyogan ti panagraem, ket dagiti fiestana sinalimetmetanda iti nasacnap. Dagiti oficialesna napadayawanda ken nasaranayda iti nawadwad. Awanen uray caanoman nanipud idin ti pannacagun-od ti Iglesia Romana iti daddackel a dayaw, dayag, wenno turay.

Ngem “ti matoon ti aldaw ti kinapapa isut tengnga ti rabii ti lubong.”¹¹ Dagiti Nasantoan a Surat gistay di naamammo a pulos, saan laeng a dagiti umili, ngem dagiti pay papadi. Idi naiwagatdan ti linteg ti Dios, isu a rucod ti kinalinteg. awan patpatingga ti turaydan, ket awan macatengngel iti panagviciodan. Iti ginasgasut a panawen awan nagrang-ayan ti Europa iti adal, arte, wenno civilizacion. Napasardeng ti panagrang-ay ti sangca-Cristianoan iti moral ken isip. [57]

Daydi casasaad ti lubong idi adda iti babaen ti turay ti Ro. ma impakitana ti maysa a nacabutbuteng ken nacascasdaaw a pannacatungpal dagiti sao ni mammadto nga Oseas: “Ti ilic madadaelda gapu iti panagcurang ti pannacaammo: agsipud ta sica linaismo ti panacaammo, siac lacsidencanto met:.... gapu ta linipatam ti linteg ti Diosmo, siac met lipatecto dagiti annacmo.” “Awan ti kinapudno, wenno kinaimbag, wenno pannacaammo ti Dios iti daga. Awan ti [58] [59]

¹⁰Cascasaba ni Cardinal Wiseman maipapan iti “Real Presence,” Lecture 8, sec. 3, par. 26.

¹¹“Historia ti Protestantismo,” ni Wylie, Tomo I, cap. 4.

uray ania no di laeng panagsapata, ken panagdadael iti cari; ken panagpapatay, panagtacaw, ken pannakicamalala: Rumuarda, ket ti darada sagidenna ti dara.”¹² Casta ti nagbanagan ti panangibelleng [60] iti sao ti Dios.

¹²Oseas 4:6, 1, 2.

4. Dagiti Taga Valdenses

Iti tengnga daydi sipnget a nagari iti rabaw ti daga cabayatan ti nabayag a panawen a panagturay ti papa, saanda a nabalín nga ineddep amin ti silaw ti kinapudno. Iti isuamin a panawen adda laeng nanacsi iti Dios,—adda laeng tattao isuda a namati ken Cristo nga isisu a mangibabaet ti tao iti Dios, ken isuda a namati iti Biblia nga isisu laeng ti annuroten ti biag, ken isuda a nanggilin iti Sabado a cas isu ti pudno nga aldaw a panaginana. No mano ti nautang ti lubong cadagitoy a tattao, dagiti capcaputotan uray caanoman didanto maammoan. Ti historia dagiti tattao ti Dios cabayatan dagidi panawen ti sipnget a simmurot iti turay ti Roma, nailanad sadi langit, ngem manmano cadacuada laeng ti nailanad iti historia dagiti tao. Bassit laeng dagiti masaracan a nacailanadan ti panagbiagda, iti lacsid dagiti nailanad nga impabpabasol dagiti nangidadanes cadacuada.

Awan iglesia nga adda iti nasacupan ti Roma a nacapagbayag a di nasingsinga iti panaglac-amna iti wayawaya ti con. ciencia. Apaman nga isu ti nacaiggem ‘iti turay, ti kinapapa inlayatna dagiti imimana a mangrumec cadagitoy amin nga ag. madi a mangbigbig iti turayna; ket nasarsarutsut dagiti igig. lesia a nagrucnoy iti turayna. [61]

Idiay dagdaga a saan a nasacupan ti Roma, adda nagbiag a mano a Cristiano iti adu a panawen, isuda a gistay saan a naalisan a pulos iti kinarugit ti papa. Addada idi a linicmu dagiti pagano, ket iti panaglasat dagiti panawen naalalisanda cadagitoy allilawna; ngem intuloyda nga impateg ti Biblia a cas isisu ti annuruten ti pammati, ket sinurotda ti adu cadagitoy kinapudnona. Dagitoy a Cristiano namatida iti kinaagnanayon ti linteg ti Dios ket nginilinda ti Sabado cas kiddawen ti maicapat a bilin. Adda casta idi nga igiglesia idiay tengnga ti Africa ken iti gimong dagiti taga Armenia sadi Asia.

Ngem iti gimong dagiti simmukir iti turay ti papa, dagiti taga Valdenses isudat umuna nga agtacder. Iti daydiay met la daga a nacaisaadan ti trono ti papa, idiay met laeng ti cacarroan ti nangsukiranda iti kinaulbodna ken kinarugitna. Iti ginasgasut a tawen dagiti

Iglesia sadi Piamonte nagwaywayasda; ngem iti camaudiananna dimteng ti tiempo a panangipapilit ti Roma ti panagrucnoyda. Calpasan ti pannakigubgubat dagidi panguloen dagitoy nga iglesia a maibusor iti kinadawelna, ket awan met ti magappuananda, napilpil- itda a nangbigbig ti panagari ti turay isu a cas la pagrucnoyan ti sangalubongan. Nupay casta, adda idi sumagmamano a di nagtuloc iti autoridad ti papa wenno obispo. Inkeddengda a suroten ti Dios, ken taginayonen ti kinadalus ken kinabatad ti pammatida. Naaramid ti panagsisina. Itan dagidi simmurot iti daan a pammati napanda nagpacni; dagiti dadduma, calpasan ti panangpanawda iti dagada nga Alpes, imbayogda ti bandera ti kinapudno cadagiti sabali a dagdaga; dagiti dadduma napanda nagpacni cadagiti putputong a casamecan ken rucrukib dagiti banbantay, ket idiaj sinalimetmetanda ti wayawayada nga agdaydayaw iti Dios.

[62] Ti pammati nga inicutan ken insursuro dagiti taga Valdenses a Cristiano iti adu a siglo, naigiddiat unay cadagiti ulbod a doctrina a rimmuar manipud Roma. Imbatayda ti nareligionan a pammatida iti nailanad a sao ti Dios, ket dayta a pammati isu ti pudno a sistema ti kinacristiano. Inrupirda daydi pammati ti iglesia dagiti apostol—“ti pammati a naminpinsan a naited cadagiti sasanto.”¹ Daydi iglesia idiaj let-ang, ket saan a ti napalanguad a turay ti religion a naipatugaw idiaj dackel a eabecera ti lubong, isu idi ti napaypayso nga iglesia ni Cristo, ket isu ti nangaywan cadagiti gamenp ti kinapudno nga incumit ti Dios cadagiti tattaona tapno maipanda iti lubong.

Dagidi taga Valdenses isudat maysa cadagiti immuna a tattao sadi Europa a nacagunod a nangicut iti nacayulogan ti Nasantoan a Surat. Isuda idi ginasgasut a tawen casacbayan ti Reformation incutandan ti copia ti Biblia iti nacavanacanda a pagsasao. Inicutanda ti pudno a di narugugitan, ket isul gapuna nga isudat naisangsangayan a nagurgura ken nairur. rurumen. Imbunannagda a ti Iglesia diay Roma isu ti Babilonia a naglicud a sasawen ti Apocalipsis, ket agpapanpay nagpeggadan ti biagda timmacderda a simmukir cadagiti kinarugitna. Idi addada iti babaen ti laddit ti napaut a panangidadan, dagiti dadduma nakinumoda nga itulocda ti pammati. da. ket inininutda nga intuloc ti nadumaduma a principio ti pammatida,

¹Judas 3.

ngem dagiti dadduma pinetpetanda a nalaing ti pudno. Cabayatan dagiti panawen ti sipnget ken itatallicud, adda dadduma cadagidi taga Valdenses a di nangbigbig iti turay ti Roma, ket linaisda a eas idolatria ti panagdaydayaw iti ladawan, ket nginilinda ti Sabado a cas isu ti pudno nga aldaw ti panaginana.

Nadalus, nabatad, ken nasged ti kinasingpet dagidi pasurot ni Cristo. Adadda nga impategda ti pudno ngem dagiti balbalay, dagdaga, gagayyem, cacabagyan, ken agpapanpay ti biag met laeng. Dagitoy a principio inagawaanda nga immaldit a sipapasnec cadagiti puspuso dagiti agtutubo. Manipud kinamaladagada, dagiti ubbing nasursuroanda iti Nasantoan a Surat, ket naisuro cadacuada nga ibilangda a sagrado dagiti kiddawen ti linteg ti Dios. Nataccon idi dagiti copia ti Biblia: isut gapuna nga incabezada dagiti napateg a saona. Ti iglesia dagidi taga Valdenses umasaspingda iti kinadalus, ken kinabatad ti iglesia dagidi apostol. Pinetpetanda ti Biblia a cas isisu laeng ti autoridadda a cangatoan ken awan biddutna. Dagiti pastorda pinacanda dagiti carnero ti Dios, ket inturongda ida cadagiti nalangto a pagaraban ken cadagiti sibibiag nga ubbog ti nasantoan a saona. Idinto ta addada iti adayu dagiti ladawan ti pasindayag ken tangsit ti tao, dagiti tattao naggigimongda iti linong dagiti banbantay, idiyay tay-ac ti Alpes, wenna no tiempo ti peggad umamangda iti linged dagiti banbantay, ket idiyay ti pagdengganda cadagiti sao ti pudno nga isawang dagiti adipen ni Cristo.

[63]

[64]

[65]

Pannacasursuro dagiti Agtutubo a taga Valdenses

Dagiti agtutubo inawatda ti sursuroda cadagiti papastorda. Naisuro cadacuada dagiti sangsanga ti sursuro nga agpaay iti sapasap, nupay casta impangpangrunada nga inadal ti Biblia. Incabezada dagiti evangelio ni San Mateo ken San Juan agraman ti adu cadagiti Sursurat dagiti apostol. Naisaadda pay nga agcopiar iti Nasantoan a Surat. Dadduma cadagiti basbasaenda linas-udda ti entero a Biblia, ket dagiti dadduma. sumagmamano la a pasetna a napili, a naparaipusan ti panglawlawag dagidiay a nacabael a mangilawlawag iti Sursurat Dagiti angeles a naggaput langit addada idi a nanglicmut cadagitoy matalec a trabajador.

Ni Apo Dios pinanggepna a ti Biblia agservi coma a basbasaen dagiti amin a tao, iti kinaubing, iti kinaagtutubo, ken iti kinalacay,

[66] ken isut adalen iti amin a tiempo. Isu intedna ti Saona a mangi-parangarang Kencuana cadagiti tattao. Tunggal baro a pudno a maductalan isut mangabarroan a pannacaipaltiing ti cababalin ti Nakinsao. Ti panangadal iti Nasantoan a Surat isu ti pamuspusan nga intuding ti Dios tapno ma. yasaki degna coma dagiti tao iti Namarsua cadacuada, ken tapno maiccanna coma ida ti nalawag a pannacaammo iti pagayatanna. Iti panangadalda kencuana, dagiti tao makiumanumanda iti Dios. Manipud iti escuelada idia banbantay, dadduma cadagiti agtutubo naibaonda cadagiti pagescuelaan iti uneg dagiti eiudad sadi Francia ken Italia, isu a pacasaracan ti adadu nga adalen, panunuten, ken salimetmetan ngem ti adalenda idia ilida nga Alpes.

Dagito matalec a taga Valdenses saanda idi a makigayyem iti asinoman idia pagescuelaan a napananda. Dagiti paganayda nasaganada tapno adda pacailimmengan ti capatgan a gamengda, — dagiti copia ti Nasantoan a Surat, ket ea anoman nga adda panacabalinda a mangted ti copia nga awan pacaatapanda, siaaannadda a mangibati ti copia iti dalan cadagidiay casla silulueat ti puspusoda nga umawat iti pudno

Dagiti Valdenses Cas Misionero

Ti espiritu ni Cristo isu ti namisioneroan nga espiritu. Ti utnuna a ricna ti napabaro a puso isu ti panangyegna met cadagiti sabsabali iti Mangisalacan. Casta idi ti espiritu dagid Cristiano a taga Valdenses. Naricnada a ti Dios kiddawenna cadacuada ti adadu pay ngem ti panangsalimetmetda laeng iti pudno a sidadalus iti uneg ti iglesiada; naricnada a naipa bacalay cadacuada ti panangitaunawagda ti silawda cadagidiay adda iti sipngget. Babaen ti mannacabalin a pigsa ti sao ti Dios sinapulda a bungtolen ti sangol nga impabacalay ti Roma.

Dagidi ministros a taga Valdenses nasursuroanda nga agmisionero, ket tunggal maysa a panggepna ti sumrec iti ministro nakiddaw nga umuna pay nga adda coma padasna a cas, maysa nga evangelista. Tunggal maysa masapul idi nga agservi iti tallo a tawen iti sumagmamano a territorio ti mision sananto mabalin nga aywanan ti maysa nga iglesia idia dagana. Idinto ta ti castoy a panagservi iti rugina kiddawenna ti pananglicud iti bagi ken panagsacrificio, isut

tumutup unay idi a pangrugian ti biag ti pastor cadagidi a tiempo a nang- suut iti eareararua dagiti tao. Dagidi agtutubo a naordenan a nagakem iti sagrado nga annong idi kinitada ti masangoananda saanda a ninamnama ti naidagaan a kinabacnang ken glo. ria, no di ket ti biag a managtrabajo ken napeggad, ken nalabit pannaeatay a eas martir.

[67]

Dagidi misioneros naibaonda a sinagdudua. a eas idi panangibaon ni Jesus cadagiti adalanna. Tunggal bumaro naicu yog iti maysa a lumacay ken addaan padas, ket ti bumaro adda iti babaen ti panangidalan ti cadduana, isu a sumungbat iti pannacasursurona, ket ti isurona rebbeng met nga ipangag ti bumaro. Dagitoy agcadcaddua nga agtrabajo saan a patinayon nga ageuycuyogda. ngem masansan nga agsaraeda nga in agcararag ken agbinnalacad. ket iti casta agpinnapigsada iti maysa ken maysa iti pammati. Ti trabaje dagitoy a misionero nairugi idiay tanap ken tay-ac a eadsaaran ti bantayda, ngem insaenapda iti adadayu pay. Nagnada a sacasaca a nacawesan cadagiti nagubal ken namurengan ti viaje a pasran-anay a eas idi Maestroda. ket linasatda dagiti dackel a ciciudad. ket dimmanonda cadagiti adayu a dagdaga. Iti amin a disso inwarada ti napateg a bukel. Adda igiglesia a rimmusing iti nagnaanda. ket ti dara dagiti martir sinacsianda ti pudno. Ti aldaw ti Dios inarangnanto ti maysa a nawadwad nga apit ti cararua a naani gapu iti panagbannog dagidi matalee a tattao. Ti sao ti Dios nupay nacaluban ken naulimee, nagna iti Caeristianoan, ket kinablaawanda a siraragsac iti uneg ti balbalay ken puspuso dagiti tao.

Iti panangipapan dagidi taga Valdenses dagiti Nasantoan a Surat saanda a maysa la a nacailanadan ti inararamid ti Dios cadagiti tattao iti napalabas, ken mangipaltiing cadagiti baclayen ken annongen ti agdama, no di ket isut mangiparang ca. dagiti peggad ken gloria ti masacbayan. Tdi adalenda ti Biblia a binuyogan ti cararag ken lulua., adadda manen a naimaldit eadagiti panpanunutda dagiti apcapateg a saona. ket rebbengda nga ipacaammo eadagiti sabsabali ti macaisalacan a ki- napudnona. Nakitada ti nalawag unay a pan-nacaipaltiing ti piano ti pannacaisalacan iti unep dagiti nasagradoan a binulong, ket nasaracanda ti liwliwa, namnama, ken talna iti panamatida ken Jesus. Idi ti lawag sinilnaganna ti pannacaawatda ket pinagragsaena dapiti puspusoda, kinalicagumanda a dapiti rayos

[68]

ti silawda agdisso met coma cadagiti adda iti sipngget ti allilaw ti kinapapa.

Nakitada a babaen ti pananpidalan dagiti papa ken papa di adu unay a tao dagiti mangpadpadas a gumun-od iti paca-wan a barengbareng babaen ti panangparparigatda iti bagbagida gapu iti basol ti cararuada. Idinto ta naisuro cadacuada ti panagtalecda cadagiti naimbag nga araramidda a mangisalacan cadacuada, canayonen a sikikitada cadagiti bagbagida, dapiti panunutda sitatalinaed iti manapbasol a casasaadda, nakitada dagiti bagbagida a nisarang iti pungtot ti Dios, pinarigatda dagiti cararua ken bagida, ket nupay casta dida nabangaran. Casta ti pannacareppet dagiti adda concien-ciada a carcararua gapu cadagiti doctrina ti Roma. Rinibribu dagiti nanpbaybay-a cadagiti gapayyem ken cacabaggianda, ket napanda nagbiag iti uneg dagiti siled ti convento. Babaen dagiti masansan a pannacaulitulitna a panagayunar ken nadawel a panagtutuoc iti baut, panagpuyat iti tengngat rabii, panappacleb iti adu npa horas iti rabaw dagiti nalamiis ken nabasa a batbato idia y nacarimrimon a taengda, babaen dagiti panagviaje iti adayu, nacababain a panagpenitencia ken nacabutbuteng a panagtutuoc, rinibribu dagiti nagsapul a barengbareng iti pannacagunod ti talna ti conciencia. Idinto ta natectecanda iti dag sen ti basol. ken naalaliada iti butbuteng ti manpibales a pungtot ti Dios, adu dagiti naptuloy iti tuoc, aginggat simmardeng a tumulong ti nabannogan a naturaleza, ket napasagda ken tanem nga awan uray man la no maysa a sinamar ti silaw wenno namnamada.

[69] Dagiti taga Valdenses sigagagarda unay a mangted ti tinapay ti biag cadagito y matmatay iti bisin a cararua, ken mangiparang cadacuada cadagiti damag ti talna nga adda iti uneg dagiti carcari ti Dios, ken mangitud cadacuada ken Cristo a cas isisu laeng ti namnamada a pacaisalacanan. Ti doctrina a dagiti naimbag nga araramid macaabbongda iti pannacasalungasing ti linteg ti Dios, imbilangda a naibatay iti ulbod. Ti panagtalec iti caicarian ti tao isut manglinged iti buya ti awan patinggana nga ayat ni Cristo. Ni Jesus natay a cas maysa a sacrificio gapu iti tao agsipud ta ti natnag a raza awan mabalinna nga aramiden a mangyasasideg kencuana iti Dios. Dagiti caicarian ti maysa a nailanza ken napagungar a Mangisalacan isut nacaibatayan ti pammati ti Cristiano. Ti pannacaicamang ti cararua ken Cristo agpaypayso a maaramid, ket ti idedocketna Kencuana

masapul a nacapet, a cas ti pannacaicapet ti ima iti bagi, wenna ti sangá iti uvas.

Dagiti insuro dagiti papa ken padi inturongda dagiti tao a mangipapan a ti cababalin ti Dios, ken uray pay ni Cristo, isut nauyong, naunget, ken managiparit. Inladawanda ti Mangisalacan a cas itay awan caasina iti tao iti casasaadna a natnag iti basol iti casta a masapul nga awagan dagiti papadi ken sasantos a mangibabaet. Dagidi nasilawan ti isisipda iti sao ti Dios kinalicagumanda nga iturong dagitoy a carcararua ken Jesus a cas naasi ken naayat a Mangisalacanda, ken sitatacder a siuunnat dagiti imana, nga awawisenna dagiti isuamin nga umay Kencuana agraman bantot ti basolda, ken ducot ken dandanagda. Sigagagarda a mangwais cadagiti bangen a binunton ni Satanas tapno dagiti tao dida coma makita dagiti carcari ti Dios, ken tapno dida umay iti Dios, a mangipudno eadagiti basolda, ken gumun-od iti pacawan ken talna.

Ni taga Valdenses a misionero sigagagar unay a nangiparang cadagiti napateg a kinapudno ti evangelio iti managsaludsud nga isip. Siaalluad a nangiruar cadagiti naannad pannacasuratna a paset ti Nasantoan a Surat. Isut cadaclan a rag-ona ti panangtedna ti namnama iti cararua nga adda coneiciensana ken pinarigat ni basol, a ti la mabalinnan a kitaen isu ti panangibales ti Dios, nga agururay a mangaramid iti kinajusticia. Sipipiperper ti bibigna ken nacalua ti matana, ken masansan a nacaparintumeng, no iparangna idi cua cadagiti eaeabsatna dagiti napateg a carcari a mangipaltiing iti cacaisuna a namnama ti managbasol. Iti casta ti silaw ti pudno nacastrec iti adu a napasipnet a panpanunut, ket pinasunodna ti ulep ti sipnget aginggat limpac ti Init ti Kinalinteg iti lineg ti puso agraman rayrayosna a macaagas.

Adu dagiti di namati cadagiti ipappapati ti Roma. Nakitada ti kinaubbaw ti pananpibabaet. dagiti tao wenna angel cadapiti managbasol. Idi nagbannawag ti pudno a silaw cadagiti isipda, inlaawda a sirarag-o, “Ni Cristo isut sacerdotec: ti darana isut sacrificioc; ti altarna isut pagconfesarae.” Dapiti cai-carian ni Jesus laeng ti napsadapandan, két inululitda dapiti sao a “no awan ti pammati, saan a

[70]

mabalin npa ayaywen ti Dios.”² “Awan ti sabali a napan iti babaen ti lanpit, a naited cadapiti tao, a pacabalinantayo a maisalacan.”³

Ti kinatalped ti ayat ti Mangisalacan cas la nalaus a nagdackel iti casta a dadduma cadapitoy nacacaasi a cararua nga ipalpallatoc ti bappio naawatanda. Dackel unay ti bang-ar npa inyepna, maysa a layus ti silaw ti nagdisso cadacuada, iti casta a casda la naipangato sadi langit. Impapetpetda a sitatalec dapiti imimada iti ima ni Cristo; impabatayda dapiti sacsacada iti Rato dapiti Panpanawen.

Casta ti pananpiruar ken pananpbasada iti sao ti Dios cadagiti nalimed a disso. no dadduma iti maymaysa a cararua, no dadduma iti maysa a bassit a bunppoy npa agcalicapum iti si law ken pudno. Masansan idi a castoy ti aramidenda iti appatpatnag. Nalaus unay ti gagar ken siddaaw dagidi nagdenggeg. iti casta a saan a natacon ti pananppasparardenpda iti panagbasa ti naibaon a mangyeg ti caasi, aginppat maawatanda dagiti damag ti pannacaisalacan. Masansan npa isawanpda dagiti castoy a sao; “Agpaysonto ngata nga awaten ti Dios ti datonco? Ismannacto ngata? Pacawanennacto ngata? Naibasa ti sungbat, “Umaycayo caniac dacay amin nga agrigrigat ken madagdagsenan, ta paginanaencyto. ”⁴

Ti pammati kimpet iti cari, ket nangngeg toy naragsac a sungbat: “Awanen a maaramid dagiti pannagna a mapan iti adayu; awanen dagiti natuoc a viaje a mapan cadagiti sagrado a simbaan. Mabal- inco ti umay ken Jesus iti agdama a easasaadeo, a managbasol ken narugit, ket Isu saannanto a gudasen ti cararag ti agbabawi. ‘Dagiti basbasolmo mapacawanda kenca.’ Uray ti basolco, mabalin met a mapacawan!”

Ti puso nalayus iti rag-o, ket ti nagan ni Jesus napadayag gapu iti panagdaydayaw ken panagyaman. Dagidi naragsac a carcararua nagawidda cadagiti balbalayda nga in mangisaenap iti silaw, ken tapno iyulitda cadagiti sabsabali iti amin a mabalinda ti baro a capadasanda; ta nasaraeanda ti pudno ken nabiag a Dalan. Adda nacascasdaaw ken nasantoan a pannacabalin iti uneg dagiti sao ti Nasantoan a Surat a nangtignay iti puspuso dagidiay a nagealicagum iti pudno. Isu dayta ti timec ti Dios, ket immalditna ti pammati cadagiti nagdenggeg.

²Hebreo 11:6.

³Aramid 4:12.

⁴Mateo 11:28.

Pannacaidadanes dagidi taga Valdenses

Ti caadda toy nga ili, a nangicut iti pammati ti daan nga iglesia, isut canayon a mangipanpanecnec iti panaglicud ti Roma, ket iti casta pinarasucna ti capaitan a gura ken panangidadanes. Ti panagmadida a mangituloc iti Nasantoan a Surat isu pay ti maysa a panagsalungasing a di mabalin a palugodan ti Roma. Ti Roma inkeddengna a pucawen ida manipud iti daga. Itan nangrugi dagiti nacabutbuteng unay a panangrautda eadagiti tao ti Dios idia y ilida a cabanbantayan. Nagisaadda eadagiti inquisidor iti dalanda, ket naminadu a naulit daydi buya ni awan basolna nga Abel idi natuang iti sangoanan ni managpapatay a Cain.

Iti naminano a daras dagiti nabunga a dagdagada linangalangda, dagiti balay ken capillada kinayascasda nga imbelleng. jti casta [72] nga iti lugar dagidi nabunga a taltalon ken balay dagidi tattao a nagaget ken awan basolda idi cua, natda ti maysa a let-ang.

Awan ti basol a mabalinda idi nga idarum a maibusor iti namoralan a cababalin toy napabiddut a clase. Uray dagiti ca busorda met laeng kinuncunada nga isudat tattao a natalna, natanang ken nasingpet. Ti dackel a salungasing isu ti dida panagrucbab iti Dios cas mayannurot iti pagayatan ti papa. Gapu itoy a basol, nainbunton cadacuada ti amin a kita ti panangibabain, dakes a sasao, ken pannacaparparigat. Ngem agpapanpay naaramid cadacuada dagiti pannacaraut, ken nadawel a pannacaidadanes, intuloyda nga imbaon dagiti misionerosda nga agimula iti agcacapateg a kinapudno. Nacamcamatda agingga ken patay; ngem ti darada sinibuganna ti bukel a naimula. ket saan a di nagbunga. Casta ti panangsacsi dagidi taga Valdenses iti Dios, idi ginasgasut a tawen casacabayan ti pannacayanac ni Lutero. Idinto ta nawarawarada cadagiti adu a dagdaga. immulada dagiti bukel ti Reformacion a timmubo idi tiempo ni Wicleff, dimmackelda idi tiempo ni Lutero, ket dumackel a dumackel aginggat panungpalan ti tiempo nga ituloyto met dagiti siaayat nga agsagaba iti isuamin a banag “gapu iti sao ti Dios ken ti pammanecnec ni Jesus.”⁵ [73]

⁵Apocalipsis 1:9.

5. Ni Juan Wicleff

Idi casangoanan ti Reformacion bassit laeng ti adda a copia ti Biblia; ngem ni Apo Dios dina impalubos a mapucaw a matalipupos ti saona. Dagiti kinapudno saanda a mailinged nga agnanayon. Isu nalacana a bucraan dagiti sao ti biag a cas ti calacana a nanglucacat cadagiti ruangan ti pagbaludan ken nanglasang cadagiti landoc a rikep tapno mabulosanna dagiti adipenna. Cadagiti nadumaduma a dagdaga idia Europa adda tattao a tinignay ti Espiritu ti Dios a mangsukimat iti pudno a cas nalmeng a gamgameng. Idinto ta inturturong ida ti Dios cadagiti Nasantoan a Surat, inadalda dagiti sagrado a binulong a nabuyogan iti ayat. Siaayatda nga umawat iti silaw, uray aniat mapaspasamac cadacuada. Rimmuarda a cas binaon ida ti Langit ket binungtolda dagiti cawar ti allilaw ken ananito, ket pinuccawanda dagiti nabayagen nga adda nga adipen, tapno bumangonda ket irupirda ti wayawayada.

Malacsid laeng idia gimong dagiti taga Valdenses, ti sao ti Dios adda idi a nacandadoan iti uneg dagiti pagsasao a dagiti laeng nagadal ti nacaawat; ngem dimteng ti tiempo a pannacayulog ti Nasantoan a Surat ken pannacaiwarasda cadagiti ilili iti nadumaduma a dagdaga iti nacayanacanda a pagsasao.

[74] Idi maicasangapulog ket uppat a siglo timmaud idia Inglatera ti maysa a tao nga agnagan ti Juan Wicleff, isunto a maipacdaar a cas pannacabituen ti Reformacion. Ti dackel a protesta a maibusor iti Roma a naipalubos kencuana nga ipuccawna. dinto mapaulimec uray caanoman. Dayta a protesta inrugina li gubat nga agbanagto iti pannacawayawaya dagiti tattao. dagiti iglesia, ken dagiti nasnacion.

Ni Wicleff nasirib iti adal, ket kencuana ti panagbuteng iti Dios isu ti pangrugian ti sirib. Agdindinamag idi adda idia colegio gapu iti nasged a kinasingpetna ken calaing ti talentona ken sariritna. Agsipud iti pannacawawna iti pannacaammo pinadasna nga ammoen ti isuamin a sangá ti sursuro. Naadalan iti filosofia escolastica, iti annuruten ti iglesia, ken iti linteg a civil, nangnangruna iti maipapan

iti dagana. Naiparangarang unay ti pateg ti immuna a sursurona idi agtartrabajon iti ududina. Ti pannacaammona a nalaing iti duadua ti filosofia idi tiempona isut nangpabael kencuana a nangipanayag iti allilawna: ket gapu iti panangadalna iti linteg ti nacion ken religion nacasagana a makibacal iti dackel a gubat a maipaay iti civil ken nareligionan a wayawaya. Abus pay ta nabalinna a pinetpetan dagiti armas nga aggapu iti sao ti Dios, naadalna pay dagiti disciplina intelectual dagiti pagescuelaan, ket naammoanna dagiti sicap dagiti taga escuela. Ti pannacabalin ti siribna ken ti kinasaririt ken kinalaing ti sursurona kinayawanna ti panagraem dagiti gagayyem ken cabusor nga agpadpada.

Idi adda pay laeng iti colegio, ti imatang ni Wicleff naiturong iti Nasantoan a Surat ket sinukimatna a nalaing met. ket isut nangpabael kencuana a nangipadanum iti sursuro dagiti pagescuelaan. Idi casacbayan dayta naricnana ti dackel a pannacabisin a di nabalina a pinennec dagiti inadalna nga escolastica wenno ti sursuro ti iglesia. Idiay sao ti Dios nasaracanna daydiay sinapsapulna a barengbareng idi cua. Ditoy nasaracanna ti pannacaipaltiing ti piano ti pannacaisalacan, ken ti panna caibagana a ni Cristo isisu laeng ti mangibabaet ti tao. Intedna ti bagina nga agservi ken Cristo, ket inkeddengna nga iwaragawag dagiti kinapudno a nasucalanna. [75]

Cas cadagiti naudi a reformador, ni Wicleff idi rugianna ti trabajona dina nakita ti pagtungpalanna. Dina gagara a panggepen a busoren ti Roma. Ngem ti panagservina iti pudno isu ti nacaisarsaracanna iti pannakigubatna iti ulbod. Tunggal lumawlawag ti pannacadlawna cadagiti kinaulbod ti kinapapa. imparangna met a napasasnec ti sursuro ti Biblia. Nakitana a ti Roma binay-anna ti sao ti Dios gapu iti ugali ti tao; ti kiuasacerdote isut pinabasolna a situtured a nagpaibelleng iti Nasantoan a Surat, ket kiniddawna ti pannacaisubli ti Biblia iti ili, ket ti Autoridad ti Biblia maipasdec coma manen iti uneg ti iglesia. Ni Wicleff isu idi ti maysa a maestro a maeabael ken napasnec, ken nalaing a mangascasaba, ket ti inaldaw a panagbiagna isut maysa a nangiparangarang cadagiti pudno nga incascasabana. Gapu iti pannacaammona iti Nasantoan a Surat, ken iti napigsa a panagraazonna, ken nadalus a panagbiagna, ken di mapilco a tured ken tacnengna, nagunodna ti panangilala ken panagtalcc ti sapesap kencuana. Adu cadagiti umili ti nauman iti immuna a pammatida, idi nakitada ti kinadakes a nagari iti uneg

ti Iglesia Romana, ket impaduyacyacda ti ragsacda nga immawat cadagiti pudno nga imparang ni Wicleff; ngem dagidi pangulo ti religion ti papa napnoda ti gura idi madlawda a toy a Reformador dumacdackel ti influenciangan ngem ti influenciada.

Pannacatungpa ti Turay ti Papa idia Inglaterrn

[76] Ni Wicleff nalaing idi nga agilasin iti ulbod, ket awan but-butengna a nangyablat iti baut a maibusor iti adu cadagiti kinapalalo a pinalpalugodan ti autoridad ti Roma. Idi madama nga isut pastor ti ari, situtered a nagtacer a madi nga agbayad iti buis a kiddawen idi ti papa iti ari ti Inglaterra, ket impakitana a ti impapati ti papa nga adda autoridadna cadagiti turay ti gobierno, maibusor iti rason ken paltiing nga agpadpada. Dagiti kiddaw ti papa pinarasucda ti dackel a lucsaw, ket dagiti sursuro ni Wicleff adda influencia da cadagiti mangidalan nga isisip ti nacion. Ti ari ken dagiti natacneng a tattao napcaycaysada a napmadi a paiturayan iti papa, ket napmadda npa apbayad iti buis. Iti casta natunppa ti turay ti papa idia Inglaterra.

Nakilimlimos a Frailes

Ti sabali pay a dakes a binusor toy a Reformador ken papu ti nakirupacanna iti napaut ken napinpet a pubat, isu ti pannacabanpon ti orden dapiti makilimlimos a frailes. Dapitoy a frailes nappapanpenda idia Inglaterra, ket isudat dunpir ti kinadackel ken kinaranpay ti nacion. Ti industria, ti sursuro. ti moralidad, naricnada amin ti macadakes npa influencia. Ti sinasadut ken makilimlimos a panapbiap dapitoy a fraile saan laenp a nacapakiddit iti kinabacnanp ti ili, ngem imbabainna pay ti naservi a panaptrabajo. Dagiti aptutubo limmaad ken dimmakesda. Gapu iti influencia dapiti frailes adu dagiti na. uyotan a simrec iti convento a napbiap a cas monje, ket daytoy saan laenp npa awan palubos dapiti nagannac, npem dida pay amammo, ken maisalunpasinp iti bilbilinda.

Ti papa inautorizaranna dapitoy a monjes a manpeonfe. sar ken mamacawan. Daytoy napbalin a puon ti dackel a kinadakes. Gapu iti ayatdan a bumacnang, dagiti frailes alisto dan a nanppacawan iti casta unay nga amin a kita ti criminal napturonpda cadacuada. ket

ti banagna. dagiti cadacsan a vicio immaduda iti nadaras. Dagiti masakit ken napanglaw nubaybay-anda npa agsapaba, idinto a dagiti sagsagut a pangaravat coma cadacuada naipanda cadapiti monjes. isuda a nang kelga cadapiti tao tapno manptedda ti limos, ket ipatoda a dakes dagidiay apmadi a manpted ti sagsagut cadacuada. Ag papanpay apparparanpda a napanglaw, ti kinabacnanp dapidi frailes dimmegdeg a dimmepdep, ket dagiti dadackel a patac. derda ken lamisaanda a napunian cadagiti apcacangina a sid sida imparangda ti adadda pay nga ipapanglaw ti nacion Ket idinto npa addada a mangpalpalabas ti tiempoda iti namay ken ragsae, nagibaonda a cas pannacabagida cadagiti na- nengneng a lallaki, a ti la paglain- [77]
ganda isu ti panangulitda cadagiti sarsarita a datdatlag ken paspasaw ken dagiti pagpaepacatawa a pamaragsacda cadagiti umili ken tapno aramidenda ida a pulpulos nga ongong nga abalbalayen dagiti monje. Nupay casta dagiti fraile intuloyda a riniendaan dagiti adu a tattao nga umaanito, ket inturongda ida a mamati a ti dagup laeng ti nareligionan a patienda mapucpoc iti panangbigbigda iti turay ti papa, ti panagdaydayawda cadagiti sasanto, ken ti panangtedda ti sagsagut cadagiti monjes, ket daytoy unidasen a panggunodda ti lugarda sadi langit.

Dagiti nagadal ken nasingpet a tattao nagtrabajoda idi cua a barengbareng iti pannacareforma coma toy nga araramid ti papadi; ngem ni Wicleff, idinto ta nasarsaririt ti panagkitana, tinagbatna idiay ramut ti dakes, ket imbunannagna a daydi a sistema isut ulbod, ket rebbengnat maparut.

Rinugianna ti nagsurat ken nagipublicar cadagiti basbasaen a maibusor cadagiti frailes, ngem nupay casta saan nga isut panggepna ti makisuppiat cadacuada no di ket inyawisna cadagiti isisip dagiti umili dagiti sursuro ti Biblia ken sursuro ti Nangaramid kencuana. Imbunannagna a ti papa saan na nga icutan ti pannacabalin a macawan ken mangexcomulgar nga adadda ngem dagiti cadawyan a papadi, ket awan tao a pudno a naexcomulgar malacsid no immuna nga inyegna kencuana met laeng ti panangcondenar ti Dios. Daya ti caimbagan a nabalinna idi nga aramiden a pangrebba iti naindaclassan a pagarian a pinatacder ti papa a mangituray iti naespirituan ken naidagaan a banag, pagarian a nacabaludan dagiti linaclacsa a cararua ken bagi ti tattao.

Ti Panangpabasol ti Roma ken Wicleff

[78] Dagiti gurrood ti papa saan nga agbayag impacamatda ken Wicleff. Tallo a bula ti impaulogda a nagpa-Inglaterra. maysa ti nagtungpal iti universidad, maysa iti ari, ket maysa cadagiti obispos. ket isuda amin ibilinda ti pannacaaramid a dagus dagiti nainget a pamuspusan a pangpaulimec iti mangisursuro iti kinaherejes.¹ Nupay casta, casangoanan ti isasangpet dagiti bula, dagiti obizpo, gapu iti regtada, pinaayabanda ni Wicleff nga umay iti saclangda tapno sumariaenda. Ngem dua cadagiti camaingelan a principe iti pagarian kinuvogda ni Wicleff a napan iti pangocoman; ket gapu cadagiti adu unay a tao nga adda iti licmut ti patacder isuda nga agpegges unay a sumrec, napabutngan dagidi ocom iti casta nga intantanda ti sumaria, ket pinalubosanda ni Wicleff nga agawid a sitatalna. Saan a mabayag iti calpasanna natay ni Ari Eduardo III isu nga idi kinalacayna dordorogan dagiti obispo a bumusor coma iti Reformador, ket ti principe a sigud a nangicancana wa ken Wicleff isut simmuno iti pagarian.

Ngem ti idadateng dagiti bula ti papa impabaclayna iti amin nga Inglaterra ti nainget a bilin nga agpakemmeg ken agpabalud iti hereje. Dagitoy a bilin itudtudoda ti pannacaipuor iti pasoc a pagtungpalan. Agparparang a seguro idin nga iti di mabayag ni Wicleff agtungpal a tucmaan ti bales ti Roma. Ngem ti nagguna iti maysa a tao idi unana, “Dica agbuteng: siac ti calasagmo,”² inyunnatna manen ti imana a mangicanawa iti adipenna. Immay ni patay, ngem saan a ni Reformador ti natay, no di ket ti papa a nangibilin ti pannacapucawna. Ni Gregorio XI natay, ket dagidi obizpo a nag pupuroc a mangsumaria ken Wicleff naburburacda.

Nagsalisal a Papa

Ni Apo Dios inturayanna manen dagiti mapaspasamac tapno adda gundaway ti Reformador a dumaekel. Ti ipapatay ni Gregorio sinarunoan ti pannacapili dagiti dua a nag salisal a papa. Itan dagiti dua nga agbinnusor a turay, a tunggal maysa cadacuada di

¹Neander, “History of the Christian Religion and Church.” period 6, sec. 2, part 1, par. 8.

²Genesis 15:1.

bumiddut no maipapan iti religion kiddawenda nga isudat mapag-
 tulnogan. Tunggal maysa agpatulong cadagiti matalec tapno gu-
 batenda ti maysa. ket papigsaenna dagiti kiddawna babaen dagiti [79]
 nacabutbuteng nga ana tema a maicaniwas cadagiti cabusorna,
 ken dagiti carcari ti gunguna sadi langit nga agpaay cadagidiay a [80]
 tumulong kencuana. Toy a napasamac pinacapuyna unay ti turay ti
 kinapapa. Dagiti agsalisal a bunggoy adda idi cadacuada dagiti amin [81]
 a pagpatuntunda iti panagsubgubatda iti maysa ken maysa, ket iti
 casta adda tiempo ni Wicleff a naginana. Idiay napanna nagpacnian
 a dagana a Lutterworth, toy a Reformador sigaganetget a nagtra-
 bajo a nangbaw-ing iti panpanunut dagiti tao ma-nipud cadagiti
 agringringgor a papa nga inturong ken Jesus a Principe ti Cappia.

Cas ken Maestrona, ni Wicleff incasabana ti evangelio cadagiti
 napanglaw. Idinto ta di napnec a nangiracurac iti silaw idiay nanumó
 a balbalayda iti uneg ti distritona, inkeddengna a pairacurac iti
 amin a paset ti Inglatera. Tapno maaramidna daytoy namukel iti
 maysa a bunggoy dagiti mangascasaba. a naggapu cadagiti nanumo
 ken nasingsingpet a tattao, isuda a nagayat iti pudno ken nagtarigagay
 unay iti pannacaisacnapna. Dagitoy a tattao napanda iti amin a
 disso, ket nanursuroda ca-dagiti plaza, ken cadagiti daldalan dagiti
 dackel a ciudad, ken cadagiti let-ang. Sinapulda dagiti lallacay,
 dagiti masakit, ken dagiti napanglaw, ket linuctanda cadacuada dagiti
 naragsac a damag ti gracia ti Dios.

Pannacayulog ti Biblia iti Saot Ingles

Ngem ti cadaclan a trabajo ti biag ni Wicleff isu ti pannacayulog
 ti Nasantoan a Surat iti saot Ingles. Iti suratna “Maipapan iti Pudno
 ken Caipapanan ti Nasantoan a Surat,” insawangna ti panggepna a
 mangyulog iti Biblia tapno tunggal tao idiay Inglatera mabalinna
 coma a basaen iti nacayanacanna a pagsasao dagiti nacascasdaaw
 nga aramid ti Dios.

Idi cuan pettat a simmardeng dagiti trabajona. Nupay awan pay
 la idi ti innem a pulo a tawenna, dagiti awan sarday a panagtrabajo
 ken panagadal, ken dagiti ataque dagiti cabusorna, pinacapuyda ti
 pigsana, ket pinabiitda ti panaglacyayna. Isut kinapet ti maysa [82]
 a napeggad a sakit. Toy a damag nangyeg ti rag-o cadagiti frailes.
 Itan impagarupda a ni Wicleff ibabawinanto a sipapait ti dakes

nga inaramidna iti iglesia, ket nagdarasda a napan iti siledna tapno inda confesaren. Dagiti pannacabagi a naibaon manipud iti uppat a nareligionan nga orden. agraman uppat nga oficial civil, nagti-tiponda iti asideg ti impagarupda nga agbugbugsot a tao. “Ni patay adda cadagita bibigmo,” kinunada; “dagiti basbasolmo tignayendaca coma, ket ibabawim iti saclangmi dagiti amin a sinasaom a macaranggas cadacnmi. ” Ti Reformador nagdengngeg a siuulimec; ket sa pinabangon iti catulonganna, ket idi pinnerengna ida idi adadada a nacatacder nga agururay iti panagbabawina, kinunana iti cadawyan a timec a natadem ken natinggaw isu a nacapabuteng cadacuada iti naminadu idi cua. “Saanac a matay, ngem agbiagac, ket ibunannagconto manen dagiti dakes nga aramid dagiti frailes.”³ Agsipud iti siddaaw ken bairinda, dagidi frailes nagdarasda a pimmanaw manipud iti siled.

Dagiti sao ni Wicleff natungpalda. Isu nagbiag tapno maipaiggemna cadagiti cailianna ti capigsaan cadagiti amin nga armas a maibusor iti Roma,—nga isu ti Biblia. isu nga imbaon ti Langit a mangluc-at ken mangsilaw eadagiti tao ken mangipacaammo ti evangelio cadacuada.

Adu ken dadackel a lapped dagiti masaranget iti pannacaaramid toy a trabajo. Ni Wicleff adda idin a pacpacuboen ti sakit; ammona idi a sumagmamano la a tawenen ti natda keneuana a panagtrabajo; nakitana ti ibubusor a masapulna idi a sarangten; ngem. idinto ta napatred cadagiti carcari ti sao ti Dios, intuloyna ti trabajona nga awan butbutengna. Idi cabanbannuagan dagiti pigsa ti sariritna, idinto ta adut padasna, isut naisangsangayan nga inaywanan ken insagana ti Dios a maipaay itoy a trabajo, isu a cadaclan cadagiti trabajona. Idi madama a napno ti riribuc ti isuamin a sangca Cristianoan, ti Reformador insangratna ti bagina itoy a trabajo a nacapilianna, ket

[83]

di-na incascaso ti baggio a dumarandor iti ruar. Camaudiananna nalpas ti trabajo—ti immuna a pannacayulog ti Biblia iti saot Ingles. Ti sao ti Dios naluctan a naiparang iti Inglatera. Itan ti Reformador dina kinabuteng ti pagbaludan wenno pannacaihuor iti pasuc. Naipaiggemnan iti imima dagiti Ingles ti maysa a silaw nga uray caanoman dinto maiddep. Iti panangtedna ti Biblia cadagiti cailianna, adadut naaramidna a pangbungtol

³D’Aubigne, b. 17, ch. 7.

cadagiti cawar ti kinanengneng ken vicio, adadut naaramidna a pangwayawaya ken pangipangato iti nacionna, ngem dagiti naaramid a panagballigi idiay tay-ac ti pagbabacalan.

Idinto ta dida pay la ammo idi ti arte ti imprenta, nabuntog ken nabannog a trabajo ti panagcopiar ti Biblia. Nalaus u nagdackel ti ngavangayda a macagunod iti libro, iti casta nga adu dagiti siaayat a nagcopiar, ngem dagidi managcopiar narigatda a pinunoan ti dagup ti kiddaw. Dadduma cadagidi nabacbacnang a gumatang kinalicagumanda ti Biblia nga adda a_min a pasetna. Dagiti dadduma maysa a paset laeng. Iti eaadduan a naaramid, dagiti sumagmamano a familia nagsusugponda a gimmatang ti maysa a copia. Iti casta a pamuspusan ti Biblia ni Wicleff nacadanon iti balbalay dagiti umili.

Ni Wicleff naggapu iti sipngget dagidi Panawen a Nasipngget. Awan pay immuna iti sacbayna tapno adda eoma pangsucoganna iti sistema ti reforma nga aramidenna. Idinto ta isut nabangon a cas ken Juan Bautista a mangaramid ti naisangsangayan a naeibaonan, isut nangipacdaar iti maysa a baro a panawen. Nupay casta iti sistema ti pudno nga imparangna adda panagsusurot ken kinapudno a di inatiw dagiti simmaruno kencuana a reformador, ken di pay hadanon dagiti dadduma cadacuada. urav idi sangagasut a tawen iti calpasanna. Nalawa ken nauneg unay ti pagbatayan a cimienta nga insaadna, natibker ken napudno unay dagiti pannacaadigi ken bastidörna. iti casta a saan a nasapul a binalbaliwanen dagiti simmaruno kencuana. [84]

Ni Wicleff isut maysa cadapiti cadaclan cadagiti Reformador. Iti kinasariwawet ti panapululo, iti kinalawag ti panagpanpauunut, iti kinapinget a mangirupir iti pudno, ken kinatured a mangicanawa kencuana, bassit laenp ti nacatulad cadapiti immay iti calpasanna. Ti kinadalus iti panagbiap, ti kinapapet npa awan bannop iti panapadal ken panaptrabajo; ti di namulitan a k' uatacneng, ken ayat a cas ken Cristo ken kinamatalec iti panagservi, casta ti pinapbiag daydi immuna cadagiti reformador. Ket castoy agpapanpay napbiap a limmunp-aw manipud iti kinasipngget ti panappanpanunut, ken kiuarupit ti moral daydi a panawen.

Daydi naimbap a cababaliu ni Wicleff isut maysa a manacsi iti manursuro ken mangbalbaliw a pannacabalin ti Nasantoan a Surat. Ti Biblia isut nangaramid kencuana iti casdi a kinataona. Ti pigsa a maipaay iti panangawat cadapiti dackel a kinapudno ti naipaltiinp a Sao pabaroen ken papipsaenna dapiti amin a saririt.

Padackelenna ti isip, patademenna dapiti saririt npa umawat, ken paluomenna ti nakem. Ti panangadal iti Biblia patacnengennanto ti tunggal panunut, ken taripapay a eas di mabalin npa aramiden ti aniaman a sabali npa adalen. Paptalinaedenna ti panppep, anus, tured, ken panapibtur; pasudienna ti cababalin, ket pasantoenna ti cararua. Ti napasnecan ken naraeman a pananpadal iti Nasantoan a Surat, idinto ta icadcadduana ti panunut ti mangadal iti awan patinppana a panunut, macaitedo iti lubonp cadapiti tao a napippigsa ken nareprepta ti isipda, ken natactacnenp ti principioda, ngem ti aniaman a pinataud ti calainpan a sursuro ti filosofia ti tao. “Ti panagbettac dapiti saom, kinuna ti Sumasalmo, “mangted ti lawag. Mangted iti pannacaawat.”⁴

[85] Dagiti doctrina npa insuro ni Wicleff naituloyda a nairacurac iti maysa a tiempo; dapiti pasurotna a napanpanapananda iti Wielif-tas wenno Lolardos, saan la a binalliasatda ti Inglatera, no di ket napwarasda cadapiti sabali a dapdapa, ket impanda ti pannacaammo iti evangelio. Dadduma cadapiti nobles naconvertida ket uray pay ti asawa ti ari isu pay ti maysa cadagiti nageonvirtir. Iti adu a luglugar adda nalatac a panagbalbaliw a naaramid iti cababalin dagiti tao, ket dagiti pacakitaan ti panagdaydayaw ti Romanismo cadagiti ladladawan naiccatda manipud iti iglesia.

Ngem di agbayag ti naraggas a baggio ti panangidadanes nagdissuor cadagidiay nacaitured a nangawat iti Biblia a cas isut mangidalanda. Agsipud iti gagar dagiti arari idia Inglatera a mangpapigsa iti turayda babaen ti pananggunodda iti saranay ti Roma, saanda a nagsarimadeng a nangnloy iti biag dagidi Reformador. Iti historia ti Inglatera isu daydi ti immuna a pannacaibilin ti apuy ti pasoe a maibusor cadagiti adalan ti evangelio. Adu a martir dagiti napapatay a nagsasaruno. Dagidi nangisakit iti pudno, a napabpabasol ken natutuoc, awan mabalinda idi nga aramiden no saan la a ti panangipangngegda cadagiti asasugda iti lapayag ti Apo ti Sabaot. Agsipud ta nacamacamatda a cas cabusor ti iglesia ken cas naglicud iti pagarian, intulovda ti nangascasaba iti uneg dagiti nalimed a luglugar, ket iti amin a pacabalinanda inda nagcamang iti nanumo a balbalay dagiti napanglaw, ket masansan nga inda aglemmeng cadagiti ruerukib ken cuevas.

⁴Salmos 110:130.

Agpapanpay narungsot ti panangidadanes. intulovda nga insawang ti maysa a natalna. nasantoan, napasnec, ken naanus a protesta iti adu a panawen a mibusor iti nagari a kinadakes ti nareligionan a pammati. Dagidi Cristianos iti daya immuna a tiempo inieutanda ti snmaggamano laeng a paset ti pudno, ngem nasursuroda ti agayat ken agtulnog iti sao ti Dios, ket siaanusda a nagsagaba gapu kencuana. Cas cadagidi adalan idi aldaw dagidi apostol. adu dagiti nangisacrificio cadagiti naidagaan a cucuada gapu iti isusurotda ken Cristo. Dagiti napa_ lubosan nga agtaeng cadagiti balbalayda, siraragsacda a nangted linong cadagiti napagtalaw a caeabsatda; ket idi isuda metten ti napagtalaw, siraragsacda a nangawat iti gasatda a naibelleng. Agpayso nga adda rinibribu a, gapu iti butengda iti rungsot dagiti mangidadanes, insaerifieioda ti pammatida tapno mawayawayaanda, ket rimmuarda manipud iti nacaba. ludanda, a nacacawes iti panagbabawi, tapno ibunanagda ti panagbabawida. Ngem ti bilang dagiti nanacsi iti pudno nga awan butbutengda iti uneg dagiti pagbaludan a nasipnget ken narugit, ken iti uneg dagiti torre ni Lolardo, ken iti tengnga ti tuoc ken apuy, saan a bassit, ket dadduma cadacuada isudat tattao a nat-acneng ti nacayanacanda ket adda met nanumo ken napacumbaba, ket nagragra-oda ta naricnada a nakipagsagabada ken Cristo. [86]

Gapu cadagiti sursurat ni Wicleff, ni Juan Hus a taga Bohemia naiturturong a nangidian iti adu cadagiti biddut ti kina-Romano, ket timmulong iti trabajo ti reforma. Casta ti pannacaimula ti bukel cadagitooy dua a nagaddayu unay a nacion. Manipud Bohemia ti trabajo nagsacnap cadagiti sabali a dagdaga. Dagiti panpanunut ti tattao naiturongda iti nabavag a nalipatanen a sao ti Dios. Ti ima ti Dios isut nangisagsagana idi iti dalan ti Dackel a Reformacion. [87]

6. Ni Hus ken ni Jeronimo

II evangelio naimula idiy Bohemia idi maicasiam pay la a siglo. Ti Biblia nayulog iti pagsasao dagiti umili, ket isu met a pagsasao ti inaramatda iti panagcultoda. Ngem cas ti idadackel ti turay ti papa, casta met ti pannacapasipnget ti sao ti Dios. Ni Gregorio VII, isu a nanggandat a mangpacumbaba iti tangsit dagiti arari, saan a basbassit ti pananggandatna a mangadipen cadagiti umili, ket iti casta nangipaulog ti maysa a bula a mangiparit ti panagculto iti publico iti pagsasao dagiti taga Bohemia. Imbunannag ti papa a “macaayayo iti Cangatoan no ti panagdayaw Kencuana maaramid coma iti di amammo a pagsasao, ket adu a kinadakes ken kinaherejes ti limtuad gapu iti di pannacaannurot toy nga alagaden.”¹ Iti casta ti Roma intuyangna a ti silaw ti sao ti Dios maeddep coma, tapno dagiti umili maripcanda idiy sipnget. Ngem ti Langit adda inaramidna a sabali a pamuspusan a pangpataginayonna iti iglesia. Adu cadagidi taga Valdenses ken taga Albigenses a napagtalaw manipud iti balbalayda idiy Francia ken Italia gapu iti panangidadanes, immayda idiy Bohemia. Nupay dida naitured ti mangisuro iti nalatac. nagtrabajoda a sireregta iti nalimed. Iti casta ti pudno a pammati nasalimetmetan manipud maysa a siglo aginggat sabali a siglo.

[88]

Casacbayan dagiti aldaw ni Hus adda tattao a timmacder idiy Bohemia a nangipaduyacyac iti kinadakes iti uneg ti iglesia ken iti kinagaramugam dagiti umili. Ti trabajoda pinangayangayda dagiti adu. Naparasuc ti danag ti kinasacerdote ket naluctan ti panangidadanes a maibusor cadagiti adalan ti evangelio. Idinto ta napilitda a napan nageulto idiy cabacbakiran ken cabanbantayan, dagiti soldado napanda sinapul ida idiy, ket adu dagiti napapatay. Calpasan ti maysa a tiempo naibilin nga amin a simmina iti culto ti Romano rebbengdat mapuuran. Ngem nupay inyawatda ti biagda. dagiti Cristiano nakitada ti masacbayan a panagballigi ti banag a gungunodenda. Maysa cadagiti nangisursuro a “ti pannacaisalacan ma. saracan laeng gapu iti pammati iti nailanza a Mangisalacan.”

¹Wylie, b. 3, ch. 1.

imbunannagna idi madama a matay. “Ti rungsot dagiti cabusor ti pudno agari ita a maibusor cadacami, ngem saanto nga agnanayon; tumaudo ti maysa nga aggapu iti sapa sap a tattao. nga awan anas ken autoridadna, ket isut didanto mabalin nga abaken.”² Adayu pay la idi ti tiempo ni Lutero; ngem adda maysan a madama idi a tumactacder, a ti saccina a niaibusor iti Roma kiburennanto dagiti nasnaeion.

Ti Immuna a Panagbiag ni Hus

Ni Juan Hus nanumó ti nacayanacanna. ket nasapa a naulila gapu iti ipapatay ni amana. Ti nasingpet nga inana, idinto ta imbilangna a ti sursuro ken panagbuteng iti Dios isu-dat eapatgan a cucua, isudat inagawaanna nga impatawid iti anacna. Ni Hus nagadal iti escuela ti provincia, sa immalis iti universidad sadi Praga. ket idia y inawatda nga agadal a cas maysa a pensionado. Iti panagviajena a nagpa Praga isut kinuyog ni inana; idinto ta ni inana isut balo ken napanglaw. awan naidagaan a kinabacnang a naitedna iti anacna, ngem idi macaasidegdan iti dackel a eiudad, nagparintumeng iti sibay ti ulila iti ama nga ubing, ket dinawatna nga isu comat bendicionan ti Amada nga adda sadi Langit. Apagbassit la- eng ti [89] pannacaammo dayta nga ina no casanonto idi ti pannacasungbat ti cararagna.

Idi adda idia y universidad, saan nga agbayag ni Hus insalsaluminana ti bagina gapu iti kinaregtana nga agadal ken pardasna a limmaing, ket isut binigbig ti sapa sap gapu iti panagbiagna a natakeng ken awan babacna. Isu napasnec idi a sumursurot iti Iglesia Romana, ket naregta nga agsapsapul iti naespirituan a bendicion a cuna ti iglesia a maitedna. Iti naminsan a tiempo ti jubileo napan nagconfesar. imbayadna ti natda iti sangcabassit a cuartana, ket kimmuyog iti procesion bareng mairanud iti incarida a pannacacawan. Idi naturposnan ti adalna iti colegio simrec a nagpadi, ket iti pardasna a ngimmato. iti di agbayag nagbalin a camcameng ti eorte ti ari. Naicabil pay a profesor ket iti calpasanna naicabil a rector ti universidad a nagadalanna. Iti uneg ti sumagmamano laeng a tawen ti nanumo a pensionado nga estudiante isut pinagtangtangsit ti dagana, ket ti naganna nagdindinamag iti amin a Europa.

²Wylie, b. 3, ch. 1.

Ngem sabali a campo ti nangirugian ni Iius ti trabajo ti reforma. Sumagmamano a tawen calpasan ti panagpadina natudingan a mangascasaba iti capilla ti Betlehem. Ti namangon itoy a capilla impaganetgetna. a cas maysa a banag a dackel ti pategna, ti panacaicascasaba ti Nasantoan a Surat iti pagsasao dagiti umili. Uray binusor ti Roma daytoy nga aramid, saanda nga insardeng idiy Bohemia. Ngem adda nalaus a kinanengngda iti Biblia, ket dagiti cadaesan a vicio maararamidda iti gimong dagiti umili iti amin a saad. Ni Hns kinondenarna nga awan labas dagitoy a kinadakes, ket inaramatna ti sao ti Dios a pangpapigsa cadagiti principio ti kinapudno ken kinadalus nga ingunamgunamna.

[90] Maysa a taga Praga, a ni Jeronimo, isu a nakicadcaddua ken Hus iti calpasanna, idi nagawid manipud Inglatera incuyogna keneuana dagiti sursurat ni Wicleff. Ti Reyna ti Inglatera, isu a naconvertir iti sursuro ni Wicleff, isut maysa a princesa a taga Bohemia, ket gapu pay iti influenciiana dagiti sursurat ti Reformador naisacnapda idiy nacayanacanna a daga. Dagitoy a sursurat binasa ni Hus a binuyogan ti ngayangay ; pinatina a ti nagsurat cadacuada isut maysa a napudno a Cristiano, ket adda ricnana nga umanamong cadagiti reforma nga ingunamgunamna. Ni Hus, nupay dina amammo, bimaddeken iti maysa a daná a mangiturong kencuana nga umadayu manipud Roma.

Retrato nga Adda Sermonna

Iti daytoy a tiempo adda simmangpet idiy Praga a dua a gannaet a naggaput Inglatera, lallaki a de adal, isuda a nangaracup iti silaw, ket immayda a mangiracurac kencuana ditoy adayu a daga. Agsipud ta inrugida babaen ti panangatacarda iti turay ti papa, saan nga agbayag isudat pinaulimee dagiti autoridad; ngem idinto ta dida cayat nga ituloc ti panggepda, inaramatda ti sabali a pamuspusan. Idinto ta nalaingda nga agdibujo a cas ti calaingda a mangasaba, inaramatda ti laingda. Iti maysa a lugar a nalatac iti publico nangipintada ti dua a retrato. Ti maysa iladawanna daydi iseserrec ni Cristo idiy Jerusalem a “naemma ket sisasacay iti maysa nga asna,”³ ket sursuroten dagiti adalanna a sacasaca ken nacacawes cadagiti pagananay a pinadaan ti viaje. Ti sabali a retrato iladawanna

³Mateo 21:5.

ti pannacailibot ti papa,—ti papa nacawesan cadagiti habitona a napateg ken nagcorona ti tallo casucot, ket nacasacay iti maysa a cabayo a naararcosan iti nangayed, ket iti sangoananna adda dagiti pumupuyot ti trompeta, ket sa simmaruno dagiti cardenal ken obispo a nacacawes iti nagarbo.

Dayta isut maysa a sermon a nacaawis ti imatang dagiti amin a clase ti tao. Adu a tao dagiti immay nangmatmat cadagiti retrato. Awan ti di nacabasa iti moral nga isurona, ket adu dagiti namalditan iti nauneg iti panunutda gapu iti giddiat ti kinaemma ken kinapacumbaba ni Cristo a Maestro, ken ti tang. sit ken palanguad ti papa, a macuncuna nga adipenna. Nakibur unay ti Praga, ket dagiti gangannaet calpasan ti maysa a tiempo nasaracanda a masapulda ti pumanaw tapno adda talgedda. Ngem ti leccion nga insuroda saan a nalipatan. Dagi- di retrato nacaimalditda iti nauneg iti panunut [91] ni Hus, ket inturongda ni Hus a mangadal a napasasnec iti Biblia ken cadagiti sursurat ni Wicleff. Ket numanpay dipay nacasagana idi a mangaracup iti amin a reforma nga ingunamgunam ni Wicleff, nakitana ti pudno a cababalin ti kinapapa iti nalawlawag, ket kinondenarna a binuyogan ti dacadackel a regta ti tangsit, ti kinaagum iti saad, ken ti kinadakes dagiti papadi.

Manipud Bohemia ti silaw nagraniag idia Alemanian; ta dagiti riribuc idia Universidad ti Praga pinagawidda ti ginasgasut cadagiti estudiantes nga aleman. Adu cadacuada nuadalda ken Ius ti immuna a sursuroda iti Biblia, ket idi nacaawiddan inracuracda ti evangelio idia daga dagiti ammada.

Ti Praga iti Babaen ti Interdicto ti Papa

Dagiti damdamag ti aramid idia Praga naidanonda idia Roma, ket iti di agbayag pinaayabanda ni Hus nga agparang iti. saclang ti papa. No agtulnog isarsaracna ti bagina iti ipapatay. Ti ari ken reyna sadi Bohemia, ti universidad, dagiti natacneng a tattao, ken dagiti oficial ti gobierno saugsangcamaysada a nagdawat iti papa a ni Ius mapalubosan coma nga agbati idia Praga, ket adda coma diputadona a sumungbat idia Roma. Lugar a pinatganna toy a dawat, ti papa inaramidna ti vista ken sentencia ni Hus, ket sana imbunannag a ti ciudad a Praga adda iti babaen ti Interdicto.

[92] Iti dayta a panawen ti castoy a sentencia, uray caanoman a pan-nacaikeddengna, pinataudna laeng ti nasacnap a pannacabuac. Dagiti ceremonia ti pannacaaramidna nasayaat ti pannacaisangratda a pam-mutbuteng cadagiti umili isuda a cumitkita iti papa a cas pannacabagi ti Dios, ken mangigiggem eadagiti tulbec ti langit ken infierno ken mangicut iti pannacabalin nga agdawat iti naidagaan ken naespiri-tuan a panangocom. Pinatida idi a dagiti ruangan ti langit naripcanda a maibusor iti ili a nadusa iti interdicto; ket aginggat maayayo ti papa a mangisardeng iti pawil ti interdicto, dagiti nutay narip-canda a di macastree iti nagasat a pagtaengan. Cas pacakitaan toy nacabutbuteng a rigat, amin a culto ti religion napasardengda. Dagiti igiglesia naripcanda. Dagiti ceremonia ti panagasawa macelebrarda iti uneg ti pateo. Dagiti natay, idiuto ta napawilanda a maicali iti nasantoan a daga, naicalida nga awan cerceremoniadan, cadagiti canal wenno cataltalonan. Iti ca.sta babaen dagiti pamuspusan a macaawis iti ararapaap. ti Roma pinadasna nga inturayan dagiti conciencia ti tattao.

Ti eiudad ti Praga napno ti riribuc. Adu dagiti nangpaba-sol ken Iius a cas isut gapu dagiti amin a rigatda, ket kiniddawda a mayawat coma iti Roma tapno aramidenna ti panangibalesna. Tapno mapagtalnana coma ti baggio, ti Reformador napan nagpacni idiaiy ili a nacayanacanna iti maysa a tiempo. Ni Hus saanna nga insardeng dagiti trabajona, no di ket nagviaje cadagiti dagdaga iti licmut, a nangascasaba cadagiti sigagagar a puroc ti tattao. Iti ca.sta dagiti pamuspusan nga inaramat ti papa a pangtalmeg iti evangelio isuda ketdi ti adadda a nangisacnap kencuana. “Awan ti mabalintayo nga aramiden a maisalungasing iti pudno, no di ket ti maipaay iti pudno.”⁴

Calpasan ti maysa a tiempo idi nagtalna ti riribuc idiaiy Praga, ni Iius nagsubli iti capillana diay Betlehem, tapno ituloyna a buyogen ti daedackel a regget ken tnerd ti panangicasabana iti sao ti Dios.

Ni Jeronimo

Aginggat ditey ni Hus nagtrabajo nga isisuna ; ngem itan ni Jeronimo, isu nga idi caaddana idiaiy Inglaterra inawatna dagiti sursuro ni Wicleff, nakipagtrabajo iti reforma. Nanipud iti dayta

⁴2. Corinto 13:8.

dagitoy dua nagmaymaysada iti panagbiagda, ket inton ipapatay didanto agsina. Ni Jeronimo inicutanna a naisangsangayan ti kinasirib ti saririt, ken kinalaing nga agbitla ken agadal — talugading a macaawis ti iyaanamong dagiti adu a tao; ngem cadagiti banbanag a mamukel iti napaypayso a pigsang ti eababalin, ni Hus inicutanna ti dackel. Ti natalna a panagipatona nagservi a rienda ti napagus nga es piritu ni Jeronimo, isu a nacailasin iti pategna a binuyogan ti pudno a kinapacumbaba, ket nagtuloc cadagiti balbalacadna. Bababaen ti panagtrabajoda a dua ti reforma naparpardas ti panagsacnapna. [93]

Ni Apo Dios impalubosna ti panagsilnag ti dackel a silaw iti panpanunut dagitoy napili a lallaki, ket impaltiingna cadaeuada ti adu cadagiti allilaw ti Roma; ngem saanda nga inawat ti amin a lawag a maited iti lubong. Babaen ti panna. caaramat dagitoy nga adipenna, ni Apo Dios idaldalanna i li dagiti taona a rummuar iti sipnget ti Romanismo; ngem adda adu ken dackel a lapped idi a masapulda a sarangten, ket indalanna ida iti tunggal addang cas iti naibturanda. Dida nacasagana nga umawat iti amin a lawag iti maminpinsan. Ti casta a lawag no naiparang cadacuada isu coman ti nacaanay a namagtuckiad cadacuada, a cas ti aramiden ti nalaus a raniag ti init no tengngat aldaw cadagidiay a nabayag unayen ti panagyanda iti sipnget. Anansata inininutna nga imparang ti lawag cadagidi pangpangulo, cos iti nabalín nga awaten dagiti umili. Oadagiti nasublasublat a siglo adda matalec a trabajador a simmaruno, tapno idalanda dagiti tattao iti adadayu pay iti daná ti reforma.

Ti pannacabingay ti suroten iti uneg ti iglesia nagtuloy. Itan tallo a papa dagiti nagsasalisa a mangituray, ket ti ringgorda pinunnona ti sangcacristianoan iti basol ken riribuc.

Inaldaw a timmured ni Hus a naggurrood a maibusor cadagiti kinarimon a panpanuynuyanda. Manen ti ciudad a Praga naisaadda iti babaen ti Interdicto, ket ni Hus napan nagpacni iti ili a nacayanacanna. Napasardengen ti matalec a panagsacsina idiay ayayatenna a capilla sadi Betlebem. Masapul nga ngsao iti dackel a pulpito iti amin a sangcacristianoan, casacbayan ti panangyawana iti biagna a cas maysa a manacsi iti pudno. [94]

Tapno maagasan dagiti kinadakes a nangiremrem iti Europa, pinaayabanda ti maysa a sapa sapang concilio tapno agpuroeda idiay

Constanza. Ti concilio naayaban gapu iti calicagum ni emperador Sigismundo, ket ni Juan XXIII, a maysa cadagiti tallo a nagsasal-isal a papa, isu ti nagpaayab. Ni Papa Juan immay iti gimong nga agamamac iti pannacaabacna, ket nupay casta simrec iti eiudad a Constanza a binuyogan ti dackel a pasindayag, ket kinuyog dagiti cangatoan ti saadda a papadi, ken sinurot ti maysa a buyotan dagiti napusgan a mangbayabay. Amin a papadi ken oficial ti eiudad, agraman maysa a caadu dagiti ciudadanos, rimmuarda nga in kimmablaaw kencuana. Iti ngato ti ulona adda maysa a nabalitocan a linong, nga iniggaman ti uppat a pangulo dagiti agtuturay. Inawitna ti ostia iti sangoananna, ket dagiti nagarbo a cawes dagiti cardinal ken natacneng a tao nacaitedda ti narangrang a buya ti procesion.

Ni Hus Tumabuno iti Concilio

Iti dayta met la a tiempo adda sabali a nagviaje a nagpa Constanza. Ni Hus ammona idi dagiti peggad a nailayat kencuana. Nagpacada cadagiti gagayyemna a cas itay uray caanoman dinanto masaracan idan, ket intuloyna ti viajena ket ricricnaenna a cas itay maiturturong iti pasuc a pacapuuran. Agpapanpay adda pases ti ari sadi Bohemia'kencuana, ken adda pay maysa a naggapu ken emperador Sigismundo, nupay casta inaramidna ti amin a panagsagsagana gapu iti kinaseguro ti ipapatayna. Idi adda iti viaje, ni Hus nakitana iti amin a disso dagiti pacakitaan ti pannacaisacnap dagiti doctrinana, ken ti panangaracupda iti banag nga ingunamgunamna. Dagiti umili nagpupurocda a sumabet kencuana, ket cadagiti dad-duma nga ilili dagiti agtuturay ti nangbayabay kencuana cadagiti daldalan.

Ni Hus Nabalud

[95] Idi isasangpetna idia Constanza. ni Hus naiccan ti naananay a wayawaya. Saan la a daydi emperador ti nangted ti talged kencuana ngem ti papa nangibaon met ti pammatalgedna. Ngem saan nga agbayag nupay maisalungasing cadagito y sagrado ken naulit a pammatalged, kinemmegda toy a Reformador gapu iti panagbilin ti papa ken dagiti cardinal, ket isut impisocda iti nacarimrimon a pagbaludan Calpasanna inyalisda iti maysa a nabakrl a castillo idia ballasiw ti Rin, ket isut inaywananda idia a balud.

Ti papa, agsipud ta bassit laeng ti naganabna iti nagulib nga aramidna, saan nga agbayag naipisoc met iti dayta met la a pagbalulan. Napanecnecanda iti saclang ti concilio nga isu nacabasol iti calaadan a basol, a mainayon pay iti pampapatay, panagawat ti susuc, ken pannakicamalala, “basbasol a di rumbeng a mainaganan”. Casta ti kinuna ti concilio met laeng; ket iti camaudiananna naiccat ti coronana, ket naipisoc iti pagbaludan. Dagidi nakisalisal a papa naiccatda met iti saadda, ket sada nangpili ti maysa a baro a papa.

Ti pannacabalud ni Hus pinarasucna ti dackel a gura idiy Bohemia. Dagiti mannacabalin a natan-oc a tattao nangibaonda ti protestada idiy concilio a maibusor itoy a kinaulpit. Ti emperador, isu a narurud a mangpanuynuy iti pannacasalungasing ti maysa a pammatalged, binusorna dagiti naaramid iti vista a maibusor kencuana. Ngem dagiti cabusor ti Reformador nagulibda ken timmangkenda iti panggepda, ket nangabacda.

Calpasan ti pannacapacapuyna gapu iti sakit ken pannacabalud, — ta ti nadam-eg ken naangot nga angin idiy macarimrimon a pagbalodan inyegna ti gorigor isu a gistay namaggibus iti biagna,—ni Hus iti camaudiananna naiyeg iti saclang ti concilio. Idinto a nactectecan cadagiti cawar, nagtacder iti saclang ti emperador, isu a nangipatalged ti dayaw ken tacnengna a mangicanawa kencuana. Cabayatan ti napaut a pannacasumariana sititibker a nagtalinaed iti pudno, ket iti saclang dagiti nagimpimong nga agtuturay ti iglesia ken estado, inaramidna ti maysa a naformal ken nalinteg a protesta a maibusor iti kinadakes ti kinasacerdote. Idi kiniddawda kencuana ti panagpilina no ibabawina dagiti doctrinana wenna agsagaba ti patay, inawatna ti gasat ti martir.

[96]

Ni Hus naiyeg manen iti saclang ti concilio, ket dayta ti camaudianan a pannacaisaclangna. Adda maysa idi a dackel ken narniag a puroc,—ti emperador, dagiti principes ti imperio, dagiti diputados ti arari, dagiti cardinal, obispo, ken papadi, ken maysa a caadu ti tao immayda idiy nga agbuya iti mapasamac iti daydi nga aldaw. Manipud iti amin a paset ti sangcacistianoan immay nagtitipon dagiti manacsi itoy umuna a dackel a sacrificio iti napaut a bacal isunto a pacagunodan ti wayawayaya ti conciencia.

Idi pagsawenda ni Hus tapno ibagana ti maudi a pangnged-dengna, imbunannagna ti panagmadina nga agbabawi, ket idinto a tinalgiapanna ti emperador isu a nakinsao ti pammatalged a

nacababain ti pannacasalungasingna, kinunana, ” Inkeddengco, a sibubulos ti nakemco, ti agparang iti saclang toy a concilio, babaen ti napublicoan a panangicanawa ken talec ti emperador isu nga adda ditoy a sitatallaong. ”⁵ Limmabaga ti rupa ni Sigismundo idi dagiti matmata dagiti amin nga adda iti gimong naitaliawda kencuana.

Apaman a naikeddeng ti sentencia inrugida ti ceremonia ti panangibabain. Dagiti obizpo kinawesanda ti balud iti habito ti padi, ket idi incapetna ti cawes ti padi kinunana, “Ni Apotayo a Jesu-Cristo kinawesanda ti puraw a pangrababacda Kencuana idi isut pinaipan ni Herodes iti saclang ni Pilato. ”⁶ Ket idi pilitenda laeng nga agbabawi, simmungbat, a sitatalliw cadagiti tao: “Anianto pay ngarud ti rupac a cumita sadi langit? Casanontot ikikitac cadagiti adu unay a tattao isuda a nangicascasabaac iti nadalus nga evangelio? Saan; adadda a pateg ti pannacaisalacanda ngem toy nacacaasi a bagi. isu a naipato ita ken patay.” Inucsobda dagiti cawesna a sinaggaaysa, ket tunggal obizpo nangibalicas ti maysa a lunod idi inaramidna ti pasetna iti ceremonia. Iti camaudiananna “kinapaanda ti ulona ti maysa a timmirad a papel, isu a nacaipintaan dagiti nacabutbuteng a [97] ladawan dagiti diablo, ag- raman ti sao a naisurat a nalatac iti [98] masarangna: ‘Pangulo ti Herejes’. Ni Hus kinunana, ‘Siraragoac a mangicapet itoy corona ti panangibabain gapu Kenca, O Jesus, ta [99] sica gapu caniac incapetmo ti balangat a siit.’ ”

Idi nacawesanda iti castan, “dagidi obispo kinunada, ‘Ita iyawatmi ti cararuam iti diablo.’ ‘Ket siac,’ kinuna ni Juan Hus, nga intangadna dagiti matana sadi langit, ‘icumitco ti espirituc cadagita imam, O Apo Jesus, ta Sica sinubbotnac.”⁷

Ti Pannacapapatay ni Hus

Iti dayta isut inyawatda cadagiti autoridad ti gobierno, ket inyadayuda nga irapan iti lugar a pacapapatayan. Dackel a procesion ti simmaruno, a kinuyog dagiti ginargasut a lallaki a nacaarmas, ken papadi, ken obizpo a nacahabito iti napateg, ken dagiti umili sadi Constanza. Idi naiparauten iti pasoc, ket nasaganada aminen dagiti pagpuur, naminsan pay a dinagdagda ti martir a mangibabawi cadag-

⁵Bonnechose, Vol. II, p. 84.

⁶Bonnechose, Vol. II, p. 86.

⁷Wylie, b. 3, ch. 7.

iti biddutna. Ni Hus kinunana, “Ania a biddut ti ibabawic? Awan ammoc a nacabasolac. Awagac ti Dios a manacsi nga amin dagiti insuratco ken incasabac awan panggepda no di laeng ti panangisalacan cadagiti carcararua manipud iti basol ken pannacapucaw; ket iti casta siraragsacac a mamatalged babaen ti darac iti kinapudno nga insuratco ken incasabac.” Idi ruggiandan a puuran rinuggianna metten ti nagcanta, “Jesus, Anac ni David, maasica cadì caniac,” ket intuloyna a casta aginggat napaulimec ti timecna nga agnanayonen.

Idi nauramen ti bagi ni Hus, dagiti dapuna agraman ti daga a nagdissoanda, inacupda ket imbellengda idia y caravan Rin, ket iti casta nayayus a naipan idia y baybay. Barengbareng ti panangipagarup dagidi nangidadanes kencuana a na. gabutdan dagiti pudno nga incascasabana. Apagbassit ti panangitagtagainepda a dagidi dapu a nayayus idia y baybay iti dayta nga aldaw agservidanto a cas la bukel a naiwaris iti amin a daga; ket cadagiti dagdaga a dida pay la amammo ag- bunganto dayta a bukel iti nawadwad tapno manacsi iti pudno. Daydi timec a naisawang idia y uneg ti sala ti concilio sadi Constanza linucagna dagiti aweng a mangngegto iti amin a panawen a masacbayan. Ni Hus awanen, ngem dagiti pudno a gapu ti nacatayanna uray caanoman saanda a napucaw. Ti pagpatulad ti pammatina ken kinamanagtalinaedna paturdendanto dagiti adu a tao nga agtacder a sititibker gapu iti pudno, inton sarangtenda ti tuoc ken patay. Ti pannacapapatayna impabuyana iti amin a lubong ti naulpit a kinadawel ti Roma. Dagidi cabusor ti pudno, nupay dida ammo idi, pinarang-ayda ti banag nga inagawaanda a barengbareng a pucawen.

[100]

Ti Pannacapapatay ni Jeronimo

Ngem addanto pay sabali a maipuur iti pasuc idia y Constanza. Ti dara ti sabali a sacsi masapul a mamanecec iti pudno. Ni Jeronimo, idi pinalubosanna ni Hus idi nagpacada a napan iti concilio, isut pinaturedna ken pinatibkerna, ket imbagana a no addanto aniaman a peggad a pacatnaganna, tumarayto nga apan tumulong kencuana. Apaman a nangngegna ti maipapan iti pannacabalud ti Reformador, toy napudno nga adalan dinagusna ti nagrubbuat tapno tungpalenna ti carina. Nagluas nga awan incuyogna a pases, malacsid ti maymaysa a cacuyogna a nagpa Constanza. Apaman a nacagteng idia y,

[101] nalawlawagan nga isu napanna la insarsarac ti bagina iti peggad, ta awan aniaman a mabalinna idi nga aramiden a pangispal ken Hus. Nagtaray manipud iti ciudad, ngem isut kinemmegda idi adda pay la iti dalan nga agawid, ket isut pinaisublida a nacacawar, ken adda iti babaen ti panangaywan ti maysa a compania ti soldado. Idi damona ti agparang iti saclang ti concilio, dagiti panangpadas ni Jeronimo a sumungbat cadagiti pammabasol a naiparang a maibusor kencuana sinabat dagiti ickis “Isut maipuur! isut maipuur!” Isut naipisuc iti maysa a pagbaludan a narugit ken nasipnget ket nacawaran iti maysa a pamayan a nacaparigat unay kencuana, ket sa napacan laeng iti tinapay ken danum. Calpasan ti sumag- mamano a bulan dagiti kinadawel ti pannacabaludna pinagsakitda ni Jeronimo iti casta a gistay natay, ket dagidi cabusorna gapu iti danagda no tumaray ketdi, pinalucayanda ti rigatna. nupay pinagbayagda iti uneg ti pagbaludan iti macatawen.

Ti ipapatay ni Hus saan a nagbanag iti cas ninamnama dagiti pasurot ti papa. Ti pannacasalungasing ti naited kencuana a pases pinarasucna ti maysa a baggio ti lucsaw, ket ti concilio natinongna, nga isut natalged nga aramiden, a lugar a puuranda ni Jeronimo, pilitenda, no mabalin, a pagbabawien. Isut inyegda iti sangoanan ti concilio, ket pinagpilpilida no agbabawi wenno matay a maipuur iti pasuc. Ti ipapatayna idi damona ti mabalud isut maysa coma a caasi, no maidilig cadagiti nacaalalinggec a tuoc a linac-amna; ngem itan, idinto ta napacapuyen gapu iti sakit, ken rigat ti pannacabaludna, ken tuoc ti panagdandanag ken panagururay, sa naisina cadagiti gagayyemna, ken nauppapay gapu iti ipapatay ni Hus, ti tured ni Jeronimo napacsuyanen, ket immannugot nga agrucnoy iti concilio. Incarina a sumurot iti pammati ti Catolico, ket inannugotna ti aramid ti concilio iti panangcondenarna cadagiti doctrina da Wicleff ken Hus, ngem nupay casta malacsid dagiti “nasantoan a kinapudno” nga insuroda.

Babaen toy a panagtuloc ni Jeronimo pinanggepna nga eddepen ti timec ti concienciana ken italawan ti dusana. Ngem idi adda nga agputputong iti uneg ti pagbaludan a narugit ken nasipnget nakitana iti nalawlawag no ania ti naaramidna. Pinanpanunutna ti tured ken kinamatalec ni Hus, ket sana indilig a pinanunut ti panangilibacna iti pudno. Pinanunutna ti nadiosan a Maestro isu nga insapatana a pagservian, ken isu a nagibtur a natay iti cruz gapu kencuana. Idi

di pay nagbabawi nasaracanna ti liwliwa iti tengnga dagiti amin a tuocna, gapu iti pammatalged ti pananganamong ti Dios; ngem itan ti butbuteng ken duadua isudat namarigat iti cararuana. Ammona idi a masapul nga adda pay sabali a panagbabawi nga ipaaramidda kencuana sananto mabalin ti makicappia iti Roma. Daydi daná a pag-pagnaanna awan turongna no di agtungpal iti naananay a panaglicud. Gapuna nga inkeddengna a dinanto paglicudan ti Apona gapu la [102] iti ayatna a malisian ti apagbiit a panagsagaba.

Saan a mabayag naiyeg manen iti saclang ti concilio. Ti panagrucnoyna idi cua saan a nacapnec cadagiti ocom. Ti pannacawawda iti dara, a pinatadem ti ipapatay ni Hus, umawawag iti sabali a baro a mapapatay. Ti laeng pacabalinan idi ni Jeronimo a mangtaginayon iti biagna isu ti awan reservann a panangitulocna iti pudno. Ngem inkeddengnan a suroten ti pamatina, ken ti cabsatna a martir a naipuur.

Imbabawina ti immuna a panagbabawina, ket cas maysa nga araripatayan, nagkiddaw ti maysa a gundaway tapno madefenderna ti panggepna. Agsipud iti danag dagidi obispo iti saona, impapilitda a ti aramidenna laeng isu ti panangisaona a bigbigenna wenno dina bigbigen ti kinapudno dagiti darum a naipabasol kencuana. Ni Jeronimo nagprotesta a maibusor iti casta a kinadawel ken kinakillo. “Impupocdac iti tallogasut ket uppata pulo nga aldaw iti nacabutbuteng a pagbaludan,” kinunana, “iti tengnga ti rugit, rengreng, ken amin a kita ti bisin; ket sadac iyeg iti saclangyo, ket denggenyo dagiti cabusorco, ngem didac cayat a denggen . . . No agpayso met laeng a nasiribcay a tattao, ket dacay ti silaw ti lubong, agalluadcayo ta dicay agbasol a maibusor iti kinajusticia. No maipapan caniac, maysaac laeng a nacurapay a tao a matay; ti biagco awan unay patpategna; ket iti panagkiddaw co cadacayo iti dicay panangikeddeng ti nakillo a sentencia, diac unay agsao gapu caniac no di ket gapu cadacayo.”

Ti dawatna pinatganda. Iti sango dagiti ocomna, ni Jeronimo nagparintumeng ket nagcararag tapno ti Espiritu ti Dios isu comat mangiturong cadagiti panunut ken saona, tapno awan comat sawenna a maibusor iti pudno wenno aniaman a saan a maicari ken Maestrona. Natungpal kencuana iti dayta nga aldaw daydi cari ti Dios cadagidi immuna na adalan: “Maipancayto pay cadagiti agturay ken arari a maipuon ca-niac . . . Ngem inton iyawatdacayto, dicay agawaan

[103] no casano wenno ania ti sawenyonto; ta iti dayta met la nga horas maitedto cadacayo no anianto ti sawenyo. Ta saan a dacayo dagiti agsao, no saan ket a ti Espiritu ni Amayo ti agsao cadacayo.
”⁸

Dagiti sao ni Jeronimo pinagsiddaawda uray pay dagiti cabusorna. Nacatawenna a naipupoc iti pagbaludan a nasipngget ken narugit isu a nacaparparigatan unay ti bagina ken nagdandanagan ti panunutna, ket saan a nacabasa uray man la coma no nacakita. Nupay casta dagiti argumentona naiparangda a binuyogan ti kinawalag ken pigsa a cas itay saan a nasingsingá ti gundawayna a nagadal. Intudona cadagiti nagdenngeng kencuana ti atiddug a lista dagiti nasantoan a tattao a kinondenar dagiti nakillo nga ococom. Gistay iti isuamin a caputotan adda laeng tattao a naumumsi ken napagtalaw cabayatan ti panagsapsapulda a mangipangato cadagiti tattao iti tiempoda, ngem iti ududina naipakita a caicarianda ti dayaw. Ni Cristo met laeng nadusa a cas maysa a managdac dakes iti maysa a nakillo a pangocoman.

Idi nagbabawi ni Jeronimo binigbigna a nalinteg ti sentencia a nangdusa ken Hus; itan ibabawina ti panagbabawina ket sinacsianna ti kinsingpet ken kinasanto daydi martir. Kinunana: “Isut naamammoc nanipud kinaubingna. Naimbag unay a lalaki, nalinteg, ken nasantoan isut nadusa agpapanpay awan basolna . . . Uray siac sisasaganaacon a matay; diacto agsanud a sumaranget cadagiti tuoc nga insagana caniac dagiti cabusorco ken ulbod a sacsi, isuda a sumungbatto iti maysa nga aldaw iti kinaulpitda iti sangoanan ti dackel a Dios, isu nga awan macaulbod.”

[104] Iti panangbabalawna iti bagina met laeng gaput panangilibacna iti pudno, ni Jeronimo intuloyna a kinuna: “Cadagiti amin a basol a naaramidco nanipud kinaubingco, awan ti macapadagsen unay iti panunutco, ken nacapabuteng unay iti concienciac, no di la ti naaramidco ditoy dacsanggasat a lugar, idi inanamungac ti nadamsac a sentencia a naipato a maibusor ken Wicleff, ken maibusor ken nasantoan a martir, a ni Juan Iilus, a maestroc ken gayyemco. Wen! isut ipudnoc iti amin a pusoc, ket ipalawagco a buyugen ti buteng a sinalungasingco ti concienciac gapu iti butengco a matay idi kinondenarco dagiti doctrinada. Gapuna a dawatec Kenca O Dios a

⁸Mateo 10:18-30.

Mannacabalin amin a pacawanennac cadagiti basbasolco, nangnangruna toy a basolco ita, isu a cadacsanda amin. ” Idinto a situtudó cadagiti ocomna, kinunana a sit itibker: “Dacayo kinondenaryo da Wicleff ken Hus, saan a gaputta kiniburda ti doctrina ti iglesia, no di laeng gaputta binabalawda dagiti escandalo nga araramiden dagiti sinasacerdote,—dagiti pasindayagda, tangsitda, ken amin a vicioda. Dagiti banag a pinanecnecanda, a di mabalin a libaken, isuda met ti panpanunutec ken ibunannagco, a cas ti inaramidda.”

Manen bintac ti narungsot a baggio, ket indarasda ni Jeronimo nga inyadayu nga impan iti pagbaludan. Nupay casta adda sumagmamano idia y gimong a namalditan iti nauneg cadagiti saona, isuda nga agtarigagay a mangispal iti biagna. Isut sinarungcaran dagiti oficial ti iglesia, ket dinagdagda ti panangirucnoyna ti bagina iti concilio. Dagiti caraniagan a masacbayan ti imparangda kencuana a cas gunguna ti panangibabawina ti ibubusorna iti Roma. Ngem cas ken Maestrona, idi naigay-at Kencuana ti gloria toy a lubong, ni Jeronimo timmangken a nagmadi.

Iti saan a mabayag isut sinentenciaanda a madusa. Impanda iti daydi met la lugar a nangyawatan ni Hus ti biagna. Nagna iti dalanna a sicacanta, ket ti langana nagraniag iti rag-o ken talna. Ni Cristo ti minatmatanna, ket napucawna dagiti pammutbuteng ni patay. Idi immaddang dagiti mama, patay kencuana isuda a mamased coma iti apuy ket napanda iti licudna, ti martir inlaawna, “Umaycayo iti sango a situtured; icabilyo ti apuy iti sangoanan ti rupac. No nagbutengac, awanac coma ditoy.” Dagiti naudi a sao nga imbalicasna idi madaman a sumsumged ti apuy iti licmutna isut maysa a cararag. Inyasugna, “Apo, Mannacabalin-amin nga Ama, mangngaasica caniac, ket pacawanennac cadagiti basbasolco; ta ammom a canayon nga inayayatco ti pudnom.”⁹ Ti timecna simmardeng, ngem dagiti bibigna nagtalamitimda a nagtuloy iti cararag. Idi nalpas a pinuuran ti apuyen, dagiti dapu ti martir agraman ti daga a nagdissoanda, naacupda, ket cas naara. mid ken Hus, impurruacda idia y carayan a Rin.

[105]

[106]

[107]

Casta ti pannacapucaw dagiti matalec a tao ti Dios a nangyeg silaw. Ngem ti lawag dagiti pudno nga inwarragawagda, —ti silaw ti natured a pinagpatuladda,—saan a mabalin nga iddepen.

⁹Bonnechose, Vol. II, p. 168.

Napipia pay a pagsublien dagiti tao ti init iti panagtarayna ngem ti pananglappedda iti ileleggac ti aldaw a ngaungani agbannawagen ditoy lubong iti dayta a tiempo.

Ti pannacapatay ni Hus cinendianna ti apuy ti pungtot ken kigtot idiaiy Bohemia. Rinicna ti entero a nacion nga isu natnag a linamut ti gura dagiti papadi ken ti kinamangliliput ti emperador. Imbunannagda nga isut maysa a matalec a nangi* sursuro ti pudno, ket ti concilio a nangikeddeng ti patayna napabasol gapu iti pampapatay. Itan dagiti doctrina ni Hus inawisda ti dackel nga imatang ngem uray caanoman idi cua. Gapu ti bilin ti papa dagiti sursurat ni Wicleff nacondenarda a maipuur. Ngem dagiti nacalasuk iti panacadael inruarda cadagiti nacailemmenganda, ket inadalda nga incadaddua iti Biblia, wenna iti paset ti Biblia a nabalina dagiti umili a gunoden, ket iti casta adu dagiti naiturong a nangawat iti pammati ti reforma.

Dagidi namapatay ken Hus saanda a nacatacder lattan iti asideg a sitatalna ken kitkitaenda ti panagballigi ti aramid ni Hus. Ti papa ken ti emperador nagmaymaysada a nanglig-is iti tignay, ket dagiti buyot ni Sigismundo naibaonda a cas la pana idiaiy Bohemia. Simmaruno dagiti riribuc ken gubgubat. Dagiti buyot a gangannaet sinerrecca ti Bohemia, ket ti riri iti uneg ti nacion nagtuloy a nangiremrem iti nacion. Dagidi nagtalinaed a sililinteg iti evangelio naidadanesda a napapatay.

Dagiti Nagcaycaysa nga Agcacabsat

[108] Idi dagiti dadduma a cacabsat nakinumoda iti Roma ket iminumda cadagiti allilawna, dagidiaiy a simmurot iti sigud a pammati binukelda ti iglesiada ket ninaganda iti “Nagcaycaysa nga Agcacabsat.” Toy nga aramid isut inlunod dagiti amin a clase. Nupay casta ti kinatibkerda saan a nagungun Idinto ta napilitda a napan nagcamang idiaiy cabakiran ken carukiban, intuloyda ti naggigimong nga agbasa iti Sao ti Dios ken nagmaymaysada a nagdayaw iti Dios.

Babaen ti pannacaaramat dagiti babaonen nga imbaonda iti nalimed cadagiti nadumaduma a dagdaga, naammoanda a ditoy ken idiaiy adda “naidasdasig a mamati iti pudno, bassit ditoy a ciudad ket bassit idiaiy, ket cas cadacuada addada met a maidaddanes; ket iti tengnga dagiti banbantay ti Alpes adda maysa a daan nga iglesia,

a nabangon a naibatay iti Nasantoan a Surat, ket agprotprotesta a maibusor iti panagdaydayaw ti Roma cadagiti ladladawan.”¹⁰ Toy a damag inawatda a binuyogan ti dackel a rag-o, ket rinugianda ti nakisinnurat cadagiti Cristiano a taga Valdenses.

Dagidi taga Bohemia, idinto ta namatida a sitatalinaed iti evangelio nagpannurayda iti cabayatan ti rabii ti panangidadanes, ket idi casipngetan nga horas cascasdi nga intaliawda dagiti matada iti tangatang a casda la cadagitay tattao nga agururay ti idadateng ti bigat. “Ti gasatda nairana cadagiti dakes nga aldaw, ngem natan-daanda dagiti sao nga insawang ni Hus nga immuna, ket sa inulit ni Jeronimo, a masapul nga agpusipos ti maysa a siglo santo lungac ti bigat. Dagitoy a sao naimalditda cadagiti pasurot ni Hus a cas pannacaimaldit dagidi sao ni Jose cadagiti tribu ti Israel idiay balay a nacaadipenan: “Matayac; ngem ti Dios sarungcarannacayto a di bumurong, ket iruarnacayto ditoy a daga.”¹¹ Daydi panaggibus ti maicasangapulo ket lima a siglo nasacsianna ti nainayad ngem seguro nga yaadu dagiti Iglesia dagiti Agcacabsat. Numanpay saanda a di naringgor, nupay casta adda inanada. Idi mangrugi ti maicasangapulo ket innem a siglo, ti bilang dagiti iglesiada adda agduagasuten idiay Bohemia ken Moravia.”¹² “Nalaus a nagimbag dagidi natda isu a calpasan ti pannacalasadta iti agdadael a rungsot ti apuy ken campilan, napalubosanda a kimmita iti panagbannawag ti aldaw nga impadto ni Iius.”¹³

[109]

¹⁰Wylie, 6. 3, ch. 19.

¹¹Gen. 50:24.

¹²Gillet, *Ti Biag ken Tiempo ni Juan Hus*; (3d. ed.) Vol. II, p. 570.

¹³Wylie, 6. 3, ch. 19.

7. Ti Isisina ni Lutero iti Roma

II calatacan cadagiti naayaban a mangipangulo iti iglesia tapno rummuar manipud iti sipngget ti kinapapa a mapan iti lawag ti maysa a nadaldalus a pammati, nagtacder ni Martin Lutero. Idinto ta naganetget, naregta, ken nasingpet, ket awan ammona a panagbuteng no di la ti panagbuteng iti Dios, ket awan binigbigna a batay ti nareligionan a pammati no saan la a ti Nasantoan a Surat, ni Lutero isut maitutup a tao idi tiempona; ni Apo Dios babaen ti panangaramatna kencuana inaramidna ti maysa a dackel a trabajo a maipaay iti pannacareforma ti iglesia ken pannacasilaw ti lubong.

Cas cadagidi immuna a nangipacdaar iti evangelio, ni Lutero timpuar manipud iti kinapanglaw. Idi kinaubingna nagyan iti nanumo a pagtaengan ti maysa a mangmangged nga Aleman. Babaen ti inaldaw a panagtrabajo ni amana a cas mumiminas, nacategged ti pinagbayadna ti panagadalna. Cayatna idi a pagabogadoen; ngem isut pinanggep ti Dios nga aramiden nga allawagi iti dackel a templo a napatacder a siinayad cadagiti panpanawen. Dagiti rigat, bisin ken nainget a disciplina isudat insagana ti Dios a pagescuelaan ni Lutero tapno masagana iti napateg a mision ti panagbiagna.

[110] Ti ama ni Lutero isut maysa a lalaki a nabileg ken naregta ti panunutna, ken adda cababalinna a napigsa, nasingpet, nati-bker, ken nalinteg. Tinungpalna ti pinatina nga annongna, ket dina incancano no anianto ti banagna. Ti naimbag a ricnana isut nangiturong kencuana a di namati iti kinamonasterio. Nalaus ti lucsawna idi simrec ni Lutero iti monasterio nga awan palubosna; ket napalabasna ti dua a tawen sa nakicapia iti anacna, ngem uray iti dayta casdi pay laeng ti capanunutanna.

Pannacasursuro ni Lutero

Dagiti nagannac ken Lutero nalaus ti panangimatangda iti pannacaadal ken pannacasursuro dagiti annacda. Inagawaanda nga insuro cadacuada ti pannacaammo iti Dios ken ti panagbiagda a cas

Cristiano. Ti cararag ti ama masansan a naipauli iti pagdengngeg ti anacna tapno ti ubing laglagipenna coma ti nagan ti Apo, ket dumtengto coma ti aldaw nga itutulongna iti pannacaparang-ay ti pudno a cucua ti Dios. Tunggal adda gundawayda a mangparang-ay iti sursuroda maipapan iti moral ken panunut, dagitoy a nagannac parang-ayenda idi ti sursuroda cas impalubos ti adu a trabajoda. Napasnec ken naanus dagiti aramid a panangisaganada cadagiti anacda a maipaay iti panagbiag a nasingpet ken naservi. Gapu iti kinatibker ken kinalagda ti cababalinda pasarayda nainget nga agbilin no dadduma; ngem ni Reformador met laeng, nupay ammona nga adda bimmiddutanda, nasaracanna a daydi a disciplinada adadut aanamungan ngem bababalawen kencuana.

Idiay escuela a nacaibaonanna idi kinaubingna, narang gas ken saan a nasayaat ti panangtratarda kencuana. Nalaus idi ti kina-panglaw dagiti dadackelna iti casta a no dadduma no magmagna manipud iti balayda nga apan agescuela iti sabali nga ili napilit nga agbiruc ti canenna babaen ti panagsardengna nga agcanta cadagiti ruruangan ti balay, ket masansan idi nga agsagaba gapu iti bisin. Dagiti nasipngget ken inaanito a capanunutan ti religion a patpatienda pinunnoda ni Lutero iti buteng. Iti rabii agidda a silaladingit, ket sidadanag a kimmita iti nasipngget a masacbayan, ket cancanyon nga agbutbuteng gapu iti panunut a ti Dios isut maysa a nauyong ken awanan asi nga ocom, maysa a nadawel a turay, ket saan a maysa a naayat nga Ama sadi langit.

[111]

Nupay casta agpapanpay adut dadackel a nacapapaayanna, ni Lutero nagtuloy a gumunod iti nangato a rucod ti moral ken dayag ti panunut a nacaawis iti cararuana. Nawaw iti pannacaammo, ket ti panagpanpanunutna a napnoan pasnec ken padas isut nangidalan kencuana nga agtarigagay cadagiti banag a napaut ken naservi a saan ket a dagiti pagpaspasindayaw ken pagpacpakita.

Idi agsangapulo ket walo ti tawennan, ket simrec iti Universidad sadi Erfurt, naimimbagen ti casasaadna ket dagiti masacbayanna naranraniagda ngemidi kinaubingna. Gapu iti panagkirmet ken panaggaget dagiti dadackelna, nabalinda nga inted kencuana dagiti amin a masapul a tulong. Ket ti influencia dagiti manakem a gagayyem pinaraniagda bassit dagiti nasipngget a bunga ti immuna a pannacasursurona. Inadalna a nalaing ti insursurat dagiti calaingan a mannurat, ket ginagetanna ti nagsalimetmet cadagiti casudian

a panpanunutda, ket tinagicuana ti sirib dagiti masirib. Uray idi adda iti babaen ti dakes a disciplina dagiti immuna a maestrona, impakitanan ti naisangsayan a sariritna; ket idi adda iti tengnga dagiti macadagdag nga influencia, ti isipna rimmang-ay daras. Saan nga agbayag, gapu iti laingna nga agtandaan, ken caimbagna nga agpanunut, ken capigsana nga agrazon, ken di mabannog a panagadal, nagaw-atna ti cangatoan a saad iti gimong dagiti cadduana. Ti pannacdisciplina ti nakemna isut. namagluum iti pannacaawatna, ket pinarasucna ti maysa a kinagaget ti isip ken maysa a kinatadem ti saririt isuda a nangisagana keneuana a maipaay cadagiti pannakibacal ti biagna.

[112] Ti panagbuteng iti Apo nagtaeng iti uneg ti puso ni Lutero, ket isut nangpataginayon kencuana a sititibker iti panggepna, ken nangiturong kencuana a nagpacumbaba iti saclang ti Dios. Adda ricna kencuana idi a masapulna ti agsadag iti tulong ti Dios, ket saan a nagcurang ti panangirugina iti tunggal aldaw babaen ti cararag, ket ti pusona saan a nagsarday a nagdawdawat iti panangidalan ken tulong ti Dios. Masansan idi a cuneunana, “Ti panagcararag a nalaing isu ti naimimbag a guddua ti panagadal.”¹

Ni Lutero Nasucalanna ti Maysa a Latin a Biblia

Iti maysa nga aldaw idi mingmingmingan ni Lutero dagiti libro iti uneg ti libreria ti universidad, nasucalanna ti maysa a Latin a Biblia. Ti casta a libro dina pay nakitkita uray caanoman idi cua. Awan a pulos ti pannacaammona uray ti caaddana la coma. Adda nangngegna a paspaset ti evangelio ken dagiti sursurat idi cua, isuda a naibasa cadagiti tao no adda culto publico, ket impagarupna a dagitoy isudat naananay a Biblian. Ita, damona unay a makita ti nacadagdagupan ti sao ti Dios. Siraraem ken sisiddaaw a nangucag cadagiti sagrado a binulong; pimmartac dagiti pulsona ken pitecpitec ti pusona idi basbasaenna dagiti sao ti biag, ket pasaray sumardeng a mangisiddaaw, “O sapay coma iti Dios ta iccannae ti castoy a libro a cucuac!”²

¹D’Aubigne, History of the Reformation in the 16th Century b. 2, ch. 2.

²D’Aubigne, History of the Reformation in the 16th Century, b. 2, ch. 2.

Ni Lutero Nagbalin a Monje

Ti maysa a napasnec a tarigagay a mawayaan coma iti basol ken macasarac coma iti pannakicapiana iti Dios, isut nangiturong kencuana iti camaudianan a sumrec iti maysa a convento, ket nagbiag a cas monastero. Dito y naikiddaw kencuana nga agtrabajo iti calaad a trabaje, ken apan makilimlimos iti amin a balbaly. Isu nagtengna idin ti tawen a macalicaguman unay ti pannacaraem ken pannacabigbig, ket dagi toy napanglaw a trabaje nacapabainda unay iti natural a ricnana; ngem inanusanna nga inibtur toy a pannacaibabain. ta impagarupna nga isut masapul gapu cadagiti basbasolna

Isuamin a tiempo nga awan cucueenna iti inaldaw nga annongna impaayna iti panagadal, kinuranganna pay ti tu rogn, ken uray pay ti tiempo nga ipaayna coma iti nanumo a canenna. Iti nangruna ngem amin nagragsacanna nga i- nadal ti sao ti Dios. Nasaraeanna [113] ti maysa a Biblia a naibaud iti diding ti convento, ket masansan a napan nagbasa idiy. Idi immuneg ti pannacababalawna iti basol, pinadasna a gunoden ti pacawan ken talna babaen dagiti araramidna. Piuaingetna unay ti panagbiagna, ket pinadasna ti nagayunar, nagpuyat, ken pinarigtana ti bagina tapno maparucmana coma dagiti dakes a ricnana, ngem ti casta saan idi a macabang-ar iti biag ti monastero. Awan sacrificio a kinabutengna no isut pacagunodanna iti kinadalus ti puso a mamagbalin kencuana a macatacder a maanamungan iti saclang ti Dios. “Maysaac idi a nasingpet a monje,” kinunana iti calpasanna, “ket sinurotco dagiti annuruten ti ordenco iti nainginget ngem ti mabalenco nga isawang. No adda monje a macagunod ti langit babaen dagiti minomonje nga araramidna, siac ngatan ti maicari unay iti dayta No napagbayag coma iti adadda pay, intuloyco coma ti panangparigatco iti bagic uray agpapan ken patay.”³ Cas naibunga toy natuoc a disciplina, napucawna ti pigsana, ket nagsakit iti taltalimudaw, ket gapu iti dayta a sakit dina nagunodan ti naananay nga iyiimbag. Ngem uray agraman amin dagitoy nga araramid, ti natectecan a cararuana saan a nabang-aran. Iti camaudiananna nagtungpal a napucaw ti amin a namnamana.

Idi naipakita ken Lutero a napucawen ti isuamin, ni Apo Dios imbangonanna ti maysa a gayyem ken tumulong kencuana. Ni nasingpet a Staupitz linuctanna ti sao ti Dios iti isip ni Lutero, ket dinawatna

³D’Aubigne, b. 2, ch. 3.

[114] nga iyadayuna manipud iti bagina ti pagkitana, ket isardengna a panpanunuten ti agnanayon a dusa a oas supapac ti pannacasalungasing ti linteg ti Dios, ket cumita ken Jesus, a Mangisalacanna a mamacawan iti basol. “Lugar a tutuokem ta bagim gapu cadagiti basbasolmo, inca isada” ta bagim cadagiti tactakiag ti Mangisalan. Agcammatalecca Kencuana, ken iti kinalinteg ti biagna, ken iti incaro ti ipapatayna . . . Denggem ti Anac ti Dios. Isu nagbalin a tao tapno ipatalgedna kenca ti parabur ti Dios.” Ayatem daydiay immuna a nangayat kenca.⁴ Casta ti panagsao toy ba- baonen a nangyeg ti caasi. Dagiti saona naimalditda iti nauneg iti panunut ni Lutero. Calpasan ti adu a pannakibacbacalna cadagiti nabayag nga inayayatna nga allilaw, nabalinna nga inawat ti pudno, ket ti talna dimteng iti nariribuc a cararuana.

Isasarungcar idiy Roma

Ni Lutero isut maysa pay la idi a napudno nga anac ti iglesia ti papa, ket awan sabalin nga impagarupna a pagbalinannanto. In-turturon” ti Dios a napan simmarungcar idiy Roma. Nagviaje a nagnagna, ket nagdagus cadagiti monasterio iti dalan. Idi adda iti maysa a convento sadi Italia nasdaaw unay gapu iti kinabaenang, kinadayag, ken kinapalalo ti ararcos a nasacsianna. Dagiti monje idiy idinto ta nawadwad ti mapastrecda, nagtaengda cadagiti napintas a silsilid, nagcawesda cadagiti cabacnangan ken capatgan nga habito, ket nagfiestada iti rabaw ti maysa a nabacnang a lamisaan. Ti castoy a buya indilig ni Lutero a sisasakit iti kinarigat ti panagbiagna. Ti panunutna nariribuc.

Iti camaudiananna nasaripatpatanna idiy adayu ti ciudad nga adda pito a bantayna. Nagpacleb iti daga a binuyogan ti nauneg a ricna, ket inlaawna. “Niasantoan a Roma, cablaawanca !”⁵ Sim-rec iti eiudad, sinarungcaranna dagiti iglesia, dinengnegna dagiti nacascasdaaw a sarsarita nga inulit dagiti papadi ken monjes, ket inaramidnn dagiti amin a ceremonias a kiniddawda. Iti amin a disso nakitana dagiti buya a nangpunno kencuana iti siddaaw ken kigtot. Nakitana a ti kinadakes adda idi a maararamid iti tengnga dagiti amin a clase ti kinasacerdote. Nangnegna dagiti narugit a rabrabac

⁴ D’Aubigne, b. 2, ch 4.

⁵ D’Aubigne, b. 2. ch. 6.

dagiti obispo, ket napno iti kigtot gapu iti nacaamamac a panagsaoda iti dakes, uray cabayatan ti misa. Idi makilaoclaoc cadagiti monjes ken umili, nasaracanna dagiti vicio ken panagbartec. Fray sadino a pagturonganna. uray idiaiy lugar a nasantoan macasarac ti awan a panagraem cadagiti sagrado. Insuratna, “Awan ti macaipagarup no ania a basbasol ken dakes nga araramid dagiti maararamid iti uneg ti Roma: masapul a kitaen ken denggen ida santo patien ida. Iti casta naipacadawyanda a sasawen, ‘No adda infierno, ti Roma nabangon iti rabawna: ti Roma isut maysa a mangliwengliweng nga abut a pagruaran ti amin a kita ti basol.’”⁶

[115]

Babaen ti nabiiit pay a naituyang a bilin, ti papa incarina ti maysa nga indulgencia iti isuamin a sipaparintumeng nga umuli iti “agdan ni Pilato,” agdan a cunada a nagnlogan ti Mangisalacantayo idi pinanawanna ti salas a pangocoman ti Romano, ken nayalis can idiaiy Roma manipud Jerusalem babaen ti milagro. Ni Lutero umululi a siraraem iti maysa nga aldaw itoy nga agdan, ket pagammoanen adda maysa a timec a cas la gurrood a cas la nagcuna kencuana, “Ti nalinteg agbiagto gapu iti pammati.”⁷ Timmacder daras, ket immadayu manipud iti dayta a lugar a sibabain ken sibubuteng. Dayta a texto uray caanoman dina napucaw ti pigsana iti cararuana. Manipud idi nalawlawagen ti pannacakitana ngem iti uray caanoman idi cua ti kinaubbaw ti panagtalec cadagiti araramid ti tao no maipapan iti panacaisalacan, ken ti pannacasapul ti panamati a cancanayon cadagiti caicarian ni Cristo. Dagiti matana naluctanda, ket uray caanoman dida mabulseken gapu cadagiti allilaw ti kinapapa. Idi intallicudnan ti rupana iti Roma timmallicud metten iti puso, ket manipud idin ti isisinana immadayu nga immadayu, aginggat simmina nga entero iti iglesia ti papa.

Idiaiy Universidad ti Wittenberg

Idi nacaawiden manipud Roma, ni Lutero inawatna to titulo ti kinadoctor ti Divinidad idiaiy Universidad ti Wittenberg. Itan adda wayawayanan a nangipasnec a nagadal iti ayayatenna a Nasantoan a Surat, a saan a cas idi cua. Inaramidna ti maysa a napasnec a panagcari a magadal a sipapasnec ken mangicasaba a simamatalec

⁶ D’Aubigne, b. 2, ch. 6.

⁷ Roma 1:17.

[116] iti sao ti Dios, ket saan a dagiti cuncuna ken doctrina dagiti papa, iti amin a tiempo ti panagbiagna. Saan nga isu idin ti maysa la a monje wenno profesor. no di ket isut maysa a naautorizaran a mangipacdaar iti Biblia. Naawaganen a cas maysa a pastor a mamacan cadagiti carnero ti Dios, isuda a nabisinin ken nawaw iti kinapudno. Sinitibker a nangipalawag a dagiti Cristiano awan coma ti awatenda a sabali a doctrina no di la dagiti naibatay iti autoridad dagiti Nasantoan a Surat. Dagitoy a sao tinupacanda ti nagbatayan ti turay ti papa. Linas-udda ti pannacaprincipio ti Reformacion.

Ni Lutero nakitana ti kinapeggad ti panangitan-oc cadagiti capanunutan ti tao iti ngatoen ti sao ti Dios. Awan butengna a nangbasnut iti kinacurang ti pammati dagiti nangimaton iti escuela, ket binusorna ti filosofia ken teologia a nabayag a nanginfluencia cadagiti umili. Binabalawna dagiti impaadalda a cas saan laeng a di maicari nga isuro no di ket macapadakesda pay, ket sinapulna ti panangibawingna iti isisip dagiti nagdengngeg kencuana manipud iti allilaw dagiti filosofo ken teologo nga inturong cadagiti agnanayon a kinapudno nga inlanad dagiti mammadto ken apostol.

Napateg a damag daydi inyegna cadagiti sigagagar a tattao isuda a nagbitin cadagiti saona. Uray caanoman idi cua awan pay casta a sursuro a nagdisso cadagiti laplapayagda. Dagiti naragsac a damag ti ayat ti Mangisalacan, ti pammatalged ti pacawan ken talna gapu iti mangabbong a darana, pinarag-oda dagiti puspusoda, ket linucagda ti di matay a namnama iti unegda. Nacendian idiay Wittenberg ti maysa a silaw a dagiti rayosna dumanondanto cadagiti caadayuan a paset ti daga, ket dumegdegto ti raniagda aginggat panagpatingga ti tiempo.

[117] Ngem ti lawag ken sipnget dida mabalin ti agcappia. Iti nagbaetan ti pudno ken ulbod adda maysa a di mapagsardeng a panagbinnusor. Ti panang saranay ken panangicanawa iti maysa isut panangcabil ken panangilupec iti maysa. Ti mangisalacantayo met laeng kinunana, “Saanac nga immay mangiwara iti talna, no di ket buneng.”⁸ Kinuna ni Lutero, calpasan ti sumagmamano laeng a tawen nanipud panangirugina iti Reformacion: “Ni Apo Dios saannac nga idalan, no di ket iduronnac nga agtuloy, Isut mangawit caniac. Saan a siac ti apo ti bagic. Siac calicagumac ti agbiag iti talna; ngem

⁸Mateo 10:34.

naibarsacac iti tengnga dagiti riribuc ken yaalza.”⁹ Isu adda idm a mapilit a makibacal.

Pannacalaco dagiti Indulgencias

Ti Iglesia Romana inaramidna a comercio ti gracia ti Dios. Dagiti lamisaan dagiti agsucsucat ti pirac ¹⁰ naipatacderda iti sibay dagiti altar, ket ti angin napno ti sayanguseng dagiti aggang ken aglaco. Babaen ti panangipambarda a raangummongda ti pirac a pagbangonda iti simbaan ni San Pedro idia Roma, dagiti indulgencias gapu iti basol naigayatda a malaco iti publico babaen ti autoridad ti papa. Babaen ti pannacaaramat ti pirac a ngina ti basol mabangonto ti maysa a tem-plo tapno maipaay a pagdaydayawan iti Dios.

Ni Tetzel isu ti oficial a nadutocan nga in aglaco ti indulgencias idia Alemanya. Situred nga awan babainna a nangnlit cadagiti calatacan a kinaulbod, ket sinaritana dagiti datdatlag a sarsarita tapno pangulbodda cadagiti nanengneng, nalaca a. mamati, ken umaanito a tattao. No sumrec idi cua iti maysa nga ili, adda maibaon a maysa a babaonen iti unana, isu a mangipacdaar, “Ti gracia ti Dios ken ti nasantoan a padre adda cadagiti ruanganyo.”¹¹ Ket dagiti umili kinablaawanda ti aginniisu a managtabbaaw iti Dios a cas itay isun ti Dios a bimmaba nanipud langit nga immay cadacuada.

Ti nacalalaad a comercio naipatacder iti uneg ti simbaan, ket ni Tetzel, idinto a nacauli iti pulpito, indayawna dagiti indulgencia a cas isut capatgan a sagut ti Dios. Imbunannagna a babaen dagiti itedna a certificado ti pammacawanna, amin dagiti basbasol nga aramidto ti gumatang ti indulgencia mapacawanto kencuana, ket “saanto pay a masapulen ti panagbabawi.”¹² Nacarcaro pay ngem daytoy, impatalgedna cadagidi nagdengngeg kencuana a dagiti indulgencia adda pannacabalinda a mangisalacan saan laeng a cadagiti sibibiag ngem cadagiti pay natay; ket apaman can laeng a nagkiling ti pirac iti cadsaaran ti alcanciana, ti cararua a nacaipaayanna macalapsut idia purgatorio ket maipan sadi langit.

[118]

⁹D’Aubigno. b. 5, ch. 2.

¹⁰Mateo 21:12.

¹¹D’Aubigne, b. 3, ch. 1.

¹²D’Aubigne, b. 3, ch. 1.

Ni Lutero, nupay napasnecan pay la idi a Catolico Romano, napno iti rurod gapu eadagiti tabbaaw nga impapati dagiti naglaco ti indulgencia. Adu cadagiti ipastoranna gimmatangda cadagiti certificado ti pannacapacawan, ket di agbayag ruggiandan ti umay iti pastorda, ket iconfesarda dagiti nadumaduma a basbasolda, ket ninamnamada ti mapaeawan, saan a gaputta nagbabawida ken kinalicagumanda ti mabaliwan, no di gapu iti panagbayadda ti indulgencia. Ni Lutero nagmadi a mamacawan cadacuada, ket pinagalluadna ida a malacsid no agbabawida ken baliwanda ti panagbiagda, mapucawdanto iti basbasolda. Iti dackel a pannaeariribucda napanda ken Tetzal ket indarumda a ti nangconfesar cadacuada dina awaten dagiti certificado nga inted ni Tetzal; ket dadduma cadacuada inturedda payen a paisubli ti pirac a pinagbayadda. Ti fraile nacapungtot unay. In_ sawangna dagiti cadacsan a pangilunod, nagpuur ti apuy idia plaza, ket imbunannagna nga isu “adda inawatna a bilin manipud iti papa a puuranna dagiti amin nga herejes a macaitured a bumusor cadagiti casagradoan nga indulgencia.”

Itan ni Lutero situred a nangirugi iti trabajona a cas nangisakit iti pudno. Ti timecna manipud iti pulpito dinengngedda a sipapasnec a cas nasantoan a pablaac. Imparangna iti sangoanan dagiti tao ti nacarurrurud a cababalin ti basol, ket insurona cadacuada a ti tao dina mabalin gapu cadagiti araramidna a pabassiten ti dagsen ti basolna wenno liclican ti pannacadusa. Awan macaisalacan iti managbasol no saan a ti panagbabawi nga agturong iti Dios ken pammati ken Cristo. Ti gracia ni Cristo saan a mabalin a gatangen ; isut maysa a sagut nga awan baybayadna. Imbalacadna cadagiti tao ti dida igatang cadagiti indulgencia, no di ket kitaenda coma babaen ti pammati daydiay nailanza a Mangisalacan. Sinaritana ti natuuc a capadasanna idi panagsapulna a barengbareng babaen ti panagpacumbaba ken panagpenitencia a gunoden ti pannacaisalacan, ket impatalgedna cadagiti nagdengngeg kencia- na a nasaracanna laeng ti talna ken rag-o babaen ti panangyadayuna ti ikikitana manipud iti bagina ket sa mamati ken Cristo..

[119]

Idi intuloy ni Tetzal ti eomerciona ken naulpit a panggepna, ni Lutero inkeddengna ti agprotesta iti napigpigma pay cadagitov nalaus a kinapalalo. Saan a mabayag dimteng ti nasayaat a tiempo. Ti iglesia ti castillo sadi Wittenberg adda icutanna nga adu a relequias, ket no madanon ti sumagmamano a fiesta ipabuyada dagitoy cadagiti

umili, ket amin nga umay idi iti iglesia ken agconfesar mapacawanda cadagiti basbasolda. Anansata no madanon dagitoy nga aldaw adu a tao dagiti mapan idia.

Dagiti Siam a pulo ket Lima a Tesis ni Lutero

Maysa cadagiti capatgan cadagitoy a fiesta umasideg idi, ket dayta isu ti “*Todos Los Santos.*” Idi casangoanan unay dayta nga aldaw, ni Lutero idinto a kimmuyog cadagiti adu a tao a napan iti iglesia, impaskinna idia ruanganna ti maysa a papel a nacailasudan dagiti siam a pulo ket lima a banag a maibusor iti doctrina ti indulgencia. Imbagana ti tarigagayna a mangsaranayto cadagitov a banag iti sumuno nga aldaw idia universidad, a maibusor cadagiti amin a sumupiat cadacuada.

Dagiti panggepna inawisda ti imatang ti sapa sap. Isudat binasada a binasa, ket naulitulitda iti amin a turong. Napataud ti dackel a kibur idia uneg ti universidad ken iti uneg ti entero a ciudad. Babaen dagitoy a banag a naisurat naipakita a ti pannacabalin a mangpacawan iti basol, ken mangpacawan iti dusana, uray caanoman saan a naited iti papa wenno sinoman a sabali a tao. Isuamin toy a paltuad isut maysa nga angangaw,—maysa a paltuad a pagsapul ti pirac babaen ti panangayayam cadagiti managanito a tattao,—maysa a paltuad ni Satanas a pangpucaw iti carcararua dagiti isuamin nga agtalec cadagiti ulbod a panggepna. Naipakita pay iti nacanatad a ti evangelio ni Cristo isut capatgan a gameng ti iglesia, ket ti gracia ti Dios a naiparangrang sadiay, isut ma- ited nga awan baybayadna [120] iti isuamin nga agsapul kencuana a buyugen ti panagbabawi ken pammati.

Dagiti Pannacasuut ken Pannacabusorna

Ni Lutero, numanpay ti Espiritu ti Dios ti nangtignay kencuana a nangirugi iti trabajona, saannanto nga ituloy ti trabajona nga awan napinget a pannakibacalna. Dagiti panangbabalaw dagiti cabusorna, ken panangballicogda cadagiti panggepna, ken dagiti nakillo ken naulpit a panangiparangda iti cababalin ken panagemna, dimtengda kencuana a cas la mangga. bur a layus; ket saan nga awan ti nagapuananda. Ninamnamana idi a dagiti pangulo dagiti tattao, iti uneg ti

iglesia ken iti uneg ti escuela, nga agpadpada, siraragsacdanto a makicappon kencuana iti pannacaaramid ti reforma. Dagiti macapatured a sao a naggapu cadagito y nga adda iti nangato a saad nacaitedda kencuana ti rag-o ken namnama. Nakitanan a naipacpacauna ti maysa a naranraniag nga aldaw nga agbannawag iti iglesia. Ngem ti pammatured nagbaliw a nagbalin a pammabalaw ken pammabasol.

Ni Lutero nagkintayeg idi kinitana ti bagina met laeng —maymaysa a tao a bumusor cadagiti camannacabalina a turturay ti daga. Pasaray agduadua idi cua no ti Dios ti nangiturong kencuana a bimusor iti autoridad ti iglesia. Insuratna, “Sinoac aya idi a bimusor iti turay ti papa, isu a pagkintayegan dagiti arari ti daga ken ti sangalubongan iti saclangna? Awan ti macaammo no ania ti sinagaba-ti pusoc ca-bayatan dagiti immuna a dua a tawen, ken no ania a pulcoc wenno tarumpingay ti nacairemremac.”¹³ Ngem isu saan a nabaybay-an a mapucawna nga entero ti namnamana. No agcurang ti tulong ti tao, kimmita iti Dios laeng, ket naadalna a mabalinna ti agsadag a napnoan talged iti dayta mannacaba. lin amin a tackiag.

Insurat ni Lutero iti maysa a gayyem ti Reformacion: “Ditay mabalina a gunoden ti pannacaawat iti Nasantoan a Surat babaen ti panagadal wenno babaen ti panunut. Ti umuna a rebbengmo [121] isu ti panangirugim babaen ti cararag. Dawatem iti Apo ti panangtedna kenca, gapu iti dackel a caasina, ti pudno a pannacaawat [122] iti saona. Awan sabalin a mangipatarus iti sao ti Dios no di ti Nangisao [123] kencuana, cas kinunana met laeng ‘Maisurodanto amin iti Dios.’ Dica mangnamnama ti aniaman manipud iti araramidmo, manipud iti pannacaawatmo: agtalecca laeng iti Dios, ken iti influencia ti Espirituna. Patiem coma daytoy a cas sao a naggapu iti maysa a tao a nacapadas.”¹⁴ Daytoy isut maysa a napateg unay a leccion cadagidiay a macaricna nga inayaban ida ti Dios a mangiparang cadagiti sabsabali cadagiti sagrado a kinapudno nga agpaay itoy a tiempo. Dagito y a kinapudno parasukendanto ti ibubusor ni Satanas, ken dagiti tattao nga agayat cadagiti ulbod a sarsarita a pinaltuadna. Iti pannakibacal a maibusor cadagiti pannacabalina ti dakes, adda masapul a nangnangruna ngem ti pigsa ti panunut ken sirib ti tao.

¹³D’Aubigne, b. 3, ch. 6.

¹⁴D’Aubigne, b. 3, ch. 7.

Idi nagsadag dagiti cabusor iti cadawyan ken ugali, wenna cadagiti sasao ken autoridad ti papa, ni Lutero sinarangetna ida babaen ti panagsadagna iti Biblia, ket awan sabalin no di la ti Biblia. Dito adda argumento a dida mabalín idi a sungbatan; gapuna a dagidi adipen ti formalismo ken ananito kinalicagumanda ti darana, cas ti panangalicagum dagidi Judio iti dara ni Cristo. “Isut maysa nga hereje,” kinuna dagidi naanep a Romano. “Isut maysa a dackel a liput a maibusor iti iglesia ti panangipalubos iti casta a naindaclan nga hereje nga agbiag iti maysa nga boras pay. Mabangon coma a dagus ti pagbitayan a maipaay kencuana.”¹⁵

Ngem ni Lutero saan a nasiccaolan iti pungtotda. Adda paaramid idi ti Dios kencuana, ket adda angel a naggaput langit a naibaon a mangicanawa kencuana. Iti isuamin a disso maririing idi ti maysa a tarigagay a maipaay iti naespirituan a panagrang-ay. Iti isuamin a disso adda maysa a panagbisin ken pannacawaw iti kinalinteg a di naamammoan iti adu a panawen. Dagiti matmata dagiti umili, a nabayag a naiturong; cadagiti cerceremonia ti tao ken naidagaan a mangibabaet, ma- italtaliawdan a buyogen ti panagbabawi ken pammati ken Cristo isu a nailanza.

[124]

Pagparangenda idia Roma

Toy nasacnap a ngayangay pinarasucna iti adadda pay ti panagbutbuteng dagiti autoridad ti papa. Ni Lutero inawatna ti maysa nga ayab nga agparang idia Roma tapno sungbatanna ti darum maipapan iti kinahereje. Toy a bilin pinagdanagna unay dagiti gagayyemna. Ammoda unay idi ti peggad a nailayat kencuana idia narugit a ciudad, a nabarteken iti dara dagiti martir ni Jesus. Nagprotestada a maibusor iti ipapanna idia Roma, ket dinawatda a masalaysay la coman idia Alemanian.

Daytoy isut tinungpalda iti camaudiananna, ket ti papa dinutocanna ti pannacabagina a mapan dumngeng iti darum. Iti balacad ti papa a naited iti oficial, naikeddengen a ni Lutero isut maysa nga hereje. Iti casta naibilin iti delegado nga “idarum ken patengngelna nga awan tactac.” No agkedked nga agmadi, ket ti delegado dina mapatengngel ti bagina, naiccan ti pannacabalinna a “mangidarum kencuana iti amin a paset ti Alemanian; ken mangidestierro,

¹⁵D’Aubigne, b. 3, ch. 9.

ken mangilunod, ken mangexcomulgar cadagiti amin a cumanapon kencuana.”¹⁶

[125] Iti daytoy a tiempo, isu a pannacasapul unay ni Lutero ti panangisakit ken balacad ti maysa a pudno a gayyem, inturong ti Dios ni Melanchton sadi Wittenberg. Idinto ta cabanbannua-ganna, ket adda cababalinna a naemma ken di agtalec iti bagina met laeng, ni Melanchton, gapu iti naimbag a panagnacnakemna, adu nga ammona, ken macaawis a bitlana, a mainayon iti kinasudi ken kinalinteg ti cababalinna, nagunodna ti panagraem ken panangilala ti sapesap kencuana. Ti kinalaing dagiti talentona saan a nalatlatac ngem ti kinanacman ti awidna. Saan nga agbayag nagbalin nga adalan ti e. vangelio, ken gayyem a nagtalcan unay ni Lutero ken napateg a timmulong kencuana; ket ti kinatacneng, kinaannad, ken [125] kinajustona nagservida a namunno iti tured ken pigsa ni Lutero. Ti panagcadduada iti trabajo nacadegdeg iti pigsa ti Reformacion, ket isut dackel a namatured ken Lutero.

Ti Sumaria idiaiy Augsburguro

Pinilida ti Augsburguro a lugar a pacaaramidan ti sumaria, ket ti Reformador nagnagna a napan sadiay. Dagiti nangisakit kencuana nalaus ti dandanagda. Dagiti pangamames a kemmegen ken pap-atayendanto iti dalan nailatacda ket dagiti gagayyemna dinawatda kencuana a di coma mapmapan. Dinawatda pay ketdi kencuana a panawanna coma ti Wittenberg iti sumagmamano a tiempo, ket apan agcamang cadagidiay a siaayat a mangicanawa kencuana. Ngem dina cayat a panawan ti lugar a nangisaadan ti Dios kencuana. Masapul idi nga intuloyna a simamatalec ti panang saranayna iti pudno, agpapanpay agdadarison ti baggio kencuana.

Ti damag ti isasangpet ni Lutero idiaiy Augsburguro nacaayayo unay iti delegado ti papa. Ti mangriribue nga hereje a namarasuc iti imatang ti sangalubongan cas la adda idin iti tu ray ti Roma, ket inkeddeng ti delegado a dinto macatalawen. Ti Reformador naliwayanna ti nangicuyog ti pases. Dagidi gagayyemna indagdagda kencuana ti dina panagparang iti saclang ti delegado no awan ti maysa a pases, ket isuda met laengen ti napan dimmawat ti pases iti emperador. Ti delegado pinanggepna a piliten ni Lutero, no mabalin,

¹⁶D'Aubigne, b. 4, ch. 2.

a pagbabawien, ket no dina maaramid daytoy, paipanna idia Roma, tapno mairaman iti tungpal da Hus ken Jeronimo. Anansata iti panacaaramat dagiti agentesna pinadasna nga inuyutan ni Lutero nga agparang nga awan ti maysa a pases, ket italecna coma ti bagina iti caasina. Ti Reformador nagmadi iti castoy. Saan a napan nagparang iti saclang ti embajador ti papa aginggat inawatna ti documento a mangipatalged ti panangicanawa ti emperador.

Dagidi Romanista inkeddengda a cas pannacagandatda ti panagpadasda a mangawis ken Lutero babaen ti panagparangda a casda la nasingpet. Ti delegado, iti pannakisangona kencuana, imparangna ti dackel a pannakigayyem; ngem kinid- dawna a ni Lutero agtudiao coma nga awan curangna iti autoridad ti iglesia, ket Itulocna coma ti tunggal punto nga awan argumento wenno cuestion. Ti delegado dina nabigbig ti umisu a cababalm ti tao a kinasasaona. Ni Lutero, iti lsungbatna, insawangna ti panangbigbigna iti iglesia, ti panagcaicagumna iti pudno, ti caaddana a sisasagana a sumungbat iti amm a babalaw ti insursurona, ken ti pannacaidatag dagiti doctnana iti panggeddeng dagiti cangatoan nga universidad. Ket sana ingiddan ti nagprotesta a maibusor iti aramid ti cardinal ili panangkiddawna kencuana nga agbabawi a dina pay pinanecnecan kencuana nga adda iti biddut.

[126]

Ti naisungbat laeng isu ti, “Agbabawica, agbabawica!” Ti Reformador impakitana a ti nagsaadanna isut saranayen dagiti Nasantoan a Surat, ket sititibker a nangibunannag a dina mabalin nga ibabawi ti pudno. Idinto ta ti delegado dina caba. elan a sungbatan dagiti argumento ni Lutero, ginabsuunanna cadagiti adu a dakes a sasao, uyuyaw, ken paspasablog, a nabalballaetan cadagiti ugali ken sasao dagidi Amma ti Iglesia, ket dina iniccan ti gundaway ti Reformador nga agsao. Idinto ta nakita ni Lutero a no casdi la ti panagtulov ti conferencia agbanagto nga awan mamaayna, inagawaanna a ginunod ti napilpilit a pammalubos ti panangiparangna ti sungbatna iti sinurat.

Iti sumaganad a panagsangoda, ni Lutero imparangna ti maysa a nalawag, nacanatad, ken napigsa a pannacaipalawag dagiti capanunutanna, a napacuyogan cadagiti adu a pamma. necnec a naggapu iti Biblia. Toy a papel, calpasan ti panangbasana iti nalaaw, inyawatna iti cardinal, ngem siuumsi a nangiwalin kencuana, a cuncunana nga isut nacatiponan dagiti sasao nga awan capapayanda ken

naadaw a paspaset a di agsusurot. Itan ni Lutero, idinto ta nalucag a nalaing, sinuppiatna ti nacuspag a cardinal idiaiy mismo a pagbatbatayanna,—nga isu dagiti ugugali ken sursuro ti iglesia,—ket rinugpona dagiti kinapangasna.

[127] Idi nakita ti cardinal a dina masungbatan dagiti rason ni Lutero. dina natengngelen ti bagina, ket nacapungtot a nangi-laaw: “Agbabawica! wenna paipanca idiaiy Roma, ket idiaiy agparangcanto iti sangoanan dagiti ocom a mangeddeng iti banag a nacaidarumam. Excomulgarencanto agraman dagiti amin a pasurotmo, ken amin dagiti umanamong kenca, ket maparuardanto amin iti iglesia.” Ket iti camaudianan imbunannagna in. nacarit ken naunget a timec, “Agbabawica, wenna dica macaawiden.”¹⁷ .

Ti Reformador dagus a nagpacni agraman dagiti gagayyemna, ket iti casta ibagana iti nabatad nga awan mauray a panagbabawina. Saan a castoy idi ti gandat ti cardinal a maaramid. Pinasabloganna ti bagina met laeng ket impagarupna a babaen ti pannacaaramat ti kelga mapabutengna ni Lutero tapno agtudiao. Itan, idinto ta nabaybayanen agraman dagiti nangsaranay kencuana, tumaltalangkiawen a sibabain gapu iti dina napacpacadaanan a pannacasaawna.

Dagiti bannog ni Lutero iti daytoy a tiempo saanda a di nagbunga iti naimbag. Dagiti adu a tao a nagbuya adda gundawayda a namagdilig cadagiti dua a tao, ken agipato a maipaay cadacuada met laeng iti espiritu nga imparangarangda, casta met iti kinapigsa ken kinapudno ti nagsaadanda. Nagdackelen ti giddiatda! Ti Reformador, nanumo, napacumbaba, ken natibker, nagtacder iti bileg ti Dios, ket adda kencuana ti pudno; ti pannacabagi ti papa, napateg ti panagkitana iti bagina met laeng, natangar, natangsit, awan rasonna. ket awan a pulos ti argumentona a naggapu iti Nasantoan a Surat, nupay casta sipipigsa a nangilaaw ti, “Agbabawica, wenna paipanca idiaiy Roma a padusa.”

Ti Panagturaynu Manipud Augsburg

Nupay nacaala idi cua ni Lutero ti pasesna a pammatalged, dagidi Romanista isut isicsicatda a kemmegen ken ibalud. Dagidi gagayyemna indagdagda a di agtactaken nga agawid idiaiy Wittenberg agsipud ta awan met mamaay ti panagtactacnan idiaiy, ket

¹⁷D’Aubigne, b. 4. ch. 8 (London Ed.)

inalluadanda unay nga inlimed dagiti panggepna nga agviaje. Iti [128]
 casta nagluas idiay Augsburg ito parbangon pay laeng, a nagsacay
 iti caballo, ket kinuyog ti maymaysa a nangitulod nga inted ti agturay
 kencuana. Idinto ta naricnana dagiti adu a dakes a mapasungadna,
 nagna a sililimed cadagiti nasipnget ken naulimec a calzada ti ciu-
 dad. Dagiti cabusor a nasalucag ken nadawel insicatda a pucawen.
 Maitalawannanto ngata dagiti silo a naisagana a maipaay kencuana?
 Dagidi a canito isudat tiempo ti danag ken napasnec a panagcararag.
 Nacagteng iti maysa a bassit a ruangan iti bacud ti ciudad. Naluc-
 tan a maipaay kencuana, ket isu agraman ti cadduana limmabasda
 nga awan lapped. Idi addadan a sitatalged iti ruar, nagpataraydan,
 ket idi maammoan ti delegado ti ipapanaw ni Lutero, saandan a
 mapacamatan. Napaay ni Satanas ken dagiti agentena. Ti tao nga
 impagarupda nga adda iti uneg ti turayda nacapanawen, nacalapsuten
 a cas maysa nga agtaytayab manipud iti silo ti agpangpangngati.

Idi maamoan ti delegado ti panagtalaw ni Lutero nalaus ti sid-
 daaw ken pungtotna. Ninamnamana ti umawat ti dackel a dayaw
 gapu iti sirib ken ingetna a mangtratar itoy mangriribuc iti iglesia;
 ngem ti namnamana napaay. Insawangna ti luesawna iti maysa a
 suratna ken Federico, a principe sadi Sajonia, ket indarumna a sipa-
 pait ni Lutero, ket kiniddawna ken Federico a paibaonna coma ti
 Reformador idiay Roma wenno papanawenna manipud Sajonia.

Ni Lutero, cas pangsungbatna, kiniddawna a ti delegado wenno
 ti papa ipakitada coma kencuana dagiti biddutnana manipud iti
 Nasantoan a Surat, ket incarina iti napasnec unay nga idiannanto
 dagiti doctrinana no maipakitada a maisalungasingda iti sao ti Dios.
 Ket insawangna ti panagyamanna iti Dio, ta naicari a makipagsagaba
 iti maysa a nasantoan a banag.

Pannakigsyem ni Federico

Ti principe apagbassit pay la idi ti ammona maipapan iti baro a
 doctrina, ngem naimaldit unay iti panunutna ti kinacanatad, kinabi-
 leg, ken kinalawag dagiti sao ni Lutero; ket aginggat mapanecnecan
 a nacabasol ti Reformador, ni Federico inkeddengna nga agtacder [129]
 a mangsalacnib kencuana. Cas subalit ti kiddaw ti delegado insur-
 atna: “Idinto ta nacapagparangen ni Doctor Martin iti saclangmo
 idiay Augsburg, rebbengmo coman ti mapnec. Dicam ninamnama

a padasemto a pagbabawien no dica umuna nga ipapati kencuana dagiti biddutna. Awan cadagiti de adal a cailianmi ti nangipadamag caniac a ti doctrina ni Martin isut ‘dakes, anticristiano, wenko inehereje.’ Maysa pay, ti principe nagmadi a mangibaon ken Lutero idiay Roma, wenko mangpapanaw kencuana manipud iti sacupna.”¹⁸

Ti principe nakitana a ni Lutero idi panagprofesorna iti unibersidad naimbag unay ti banagna. Nacatawen laeng ti limmabas nanipud panangipaskin ti Reformador iti tesisna idiay iglesia ti castilio, nu-pay casta adu unayen ti binassitan dagiti napan simmarungcar iti iglesia idi fiesta ti Todos Los Santos. Ti Roma napucawanen cadagiti agdaydayaw ken datdaton, ngem ti lugarda napno ti sabali a clase, isuda nga immay sadi Wit-tenberg, saan a dagitay umay agdaydayaw cadagiti reliquias, no di ket isudat estudiante a mamunno cadagiti balay a pagadalan. Dagiti sursurat ni Lutero pinarayrayda iti isuamin a disso ti baro a ngayangay iti Nasantoan a Surat, ket nagpapangen dagiti estudiantes nga immay iti unibersidad a naggapu saan laeng nga iti amin a paset ti Alemanian, ngem adda pay naggapu cadagiti sabali a dagdaga. Dagiti agtutubo nga agdadamo a macakita iti Wit-tenberg, “intayagda dagiti imada nga impalangit, ket dinaydayawda ti Dios gapu iti panangipalubosna a nagsilnag ti sila’ w ti pudno manipud itoy a ciudad, a cas diay Sion idi unana, ket manipud sadiay ti silaw dimmanon uray pay cadagiti caadayuan a dagdaga.”¹⁹

Pannacaisacnap dagiti Baro a Doctrina

[130] Dagiti sursurat ken doctrina ti reformador simmacnap iti amin a nacion a cacistianoan. Ti trabaho nagraturac idiay Swiza ken Holanda. Dagiti copia ti sursuratna nacadanonda idiay Francia ken Espana. Idiay Inglatera dagiti sursurona naawatda a cas sao ti biag. Casta met idiay Belgica ken Italia ti pudno naisacnap. Rinibiru dagiti nariing manipud iti turogda a cas la patay ket inaracupda ti rag-o ken namnama ti maysa a biag ti pammati.

Ni Lutero, idi panagpatulongnu iti emperador ken cadagiti nataneng a tattao diay Alemanian a maipaay iti pagimbagan ti pannacareforma ti Kinacristiano, insuratna maipapan iti papa: “Nacaalaliaw a

¹⁸D’Aubigne, b. 4, ch. 10.

¹⁹D’Aubigne, b. 4, ch. 10.

banag ti panangkita iti tao nga agcun cuna nga isu ti vicario ni Cristo, ket nupay casta iparparangarangna ti maysa a kinagarbo nga awan emperador a macapada. Castoy ngata ti cas ken Jesus a napanglaw, wenna cas ken Pedro a napacumbaba ? Ti papa isu ti apo toy a lubong, eunada. Ngem ni Cristo, a pagpaspasindayag ti papa nga isut akinvicario keneuana, kinunana, ‘Ti pagariac saan a taga ditoy a lubong. ’ Nalawlaw aya ti iturayan ti maysa a vicario ngem ti iturayan ti apona?’²⁰

Cadagiti universidad insuratna ti castoy: “Madanaganac unay ta dagiti universidad rumsuanto nga isudat dackel a ruangan ti int’ ierno, malaesid no agrabajoda a siaagawa a mangilawag iti Nasantoan a Surat, ket isut isuratda iti uneg ti puspuso dagiti agtutubo. Awan balacadac tapno inna pagadalen ti anacna idiay saan a pacaisuroan ti Nasantoan a Surat a cas nangnangruna nga adalen. Isuamin nga institucion a dagiti camcamengna dida taginayonen nga adalen ti sao ti Dios agbalinto laeng a dakes.”²¹

Toy nga insurat ni Lutero napardas ti pannacairacuracna iti entero nga Alemanian, ket nainfluenciaanna unay dagiti tattao. Naparasuc ti entero a nacion, ket adu dagiti naguurnong iti licmut ti bandera ti reforma. Dagiti casusic ni Lutero, gapu iti rumubrurub a tarigagayda a mangibales, dinagdagda ti papa tapno ikeddengna dagiti nainget a pamuspusan a maibusor kencuana. Naituyang a dagiti doctrinana rebbengdat ma. condenar a dagus. Innem a pulo nga aldaw ti naited iti Rreformador ken cadagiti pasurotna, ket iti calpasanna, no madida la nga agbabawi, maexcomulgarda amin.

[131]

Pannacaexcomulgar

Daydi isut maysa a nacabutbuteng a tiempo ti Reformation. Ginagasut a tawen a ti sentencia ti Roma a mangexcomulgar kinigtotna dagiti manacabalin nga arari; pinunnona dagiti maingel nga imperio iti kinaayay-ay ken dadael. Dagidiay a pagtinnagan idi ti sentenciana, nacaalalinggec ken nacaalaliaw ti panangibilang ti sangalubongan cadacuada; maisinada iti pannakidennada cadagiti padada a tao, ket matratarda a cas la tulisan, a macamatcamat aginggat maibusda.

²⁰D’Aubigne, b. 6, ch. 3.

²¹D’Aubigne. b. 6, ch. 3.

Ni Lutero saanna a di nakita ti dugudog a nganngani tumupac kencuana; ngem isu nagtacder a sititibker, ket nagtalec ken Cristo a cas saranay ken salindegna. Idinto ta kinupicupanna ti pammati ken tured ti maysa a martir insuratna: “No ania ti nganngani mapasamac diac ammo, wenna diac paganano nga ammoen....Ti basnut agdisso laeng iti caycayatna. siac awan butbutengco. Uray pay ti bulong saan a matnag no di nakem ti Amatayo. Saan aya nga adadda ti panangaywanna cadatayo! Nalag-an a banag ti ipapatay gapu iti Verbo, ta uray ti Verbo met laeng idi immay limmasag natay. No mataytayo a maibuyog Kencuana, agbiagtayto met a maibuyog Kencuana ; ket no lasatentayo dagiti linasatna nga. adda iti masangoanantayo, agyantayto met idia yanna ket makipagnaedtayto Kencuana nga agnanayon.”²²

Idi naidanon ken Lutero ti bola ti papa, kinunana “Isut laisec ken gubatee, a cas naultip, saan a pudnoNi Cristo met laeng ti kinondenarna iti dayta. ...Arag-oac iti panagsagabac iti cacasta a rigat gapu iti caimbagan a panggep. Maricnac payen ti dackel a pannacaluc-at iti uneg ti pusoc; ta iti eamaudianan maammoac a ti papa isu ti anticristo, ket ti tronona isu ti trono ni Satanas met laeng.”²³

[132] Nupay casta ti bilin ti Roma saan nga awan naibungana. Dagiti pagbaludan, pammarrparigat, ken campilan isudat armas a napigsa a pagipapilitda iti panagtungpal. Dagiti nacapuy ken umaanito nagpigergerda idi addada iti sango ti bilin ti papa; ket nupay adda nasacnap a panangisakit ken Lutero, adu dagiti nacaricna a ti biag nangina unay nga ipeggad iti panggep ti reforma. Cas la isuamin idin ipakitada a ti trabajo ti Reformador nganngani agsardengen.

Nupay casta idi inkeddeng ni Lutero ti maudi a pannakisinana iti iglesia saan a di napacuyogan iti nacabutbuteng a pannakigubalgubalna kencuana met laeng. Idi nganngani dumteng iti castoy a canito insuratna: “Dumegdeg iti inaldaw a maricnac no casano carigat ti panangyidso cadagiti bacabacá a naipauneg ti tao idi kinaubingna. O, mano nga utut ti napataud caniac, nupay adda ti Nasantoan a Surat iti sikigac, no cunaec caniac met laeng a nalintegac ket ituredco ti agtacder a maymaysa a maibusor iti papa, ket cunaec nga isut anti-

²²D’Anbigne, b. 6, ch. 9 (3d London ed , Walther, 1840).

²³D’Aubigne, b. 6, ch. 10.

cristo! Amangan a pannacariribuc ti pusoc. Naminano daras ti diac panangintuud caniac met laeng a sipapait itay saludsud a masansan a taltalamitimen dagiti pasurot ti papa: ‘Sicsica laengen ti masirib? Mabalin ngata nga isuda la aminen ti bimmiddut? Ket no, calpasan ti isuamin, sica ti bimmiddut, ken mangitabtabbug cadagiti adu a cararua iti biddutmo, sinonto ngarud ti madusa iti agnanayon? Casta ti pannakibacbacalco met laeng ken ni Satanas, agingganat iti ni Cristo, gapu iti di mariro a saona, pinalagdana ti pusoc a maibusor cadagitoy a duadua.’²⁴

Ti papa inamsanna ni Lutero iti pannaca-excomulgar no madi nga agbabawi, ket ita ti pangamames maaramiden. Maysa a baro a bilin ti nagparang, ket imbunannagna ti maudi a pannacaisina ti reformador manipud iti Iglesia Romana, ket isut condenarena a cas inlunod ti Langit, ket iramramanna met a condenaren a casta dagiti amin nga umawat cadagiti doctrinana. Ti dackel a susic naananayen ti pannacairugina.

Ti pannacasupiat isu ti gasat dagiti amin nga aramaten ti Dios a mangiparang cadagiti pudno a naisangsayan nga agpaay iti tiempoda. Adda kinapudno a maipaay cadagidi aldaw ni Lutero. —maysa a kinapudno a naisangsayan ti kinapategna iti dayta a tiempo; adda met agdama a kinapudno a ma- ipaay iti iglesia ita. Daydiay mangaramid cadagiti amin a banag cas mayannurot iti balacad ti pagayatanna, caayayona ti panangisaadna cadagiti tao iti baba dagiti nadumaduma a casasaad, ken ti panangibilinna cadacuada cadagiti annong a naisalsalumina a maipaay cadagiti tiempo a pagbibiganda, ken cadagiti condicion a nacaisaadanda. No patgenda ti silaw a naited cadacuada, maluctanto iti sangoda dagiti dackel a buya ti kinapudno. Ngera saan nga adadda ti panagtarigagay ti caaduan ita iti pudno ngem ti panagtarigagay dagidi pasurot ti papa a bimmusor ken Lutero. Adda pay laeng casdi met laeng a panagduyos nga umawat cadagiti capanunutan ken ugugali dagiti tao lugar a ti sao ti Dios a cas idi immuna a panawen. Dagidiay a mangiparang iti pudno a maipaay itoy a tiempo saanda coma a namnamaen nga awaten ti dackel a pannacaamong ngem ti pannacaawat dagidi immuna a reformador. Ti dackel a panagbinnusor ti pudno ken ulbod, ken ni Cristo ken ni Satanas,

[133]

²⁴Martyn “Life and Times of Luther,” pp. 372, 373.

masapul a dumegdeg ti pigsana aginggat panungpalan ti historia toy a lubong.

Kinuna ni Jesus cadagidi adalanna : “No taga lubongcay coma, ti lubong ayatenna coma ti cucuana; ngem agsipud ta saancay a taga lubong, no di ket pinilicayo iti lubong, gapuna a guraennacay ti lubong. Laglagipenyo ti sao nga imbagac cadacayo: Saan a dackel ti adipen ngem ni Apona. No inrumendac, irurumendacayto met: no sinalimetmetanda ti saoc, salimetmetandanto met ti saoyo.”²⁵ Ket iti sabali a bangir, ti Apo ibagana cadatayo iti nabatad : “Asicay pay inton amin dagiti tao agsaoda ti naimbag cadacayo! Ta casta ti araramiden dagidi ammada cadagidi saan a pudno a ntam-madto.”²⁶ Ti espiritu ti lubong saan nga adadda ti pannakitunosna iti espiritu ni Cristo ita ngem idi immuna a tiempo; ket dagidiay a mangicasaba iti sao ti Dios iti kinadalusna saanto nga adadda ti pan-nacaawatda ita ngem idi cua. Mabalín a mamalbaliw dagiti wagas ti ibubusor iti pudno, mabalín a nalimlimed ti igugura agsipud ta nasicsicapen ; ngem ti casdi met laeng nga ibubusor adda pay laeng ita, ket isuntot maiparangarang aginggat panungpalan ti tiempo.

[134]

²⁵Juan 15:19, 20.

²⁶Lucas 6:26.

8. Ni Lutero iti Sangoanan ti Concilio

Baro nga emperador ti immuli iti trono ti Alemania, nga isu ni Carlos V, ket iti dayta dagiti pannacabagi ti Roma dinagusda nga imparangarang ti pannakipagragasacda, ket inuyutanda ti emperador a mangaramat coma iti turayna a maibusor iti Reformacion. Iti sabali a bangir, ti principe ti Sajonia, isu a nacautángan ni Carlos iti dackel iti pannacagunodna iti saadna, dinawatna kencuana nga awan coma ti aramidenna a maibusor ken Lutero aginggat maiccan ti tiempona a mavista iti sangoanan dagiti ocom a de adal, nasingpet, ken di mangipadpaduma.”¹

Itan ti imatang dagiti amin a partido situturongda iti Concilio a naggapu cadagiti estados ti Alemania isuda a naggigimong idiay Worms apaman a naala ni Carlos ti turay ti imperio. Adda idi dagiti napateg a cuestion ken pagimbagan ti politica a rebbeng nga amirisen toy a concilio; dagiti principe diay Alemania damoda idi ti makigimong iti concilio a pagpanunutan a siaannad a caddua ti cabarbaro a turay. Dagiti oficial ti iglesia ken estado immayda a naggapu iti amin a paset ti nacion. Dagiti nayanac a nangato nga apo ken mannacabalin, isuda a naimun a siaayat cadagiti natawidada a calintegan; dagiti nangato nga eclesiastes, a siriricna iti nangato a saad ken turayda ; dagiti natacneng a caballeros ken dagiti nacaarmas nga adipenda; ken dagiti embajador a naggapu cadagiti gangannaet ken adayu a dagdaga,—isuda amin naggigimongda idiay Worms. Nupay casta iti dayta dackel a concilio ti banag a nacatignay iti capasnecan a ngayangay, isu ti banag maipanggep iti Reformamador a taga Sajonia.

Pinaibaga idi cua ni Carlos iti principe nga icuyogna coma ni Lutero idiay Concilio, ket impatalgedna nga isut aywananna, ket incarina ti siwayawayaya a pannakisuppiatna cadagiti macabael a tattao maipapan cadagiti cuestion a pagsusuppiatan. Ni Lutero calicagumanna unay ti agparang iti sangoanan ti emperador. Ni Aleandro, a delegado ti papa, isu a nacaitalcan a naisangsangayan ti

¹D'Aubigne, b. 6, ch. 11.

pannacaidarum ni Lutero, nakitana a ti pagbanaganna pagdacsanto ti panggep ti papa. Iti casta ngarud, nagpacpacaasi unay a nagdawat ken Carlos a saan coma nga agparang ni Lutero idiaiy Worms.

Agarup iti daytoy a tiempo isu met ti pannacairacnrac ti bilin a mangibunannag ti pannaca-excomulgar ni Lutero; ket daytoy, agraman dagiti palawag ti delegado, isut nacagutugot iti emperador nga agtuloc. Insuratna iti principe a no madi ni Lutero nga agbabawi, masapul nga agbati idiaiy Wittenberg.

Ni Aleandro a di pay la mapnec itoy a panagballigina, nagtrabajo iti amin a pannacabalin ken sicap a mabalinna iti pananggunodna iti pannacadusa ni Lutero. Ni Carlos, idinto ta ginundawayan ti delegado gapu iti ududna, dinawatna kencuana ti panangiparangna ti darumna iti Concilio.

Ti Bitla ni Aleandro

Daydi isut aldaw a panagbalat ti delegado ti papa. Dackel a concilio daydi; ngem ti banag a naipasango dacdackel pay. Annong ni Aleandro idi ti agpalawag iti pagimbagan ti Roma. “Isu adda talugadingna a nalaing a bumitla, ket binagayanna ti dackel daydi nga ocasion. Inturturong ti Dios a ti Roma agparang ken agpalawag babaen ti pannacaaramat ti calaingan dagiti managbitlana iti san-goanan dagiti cadayawan nga ocom, sacbay ti pannacacondenarna.

[136]

”² Ti bitla ti delegado nacaimaldit iti nauneg iti panpanunut ti Concilio. Awan ni Lutero a sisasango, agraman dagiti nalawag ken macaipapati a kinapudno ti sao ti Dios, tapno parmekenna coma ti calaingan a pannacabagi ti papa. Awan ti nangpadas a mangdefender iti Reformador. Ngem ti agparparang a panagballigi isut nangisenal iti pannacaabac. Manipud iti dayta ti paggidiatan ti pudno ken ulbod makitanton iti nalawlawag. Manipud iti dayta ti Roma uray caanoman saanto a macapagtacderen a sitatalged a cas ti panagtacderna idi cua.

Numanpay ti caadduan dagiti camcameng ti concilio dida coma nagsarimadeng a nangyawat ken Lutero iti mangibales a pungtot ti Roma, adu cadacuada ti nacakita ken nangladingit iti adda a kinadakes ti iglesia, ket kinalicagumanda ti pannacaisardeng dagiti

²Wylie, b. 6, ch. 4.

kinapalalo a laclacamen idi dagiti umili nga A. leman a cas banag ti kinaulpit ken kinabuclis dagiti kinasacerdote. Ti delegado imparangna ti panangituray ti papa iti casayaatan a pamayan. Itan ti Apo tinignayna ti maysa a camcameng ti Concilio tapno ipakitana ti pudno a retrato dagiti bunga ti kinadawel ti papa. Ni Duque Jorge a taga Sajonia nagtacder a sititibker iti dayta nangato a concilio, ket iti nacabutbuteng a pannacaipagpagi.su innagananna dagiti pangululbud ken macarimon nga aramid ti kinapapa, ken dagiti naoalaliaw a naibungada.

Ti nalalaing ken napigpigs a pannacaidarum dagiti kinapalalo ti papa saan coma a naaramid uray ni Lutero met laeng; ket idinto ta ti nagsao isut idi ti maysa a napasnec a cabusor ti Reformador, dayta a kinapudno ti nangted ti dackel nga influencia dagiti saona.

No dagiti mata ti concilio naluctanda coma, nakitada coma dagiti angel ti Dios iti tenggada, a mangyitnag cadagiti sinamar ti silaw a sumaranget iti sipnget ti allilaw, ken mangluc. lucat cadagiti isisip ken puspuso tapno awatenda ti pudno. Ti pannacabalin ti Dios a napudno ken masirib isut nangituray agpapanpay cadagiti cabusor ti Reformation, ket iti casta insaganana ti dalan a maipaay iti dackel a trabaja a nganngani maa- ramid. Ni Martin Lutero awan idi a timmallaong; ngem ti timec ti maysa a dacdaekel ngem ni Lutero isut nangnegda iti uneg dayta a concilio.

[137]

Ti Viaje a Nagpa-Worms

Itan ti Concilio kiniddawna ti panagparang ti Reformador iti saclangda. Uray pay maibusor cadagiti dawdawat, protesta, ken pangamames ni Aleandro, ti emperador immanamong iti camaudianan, ket pinaayabanda ni Lutero nga agparang iti saclang ti concilio. Impacuyogda iti ayab ti maysa a pases, a ma. ngipanamna iti panagawidna iti lugar a natalged. Dagitoy naibaonda idia Wittenberg babaen ti pannacaaramat ti maysa a babaonen, isu a nabilin a mangitulod kencuana idia Worms.

Saan a rumbeng idi nga agmaymaysa ni Lutero a mangaramid iti napeggad a viaje. Malacsid laeng ti binaon ti emperador. adda tallo cadagiti catibkeran a gagayyemna a kimmuyog kencuana. Ni Melanchton kinalicagumanna unay ti cumuyog cadacuada. Ti pu-sona naisinggalot ken Lutero, ket cayatna unay idi a suroten. no

masapul, aginggat pagbaludan wenna patay. Ngem dida pinatgan dagiti dawatna. No cas matay ni Lu-tero, dagiti namnama ti Re-
 formacion maibattuonda iti agtutubo a catrabajoanna. Kinuna ti
 Reformador idi agpacada ken Melanchton: “No diac macaawid,
 ket papatayendac dagiti cabusorco, ituloymo ti mangisuro, ket ag-
 tacterca a sititibker iti pudno. Agtrabajoca iti lugarco.”

Iti Sangoanan ti Conoilio

Apaman a simmangpet idia Worms, dackel a caadu dagiti nag-
 tataripnong cadagiti ruangan nga in cumablaaw kencuana Awan
 pay casta a caadu a nagtitipon a cumablaaw uray iti emperador met
 laeng.

[138] Dagiti pasurot ti papa saanda a namati a maituredto nga agpayso
 ni Lutero ti agparang idia Worms, ket napnoda iti riribuc gapu iti
 isasangpetna. Ti emperador dinagusna a pinaayaban dagiti conse-
 jerosna tapno panunutenda no ania ti maaramid. Maysa cadagiti
 obizpo, a natibker a pasurot ti papa, kinunana: “Nabayag a
 pinagsasaotayon daytoy. Ikeddeng coma ti natanoc a turaymo a
 mapucaw a dagus toy a tao. Saan aya a pinapuuran ni Sigismundo
 ni Juan Hus? Ditay rebbeng nga iccan ti pases ti maysa nga hereje
 wenna annuroten dayta a pases. ” “Saan,” kinuna ti emperador;
 “masapul a tungpalentay ti caritayo.”³ Iti casta tininongda a denggen
 ti Reformador.

Iti sumuno nga aldaw pinaayabanda ni Lutero a sumaclang iti
 concilio. Maysa nga oficial ti emperador ti nadutocan a mangitulod
 kencuana iti sala a pacavisitaan; nupay casta nala. us a rigatna a
 dimmanon iti dayta a lugar. Tunggal dalan adu a tao dagiti agdidip-
 pit nga agbuya, isuda a mailiw a cumita iti monje a nacaitured a
 sumupring iti autoridad ti papa.

Iti camaudianan adda ni Lutero a nacatacder iti saclang ti con-
 cilio. Ti emperador nagtugaw iti trono. Isut linicmut dagiti ca-
 dayawan a tao ti imperio. Uray caanoman awan pay panagparang
 ti sinoman a tao iti sangoanan ti nadegeggang a concilio ngem ti
 nagparangan ni Lutero tapno sungbatanna ti pammatina. “Toy a
 panagparang isu met laeng ti mangisenal ti pannaebaabac ti papa. Ti
 papa kinondenarna toy a tao, ket ita toy a tao addan a nacatacder

³D’Aubigne, b. 7, ch. 7.

iti sangoanan ti pangocoman, pangocoman a gapu itoy a naaramid, agtacder a nangatngato ngem ti papa. Ti papa insaadna toy a tao iti babaen ti maysa nga interdicto, ket isut insinanan iti amin a sociedad ti tao; nupay casta isut inayabanda iti nadayaw a sao, ken naawat iti saclang ti catan-ocean a concilio ti lubong. Ti papa isut kinondenarna iti agnanayon nga ulimec, ket ita nganngani agsaon iti sangoanan dagiti rinibribu a siimdeng a dumngeg isuda a natiptipon a nag. gapu cadagiti caadayuan a paset ti Cacristianoan. Iti casta maysa a napigsa a yaalza ti naaramid iti pannacaaramat ni Lutero. Ti Romn maipabpababa id in ti tronona, ket ti timec ti maysa a monjo isut nangaramid itoy a pannacaipababa.”⁴

Ni Lutero naitulod a mapan iti sango ti trono ti emperador. Nalaus nga ulimec ti nagari iti napusec a concilio. Iti dayta. maysa nga oficial ti emperador timmacder, ket idinto nga itud- tudona [139] ti natiptipon a sursurat ni Lutero, kiniddawna iti Reformador a sungbatanna dagiti dua a saludsud,—no bigbigenno dagidi a sursuratna, ken no babawyenna dagiti capanunutan nga imbagbagana idiaiy. Calpasan ti pannacaibasa dagiti nagnagan dagiti libro, insungbat ni Lutero a no maipapan iti immuna a saludsud, bigbigenna a sursuratna dagidi a libro. “No maipapan iti maicadua,” kinunana, “agsipud ta makitac nga isut maysa a cuestion maipapan iti pammati ken pannacaisalacan dagiti eararua, ken isu a pacaibiangen ti sao ti Dios, a cadaelan ken capatgan a gameng sadi langit ken ditoy daga, nadursoeto ti aramidco no diae umuna a panunuten ti isungbateo. Mabalina ti ipapatic naeurcurang ngem ti kiddawen ti mapasamac, wenna nasursuroe ngem ti kiddawen ti pudno, ket iti easta agbasolac a maibusor itoy a kinuna ni Cristo: ‘Uray siasino nga aglicudto caniac iti sangoanan dagiti tao, siac isunto met ti paglicudac iti sangoanan ni Amac nga adda sadi langit.’⁵ Gapu itoy iti amin a kinapacumbaba agdawatac ita nangato a turaymo, nga iccannac coma ti tiempoc, tapno mabalincó ti sumungbat a diac masalungasing ti sao ti Dios.”⁶

Iti sumaganad nga aldaw isunto ti panagparangna a mangibaga iti maudi a sungbatna. Iti maysa a canito ti pusona narunaw idi panpanunutenna dagiti buyot a natiptipon a bumusor iti pudno. Ti pammatina napacapuy; ti buteng ken panagkintaveg dimtengda

⁴D’Aubigne, b. 7, ch. 8.

⁵Mateo 10:33.

⁶D’Aubigne, b. 7, ch. 8.

keneuana, ket nalapunos iti danag. Immadu dagiti peggad iti sangona: dagiti cabusorna cas la dandani mangabaedan, ken agballigi dagiti pannacabalin ni sipngget. Dagiti ulep punniscolda iti asidegna, ket easda la isina iti Dios. Tinarigagayanna unay a mapatalgedan a ti Apo dagiti buyot addanto coma keneuana. Iti nalaus a ladingit ti espiritu inlugobna ti rupana iti rabaw ti daga, ket imbucbucna dagiti naladingit ken naimpusoan nga ununnoyna, nga awan macaawat a nalaing no di la ti Dios.

[140] “O Mannacabalin-amin ken agnanayon a Dios,” kinunana, “nalaus a nacabutbuteng toy a lubong! Kitaem, luctanna ti ngiwatna a mangalunun caniac, ket bassit unay ti panagtalecco Kenca . . .No ti pigsa toy lubong laeng ti masapulco a pagcammatalcan, nanungpal coma aminen...Ti maudi nga horasco dimtengen, ti pannacadusac naikeddengen... .O Dios, tulongannac a bumusor iti amin a sirib toy a lubong. Aramidem ala daytoy.... Sica laeng ti mangaramid; ...ta daytoy saaneo a trabajo no di ket trabajom. Awan ti bibiangco ditoy, awan ti gapu a pakisusicac cadagitoy dadackel a tao ti lubong Ngem ti gapu cucuam. . . .ket isut gapu a nalinteg ken agnanayon. O Apo. tulongannac! Mapagtalcan ken di agbaliw a Dios, diac isaad ti panagtalecco iti tao...Amin a cucua ti tao saan a natalged; amin nga aggapu iti tao lumbes... Sica ti nangpili caniac a maipaay itoy a trabajo.... Agtacerca cadi iti sikigac gapu ken avayatem a Jesu-Cristo, isu a salindegco, calasagco, ken napigsa a baluartec. ”⁷

Ti casiriban a Dios impalubosna ken Lutero ti pananerammona iti pegeradna, tapno di coma agtalec iti bueodna a pigsa, ken agdarasudos a sicucuspag iti peggad. Nupay casta saan a ti danag ti panagsagaba ti bagi, wenno ti cas la asidegen a tunc wenno patayna, ti nanglapunos kencuana iti butong; no di ket dimteng ti cangitigiti ti horas, ket narienana ti kinaawan annongna a sumaranget iti mapasungad. Gapu iti capuvna mabalin a maipaabac ti panggep ti kinapudno. Saan a maipanggep iti talgedna, no di ket maipanggep iti panagballigi coma ti evangelio ti nakirakepanna iti Dios. Iti kinalaus ti capuvna naipaloc ti pammatina ken Cristo, isu a nabileg a mangisalacan. Napapigsa babaen ti pannaepatalged kancuana a dinto agparang ncra isisuna iti sangoanan ti concilio. Ti talna

⁷D’Aubigne, b. 7, ch. 8.

simmubli iti ea. raruana. ket nagrag-o ta naipalubos kencuana ti panangitandudona iti sao ti Dios iti sangoanan dagiti turturay ti nacion.

Idi naisaclang manen iti sangoanan ti Concilio, awan tugót ti danag wenno bain iti langana. Natarnaw ken natalna, nupay casta natured ken nanacman, nagtacder a cas sasci ti Dios iti tengnga dagiti dackel a tattao ti daga. Itan ti oficial ti imperio kiniddawna no ania ti natinongna, no tarigagayanna nga ibabawi dagiti doctrinana. Ni Lutero insawangna ti sungbatna iti maysa a natanang ken napacumbaba a timec, nga awan unget wenno gurana. Ti panagcucua managpadayaw ket saan a managtalec kencuana met laeng; nupay casta imparangaranga ti maysa a panagtalec ken rag-o a nacapasiddaaw iti concilio.

[141]

“Catarnawan nga emperador, agcacadayaw a principe, na. parabur nga appo. ” kinuna ni Lutero, “agparangac iti sangoananyo itoy nga aldaw, cas pannacatungpal ti bilin a naited caniac idi caiman, ket gapu iti caasi ti Dios agdawatac ita turayyo ken ita nadaeg a tanocyo tapno denggenyo coma a sipaparabur ti pannacadefender ti maysa a gapu ket seguroac nga isut umisu ken pudno. No, gapu iti kinanengneng, adda masalungasingco a cadcadawyan wenno araramid ti juzgado, dawatec cadacayo a pacawanendac; ta saanac a dimmackel cadagiti palacio ti arari. no di ket iti uneg ti convento.”⁸

Iti davta, idi napan iti saludsud, kinunana a dagiti nairaeurac a sursuratna saanda a padapada amin iti cababalin. Iti dadduma cadacuada sinalavsayna ti maipapan iti pammati ken naimbag nga aramid. ket uray pay dagiti cabusorna kinunada a dagitoy saan la a dida manganano ngem macaiteddat pagimbagan. Ti panangibabawi cadagitoy isuntot panangcondenar cadagiti kinapudno nga impaduyacyac dagiti amin a partido. Ti maicadua a kita isudat sursurat a mangilatac cadagiti rugit ken palalo ti kinapapa. Ti panangibabawi cadagitoy a sursurat papigsaennanto ti nadawel a panagturay ti Roma, ket luctannanto ti nalawlaw a ruangan dagiti adu ken dackel a kinadangcoc. Iti maicatlo a kita ti sursuratna inatacarna dagiti tao a nangdefender cadagiti adda a kinadakes. No maipanggep cadagitoy sibubulos a nangipudno nga isu nalawasanna ti naimbag a panagcucua. Dina impapati nga isu saan a di bumiddut; ngem uray

⁸D'Aubigne, b. 7, ch. 8.

[142] pay dagitoy a libro saana idi a mabalin a dadaelen, ta ti casta nga aramid paturdennanto dagiti cabusor ti pudno, ket iti dayta addanto tiempodan a mangilupeclupec cadagiti tattao ti Dios iti nacarcaro manen a kinadawel.

“Nupay casta maysaac laeng a tao, ket saanac a Dios, “kinunana nga intuloy;” iti casta ngarud defenderecto ti bagic cas ti inaramid ni Cristo: ‘No dakes ti pinagsaoc, panecnecam ti kinadakesna. . . . Gapu iti caasi ti Dios, dawatec kenca, catarnawan nga emperador, ken cadacayo, cadayawan a principe, ken cadagiti amin a tao iti amin a grado, a panecnecanyo manipud ili sursurat dagiti mammadto ken apostol a bimmiddutac. Ket apaman a malawlawagandac iti daytoy, ibabawicto ti amin a biddut, ket siacto ti umuna a mangiggem cadagiti libroc ken mangibacal cadacuada iti apuy.’”

Sao ti Aleman ti pinagsao ni Lutero; ket ita dinawatda kencuana nga ulitenna met laeng dagiti sinaona iti saot Latin. Nupay nabannog iti immuna a panagsaona, nagtulnog, ket insawangna manen ti bitlana, iti cas calawag ken capigsa ti immuna a panagsaona. Ni Apo Dios isut nangiturong itoy a banag. Dagiti isip dagiti adu cadagidi principe nalaus ti pannacabulsecca iti allilaw ken ananito iti casta nga iti immuna a panagbitla ni Lutero dida nakita ti pigsa ti razonna; ngem iti pannacaulitna naawatanda a nalaing dagiti punto a naiparang.

Dagidi nangipatangken a nangikidem cadagiti matada tapno dida makita ti silaw, ken isuda a nangikeddeng a dida paconvencer iti pudno, napapungtotda gapu iti pannacabalin dagiti sao ni Lutero. Idi simmardeng a nagsao, daydi pannacangiawat ti concilio kinunana a sipupungtot, “Saanmo a sinungbatan ti saludsud a naited kenca. Ti maikiddaw kenca, mangtedca ti nalawag ken ababa a sungbat. Mayatca, wenno madica, nga agbabawi?”

[143] Insungbat ti Reformador: “Agsipud ta dagiti catarnawan a turayyo ken kinatanocyo kiddawenda caniac ti maysa a nalawag, ababa, ken nabatad a sungbat, itdec cadacayo ti maysa, ket isu daytoy: Diac mabalin nga irucnoy ti pammatic uray iti papa uray cadagiti concilio, agsipud ta nalawag a cas iti aldaw nga isuda nam-inadu a bimmiddutda ken nagsisimparatda iti maysa ken maysa. Malacsid no malawlawaganac babaen ti pammanecnec ti Nasantoan a Surat wenno ti calawagan a panagrazon, malacsid no maconver-

[144]

[145]

ken diac cayat ti agbabawi, ta saan a natalged no ti maysa a Cristiano agsao a maibusor iti concienciana. Ditoy ti pagtacerac, awan sabalin a mabalineo nga aramiden; tulongan. nac coma ni Apo Dios. Amen.”⁹

Idi damo ni Lutero ti sumungbat bassit ti timecna, a binuyogan ti managdayaw ken istay managtungpal a panagcucua. Dagiti Romanistas impapanda daytoy a cas pacakitaan a ti turedna mangrugugin a cumapuy. Impagarupda a daydi panag. dawatna iti pannacaitantan isut tartarauna ti panagbabawina. Ti tured ken kinatibker nga imparangarangna ita, ag. raman ti pigsa ken lawag ti panagrazonna, pinunnona ti siddaaw dagiti amin a partido. Ti emperador, idinto ta natignay nga agsiddaaw, impuccawna, “Toy a monje agsao a buyogan ti maingel a puso ken di macuti a tured. ” Adu eadagidi principe nga Aleman kimmarit ken naparag-oda gapu itoy a mangitacder iti nacionda.

Dagidi mangisakit iti Roma dimmacdakes ti lugarda; ti panggepda nagparang iti casipngetan a pannacaiparang. Sinapulda a saranayen ti turayda, saan a babaen ti panagsam. makedda iti Nasantoan a Surat, no di ket babaen dagiti pana. ngamames, isuda a di bumurong nga argumento ti Roma. Kinuna daydi pannacangiawat ti Concilio, “No madica nga agbabawi, ti emperador ken dagiti estados ti imperio pagbibinnalacadan. danto no ania ti aramidenda a maibusor iti di malinteg nga he reje.”

Dagiti gayyem ni Lutero, isuda a siraragsac a nagdengngeg iti nanacman a panangdefenderna, nagkintayegda gapu cadagitoy a sao; ngem ti doctor kinunana a sitatalna, “Ti Diosco isu coma ti catulongac, ta awan mabalineo nga ibabawi.”⁹

Binilinda a rummuar manipud iti Concilio, ket dagidi principes nagbibinnalacadda. Naricnada a ti cangitingitan a canito ti horas dimteng. Ti napinget a panagmadi ni Lutero nga agrucnoy, mabalin nga adda maibungana iti historia ti iglesia cadagiti panpanawen. Anansata tininongda nga iccanda pay ti gundawayna nga agbabawi. Isut pinaiyegda manen iti Concilio, ket dayta ti camaudianannan. Inintuudda manen kencuana no cayatna a babawien dagiti doctrinana. “Awan ti Sabali a maisungbatco,” kinunana, “no di ti nalpasco

[146]

⁹D’Aubigne, b. 7, ch. 8.

⁹D’Aubigne, b. 7, ch. 8.

nga insungbaten.” Nalawag ngarud a dida mauyotanen, uray gapu cadagiti careari wenno panangamames, nga agtuloc iti bilin ti Roma.

Dagidi panguloen ti kinapapa napalucsawda ta ti turayda, a namagkintayeg cadagiti arari ken natacneng a turturay, naumsi a castoy gapu iti maysa a napacumbaba a monje; kinalicagumanda nga iparicna kencuana ti lucsawda. Ngem ni Lutero, idinto ta ammona ti peggadna, nagsao cadacuada amin a binuyogan ti Nacristianoan a kinadayaw ken kinatalna. Dagidi saona saanda a nalalaocan iti tangsit, gura, ken pangkilkillo. Nalipatanna ti bagina met laeng, ken dagiti dadackel a tattao iti liclicmutna, ket naricnana laeng nga adda iti sangoanan ti maysa a nangatngato nga adayu ngem dagiti papa, ken obis, po, ken arari ken ememperador. Ni Cristo nagsao nga inaramatna ti panagsacsi ni Lutero a binuyogan ti maysa a panacabalin ken kinadackel a nacapasiddaaw cadagiti gagayyem ken cabusorna nga agpadpada. Ti Espiritu ti Dios nakiadda iti dayla a Concilio, ket tinignayna ti puspuso dagiti panguloen ti im perio. Dadduma cadagidi principe sitututredda a nangbigbig iti kinalinteg ti panggep ni Lutero. Adu dagiti naconvencer iti pudno; ngem dadduma cadacuada saan a nagpaut cadacuada dagiti pudno nga inawatda. Adda met sabali a clase nga iti daydi a tiempo dida insawang ti conviccionda, ngem iti ududi. na calpasan ti panangsukimatda iti Nasantoan a Surat a maipaay cadacuada met laeng, nagbalinda a nangsarany nga awan butbutengda iti Reformacion

[147] Ni Principe Federico pinadpadaananna unay ti panagparang ni Lutero iti sangoanan ti Concilio, ket sireregget unay a nagdengngeg iti bitlana. Siraragsac ken sitatangsit a nacasacsi iti tured, tibker, ken kinatanang ni Lutero, ket inkeddengna ti agtacder a natibtibker iti panangdefenderna kencuana. Pinagdiligna dagiti agsuppiat a partido, ket nakitana a ti sirib dagiti papa, arari, ken obispo nagbalinda nga ubbaw gapu ti pannacabalin ti pudno. Ti kinapapa sinagabana ti pannacaabac a maricnanto iti amin a nacion iti amin a panawen.

Panggeddeng ni Carlos V

Idin dagiti camcameng ti concilio adda dua a capanunutan nga agsungani nga ipapilitda. Dagiti mangitacder ken pannacabagi ti papa kiniddawda a maawan coma ti pateg ti pases a naited iti Reformador. “Ti Rin,” kinunada, “isut rumbeng nga umawat iti tapuc ti

bangcayna, a cas iti panangawatna iti tapuc ni Juan Hus idi napan a siglo ”¹⁰ Ngem dagiti principe a taga Alemanian, nupay insakitda ti papa ken timmangkende a cabusor ni Lutero, nagprotestada a bumusor iti casta a pannacadadael ti panagtalec ti publico, a cas maysa a mancha ti dayaw ti nacion. Impalagipda dagiti didigra a simmaruno idi ipapatay ni Hus, ket imbagada a dida cayat a maulit iti Alemanian ken iti ulo ti bumaro nga emperadorda, dagidi nacabulbuteng a kinadakes.

Ni Carlos met laeng kinunana nga insungbat iti nalaad a singasing, “Agpapanpay mapagtalaw ti dayaw ken panagtalec iti amin a lubong, rebbengdat macasarac ti maysa a taengda iti uneg ti puspuso dagiti principe.”¹¹ Ngem dagiti cadacsan a cabusor ni Lutero ken pasurot ti papa ipapilitda pay laeng iti emperador ti panangaramidna iti Reformador iti cas inaramid ni Segismundo ken Hus,—bay-anna nga agsaad iti caasi ti iglesia; ngem ni Carlos V, idinto ta nalagipna daydi buya idi adda ni Hus iti gimong ti publico ket intudona dagiti ca. warna ket sana impalagip iti ari ti napusgan a pammatina, imbunanagna, “Diac cayat ti lumabbasit iti buteng a cas ken Segismundo.”¹²

Nupay casta ni Carlos ginagarana a linacsid dagiti kinapudno nga imparang ni Lutero “Naikeddengcon a sititibker a tuladec ti pinagpatulad dagiti ammac,”¹³ 3 casta ti inlanad ti emperador. Nalpasnan nga inkeddeng a dinto sufniyasi iti daná ti ugali, tapno apan magna iti daldalan ti kinapudno ken kina- linteg. Agsipud ta casta ti inaramid dagiti ammana, saranayennanto ti kinapapa, agraman ti amin a kinadawel ken kinarugitna. Casta ti pinilina a nagtacderan, ket nagmadi nga umawat iti aniaman a silaw a di inawat dagidi ammana, wenna mangaramid iti aniaman nga annong a dida inaramid

[148]

Uray itoy agdama adu dagiti casta a cumpet cadagiti nacairuaman ken ugugali dagiti ammada. Inton ibaonan ida ti Apo ti mainayon a silaw, agmadida nga umawat kencuana, agsipud ta saan nga inawat dagidi ammada, ta saan met a naited cadacuada. Saantay a maisaad iti nagsaadán dagidi am. matayo; iti casta ngarud dagiti annong ken sungbatantayo saan a maipada cadacuada. Dinatayto ana-

¹⁰D’Aubigne, b. 7, ch. 9.

¹¹Ibid.

¹²Kitaem ti Lenfant “History of the Council of Constance,” Tomo I, p. 422.

¹³D’Aubigne, b. 7, ch. 9.

mungan ti Dios no ti pinagpatulad dagiti ammatayo ti kitkitaentayo iti panangikeddengtay no ania ti annongtayo lugar a sukimatentay ti Sao ti pudno a maipaay cadatay met laeng Ti sungbatantayo daddackel ngem ti sungbatan dagiti ammatayo. Sungbatantay ti silaw nga inawatda ken impatawid cadatayo, ket datayo sungbatantay pay ti mainayon a silaw nga agraniag cadatavo manipud iti sao ti Dios.

Saan a mabayag babaen ti autoridad ti emperador binilinda ni Lutero nga agawid, ket isu ammona idi a ti pannacadusana isunto ti maipasaruno a dagus itoy a bilin. Dagiti ma. ngamames nga ulep isudat agbibitin iti danana; ngem idi lumuas idiy Worms, ti pusona napno ti rag-o ken panangidayaw. “Ti sairo met laeng,” kinunana, “isut nagguardia iti palacio ti papa; ngem ni Cristo nangaramid ti dackel a buang kencuana, ket ni Satanas napilit a nangipudno a ti Apo daddackel ti pannacabalinna ngem isu. ” ¹⁴

[149] Calpasan ti panagluas ni Lutero, idinto ta calicagumanna pay laeng a dida coma awaten nga iyaalza daydi kinatibkerna insuratna iti emperador: “Ni Apo Dios isu a mangsukimat cadagiti puso, isu ti saccic,” kinunana, “a sisasaganaac nga agtulnog a sipapasnec unay iti turaymo, uray pacaidayawan uray pacaibabainan, uray pagbiagan uray pacatayan, nga awan excepcion malacsid ti sao ti Dios, isu a pagbiagan ti tao. Cadagiti amin a banbanag toy a panagbiag, ti kinamatalecco dinto agisin, ta ditoy ti pannacapucaw wenno panangabac awan bibiangna iti pannacaisalacan. Ngem no maipapan cadagiti agnanayon a banag, saan a pagayatan ti Dios a ti tao agrucnoy iti tao. Ta ti casta a panagrucnoy maipapan cadagiti naespirituan a banag isut pudno a panagrucbab, ket ti pacairucnoyanna isu ti Namarsua laeng. ” ¹⁵

Iti panagviajena manipud Worms, napasasablog manen ti panangcabraawda ken Lutero ngem idi ipapanna sadiay. Dagiti nangato a sacerdote kinabraawanda ti naexcomulgar a monje, ket dagiti agturay ti gobierno pinadayawanda ti tao a pinabasol ti emperador. Pinilitda a mangasaba, ket nupay imparit ti emperador, simrec manen iti pulpito. “Uray caanoman diac incari iti bagic a cawarac ti sao ti Dios,” kinunana, “ket uray caanoman diacto cawaran.”¹⁶

¹⁴D’Aubigne, b. 7, ch. 11.

¹⁵D’Aubigne, b. 7, ch. 11.

¹⁶Martyn, Vol. I, p. 420.

Saan nga agbayag calpasan ti ipapanawna idia y Worms, dagiti pasurot ti papa napilitda ti emperador a mangituyang ti bilin a maibusor kencuana. Iti daytoy a bilin napabasol a ni Lutero “isu met laengen ni Satanas iti kita ti tao ken nacaeawes iti habito ti monje.”¹⁷ Naibilin nga apaman nga agturpos ti tiempo a naipalubos iti surat ti pammatalged a naited keneuana, maaramid coma dagiti pamuspusan a pangpasardeng iti aramidna. Naiparit cadagiti amin a tao ti panangpadagusda keneuana, ken ti panangtedda keneuana ti canen wenno inumen, wenno ti panangtulongda wenno panangdurogda keneuana babaen ti sao wenno aramid, iti napatac man wenno nalimed. Rebbengda a kemmegen iti uray sadino a pacasara-canna, ket iyawatda cadagiti autoridad. Dagiti pasurotna casta met a maibaludda, ket dagiti cucuada maagawda. Dagiti sursuratna madadaelda, ket iti camaudianan, amin a macaitured nga agaramid iti maicaniwas itoy a bilin madusada met a casta. Ti principe a taga Sajonia, ken dagiti principe a nalaing unay ti pannakigayyemda ken Lutero, pinanawanda ti Worms apaman a nasibet ni Lutero, ket ti bilin ti emperador inanamungan ti Concilio. Itan dagiti Romanistas siraragsacdan. Impagarupda a ti tungpal ti Reformacion naselloanen.

[150]

Idia y Castillo ti Wartburg

Ni Apo Dios adda inaramidna a dalan tapno macatalaw ti adipenna iti daytoy nga horas ti peggad. Adda nasalucag a mata a simmurot cadagiti gunay ni Lutero, ken puso a napudno ken nat-acneng a nangikeddeng a mangarayay kencuana. Nalawag idi nga awan ti macapnec iti Roma no di ti ipapatay ni Lutero; ket ti panglemmengna isu laeng idi ti pacabalinanna a maisalacan manipud cadagiti sangi ti Icon. Ni Apo Dios inic_ canna ti sirib ni Federico a taga Sajonia tapno ipamuspusanna ti pannacaispal ti Reformador. Babaen ti itutulog dagiti pudno a gagayyem, inaramatda ti ganuat ti principe, ket naipamuspusanda nga inlemmeng ni Lutero manipud cadagiti gagayyem ken cabusor. Idi adda iti dalanna ng agawid, inagawda ni Lutero manipud cadagiti nangitulod kencuana, ket inlasatda nga indaras iti cabakiran nga impan iti castillo sadi Wartburg, isu a maysa a baluarte idia y banbantay. Nalimed unay ti pannacaa-

¹⁷D'Aubigne, b. 7, ch. 11.

gaw ken pannacailemmengna iti casta nga uray ni Federico met laeng dina ammo iti adu a tiempo no adino ti nacaipananna. Toy a dina pannacaammo saan nga awan ti panggepna; no la ket di ammo ti principe ti yan ni Lutero. awan mabalinna nga iparang. Napnee a ti Reformador adda a di naanano, ket idinto ta ammona a casta awan danagna.

Limmabas dagiti tiempo ti pudot ken lam-ec, ket ni Lutero adda pay laeng a balud. Ni Aleandro ken dagiti pisurotna nagrag-oda idi cas la nganngani maeddepen ti silaw ti evangelio. Ngem lugar a maededdep, ti Reformador punpunnoenna ketdi ti pagsilawanna manipud iti nacaipenpenan ti pudno; ket iti casta mabalinnanto ti agsilnag iti naranranniag.

[151] Idiay naimeng a Wartburg, ni Lutero nagrag-o iti mano a tiempo ta natalawanna ti pudot ken riribuc ti bical. Ngem saan a nagbayag a nacasarac ti pannacapnec iti panagbiag a natalna ken agininana. Idinto ta nairuam iti biag a cuti a cuti ken makibacbacal a siinget, maducotan no awan cucueenna. Cadagidi aldaw a panagwaywayas, ti casasaad ti iglesia naiparang iti sangoananna, ket inyasugna a sipupulcoc, “Ania ketdin! awan pay maysa cadagitoy nga aldaw ti pungtotna, nga agtacder a cas bacud iti sangoanan ti Apo, ken mangispal iti Israel.”¹⁸ Manen, dagiti panunutna simmublida kencuana, ket dandanagenna no ipabasolda ketdi kencuana ti kinatacrut ta intalawanna ti bacal. Iti dayta binabalawna ti bagina met laeng gapu iti kinasasadutna ken panangbusogna iti bagina. Nupay casta iti dayta met la a tiempo inaldaw nga adda maiwacasna a trabajo a cas la di mabalin nga iwacas ti maysa a tao. Ti plumana uray caanoman saan a simmadut. Numanpay dagiti cabusorna sngsugnoenda dagiti bagbagida met laeng a napatalnadan ni Lutero, nasdaaw ken nariribucda gapu iti makita a pamma. necnec nga isu adda pay laeng nga agtartrabajo. Sangabuyotan a folletos dagiti sinuratna a naiwarnac iti entero nga Alemaniam. Inaramidna pay ti capatgan a panagservi cadagiti cana cionanna babaen ti panangipatarusna iti Baro a Tulag iti saot Aleman. Manipud iti bantay a Patmosna intuloyna iti nganngani nacatawen nga inwarragawag ti evangelio, ket binabalawna dagiti basbasol ken allilaw dagidi a tiempo.

¹⁸D’Aubigne, b. 9, ch. 2.

Ngem saan la a tapno isalacanna ni Lutero iti pungtot dagiti cabu-sorna, ket saan met a tapno adda natalna a tiempona nga agaramid cadagitoy napateg nga aramid, ti nangipanawan ti Dios itoy adipenna manipud iti entablado ti nalatac a panagbiag, Adda bungbunga a napatpateg pay ngem dagitoy a masapul idi a magun-od. Idi adda ni Lutero iti kinaputputong ken kinasipngget ti nagpacnianna a bantay, isut naipanaw manipud cadagiti naidagaan a tulong, ket nailisi iti panangidayaw dagiti tao. Iti casta naisalacan manipud iti pasin-dayag ken panagtalec kencuana met laeng a masansan a patauden ti nagasat a pagbanagan. Babaen ti panagsagaba ken pannacaipacumbaba nasagana manen a magna a sitatalged cadagiti macaariweng nga alimpatoc a dagus a nacaitan-ocanna.

Iti panagrag-o dagiti tao gapu iti wayawaya nga inyeg ti kinapudno cadacuada, agduyosda a mangitan-oc cadagidiay nga inaramat ti Dios a mangbungtol cadagiti cawar ti allilaw ken anito. Ni Satanas sapulenna nga isiasi dagiti panunut ken ayat ti tattao manipud iti Dios, nga iturong ida cadagiti maaramat a tattao; iturongna ida a mamadayaw iti naaramat nga instrumento, ken tapno malipatanda ti Ima a mangiturong cadagiti amin a mapaspasamac. Masansan unay a dagiti ma. ngipangulo ti religion a madaydayaw ken mapagraeman a casta malipatanda ti panagcammatalecda iti Dios, ket maiturong da nga agtalec cadacuada met laeng. Iti pagbanaganna, sapulenda nga iturayan dagiti isip ken conciencia dagiti tao, isuda a macaricna a cumita ken paidalan cadacuada lugar a Idtaenda ti sao ti Dios. Ti aramid ti reforma masansan a matactac gapu itoy nga espiritu nga igaed dagiti mangsaranay kencuana. Manipud itoy a peggad, ni Apo Dios cayatna a salacniban ti panggep ti Reformacion. Calicagumanna a ti casta a trabajo, saan a tao ti mangidayaw, no di ket ti Dios. Dagiti ma. ta dagiti tao kitkitaenda ni Lutero a cas mangipalpalawag iti pudno; ni Lutero nayadayu tapno amin a mata cumitada coma iti agnanayon a Puon ti pudno.

[152]

[153]

9. Panagrang-ay ti Reforma Idiay Alemaniam

Ti datdatlag a panagpucaw ni Lutero pinarasucna ti danag ti entero nga Alemaniam. Dagiti imimtuud maipapan kencuana nangngeg iti amin a van. Inracuraeda dagiti macatignay unay a damdamag a parparbo, ket adu dagiti namati a ni Lutero napapatayen. Isut sinangsangitan unayen, saan laeng a dagiti nangipaduyacyae ti panakigayyemdu kencuana, ngem dagiti pay rinibribu a nangipaduyacyae ti panagtacderda nga umanamong iti Reformacion. Adu dagiti nangisapata iti nainget nga ibalesda ti ipapatayna.

Dagidi panguloen ti Roma sibubutengda a nacakita iti nangato a nadanon ti gura a maibusor cadacuada. Nupay nagragsacda idi damona idi impagarupda a natayen ni Lutero, iti di mabayag tari-gagayandan nga ilemmengan ti pungtot dagiti umili. Dagidi cabusorna dida unay nariribuc gapu cadagidi matured nga ararmidna idi caaddana iti gimongda, a cas ti pannacariribucda idi panagawanna. Dagidiay nga iti pungtotda sapulenda idi cua a dadaelen ti natured a Reformador, napnoda iti buteng idi ti reformador nagbalinen a cayaw nga awan mabalbalinna. Kinuna ti maysa, “Ti laeng pacabalinan. tayo a mangisalacan cadagiti bagbagitayo isu ti pananggangattay cadagiti silaw, ket intay biruken ni Lutero iti amin a lubong, tapno isut isublitayo iti nacion a mangkiddaw iti pannacapaaddana. ”

[154] ¹ Ti bilin ti emperador cas la natnag nga awan mabalbalinna. Dagiti delegados ti papa napnoda iti pungtot idi makitada a ti bilin nacurcurang ti pannacaicasona ngem ti banag ni Lutero.

Ti damag a ni Lutero saan a naanano. ngem adda a balud pinagcalmana ti butbuteng dagiti umili, ket pinarasucna ti adadda pay nga ayatda nga umanamong keneuana. Binasada dagiti sursuratna iti napasasnec ngem iti uray caanoman idi cua. Immadu ti bilang dagiti timmipon iti panggep ti maingel a lalaki, isu a nangdefender iti sao ti Dios idi adda iti nacabut. buteng a liclicmut. Ti reformacion dimmegdeg a dimegdeg ti pigsana. Ti bukel nga immula ni Lutero rimmusing iti amin a yan. Ti caawanna nacaiwacas ti maysa a tra-

¹D'Aubigne, b. 9, ch. 1.

bajo a di coma naiwacasan ti caaddana. Dagiti sabali a trabajador raricnada nga adda baro a sungbatanda, ita ta naiccat ti dackel a panguloda. Siinanama ken sipapasnecda a nangituloy a nangaramid iti amin nga adda iti pannacabalinda, tapno ti trabajo a nataeneng ti pannacairugina saan coma a mapasardeng.

Pannacayulog ti Baro a Tulag

Idi agawiden manipud Wartburg, ni Lutero nalpasnan a nayulog ti Baro a Tulag, ket saan nga agbavag iti calpasanna maitedton ti evangelio cadagiti umili iti Alemaniam iti bucodda a pagsasao. Toy a nacayuloganna inawat a siraragsac dagiti amin nga agayat iti pudno; ngem isut di inawat a binuyogan ti umsi dagiti nangpili cadagiti ugugali ken bilbilin dagiti tao.

Dagiti papadi napadanagda iti panunut a dagiti tao ti sa pasap cabaelandanton nga idiscutir cadacuada dagiti bilbilin ti sao ti Dios, ket iti casta maipanayagton ti kinanengnengda. Dagiti armas ti linalasag a panagrazonda awan mabalbalindan a makidangadang iti campilan ti Espiritu. Ti Roma impacatna ti amin nga autoridadna a panglapped iti pannacaiwaras ti Nasantoan a Surat; ngem dagiti bilbilin, panangilunod, ken panangtutuoc padapadada amin nga awan nagapuananda. Tunggal umadadu ti panangcondenar ken panangiparitna iti Biblia, dumacdackel met ti tarigagay dagiti umili a mangammo no ania ti pudno nga isurona. Amin a macaammo [155] nga agbasa tarigagayandan unay idi nga adalen ti sao ti Dios a maipaay cadacuada met laeng. Idi cuan incuycuyogda ti Bibli- [156] adan, ket ulitulitendan a basbasaen, ket saandan a mapnec aginggat [157] naicabezada dagiti adu a pasetna. Idinto ta nakita ni Lutero ti nalaus nga ayat dagiti umili nga immawat iti Baro a Tulag, dinagusna a rinugian nga iyulog ti Daan a Tulag, ket ipublicarna a dagus no adda pasetna a malpasna.

Dagiti sursurat ni Lutero inawatda a siaayat idiay ciudad ken idiay barrio. “No adda maisurat ni Lutero ken dagiti gagayyemna, iwaras dagiti dadduma. Adda monjes nga idinto ta nalawlawaganda a saan a nalinteg dagiti naibilbilin cadacuada. ken idinto ta sigagagarda a masuetan iti kinagaget daydi sinasadut a nabavag a panagbiagda, ngem nanengnengda met ngarud a mangibunannag iti sao ti Dios, nagviajeda cadagiti provincia, ket sinarungcaranda

dagiti barrio ken balbalay, ket inlacoda idiay dagiti libro ni Lutero ken gagayyemna. Tti saan nga agbayag agsasallupang dagiti eastoy a natured nga aglaclaco ti basbasaen idiay Alemaniam.”²

Dagitoy a sursurat inadal a sipapasnec dagiti nabacnang ken nanglaw, dagiti masirib ken nanengneng. Iti rabii ibasa ida nga ilaaw dagiti maestro ti escuela ti barbarrio cadagiti bassit a bungbunggoy iti pagtaengan. Tunggal maaramid ti casta adda laeng carcararua a malawlawagan iti pudno, ket calpasan ti panangawatna iti sao ti Dios a siraragsac, sublatenna met nga ibaga ti naimbag a damag cadagiti sabsabali.

[158] Idi cuan adda makitan a tattao iti amin a kita ti saad a nacaiggem iti Biblia, a mangdefdefender cadagiti doctrina ti Reformation. Dagiti pasurot ti papa isuda a nangitalec ti pannacaadal ti Nasantoan a Surat cadagiti papadi ken monjes, itan dagdagenda idan a mapan sumango ken irgoen nga abaken dagiti baro a sursuro. Ngem idinto ta nanengnengda met iti Nasantoan a Surat ken iti maipapan iti pannacabalin ti Dios, dagidi papadi ken frailes inabac ida dagiti panpanagananda iti nanengneng ken herejes. “Dacsanggasat,” kinuna ti maysa a mannurat a Catolico, “immaldit ni Lutero cadagiti adalanna a dida agtalec iti aniaman a sabali nga oraculo no di la iti Nasantoan a Surat. ” Adu a tattao dagiti aguummong tapno denggenda ti pudno nga icascasaba dagiti tao a bassit ti adalda, ken isut idiscutirda pay cadagiti masirib ken nalaing a teologos. Ti nacababain a kinanengneng dagitoy dackel a tattao naiparangarang idi masungbatan dagiti argumentoda babaen dagiti nalaca a sursuro ti sao ti Dios. Dagiti mangmanged, ken soldado, ken babbai, ken agpapanpay dagiti ubbing amammodan dagiti isursuro ti Biblia ngem dagiti papadi ken masirib a dodoctor.

Idi makita dagiti papadi a Romano a bumassit dagiti makigimong cadacuadan, immamangda nga agpatulong cadagiti agturay, ket inaramatda dagiti amin a pamuspusan nga adda iti pannacabalinda tapno mapagsublida dagiti nagdengngeg cadacuada. Ngem dagiti umili nasaracanda a dagiti baro a sursuro isudat nacaited iti masapsapul ti carcararuada, ket intalawanda dagidiay a nabayag a nangpacpacan cadacuada cada-giti awan serservida a taep dagiti inaanito a cerceremonia ken ugugali ti tao.

²D’Aubigne, b. 9, ch. 11.

Idi nacendianen ti panangidadanes a maibusor cadagiti mangisursuro iti pudno, impangagda dagiti sao ni Cristo, “Inton idadanes-dacayo iti maysa a ciudad, aglemmengcayo iti sabali.”³ Ti lawag simrec iti amin a disso. Dagiti nagtalaw adda laeng nasaracanda a silulucat a ruangan a namadagus ca-dacuada. ket iti panagyanda idiy icasabada ni Cristo, no dadduma iti uneg ti iglesia, ket no saanda a mapalubosan idiy. cadagiti balbalay ti tattao wenno iti tay-ac. Sadinoman a yan nga adda agdengngeg cadacuada isut nagservi a templo. Ti pudno, a naicasaba iti casta a pigsa ken talged, nagraturac a binuyogan ti pannacabalin a di malapdan.

[159]

³Mateo 10:23.

10. Ti Reformador a Suizo

Iti pannacapili dagiti tao nga aramaten ti Dios a mangreforma iti iglesia, makita a ti planona, pilienna ti cas inaramatna a nangbangon iti iglesiana. Ti Nailangitan a Maestro labsanna dagiti dackel a tattao ti daga, dagiti nabacnang ken adda nangato a tituloda, dagiti naruam a napadayawan ken napagraeman a cas pangulo dagiti umili. Dagiti pangulo a Reformador isudat tattao a naggapu iti nababa a panagbiag.—tattao nga iti aniaman a tiempo a panagbiagna dida unay naalalisan iti tangsit gapu iti saad, ken gapu iti influencia ti kinaintolerancia ken ti kinapadi. Ti piano ti Dios isu ti panangaramatna cadagti napacumbaba a tao a mangaramid cadagiti dackel a banag. Iti casta ti gloria dinto maited cadagiti tao, no di ket iti Dios isu nga agrabaho nga aramatenna ida tapno agpakinakem ken agaramidda cas iti naimbag a pagayatanna.

[160] Sumagmamano la a lawas calpasan ti pannacayanac ni Lutero iti bassit a balay ti mumiminas idia y Sajonia, ni Ulrico Zuinglio nayanac iti bassit a balay ti maysa a pastor idia y banbantay ti Alpes. Dagiti nakitkita ken nasursuro ni Zuinglio idi kinaubingna isudat nangisagana keneuana a maipaay iti masacbayan a misionna. Idinto ta napadackel iti tengnga dagiti buya ti Naturaleza a nalaus a nagimnas, naindaclan ken nacabutbuteng, ti isipna nasapa a nasursuroan iti kinadackel, kinaturay, ken kinangato ti Dios. Ti historia dagiti natured nga ara mid a napapteng idia y nacayanacanna a banbantay, sinendianna dagiti tartaripapay ti kinaagtutubona. Iti sibay ti nasingpet npa apona a baket dinengngegna dapiti napatep a sarita ti Biblia a natantandaananna manipud cadapiti sarsarita ken upupali ti iplesia. Sigagagar a dimngeg cadagiti dadackel nga inararamid dagiti patriarcas ken profetas, ken maigagan cadapiti pastor a nagpapaarab idia y banbantay ti Palestina isu a nakisawan dapiti angel cadacuada, ken maipapan iti Ubinp sadi Betlehem ken iti Tao a natay idia y Calvario.

Cas ken Juan Lutero, ti ama ni Zuinplio kinalicapumanna a macaadal ti anacna, ket ti ubinp nasapa a naibaon manipud iti bassit

npa ilina. Alisto unay ti isasaririt ti isipna, ket iti di mabayap mar-inpporandan no sadino ti panpsaracanda cadapiti maestro a macabael a manpisuro kencuana. Tdi aptawen ti sanpapulo ket tallo napan idiy Bern, ta idiy idi ti yan ti canpatoan npa escuela iti entero a Suiza. Npem ditoy adda maysa a peppard a timmaud a manpamames a manppalaylay iti naimbap a panapbiapna. Isut apapawaan npa uyutan dapiti fraile tapno sumrec iti monasterio.

Nakita dapiti Dominico a tapa Bern a no maawisda toy nasaririt ken bumaro npa estudiante, addanto maalada a punpuna ken dayaw. Ti napanus a kinaubinpn, ti naicasipud a calainpna npa apsao ken apsurat, ken ti siribna iti musica ken poesia, napippisanto a papawis cadapiti umili a mapan cadapiti servicioda ken manppaadu iti mapastrec ti ordenda. npem ti amin a pasindayap ken kinaparammapda. Cas la inturturonp ti Dios, nadamap ti amana toy a panppep dapiti fraile. Nakitana npa adda peppard ti masacbayan a panapservina, ket binilinna npa apawid a di agtactac.

Ti ubinp tinunppalna ti bilin: npem iti di apbayap adda a maducducotan ket saan a macaidna idiy nacayanacanna nga ili. ket iti mabiit intuloyna met laeng dagiti adalna, ket sa napan idiy Basel. Ditoy ti immuna a nacangngegan ni Zuinglio iti evanpelio maipapan iti awan bayadna a pracia ti Dios. Ni Wittembach, a manpisursuro cadapiti daan a papsasao, idi apadadal ti Griego ken Hebreo naituronp iti Nasantoan a surat, ket iti casta adda sinamar ti nadosan a silaw a naiserrecna cadagiti isisip dagiti inadalanna nga estudiante. Imbunannagna nga adda maysa a kinapudno a dadaan ken adadu nga adayu ti pategna ngem dagiti capanunutan nga isursuro dagiti mamaestro ti escuela ken dagiti filosofos. Toy daan a kinapudno isu daytoy, a ti ipapatay ni Cristo isisu laeng ti subbot ti managbasol. Dagitoy a sao nagdissoda ken Zuinglio a cas umuna a sinamar ti lawag a mangipacpacauna iti aldaw.

[161]

Isusurot iti Nasantoan a Surat

Iti saan a mabayag inayabanda ni Zuinglio manipud Basel, tapno ruggianna ti trabajona. Ti immuna a nagtrabajoanna isu idiy maysa a provincia ti Alpes iti saan unay adayu iti ilina. Calpasan ti pan-nacaordenna a cas maysa a padi, “inservina ti bagina a binuyog ti amin a cararuana iti panagsukimat iti nadosan a kinapudno; ta

pagaammona unay,” cunaen ti maysa a catrabajoanna, “nga adu ti masapul nga ammoen daydiay nacaitalcan ti pangen ti carnero ni Cristo.”¹ Tunggal umadadda ti panangsukimatna iti Nasantoan a Surat, lumawlawag ti panagparang ti panaggiddiat dagiti pudno ken dagiti ulbod a sursuro ti Roma. Inrucnoyna ti bagina iti Biblia cas isu ti sao ti Dios, ken isu laeng ti umdas ken saan a bimiddut nga annuroten. Nakitana a ti Biblia isu met laeng ti mangipatarus kencuana. Dina naitured a padasen nga ilawlawag ti Nasantoan a Surat tapno saranayenna ti sigud a capanunutan wenno doctrina, no di ket namati a rebbengna nga adalen no ania ti nalinteg ken nalawag nga isurona. Nagconsulta iti isu_ amin a mabalinna a pagpatulongan tapno maalana ti napunno ken nalinteg a pannacaawat iti caipapananna, ket nagpatulong iti Espiritu Santo, isu a cunana a mangipaltiingto ti caipapananna cadagiti amin nga agsapul a sipapasnec ken buyogen ti cararag.

[162] “Ti Nasantoan a Surat.” kinuna ni Zuinglio, “aggapu iti Dios, saan nga aggapu iti tao, ket dayta met la Dios a manglawag isuntot mangipaawat kenca a ti sao aggapu iti Dios. Ti sao ti Dios... .saan a bumiddut; isut narniag, isut mangisuro met la keneuana, isut mangipararang met la kencuana, silnaganna ti cararua iti amin a pannacaisalacan ken parabur, agliwliwa iti Dios, agpacumbaba, tapno iti casta mapucawna ken agpapanpay maipaabacna ti kinaisuna met laeng, ket sana aracupen ti Dios.”² Ni Zuinglio met laeng inanamunganna ti kinapudno dagitoy a sao. Idi sasawenna ti capadasanna iti daytoy a tiempo, insuratna iti calpasanna: “Idi... .inrugic nga inyawat ti bagic iti Nasantoan a Surat, ti filosofia ken teologia escolastica canayon nga agisingasingda ti sussusic caniac. Iti camaudianan dimtengec iti castoy a panunut. ‘masapul a bayam amin dayta nga ulbod, ket adalem ti caipapanan ti sao ti Dios iti biig amin nga aggapu iti nabatad a saona.’ Iti dayta inrugic ti agdawat iti Dios iti panangsilawna, ket ti Nasantoan a Surat nangrugi a naglawag caniac.”³

Ti doctrina nga incasaba ni Zuinglio saanna nga inawat ken Lutero. Isut doctrina ni Cristo. “No icasaba ni Lutero ni Cristo,” kinuna ti Reformador a Suizo, “aramidenna ti araramidec. Dagiti

¹Wylie, b. 8, ch. 5.

²Wylie, b. 8, ch. 6.

³Wylie, b. 8, ch. 6.

inyegna ken Cristo adaduda ngem dagiti naiturongco. Ngem awan aniaman daytoy. Awan ipanco a nagan no saan la a ti nagan ni Cristo, isu nga akinsoldado caniac, ken isu laeng a panguloc. Uray caanoman awan uray maysa a sao nga insuratco ken Lutero, ket awan met ti insursurat ni Lutero caniac. Ket apay ?... .Tapno maipakita a ti Espiritu ti Dios sangsangcatunos ti aramidna, idinto a dacam a dua, nga awan aniaman a panagtulagmi, agtunos ti panangisuromi iti doctrina ni Cristo. ”⁴

Idiay Convento

Idi 1561 ni Zuinglio inawisda a mangascasaba idiay convento ti Einsiedeln. Dito nakitana iti adadda pay dagiti kinadakes ti Roma, ket adda naitedda nga influencia kencuana a cas Reformador, influencia a maricnanto iti adayu iti ballasiw ti ilina nga Alpes. Maysa cadagiti cangrunaan a pangawawis ti Einsiedeln isu ti maysa a ladawan ti Virgen a cuncunada nga adda pannacabalinna nga agaramid ti milmilagro. Iti ngato ti ruangan ti convento adda castoy a naisurat, “Mabalin a gunoden ditoy ti pannacapacawan dagiti basbasol.”⁵ Adda pumapagna nga immay manipud iti amin a paset ti Suiza, ken adda pay naggaput Francia ken Alemanian. Ni Zuinglio, idinto ta napaladingitan itoy a buya, innalana daydi a gundaway a panangiwaragawagna iti wayawaya gapu iti pannacaaramat ti evangelio cadagitoy nga adipen ti ananito.

[163]

“Dicay ipagarup,” kinunana. “a ti Dios adda iti uneg toy a templo a nangnangruna ngem ti caaddana iti aniaman a sabali a paset ti naparsua. Uray ania a nacion ti pagnaedam, ni Apo Dios adda iti licmutmo, ket denggennaca... .Magunodanyo aya ti parabur ti Dios babaen dagiti awan servina nga aramid, pannagna iti adayu. datdaton, ladladawan, panagcararag iti Virgen wenno cadagiti sasanto?.. .. Ania ti magapgapuanan dagiti adu unay a sao nga ulliullitentayo no agcararagtavo? A. nia ti maararamid ti maysa a nasileng a gurra, ti maysa a nacarusan nga ulo, ti maysa nga agsarsaringgayad nga babito. wenno dagiti chinelas a nabordaan iti balitoc?.. .Ni Apo Dios kitaenna ti puso, ket dagiti pusotayo adayuda Kencuana.” Kinunana pay, “Ni Cristo nga iti naminsan naidaton idiay cruz, isu ti sacrificio

⁴D’Aubigne, b. 8, ch. 9.

⁵D’Aubigne, b. 8, ch. 5.

ken daton, a nangicaro cadagiti basbasol dagiti mammati a maipaay iti agnanayon.”⁶

Cadagiti adu a nagdengngeg saan a nacaavavo dagitoy a sursuro. Nacaited napait a pannacapaay cadacuada ti naibaga cadacuada a barengbareng ti inaramidda a panagbannogda iti viaje. Ti pacawan a naigay-at cadacuada nga awan baybayadna gapu ken Cristo dida naawatan. Napnecdan iti daan a dalan nga agturong sadi langit nga intangkiar ti Roma a maipaay cadacuada. Nagsanudda manipud iti ricut ti panagsukimat iti aniaman a nasaysyaat. Nalaclaca ti panangitalecda ti pannacaisalcanda cadagiti padi ken papa ngem ti panagsapulda ili pannacadalus ti puso.

[164]

Ngem ti sabali a cla.se inawatda a siraragsac ti damag maipapan iti pannacaisalacan gapu ken Cristo. Dagiti banag nga araramidenda nga impaaramid ti Roma saanda a nacaiyeg ti talna ti cararua, ket babaen ti pammati inawatda ti dara ti Mangisalacan a cas patlida. Dagitoy nagawidda cadagiti balbalayda tapno italuaticda cadagiti sab-abali ti napateg a silaw nga inawatda. Iti casta ti pudno nayallaalatiw iti balay ken balay iti ili ken ili, ket ti bilang dagiti agpagpagna a mapan suma. rungcar iti altar ti Virgen bimmassit unay. Bimmassit dagiti datdaton. ket ti banagna bimmassit met ti sueldo ni Zuinglio, ta aggapu cadagiti daton ti sueldona. Ngem daytoy nacaparag-o ketdi kencuana ta nakitana a ti pannacabalin ti fanatismo ken ananito mabungbungtolen.

Dagiti autoridad ti Iglesia saanda a di nakita ti trabajo nga araramiden idi ni Zuinglio; ngem iti dayta dida pay la bimmibiang. Ninamnamada a magunodan ti pannacakicapponna pay laeng cadacuada, anansata inagawaanda nga awisen babaen dagiti pas-pasablog; ket iti dayta met la a tiempo ti pudno tigtignayenna ti puspuso dagiti umili.

Naayaban idiy Zurich

Dagiti trabajo ni Zuinglio idiy Einsiedeln isudat nangisagana kencuana a mayalis iti dackel a territorio, ket saan a mabayagen ti pannacayalisna. Calpasan ti tallo a tawenna ditoy naayab a mangakem iti saad ti kinapredicador idiy catedral ti Zurich. Daytoy isu

⁶Ibid.

idi ti capatgan nga ili iti entero a Suiza ket ti influenciiana ditoy maricnanto iti adayu. Dagiti fraile a nangawis kencuana nga umay sadi Zurich adda tarigagayda a manglapped iti aniaman a pannacapabaro, ket iti casta inrugidan nga isuro kencuana no ania dagiti annongna.

Ni Zuinglio siuulimec a nagdengngeg iti bilinda, ket iti isusungbatna, calpasan ti panangisawangna iti panagyamanna gaput dayaw ti pannacaayabna itoy napateg a pagsaad, rinugianna nga inlawag ti panggopna nga aramidn. “Ti biag ni Cristo,” kinunana, “nabaya-gen a nailinged cadagiti umili. Icasabacto ti dagup ti Evangelio ni San Mateo,... ket sumac- doacto laeng manipud cadagiti ubbog ti Nasantoan a Surat, ammucolecto dagiti kinaunegna, idiligcont ti maysa a paset iti sabali a paset, ket sapulecto ti pannacaawat babaen ti canayon ken napasnec a cararag. Isut pacaignoriaan ti Dios, pacai-dayawan ti Bugbugtong nga Anacna, pacaisalacanan a pudno dagiti cararua, ken agpaay iti pannacaipatacderda iti pudno a pamma. ti, no iservicto ti bagic iti ministro.”⁷ Nupay di inanamungan dagiti dadduma a papadi ti planona, ket binagbagaanda nga agbalbaliw coma, ni Zuinglio nagtalinaed a sititibker. Imbunannagna nga awan ti baro a pamayan nga iserrecna, no saan a ti daan a pamayan nga inaramat ti iglesia cadagidi tiempo nga immununa ken nadaldalus.

Adut napangayangayan cadagiti pudno nga insurona, ket adu dagiti nagpapangen a tattao a napan nagdengngeg iti cascasabana. Dagiti adu a nabayag a simamardengen idi cua nga apan makigim-gimong isudat dadduma cadagiti nagdengngeg kencuana. Inrugina ti panagministrana babaen ti pananglucalna cadagiti Evangelio, ket imbasana ken inlawlawagna cadagiti agdengdengngeg kencuana ti nailanad a cabibiag, sursuro, ken ipapatay ni Cristo. Ditoy, a cas ti inaramidna idiay Einsiedeln, imparangna ti sao ti Dios a cas isisuna a di bumiddut nga autoridad, ken ti ipapatay ni Cristo a cas isisu ti naananay a saerificio. “Ni Cristo,” kinunana, “ti cayatco a pangitur-ongan cadacayo,—ni Cristo, isu a pudno a puon ti pacaisalacanan.”⁸ Iti licmut ti mangascasaba naguudipit dagiti adu a tattao a naggapu iti amin a clase, manipud cadagiti estadista ken estudiante agingga cadagiti trabajador ken mngmanged. Nalaus ti pannacaayayoda a nagdengngeg cadagiti sanona. Saan la nga incasabana ti naigay-at a

⁷D’Aubigne, b. 8, ch. 6.

⁸Ibid.

[165]

[166]

[167]

pannacaisalacan nga awan baybayadna, ngem awan pay butbutengna a nangbabalaw cadagiti kinadakes ken kinarugit dagidi a tiempo. Adu dagiti nagawid manipud itiatedral a daydayawenda ti Dios. “Toy a tao,” kinunada, “isut mangicascasaba iti pudno. Isuntot Moises tayo, a mangiruar cadatayo manipud iti sipngget ti Egipto.”⁹

[168]

Ngem nupay no nalaus ti ragsac ti pannacaawat dagiti trabajona idi damona, calpasan ti maysa a tiempo timmacder ti bumusor. Dagiti monje nagtrabajoda a manglapped iti trabajona ken mangcondenar cadagiti sursurona. Adu dagiti nangpadpadakes kencuana babaen dagiti pananglais ken uyuyaw; dagiti dadduma inaramatda dagiti panangcarit ken panangan’ames. Xgem ni Zuinglio iuibturna ida amin a siaanus, a cuncunana, “No cayattay a maawis dagiti nadangkes nga iturong ken Jesu-Cristo, masapul nga ikidemtay dagiti matatayo cadagiti adu a banag.”¹⁰

Idiay Suiza ti panaglaco cadagiti indulgencia naitalec iti ima dagiti Franciscanos, babaen ti panangiwardas ni Samson, a maysa a monje a taga Italia. Ni Samson nacapagservin a naimbag iti iglesia, ta adut naalanan a pirac idiay Alemanania ken Suiza tapno mapno ti tesoreria ti papa. Itan nagviaje idiay Suiza, dackel a gimgimong dagiti naawisna, linabusanna dagiti napanglaw a mangmangged cadagiti sangcabassit a maagedanda, ken nakiddaw cadagiti nawadwad a sagsagut manipud cadagiti nabacnang. Ngem ti influencia ti reforma naricnadan nga adda nagapuananna iti pannacaipabassit, nupay dina napasardeng, ti panaglaco. Ni Zuinglio adda pay la idiay Einsiedeln idi nacagteng ni Samson iti maysa nga ili iti asideg agraman dagiti tagilacona, ket nganngani sumreken idiay Suiza. Idinto ta ammona ti panggepna, ti Reformador dinagusna li nagluas a napan bumusor kencuana. Dagiti dua saanda a nagsarac, ngem casta unay naggasat ti nagbanagan ti panangipanayagda cadagiti gandat ti fraile, a napilit a pimmanaw a napan cadagiti sabali a lugar.

Idiay Zurich, ni Zuinglio nangasaba a sireregta a maibusor cadagiti aglaclaco ti pacawan; ket idi umasideg ni Samson iti dayta a lugar, isut inasitgan ti maysa a babaonen a naggapu iti concilio, isu a nangipaawat kencuana a nmmnamaenda ti ila labasna. Iti camaudiananna nagunodna ti simrec iti ili babaen ti sicap. ngem isut pinapanawda

⁹Ibid.

¹⁰D’Aubigne, b. 8, ch. 6.

nga awan a pulos ti nalacona nga uray man la coma no maysa a pacawan, ket iti di agbayag pinanawanna ti Suiza. [169]

Ti panagrang-ay ti reforma naparugsó gapu iti panagparang ti didigra, wenna ti “dackel a patay,” a nangsaplit iti Suiza idi tawen 1519. Idi dimteng a casta ti pannakisango dagiti tao ken patay, adu dagiti naparicnaan iti kinaubbaw ken kinaawan serservi dagiti pacawan a nabiiit pay ginatangda; ket tinarigagayanda ti maaddaan ti nataltalged a batay ti pammatida. Ni Zuinglio nagsakit idia Zurich; ket ti sakitna na. caro unay iti casta nga awan namnamadan nga umimbag, ket insacnapda payen ti damag a natayen. Iti dayta cangitingitan ti horas, ti namnama ken turedna saanda a nagbaw-ing. Kinitana a sipapammati ti cruz sadi Calvario, ket nagtalec iti patli ti basol nga umdas a maipaay iti isuamin. Idi nacasubli manipud cadagiti ruangan ni patay, ti panggepna isu ti panangieasabana iti evangelio a buyugan ti napigpigsa a regget ngem idi cua; ket dagiti saona adda datdatlag a nagappuananda. Dagiti umili kinablaawanda a siraragsac ti ayayatenda a pastor, isu a nagsubli cadacuada manipud iti iking ti tanem. Isuda met laeng immayda a naggapu iti van dagiti masakit ken matmatay ket naricnada, a napatpateg ngem uray caanoman idi cua, ti kinapateg ti evangelio.

Ni Zuinglio nalawag ti pannacaawatna cadagiti kinapudno ti evangelio, ket isu met laeng napadasanna iti bagina met laeng ti mangpabaro a pannacabalinna. Ti pannacatnag ti tao ken ti plano ti pannacaisalacan isudat banag nga inlawlawagna unay. “Ken Adan,” kinunana, “datay amin nataytayo, nairemremtay iti kinadakes ken pannacailunod.”¹¹ “Ni Cristo . . . ginatangna a maipaay cadatayo ti awan gibusna a pannaaisalacan . . . Ti panagtuocna isut . . . maysa nga agnanayon a sacrificio, ket mannacabalin unav a mangagas; supapacanna ti kinajusticia ti Dios a maipaay iti agnanavon tapno pagimbagan dagiti amin nga agcammatalec iti dayta a sacrificio, a buvugan ti pammati a nalagda ken di maisin.” Nupay casta insurona iti nabatad a dagiti tao saanda a siwa-wayawaya, gapu iti gracia ni Cristo, nga agtuloy iti basol. “Sadinoman nga adda pammati iti Dios, addat idia ti Dios, ket sadinoman a pagtaengan ti Dios, addat [170]

¹¹Wylie, b. 8, ch. 9.

idiay ti gagar a mangdagdag ken mangpilit cadagiti tao nga agaramid cadagiti naimbag a trabajo.”¹²

Nangininut a rimmang-ay ti Reformacion idiay Zurich. Iti kigtot dagiti cabusorna, ti mmacderda a bumusor a sireregta. Idi napan a tawen laeng, ti monje a taga Wittenberg insawangna ti “Saan” iti papa ken iti emperador sadi Worms, ket itan isuamin a banag casda la ipaawat nga adda met casta nga ibubusor cadagiti bilin ti papa, a maaramid idiay Zurich. Agsasaruno dagiti ataque nga inaramidda ken Zuinglio. Iti nadumaduma a tiempo, iti uneg ti masacupan ti papa, dagiti adalan ti evangelio napapatayda iti pasuc. ngem daytoy saan nga nmdas; masapul a mapaulimec ti maestro ti kinahereje. Iti casta ti obizpo idiay Constanza nangibaon ti tallo a delegado idiay Concilio ti Zurich, ket indarumna ni Zuinglio iti panangisurona cadagiti umili ti panagsalungasing iti linlinteg ti iglesia ket iti casta ipeggadna ti talna ken naimbag nga urnos li sociedad. No iwalintay ti autoridad ti iglesia, kinunana nga impigsa, agbanagto iti pannacakirokiro ti lubong. Ni Zuinglio insungbatna nga adda uppat a tawenen nga insursurona ti evangelio idiay Zurich, “ket isut nataltalna ken manmannakicappia ngem ti aniaman a sabali nga ili iti nacion.” “Ngarnd,” kinunana. “ti Kinacristiano saan aya nga isu ti casayaatan a mangicari iti talged ti sapisap?”¹³

Panagrang-ay idiay Suiza

Dagiti delegado imbalacadda cadagiti Concilio ti panagtuloyda nga agtalinaed iti uneg ti iglesia, ta iti ruar dayta nga iglesia. kinunada, awan ti pannacaisalacan. Insungbnt ni Zuinglio: “Dicay coma patignav itov a darum. Ti batay ti iglesia isu met laeng daydi Bato isu met laeng daydi Cristo. a nangted ken Pedro iti naganna agsipud ta simamatalec a nangipudno Kencuana Iti tunggal nacion sinoman a mama- ti iti amin a pusona ken Apo Jesus isut maawat iti Dios. Iti kinaagpaysona daytoy isu ti iglesia nga iti ruarna awan ti maisalacan.”¹⁴ Cas naibunga ti conferencia, ti maysa cadagiti delegado ti obizpo inawatna ti baro a pammati.

[171]

¹²D’Aubigne, b. 8, ch. 9.

¹³Wylie, b. 8, ch. 11.

¹⁴D’Aubigne, b. 8, ch. 11. (London ed.)

Ti concilio nagmadi nga agaramid ti maibusor. ken Zuinglio, ket ti Roma nagsagana a makibacal manen. Idi naamad ti Reformador dagiti dakes a gandat dagiti cabusorna, kinunana, “Umayda laeng; ti butengco cadacuada isut cas itay buteng ti bantay a bato cadagiti dalluyon a mangdungdungpar kencuana. ¹⁵ Dagiti aramid dagiti fraile pinarang-ayda ketdi ti gapu nga agawaanda a parmeken. Ti pudno naptuloy a nagraturac. Idiay Alemania, dapiti pasurot ti Re-formacion a napacapsut papu iti panappucaw ni Lutero, timmuredda manen idi makitada ti panagrang-ay ti evanpelio idiay Suiza.

Idi naipasdeken ti Re-formacion idiay Zurich, makita un-ayen dapiti maibunpana iti pannacapasardenp ti vicio, ken iti pannacapanp-ay ti talna ken urnos. “Ti talna isut makipaptaenp iti ilimi,” kinuna ni Zuinplio npa insurat; “awan ap-apa, awan panapin-sisinppet, awan apapal, ken awan ringringgor. Sadino ti pappappuan ti casta a panapcaycaysa no saan a ti Dios, ken ti doctrinami, isu a manppunno cadacami cadapiti bunpa ti talna ken panapsingpet ?”¹⁶

Dagiti napunodan ti Re-formacion a panagballipi riniingda dapiti Romanistas nga aprabajo iti napigpigsay pay iti pannacnilupec ti Re-formacion. Idinto ta nakitada ti cabassit ti nagapuanan ti pananp-idadanes idi pananpmepmepda iti trabajo ni Lutero idiay Alemania, napanunutda a saranpten ti reforma npa aramatenda dapiti armasna met laenp. Makisuppiatdanto ken Zuinglio, ket idinto ta isuda ti manpiwardas cadapiti banbanag, seguroendanto ti manpabac babaen ti castoy a pamayan, nga isuda met laenp ti manppili iti lugar a pacaaramidan ti suppiat ken no sino dapiti ocom a manpipato ti manpabac cadapiti agsuppiat. Ket inton maalada ni Zuinplio npa itu- rayanen, tenplendanton tapno dina panawan ida. No mapaulimecda ti pangu lo, nadarasto a remekenda ti tignay. Ngem toy a gandat inannadanda unav nga inlimed. [172]

Ti suppiat naituding a maaramidto idiay Baden; ngem ni Zu- inglio saan a napan. Ti Concilio sadi Zurich, idinto ta adda atapda iti gandat dagiti Catolicos Romanos, ken idinto ta napablaacanda gapu cadagiti pupuor a naaramid iti pagturayan ti papa a nacaipu- uran dagiti nangipaduyacyac iti evangelio, imparitda iti pastorda ti panangisaracna ti bagina itoy a peggad. Sisasagana idi idiay Zurich

¹⁵Wylie, b. 8, ch. 11.

¹⁶Wylie, b. 8, ch. 15.

a makisinnarac cadagiti amin a mayat nga ibaon ti Roma; ngem ti ipapanna sadi Baden, isu a nabiit pay nagayusan ti dara dagiti martir gapu iti kinapudno, isuntot panagsebba ken patay. Da Ecolampadio ken Haller isudat napili a pannacabagi dagiti Reformador, ket ni agdindinamag a Doctor Eck, a tinulongan ti maysa a buyot dagiti nagadal a doctor ken prelado, isudat pannacabagi ti Roma.

Numanpay awan a sisasango ni Zuinglio idia conferencia, naricana ti influenciiana. Dagiti secretarios pinili amin ida dagiti partido ti papa, ket imparitda cadagiti sabsabali ti panagalada ti nota dagiti sasawenda. ket patay ti dusa ti sumalungasing. Ngem agpapanpay daytoy, ni Zuinglio inaldaw nga adda inawatna a matalec a pacasaritaan ti sinasaoda idia Baden. Maysa nga estudiante a nagdenggeg iti suppiat, inla. nadna iti tunggal rabii dagiti argumento nga imparangda. Sa adda dua a sabali nga estudiante a mangipan cadagito a papel agraman dagiti inaldaw a sursurat ni Ecolampadio ken Zuinglio sadi Zurich. Ti Reformador nagsubalit, ket intedna dagiti bagbaga ken singasing. Dagiti sursuratna isuratna iti rabii, ket iyawid dagiti estudiante idia Baden iti bigat. Tapno malisianda ti panangsucal cadacuada dagiti guardia nga agaywan cadagiti ruan-gan, dagito a babaonen nagisosoonda cadagiti bina ki a manoc. ket napalubosanda a lumasat nga awan lapped.

[173] Casta ti panangitulov ni Zuinglio iti pannakibaealna cadagiti nasicap a cabusorna. “Adadu ti nagappuananna,” kinuna ni Miconio, “gapu iti panagpanpanunutna, cadagiti rabii a dina pannaturrog, ken iti balacad nga impaw-itna idia Baden, ngem ti nagappuananna coma no adda idia a sibabagi iti tengnga dagiti cabusorna.”¹⁷

Dagiti pannacabagi ti papa, idinto ta ninamnamada unay ti mangabac, immayda idia Baden a nacacawes cadagiti canginaan nga habito ken narangrang nga alalajas. Agcacangina dagiti taraonda, sinaganada dagiti canginaan a canen ken arac. Naigid-diat unay ti panagparang dagiti Reformador, ket cas ti kinanomo ti lamesaanda casta met ti kinnanda. Ti lalaki a nakidagusan ni Ecolampadio, nasaracanna iti panangsisimna kencuana idia siledna, nga isu canayon nga agadadal weno agcarcararag, ket iti dackel a siddaawna, impadamagna a ti hereje a cunada “nasingpet a tao.”

¹⁷D’Aubigne, b. 11, ch. 13.

Idiay conferencia, “ni Eck sitatangsit nga immuli iti pulpito a naarcosan iti nagarbo, ngem ni napacumbaba nga Ecolampadio, a nacapagananay iti nanumó, napilit a napan nagtugaw iti nagubal a banquito nga adda iti sangoanan ti casuppiatna.”¹⁸ Ti natinggaw a timec ni Eck ken ti di maputput a pammatalgedna pulos a di nagpalsi. Ti regtana napabileg gapu iti panangnammana iti pirac ken casta met iti dayaw; ta ti manalacnib iti pammati magungunaanto iti nawadwad a tangdan. No agcurang ti naimbag nga argumentona. punnoanna cadagiti sao a dakes, ken uray pay cadagiti panangilunod.

Ni Ecolampadio a naemma ken di agtalec iti bagina met laeng, adda butengna idi a makisuppiat, ket timmapug iti suppiat babaen ti napasnec a panangipapati “Awan bigbigec a sabali nga annuroten ti panangocom no di la ti sao ti Dios.”¹⁹ Nupay natacneng ken nanacman iti panagcucua, imparangrangna ti bagina met laeng a macabael ken natured. Dagiti Catolicos Romanos, cas cadawyanda, nagsammakedda cadagiti ugugali ti iglesia a cas pannacaautoridadda, ngem ti Reformador kimpet a sitatalinaed iti Nasantoan a Surat. “Ti ugali,” kinunana, “awan bilegna ditoy naciontayo a Suiza, no saan a mayalubog iti constitucion; ita, no maipapan iti pammati, ti Biblia isu ti constituciontayo. ”²⁰

[174]

Ti naggiddiatan dagiti dua a nagsuppiat saan a di adda naibun-gana. Ti natalna ken nalawag a panagrazon ti Reformador, a naimbap ken nanacman ti pannacaiparangna, nacaawia cadapiti isisip isuda a napbawinp a siluluksaw manipud cadapiti napanpas ken naariwawa a pappaparup ni Eck.

Ti suppiat naptulov iti sanpapulo ket walo npa aldaw. Apaman a nalpas, ti partido ti papa sitatalped a nanpipapati nga isuda ti nanopabac. Ti caadduan dagidi delepados inanamunpanda ti Roma, ket ti Concilio insawanpna a naabac dapiti Reformador, ket imbunannapna ti pannaaeaisinada apraman ni Zuinglio a panpuloda. manipud iti iglesia. Npem dagiti naibunpa ti conferencia imparangrangna no ania a banpir ti nanopabac. Ti suppiat nagbanag a pinaranp-ayna ti panggep ti Protestante, ket iti saan a mabayap iti calpasanna dapiti dadackel a ciudad ti Bern ken Basel kimmanaponda iti Reformacion.

[175]

¹⁸Ibid.¹⁹Ibid.²⁰Ibid.

11. Panagprotesta Dagiti Principe

Maysa cadagiti caimbagan a pammanecnec a naisawang gapu iti pagimbagan ti Reformacion, isu daydi Panagprotesta dagiti principe a Cristiano a taga Alemanian idia Concilio ti Spira idi 1529. Ti tured. pammati, ken kinatibker dagidi a lallaki ti Dios, nacagunod ti panagwayawaya ti panunut ken conciencia a maipaay cadagiti sumaruno a pana-wen. Ti panagprotestada isut nangted iti baro nga iglesia ti nagan a Protestante; dagiti principiona isudat “sustancia ti Kinaprotestante.”¹

Ti nasipnget ken mangamames nga aldaw dimteng iti Reformacion. Agpapanpay adda bilin ti Worms a nangibunannag a ni Lutero isut maysa a nasungit, ket imparitda ti pannacaisuro wenno ti panamati cadagiti doctrinana, ti pannacaicasaba ti sabali a religion impalubosda iti uneg ti imperio. Ni Apo Dios tinengngelna dagiti buyot a bimmusor iti pudno. Ni Carlos V adda caracarna a mangrumrumec iti Reformacion, ngem masansan a no ilayatna ti imana a cumabil, napilit a mangibaw-ing iti cabilna. Naulitulit a nagparang a cas la di maliclicanen ti dagus a pannacadadael dagiti amin a macaitured a bumusor iti Roma; ngem inton madanon ti cangitingitan a canito dagiti buyot ti Turkia rumautda iti bangir ti daya, wenno ti ari ti Francia. wenno uray pay ti papa met laeng, gapu iti imonda iti dumegdeg a kinadackel ti emperador, makigu- batda kencuana; ket iti casta, iti tengnga ti ringgor ken gulogulo dagiti nasnacion, ti Reformacion nabay-an a pimmgisa ken simmacnap.

Ti Concilio Sadi Spira

Nupay casta, iti camaudiananna, dagiti agtuturay ti papa inatipada dagiti ringgorda, tapno macapagcaycaysada a bumusor cadagiti Reformador. Ti Concilio sadi Spira idi 1526 intedna iti tunggal estado ti naananay a wayawaya cadagiti banbanag ti religion aginggat aggigimong ti concilio a sapasap; ngem apaman a nacalabas

¹D'Aubigne, b. 13, ch. 6.

dagiti peggad a gapu iti nacaitedan toy a palubos, ti emperador pinaayabanna ti micadua a Concilio a matiptipon idia y Spira idi 1529 maipanggep iti pannacaremec ti kinahareje. Dagiti principe mauyotandanto, babaen dagiti natalna a pamuspusan no mabalin, tapno makicapponda a bumusor iti Reformacion; ngem no saan a magunodan dagitoy ni Carlos nacasagana nga umamang iti campilan.

Dagiti Catolicos Romanos nalaus ti ragsacda. Nagaaduda a nagparang idia y Spira, ket imparangaranga ti nalatac nga ibubusorda cadagiti Reformador ken amin nga umanamong cadacuada. Kinuna ni Melancton, “Dacam dagiti maibilbilang a rugit ken root ti lubong; ngem ni Cristo agdumogto a cumita cadagiti naca-caasi a taona, ket ispalennanto ida.”² Dagiti principe ti evangelio a timmabuno idia y Concilio saanda a napalubosan a mangicasaba iti evangelio uray idia y bnlbalav da. Ngem dagiti umili sadi Spira nawawda iti sao ti Dios, ket nupav naparitanda, rinibribu dagiti napan nagdengngeg idia y capilla ti principe a taga Sajonia.

Daytoy pinapardasna ti idadateng ti cangitingitan a canito. Maysa a surat ti emperador impadamagna iti Concilio nga idinto ta ti resolucion a mangipalubos, iti panagwayawawa ti eon ciencia isut namataud cadagiti dackel a riribuc. kiniddawna a maucas coma. Tov di umisu nga aramid pinarasucna ti gura ken butenor dagiti naevangelioan a Cristiano.

Nalpasen idi nga impasdec ti linteg ti pannacaipalubos ti religien, ket dagiti estado a mamati iti evangelio inkeddengda a suppiaten ti pannacailupit dagiti calinteganda. Ni Lutero, idinto ta adda pay la iti babaen ti pawil, nga impatay ti bilin a naggaput Worms, saan a napalubosan nga agparang idia y Spira; ngem isut sinunoan dagiti catrabajoanna ken dagiti principe a binangon ti Dios a mangsalacnib iti trabajona iti daytoy a canito. Ni patay insinana idin ni natacneng a Federico a taga Sajonia, isu a nangsalsalacnib ken Lutero; ngem ni Duque Juan, a cabsatna ken sunona, siraragsac nga immawat iti Reformacion, ket nupay naayat iti talna, imparangaranga ti adu a bileg ken tured iti amin a banag a pagimbagan ti pammati. Kiniddaw dagiti papadi a dagiti estado nga immawat iti Reformacion paiturayanda coma nga awan curangna iti masacupan ti Roma. Iti

[177]

²D’Aubigne, b. 13, ch. 5.

sabali a bangir, dagiti Reformador kiniddawda ti wayawaya a nalpas a naiteden. Saanda a mabalin idi nga ituloc a ti Roma iturayanna manen dagiti estado nga immawat a siraragsac iti sao ti Dios.

Camaudiananna insingasingda, tapno adda pagnumoanda, a sadinoman a di pay nacaipasdecan ti Reformation, ti bilin a naggaput Worms maipapilitto a matungpal; ket “cadagiti disso a dagiti umili dida simmurot iti bilin ken dida mabalin nga anamungan a dida agpeggad nga umalza, awan coma ti maaramid a baro a reforma, awan coma ti pagsusuppiatan a punto a sagidenda, saanda coma a busoren ti pannacaaramid ti misa, awan coma ti Catolico Romano a palubosanda nga umaracup iti Kinaluterano.”³ Toy a bilin inanamungan ti Concilio, ket nacapagusto unav cadagiti pasurot ti papa a papadi ken Frailes.

No toy a bilin naipapilit coma ti pannacatungpalna, “ti Reformation dinanto mabalin ti agsacnap. .idiay awan pay ti nacaammammo kenecana, ket dina met mabalin ti maipasdec iti rabaw dagiti natangken a batay.. .idiay nacapananen ti Reformation.”⁴ Ti wayawaya ti panagsao maparitano. Awantot mapalubosan a panagconvertir iti sabali a pammati. Cadagitoy a pawil ken parit ti nakiddaw a pagrucnoyan a dagus dagiti gayyem ti Reformation. [178] Dagiti namnaraa ti lubong casda la araripatayanen idi. “Ti pannacaipasubli ti turay ti Roma.. .di bumurong ipasublinanto manen dagiti daan a panaglablabes;” ket nalacanton a masaracan ti maysa a tiempo a “mangileppas iti pannacadadael ti maysa a trabajo a nalpas a ginungun a sipipigsa” ti fauatismo ken susic.⁵

Idi nagimong ti partido a mangisakit iti evangelio tapno agbibin-nalacadda, nadismayada a nagkikinnita iti maysa ken maysa. Nagin-nintuudda iti maysa ken maysa, “Anianto ti aramiden?” Dadackel a cuestion nga agpaay iti sangalubongan ti adda idi nga agngangabit iti peggad. “Mayatto ngata dagiti panguloen ti Reformation nga agrucnoy, ken umannugot iti bilin? Idi nadanon daytoy a cangitingitan ti tiempo, tiempo nga agpaypayso a nacabutbuteng unay, amangan ti lacana coma idi a maitabbug dagidi Reformador iti dakes a dalan gapu iti argumentoda ! Mano a nasayaat a pambar ken naimbag a razon ti nabalinda coma a nasaracan a gapu iti pagrucnoyanda!

³D’Aubigne, b. 13, ch. 5.

⁴D’Aubigne, b. 13, ch. 5.

⁵D’Aubigne, b. 13, ch. 5.

Ngem nagasat ta nabigbigda a daytoy a cuestion naibatay iti maysa a principio, ket nagaramidda a sipapammati. Ania dayta idi a principio? Isut calinteg an idi ti Roma ti mangpilit iti conciencia ken mangiparit iti nawayaway a panaginintuud. Ti pannacaannugot ti naisingasing a maaramid bilangna tay panangbigbig a ti wayawaya ti religion maiwayang laeng idia nareforma a Sajonia; ket cadag-iti amin a sabali a Cacristianoan, maibilang a basol ti nawayang a panagintuud ken ti panamati iti baro a pammati, ket iti casta masapul a dusaen iti pannacaipisuc iti narugit a pagbaludan ken maipuur iti pasuc. Mabalinda aya idi nga anamungan ti pannacaipalubos ti panagwayawaya ti religion iti dadduma laeng a lugar? ken pai-warragawag a ti Reformacion nanginggan a mangconvertir? Daytoy caipapananna coma idi ti panangtallicud, iti dayta cangitingitan ti boras, iti panggep ti evangelio ken dagiti wayawaya ti Cacristianoan. ”⁶ Naimimbag laengen nga “isacrificioda ti isuamin, uray pay ti nacionda, saadda, ken ti biagda.”⁷ “Agmaditay nga umannugot itoy a bilin,” kinuna dagidi principe. “no maipapan iti conciencia awan turay ti adadu a bilang.” Imbunannag dagidi delegados: [179] “Daydi bilin idi 1596 isut nacautangantayo iti talna nga agdama a lac-amen ti imperio; ti pannacaucasna punnoennanto ti Alemania iti riribuc ken sussusic. Ti Concilio awan naimimbag nga aramidenna ngem ti panangtaginayonna coma iti wayawaya ti religion agiuggat maaramid ti sapsap a concilio. ”⁸ Ti panangsalacnib iti panagwayawaya ti conciencia isut annong ti estado. ket isu daytoy ti patingga ti autoridadna cadagiti banag a nareligionan. Isuamin a gobierno civil a mangpadas a mangpalinteg wenno mangipapilit ti pannacatungpal dagiti nareligionan nga annong babaen ti autoridad civil, ibabainna daydi principio nga inrupupir a sitatacneng dagidi naevangelioan a Cristiano.

Ni Ari Fernando, a pannacabagi ti emperador idia Concilio, nakitana a ti bilin pataudennanto ti nacaro a sussusic no saan a mauyotan dagiti principe nga umannugot ken mangsaranay keneuana. Anansata inaramatna ti laingna a manguyot, ta ammona unav a ti panangaramat iti pilit cadagiti casta a tattao macapatusonto ketdi cadacuada. “Immararaw cadagidi principe tapno awatenda coma ti

⁶Wylie, b. 9, ch. 15.

⁷D’Aubigne, b. 13, ch. 5.

⁸D’Aubigne, b. 13, ch. 5.

bilin, ket impatalgedna cadacuada a ti emperador mapagustoanto unay cadacuada.” Ngem dagitoy matalec a tattao adda binigbigda a turay a nangatngato ngem dagiti naidagaan, ket sisasalindegda a simmungbat, ” Agtulnogcamto iti emperador iti isuamin a banag a macapataginayon iti talna ken iti day aw ti Dios.”⁹

Iti sangoanan dagiti Concilio, impaedar ti ari iti principe ken cadagiti gagayvemna a ti bilin “nganngani maisuraten a cas la bilin ti emperador,” ket “ti la natda a mabalinda nga aramidenen isu ti panagrucnoyda a paiturayan iti caadduan.” Idi nasaona davtoyen pimmanaw idia concilio, ket saanna nga iniccan dagidi Reformador ti gundawayda nga agpanunut wenno sumungbat. “Barengbareng ti nagmamaayan ti panangibaonda ti delegado nga agdawat iti ari ti panagsublina. Ti la insungbatna cadagiti palpalawagda, “Daytoy a banag naikeddengen; ti panagrucnoyoyo isu laengen ti natda a maaramid.”

[180]

Pannacaibunannag ti Wayawaya ti Religion

Idinto ta saan nga impatpateg ni Fernando dagiti naconcienciaan a conviccionda, dagiti principe tininongda a dida icascaso ti caawanna, no di ket iparangda ti Protestada iti sangoa-nan ti concilio ti nacion nga awan tactac. Anansata nangisuratda ti napasnechan a palawagda, ket sada imparang iti Concilio :

“Agprotestacami babaen dagitoy a surat, iti sangoanan ti Dios, isu laeng a Namarsua, Mangtactacnnaynay, Mannubbot, ken Mangisalacantayo, ken isu nga Ocomtayo iti maysa nga aldaw, ken iti sangoanan dagiti amin a tao ken amin a parsua, ken agpaay cadatavo ken cadagiti cailiantayo a dicam anamungan wenno sumurot iti uray cascasano iti naisingasing a bilin, iti aniaman a banag a maicaniwas iti Dios, iti nasantoan a saona, iti nalinteg a concienciatayo, iti pannacaisalacan dagiti cararuatayo.”

“Ania! anamunganmi toy a bilin! Ipatatimi nga inton ti Manacabalin amin a Dios awisenna ti maysa a tao tapno ammoenna ti Dios, toy a tao dina met aya maawat ti pannacaammo iti Dios?” “Awan ti natalged a doctrina no saan a daydiay maitunos iti sao ti Dios....Ti Apo iparitna ti pannacaisuro ti aniaman a sabali a doctrina... .Ti Nasantoan a Surat rebbengnat mailawlawag babaen ti

⁹D’Aubigne, b. 13, ch. 5.

pannacaaramat dagiti sabali ken nalawlawag a texto;... .toy nasantoan a libro isut masapul ti Cristiano iti amin a banag, nalaca a maawatan, ket naisangrat a mangburac iti sipngget. Natinongmi, babaen ti graeia ti Dios, a saranayen ti nadalus ken mailaslasin a pannacaicasaba ti cacaisuna a saona, cas iti nailasud iti libro ti Daan ken Baro a Tula”, nga awan ti inaynayon kencuana a mabalin a maisupadi kencuana. Toy a Sao isut cacaisuna a kinapudno; isut natalged nga annuroten ti amin a doctrina ken amin a biag, ket uray caanoman dinatayto paayen wenno allilawen. Ti tao nga agbangon iti rabaw toy a cimienta macapagtacdero a maibusor iti amin a pannacabalin ti infierno, idinto nga amin dagiti kinaubbaw ti tao a timmacder a bumusor kencuana matnagdanto iti sangoanan ti Dios.” [181]

“Gapu itoy a razon iwadagmi ti sangol a naipatay cadacami.” “Ngem iti cabayatanna sigagagarcami a ti kinaturay ti emperador makipagricna coma cadacami a cas itay maysa a principe a Cristiano nga agayat iti Dios nga ipangpangrunana ngem amin; ket icarimi nga addacam a sisasagana a m’angited kencuana, a cas met cadacayo, naparabur nga appo, ti isuamin nga ayat ken panagtulnog a kiddawen ti umisu ken nalinteg nga annongmi.”¹⁰

Naimaldit a nauneg daytoy iti Concilio. Ti caadduanda napnoda iti siddaaw ken danag gapu iti tured dagitoy a protestante. Ti masacbayan nagparang cadacuada a cas la naririboc ken saan a natalged. Cas la di maliclican idin nga umay ti susic, ringgor, ken panagayus ti dara. Ngem dagidi Reformador im patalgedda ti kinalinteg ti panggepda, ket idinto ta nagtalecda iti tackiag ti Mannacabalin-amin, “napnoda iti tured ken tibker.”

“Dagiti principio a naguneg itoy agdindinamag a Protesta ...isudat sustancia ti Kinaprotestante. Ita toy a Protesta busorena ti dua a kinapalalo ti tao maipapan iti pammati: ti umuna isu ti pannakibibi-ang ti turay ti gobierno iti dina rebbeng coma a pakibibiangan, ket ti maicadua isu ti managipapilit nga autoridad ti iglesia. Iti saad dagitoy a kinapalalo, ti Kinaprotestante isaadna ti turay ti conciencia a nangatngato ngem ti turay ti ili, ket ti autoridad ti sao ti Dios nangatngato ngem ti makita nga iglesia. Iti umuna a lugar, lacsidenna ti turay ti civil cadagiti nadosan a banag, ket makitunos cadagidi mammadto ken apostol nga agcuna, ‘*Masapul nga umuna pay a*

¹⁰D’Aubigne, b. 13, ch. 6.

[182] *tulokcnmi ti Dios ngem ti tao.' ! Iti sangoanan ti corona ni Carlos V, itangcayagna ti corona ni Jesu-Cristo. Ngem adadda pay ngem daytoy, inkeddengna ti principio nga amin a sursuro ti tao rebbengdat paiturayan iti sao ti Dios. ”¹¹ Dagiti nagprotesta impapatida pay ti calinteganda a mangisawang a siwayawaya cadagiti conviccionda maipapan iti pudno. Saanda laeng a mamati ken agtulnog, ngem isuroda no ania ti iparang ti sao ti Dios, ket dida binigbig ti calintegan ti padi wenno turay ti ili a makibibiang. Daydi Protesta idiy Spira isut nasnecan a sacsi a maibusor iti di panangibibiang iti calintegan ti di careligionan, ken paunacaipapati ti calintegan ti amin a tao nga agdavdayaw iti Dios cas iti cuna ti coneiciada.*

Toy a palawag naibunannagen idi eua. Naisuraten iti lagip dagiti rinibribu, ket nailanad cadagiti libro sadi langit, ket sadiay awan tao a macapunas. Amin nga Alemanian evangelica inaracupna ti Protesta a cas mangisawang iti pammatina. Iti amin a disso dagiti tao nakitada itoy a palawag ti cari ti baro ken nasaysayaat a panawen. Kinuna ti maysa cadagidi principe cadagiti Protestante idiy Spira, “Sapay coma iti Mannacabalin-amin, isu a nangted cadacayo iti gracia, iti panangipaduyacyacyo a sipipigsa, siwayawaya, ken situtered, ta tagina. vonennacay coma iti casta a nacristianoan a kinalagda agingga iti aldaw nga awan patinggana.”¹²

No ti Reformation nayat coma a nagtantan tapno maki. gayyem iti lubong calpasan ti pannacagunodna iti naimbag bassit a gasat, saan coma a napudno iti aramidna a maipaay iti Dios ken maipaay keneuana met laeng, ket iti casta insapsapulna coma ti pan-naeadadaelna met laeng. Ti capadasan dagitoy natacneng a Reformador adda itedna a leccion a maipaay cadagiti amin a sumaruno a panawen. Ti awid ti panagtrabajo ni Satanas a maibusor iti Dios ken iti saona saan a nagbaliw; ket bumusor pay laeng ita iti pan-nacaaramid ti Nasantoan a Surat a eas ma. ngidalan iti panagbiag a cas iti ibubusorna idi maicasangapul ket innem a siglo. Itoy tiempotayo nacaadayutay unayen manipud cadagiti doctrina ken principioda ket adda pacasapulan ti panagsubli idi dackel a principio ti Protestante,—a ti Biblia ket ti Biblia laeng, ti annuroten ti pammati ken annongen. Ni Satanas agtartrabajo pay laeng nga aramatenna

¹¹Ibid.

¹²D’Aubigne, b. 13, ch. 6.

ti amin a pamuspusan a mabalin nga iturayan tapno magupedna ti nareligionan a wayawaya. Ti turay ti anticristo nga inwadag dagiti nagprotesta idia y Spira, adda ita nga agsapsapul ti pannacaisu- [183]
 bli ti napucaw a turayna a buyogen ti napabaro a pigsang. Ti casdi [184]
 met laeng a di raaisin nga isusurot iti sao ti Dios a naiparangrang idi nasken a tiempo ti Reformacion, isu laeng ti yan ti namnama ti [185]
 Reforma ita.

Ti Concilio Sadi Augsburg

Masapul idi a ti Reformacion maiparangto iti nadaydayag pay iti saclang dagiti manacabalin a tattao ti daga. Dagidi principe ti evangelio saanda a napalubosan idi cua a mavista iti sangoanan ni Ari Fernando, ngem naiccanda ti gundaway a mangiparang iti panggepda iti sangoan ti emperador ken dagiti naurnong a turay ti iglesia ken estado. Tapno mapagtalnana dagiti sussusic a nangrribuc iti imperio, ni Carlos V ginimongna ti Concilio idia y Augsburg iti sumuno a tawen calpagan daydi Protesta dia y Spira, ket iti daya a gimong impacdaarna nga isu met laeng ti agpangulo. Dagiti panguloen dagiti Protestante naayabanda a napan sadiay.

Dagidi principe ti Reformacion natinongda ti mangaramid ti maysa a palawag a sinurat, a mapacuyogan ti pammanecnec ti Nasantoan a Surat, tapno iparangda iti sangoanan ti Concilio; ket ti dinutocda a mangaramid itoy isu da Lutero, Melanchton, ken dagiti cadduada. Toy a Palawag isut inawat dagiti Protestante a mangisawang iti pammatida, ket naguurnongda tapno firmaanda ti napateg a documento.

Idi magna dagiti Cristiano a principe nga in agfirma iti Palawag, tiniped ida ni Melanchton a cuncunana, “Dagiti laeng teologos ken ministros ti mangisingasing cadagitoy a banag; isangrattay coma cadagiti sabali a banag ti autoridad dagiti manacabalin a principe ti daga.” Insungbat ni Juan a taga Sajonia, “Iparit coma ti Dios a lacsidennac. Natinongco nga aramiden ti nalinteg, ket diac icancano toy coronac. Tarigagayac nga ipaduyacyae ti Apo. Ti callogong ken cawesco a mangipakita iti kinaprincipec saanda unay napateg caniac a cas ti cruz ni Jesu-Cristo. ” Apaman a nasaona ti castoy, infirmana ti naganna. Kinuna ti sabali a principe idi pidutenna ti pluma a pagfirma, “No isut kiddawen ti pacaidayawan ni Apo Jesu-Cristo,

[186] sisasaganaaca mangtallicud cadagiti cu cuac ken ti biagco.”
 “Caycayatco a baybay-ar. dagiti iturayac ken dagiti estadoc, cay-
 cayatco a panawan ti daga dagiti animac a sisasarucodac,” kinunana
 nga intuloy, “ngem ti awatec ti aniaman a sabali a doctrina a saan
 a dagiti nailas-ud itoy a Palawag. ”¹³ Casta ti pammati ken tured
 dagidi a tattao ti Dios.

Dimteng ti naituding a tiempo a panagparangda iti sangoanan ti
 emperador. Ni Carlos V, a nacatugaw iti tronona, a linicmut dagiti
 elector ken principe dinengngegna dagiti Protestante a Reformador.
 Ti nacaipalawagan ti pammatida naiba. sa. Iti dayta nadaeg a gimong
 innagananda dagiti kinapudno a naevangelioan, ket intudoda dagiti
 allilaw ti iglesia ti papa. Nasayaat ti panagcunada a dayta nga aldaw
 “isu ti cadaclan nga aldaw ti Reformacion, ken isut maysa cadagiti
 cadayagan iti historia ti kina-Cristiano ken tao.”¹⁴

Cadagidi aldaw ni San Pablo, ti evangelio a gapu ti nacaibalu-
 danna castat pannacaiparangna iti sangoanan dagiti principe ken
 natacneng a tattao iti naimperioan a eiudad. Casta met ti naaramid
 itoy a canito, daydiay imparparit ti emperador a maicasaba manipud
 iti pulpito, naiwarragawag iti uneg ti palacio? daydiay imbilbilang
 ti adu a saan pay tumutup a denggen dagiti adipen, dinengngeg
 a sisididaaw dagiti agturay ken appo ti imperio. Dagiti ari ken
 dackel a tattao isudat nagdengngeg, dagiti nacacorona a principe
 isudat nangioasaba, ket ti sermon isu ti naarian a kinapudno ti Dios.
 “Nanipud idi tiempo dagidi apostol,” cuna ti maysa a mannurat,
 “uray caanoman awan pay dacdaekel a trabajo wenno nadaydayag a
 panangipaduyacyac. ”¹⁵

[187] Maysa cadagiti principio nga inrupurpir unay ni Lutero isu ti
 saan coma a panagpatulong iti turay ti gobierno tapno masaranay
 ti Reformacion, ket saan met a dagiti armas ti amangan, tapno
 pangsalacnib kencuana. Nagrag-o agsipud ta dagiti principe ti im-
 perio isudat nangipaduyacyae iti evangelio; ngem idi iwayangda ti
 panagcaycaysada a mangsalacnib, im bunannagna a “ti doctrina
 ti evangelio salacniban ni Apo Dios laeng nga isisuna. . . . Tung-
 gal nacurcurang ti pannakibiang ti tao itoy a trabajo, napigpigsanto ti
 ibibiang ti Dios a mangsalacnib keneuana. Amin dagiti napoliticoan

¹³D’Aubigne, b. 14, ch. 6.

¹⁴D’Aubigne, b. 14, ch. 7.

¹⁵Ibid

a panagannad nga insingasingda, iti panagkitana, nagtaudda iti awan serservina a panagdandanag ken iti uainbasolan a di panagtalec.”

¹⁶ Idi aguurnong dagiti nabileg a cabusor tapno ilupecda ti baro a pammati, ket cas la maasut dagiti rinibribu a campilan a bumusor kencuana, ni Lutero insuratna: “Ni Satanas iruruarna ti pungtotna; agtutulag a bumusor dagiti nadangkes a pontifice, ket amsandatay iti gubat. Bagbagaanyo dagiti tattao a makibacalda a situtured iti sangoanan ti trono ti Apo, babaen ti pammati ken eararag, tapno dagiti cabusortayo, a pinarucma ti Espiritu ti Dios, mapilitda coma nga agtalna. Ti cangrunaan a masapultavo, ti cangrunaan a trabajotayo, isu ti panagcararag; ipacaammoyo coma cadagiti tattao nga ita addadan a naisarang iti tadem ti campilan ken iti pungtot ni Satanas, ket agcararagda coma.”¹⁷

Ti pannacabalin a nangwagwag iti lubong idi pannaearamid ti Dackel a Reformacion rimmuar manipud iti nalimed a siled ti eararag. Idiay dagiti adipen ti Apo impabatayda dagiti sacsacada a binuyogan ti nasantoan a talna, iti bato dagiti carcarina. Cabayatan di bacal idiay Augsburg, ni Lutero “awan pinalabasna nga aldaw a di laeng nagcararag iti tallo nga boras ti cabassitan, ket dagita nga horas isudat paset dagiti casayaatan coma nga horas ti panagadal.”

Ni Apo Dios impangagna ti arararaw dagiti adipenna. Nangted ti parabur ken tured cadagiti principe ken ministro tapno masaranayda ti pudno a maibusor cadagiti agturay ti sipnget toy a lubong. Kinuna ti Apo, “Adtoy, siac icabilcot idiay Sion ti nangnangruna a bato ti iking, napili, napateg; ket dayta mamati keneuana, saanto a maibabain.”¹⁸ Dagidi Reformador a Protestante nagbangonda ken Cristo, ket dagiti ruangan ti infierno saanda a nabalin nga inabae.

[188]

¹⁶D’Aubigne, b. 10, ch. 14, (London ed.).

¹⁷D’Aubigne, b. 10, ch.14.

¹⁸1. Pedro 2:6.

12. Idiay Inglatera

Idi luclucatan ni Lutero ti naripcan a Biblia tapno iparangna cadagiti umili sadi Alemanian, ni Tyndale tigtignayen ti Espiritu ti Dios tapno aramidenna met ti casta idiay Inglatera. Ti Biblia ni Wicleff nayulog manipud iti Biblia iti saot Latin nga adut biddutna. Uray caanoman isnt saan a naimprenta, ket ti bayad dagiti kinopiar ti ima nangato unay iti casta a bassit laeng cadagiti nabacnang ken natacneng ti nacaala; ket maysa pay, agsipud ta isut imparit ti iglesia, bassit unav ti bilang dagiti naiwaras. Tdi 1516, maysa a tawen casacbayan ti panagparang dagiti capanunutan ni Lutero a maibusor iti indulgencia, ni Erasmo nalpasnan a pinaipnblicar ti Baro a Tulag iti saot Griego ken Latin. Ita ti damona a panna. caimprenta ti sao ti Dios iti sigud a pagsasaona. Iti daytoy a trabaje dagiti adu a biddut cadagiti immuna a snrsurat nacorregirda. ket ti bagasna naisawang iti nabatbatad. Isut nacaiturong iti adu cadagiti nagadal a tattao iti naimimbag a pannacaammoda iti pudno, ken nacaited ti baro a pigsa iti trabaje ti reforma. Ngem dagiti tao ti sapasap maparparitanda pay la idi unay iti sao ti Dios. Ni Tyndale isut nangituloy iti trabaje ni Wicleff a mangited ti Biblia cadagiti cailianna.

[189]

Idinto ta isut nagaget nga estudiante ken narcgta nga agsapnl iti pudno, naawatna ti evangelio manipud iti Testamento ni Erasmo iti saot Griego. Awan hutbutengua a nangicasaba iti eonviccionna, ket ingunamgunamna nga amin a doctrina maisudida coma iti Nasantoan a Surat. Iti ipappapati dagiti pasurot ti papa a ti iglesia isut nangted ti Biblia, ket iti casta ti iglesia laeng ti macabalin a mangilawlawag kencuana, castoy ti insungbat ni Tyndale: “Ammoyo no sino ti nangisuro cadagiti agila ti panagsapulda ti sidada ? Isu met la a Dios ti mangisuro cadagiti mabisin nga annacna ti panangsaracda ken Amada iti uneg ti Saona. Adayu nga intedyo cadacam ti Nasantoan a Surat, dacavo ketdi ti nangilemmeng kencuana cadacami; dacayo ketdi ti nangpuur cadagiti nangisuro kencuana, ket no nabalinyo coma, kinayatyo pay a puuran ti Nasantoan a Surat.”¹

¹D'Aubigne, b. 18, ch. 4.

Ti cascasaba ni Tyndale pinarasucna ti dackel a ngayangay; adu dagiti immawat iti pudno. Ngem dagiti papadi sisisiputda, ket apaman laeng a masibet ni Tyndale iti territorio sublatenda a dadaellen ti trabajona babaen dagiti panangamames ken panangkilkillo. Masansan a magunodda ti panggepda. “Ania ti maaramid?” insiddaawna. “No addaac iti maysa a lugar, ti cabusor samsamenna ti lugar a nasibtac. Diac mabalin ti adda iti isuamin a lugar. Oh! no dagiti Cristiano icutanda la coma ti Nasantoan a Surat iti bucodda a pagsasao, mabalinda coma a sarangten dagitoy sofistas. No awan ti Biblia saan a mabalin nga ipasdec dagiti tao a sapaap iti kinapudno.”²

Itan adda baro a napanunutna. “Dagiti Salmos,” kinunana, “indaniwda idiay uneg ti templo ni Jebova, iti pagsasao dagiti Israel; ket ti evangelio saanto aya a makisao met cadatayo it’ pagsasaotayo ditoy Tnglaterra? ... Basbassit aya ti silaw ii iglesia no agtengnga ti aldaw ngem iti agsapa?... Dagiti Cristiano masapul a basaenda ti Baro a Tulag iti pagsasao dagiti innada.” Dagiti doctor ken maestro ti iglesia nagsusupadida. Babaen ti Biblia laeng ti pacabalinan dagiti tao nga agsusurot iti pudno. “Ti maysa a tao mamati iti daytoy a doctor, ti sabali mamati iti daydiay. . . .Casano ngarud ti pananglasintay iti agsao iti nalinteg ken iti agsao iti nakillo?.. . Casano?... [190] .Pudno unay a babaen ti Sao ti Dios.”³

Ti Baro a Tulag iti Saot Ingles

Itan ti panggepna nga inrugina nga inayayat, nga isu ti panangtedna iti Baro a Tulag cadagiti umili iti bucodda a pagsasac, napatgedanen, ket isut sinangonan a trabajoen. Idinto ta napagtalaw manipud iti ilina gapu iti pannacaidadanes, napan idiay Londres ket idiay ti nangitulovanna ti trabajona iti mano a tiempo a di nasingsinga.

Ngem gapu iti kinaranggas dagiti Catolicos Romanos napilit manen a pimmanaw. Isuamin nga Inglatterra cas la nacarikep idi a bumusor keneuana, ket inkeddengna ti apan agcamang idiay Alemania. Ditoy ti nangirugianna ti pannacaimolde ti Baro a Tulag iti saot

²Ibid.

³D’Aubigne, b. 18, ch. 4.

Ingles. Namindua a napagsardeng toy a trabajo; ngem no iparitda ti pannacaimoldena iti maysa a ciudadari. mapan iti sabali.

Iti camaudiananna naeapan idiay Worms, isu a nangsaranayan ni Lutero iti evangelio iti sangoanan ti Concilio, idi saan pay unay nabayag iti masangoanan. Iti dayta daan a eiudad adda adu idi a gayyem ti Reformacion, ket ni Tyndale intuloyna sadiay ti trabajona nga awanen ti laplapped. Iti saan a mabayag adda agtalloribu a copia ti Baro a Tulag a nalpas, ket iti dayta met la a tawen nangaramidda manen ti sabali pay.

Ni Tyndale nayawat iti imima dagiti cabusorna, ket naminsan a nagsagaba ti pannacabalud iti adu a bulan. Iti camaudianan sinacsianna ti pammatina gapu iti ipapatavna a cas maysa a martir; ngem dagiti armas nga insaganana nacatulongda cadagiti sabali a soldado a makirupac iti amin a panawen agpa panpay itoy tiempotayo.

[191] Ni Latimer manipud iti pulpito ingunamgunamna a ti Biblia rebbengnat mabasa iti pagsasao dagiti umili. Da Barnes ken Frith, a matalec a gagayyem ni Tyndale, timmacderda a mangsaranay iti pudno. Sa simmaruno dagiti Riddleys ken Cranmer. Dagitoy a pangulo ti Reformacion nga Ingles isudat de adal a tattao, ket ti caadduanda nabigbigda a nangato a tattao gapu iti kinaanep ken kinasingpetda nga agtungpal iti comunion Ro mana. Ti pannacaammoda cadagiti palimed ti Babilonia, isu pay ti namapigsa iti pammanecnecca a maibusor iti Babilonia.

Ti naindaclan a principio a sinarsaranay dagitoy a Refor. mador— nga isu met laeng ti pinati dagiti taga Valdenses, ken da Wicleff, Lutero, Zuinglio. ken dagiti kimmanapon cadacuada — isu ti di mariro nga autoridad ti Nasantoan a Surat a cas pagannurotan ti pammati ken aramid. Naglicudanda ti calintegan dagiti papa, concilio, amma, arari, a mangituray iti conciencia no maipapan iti religion. Ti Biblia isut autoridadda, ket gapu cadagiti isursurona suutenda dagiti amin a doctrina ken amin nga ipapatida. Ti pammatida iti Dios ken iti Saona isut nangsaranay cadagitoy nasantoan a tattao idi inyawatda ti biagda idiay pagpuuran a pasoc. “Agliwliwaca,” kinuna nga in_ laaw ni Latimer idi cadduana a martir idi nganngani pagulimeken dagiti apuy ti timeccda, “gapu ti gracia ti Dios, sin-

dian. ta iti daytoy nga aldaw ti maysa a silaw ditoy Inglaterra, ket namnamae nga uray caanoman dinto maeddep.”⁴

Idiay Escocia

Idiay Escocia dagiti bukel ti kinapudno nga inwaras da Columba ken dagiti cadduana uray caanoman saanda a nadadael amin. Iti ginagasut a tawen calpasan ti panagrucnoy dagiti iglesia ti Inglaterra iti Roma, dagiti iglesia sadi Escocia tinaginayonda ti wayawayada. Nupay casta, idi maicasangapulo ker dua a siglo, ti kinapapa naipasdec ditoy, ket awanen ti nacion a naululpit ti panangiturayna. Awanen ti van idi ti nacarearo a sipnget. Nupay casta dimteng dagiti sinamar ti lawag a nangsilnag iti sipnget, ken nangipanamna iti umay nga aldaw. Dagiti ag Lollards, a naggaput Inglaterra agraman ti Biblia ken dagiti sursuro ni Wicleff, adut naitulongda iti pannacataginayon ti ponnacaammo iti evangelio, ket tunggal siglo adda saccina ken martirna.

[192]

Idi panangrugi ti Dackel a Reformacion immay dagiti sursurat ni Lutero, ket sa immay ti Baro a Tulag iti saot Ingles a sinuratan ni Tyndale. Idinto a di nadnadlaw dagiti papadi, dagitoy a babaonen siuulimecda a limmasat cadagiti bantay ken tay-ac, ket pinarayrayda a pinagbalin a baro a biag ti silaw ti kinapudno a nganngani naeddep idiay Escocia, ket sinatsatdn ti trabajo nga inaramid ti Roma iti aguppat a gasut a tawen a panangupupitna.

Iti casta ti dara dagiti martir nacaited ti baro a pigsa toy a tignay. Dagidi pangulo a Catolico, idinto ta nadlawda ti peggad a mangamames iti panggepda, inyegda iti pagpuuran ti dadduma cadagiti catacnengan ken cadayawan nga annac ti Escocia. Pulpito ketdi ti inaramidda, ta nangngeg iti amin a daga dagiti sao a nagwayaway manipud eadagitoy matmatay a sacsi, ket pinabilegda dagiti cararua dagiti umili nga agpakinakem a mangibelleng cadagiti cawar ti Roma.

Da Hamilton ken Wishart, isuda a principe iti cababalin ken nacayanacan, agraman atiddug a bilang dagiti napacumbaba nga adalan inyawatda ti biagda idiay pasuc a pagpuuran.

Ni Juan Knox pinanawanna dagiti ugugali ken palpalimed ti iglesia, tapno agbussog iti kinapudno ti sao ti Dios; ket ti sursuro ni

⁴“Works of Hugh Latimer,” Vol 1, p. XIII (ed. Parker Society).

Wishart pinalagdana ti pakinakemna a mangbaybay-a iti comunion ti Roma, ket sa makitipon cadagiti maidaddadanes a Reformador.

Idi idagdag dagiti cadduana ti panangawatna iti saad ti kinapredicador, nagbuteng nga umawat itoy a baclayen, ket sa la immannugot calpasan ti adu nga aldaw a panagpacnina ken napait a pannakigubalgubalna kencuana met laeng. Ngem apaman nga inawatna ti saad, intuloyna ti trabajona a binuyogan ti pakinakem a natibker ken tured a di maublag bayat ti caadda ti biagna. Toy nalinteg ti pusona a Reformador dina kinabuteng ti rupa ti tao. Dagiti apuy ti kinaraartir, a pinasgedandan iti liclicmutna, pinapartacda ketdi ti anepna tapno rumegregta.

[193] Idi inyegda ni Knox iti sangoanan ti reyna ti Escocia, nga iti sangoanan dayta a reyna adu a pangulo a Protestante ti napacapuy ti reggetda, ni Juan Knox saan a nagsarimadeng a nanaesi iti pudno. Isu saan idi a paabac gapu iti ayayo; saanna nga inlemmengan dagiti pammutbuteng. Impabasol ti reyna keucuana ti kinahereje. Insurona dagiti umili nga umawat ti maysa a religion nga iparit ti estado, kinuna ti reyna, ket iti casta nasalungasingna ti bilin ti Dios a mangituyang iti isusurot dagiti paiturayan cadagiti principeda. Ni Knox sititibker a sim. mungbat:

“No casano a ti nalinteg a religion saan a naggapu cadagiti nailubongan a principe ti sigud a pigsana wenno autoridadna. no di ket naggapu laeng iti agnanayon a Dios, casta met a saan nga incapilitan cadagiti paiturayan ti panangyannurotda ti re. ligionda iti gartem dagiti principeda. Ta masansan a dagiti principe isudat canengnengan cadagiti amin a sabsabali no maipapan iti pudno a religion ti Dios... .No amin dagidi caputotan ni Abraham simmurotda coma iti religion ni Faraon, isu a nangituray cadacuada, dawatec kenca, Senora, ania a kita ti religion coma ti adda ditoy lubong idi? No amin a tao idi tiempo dagiti apostol simmurotda coma iti religion dagidi emperador ti Roma, ania eoman a kita ti religion ti adda ditoy rabaw ti daga? Anansata, Senora, mabalinmo nga awaten a dagiti paiturayan saan nga incapilitan a surotenda ti religion dagiti agturayda, nupay maibilin cadacuada ti panagtulnogda cada cuada.”

Kinuna ni Maria, “Sica ipatarusmo dagiti Sursurat iti maysa a pamayan, ket isuda (dagiti mangisuro iti Catolica Romana) ipatarusda iti sabali a pamayan; sino ngarud ti patiec, ket sine ti mangipato?”

“Rebbengmo a pasien ti Dios, isu a nabatad ti panangisawangna iti saona,” insungbat ti Reformador; “ket ti adda iti law.as ti isuro kenca ti Sao ti Dios, dimo rebbeng a pasien ti maysa wenno ti sabali. Ti sao ti Dios nabatad a maawatan nga uray isisuna; ket no cas adda agparang a nasipngget iti maysa a disso, ti Espiritu Santo, isu a dina caniwasen ti bagina met laeng uray caanoman, isut ilawlawagna iti nabatbatad iti sabali a disso, tapno awan coma ti maduadua no saan la a daydiay mangipatangken a matda a nanengneng.”⁵

[194]

Casta dagiti pudno nga insawang ti awan butengna a Reformador iti pagdengngeg ti reyna, uray pagpeggadan ti biagna. Tinaginayonna ti casta met laeng a di maublag a tured, ket nagcarcararag ken nakiruprupac iti pannakidangadang ti Apo, aginggat nawayawayaan ti Escocia manipud iti Kinapapa.

Ti Inglatterra Awatenna ti Kinaprotestante

Idiay Inglatterra ti pannacaipasdec ti Kinaprotestante a cas religion ti nacion, pinacapuyna ti panangidadanes, nupay dina pinasardeng ti panangidadanes. Nupay adu cadagiti doctrina ti Roma ti indianda, saan a bassit ti imbatida cadagiti formana. Linacsidda ti papa a cas cangatoan a turay, ngem iti saadna incabilda ti ari a cas pangulo ti iglesia. Iti culto a maaramid iti iglesia adda pay la adayu a pacaigiddiatanna idi kinadalus ken kinalibnos ti evangelio. Ti dackel a principio ti libertad religiosa saanda pay a naawatan. Nupay dagiti nacabutbuteng a kinadawel nga inaramat ti Roma a maibusor iti kinahereje inulit met dagiti turayen a Protestante ngem manmano ti panangaramatda, nupay casta ti calintegan ti tunggal tao nga agdaydayaw iti Dios cas mayannurot iti cuna ti concien-ciana, dida binigbig. Naibilin cadagiti isuamin nga awatenda dagiti doctrina ket salimetmetanda dagiti forma ti panagdaydayaw nga intuyang ti naipasdec nga iglesia. Dagiti cumaniwas nagsagabada ti pannacaidadanes, iti ginasgasut a tawen, a binuyogan ti basbassit wenno dackel a kinadawel.

Manen, cas idi aldaw dagidi apostol, ti pannacaidadanes nagbalin a nacaparang-ay ketdi iti evangelio. Iti uneg ti maysa a macarimon a pagbaludan a napno cadagiti managbasol ken criminal, ni Juan Bunyan immanges iti nailangitan nga angin; ket idiay ti nagisuratanna

⁵“Works of John Knox.”

ti nacascasdaaw a librona a nangipintaanna ti panagviaje ti agpag-pagna manipud iti daga a pacapucawan nga agturong iti ciudad a nailangitan. Iti nasuroc a duagasut a tawen dayta a timec a nag-gapu iti pagbaludan ti Bedford nakisao iti puspuso dagiti tattao a binuyogan ti macatignay a pannacabalin. Dagiti libro ni Bunyan a “Pilgrim’s Progress” ken “Grace Abounding to the Chief of Sinners” naeaiturongda cadagiti adu a sacsaea iti dalan ti biag.

13. Ni Whitefield ken Dagiti ag Wesley

Ti dackel a principio nga inrupupir a sitatacneng dagiti naidadadanes a Puritano sadi Inglatera idi siglo XVII,—a ti kinapudno rumang-ay; ket dagiti Cristiano sisasaganada coma nga umawat iti amin a lawag a mabalin nga agsilnag manipud iti nasantoan a sao ti Dios, — linipatan dagiti putputotda. Dagiti iglesia Protestante, a naparaburan unay nga immawat cadagiti bendicion ti Reformacion, nagcurangda iti panagtuloyda a magna iti dalan ti reforma. Xumau-pay iti nadumaduma a tiempo adda sumagmamano a matalec a tattao a timmacder a nangiwaragawag iti baro a pudno, dagiti caadduan napnecca a namati iti cas ti pinati dagiti dadackelda ken nagbiag iti cas ti panagbiag dagiti ammada.

Ti religion limmaad manen a nagbalin a formalismo, ket dagiti ulbod ken ananito, isuda a miidian coma no nagtuloy ti iglesia a nagna iti silaw ti sao ti Dios, ingaesda ken inayayatda. Ti iglesia inrupupir ken sinarsaranayna ti ugugali, lugar nga inrupirna “ti pammati a naminpinsan a naited cadagiti sasanto.”¹ Casta ti pan-nacaipababa dagiti principio a nagtacderan dagiti Reformador ken gapu iti nagsagabaanda iti adu.

Idi siglo XVIII iti mayasa a tiempo ti dackel a sipngget a nae-spirituan, ni Whitefield ken dagiti Wesley nagparangda a cas nagiggem iti silaw ti Dios. Babaen ti turay ti naipasdec nga iglesia, dagiti umili sadi Inglatera limmaad unay ti nareligionan a casasaadda iti casta a narigat nga ilasin ida cadagiti pagano. Ti Natural a religion isut pagayayat idi a basbasaen dagiti pastor, ket isut caaduan idi a paset ti teologiada. Dagiti nangatngato a clase ti tao umsienda idi ti kinasingpet, ket intangtangsitda ti caaddada a nangatngato ngem iti panpanagananda ti fanatismo. Dagiti nababbaba a clase addada idi iti nalaus a kinanengneng, ket natdada a nabay-bayan iti vicio, idinto a ti iglesia awan tured wenno pammatinan a mangitangcayag iti naipababa a panggep ti kinapudno.

[196]

¹Judas 3.

Ti dackel a doctrina ti pannacajustificar gapu iti pammati, nga insuro ni Lutero iti nabatad unay, nagistay entero a nalipatan ; ket naisucat ti principio ti Roma a panangitalec ti pannacaisalacan cadagiti naimbag nga araramid. Ni Whitefield ken dagiti Wesley, isuda a camcameng idi ti naipasdec nga iglesia, napasnecca idi nga agsap-sapul iti parabur ti Dios, ket naisuro cadacuada a mabalinda a gun-oden daytoy babaen ti panagbiag a nasingpet ken panangsalimetmet cadagiti alalagaden ti religion.

Idi nagsakit ni Carlos Wesley iti naminsan, ket namnamaenna a matayen iti makiit, napagsaludsudan no ania ti nangibatayanna ti namnamana iti biag nga agnanayon. Ti insungbatna, “Impanco ti casayaatan a cabaelac iti panagservic iti Dios.” Agsipud ta ti gayyem a nagsaludsud saan unay napnec iti sungbatna, kinuna ni Wesley, “Ania! Saan aya nga umdas dagiti araramidco a pangibatayac iti namnamac? No tacawannac cadagiti araramideo, awan sabalin a pagcammatalcac.”²

Casta idi ti kinapuscol ti sipnget a nagtalinaed iti iglesia. ket inlingedna ti pannacaicaro ti basol, tinacawanna ni Cristo iti gloriana, ket inturongna dagiti isisip ti tattao manipud iti ca. eaisuna a namnama ti pannacaisalacan,—nga isu ti dara ti na. ilanza a Mannubbot.

[197] Calpasan ti pannacaorden da Juan ken Carlos Wesley a cas ministro, naibaonda a misionero sadi America. Adda kinaluganda iti vapor a sangacuyogan a Moravianos. Idi addada iti dalan, nasarangetda ti napigsa a bagyo, ket ni Juan Wesley, idinto ta nasarangetna ni patay, naricnana a saan pay a seguro nga adda keneuana ti talna ti Dios. Ngem iti sabali a bangir dagidi Moraviano imparangda ti kinalinac ken talec a di amammo ni Wesley.

Cunana nga idi magudduada ti Salmo a nangirugianda ti cultoda, dimmugudug ti baybay, ginay-abna a pinersapersay ti lavag, linapunosna iti danum ti sasacayan, ket simrec ti danum iti uneg ti sasacayan, a cas lattay alimunennacam idin ti nalawa a taaw. Ti nacabutbuteng nga ickis nangrugi iti gimong dagiti Ingles. Dagiti Moraviano intuloyda ti nagsanta a sitatalna. Iti calpasan daydi sinaludsudco iti maysa cadacuada, ‘Saancay a nagbuteng?’ Insungbatna. ‘Agyamanac iti Dios, ta saanac a nagbuteng. ! Insaludsudco,

²Whitehead, John, “Life of the Rev. Charles Wesley,” p. 102 (2d Am. ed. 1845).

‘Ngem dagiti babbai ken ubbingyo saanda a nagbuteng?’ Insungbatna a sipapacumbaba, ‘Saan; dagiti babbai ken ubbingmi saanda a mabuteng a matay!’³

Idi nacadanondan idiaiy Savannah, ni Wesley nakipagtaeng iti bassit a tiempo cadagiti Moraviano, ket natignay unay iti Nacristianoan a cababalinda. Calpasan ti panagawidna idiaiy Inglatera dimteng iti nalawlawag a pannacaawatna iti kinapudno a mavannurot iti Biblia. Isu nalawlawagan a masapulna a baybayan ti isuamin a panagcammatalecna iti bucodna nga aramid iti pannacaisalacanna. ket masapul nga agcammatalec nga entero iti “Cordero ti Dios a maugiccat ti basol ti lubong.” Iti naminsan a panaggigimong ti sociedad dagiti Moraviano idiaiy Londres, binasada ti maysa a sao ni Lutero, a mangsarita iti panagbalbaliw nga arainiden ti Espiritu ti Dios iti uneg ti puso ti mamati. Idi madama nga agdengdenggeg ni Wesley, naparubrurub ti pammati iti uneg ti cararuana. “Naricnac ti nacascasdaaw a pannacapapudot toy pusoc,” cunana. “Naricnac ti pinagtalecco ken Cristo, ken Cristo laeng, a maipaay iti pannacaisalacan: ket adda pammatalged a naited caniac, a pinunasna dagiti basolco, ket insalacannac iti linteg ti basol ken patay.”⁴

[198]

Cabayatan dagiti napaut a tawen a pannakibacbacal a nabannog ken nadueot — tawen a panaglac-am ti rigat ti bagi, ken umsi ken pannacaipababa, — ni Wesley sitatalimudoc a nangtonton iti maymaysa a panggepna nga isu ti panagsapulna iti Dios. Ita, isut nasaracannan; ket nasaracanna a ti parabur a nagbanbannoganna a gunoden babaen ti carcararag ken panagayayunar, ken panangted ti limos ken panangimut iti bagi. isut maysa la a sagut. a maited “nga awan ti pirac, ken awan ti bayad.”

Apaman a naipasdee ti pammati ken Cristo, naparayray ti tari-gagay ti entero a cararuana a mangiracurac iti isuamin a disso ti pannaecaammo iti nagloriaan nga evangelio ti awan baybayadna a graeia ti Dios. “Ti isuamin a lubong idi ti kitkitaec a territorioc,” kinunana.

Ti biag ni Wesley naisangrat iti pannacaicasaba dagiti daekel a kinapudno nga inawatna,—ti pannacajustificar gapu iti pammati iti mangabbong a dara ni Cristo, ken ti mangpabaro a pannaecabalin ti

³Whitehead, “Life of the Rev. John Wesley,” p. 10, (Am. ed. 1845).

⁴Whitehead, “Life of the Rev. John Wesley,” p. 52, (Am. ed. 1845)

Espiritu Santo iti puso. ket mangpataud ti bunga iti maysa a biag a tumunos iti pinagpatulad ni Cristo.

Puon ti Sao a Metodista

Da Whitefield ken dagiti Wesley nasaganada a maipaay iti trabaja gapu iti nabayag ken naasaas a pannacaricnada iti easasaadda a napucaw; ket tapno mabalinda ti agibtur iti rigat a cas naimbag a soldado ni Cristo, nairuamda iti pudot ti pannacaumsi, pannacaababi, ken pannacaidadanes, idi addada ili universidad sadi Oxford ken idi sumrecda iti kinaministro. Isuda ken dagiti sumagmamano a nangisakit cadacuada pinanpanaganan ida dagiti nasabrac a caadaland, iti Metodista,—maysa a nagan nga itoy agdama a tiempo isut ibilbilang a nadayaw ti maysa cadagiti cadaclan a denominacion sadi Inglatera ken America.

[199] Dagidi Metodista idi immununa nga aldaw, nagibturda ti pannacaumsi ken pannacaidadanes, nga impalac-am cadacuada dagiti camcameng ti iglesia ken dagiti awan religionda nga agpadpada isuda a naparasuc gapu iti inaramidda a pangkilillo. Naisaelangda iti sangoanan dagiti pangocoman ti Justicia— a justicia la iti nagan, ta natacon ti kinajusticia cadagiti pa. ngocoman iti dayta a tiempo. Masansan a nagsagabada gapu iti panangrangas dagiti nangidadanes cadacuada. Naminano a da ras a ni Juan Wesley naitarayanna ti patay gapu iti milagro ti caasi ti Dios. Idi naparasuc ti gura dagiti mangriribuc a tattao a maibusor kencuana, ket cas la awan dalanen a pagtarayan, adda maysa nga angel iti forma ti tao. nga immay iti sibayna, ket dagiti mangriribuc a tattao napa-sunodda, ket ti adipen ni Cristo limmasat a sitatalged manipud iti lugar a napeggad. Adda mangriribuc a tattao a maraalaybalay, ket nagdadaelda cadagiti alalicamen ken cucua, ket sinamsamda dagiti caycayatda, ket rinanggasanda a siuulpit dagiti lallaki, babbai, ken ubbing. Cadagiti dadduma a tiempo, nagipaskinda cadagiti pacdaar, a mangawis cadagiti agtarigagay a tumulong a mangdadael cadagiti tawa ken agtacaw cadagiti balbalay dagiti Metodista, tapno aggigimongda iti nadutoc a tiempo ken disso. Dagitoy nalatac a pannacasalungasing ti linteg ti tao ken linteg ti Dios nga agpadpada napanpanuynuyanda a di nababbabalaw. Agsasaruno ti panangidadanesda iti maysa nga ili a ti la babacna isu ti panagsapulna a

pagturongen dagiti sagsaea dagiti managba sol manipud iti dalan ti pannacapucaw nga agturong iti daná ti kinasanto.

Ti Naespirituan a Pannacaipababa ken ti Gapuna

Ti naespirituan a pannacaipababa a naiparangarang idiay Inglaterra casacbayan unay ti tiempo ni Wesley, isut bunga a naisangsangayan ti sursuro dagiti Antinomiano. Adu dagiti nangipapati a ni Cristo rinacragna ti linteg a moral, ket iti casta dagiti Cristiano saanda a mapiliten a mangtungpal kencuana ket ti maysa a mamati mawayawayaanen iti “panangadipen dagiti naimbag nga araramid.” Dagiti dadduma, nupay annugotenda ti kinaagnanayon ti linteg, imbunannagda a dagiti ministro sa-anda a masapulen nga ibalacad cadagiti tattao ti panagtulnogda cadagiti bilbilinna, agsipud ta dagiti pinili ti Dios a maisalacan “magutugotdanto nga agimbag ken agsingpet gapu iti di matngelan a pigsa ti gracia ti Dios,” idinto a dagiti nakedngan nga agdakes lattan nga agnanavon “awan pannacabalinda nga astulnog iti linteg ti Dios.”

[200]

Cas pangsungbatna iti impapatida nga idi ipapatay ni Cris to dagiti sangapulo a bilin ti Dios naracracda metten a naicuyog iti linteg ti ceremonia, ni Wesley kinunana: “Ti linteg a moral, a nailas-ud iti sangapulo a bilin ken impatungpal dagiti mammadto, saanna nga iniceat. Saan nga isut panggep ti yaayna ti panangracragna iti aniaman a paset daytoy. Daytoy isut maysa a linteg nga uray caanoman dinto maraerac, linteg ‘nga agtaeder a silalagda a cas matalec a sacsi sadi langit.’ ” Daytoy adda nanipud idi punganay ti lubong, a naisurat, ‘saan nga iti tapi ti bato,’ no di ket cadagiti puspuso dagiti amin nga an. nac ti tattao. idi cagapgapuda manipud iti imima ti Namarsua. Ket numanpay dagiti letra nga iti naminsan insurat ti ramay ti Dios ita kinirokiro ti basol ti adu a pasetda, nupay casta saan a mabalin a mapunasda amin, no adda la ket aniaman a pannaraammotayo iti naimbag ken dakes. Tunggal paset toy a liuteg masanul a matda nga incapilitan ti pannacatungpalna cadagiti amin a tao, ken cadagiti amin a panawen; a cas itay saan a naibatay iti tiempo wenno lugar, wenno aniaman a sabali a banag nga agbaliwbaliw, no di ket iti naturaleza ti Dios, ken iti naturaleza ti tao, ken iti di agbaliw a relacionda iti maysa ken maysa.

“‘Saanac nga immay a mangracrac, no di ket mangtungpal.’ ... Awan ti duadua, a ti cayatna a sawen daytoy isut (tapno mayannatup iti isuamin a sinaona nga immuna ken simmaruno), —immayac tapno ipasdecco ti linteg iti kinapunnona, agpapanpay maisupadi iti amin a pananglawlawag dagiti tao: immayac a mangibatad ken mangilawag ti aniaman a na sipngget wenno di maawatan keneuana: immayac a mangibunannag iti pudno ken naananay a caipapanan ti tunggal paset dayta a linteg; tapno maipakita ti caatiddag ken caacaba, ken ti entero a calawa, ti tunggal bilin a nailasud idiyay, ken ti ca- ngato ken cauneg, ti di matucod a kinasudi ken kinaespirituna iti amin a ramramitna. ”⁵

Ni Wesley imbunannagna ti naananay a panagtunos ti linteg ken ti evangelio. ” Iti casta, adda nadecket unay a panagcadcaddua ti linteg ken ti evangelio, cas ti cadecketan a mabalin a panunuten. Iti maysa a bangir. ti linteg cancanayon nga agararamid ti dalan nga agturong iti evangelio. ket ipatpaturongnatayo iti evangelio; iti sabali a bangir, ti evangelio cancanayon nga iturturongnatayo iti apagpagisu a pannacatangpal ti linteg. Cas pagarigan, ti linteg kiddawenna cadatavo ti panagavattav iti Dios, ti panagayattay iti padatayo a tao, ken ti panagbalintay a naemina, napacumbaba, wenno nasantoan. Maricnatayo a di tav umdas a mangaramid cadagitoy a banag;; wen, ket ‘no tao laeng dina mabalin nga aramiden daytoy:’ ngem ma_ kitatayo ti maysa a cari ti Dios a mangted cadatay iti dayta nga ayat, ken mangaramid cadatay a napacumbaba, naemma, ken nasantoan: petpetantay toy nga evangelio, dagitoy naimbag a damag; ket maaramid cadatayo cas mayannurot iti pammatitayo; ket ‘ti kinalinteg ti linteg matungpal cadatayo,’ gapu iti pammati nga adda ken Cristo Jesus. ...

“Idiyay cangatoan nga intar dagiti cabusor ti evangelio ni Cristo,” kinuna ni Wesley, “adda dagitav silalatac ken sibabatad a ‘mangocom iti linteg’ ket ‘agsaoda ti dakes maipapan iti linteg:’ isuda a mangisuro cadagiti tao a mangsalungasing (mangiccat, mangpalucay, mangucas iti pannacatangpal) saan laencer a ti maysa cadagiti cabassitan wenno cadackelan a bilin ti lintep:, ngem isuamin a bil-bilin iti maminpinsan. . . . Cadagiti amin a banag a cacucuyog toy napigsa nga allilaw, ti ma. capasiddaaw unay cadacuada isu daytoy.

⁵Wesley’s Works, Sermon 25.

a dagidiay a naitabugen kencuana, patienda unay a padayawanda ni Cristo babaen ti panangiwallagesda iti lintegna, ket padpadayagenda ti saad ni Cristo idinto a daddadaelenda ti doctrinana ! Wen, isut dayawenda a cas ti pinangdayaw ni Judas idi kinunana, ‘Salunat Mannursuro, ket isut inagcanna.’ Ket mabalinna met a cuna iti tunggal maysa cadacuada, ‘Iti maysa nga agec iyawatmo toy Anac ti tao?’ Awan sabalin no di bilangna tay panangyawa Kencuana a buyogen ti maysa nga agec, no sasawen ti maipapan iti darana, ket áa iccaten ti turayna; no iccaten ti pateg ti aniaman a paset ti lintegna, gapu iti panagparparang a parang, ayen ti evangeliona. Ket awan met ti sinoman a macatalaw itoy a maipabasol, no icasabana ti pammati iti aniaman a pamayan nga agturong iti natarus wenno naricus a ramramit ti panagsalungasing; ken mangicasaba ken Cristo tapno maucas, wenno mapacapuy iti uray cascasano, ti cabassitan cadagiti bilbilin ti Dios.”⁶

[202]

Cadagiti nangipapilit a “ti pannacaicasaba ti evangelio sungbatanna dagiti amin a panggep ti linteg,” sinungbatanna ti castoy: “Dicam patien daytoy. Daytoy saanna a masungbatan ti umuna a panggep ti linteg, nga isu ti panangbabalawna cadagiti tattao iti basol, ti pananglucagna cadagidiay nga adda pay laeng a matmaturog iti igid ti derraas ti infierno.” Ni apostol Pablo ibunannagna, “gapu iti pannacaaramat ti linteg umay ti pannacaammo iti basol;” “ket aginggat mababalaw ti tao iti basol, sananto la maricna a pudno ti pannacasapulna iti mangabbong a dara ni Cristo.. ‘Dagiti nacaradcad,’ cas kinuna ti Apo met laeng. ‘awan ti pacasapulanda iti mangngagas, no di dagiti masakit.’ No casta ngarud isut nacaangangaw no igavatan ti mangngagas dagidiay a nacaradcad, wenno dagidiay mangipagarup iti bagbagida nga isudat nacaradcad. Masapul nga umuna pay a convencerem ida nga addada a masakit; ta no saan a casta, saandanto a pagyamanan ti bannogmo. Ket padana met a nacaangangaw nga igay-at ni Cristo cadagidiay nga awan sakit ti pusoda, isuda nga uray caanoman saanda a nagladingit. ”⁷

Iti casta idinto nga incascasaba ni Wesley ti evangelio ti gracia ti Dios, isu, cas ti maestrone, sinapulna ti “pammadaekel iti linteg, ken padayawenna. ” Inaramidna a simamatalec ti trabajo nga inted

⁶Wesley’s Works, Sermon 25.

⁷Wesley’s Works, Sermon 35.

[203] ti Dios kencuana, ket nagloriaan dagiti bunga a naipalubos kencuana a kitaenna. Idi aggibus ti panagbiagna a nasuroc a walo pulo a tawen, dagiti napasnec a pasu rotna nasuroc a caguddua ti maysa a riwriw a cararua ti bilangda. Ngem dagiti adu a tao a naipangato gapu iti trabajona manipud iti nangdadaelan ken nangpalaadan ti basol agingga iti nangatugato ken nadaldalus a biag, ken dagidiay a nacagunod gapu iti pannursurona iti naununeg ken nabacbacnang a capadasan, uray caanoman didanto raaammoan aginggat matiptipoi. dagiti amin a camcameng ti familia dagiti naisalacan idiay pagarian ti Dios. Ti biag ni Wesley iparangna ti di mapatgan a leccion nga agpaav iti tunggal Cristiano. Sapay coma ta ti pammati ken kinapacumbaba, ti di mabannog a regta, ken panagsacrificio, ken panagdevocion toy nga adipen ni Cristo, mayanninaw coma iti uneg

[204] dagiti igiglesia ita.!

14. Irarang-ay ti Wayawaya

Dagidi Reformador nga Ingles, nupay inidianda dagiti doctrina ti Kina-Romano, adu cadagiti formana ti tinaginayonda. Iti casta nupay linacsidda ti autoridad ken pammati ti Roma, saan a bassit cadagiti cadcadawyan ken cerceremonia ti naiserrec iti panagculto ti iglesia ti Inglatera. Impapatida a dagitoy a kita saanda a banag maipapan iti conciencia; ket saanda can a naibilin iti uneg ti Nasantoan a Surat, ket iti casta awan unay ti valeda, nupay casta agsipud ta dida met maiparit, iti agpayso saanda a dakes. Ti panangaramid cadacuada macapaassideg iti wangawang a nangisina cadagiti iglesia a nareforma manipud iti Roma, ket impapilitda nga isudantot mangparang-ay iti panangawat dagiti Romanista iti pammati dagiti Protestante.

Dagitoy nga argumento casda la aannuguten cadagidi cumpet eadajriti daan a banag ken cadagidi mannakinumó Ngem adda sabali a clase a saan a casta ti panagipatoda. Idinto ta dagitoy nga ugugali “agduyosda a mangrangtay iti wangawang ti nagbaetan ti Roma ken ti Reformacion”¹ nalawagen nga argumento iti panagcunada a gapu ti dida pangtafiinayonan cadacuada. Iti panagkitada cadacuada cas lattay serial a naggapu iti pannacaadipen isu a nacalucatanda, ken isu a dida eayat a pagsublian. Iti panagrazonda impalawagda a ti Dios nalpasnan nga impasdec dagiti annuroten ti panagdavdavaw Kencuana, ket dagiti tattao awan calinteganda a mangnayon wenno mangkissay cadacuada. Ti nangrugugian ti dackel a panaglicud isu daydi panagsapulda a sunean ti autoridad ti iglesia. Ti panaglicud ti Roma nangrugi babaen ti panangibilinna iti di imparparit ti Dios, ket natungpal iti pa_ nangiparitna iti nalawag unay nga imbilinna.

[205]

Adu dagiti sipapasnec ti tarigagayda a sumubli idi kinadalus ken kinalibnos daydi immuna nga iglesia. Adu cadagiti naipasdec nga ugugali ti Iglesia diay Inglatera imbilangda a cas monumento ti panagdaydayaw iti ladladawan, ket dida nabalina ti nakipagdaydayaw a casta a binuyog ti conciencia. da. Ngem ti iglesia, idinto

¹Martyn, Vol. V, p. 22.

ta sinaranay ti autoridad ti gobierno. dina cayat a palubosan nga adda sumukir iti forma. Ti linteg ibilinna ti ipapan panagatender iti servicio dayta nga iglesia. ket naiparit ti pannacaaramid dagiti gimgimong a nareligionan nga awan ti palubos, babaen ti dusa a pannacabalud, pannacaidesterro, ken pannacatay.

Idi mangrugrugi ti siglo XVII ti ari a caipatpatugaw in trono ti Inglatera irabunannagna ti inkeddengna a mangara. mid cadagiti Puritano “nga umanamong, wenno saan pagtalawenna ida iti daga, wenno daddakes pay.”² Idinto ta naida. danes ken nabalbaludda, awan makitada iti inasacbayan a cari ti naimimbag nga aldaw, ket adu dagiti nangituloc iti conviccionda a cadagiti mayat nga agservi iti Dios cas iti cuna ti concienciada, “ti Inglatera sumardengen nga agnanavon a cas lugar a mabalin a pagtaengan. ”³ Dagiti dad-duma iti camaudianna natinongda ti agsapul ti pagcamanganda idiaiy Holanda Nasaracanda dagiti rigat, pannacapucaw, ken pannacabalud. Ngem idinto ta sinalimetmetanda ti pammatida iti camaudianan nagballigida, ket nacasaracda ti balay a pagdagusanda idiaiy naayat nga igid ti bavbay ti Republica dagiti Holandes.

[206] Iti panagtaravda napanawanda dagiti balbalayda, dagiti eucuada, ken dagiti aramatenda a pagbiag. Naggangannaetda iti sabali a daga, iti gimong dagiti sabalit pagsasao ken uguga lida a tattao. Napilitda a simrec cadagiti baro ken dida napadpadasan a trabajo tapno macaagedda ti taraonda. Ngem siraragsaeda nga immawat iti casta a casasaad. ket awan dinadaelda a tiempo iti panagsasadut wenno panagmamayo. Nupay masansan idi a ladditen ida ti kina-panglaw, nagyamanda iti Dios gapu cadagiti bendicion a naited pay la cadacuada, ket nasaracanda ti ragsacda iti pannacabalinda nga agdaydayaw iti naespiritnan a di masingsingá. “Ammoda idi nga isudat gan-gannaet laeng, ket dida unay kitkitaen dagita a banag, no di ket intangadda dagiti matada sadi langit, isu a dagada nga aya-vatenda unay, ket pinatalnada ti espirituda.”⁴ Nagtalcda cadagiti carcari ti Apo, saanna ida a pinaay iti tiempo ti pannacaspul. Ket idi ti ima ti Dios casna la itudtudo cadacuada ti ballasiw ti taaw, iti maysa a daga a mabalinda a pangbangonan ti maysa nga estado a maipaay cadacuada, ken tapno maibatida cadagiti annacda ti napateg

²Bancroft, George. “History of the United States of America,” Part I, ch. 12, par. 6.

³Palfrey, J. G., “History of New England ” ch.3, par. 43.

⁴Bancroft, Part I, ch. 12, par. 15.

a tawid a nareligionan a panagwayawaya, napanda manen nga awan butbutengda iti nangiturongan ti Dios cadacuada.

Ti Dios pinalubosanna dagiti pacasuutan nga umay cadagiti taona tapno masaganada a mangaramid iti naimbag a panggepna a maipaay cadacuada. Ti iglesia naipababa tapno mabalinna ti maitanoc. Ti Dios ngannganina iparangarang ti pannacabalinna nga agpaav iti pagimbagan ti iglesia, tapno itedna iti lubong ti sabali a pacakitaan a dina baybayan dagidiay agtalec Kencuana. Irturayanna dagiti napasasamac tapno pagbalinenna ti pungtot ni Satanas ken dagiti gandat dagiti dakes a tattao a mamarang-av iti pacaigloriaanna, ken tapno maiveгна dagiti tattaona iti maysa a natalged a disso. Dagiti panangidadanes ken panagidcstierro isudat mangluclueat idi iti dalan ti wayawaya.

Maysa a Pudno nga Estudiante ti Biblia

Idi damoda ti mapilit a sumina iti Iglesia ti Inglatera, dagiti Puritano pinagcaycaysada dagiti bagbagida babaen ti maysa a napasnec a tulag, a cas agwayawaya a tattao ti Apo “tapno sangsang-cacuyogda amin a magna iti amin a dalanna i naipacaammo wenno maipacaammonto cadacuada.”⁵ Adtoy id: ti pudno nga espiritu ti reforma, a napateg a principio ti Ki. naprotestante. Gapu itoy a panggep dagidi agpagpagna a Pil grim pinanawanda ti Holanda tapno agbirucda ti maysa a pag taengan iti Baro a Continente. Ni Juan Robinson, a pastor, da, isu nga inturturong ti Dios a di kim-muyog cadacuada, ki nunana idi palubosanna ida a pumanaw:

“Cacabsatco, saan a mabayag agsisinatayon, ket ti Apo am mona no agbiagacto pay a macakita cadagiti ruprupayo ma nen. Ngem impato man ti Dios a casta wenno saan, ibilinco ca. dacayo iti san-goanan ti Dios ken dagiti naingasatan nga angel na ti isusurotvo caniac iti saan nga adadayu ngem ti isusu rotco ken Cristo. No cas adda anianto man nga ipaltiingna ca dacayo babaen ti pannacaaramat ti sinoman a sabali nga ara matenna, sisasaganacay coma nga umawat kencuana a cas ti pinangawatyo iti aniaman a kinapudno iti panagministroc ta namnamaec unay a ti Apo adda pay icutanna a kinapudn ken silaw a tumpuato manipud iti nasantoan a saona.”⁶

⁵Brown, J., “The Pilgrim Fathers.” p. 74.

⁶Martyn, Vol. V, p. 70.

[207]

[208]

[209]

[210] “Iti biangco la a maysa, diac maipapas a sangitan ti ca sasaad dagiti nareforma nga iglesia, isuda a dumteng iti maysa a panawen ti religion, ket ita dida macaadayun iti adadayv ngem ti nadanon dagiti naaramat nga instrumento ti reforma cionda. Dagiti Luterano saanda a maawis a mapan iti adada yu ngem ti nakita ni Lutero;.. .ket dagiti Calvinista, cas ma kitayo, addada laengen a sicacapet idiay nangibatian cadacua da ti dackel a tao ti Dios, isu a dina pay nakita amin a banag Daytoy isut maysa a kinacacaasi a laladingiten unay; ta nu pay isudat idi dagiti narayray ken namiag a silsilaw idi tiem. poda, nupay casta saanda a nastrec ti entero a balacad ti Dios ngem no coman addada ita a sibibiag, siaayatda coma a ma ngaracup iti adadda pay a silaw ngem ti immuna nga inawat da.”⁷

“Laglagipenyo ti tulag ti iglesiayo, isu a nalpasyo nga inanamungan a magnacayo iti amin a dalan ti Apo, a naipacaammo wenno maipacaammonto cadacayo. Laglagipenyo dagiti cariyo ken tulagyo iti Dios ken iti maysa ken maysa, nga awa. tenyo ti aniaman a lawag ken kinapudno a maipacaammonto cadacayo manipud iti naisurat a saona; ngem agpapanpay amin dagitoy, dawatec cadacayo nga alluadanyo nga imutectecan daydiay awatenyo a kinapudno, ket isut idiligyo ken iyabayyo cadagiti sabali a sursurat ti kinapudno casangoanan ti panangaracupyoy keneuana; ta saan a mabalin a ti lubong dagiti Cristiano naladaw unay a rummuar manipud iti casta a kinasipnget ti anticristiano, ket ti napunno nga awan curangna a pannacaammo tumpuar a maminpinsan. ”⁸

Daydi panagtarigagay iti wayawawa ti conciencia isut nacadagdag cadagidi gangannaet a Pilgrim tapno sarangtenda dagiti peggad ti napaut a viaje a bumallasjw iti taaw, tapno ituredda dagiti rigat ken peggad iti let-ang, ken tapno babaen ti bendicion ti Dios maisaadda idiay igid ti America ti pagbatayan ti maysa a naindaclan a nacion. Ngem nupay no nalinteg ken managbutengda iti Dios, dagidi pumapagna a Pilgrim dida pay naawatan ti dackel a principio ti panagwayawaya ti religion. Ti wayawaya a nagrigrigatanda unay a ginun-od a maipaay cadacuada met laeng, saanda a sibubulos a mangted met iti casta cadagiti sabsabali. “Bassit laeng, uray pay cadagidi calaingan iti panunut ken moral idi siglo XVII, ti addaan

⁷Neal, D., “History of the Puritans.” Vol. I, p. 269 (two-vol. ed. 1848).

⁸Martyn, Vol. V, pp. 70, 71.

aniaman a justo a capanunutan maipapan iti dayta dackel a principio, a rimmusing manipud iti Baro a Tulag, isu a mangbigbig iti Dios a cas maymaysa nga ocom ti pammati ti tao.”⁹ Ti doctrina a ti Dios incumitna iti iglesia ti calintegan a mangituray iti conciencia, ken mangibucsil ken mangdusa no ania ti kinahereje, isut maysa cadagiti caunegan a rimmamut nga ulbod ti kinapapa. Nupay linacsid dagidi Reformador ti pammati ti Roma, saanda pay naluc-atan nga entero iti espirituna a di mangibibinng iti calintegan dagiti sabali. [211]

Adda maysa a kita ti iglesia ti estado a nabukel, ket amin dagiti umili nabilinda nga aguroc iti pagbiag ti ministro, ket dagiti ag-tuturay naautorizaranda a mangpucaw iti kinahereje. Iti casta ti pannacabalin ti gobierno adda iti ima ti iglesia. Idi cuan saan nga agbayag dagitoy a bilin nagbanag iti di malicli can a tungpal — nga isu ti panangidadanes. [212]

Idi adda sangapulo ket maysa a tawen calpasan ti pannacaipasdec ti umuna a colonia, ni Roger Williams immay iti America. Cas cadagiti immuna a Gangannaet a Pilgrim, immay tapno nanamenna ti nareligionan a wayawaya; ngem maisupadi cadacuada, nakitana — daydiay a bassit laeng idi tiem. pona ti nacakita — a daytoy a wayawava isut di mabalin nga iyalilis a calintegan ti isuamin, uray aniat pammatida. Isut maysa idi a napasnec nga agsapsapul iti pudno, ket caddua ni Robinson a namati a saan a mabalin a nalpasen a naawat ti amin a silaw nga aggapu iti sao ti Dios. Ni Williams “isut immuna a tao iti agdama a Kinacristiano a nangipasdec iti go bierno civil babaen ti doctrina ti panagwayawaya ti conciencia. ti panagpapada dagiti capanunutan iti sangoanan ti linteg.”¹⁰ Imbunannagna nga isut annong ti turay ti manglapped iti basol. ngem uray caanoman saanna nga annong nga iturayan ti conciencia. “Ti publico wenno ti turay mabalinda nga ikeddeng,” kinunana, “no ania ti utang ti tao iti tao; ngem no padasenda nga inaganan dagiti annong ti tao iti Dios, nacalaw.asdan, ket saan a mabalin nsa adda talged ; ta nalawag nga agdadata a no adda pannacabalin ti turay a casta, mabalin nga ituyangna dagiti sumagmamano a capanunutan ita ken sumagmamanonto manen no bigat; cas inaramid dagiti nadumaduma nga arari ken reyna idia Inglatera, ken dagiti nadumaduma a papa [213]

⁹Martyn Vol. V, p. 297.

¹⁰Bancroft, Part I, ch. 15, par. 16.

ken concilio ti iglesia Romana; ket iti casta ti pammati agbalin a buntun ti cusocuso. ”¹¹

[214] Naibilin idi ti ipapan itatabuno iti gimgimong ti naipasdec nga iglesia, babaen ti dusa a pannacamulta wenno pannacabalud. “Ni Williams kinondenarna toy a linteg: ti cadac- san a linteg iti codigo dagiti Ingles isu ti panangipapilit iti ipapan pannakiculto iti uneg ti iglesia iti distrito. Ti panangpilit cadagiti tao a tumimpuyog cadagidiay a maigiddiat ti pammatida, imbilangna a cas nalatac a pannacasalungasing dagiti nacayanacanda a calintegan; ti panangguyod cadagiti madi ken awan religionda nga ipaturong ida iti pagdaydayawan ti publico, cas la itay kiddawen ti panaginsisingpet...Awan coma ti mapilit nga agdaydayaw,’ kinunana nga innayon, ‘wenno mapilit nga agdaydayaw a maibusor iti anamunganna.’ ‘Ania! kinuna a sisisiddaaw dagiti casupiatna a napasdaawan iti doctrinana, ‘saan aya a maicari ti mangmangged iti taraonna?’ ‘Wen,’ insungbatna, ‘cadagidiay a makitulag a manangdan kencuana.’ ”¹²

Ni Roger Williams binigbigda ken inayayatda a cas ma. talec a ministro, a manmano ti cas kencuana iti talugading, addaan di makillo a kinatacneng ken napudno a kinamanagayat; ngem ti panangipatangenna nga agmadi a mangbigbig iti calintegan dagiti civil a turay a mangituray iti iglesia, ken ti panangkiddawna ti panagwayawaya ti religion, dida mabalin a palugodan. Ti pannacaipadas toy baro a doctrina, kinunada, “balinsuekennanto ti casasaad ken gobierno ti nacion”¹³ Isut sinentenciaanda a mapagtalaw manipud iti colonia, ket iti camaudiananna, tapno maliclicanna ti mabalud, napilit a timmaray, iti, tengngat lam-ec ken baggio ti invierno, ket napan iti di pay nacutcuti a cabakiran.

“Sangapulo ket uppat a lawas, ” cunána, ” naipalladawac a sisas-aem iti napait a tiempo, ket diac naammoan ti tinapay ken pagiddaan.” Ngem “dagiti wac ti nangpacan caniac idiy cabakiran,” ket ti lungog ti cayo masaman nga isut paglinunganna.¹⁴ Casta ti panangituloyna iti natuoc a panagtarayna iti caaduan ti nieve ken awan danana a bakir, aginggat nacasarac ti amang iti maysa a tribu ti

¹¹Martyn, Vol. V, p.340.

¹²Bancroft, Part. I, ch. 15, par. 2.

¹³Idem, pqr. 10.

¹⁴Martyn, Vol. V, pp. 349, 350.

Indian a nagunodna ti panagtalec ken ayatda iti panangisursurona cadacuada iti kinapudno ti evangelio.

[215]

Calpasan ti adu a bulan a panagallaallatiw ken panagallaallana, iti camaudianna nacadanon iti igid ti Baybay ti Nar ragansett, ket idiay ti nangisaadanna ti babatayan ti umuna a casasaad dagiti agdama a tiempo isu a pannacabigbig nga awan curangna ti calintegan ti nareligionan a wayawaya. Ti nacaibatayan ti principio ti colonia ni Roger Williams castoy, “a tung gal tao adda coma wayawayana nga agdaydayaw iti Dios cas mayannurot iti silaw ti concienciana.” Ti bassit nga Estadona, nga isu ti Rhode Island, nagbalin nga isut nagcamangan dagiti naidaddadanes, ket immadu ken rimmang-ay agingga iti nsgbalin a bato ti suli ti Rublica Americana dagiti pamunganayanna,—nga isu ti civil ken nareligionan a panagwayawaya.

Iti uneg dayta naindaclan ken daan a documento a nangilistaan dagiti immuna nga amma iti calinteganda—a nagaladan iti Declaracion de Independencia—imbunannagda: “Patienmi dagitoy nabatad a kinapudno, nga amin a tao naparsuada a padapada ; nga adda saan a mabalin nga iyalilis a calintegan nga inted ti Namarsua cadacuada; a dadduma cadagitov isu ti biag, wayawaya, ken ti panagsapul iti ragsac.” Ket ti Consli. tucion ipatalgedna, iti calawagan a sao, ti di pannacacaniwas ti conciencia: “Awanto ti nareligionan a pannacapadas a makiddaw a cas ramramit ti maawat nga agsaad iti aniaman nga oficina wenno mapagtalcan a saad iti babaen ti Estados Unidos. ” “Ti Congreso awantot aramidenna a linteg maipanggep ti pannacaipasdec ti religion, wenno mangiparit ti siwawayawaya nga isusurot kencuana.”

“Dagiti nangaramid iti Constitucion binigbigda ti agnanayon a principio a ti pannakibagi ti tao iti Dios saan a bibiangan ti tao nga iyaramidan ti linteg, ket dagiti calintegan ti concienciana saan a mabalin nga ipatagicua iti sabali. Saan a masapul ti panagrazon tapno ipasdec toy a kinapudno; isut ammotayo iti uneg dagiti barucongtayo. Daytoy a pannaca-ammo, nupay caritenda dagiti linteg ti tao, isut namakired cadagiti adu a martir idi addada a matutuoc ken mapuuran. Naricnada a ti annongda iti Dios nangatngato ngem dagiti bilin ti tao, ket awan pannaebalin ti tao a mangituray iti con- conciencia. Isut maysa a naicasigud a principio nga awan

[216]

macabag-ut kencuana.”¹⁵

Idi nagraeurac ti damag idia y nasnacion ti Europa, nga adda daga a mabalin ti tunggal tao a lacamen ti bunga ti bannogDa ken suroten dagiti conviccion ti concienciana, rinibribu dagiti nagpapangen a napan cadagiti igid ti baro a Jubong. Immadu iti napardas dagiti colonia. “Ti Massachusetts, babaen ti maysa a linteg nga especial, ingay-atna ti nabulos a cablaaw ken tulong, ken igastoan ti publico, cadagiti Cristiano nga uray aniat nacionda a tumaray a bumallasiw iti Atlantico ‘tapno italawanda dagiti gubat wenno bisin, wenno ti panangidadanes dagiti mangcamatcamat cadacuada.’ Iti casta dagiti nagtalaw ken naupupit naawatda a sangaili ti gobierno, babaen ti maysa a linteg.”¹⁶ Iti uneg ti dnapul a tawen manipud idi immuna nga ibabangcagda idia y Plymouth, casta met ti caadu ti ribu dagiti gangannaet a napan nagyan idia y Nueva Inglaterra. Naipakita a dagiti principio ti Biblia isudat caseguroan a talged ti idadackel ti nacion. Dagidi nacapuy ken nagaaddayu a colonia dimmackelda a nagbalin a bunggoy dagiti mannacabalin nga Estado, ket ti lubong sinipsiputanna a sisisiddaaw ti talna ken rang-ay ti “maysa nga iglesia nga awan papana, ken maysa nga estado nga awan arina.”

Ti dackel a principio nga inruprupir a sitatacneng da Robinson ken Roger Williams, a ti kinapudno rumang-ay, ket dagiti Cristiano sisasaganada coma nga umawat iti amin a silaw a mabalin nga agraniag manipud iti nasantoan a sao ti Dios, isut linipatan dagiti annacda. Dagiti iglesia Protestante sadi America — ken casta met dagiti adda sadi Europa — a naparaburan unay nga immawat cadagiti bendicion ti Reformacion, nagcurang ti panagtuloyda iti dalan ti reforma. Nupay adda sumagmamano a matalec a tattao a timmacder, cadagiti nadumaduma a tiempo, a mangiwarragawag iti baro a pudno ken mangipanayag iti nabayag nga inayayat nga ulbod, dagiti ca- aduan, cas cadagidi Judio idi aldaw ni Cristo wenno cas cadagidi pasurot ti papa idi tiempo ni Lutero, napnecca a mamati a cas ti pinatpati dagiti ammada, ken agbiag a cas ti pinagbiag dagiti ammada. Iti casta ti religion dimmakes manen a nagbalin a formalismo; ket dagiti ulbod ken ananito a naiwagsac coma no nagtalinaed ti iglesia a nagna iti silaw ti sao Dios, natagi. nayon ken

[217]

¹⁵Congressional Documents (U. S. A.) Serial No. 200, Document No. 271.

¹⁶Martyn, Vol. V, p. 417.

naayayatda. Iti casta ti espiritu a linucag ti Reformacion naininut a natay,aginggana iti nganngani agpadpada ti eadackel ti panaeasapul ti reforma cadagiti iglesia Protestante ken iti Iglesia Romana idi tiempo ni Lutero. Adda idi ti isu met laeng a kinailubongan ken kinacurang ti espiritu, ken umasping a panagdayaw cadagiti capanunutan ti tattao. ken panangsuno cadagiti sursuro ti sao ti Dios cadagiti capanunutan ti tao.

Daydi nasacnap a pannacaiwaras ti Biblia idi umuna a paset ti maicasangapulo ket siam a siglo, ken daydi dackel a silaw nga inraniag ti sao ti Dios iti lubong, saan a napasaronon iti caanatupna nga irarang-ay coma ti pannacaammo iti naipaltiing a kinapudno wenno iti nasuut a religion. Ni Satanas dina nabalin, cas cadagiti immuna a panawen, nga ilinged ti sao ti Dios manipud cadagiti tao; ti sao ti Dios naicabil idiy magaw-at ti isuamin; ngem tapno magunodna pay ti panggepna, inturongna dagiti adu tapno dida patgen ti saona. Dagiti tao liniwayanda a sukimaten dagiti Sursurat, ket iti casta intuloyda nga inawat dagiti saan nga umumno a panangipatarus. ken inayat dagiti doctrina a di naibatay iti Biblia. Casta ti pannacapadakes dagiti principio a gapu ti nagtrabajoan ken nagsagabaan unay dagiti Reformador.

15. Dagiti Mangipacdaar iti Narniag a Bigat

Maysa cadagiti casnecan ken cadayagan a kinapudno a naipaltiing iti uneg ti Biblia isu ti maipapan iti maicadua a yaay ni Cristo, tapno ileppasna ti dackel a trabajo ti pannacaisalacan. Cadagiti aggangannaet a tao ti Dios, isuda a nabayagen a napanawan ditoy “daga ken aniniwan ni patay,” adda naited a napateg ken macapanamnama a cari ti panagparang daydiay, isu a “pagungaran ken biag,” tapno “isangpetna iti taengna dagiti pinapanawna.” Ti doctrina ti maicadua a yaay ni Cristo isut pannaca principal a nota ti Nasantoan a Surat. Manipud idi aldaw nga iruruar a silaladingit dagiti agasawa manipud Eden, dagiti annac ti pammati inururayda ti yaay ti Maysa a Naicari nga umay mangbungtol iti pannacabalin ti managdadael ken tapno iyegna ida manen iti napucaw a Paraiso. Dagidi nasantoan a tattao idi unana pinaspasungadda ti yaay ti Mesias a sigogloria, a cas pacatungpalan ti namnamada. Ni Enoc, a maicapito la a caputotan dagidi nagtaeng idia Eden, isu a nakipagpagna iti Dios iti daga iti agtallogasut a tawen, napalubosan a macakita manipud idi adayu iti yaay ti Mangisalacan. “Adtoy,” kinunana, “nga umay ti Apo, a cuyugen dagiti rinibribu a sasantona, tapno aramidenna ti panangocom cadagiti isuamin.”¹ Ni patriarca Job idi casipnget ti tuocna sitatalged a nangisawang: “Ammoc a sibibiag ti Mannubbotco, ket [219] iti camaudianan isu agtacderto iti rabaw ti daga.”²

Ti Maicadua a Yaay ni Cristo

Ti yaay ni Cristo tapno iyegna ti panagari ti kinalinteg, isut nangted ti biag dagiti casudian ken canacmanan a balicas dagiti nasantoan a mannurat. Dagiti vumeverso ken mammadto iti Biblia isut sinalaysayda cadagiti sao a naparayray iti apuy a nailangitan.

Idi nganngani sumina ti Mangisalacan cadagiti adalanna, liniwliwana ida iti ladingitda babaen ti panangicarina nga umayto manen:

¹Judas 14, 15.

²Job 19:25.

“Saan coma nga agpulcoc ti pusoyo.... Idiay balay ni Amac adda adu a pagyanan.... Innac ket isaganaancayo ti pagvanan. Ket no innac ket isaganaancayo ti pagyanan, umayacto manen, ket icuyogcayto caniac met laeng.”³ “Inton toy Anac ti tao umayto agraman iti dayagna, ken amin dagiti angel maicuyog kencuana, isu ti panagtugawnanto iti trono ti gloriana : ket iti sangoananna maurnongto dagiti isua-min a nacion. ”⁴

Dagiti angel a nagtactac idiay Bantay dagiti Olivo calpasan ti yuuli ni Cristo, inyulitda cadagiti adalan ti cari ti panagsublina : “Daytoy Jesus a naipangato sadi langit nanipud cadacayo, castanto met nga umay a cas ti ipapanna sadi langit a nakitayo. ”⁵ Ket ni Apostol Pablo, idi agsasao a pinaltiingan ti Espiritu Santo, impanec-necna: “Ti Apo met laeng umulogto sadi langit a buyugen ti ariwawa, ti timec ti arcangel ken ti trompeta ti Dios.”⁶ Ti mammadto diay Patmos cunana, “Adtoy isu umay a cuyugen dagiti ulep ket isuntot makita dagiti isuamin a mata.”⁷

Ti yaayna isuntot pacadagdagupan dagiti gloria ‘ti pannacaisubii dagiti amin a banag, nga insao ti Dios iti ngiwat dagiti sasanto a mammadtona a limtuad nanipud idi damo.”⁸ Iti dayta ti nabayag a panagtuloy ti dakes a mangituray magupedto; “ti pagarian ti lubong” agbanagto a “cucua ni Apotayo ken ni Cristona; ket isu agarinto iti agnanayon nga awan inggana. ”⁹

[220]

Ti yaay ti Apo isut yan ti namnama dagiti pudno a pasurotna iti amin a panawen. Daydi cari ti Mangisalacan idiay Bantay Olivet idi nagpacada, nga umayto manen, nangted ti -silaw ti masacbayan nga agpaay cadagidi adalanna, ket pinunnona dagiti puspusoda iti rag-o ken namnama, a di mabalin nga iddepen ti ladingit wenno di maunas gapu cadagiti pacasuutan. Iti tengnga ti tuoc ken pannacaidadanes, ‘ti panagparang ti dackel a Dios ken ni Mangisalacantayo a Jesu-Cristo” isut “nagasat a namnama.”¹⁰

³Juan 14:1-3.

⁴Mateo 25:31, 32.

⁵Aramid 1:11.

⁶1. Tes. 4:16.

⁷Apoc. 1:7.

⁸Aramid 3:21.

⁹Apoc. 11:5.

¹⁰1. Tes. 4:16, 18.

Idiay nabato a Patmos ti nadungdungngo nga adalan nang ogeгна ti cari, “Pudno siac umayac iti madaras,” ket ti mailiw a sungbatna isut pannacacararag ti iglesia iti amin a pannagnana, “Amen, Umayca, Apo Jesus.”¹¹

Manipud iti nacarimrimon a pagbaludan, iti pasuc a pagpuuran, iti pagbitayan, a nagsacsian dagiti sasanto ken martir iti kinapudno, ti sao a mangisawang ti pammati ken namnama da dumanon cadatayo a limmasat cadagiti adu a panawen. Pinasungadda “ti Apo nga umay manipud langit iti rabaw dagiti ulep agraman ti dayag ni Amana,” “tapno iyegna cadagiti nalinteg dagiti panawen ti pagarian.” Dagidi taga Valdense inicutanda met ti casta a pammati.¹² Ni Wicleff pinasungadna ti panagparang ti Mannubbot a cas isut namnama ti iglesia.¹³

Pagilasinan ti Yaay ni Cristo

[221] Ti Padto saanna la nga ipacpacauna no casano ken no ania ti panggep ti yaay ni Cristo, ngem iparangna pay dagiti pagilasinan a pangammoan dagiti tao no asidegen ti yaayna. Ni Jesus met laeng kinunana: “Addanto dagiti pagilasinan iti init ken bulan ken cadagiti bitbituen.”¹⁴ “Ti init agcunemto ket ti bulan saannanto nga ited ti lawagna, ket dagiti bituen addadanto nga agtinnag manipud langit; ket dagiti pannacabalin nga addada cadagiti langlangit agkintayegdanto. Ket iti casta makitadanto nga umay toy Anac ti tao cadagiti ululep iti dackel a pannacabalin ken gloria.”¹⁵

Ti Dackel a Gingined

Ni San Juan castoy ti panangsalaysayna iti umuna cadagiti pagilasinan a mangipacpacauna iti maicadua a yaay ni Cristo: “Immay ti maysa a dackel a gingined, ket daydi init ngimmisit a cas la maysa a lupot a booc; ket daydi bulan nagbalin amin a cas la dara.”¹⁶ Cas pannacatungpal toy a padto idi 1755 napasamac ti cadaclan

¹¹ Apoc. 22:20.

¹² Taylor “The Voice of the Church,” pp. 129-132.

¹³ Id. pp. 132-134.

¹⁴ Lucas 21:25.

¹⁵ Marcos 13:24-26.

¹⁶ Apoc. 6:12.

a gingined a nailanad. Nupay sapasap a managnagan gingined ti Lisboa, daydi a gingined rinamaramna ti dackel a paset ti Europa, Africa, ken America. N'aricnada idia Groenlandia, idia Antillas, idia puro ti Ma. dera, idia Noruega, idia Suecia, idia Gran Bretania ken idia Irlanda. Ti casacnapna saan a nacurang nga uppat a lacs a millas cuadradas. Idia Africa ti gingined gistay pumada ti pigsana idia Europa. Nadadael ti dackel a paset ti Argel; ket iti saan unay adayu manipud Marrueco, maysa nga ili a bassit nga adda agnaed kencuana nga agwalo ribu wenno sangapulo ribu a tao, nalbo wenno naalimun. Maysa a dackel a dalluyon kinayascasna ti igid ti Espana ken Africa, ket ginaburanna dagiti ciudad, ket adut dinadaelna.

Idia Espana ken Portugal isut nacaiparangarangaan ti cacarroan a ranggas toy a gingined. Idia Cadiz cunada a ti dalluyon nacadanon iti innem a pulo a pie a cangato. Dagiti banbantay, “dadduma cadagiti cangatoan diay Portugal, nawagwagda unay, a cas itay nawagwag manipud puon; ket dad duma cadacuada nagungatda iday toctocda, ket nacascas. daaw ti pannacapisi ken panagbirrida, ket dagiti dackel a pa setda naipurruacda cadagiti tay-ac iti asideg. Sinaritada pay nga adda apapuy a timpuar cadagito a banbantay.”¹⁷

Idia Lisboa “adda nangngedda a gurrood iti uneg ti da sa, ket apaman a nalpas ti gurrood naggingined iti napigsa ke rinebbana ti dadackel a paset ti ciudad. Iti uneg laeng ti innem a minutos, innem a pulo ribu a tao dagiti napucaw. Ti baybay imimuna nga imbas, ket pinagmagana ti cadaratan; sa nagdalluyon a sim-mubli ket nginatngatoanna ti limapulo a pie wenno adadu pay daydi sigud a cangatona.” “Dadduma pay cadagiti sinaritada a datdatlag a naaramid idia Lisboa caba yatan ti napasamac a desgracia, isu ti ilelenned ti baro a muelle, a naaramid a biig a marmol, ket naggastoanda unay iti adu. Adu a tao dagiti napan nagcamang itoy a muelle tapno natalgedda, agsipud ta isut maysa a lugar a di madanon dagiti agtinnag a marba; ngem limned a giddato toy a muelle agraman amin a tao iti rabawna, ket uray la coma no maysa cadagiti natay a bangcay awan timpaw iti rabaw ti danum.”¹⁸

[222]

¹⁷Lyell, Sir Charles, “Principles of Geology,” p. 495 (ed. 1858, N. Y.).

¹⁸Lyell, Sir Charles, “Principles of Geology,” p. 405, (ed. 1858, N. Y.).

“Ti panagkintayeg” ti gingined “sinarunnoan a dagus ti panacarpa ti tunggal simbaan ken convento, ket gistay amin da giti patacder ti publico, ken nasuroc nga apagcapat dagiti balbalay. Iti uneg ti nganngani dua nga boras calpasan ti gingined, timpuar dagiti uram iti nadumaduma a disso, ket naglamutda a sirurungsot iti uneg ti nganngani tallo nga aldaw, ili casta a ti eiudad natalipupus a nawalangwalang. Ti gingined napasamac iti aldaw ti fiesta, isu a pannaepunno dagiti simbaan ken convento cadagiti tao, ket bassit eadacuada ti nacatalaw.”¹⁹ Mapatta nga adda siam a pulo ribu a napucaw ti biagda iti dayta nga aldaw ti peggad.

Ti Aldaw a Nasipnget

Duapulo ket lima a tawen calpasan dayta, nagparang ti sumaruno a pagilasinan a naipadto — ti panagsipnget ti init ken bulan. Ti nacascasdaaw unay itoy a banag isu ti apagisu a pannacatungpalna iti naitudo a tiempo. Idi agsarsarita ti Mangisalacan cadagiti adalanna idiay Olivet, calpasan ti panangsalaysayna iti napaut a tiempo ti rigat ti iglesia,—ti 1260 a tawen a panangidadanes ti kinapapa, ket no maipapan iti dayta a rigat incarina a paababaen,—ninaganna dagiti dadduma a mapasamac casangoanan ti yaayna, ket intudona ti tiempo a pannacaimatangto ti umuna cadagitoy: “Cadagita nga aldaw, inton calpasan dayta a rigat, ti init agcunemto ket ti bulan saannanto nga ited ti lawagna.”²⁰ Dagiti 1260 nga aldaw, wenno tawen, nagturposda idi 1798. Ti panangidadanes gistay simmardeng nga entero idi adda nganngani duapulo ket lima a tawen casacbayan daytoy. Ket simmaruno itoy a panangidadanes, cas mayannurot cadagiti sao ni Cristo, ti init agsipngetto.

Ti Mayo 19, 1780 agtacder iti historia a cas “Aldaw a Na sipnget. ‘Nanipud pay idi tiempo ni Moises, awan pay panagsipnget a casta ti cacaro, casacnap, ken capautna, a nailanad. Ti nacasalaysayan toy napasamac, cas inaramid dagiti nacasacsi, isut catulad laeng dagiti sao ti Apo, nga inlanad ni mammadto a Joel, idi maicadua ribu lima gasut a tawen casacbayan ti pannacatungpalda: “Ti init agbalinto a sipnget, ket ti bulan dara, no di pay dumteng ti dackel ken nacakigkigtot nga aldaw ni Jehova.”

¹⁹Encyclopedia Americana, art. Lisbon Note (ed. 1831).

²⁰Marcos 13:24.

Maysa a nacasacsi cadagiti matana met laeng nga agtaeng sadi Massachusetts castoy ti pangsalaysayanna iti napasamac

“Iti bigat ti init limgac iti nalawag, ngem saan nga agbayag naulpan. Dagiti ulep bimmabada, ket nupay nagbalinda a nangisit ken mangipartaan iti saan a mabayag, manipud cada-cuada kimmi-lap ti kimat, naguni ti gurrood, ket nagtinnag ti bassit nga arbis. Idi umadani ti las 9, dagiti ulep rimmasavda, ket nagparangda a sinan color ti suer wenno cobre, ket ti daga, ken dagiti bato, caycayo, bal-balay, danum, ken tattao namalbaliw ti langada gapu itoy datdatlag ken saan a naidagaan a silaw. Cal pasan ti sumagmamano a minutos, nagsacnap ti napuscol ken nangisit nga ulep ket sinalucobanna ti entero a tangatang malacsid ti akikid a naitaraigid iti aglawlaw, ket ti casipngetna cas itay casipnget ti las 9 ti rabii no tiempo ti Verano

“Ti buteng ken danag isut nangininut a nangpunno iti pan. panunut dagiti tao. Dagiti babbai nagtacderda cadagiti rua ngan a tumangtangad iti nasipnget a buya ti daga; dagiti lallaki nagawidda manipud cadagiti trabajoda iti taltalon ; ti allawagi pinanawanna dagiti herramientasna, ti mammanday ti pandayanna, ket ti comerciante ti tiendana. Dagiti agescuela napagawidda, ket dagiti ubbing nagtarayda a nagawid a sibubuteng. Dagiti agviviaje dimmagusda iti caasitgan a balay ti away ‘Ania ngata ti umay a mapasamac?’ casta ti inintuuden ti tunggal bibig ken puso. Cas la adda maysa a baggio a nganngani tumupac iti daga, wenno cas la isu ti aldaw a panaggibusen dagiti amin a banag.

[226]

“Naggamitda cadagiti candela; namasgedda cadagiti apuy isuda a nagraniag a cas itay rabii no awan ti bulan iti otono..... Dagiti manoc napanda nagbatay cadagiti pagapunanda, dagiti baca nagawidda cadagiti corralda nga aguuga, dagiti tucac naggacgacda, dagiti agtaytayab kinantada dagiti cantada iti rabii, ket dagiti panniki nagtayabda. Ngem ti tao ammona a saan pay dimteng idi ti rabii.”²¹

Ti nacaro a sipnget ti aldaw napasaruonan, idi nganngani maysa wenno dua nga horas casangoanan ti rabii, ti panagiawag bassit ti tangatang, ket ti init nagparang, nupay napalidem pay laeng gapu iti napuscol ken nangisit nga angep. “Calpasan ti ilelennec ti init, immay manen dagiti ulep iti ngato, ket simmipnget daras.” “Ket ti

²¹“The Essex Antiquarian,” Salem, Mass., April, 1899 (Vol. III No. 4, pp. 53,54).

kinasipnget ti rabii saan met a nacurcurang ti kinacascasdaawna ken nacabutbuteng ngem ti sipnget iti aldaw; ket nupay nganngani cabus idi, awan ti malasin a kita no awan ti tulong ti nagangtan a silaw, silaw a no kitaen manipud cadagiti carruba a balay ken sabali pay a lugar iti maysa a caadayu, nagparang a cas la sipnget ti Egipto a cas la di masarút dagiti sinamar ti silaw. ”²² Kinuna ti maysa a nacasacsi iti matana met laeng itoy a buya: “Diac nabalin a di binalabala iti dayta a tiempo, a no amin ngata nga adda lawagna a bagi ditoy universo macayumutanda iti di masarút a sipnget, wenno agpúcawda a maminpinsan, castanto ti naananay a kinasipngetna. ”²³ Nupay lingac ti nabiit pay kimmabus a bulan iti las 9 ti dayta a rabii “awan naaramidna a pangburac iti cas la sipnget ni patay.” Calpasan ti tengngat rabii ti sipnget nagpucaw, ket ti bulan, idi a makita, nagparang a cas la dara.

[227]

Ni Cristo kiniddawna cadagiti taona ti panagsiputda cadagiti pagilasinan ti yaayna, ken ti panagrag-oda inton makitada dagiti pagilasinan ti umay nga Arida. “Inton dagitoy a banag mangrugida a maaramid,” kinunana, “cumitacayo ket itangadyo dagiti ululuyo, ta ti pannacasubbotyo umasidegen. ” Intudona cadagiti adalanna dagiti aguggot a cayo iti tiempo ti Verano, ket kinunana: “Inton aguggutda, makitayo ket ammoyo a daddacayo a ti verano asidegen. Castacayo met, inton maki tayo dagitoy a máaramid, ammoenyo a ti pagarian ti Dios asidegen. ”²⁴

Gapu iti dayta dackel nga aldaw, ti sao ti Dios, iti capasnekan ken capagketan a sao, awisenna dagiti taona tapno agriingda iti naespirituan a turogda, ket sapulenda coma ti rupana a buyogen ti panagbabawi ken panagpacumbaba: “Puyotenyo ti tangguyob idiay Sion, ket pagunienyo ti maysa a nacadadanag iti nasantoan a bantayco; agkintayeg coma amin dagiti agnaed iti daga; ta ti aldaw ni Jehova umay, ta adda iti asidegen. ”

Tapno masagana ti maysa nga ili nga agtaeder iti aldaw ti Dios, masapul nga aramiden ti maysa a dackel a trabajo ti reforma. Ti Dios nakitana nga adu cadagiti agcuncuna a taona saanda nga ag-

²²Thomas, Massachusetts Spy; or, American Oracle of Liberty, Vol. X, No. 473 (May 25, 1780).

²³Letter by Dr. Samuel Tenney, of Exeter, N. H., December, 1785 (in “Massachusetts Historical Society Collections,” 1st series, Vol. I, p. 97).

²⁴Lucas 21:28, 30, 31.

bangbangon iti agpaay iti agnanayon, ket iti caasina ngannganina ibaon ti maysa a damag ti pablaac tapno riingenna ida iti turogda, ket sana idalan ida nga agsagana a maipaay iti yaay ti Apo.

Toy a pablaac maipakita idiaiy Apocalipsis 14. Adtoy ti nagcatlo a damag nga iti pangngarig iwarwarragawag dagiti nailangitan nga angeles, ket sa mapasarunoan a dagus iti yaay ti Anac ti tao “tapno parasasenna ti anien ti daga. ” Ti umuna cadagitoy a pablaac ipacdaarna ti umasideg a panangocom. Ti mammadto nakitana ti maysa nga angel a tumaytayab “iti tengnga ti langit, nga adda ipacaammona a maysa a nasayaat a damag nga agnanayon cadagiti agnaed iti rabaw ti daga, ken ti tunggal nacion ken tribu, ken pagsasao ken ili; ket cunana iti dackel a timec: agbutengcay iti Dios ket isut iccanyo ti dayaw; ta dimtengen ti horas ti panangocomna; ket agdaydayawcayo iti nangaramid iti langit ken iti daga, ken iti baybay ken dagiti ubbog dagiti danum.”²⁵

[228]

Toy a damag masasao nga isut maysa a paset ti “nasayaat a damag nga agnanayon.” Ti trabajo a panangicasaba iti evangelio saan a naicumit cadagiti angel, no di ket naitalec cadagiti tao. Dagiti nasantoan nga angel naisaadda a mangiturong itoy a trabajo, isudat mangaywan cadagiti dackel a tignay nga agpaay iti pannacaisalacan dagiti tao; ngem ti agdama a pannacaiwarragawag ti evangelio isut araramiden dagiti adipen ni Cristo ditoy daga.

Saan a dagiti teologos a nagadal iti colegio ti adda panna caawatda itoy a kinapudno, ken mangiwarragawag kencuana No dagitoy a nagbantay natalecda coma ket sinukimatda dagiti Sursurat a sireregta ken binuyogan ti cararag, naammoanda coma ti tiempo ti rabii; dagiti padto imparangda coma cadacuada dagiti nganngani mapasamac. Ngem saan a casta ti inaramidda, ket ti damag naited cadagiti napacpacumbaba a tao.

Ni Jesus kinunana, “Magnacayo ita ta adda pay laeng ti silawyo, tapno dicay macamacam ti sipngget.”²⁶ Dagidiay nga umadayu iti silaw, nga inted ti Dios, wenno mangliway iti panangsapulda kencuana idinto nga adda iti magaw-atda, matdada iti sipngget. Ngem ti Mangisalacan kinunana: “Ti sumurot caniac, saanto a magna iti sipngget; no di ket addanto kencuana ti silaw ti biag.”²⁷ Sinoman

²⁵Apoc. 14:6, 7.

²⁶Juan 12:35.

²⁷Juan 8:12.

a mangpakinakem nga agsapul iti panangaramidna iti pagayatan ti Dios, ket sipapasnec a mangipangag iti silaw a naiteden, umawatto iti dackel a silaw; addanto bituen a nailangitan ti raniagna a maibaon iti casta a cararua, tapno mangidalan kencuana iti amin a pudno.

[229]

16. Naindaclan a Panagriing iti Religion

Adda maysa a naindaclan a panagriing a nareligionan babaen ti pannacaiwarragawag ti asidegen a yaay ni Cristo, a naipadto iti padto ti damag ti umuna nga angel iti Apocalipsis 14. Maysa nga angel ti nakita nga agtaytayab “iti tengnga ti langit, nga adda ipacaammona a maysa a nasayaat a damag nga agnanayon cadagiti agnaed iti rabaw ti daga, ken ti tunggal nacion, ken tribu, ken pgsasao ken ili.” Ket “iti dackel a timec” ipuccawna ti damag, “Agbutengcay iti Dios ket isut iccanyo ti dayaw; ta dimtengen ti horas ti panangocomna; ket agdaydayawcayo iti nangaramid iti langit ken iti daga, ken iti baybay ken dagiti ubbog dagiti danum.”¹

Daydiay kinapudno a maysa nga angel ti masasao a mangi-pacaammo iti pablaac, dackel ti caipapananna. Babaen ti kinadalns, ken ti gloria, ken ti pannacabalin ti nailangitan a babaonen, ti nadiosan a sirib naayayo a nangiladawan iti nangato a cababalin t-i trabajo a maaramidto gapu itoy a damag, ken ti pannacabalin ken gloria a cumuyogto kencuana. Ket ti panagtayab ti angel “iti tengnga ti langit,” ken ti “dackel a timec” a naaramat iti pannacaisawang ti pablaac, ken ti pannacaiwarragawagna cadagiti amin nga “agnaed iti rabaw ti daga,” —iti tunggal nacion, ken tribu, ken pagsasao ken ili,”—ipanec necna ti kinapardas ken kinasaenap toy a tignay. [230]

Ti damag met laeng ibagana ti tiempo a pannacaaramid toy a tignay. Masasao nga isut paset ti “nasayaat a damag nga agnanayon;” ket ipacdaarna ti panangrugi ti panangocom. Ti damag ti pannacaisalacan naicasaba iti amin a panawen; ngem toy a damag isut paset ti evangelio, a ti pannacaicasabana mabalin a maaramid laeng iti ududina nga aldaw, ta iti dayta laeng ti pannacaaramidna a pudno a dimtengen ti horas ti panangocomna. Dagiti padto iparangda dagiti agsasaruno a mapasamac nga agtungpal iti pannacairugi ti panangocom. Naisangsangayan a pudno daytoy idiaay libro ni Daniel. Ngem ti paset ti padtona a mangsalaysay cadagiti maududi nga aldaw, naibaga ken Daniel a ripcanna ken selloanna “aginggat tiempo

¹Apocalipsis 14:6, 7.

ti panungpalan. ” Aginggat madanontayo toy a tiempo santo la mabalin a maiwarragawag ti damag maipapan iti panangocom, a maibatay iti pannacatungpal dagitoy a padto. Ngem iti tiempo ti panungpalan, cuna ti mammadto, “adu dagiti agtarayto a mapan ken agsubli, ket ti pannacaammo dumackelto. ”²

Ni Apostol Pablo pinagalluadna ti iglesia tapno dina namna-maen ti yaay ni Cristo idi aldawna. Dayta nga aldaw “saanto a dumteng,” kinunana, “no dinto umay nga umuna ti panaglicud, ken maiparangarang ti tao ti basol, ti anac ti pannacapucaw.”³ Aginggat malpas ti dackel a panaglicud, ken ti atiddug a panawen a panagari ti “tao ti basol,” satayto la mabalin nga urayen ti yaay ti Apotayo. Ti “tao ti basol” isu a nagaladan pay iti “palimed ti kinadakes”, ti “anac ti pannacapucaw,” ken “ti nadangkes,” — itacderanna ti kinapapa, isu, a cas naipadto iti padto, agturayto iti 1260 a tawen. Toy a tiempo nagturpos idi 1798. Ti yaay ni Cristo saan a mabalin a mapagteng casacbayan dayta a tiempo. Ni Pablo idanonna ti pagpaaluadna iti dagup ti dispensacion Cristiana agingganat idi tawen 1798. Iti daytoy a bangir dayta a tiempo isuntot pannacaiwarragawag it maicadua a yaay ni Cristo.

[231]

Awan pay ti casta a damag a naited uray caanoman idi napalabas a panawen. Ni Pablo, cas nalpastayon a nakita, saanna nga incasaba daytoy; inturongna dagiti cacabsatna iti adayu iti masacbayan nga isut yaay ti Apo. Dagidi Reformador saanda nga inwarragawag dayta. Ni Martin Lutero incabilna ti nganngani tallo gasut a tawen iti masacbayan manipud iti tiempona a nangpattaanna iti panangocom. Ngem manipud idi 1798 naluctan ti sello ti libro ni Daniel, dimmackel ti pannacaammo cadagiti padto, ket adu dagiti nangiwar-ragawag iti napasnec a damag a ti panangocom asidegen.

Ti Tignay dagiti Adventista

Cas idi dackel a Reformacion idi maicasangapulo ket innem a siglo, ti tignay dagiti Adventista nagparang cadagiti nadumaduma a dagdaga ti cacristianoan a naggigiddan. Idiay Europa ken America nga agpadpada, dagiti mammati ken managcararag a tattao naiturongda a nangadal cadagiti padpadto, ket iti panangsukimatda

²Daniel 12:4.

³2. Tesalonica 2:3.

iti nasantoan a surat, nacakitada iti papatien a pammanecnec a ti panungpalan dagiti banbanag asi-degen. Cadagiti nadumaduma a dagdaga adda naisinsina a bunggoy dagiti Cristiano nga iti panagadalda iti Nasantoan a Surat nga isisuda, dimtengda iti pammati a ti yaay ti Mangisalacan asidegen.

Idi 1821, tallo a tawen calpasan ti panangilawlawag ni Miller cadagiti padpadto a mangitudo iti tiempo ti panangocom, ni Dr. Joseph Wolff, “a misionero iti lubong,” inrugina nga inwarragawag ti asidegen nga iyaay ti Apo. Ti panangawawatna cadagiti naipadto a tiempo icabilna ti dackel a pagtungpalan ti sumagmamano la a tawen manipud iti tiempo nga intudo ni Miller. Cadagidiay a manipud iti Nasantoan a Surat ipapilitda a “no maipapan iti dayta nga aldaw ken horas awan ti “macaammo,” ket dagiti tao saanda a rebbeng nga ammoen no casano caasidegen ti maicadua a yaay ni Cristo, insungbat ni Wolff: “Imbaga aya ti Apotayo a dayta nga aldaw ken horas uray caanoman dinto maammoan? Saannatay aya nga iniccan iti pagilasinan dagiti tiempo, tapno maammoantay coma uray laeng ti yaasideg ti yaayna, cas ti pannacaammo ti maysa a tao ti yaasideg ti ticag babaen ti cayo ti higos no patuboenna dagiti bulongna? Mateo 24:32. Saantay aya a rebbeng nga ammoen dayta a tiempo idinto nga isu met laeng ibalacadna cadatayo ti saan laeng a panangbasa ken Daniel a mammadto, no di pay ket ti panangawat kencuana? Maysa pay, ti Apotayo saanna a cayat a sawen ditoy, a ti yaasideg ti tiempo saanto a maammoan, no di ket ti apagisu nga ‘aldaw ken horas awan tao a macaamnio.’ Umdasen ti panagcunana a maammoantayto babaen dagiti pagilasinan ti tiempo, tapno uyotannatay nga agsagana it yaayna, cas idi panagsagana ni Noe iti daong.”⁴

[232]

Cabayatan ti duapulo ket uppat a tawen manipud 1821 aginggat 1845, ni Wolff nagviaje iti adu a luglugar: idia Africa, sinarungcaranna ti Egipto ken Abisinia; idia Asia, binalliasatna ti Palestina, Siria, Persia, Bokhara, ken India.

Nagviaje cadagiti caatapan a dagdaga, nga awan panangsalacnib ti sinoman nga autoridad ti Europa, ket inibturna dagiti adu a rigat, ken nalicmut cadagiti di mabilbilang a peggad. Isu naparigat iti pangpang-or ken bisin, nalaco a cas tagabu, ket namitlo a nacondenar a matay. Isut rinaut dagiti tulisan, ket no dadduma nganngani matay

⁴Wolff, “Researches and Missionary Labors,” pp. 404, 405.

gapu iti waw. Iti naminsan, inkisapda a sinamsam ti amin nga icutanna, ket sa nabaybay-an nga agviaje iti ginasgasut a millas a sacasaca iti cabanbantayan, a cabilen ti nieve ti rupana, ket nabibineg dagiti sacsacana gaput pannacaibaddecda iti hielo a daga.

No pagalluadenda tapno di mapmapan nga imaima iti gimong dagiti iggorot ken nacarit a tribu, cunana kencuana met laeng “Ti armasco” isut “cararag, kinaregta a maipaay ken Cristo, ken panagtalec iti tulongna. ” Kinunana pay, “Naarmasanac met iti ayat ti Dios ken ayat iti padac a tao iti uneg ti pusoc, ket ti Biblia adda nga igiggamac iti imac.”⁵ Ti Biblia iti saot Hebreo ken Ingles canayon nga incuycuyogna uray adinoman a napananna. Maipapan iti maysa cadagiti naududi a viajena cunana, “Inaywanac ti Biblia a nacalucat iti imac. Naricnac a ti pannacabalenco adda iti libro, ket ti pannacabalinna isut mangsaranay caniac.”⁶

[233] Casta ti panangituloyna iti trabajona aginggat naipan ti damag ti
 [234] panangocom iti dackel a paset ti lubong a natawan. Iti gimong
 [235] dagiti Judio, Turco, Parsis ken Hindu, ken adu a sabali pay a nacion
 ken raza, inwarasna ti sao ti Dios cadagitoy nadumaduma a pagsasao,
 ket iti isuamin a disso inwarragawagna ti umasideg a panagari ti
 Mesias.

Iti panagviajena idiaiy Bokhara nasaracanna a ti doctrina ti asidegen a yaay ti Apo isut pinati ti maysa a nayadayu ken naisina nga ili. Dagiti Arab diay Yemen, cunana, adda “libro nga icutanda a mangagan ‘Seera’ isu a mangipacaammo iti maicadua a yaay ni Cristo ken ti panagarina a sigogloria; ket ninamnamada dagiti dackel a mapasamac idi tawen 1840.”⁷ “Idiaiy Yemen . . . nakipagtaengac iti innem nga aldaw cadagiti annac ni Rechab. Dida uminum ti arac, dida agmula ti uvas, awan bukel nga imulada, ket agtaengda cadagiti tolda, ket malagipda ni naimbag a lacay Jonadab, nga anac ni Rechab; ket nasaracac iti bunggoyda dagiti annac ti Israel, iti tribu ni Dan, isuda nga agururay agraman dagiti annac ni Rechab. iti mabiiten nga idadateng ti Mesias cadagiti ulep ti langit. ”⁸

Ti casta met laeng a pammati nasaracan ti sabali a misionero idiaiy Tartaro. Maysa a sacerdote a taga idiaiy nagintuud iti misionero

⁵Adams, W. H. D., “In Perils Oft,” p. 192.

⁶Idem, p. 201.

⁷“Journal of the Rev. Joseph Wolff,” p. 377.

⁸Idep, p. 389.

no caano ti yaay ni Cristo iti maicadua. Idi insungbat ti misionero nga awan ammona maipapan itoy, ti sacerdote cas la nasdaaw unay iti casta a kinanengneng ti maysa nga agparparang a mangisursuro iti Biblia, ket insawangna ti bucodna a pammati, a naibatay iti padto, a ni Cristo dumtengto no nganngani 1844.

Manipud pay idi 1826 nangrugin a naicasaba idia Inglaterra ti damag ti maicadua a yaay ni Cristo. Ti tignay ditoy saan a nabukel a maysa a bagi a cas idia America; ti apagisu a tiempo nga iyaay ni Cristo saanda nga insuro iti sapasap, ngem ti dackel a kinapudno maipapan iti asidegen a yaay ni Cristo iti pannacabalin ken dackel a gloria, nasacnap ti pannacaiwarnacna. Ket naaramid daytoy saan laeng nga iti gimong dagiti di mammati ken di umanamong. Ni Mourant Brock, a maysa a mannurat nga Ingles, cunana nga adda nganngani pito gasut a ministro ti Iglesia ti Inglaterra a nangicasaba iti daytoy nga “evangelio ti pagarian.” Ti damag a mangitudtudo iti 1844 a cas tiempo a yaay ti Apo naited met idia Gran Bretania. Dagiti sursurat dagiti Adventista a naipublicar manipud America adayut nacaiwarasanda. Adda libro ken periodico a naulit a naipublicar idia Inglaterra. Ket idi 1842, ni Robert Winter, a maysa nga Ingles iti catataona, isu nga immawat iti pammati dagiti Adventista idia America, nagsubli iti nacayanacanna a daga tapno ipacaammona ti yaay ti Apo. Adu dagiti timmipon keneuana iti trabajo, ket ti damag ti panangocom naiwarragawag iti nadumaduma a paset ti Inglaterra.

[236]

Idia Akinabagatan nga America, iti tengnga ti barbarismo ken nasicap a papadi, maysa a Jesuita a Castila nga agnagan ti Lacunza naiturong iti Nasantoan a Surat, ket iti casta inawatna ti kinapudno maipapan iti mabiiten a panagsubli ni Cristo.

Idia Alemanian ni Bengel, a ministro ti Iglesia Luterana. ken agdindinamag iti calaingna nga estudiante ti Biblia ken agdillaw, insursurona toy a doctrina idi maicasangapulo ket walo a siglo.

Dagiti sursurat ni Bengel nairacuracda iti amin a Cacistianoan. Dagiti capanunutanna iti padto nasacnap ti panangawatda idia dagana a Wurtemberg, ket adu met ti immawat idia sabali a paspaset ti Alemanian. Nagtuloy toy a tignay calpasan ti ipapatayna, ket ti damag ti maicadua a yaay ni Cristo nangngegda idia Alemanian iti tiempo a cagiddan ti pannacayawisna met iti sabali a dagdaga. Idi nabiitda pay, dadduma cadagiti namati napanda idia Rusia, ket

sadiay namukelda cadagiti colonia, ket dagiti iglesia dagiti Aleman iti dayta a daga mamatpatida pay laeng ita iti asidegen a yaay ni Cristo.

Toy a silaw naglawag met idiaay Francia ken Swiza. Idiaay Geneva, isu a nangiracuracan da Farel ken Calvin cadagiti kinapudno ti Reformacion, incasaba ni Gaussen ti damag ti ma-icadua a yaay ni Cristo.

[237] Idiaay Escandinavia ti damag dagiti Adventista naiwarragawag met, ket naparubrurub ti nasacnap a ngayangay. Adu dagiti nariing manipud iti saan a naannad a kinatalged tapno ipudno ken idianda dagiti basbasolda, ken tapno sapulenda ti pacawan ita nagan ni Cristo. Ngem dagiti ministro ti iglesia ti estado binusorda ti tignay, ket gapu iti influenciada dadduma cadagiti nangicasaba iti damag naipisocda iti pagbalodan. Cadagiti adu a lugar a nacapasardengan a casta dagiti mangicascasaba iti asidegen a yaay ti Apo, naayayo ti Dios a nangibaon iti damag iti datdatlag a pamayan, babaen ti pannacaaramat dagiti bassit nga ubbing. Idinto ta nacurang pay la ti tawenda tapno mabalinda ti maidarum, ti linteg ti estado dina mabalin idi a paibalud ida, ket napalubosanda nga agsao a di malaplapdan.

Naaramid toy a tignay a naisangsangayan iti gimong dagiti nababbaba a clase, ket idiaay nanumo a balay dagiti mangmanged isut naggigimongan dagiti tao nga agdengngeg iti pa-blaac. Dagidi ubbing a mangascasaba caadduanda met ti naggapu cadagiti bassit a balbalay. Dadduma cadacuada dida pay nalabsan ti innem weno walo a tawen; ket nupay ti panagbiagda sacsanda nga ayatenda ti Mangisalacan, ket padpadasenda ti agbiag nga agtungpal cadagiti nasantoan a bilbilin ti Dios, nupay casta imparangaranga ti sirib ken cabaelan a cadawyan a makita cadagiti ubbing a capatadanda.

Nupay casta, idi addada a nacatacder iti sangoanan dagiti tao, nalawag a madlaw nga adda influencia a nangtignay cadacuada a di magaw-at dagiti nacayanacanda a rangcap. Nagbaliw ti tono ti timecda ken ti cababalinda, ket intedda ti pablaac ci panangocom a binuyogan ti napasnec a pannacabalin, ket inaramatda dagiti cas ti sao ti Nasantoan a Surat, ” Agbutengcay iti Dios, ket isut iccanyo ti dayaw; ta dimtengen ti horas ti panangocomna.” Binabalawda dagiti basbasol dagiti tao, ket saanda la a kinondenar ti kinainmoral ken vicio, no di ket binabalawda ti kinailubongan ken panaglicud,

ket pinablaacanda dagiti nagdengngeg cadacuada ti panagdarasda a pumanaw manipud iti pungtot nga umay.

Dagiti tattao dimngegda a sibubuteng. Ti mangbabalaw nga Espiritu ti Dios nagsao cadagiti puspusoda. Adu dagiti na- iturong a mangsukimat iti Nasantoan a Surat a binuyogan ti baro ken naununeg a ngayangay, dagidi awan moralda ken saan a managparbeng, namal-baliwda, dagiti dadduma inidianda dagiti inuulbod nga aramid, ket naaramid ti maysa a trabaje a nabatad unay iti casta nga uray pay dagiti ministro ti iglesia ti estado napilitda a nangbigbig a ti ima ti Dios bimmuyog iti tignay.

17. Maysa a Reformador iti Maudi nga Aldaw

Ni William Miller ken dagidi cadduana a nagtrabajo isudat nacaitedan ti pannacaicasaba ti pablaac idiay Estados Unidos maipapan iti maicadua a yaay ni Cristo. Toy a nacion isut nagbalin a centro ti dackel a tignay dagiti Adventista. Isut ditoy ti nangnangruna a nacatungpalan ti padto maipapan iti damag ti umuna nga angel.

Maysa a naimbag ken nalinteg ti panagpuspusona a mannalon, nga idi cua naiturong nga agduadua a ti Dios ti autoridad ti Nasantoan a Surat, ngem nupay casta tinarigagayanna a sipapasnec nga ammoen ti pudno, isut tao a naisangsangayan a pinili ti Dios a mangipangulo iti pannacaiwarragawag ti maicadua a yaay ni Cristo. Cas cadagiti adu a sabali a reformador, ni William Miller nakibacbacal iti kinapanglaw idi kinaubingna, ket iti casta nasursurona dagiti dackel a leccion maipapan iti pigsang ken panangpaidam iti bagi met laeng.

[240] Isu addaan idi ti nasalun-at ken nabaked a panagbagbagi, ket uray idi kinaubingna imparangarangna nga adda naisangsangayan a kinasaririt ti panunutna. Idi dumacdackel, umadadda met a madlaw toy a talugadingna. Ti isipna nasariwawet ken nasursuroan, ket adda nalaus idi a pannacabisinna iti sursuro.

Nupay awan gundaway ni Miller a macagunod iti adal ti colegio, nupay casta ti ayatna nga agadal ken ti awidna nga agpanunut a sipapasnec ken laingna nga agilasin isut namagbalin kencuana a tao a nalinteg ti panagipatona ken nawatiwat ti panagpanpanunutna. Inicutanna ti awan pangumsian a kinatacneng ken apapalan a dayaw, ket naammo ti sapisap gapu iti kinanaeman, kinamanagilala ken kinaimbagna. Babaen ti anep ken regtana nasapa a naeabiruc iti umdas a sanicua, nupay tinaginayonna ti ruamna nga agadadal. Nagsaad cadagiti nadumaduma nga oficina ti civil ken militar a nacagunodanna ti dayaw, ket dagiti nalawa a dalan nga agturong iti kinabacnang ken dayaw cas la nawacnitan idi kencuana.

Ni inana isut maysa a babai a nasingpet, ket idi kinaubing ni Miller isut sinursuroanda ti maipapan iti religion. Nupay casta idi

kinaagtutubona nabulosan a makicucuyog iti sociedad dagiti deista, isuda a pimmigpigsang ti influenciada gaput caadduanda ti naimbag a makipagili, ken tattao a naimbag ken natacneng ti panagricricnada. Idinto ta nagbiagda iti tengnga dagiti institucion Cristiana, iti sumagmamano a caadu nasucog dagiti cababalinda gapu cadagiti nanglicmut cadacuada. Dagiti kinalaing ti panagcucuada isuda a nacaawis iti panagraern ken panagtalec dgiti tao cadacuada nangtangda iti Biblia; ket nupay casta dagitoy naimbag a parangcap natiritirda iti casta a ti influenciada nagservida a bumusor iti sao ti Dios. Babaen ti pannakipulpulapul ni Miller cadagitoy a tattao, natawidna dagiti ricricnada. Ti agdama idi a panangawatda iti Nasantoan a Surat iparangna dagiti pagricutan a keneuana cas la di malawlawagan; nupay casta ti baro a pammatina, idinto ta iwalinna ti Biblia, awan naimimbag a maidiayana, ket iti casta adayu a nacapnecda keneuana. Ni Miller nagpatuloy iti nganngani sangapulo ket dua a tawen a castoy ti pammatina. Ngem idi adda tallopulo ket uppat a tawennan, ti Espiritu Santo tinignayna ti pusona ket imparienana keneuana ti casasaadna a managbasol. Awan nasaraeanna iti sigud a pammatina a mangipatalged iti ragsac iti ballasiw ni tanem. Ti masacbayan nasipnget ken nangisit.

[241]

Pannacasapul ti Maysa a Mangisalacan

Nagtuloy iti castoy a casasaad iti mano a bulan. “Iti kellaat a pamayan,” cunana, “ti cababalin ti maysa a Mangisala can naimaldit a nalaing iti panunutco. Cas la mabalin nga ad. da ngata maysa a nabias a nalaus ti kinaimbag ken kinaasina iti casta nga immayna incaro dagiti basbasoltayo, ket iti casta isalacannatayo tapno ditay sagabaen ti dusa ti basol. Dagus a naricnac nga amangan a nagdackel ti ayat ti casta a nabias, ket pinanpanunutco a mabalinco ti apan agsadag cadagiti tactackiagna ken agcammatalec iti caasina. Ngem immay ti saludsud. Casanot pannacapanecnecna nga adda casta a nabias? Malac sid laeng iti Biblia, nasaracac nga awan maalac a pammanecne nga adda casta a Mangisalacan, wenna mamanececne iti masacbayan a biag.

“Nakitac a ti Biblia imparangna ti casta a Mangisalacan a cas nasapulco: ket nariroac a nacasarac no casano a ti libro a di impaltiing ti Dios macaparang-ay cadagiti principio a mayannatup unay

iti masapsapul ti maysa a natnag a lubong. Na pilitac a manganugot a dagiti Nasantoan a Surat isudat impaltiing ti Dios. Isudat nagbalin a ragsacco; ket nasaracac ti maysa a gayyem ken Jesus. Ti Mangisalacan nagbalin canine a cangrunaan cadagiti sangapul ribu: ket dagiti Nasantoan a Surat, nga idi cua casda la nasipnget ken agsusungani, itan nagbalinda a pagsilawan cadagiti sacac ken silaw iti danac Ti panunutco naglimbongen ken napnec.

“Itan ti Biblia nagbalin nga isut cangrunaan nga adadalec, ket mabalincon a sawen a sipupudno, nga isut sinukimatco a binuyogan ti dackel a rag-o. Nasaracac a ti cagudduana saan a naibagbaga caniac uray caanoman. Nagimtuudac no apay ngata diac nakita ti pintas ken gloriana idi cua, ket nasdaawac ta nabalincoc ketdi nga inwalin idi cua. Nasaracac a naipaltiing idiay ti isuamin a calicaguman ti cararuac, ken ti agas ti isu-amin a sakit ti cararuac. Napucawco ti ganasco nga agbasa iti sabali a basabaen, ket incapetco ti pusoc a gumun-od ti sirib nga aggapu iti Dios.”¹

Ti Panagadalna iti Biblia

Ni Miller impaduyacyacna iti napatac ti pammatina iti religion nga inumsina idi cua. Ngem dagiti saan a mammati a kinacuycuyogna idi cua saanda a nagtactac a nangyeg cada-giti argumento nga imparparangna idi cua a maibusor iti pammati a ti Dios ti autoridad ti Nasantoan a Surat. Saan idi a incasagana a sumungbat cadacuda; ngem inrazonna a no ti Biblia isut paltiing a naggapu iti Dios, masapul nga adda panagtutunosna; ket idinto ta naited a pacasursuroan ti tao, masapul nga isut mayannatup iti pannacaawatna. Inkeddengna nga adalen ti Nasantoan a Surat a maipaay kencuana met laeng, ket penkenna no di mabalin a pagtutunosen ti tunggal agparparang a cas la agsusungani.

Idinto ta binay-anna pay laeng dagiti amin a sigud a capanunutan, ken di nagaramat cadagiti comentarios, pinagdiligna dagiti sursurat ken sursurat babaen ti tulong dagiti referencias iti igid ti Biblia ken ti Concordancia. Intuloyna ti panagadalna iti regular ken nauornos a pamayan; ket idinto ta inrugina iti Genesis, ken basaenna ti tunggal versiculo, intuloyna iti cas capartac ti pannacaawatna cadagiti sumagmamano a versiculos a maiparang kencuana aginggat

¹Bliss, S., “Memoirs of Wm. Miller,” pp. 65-67.

awan duaduana. No adda masaracanna nga aniaman a nasipnget, cadawyan na idi nga idilig iti sabali a texto a cas la adda aniaman a pannacaibiangna iti banag nga ututobenna. Tunggal sao mapalubosan no adda met la pannacaibiangna iti panggep a sasawen ti texto, ket no iti panagkitana kencuana maitunos iti tunggal capadpadana a texto, manungpalen a pagricutan. Iti casta uray caanoman a macasarac ti texto a narigat nga awaten, macasarac ti mangilawlawag iti sabali a paset ti Nasantoan a Surat. Idi nga agadadal a casta a binuyogan ti napasnec a cararag tapno isut silawan ti Dios, daydiay nga idi cua cas la nasipnget iti panangawatna nagbalin a nabatad. Napadasanna ti kinapudno dagiti sao ti sumasalmo, “Ti panagbet-tac dagiti saom mangted lawag; mangted iti pannacaawat cadagiti nacuneng.”²

[243]

Nalaus ti ayatna a nangadal iti Libro ni Daniel ken iti Apocalipsis, ket inaramidna dagiti isu met laeng a principio ti panangipatarus a cas iti inaramidna cadagiti sabali a sursurat, ket nasaracanna, ket dackel a nagrgragoanna, a dagiti simbolo ti padto mabalin ida nga awaten. Nakitana a dagiti padto, no maipapan cadagiti nalpas a natungpalen, apagisu ti pannacatungpalda; ket amin dagiti nadumaduma a numero, ladaladawan, pangngarig, sinsinan, ken dadduma pay, nailawlawagda idia y nayon ti nacaaramatanda, wenno dagiti naaramat a sao nailawlawagda cadagiti sabali a sursurat, ket no casta ti pannacailawagda, maawatanto ida a cas iti sasawen ti letra. “Iti casta napnecac,” eunana, “a ti Biblia isut maysa a sistema dagiti naipaltiing a kinapudno, a nabatad ken nalaca ti pannacaitedda iti casta a ti tao nga agsapsapul iti dalan, nupay isut maysa a dueg, saan a masapul a bumiddut kencuana.”³ Tunggal singsing ti eawar ti kinapudno ginungunaanda dagiti bannogna, idi tontontonenna a pasurotan a penpendaen dagiti dackel nga ugis ti padto. Dagiti angel sadi langit isudat nangidalan iti isipna ken nanglucac cadagiti sursurat iti pannacaawatna.

Ti Maicadua a Yaay ni Crista

Ni Miller nasaracanna a ti panagparang ni Cristo a sibabagi nalawag ti pannacaisurona iti uneg ti Nasantoan a Surat. Ni San

²Salmos 119:130.

³Bliss “Memoirs of Win. Miller,” p. 70.

Pablo cunana, “Ti Apo met laeng umulogto sadi langit a buyugen ti ariwawa, ti timee ti arcangel ken ti trompeta ti Dios.”⁴ Ket ti Mangisalacan cunaenna, “Makitadanto ti Anac ti tao nga umay iti rabdaw dagiti ulep ti langit nga adda pannacabalin ken dackel a gloriana.” “Ta cas iti kimat a rummuar iti daya ket makita a sumilap agingga iti laud, castanto met ti yaay ti Anac ti tao.”⁵ Isuntot cuyogen dagiti amin a buyot ti langit. “Ti Anac ti tao umayto iti dayagna, ket amin dagiti an-gel maicuyogdanto Keneuana.”⁶ “Ket ibaonnanto dagiti angelna iti dackel a panaguni ti trompeta, ket isudanto ti mangurnong cadagiti pinilina.”⁷

[244]

Inton yaayna dagiti natay a nalinteg mapagungardanto, ket dagiti sibibiag a nalinteg mabalbaliwandanto. “Saantayto a ma. turog amin,” cuna ni San Pablo, “ngem mabaliwantayto amin, iti maymaysa a canito, iti apagdaricmat, iti camandianan a trompeta: ta aguninto ti trompeta, ket dagiti natay agungardanto a di agrupsa, ket mabaliwantayto. Ta isut masapul a daytoy bagi a matay, agcawes iti saan nga ipapatay.”⁸ Ket iti suratna cadagiti taga Tesalonica, calpasan ti panangsalaysayna iti yaay ti Apo, cunana: “Dagiti natay ken Cristo bumangondanto nga umuna ; inton euan, datayo a sibibiag, datayo a nagbati, maitayabtay a maicuyog cadacuada cadagiti ulep, a sumabet iti Apo, iti tangatang; ket iti casta agnanayonto nga addatay a maicuyog iti Apo. ”⁹

Aginggat umay ni Cristo a sibabagi santo la mabalin nga awaten dagiti taona ti pagarian. Ti Mangisalacan kinunana: “Inton toy Anac ti tao umayto agraman iti dayagna, ket amin dagiti angel maicuyogda kencuana, isu ti panagtugawnanto iti trono ti gloriana. Ket iti sangoananna maurnongto dagiti isuamin a nacion ; ket paglalasinennanto dagiti maysa ken maysa cadagiti tao, a cas iti pastor ilasinna dagiti carnero cadagiti calding: ket icabilnanto dagiti carnero iti macanawanna, ket dagiti ealding iti macatigidna. Iti dayta cunaento ti Ari cadagiti adda iti macanawanna: Umaycayo, bendito

⁴1 Tes. 4:16, 17.

⁵Mateo 24:30, 27.

⁶Mateo 25:31-34.

⁷Mateo 24:31.

⁸1 Cor. 15:51.

⁹1 Tes. 4:16, 17.

ni Amac, tawidenyo ti pagarian a naisagana cadacayo manipud idi pannacabangon ti lubong.”¹⁰

Nakitatayo babaen dagiti sursurat a caadadaw nga inton umay ti Anac ti tao, dagiti natay agungardanto a di agrupsa, ket dagiti sibibiag mabaliwanda. Babaen toy dackel a panagbaliw macasaganada nga umawat iti pagarian; ta ni San Pablo cunana, “Ti lasag ken dara saanda a mabalin a tawiden ti pagarian ti Dios; ket ti panagrupsa dina tawiden ti saan a panagrupsa.”¹¹ Ti tao iti agdama a casasaadna matay ken agrupsa; ngem ti pagarian ti Dios saanto nga agrupsa, no diket ag- taeng nga agnanayon. No casta ngarud ti tao iti agdama a casasaadna saanna a mabalin ti sumrec iti pagarian ti Dios. Ngem inton umay ni Jesus, itednanto ti di ipapatay cadagiti taona ket sananto ayaban ida nga agtawid iti pagarian a naisagana ca-dacuada a tawiden.

[245]

Ti Tiempo a Naipadto

Ti padto a cas la nalawag unay a mangipaltiing iti tiempo ti maicadua a yaay ni Cristo isu ti Daniel 8:14: “Aginggat dua ribu ket tallo gasut a malem ken bigat; ti santuario madalusanto. ” Idinto ta sursurotenna ti annurotenna a ti Nasantoan a Surat met laeng ti mangipatarus kencuana, ni Miller naadalna a ti maysa nga aldaw iti simbolo ti padto itacderanna ti maysa a tawen:¹² nakitana a ti tiempo a 2300 nga aldaw a naimpadtoan, wenno tawen no literal, dumanon iti ballasiw ti panagturpos ti dispensacion dagiti Judio, anansata saan a mabalin a tadoenna ti santuario dayta a dispensacion. Ni Miller inannugotna ti nasacnap-pannacaawatna a capanunutan. nga iti panawen Cristiana ti daga isut santuario, ket iti casta inawatna a ti naipadto a pannacadalus ti santuario idiy Daniel 8:14 itacderanna ti pannacagugor ti daga iti apuy inton maicadua a yaay ni Cristo.

Ngarud, no masaracan ti apagisu a pangrugian nga agbilang iti 2300 nga aldaw, iti panagcunana nalacanton nga ammoen ti tiempo a yaay ni Cristo iti maicadua. Iti casta maiparangton ti tiempo ti dackel a pagtungpalan, tiempo a “panaggibus toy agdama a casasaad, agramau ti isuamin a kinatangsit ken pannacabalinna, pasindayag

¹⁰ Mateo 25:31-34.

¹¹ 1 Cor. 15:50.

¹² Nahum 14:34; Eze. 4:6.

ken kinaubbawna, kinadangkes ken pammarpargatna;” ket iti dayta ti lunod “maiccatto manipud ditoy daga, ni patay mapucawto, ti gunguna maited . to cadagiti adipen ti Dios, cadagiti mammadto ken sasanto. ken cadagidiay nga agbuteng iti naganna, ken pan-
[246] nacadadael dagidiay a mangdadael iti daga.”¹³

Ni Miller intuloyna ti panangsukimatna cadagiti padto, a binuyogan ti baro ken napasasnec a calicagum, agpatnag cadagiti rabii ken agmalmalem cadagiti aldaw nga agadal iti nagparang kencuana iti dayta a tiempo a napateg unay ken macaawis iti amin a ngayangav. Idiay capitulo 8 ni Daniel awan nasaracanna a macaipaltiing iti pangrugian nga agbilang iti 2300 nga aldaw; ni angel Gabriel, nupay nabilin nga inna ipaawat ti sirmata ken Daniel, saan a naananay ti panangilawlawagna. Idi naiparang iti panagkita ti profeta ti nacabutbutena a panangidadanes a mapagtengto iti iglesia, nagpucawen ti pigsana. Dina mabalinen idi nga ibturen, ket iti casta isut pinanawan ti angel iti mano a tiempo. Ni Daniel natalimudaw ken nagsakit iti sumagmamano nga aldaw. “Ket nagsiddaawac iti sirmata,” cunana, “ngem awan ti nacaawat keneuana.”

Nupay casta ti Dios imbilinna iti babaonenna, “Ipaawatmo itoy a tao ti sirmata.” Dayta a bilin masapul a matungpal. Iti panagtungpal ti angel iti dayta a bilin, iti sumagmamano a tiempo iti calpasanna simmubli ken Daniel, a cuncunana, “Ita rumuarac, tapno iccanca ti sirib ken pannacaawat; ” “gapuna nga utobem ti panggep, ket maawatam ti sirmata.”

Dagiti 2300 nga Aldaw

Adda maysa a napateg a punto iti sirmata ti capitulo 8, e di naipaawat, nga isu ti maipapan iti tiempo,—dagiti 2300 nga aldaw; anansata idi intuloyna ti panangilawlawagna, ti angel adadda a sinasaona ti maipapan iti tiempo:

“Pitopulo a lawasna ti nakedngan gapu iti ilim ken iti nasantoan a ciudadmo.... Ammoem ngarud, ket maawatam, a manipud iti iruruar ti bilin a mangpabaro ken mangbangon iti Jerusalem agingga iti napulotan, ti principe, addanto pito a lawasna, ken innem a pulo ket dua a lawasna: mabangonto manen nga adda lansanganna ken canal, uray pay cadagiti nariribuc a tiempo. Ket calpasan dagiti innem a

¹³Bliss, “Memoirs of Wm. Miller,” p. 76.

pulo ket dua a lawasna makeltayto ti napulotan, ket awanto ti mabati keneuana Ket ipatalgednanto ti tulag cadagiti adu iti maysa a lawasna: ket iti tengnga ti lawasna pasardengnanto ti sacrificio ken daton.”

[247]

Ti angel naibaon idi ken Daniel ket. ti naibaga a panggepna isu ti panangipaawatna kencuana iti punto ti sirraata iti capitulo 8 a dina naawatan idi cua, nga isu ti maipapan iti tiempo,— “Aginggat dua ribu ket tallo gasut a malem ken bigat; ti santuario madalusanto. ” Calpasan ti panangibilinna ken Daniel nga utobenna ti panggep ken awatenna ti sirmata, dagiti immuna a sao ti angel cunana, “Pitopulo a lawasna ti nakedngan gapu iti ilim ken iti nasantoan a ciudadmo.”

[248]

[249]

Ti sao a nayulog ditoy iti “nakedngan” caipapananna iti “nailasin.” Ti pitopulo a lawas, nga itacderanna ti 490 a tawen, cuna ti angel a mailasin, a maipaay a nangnangruna cadagiti Judio. Ngem ania a bilang ti nacailasinanda ? Idinto ta ti 2300 nga aldaw isisu laeng ti tiempo a nainaganan iti capitulo 8, masapul nga isut pacailasinan ti pitopulo a lawas; ngarud ti pitopulo a lawas isut maysa a paset ti 2300 nga aldaw, ket datoy dua a tiempo maymaysa ti pangrugianda. Ti pitopulo a lawas kinuna ti angel a mangrugi iti iruruar ti bilin a mangpabaro ken mangbangon iti Jerusalem. No masaracan ti fecha toy a bilin, iti dayta ti pangrugian ti atiddug a tiempo a 2300 nga al. daw maammoanton.

Idiay capitulo 7 ti Esdras masaracan toy a bilin.¹⁴ Iti capunoan a formana isut intuyang ni Artajerjes, nga ari ti Persia idi tawen 457 Casabayan ni Cristo. Ngem idiay Esdras 6:14 masasao a ti balay ti Apo sadi Jerusalem “binangonda ken lineppasda, a mayannurot iti bilin ti Dios ti Israel, ken mayannurot iti bilin da Ciro, ken Dario, ken Artajerjes nga ari ti Persia.” Dagitoy tallo nga ari, iti panangirugi, panangpalagda, ken panangileppasda iti bilin, pinaimbagda nga awan curangna ti bilin a kiddawen ti padto a mangitangkiar ti pangrugian dagiti 2300 a tawen. No alaen ti tawen 457, C. C., isu a pannaca ileppas ti bilin, a cas fecha a pangrugian ti bilin, makita ti naananay a pannacatungpal ti tunggal ramramit ti padto maipapan iti pitopulo a lawas.

Manipud iti iruruar ti bilin a mangpabaro ken mangbangon iti Jerusalem agingga iti napulotan, ti principe, addanto pito a

[250]

¹⁴Esdras 7:12-26.

lawasna, ken innem a pulo ket dua a lawasna,”—weno innem a pulo ket siam a lawas, weno 483 a tawen. Ti bilin ni Artajerjes nangrugi a matungpal idi otoño ti tawen 457 C. C. Manipud itoy a fecha, ti 483 a tawen dumanon iti otoño ti tawen 27 N. C.¹⁵ Iti dayta a tiempo natungpal ti padto, ta idi agtaptapus ti tawen 27, N. C., ni Cristo binautizaran ni Juan ket inawatna ti pananglana ti Espiritu Santo. Ti sao a “Mesias” caipapananna ti maysa a Nalanaan. Ni Apostol Pedro pinanecnecanna ti “maipapan ken Jesus a taga Nazaret no casano ti panangsapsapo ti Dios kencuana nga iniccanna ti Espiritu Santo ken ti pannacabalin.”¹⁶ Ket ti Mangisalacan met laeng imbunannagna, “Ti Espiritu ti Apo adda caniac; ta linanaannac a mangted cadagiti naimbag a damag cadagiti napanglaw.”¹⁷ Calpasan ti pannacabautizarna napan idiay Galilea a “nangicasaba iti evangelio ti Dios, ket cuncunana: “Naturpos ti aldawen.”¹⁸

” Ipatalgednanto ti tulag cadagiti adu iti maysa a lawas.” Ti “maysa a lawas” a masasao ditoy isu ti maudi a lawas ti pitopulo a lawas; isu dayta ti maudi a pito a tawen a paset ti tiempo a nailasin a naisangsangayan nga agpaay cadagiti Judio. Cabayatan toy a tiempo, mangrugi idi tawen 27 N. C. aginggat 34 N. C., ni Cristo met laeng a sibabagi ti immuna, ket sa dagiti adalanna ti calpasanna, ti nangyawis iti evangelio a naipangpangruna cadagidi Judio. Idi rimmuar dagiti apostol a mangicascasaba iti naimbag a damag ti pagarian, ti bilin ti Mangisalacan cadacuada, “Dicay mapan iti uray no ania a dalan dagiti Gentil, ket dicay met sumrec iti uray ania a ciudad dagiti taga Samaria: no di ket incay nga umuna cadagiti carnero a napucaw iti balay ti Israel.”¹⁹

“Iti tengnga ti lawasna pasardengennanto ti sacrificio ken daton.” Idi tawen 31 N. C., tallo a tawen ket guddua calpasan ti panagba-utizarna, ti Apotayo nailanza. Idi naaramiden ti dackel a sacrificio a naidaton idiay Calvario, nanungpalen daydi sistema ti panag-datdaton nga iti aguppat a ribu a tawen isut nangitudtudo iti umay a Cordero ti Dios. Ti aniniwan ken ti akinaniniwan nagtugmocdan,

[251]

¹⁵Kitaem ti Indawan.

¹⁶Aramid 10:38.

¹⁷Lucas 4:18

¹⁸Marcos 1:14, 15.

¹⁹Mateo 10:5, 6.

ket amin dagiti sacrificio ken daton a cerceremonia ti daan a sistema rebbengda idi ti agsardeng idiay.

Ti pitopulo a lawas, wenno 490 a tawen, a naisangsangayan a nailasin nga agpaay cadagiti Judio, nagtungpal cas nakitatayo, idi tawen 34 N. C. Iti dayta a tiempo, gaput aramid ti Sanedrin dagiti Judio, toy a nacion sinelloanna ti panangiwagsacna iti evangelio gaput panangpapatayda ken Esteban ken panangidadanesda cadagiti pasurot ni Cristo. Iti dayta ti damag ti pannacaisalacan, idinto ta saan laengen a dagiti napili a tao ti pagpaayanna, naibaonen iti lubong. Dagidi adalan, idinto ta gaput pannacaidadanes napilitda a nagtalaw manipud Jerusalem, “napanda linibot dagiti amin a disso nga incasabada ti sao ti Dios.” “Ket simmalog ni Felipe iti ili a Samaria, ken impacaammona cadacuada ni Cristo.” Ni Pedro, idinto ta indalan ti Dios, imparangna ti evangelio iti centurion sadi Cesarea, nga isu ni managbuteng iti Dios a Cornelio; ket ni naanep a Pablo, a naawis iti pammati ken Cristo, isut nabilin a mangipan iti naimbag a damag idiay “adayu cadagiti Gentil.”²⁰

Iti casta aginggat ditoy natungpal iti nacascasdaaw ti tunggal ramramit ti padpadto, ket naikeddengen nga awan duadua a ti pangrugian ti pitopulo a lawas isu ti tawen 457 C. C., ket agtungpal iti tawen 34 N. C. Manipud itoy a fecha saanen a narigat a sapulen ti pagtungpalan dagiti 2300 nga aldaw. No iccaten ti pitopulo a lawas — 490 nga aldaw—manipud iti 2300, addanto 1810 nga aldaw pay a matda. Calpasan ti panaggibus ti 490 nga aldaw, addanto pay 1810 nga aldaw a matungpal. Manipud idi tawen 34 N. C., ti 1810 a tawen dumanon iti 1844. No casta ngarud dagiti 2300 nga aldaw iti Daniel 8:14 agpatinggada iti 1844. Inton panagturpos ti atiddug a tiempo a naipadto, cas mayalubog iti pammanecnec ti angel ti Dios, “ti santuario madalusanto.” Iti casta ti tiempo a pannacadalus ti santuario — isu nga impagarup ti gistay sangalubongan idi cua a mapasamacto inton maicadua a yaay ni Cristo — intudoda iti nalawag.²¹

[252]

Idi ruggian ni Miller nga adalen dagiti Nasantoan a Surat a eas iti panangadalna tapno panecnecanna nga isudat paltiing ti Dios, awan bassit a pangipappapananna a madanonnanto a patien ti cas

²⁰Aramid 8:4, 5; 22:21.

²¹Bliss, “Memoirs of Wm. Miller,” p. 92.

itoy a nadanonna a pinati. Isu met laeng narigatna a pinati dagiti naibunga ti panagsukimatna. Ngem ti pammanecnec ti Nasantoan a Surat nalawag ken nalagda iti casta a saan a rumbeng nga iwalin.

Inrugina ti Mangascasaba

Ket itan ti rebbengenna a mangipacaammo cadagiti sabsabali iti pinatina a nalawag unay pannacaisurona iti uneg ti Nasantoan a Surat, isut nanagdag kencuana a binuyogan ti baro a pigsa. “No araramidec idi cua ti cadawyan a trabajoc,” ki-nunana, “cancanayon a rumengrengreng iti lapayagco, ‘Inca ket ibagam iti lubong ti peg-gadda. ’ Toy a texto cancanavon a maipalagip caniac: ‘Inton cunac iti managdacdakes, Pudno a mataycanto; ket sica dica bagbagaan, wenna pagsaoan tapno ti managdacdakes mabagbagaan coma iti dakes a dalanna, tapno isu maispal ti biagna; daytoy met laeng a managdacdakes matayto iti kinadakesna; ngem ti darana sapulecto iti imam. Ngem no sica bagbagaam ti managdacdakes, ket isu dinto agbalbaliw iti kinadakesna, wenna iti dakes a dalanna, isu matayto iti kinadangesna, ngem sica nailisim ti cararuam.’²² Naricnac a no mapablaacan a naimbag dagiti managdacdakes, adunto cadacuada ti agbabawi; ket no saanda a mapablaacan, ti darada mabalina a makiddawto iti imac.”²³

[253] Ni Miller rinugianna nga imparang dagiti pammatina iti nalimed no adda gundawayna, ket incarcaraagna nga adda coma ministro a macaricna iti pigsa dagiti icascasabana, tapno ipaayna ti bagina a mangicasaba cadacuada. Ngem saanna a maiccat ti conviccionna nga adda bagina nga annong nga aramiden iti pannacaited ti pablaac. Canayon a rumengrengreng iti panunutna dagiti sao nga, ” Inea ket isut ibagam iti lubong; ti darada kiddawecto dita imam.” Siam a tawenna a nagururay, ket ti bantot ti dagdag dimmagsen a dimmagsen iti cararuana, agingganat idi 1831 isu a damona a panangibunannag cadagiti rason ti pammatina.

No casano ti pannacaayab ni Eliseo manipud iti isusurotna cadagiti bacana idia y taltalon tapno awatenna ti ules ti panangitalaga nga agservi iti saad ti mammadto, casta ti pannacaayab ni William Miller a mangpanaw iti aradona, ket luctanna cadagiti tao dagiti palimed ti

²²Id.

²³Id.

pagarian ti Dios. Simrec iti trabajona nga agpaypayegpeg, ket inturongna dagiti agdengngeg kencuana, nga ininlut, cadagiti naipadto a tiempo agingga iti panagparang ni Cristo iti maicadua. Iti tunggal panangpadasna nacagunod ti pigsang ken tured idi makitana ti naparasuc a ngayangay.

Sa la nagmayat ni Miller a nangiparang iti pammatina iti publico idi casta ti kiniddaw dagiti cacabsatna, isuda a nacangngeg iti awis ti Dios. Adda limapulo a tawenna idin, ket saan a nairuam nga agsasao iti publico, ket iti panagricnana saan a maicari a mangibnclay iti trabajo nga adda iti sangona. Ngem manipud rugi dagiti trabajona nabendicionanda iti nacascasdaaw a pamayan a nagpaay iti panacaisalacan dagiti carcararua. Ti immuna a easabana napasaruonan iti maysa a nareligionan a panagriing isu a nagconvertiran ti agsanggapulo ket tallo a famfamilia, malacsid laeng ti dua a tao. Dagus a dinagdagda nga agsao iti sabali a luglugar, ket iti nganngani isuamin a lugar ti trabajona nagbanag iti pannacariing ti trabajo ti Dios. Dagiti managbasol nagbaliwda, dagiti Cristiano nariingda nga agservi iti napaspasnec, ket dagiti awan diosda ken di mammati naiturongda a nangbigbig iti kinapudno ti Biblia ken ti religion Cristiana. Ti pammanecnec dagidiay a nagtrabajoanna castoy, “Ti influencia ni Miller nadanonna ti maysa a clase dagiti isisip a di madanon dagiti sabali a tattao.”²⁴ Ti cascasabana naiturongna ti panunot ti publico cadagiti dackel a banag ti religion, ken nagservi a nangatipa iti dumegdeg a kinailubongan ken kinaderrep ti dayta a panawen.

Iti gistay tunggal ili adda pinolpullo, ket cadagiti dadduma adda ginagasut, a naconvertir a cas naibunga ti cascasabana, Cadagiti [254] adu a luglugar dagiti iglesia Protestante iti gistay isuamin a denominacion naluctanda a maigay-at kencuana; ket dagiti awis ti panagtrabajo masansan a naggapuda cadagiti ministro dagiti nadumaduma a congregacion. Isut di agbaliw nga annurotena ti dina ipapan panagtrabajo iti aniaman a lugar a dida nangawisan kencuana, nupay casta iti di agbavag nasaracanna a dina mabalin a tungpalen ti uray man la no caguddua dagiti dawdawat a tumudo nga umay keneuana.

Adu cadagiti di immawat iti capanunutanna maipapan iti justo a tiempo ti maicadua a yaay ni Cristo, naconvencerda iti kinapudno

²⁴Bliss “Memoirs of WmMiller,” p. 138.

ken kinaasideg ti yaayna ken iti pannacasapulda nga agsagana. Iti dadduma cadagiti dackel a ciudad ti trabajona nacaaramid ti dackel a panagbalbaliw. Dagiti aglaclaco ti arac binay-anda ti comerciada, ket pinagbalinda dagiti tienda a paggigimongan; dagiti balay a sugalan naracracda; dagiti di mammati ken deista ken Universalista, ken agpapanpay dagiti cadac?an a tao, nagbalbaliwda, dagiti dadduma cadacuada adu a tawenen a dida simsimrec iti balay a pagdaydayawan. Dagiti nadumaduma a denominacion namukelda cadagiti gimgimong ti eararag cadagiti nadumaduma a disso, iti gistay tunggal horas, dagiti negociante a tattao naggigimongda iti tengnat aldaw tapno agcararag ken agdaydayawda. Awan idi ti rabrabac a sasao, no di ket gistay sangalubongan a kinapasnec ti adda iti isip dagiti tao. Cas met laeng cadagidi immuna a Reformador, ti trabajona linawaganna ti pannacaawat ken riniingna ti conciencia lugar a pinarasucna la dagiti ricna.

Dagiti Nagtinnag a Bituen Isudat Maysa a Pagilasinan

Idi 1833, dua a tawen calpasan ti panangrugi ni Miller a mangiparang iti publico cadagiti pammanecnec ti asidegen a yaay ni Cristo, ti maudi cadagiti tallo a pagilasinan nga incari ti Mangisalacan a pacakitaan ti maieadua a yaayna, nagparang. “Dagiti bitbituen matnagdantot sadi langit.”²⁵ Ket ni San Juan kinunana idiy Apocalipsis, idi nakitana iti sirmata dagiti buya a mangipacdaar iti aldaw ti Dios, “Dagiti bituen ti langit nagtinnagda iti daga, a cas iti maysa nga higos nga ireg- regna dagiti bungana, a saanda pay a naluum, no gungunen ti maysa dackel nga angin.”²⁵

[255]

Toy a padto nacasaysayaat ken nacascasdaaw ti pannaeatungpalna idi nagtudo ti layap idi Noviembre 13, 1833. Isu daydi ti casacnapan ken cacasdaawan a pannacaipabuya ti agtinnag a bituen a nailanad: “Ti entero a tangatang, iti ngatoen ti amin nga Estados Unidos, adda idi a cas la napno ti agcuticuti nga apuy, iti mano nga horas! Awan pay casdi uray caanoman a buya ti langit a napasamac ditoy a nacion, nanipud immuna nga adda immay nagtaeng kencuana, buya a ti maysa a clase dagiti tao kinitada a binuyogan ti nalaus a siddaaw, ket ti sabali a cla?e kinitada a binuyogan ti nalaus

²⁵Mateo 24:29.

Apoc. 6:13.

a buteng ken danag.” “Ti kinadayag ken nacabutbuteng a pintasna matandaanan pay la ita dagiti adu nga isisip. . . .Uray caanoman di pay nagtudo iti napuspuscol ngem dagiti layap a nagtinnag a nagturong iti daga; idia y daya, laud, amianan, ken abagatan, padapadada. Iti ababa a panna, ti entero a langit casda la nagcucuti... .Ti buya, cas nasalaysay iti periodico ni Profesor Silliman, naimatangan iti amin a paset ti America del Norte.. .Nanipud iti las 2 ti rabii agingga iti aglawag iti bigat, idinto a naananay ti talna ken awan ulep ti tangatang, saan a nagsarday ti pannacaipabuya dagiti macapurar ken narniag a silsilaw iti amin a langlangit. ”²⁷

“Pudno unay nga awan sao a macaisawang iti dayag daydi napintas unay a buya;...awan tao no dina nasacsian a macatucod a mangpanunut iti nagdanunan a gloriana. Cas la ketdin itay nagtitipon dagiti amin a bituen iti maysa a punto idia y langit iti asideg ti toctoc ti tangatang, ket sada naggigiddan a tumayab, iti capardas ti kimat, iti amin a paset ti tangatang; ket nupay casta saanda a maibus — rinibribu dagiti sumaruno iti nagnaan dagiti rinibribu, a casda lattay napataud nga agpaay iti dayta a tiempo.”²⁸ Awanen ti mabalin a kitaen a napudpudno a retrato ti cayo ti higos no iregregna dagiti bungana no gungunen ti dackel nga angin, ngem daydi.”²⁹

[256]

Casta ti pannacaipabuya ti maudi cadagiti pagilasinan ti yaay ni Jesus, nga imbagana cadagiti adalanna idi kinunana, “Inton makitayo amin dagitoy a banag, ammoenyo nga isu asidegen, uray pay cadagiti ruangan.”³⁰

Calpasan dagitoy a pagilasinan, ti naindaclan a mapasamac a nakita ni San Juan isu ti pannacayadaya dagiti langit a cas la nalucot, naggingined ti daga, dagiti bantay ken puro nayalisda cadagiti dissoda, ket dagiti nadangkes gapu iti butengda sinapulda ti pagtarayanda manipud iti sango ti Anac ti tao.”³¹

Dagiti adu a nacasacsi iti panagtinnag dagiti bituen, iti panagkitada isut mangipacdaar iti umay a panangocom,—“nacabutbuteng nga ananiwan, seguro a mangipacpacauna, naasi a pagilasinan, ti

²⁷Devens. R. M.. “American Progress; or the Great Events of the Great Century” ch. 28, pars. 1-5.

²⁸Reed, F., in the Christian Advocate and Journal. Dec. 13, 1833.

²⁹“The Old Countryman,” in Portland Evening Advertiser, Nov. 26, 1833.

³⁰Mateo 24:33.

³¹Apoc. 6: 12-17.

dackel ken nacabutbuteng nga aldaw. ”³² Iti casta ti imatang dagiti tao naiturong iti pannacatungpal ti padto, ket adu dagiti naiturong a mangipangag iti pablaac ti maicadua a yaay ni Cristo.

Ti Ibusor

Ni William Miller saanna nga inaramid ti trabajona nga awan ibubusor a nacaro. Cas naaramid cadagidi immuna a Reformador, dagiti pudno nga imparangna saan nga inawat dagiti napatac a manursuro ti religion. Tdi saan a masaranay dagitoy ti pagtacderanda babaen ti pannacaaramat ti Nasantoan a Surat, immamangda cadagiti sasao ken doctrina ti tattao, cadagiti ugugali dagiti Amma. Ngem ti Sao ti Dios isut pammanecnec laeng nga awaten dagiti nangi-cascasaba iti kinapudno dagiti adventista. “Ti Biblia. ket ti Biblia laeng,” casta ti pannacasaoda. Idinto ta ageurang dagiti casuppiatda iti argumento nga aggapu iti Nasantoan a Surat, pinunnoanda cadagiti ababi ken rabra. bac. Dagiti tiempo, cueua, ken talento naaramatda a pangpadakes cadagidiay a ti la basolda isu ti panagururayda a sirarag-o iti panagsubli ti Apoda. ken agagawaanda ti agbiag iti nasantoan a panagbiag, ken balbalacadanda dagiti sabsabali tapno agsaganada met iti panagparangna.

[257] Ti mangikiwkiwkiw iti isuamin a kinadakes sinapulna a saan la a tapno busorena ti nagapuanan ti damag ti Adventismo, ngem tapno dadaelenna pay ti naibaon. Ni Miller naggamit ca. dagiti umisu a pacaicaptan ti kinapudno a sasawen ti Nasan. toan a Sural iti casta a naimalditda iti puspuso dagiti nagdeng ngeg kencuana, ket binabalawna dagiti basbasolda ken kiniburna ti sinan napnec a rienada, ket dagiti nabatad ken macatagbat a saona pinarasucna ti ibubusorda. Ti ibubusor nga imparangarang dagiti camcameng ti iglesia iti damagna, nacaptured cadagiti daddakes a clase ti tao nga agaramid iti nalablables pay, ket iti naminsan a tiempo dagiti cabusor pinanggepda nga iccaten ti biagna inton panawanna ti lugar ti gimong. Ngem adda nasantoan nga angangel idi iti gimong, ket maysa cadacuada, iti forma ti tao, kinibinna ti taekiag ti adipen ti Apo, kel inruarna a di naanano manipud iti nacapungtot a ragup ti tao. Ti trabajona saan pay idi a nalpas, ket ni Satanas ken dagiti pannacabagina napaayda iti panggepda.

³²“The Old Countryman,” in Portland Evening Advertiser, Nov. 26, 1833.

Idi Aldaw ni Noe ken iti Aldawtayo

Cadagiti nadumaduma a panawen dagiti pablaac nga imba. on ti Dios iti lubong babaen ti pannacaaramat dagiti adipenna casta latta a dida inawat wenno dida pinati. Idi ti kinadakes dagidi nagbiag idi sacbay ti layus ginuyuguyda ti Dios a mang. yeg ti layus ti danum iti daga, impacaammona nga immuna ti panggepna, tapno adda coma gundawayda nga agtuckiad manipud cadagiti dakes a dalanda. Iti agsangagasut ket duapulo a tawen nairengreng cadagiti lapayagda ti naipablaac a panagbabawida, ta into la ket no maiparangarang ti pungtot ti Dios iti pannacapucawda. Ngem ti damag cas la awan patpategna iti panangipapanda, ket isut dida pinati. Idinto ta napatreda iti kinadakesda, inangangawda ti binaon ti Dios, dida incascaso da. giti pacpacaasina, ket impabasolda pay ketdi kencana ti kinacuspag. Casanot pannacaitured ti maysa a tao nga agtacder a maibusor iti amin a dadackel a tattao ti daga? No pudno coma ti damag ni Noe, apay a di coma makita ken pasien ti amin a sangalubongan? Sao ti maysa a tao a maibusor iti sirib dagiti rinibribu! Nagmadida a mamati iti pablaac, ket nagmadida met a mapan aglinong iti arca.

[258]

Dagidi managrabrac intudoda dagiti banbanag ti naturaleza,— iti di agbaliw a panagsasaruno dagiti tiempo, iti azul a langit a di pay nangibuyat ti tudo, cadagiti nalangto a tay-ac a pinalamiisan dagiti nalami a linnaaw iti rabii, — ket sada tmpuccaw, “Saan nga agsasao cadagiti pangngarig?” Tapno paagumsida imbunannagda a ti mangascasaba ti kinalinteg isut maysa la a fanatico; ket adadda man ketdin ti panangituloyda ti panagsapulda iti ragragsac, adadda manen ti panagaramidda cadagiti dakes a dalanda, ngem idi cua. Ngem ti dida panamati saan a nacatubeng iti pannacapasamac ti naipadto. Ti Dios inibturna iti napaut ti kinadakesda, ket iniccanna ida ti nawadwad a gundawayda nga agbabawi; ngem iti naituding a tiempo impasarungcarña ti panangocomna cadagiti nangiwaysac iti caasina.

Ni Cristo ibagana nga addanto met casta a di panamati iti maicadua a yaayna. Cas cadagidi tattao idi aldaw ni Noe a “dida naawatan agingga iti immay ti layus ken inyagusna ida amin,” cuna ti Mangisalacantayo, “castanto ti iyaay toy Anac ti tao.”³³ Inton

³³Mateo 24:39

dagiti agparparang a tao ti Dios makicadcadduada iti lubong, ket agbiagda a cas iti lubong, ket makiragragsacda cadacuada iti naiparit a ragragsac; inton ti kinagarbo ti lubong agbalin a kinagarbo ti iglesia; inton agrupicar dagiti campana ti panagcasar, ket dagiti isuamin paspasungadenda dagiti adu a tawen ti kinarang-ay ti lubong,—iti dayta, iti kellaat a pamayan a cas ti panagkilap ti kimat manipud langit, aggibusto dagiti narniag nga ararapaapda ken mangitabbug a namnamada.

Cas ti panangibaon ti Dios idi adipenna tapno ipablaacna iti lubong ti umay a layus, casta met ti panangibaonna cadagiti babao-nenna tapno ipacaammoda ti kinaasidegen ti maudi a panangocom. Ket cas ti panangcatcatawa dagidi capatadan ni Noe cadagiti padto ti nangicascasaba iti kinalinteg, casta met idi aldaw ni Miller adu, uray pay cadagiti agcuncuna a tao ti Dios dagiti nangcatcatawa eadagiti sao a pammablaacna.

[259] Ket apay aya a ti doctrina ken pannacaicasaba ti maicadua a yaay ni Cristo saan nga ayaten dagiti igiglesia ? Nupay ti yaay ti Apo mangyeg ti kinaayayay ken pannacadadael cadagiti na_ dangkes, nagdanonan a rag-o ken namnama ti yegna cadagiti nalinteg. Daytoy a dackel a kinapudno isut nacaliwliwa cadagiti matalec a tao ti Dios cadagiti amin a panawen; apay ngarud ita nga isut nagbalin a cas “maysa a bato a pacaitibcolan ken bato a pacarurudan” a cas iti Nangaramid iti dayta a kinapudno, ca. dagiti agcuncuna a tattaona ?

” Umayacto Manen”

Ti Apotayo met laeng ti nangieari cadagiti adalanna, “No innac ket isaganaancayo ti pagyanan, umayacto manen, ket icu. yogcayto caniac met laeng.”³⁴ Ti manangngaasi a Mangisalacan, iti pannacaammona iti pannacaulila ken ladingit dagiti pasurotna, binilinna dagiti angelna nga in mangliwliwa cadacuada babaen ti panangipatalgedda nga isu umayto manen a sibabagi, cas ti ipapanna sadi langit.

Idi adda dagiti adalan a nacatacder a tumangtangad sadi langit tapno makitada ti maudi a sirmata ti inayayatda, naawis ti imatangda gapu cadagiti sao, “Lallaki a taga Galilea, apayapay agtactacdercayo

³⁴Juan 14:3.

a cumitkita sadi langit? daytoy Jesus a naipangato sadi langit manipud cadacayo, castanto met nga umay a cas ti ipapanna sadi langit, a nakitayo.”³⁵ Naparubrub manen ti namnamada gapu iti damag ti angel. Dagidi adalan nagawidda a siraragsac sadi Jerusalem, “ket naggigianda nga agnanayon iti Templo a nagdaydayaw ken nagyiya-man iti Dios.”³⁶ Saanda a nagraagsac agsipud iti pannacaisina ni Jesus cadacuada, ket nabatidan a makigubalgubal cadagiti rigat ken sulisog ti lubong, no di ket agsipud iti pammatalged ti angel nga Isu umayto manen.

Ti pannacaiwarragawag ti yaay ni Cristo isu comat mangyeg ti naimbag a damag ken dackel a rag-o ita a cas idi inyeg dagiti angel cadagidi agpaspastor idia Betlehem. Dagidiay a pudno nga agayat iti Mangisalacan saanda a mabalin a di awaten a siraragsac ti pacdaar a naibatay iti sao ti Dios, a Daydiay nacaipucpucan ti namnamada iti biag nga agnanayon umay manen, saan a tapno mapagsasawan, mauyuyaw, ken mapagtalaw, a cas idi immuna a yaayna, no di ket buyogen ti pannacabalin ken gloria, tapno manubbot iti ilina. Dagidiay a di agayat iti Mangisalacan isudat agcalicagum ti panagbatina coma idia adayu; ket awanen ti nalawlawag a pammanecnec a dagiti iglpsia inadayuanda ti Dios ngem ti pannacaunget ken pannacapagura a maparasuc gapu itoy a damag a naggaput langit.

[260]

Cadagiti amin a nareligionan a tignay a rimsua nanipud idi aldaw dagidi apostol, awan ti tignay a cas idi naaramid idi verano ken otoño ti 1844, a di unay naalalisan iti biddut ti tao ken iti allilaw ni Satanas. Apaman a naysickis ti, “Adtoy ti Asawa a Lalaki; rumuarcayo a sumabet Kencuana;” dagiti tao inadalda ti Sao ti Dios nga ingget pasnec, a napasnec ngem uray caanoman idi cua.

Idi umasideg ti tiempo a ninamnamada a yaay ti Mangisalacan, dagidi namati inadalda ti pangngarig dagiti sangapulo a babbalasang (Mateo 25:1-13) isuda nga “innalada dagiti pagsilawanda ken rimuarda” iti tengngat rabii idi nangngesda ti ickis,” “Adtoy ti asawa a lalaki, rumuarcayo a sumabet Kencuana.” Gaput casansan toy nga ickis, daydi tignay iti daytoy a tiempo napanaganan “iti ickis iti

³⁵Aramid 1:11.

³⁶Lucas 24: 52,53.

tengngat rabii.” Bimmuyog itoy a damag ti napigsa a pannacabalin a nanignay iti cararua. Awan idi ti duadua, awan inintuud.

Cas itay dalluyon ti atab ti tignay linapunosna ti daga. Napan iti ciudad ken ciudad, iti ili ken ili, ken cadagiti adayu a luglugar, aginggat naananay ti pannacariing dagiti agururay a tattao ti Dios. Ti fanatismo nagpucaw iti sango toy a warragawag a cas itay linnaaw iti sango ti tumangcayag nga init. Dagiti namati nakitada ti panagpucaw ti duadua ken riribucda, ket ti namnama ken ti tured pinapartacda dagiti pusoda.

[261] Ti trabajoda awanan cadagiti fanatismo a canayon a maiparangarang no adda tao a maparugso a di idalan ti influencia ti sao ken espiritu ti Dios. Ti cababalinna umasasping latta cadagidi tiempo ti panagpacumbaba ken panagsubli iti Dios a naaramid iti gimong dagidi taga Israel a simmaruno iti damag ti babalaw a naggapu cadgiti adipenna. Isut binuyogan ti pan nacabalin a mangiseñal iti trabajo ti Dios iti amin a panawen. Awan unay ti inoongong a rag-o, no di ket adda nauneg a panangsukimat iti puso, panangipudno iti basol, panangidian iti lubong. Ti panagsagana a sumabet iti Apo isut dadagsen da-giti agladingit nga espiritu. Adda idi panagtalinaed iti cararag, ken awan igawgawidna a panangitalaga iti Dios.

Iti dayta a tiempo adda pammati a nangyeg cadagiti sungbat ti carcararag, — pammati nga adda panangilalana iti pannacabayad ti gunguna. Cas arbis ti tudo nga agtinnag iti mawaw a daga, ti Espiritu ti gracia nagdisso cadagiti napasnec nga agsapsapul. Dagidiay a ninamnamada ti agtacder iti mabiit a sumango iti Mangisalacanda iti rupanrupa, naricnada ti nasneean a rag-o a di mayibcas. Ti macapalucneng ken macaparucma a pannacabalin ti Espiritu Santo linunagna ti puso, idi intedna a siwawadwad ti bendicionna cadagiti matalec ken mamati.

Dagidiay nga immawat iti damag nagsalucagda nga agsiput iti iyaay ti Mangisalacanda a binuyogan ti di maisawang a calicagum. Ti tiempo a panangnamamada a sumarac Kencuana asidegen. Im-madanida itoy nga boras a binuyogan ti natalna a kinapasnee. Nagin-nanada iti nasam-it a pannakiuman iti Dios, ket isut mangipatalged iti icutandanto a talna idiay naragsac a sabali a biag.

Awan ti nacapadas itoy a namnama ken talged a mabalinna a lipatan dagidi boras a napateg a panagpadpadaan. Iti sumagmamano a lawas nga immununa ngem dayta a tiempo. nabay-an pay laeng ti

caaduan ti nailubongan a trabajo. Dagiti napasnec a mamati sinukimatda a nalaing ti tunggal panunut ken ricna dagiti puspusoda a cas itay .addada nga umadanin ken patay ket iti sumagmamano la nga horas didanto makitan dagiti naidagaan a buya. Isuda amin naricnada ti akinuneg a pammanecnec nga isuda nacasaganada a sumabet iti Mangisalacan; dagiti puraw a eawesda isudat kinadalus ti cararua. —wenna cababalin a nadalusan iti basol gapu iti mangabbong a dara ni Cristo.

Sapay coma ta adda pay laeng cadagiti agcuncuna a tattao ti Dios ti casta nga espiritu ti panangsukimat iti puso, ti casta a kinapasnec ken kinalagda ti pammati. No ituloyda coma ti casta a panagpacumbabada iti sangoanan ti Apo, ket irengrengda dagiti dawdawatda idiay yan ti saad ti caasi, icutandanto ti nawadwadwad a capadasan ngem ti agdama ita nga ieutanda. Bassit unay ti cararag, bassit unay ti pudno a pannacababalaw ti basol. ket iti kinacurang ti sibibiag a pammati adu dagiti awanan ti gracia nga imburay a sibabacnang ti Mannubhottayo.

[262]

Ti Dios pinanggepna a padasen dagiti tattaona. Ti imana lingdanna ti maysa a biddut iti pannacapatta dagiti tiempo, Dagidi Adventista saanda a nasucalan ti biddut iti dayta a tiempo ket saan met a nasucalan ti casiriban dagiti casuppiatda

Ti tiempo a ninamnamada limmabas, ket ni Cristo di met nagparang a mangisalacan cadagiti taona. Dagidiay a nagururay iti Mangisalacanda a binuyogan ti napasnec a pammati ken ayat, napadasanda ti napait a pannacapaay. Ngem nupay casta matungtungpal idi dagiti panggep ti Dios: Isu susuutenna idi ti puspuso dagidiay nga agparparang nga agururay iti panagparangna. Adu cadacuada ti natignay gapu la iti buteng. Ti panagcunada a mamati saanna a nabaliwan dagiti puso wenna panagbiagda. Idi saan met a napasamac ti naururay a mapasamac, dagitoy a tattao kinunada a saanda a napaay; uray caanoman dida namati nga umayto ni Cristo. Isudat dadduma cadagiti umuna a mangrabrac iti ladingit dagiti pudno a mammati.

[263]

18. Ti Pannacauppapay

Dagiti immawat iti damag siaalluad ken sipapasnecda unay a dimteng iti tiempo a ninamnamada a panangsabet iti Apoda. Tunggal bigat naricnada nga isut umunna nga annongda ti pananggunodda iti pacakitaan ti panangawat ti Dios cadacuada. Ti pammatalged ti pananganamong .ti Mangisalacan isut nangnangruna idi a ma. sapulda ngem ti inaldaw a taraonda; ket no adda ulep a mang. cullaap iti isipda, dida aginana aginggat mawacnitan. Idinto ta naricnada ti sacsaci ti mamacawan a gracia, kinalicagumanda a kitaen Daydiay inayayat ti cararuada.

Ngem naipagasat cadacuada ti pannacauppapay. Limma. bas ti tiempo nga inururayda a panangisalacan ni Cristo cadagiti taona, ket awan met ni Cristo a nagparang. Babaen ti awan duaduana a panagtalec inururayda ti yaayna, ket itan naricnada ti cas ti ricna ni Maria idi immay iti yan ti tanem ti Mangisalacan ket nasaracanna ti tanem nga awan nagan, ket insa wangna a sisasagit, “Iniccatda ti Apoc, ket diac ammo no adino ti nangicabilanda kencuana.”¹

[264] Ti maysa a ricna ti danag, into ket no pudno ti damag nagservi iti mano a tiempo a cas la nangtengtengngel iti di namati a lubong. Calpasan ti ilalasad ti tiempo, saan a nagpucaw a dagus ti castoy a ricna; idi damona saanda a naitured ti ag. ragsac gapu cadagiti nauppapay, ngem idi awan met dagiti pa cakitaan ti pungtot ti Dios, nagpucaw ti butengda, ket intuloyda manen ti ababi ken rabrabacda.

Ni Jesus ken isuamin a buyot ti langit siaayat ken sicacaasida a kimmita cadagiti nasuut ken matalec ket nupay casta nauppapay a tattao. No mabalin coma idi a malucaisan ti abbong a namagsina iti makita ken di makita a lubong, nakitada coma dagiti angeles nga adda iti asideg dagiti natibker a cararuada, ken manglinlinong cadacuada manipud cadagiti gayang ni Satanas.

Maysa a clase dagiti nagparang a namati iti asidegen a yaay ti Apo a dackel ti bilangda, imbabawida ti pammatida. Dagiti dadduma a nalau” unay idi cua ti panagtalecda nauneg unay ti pannacasugat

¹Juan 20:13.

ti kinatangsitda iti casta a ti ricnada cayatda nga itarayan ti lubong. Cas ken Jonas, agtanabutubda iti Dios, ket adadda a pilienda ti patay ngem ti biag. Dagidiay a nangibatay iti pammatida cadagiti capanunutan dagiti sabsabali, a saan nga iti sao ti Dios, nalaeada laeng a baliwan dagiti capanunutanda. Dagiti manangumsi naawisda iti biangda dagiti nacapuy ken natakrot, ket amin dagitoy nagmaymaysada a nangibunannag nga ita awanen ti pagbutngan wenno urayen. Ti tiempo limmabasen, ti Apo saan met nga immay, ket ti lubong mabalin a mataginayon a casta iti rinibribu a tawen.

Dagiti napasnec ken napudno a namati intedda dagiti aminda nga agpaay ken Cristo, ket nakiranudda iti adadda pay iti caaddana ngem uray caanoman idi cua. Nalpasdan, cas iti panangipagarupda, a naited ti maudi a pablaacda iti lubong: ket idinto ta ururayendan ti di mabayag a pannacaawatda a makicadcaddua iti nadiosan a Maestroda ken cadagiti nailangi. tan nga angeles, iti adu a banag simminadan iti pannakidendennada cadagidiay a di immawat iti damag. Iti napigsa a tarigagay incarraragdan, “Umayca, Apo Jesus, ket umayca iti madaras. ” Ngem Isu saan nga immay. Ket itan no sublienda manen a sangoen dagiti nadagsen nga awit ti panagagawa ken pacaringgoran ti panagbiag, ken tapno ibturenda dagiti libbi ken catcatawa ti managrabrabac a lubong, isut mysa a nacabutbuteng a pacasuutan ti pammti ken kinaanus.

Pannacauppapay idi Immuna a Yaayna

Nupay casta toy a pannacauppapay saan unay dackel a cas idi [265] napadasan dagiti adalan idi tiempo a yaay ni Cristo iti immuna. Idi simrec ni Jesus a nagsacay a sibaballigi idiay Jerusalem, dagiti pasurotna namatida a ngannganina ulienen ti trono ni David, ken isalacan ti Israel manipud cadagiti mamarigat kencuana. Binuyogan dagiti nalaus a namnama ken naragsac a pacpacauna nagdidinnayoda a mangipakita ti dayaw iti Arida. Adu dagiti nangyaplag cadagiti akinruar a pagananyda a cas pannaca alfombra ti dalanna, wenno nagitinnag iti masa. ngoanan cadagiti nabulong a sangsanga ti palma. Iti nalaus a ragsacna nagmaymaysada a nangipuccaw iti, “Hosana Anac ni David!” Idinto ta dagiti Fariseo nakibur ken napalucsawda gapu itoy nga ibebettac ti rag-o, ket kinalicagumanda a ni Jesus tubngarena coma dagidi adalanna, insungbatna, “Cunac cadacavo

a no dagitoy dida coma aguni, dagiti bato agickisdanto.”² Ti padto masapul a matungpal. Dagidi adalan araramidenda idi ti panggep ti Dios; nupay casta nagtungpalda iti napait a pannacauppapay. Ngem sumagmamano la nga aldaw ti napalabas nasacsianda manen ti natuoc nga ipapatay ti Mangisalacan, ken ti pannacaipaidana iti tanem. Dagiti ninamnamada a mapasamac saanda a natungpal, iti uray la co_ man maysa, ket dagiti namnamada naicanonongda ken Jesus a natay. Aginggana idi rimmuar ti Apoda a sibaballigi manipud iti tanem sada la naawatan nga isuamin naipacpacauna iti padto, ket “maipaay idi nga agsagaba ni Cristo ket agungar iti tengnga dagiti natay.”³

[266] Idi napan a limagasut a tawen, ti Apo imbunannagna iti pan-naearamat ni profeta Zacarias, “Agragsacca iti napalalo unay, O babai nga anac ti Sion; dumir-ica, O anac a babai ti Jerusalem; adtoy, ti arim umay kenca; isut nalinteg, ken addaan panangisalacan; napacumbaba, ket agsacay iti maysa nga asna, iti rabaw met laeng ti maysa nga urbon nga anac ti asna.”⁴ No naawatan coma dagiti adalan a ni Cristo mapmapan idi iti pangocoman ken pacatayan, saanda coma a nabalín a tinungpal toy a padto.

Casta latta met, da Miller ken dagidi cadduana tinungpalda ti padto, ket intedda ti damag a naipadto iti uneg ti Nasantoan a Surat a maitedto ditoy lubong, damag a dida coma nabalín nga inted no naawatanda coma a nalalaing dagiti padpadto a mangisuro iti pannacapaayda, ken mangiparang ti sabali a damag a masapul a maicasaba iti amin a nacion casacbayan ti yaay ti Apo. Dagiti damag ti umuna ken maieadua nga angel naitedda iti apagisu a tiempo, ket naiwacasda ti trabajo a pinanggep ti Dios nga aramidenda.

Pinetpetanda a Nalaing ti Pammatida

Ti lubong adda idi nga agpalpaliw, ket ninamnamana a no dumteng ti tiempo ket saan nga agparang ni Cristo, mabaybayanton ti entero a sistema ti Adventismo. Ngem nupay adu dagiti nangitulos iti pammatida gaput napigsa a pannacasulisog, dagiti dadduma nagtacderda a sititibker. Dagidi naibunga ti Damag dagiti Adven-

²Lucas 19:40.

³Aramid 17:3.

⁴Zacarias 9:9.

tista, daydi espiritu ti panagpacumbaba ken panangsukimat iti puso, ken panangidian iti lubong ken panagbalbaliw ti panagbiag, a bimmuyog iti trabajo, isudat namanecnec a ti tignay naggapu iti Dios. Dida mabalin idi a libaken a ti pannacabalin ti Espiritu Santo isut nanacsi iti pannacaicasaba ti maieadua a yaay ni Cristo, ket awan masucalanda a biddut iti panagcuentada cadagiti naipadto a tiempo. Dagiti calaingan a casuppiatda dida nabalin a rinacrac ti sistema ti panangipatarusda iti padpadto. Saanda a mabalin idi, no awan ti paramanecnec ti Biblia, nga ibbatan dagiti saad a nagtacderanda a nangunodda babaen ti napasnec ken naincararagan a panangadal iti Nasantoan a Surat, nga inadal dagiti isisip a sinilawan ti Espiritu ti Dios, ken puspuso a pinarayray ti sibibiag a pannacabalinna; saad a nagtacder a simmaranget cadagiti casukisucan a panangilasin ti biddut ken capaitan nga ibubusor dagidi popular a mannursuro ti religion ken mamasirib ti lubong, ken saad a nagtacder a sititibker a bimmusor cadagiti nagbubuyog a pigsang ti adal ken laing nga agbitla, ken dagiti libbi ken ababi a. naggapu cadagiti natan-oc ken nababa nga agpadpada.

Pudno a nasaaw ti inururayda a mapasamac, ngem uray pay daytoy saan a nacacuti iti pammatida iti sao ti Dios. Idi impuccaw ni Jonas cadagiti calzada sadi Ninive nga iti uneg ti nppat a pulo nga aldaw ti ciudad marbanto, ti Apo inawatna ti panagpacumbaba dagidi taga Ninive, ket inyatiddugna ti tiempo a pannacapadasda; nupay casta ti damag naibaon a naggapu iti Dios, ket ti Ninive nasuot cas mayannurot iti pagayatan ti Dios. Dagiti Adventista namatida a casta latta met ti panangiturong ti Dios cadacuada iti panangtedda ti pablaac ti panangocom. [267]

Ti Dios saanna a binaybayan ti ilina; ti Espirituna makipagtaeng pay laeng cadagidiay saan a sidudursoc a limmicud iti silaw nga inawatda, ken saan a mangpabasol iti Tignay dagiti Adventista. Iti surat cadagiti taga Hebreo masaracan dagiti sao a macaptured ken mamagalluad cadagiti masuot ken agururay itoy a tiempo: “Dicay ngarud iwagsac ti pananginanamayo, nga adda maysa a dackel a gunguna, ta adda pacasapulanyo iti anus, tapno iti calpasan ti panangaramidyo iti pagayatan ti Dios, awatenyo ti naicari. Ta iti uneg ti apagbiit unay nga aldaw, dayta umay umayto, ket dinto agbayag. Ngem ti nalintegto agbiagto gapu iti pammati; ket no isut agsanudto saanto nga agayayat toy cararuac kencuana. Ngem saancam a cad-

dua dagidiay agsanud tapno pacapucawan, no di ket caddua dagidiay adda pammatida tapno pacaisalacanan ti cararu.”⁵

[268] Nalawag a daytoy a balacad naisurat nga agpaay iti iglesia iti ududina nga aldaw gapu cadagiti sao a mangitudo iti caasidegen iti yaay ti Apo: “Ta iti uneg ti apagbiit unay nga aldaw, dayta umay umayto, ket dinto agbayag.” Ket maawatan met ditoy nga addanto cas la panagtactac, ket ti Apo agparangto a cas la agbayag. Ti balacad a naited ditoy naisangsangayan ti pannacaipagisuna iti napadasan dagidi Adventista idi 1844. Dagiti tattao a pacaipaayan toy a surat agngangabitda iti peggad ti pannacarba ti pammati. Inaramidda ti pagayatan ti Dios iti isusurotda iti panangidalan ti Espirituna ken Saona; nupay casta dida naawatan ti panggepna iti napalabas a capadasanda, wenno dida met nalasin ti dalan nga adda iti masangoananda, ket nasulisogda nga agduadua no ti Dios met la ti pudno a nangidalan cadacuada. Iti daytoy a tiempo apagisu ti pannacaicapet dagitoy a sao, “Ngem ti nalintegto agbiagto gapu ili pammati.” Idi cua idi nagraniag iti danada ti nalawag a silaw ti “ickis ti tengngat rabii,” ket nakitada ti pannacalucat ti sello dagiti padto, ken ti napardas a pannacatungpal dagiti pagilasinan a mangibaga nga asidegen ti yaay ni Cristo, nagnada a cas lattay nakitada ti nagnaanda. Ngem itan, idinto ta nadagsenanda cadagiti nasaaw a namna-ma, nabalinda laengen ti agtacder babaen ti pammati iti Dios ken iti saona.

[269] Ti agrabrac a sangalubongan cuncunanan: “Naallilawcayo. Ibbatanyon ti pammatiyo, ket cunayo a ti Tignay dagiti Adventista naggapu ken Satanas.” Ngem ti Dios cunana, “No adda agsanudto saanto nga agayayat toy cararuac.” Ti pana. ngiwagsacda iti pammatida ita, ket sada paglicudan ti pannacabalin ti espiritu Santo a bimmuyog iti damag, isuntot panagsanud nag agturong iti pacapucawan. Napaturedda gapu iti sao ni Pablo. “Dicay ngarud iwagsac ti pananginanamayo;” “adda pacasapulanyo ti anus,” “ta iti uneg ti apagbiit unay nga aldaw, dayta umay umayto, ket dinto agbayag.” Ti la natalged a dalanda isu ti panangcupicupda iti silaw a nalpasdan nga inawat iti Dios, agtalinaedda cadagiti carcarina, agtuloyda a mangsukimat iti Nasantoan a Surat, ket anusanda ti aguray ken agsalucag tapno umawatda ti adadda pay a silaw.

⁵Hebreo 10:35-39.

19. Ania ti Santuario a Cuna?

Ti paset ti Nasantoan a Surat nga agcuna, “Agingganat dua ribu ket tallo gasut a malem ken bigat, ti santuario madalusanto,”¹ isu idi ti pannacabato a batay ken nangruna a pannaeadigi ti pam ati dagiti Adventista. Dagitoy a sao ammo unay idi dagidi namati iti asidegen a yaay ti Apo. Toy a padto isut inulit dagiti rinibribu a bibig a cas pannaca anag ti pammatida. Naricnada amin a dagiti mapasamac a naipdto idiaay isudat nacaibatayan dagiti caraniagan a padpadaananda ken caimbagan a namnamada. Dagitoy nga aldaw a naimpadtoan naipakitadan nga agturpos idi otoño 1844. Cas iti pinati idi dagidi sabsabali a Cristiano a sangalubongan, dagidi Adventistas iti dayta a tiempo impagarupda a toy daga. wenko sumagmamano a paset ti daga, isut santuario. Naawatanda a ti pannacadalus ti santuario isut pannacagugur ti daga iti apuy iti camaudianan a naindaclan nga aldaw, ket daytoy maaramidto inton maicadua a yaay ni Cristo. Anansata namatida a ni Cristo agsublinto ditoy daga idi 1844.

Ngem ti nadutocan a tiempo dimteng, ket ti Apo saan a nagparang. Dagidi mammati ammoda idi a ti sao ti Dios dinto bumurong; ti panangipatarusda iti padto masapul nga isut bimiddut; ngem adinot bimiddutanda ? Dagiti adu sidudur. socda a nangputed iti siglot ti pagricutan babaen ti panangilibacda a dagiti 2300 nga aldaw nagpatinggada idi 1844. Awan maitedda a razon a gapu iti pangaramidanda ti casta, no saan la a gaputta ni Cristo di met immay iti tiempo a ninamnamada. Insuppiatda a no dagiti naimpadtoan nga aldaw nagpatinggada iti 1844, ni Cristo idi madanon dayta a tiempo simmubli coman a mangdalus iti santuario babaen ti panangugorna iti daga iti apuy; ket idinto ta di met immay, saan pay ngarud a nagpatingga dagiti aldaw.

Ti panangawat itoy a pammati bilangna tay panangbaybay-a cadagiti immuna a pinatpati panggep ti pannacacuenta dagiti naipadto a tiempo. Dagiti 2300 nga aldaw nasaracan a mangrugida idi pannaenaituyang ti bilin ni Artajerjes panggep ti pannacapabaro

¹Daniel 8:14.

ken pannacabangon ti Jerusalem, idi otoño 457 C. C. No ditoy ti pangrugian nga agbilang. adda naananay a pannacatungpal iti apagisu dagiti amin a napasamac a naipadto iti Daniel 9:25-27. Dagiti innem a pulo ket siam a lawas, nga isu ti umuna a 483 cadagiti 2300 a tawen. dumanonda iti Mesias, isu a Napulotan; ket ti pannacabuniag ni Cristo ken ti pananglana ti Espiritu Santo keneuana idi tawen 27 N. C., tungpalenna ti apagisu ti padto. Iti tengnga ti maicapitopulo a la. was, ti Mesias masapul a makeltayto. Idi adda tallo ket guddua a tawen calpasan ti panagbautizarna, ni Cristo nailanza, idi mangrugugi ti tawen 31 N. C. Dagiti pitopulo a lawas, wenno 490 a tawen, nailasinda a naisangsangayan nga agpaay cadagiti Judio. Idi panagturpos toy a tiempo, ti nacion dagiti Judio sinelloanna ti dina panangawat ken Cristo babaen ti panangidadanesda cadagiti adalanna, ket dagidi apostol napanda cadagiti Gentil idi tawen 34 N. C. Idinto ta dagiti umuna a 490 a tawen cadagiti 2300 nagpatinggada iti dayta a tiempo, adda ngarud pay 1810 a tawen a natda. No agbilang datao ti 1810 a tawen manipud idi 34 N. C. dumanonto iti 1844. Iti dayta, kinuna ti angel, “ti santuario madalusanto.” Amin

[271] dagiti immuna a ramramit ti padto natungpalda nga awan duadua iti tiempo a naituding.

Iti casta a pannacacuenta, isuamin nabatad ken agtutunos. malacsid laeng nga awan ti nakita a napasamac a sumungbat iti pannacadalus ti santuario idi 1844. No libaken a dagiti aldaw nagpatinggada iti dayta a tiempo isuntot panangriribuc iti dagup toy a cuestion, ken panangbaybay-a cadagiti nagsaad a pammati a pinanecnecan dagiti di bumiddut a pannacatungpal ti padto.

Ngem ti Dios indalanna dagiti taona idi dackel a Tignay dagiti Adventista; ti pannacabalin ken gloriana isudat bimmuyog iti trabajo, ket dina cayat nga agtungpal iti sipngget ken paay, tapno maumumsi a cas maysa nga ulbod ken nafanaticoan a tignay. Dina cayat a baybayan ti saona a malicmut iti duadua ken awan a kinatalged. Nupay adu dagiti nangbaybay-a iti immuna a nangcuentaanda cadagiti tiempo a naipadto, ket naglibacanda ti kinalinteg ti tignay a naibatay eadacuada, adda dadduma a nagmadi a mangiwagsac cadagiti punto ti pammati ken capadasan a sinaranay ti Nasantoan a Surat ken ti pannacsi ti Espiritu ti Dios. Namatida nga inaramatda dagiti nalinteg a principio ti panangipatarus iti panagadalda cadagiti padto, ket isut annongda a petpetan dagiti pudno a nagunodandan, ket sada ituloy

ti panagsukimatda iti Biblia a cas inaramidda idi cua. Inulitda nga inadal ti saadenda a binuyogan ti cararag. ket inadalda ti Nasantoan a Surat tapno birukenda ti biddutda. Idinto ta awan nakitada a biddut dagiti pannacacuenta dagiti tiempo a naipadto, naiturongda a mangsukimat a naanannad iti maipanggep ti santuario.

Saan a Ti Daga ti Santuario

Iti panagsukimatda naadalda nga awan pammanecnec ti Nasantoan a Surat a mangsaranay iti capanunutan ti caadduan a ti daga isut santuario; ngem nasaracanda iti uneg ti Biblia ti naananay a panglawlawag maipanggep iti santuario, iti na* turalezana, ken lugarna ken serviciona; ket ti pammanecnec dagiti nasantoan a mannurat nabatad ken aduda unay iti casta nga awan aniaman a pagduaduaan. Ti surat cadagiti Hebreo cunana: “Ket pudno a daydi immuna a tulag adda met dagiti pagalagadanna iti panagservi iti Dios, ken ti santuariona ditoy lubong. Ta maysa a tabernaculo isut náisagana; daydi immuna a nagyanan ti candelero, ken ti lamisaan, ken dagiti tinapay a sidadayá; isu a managan ti Santo a disso. Ket iti labes ti maicadua nga abbong, adda daydi tabernaculo a managan ti Casasantoan dagiti disso a santo; isu a yan daydi incensario a balitoc ken ti area ti tulag, isu a nacalupcupan amin nga aglicmut iti balitoc, isu a yan daydi vaso a balitoc a nacaiccan daydi maná, ken daydi sarucod ni Aaron a nagsabong, ken dagiti tabla ti tulag; ket iti rabawna, dagiti querubin ti gloria, a manglinlinung idi tugaw ti asi.”²

[272]

Ti santuario a masasaot ditoy isu daydi tabernaculo a binangon ni Moises idi binilin ti Dios, tapno isut naidagaan a taeng ti Cangatoan. “Yaramidandac coma iti maysa a san-tuario, tapno agnaedac iti nagbabaetanda,”³ casta ti bilin a naited ken Moises idi adda idiay bantay a nakicaddua iti Dios. Dagidi taga Israel addada a magmagna iti let-ang, ket iti casta ti pannacabangon ti tabernaculo isu tay mabalin nga alzaen ngaibunag manipud iti maysa a disso nga ipan iti sabali a disso; nupay casta isut maysa a patacder a dackel ti dayagna. Dagiti didingna isudat nalinteg a tabla a nacalupcupan ti napuscol a balitoc, ket maipatacderda iti paglusbongan a pirac, ket

²Hebreo 9:1-5.

³Exodo 25:8.

ti atep isut buklen dagiti agrurutap a Curtina, wenna abbong, a ti akinruar lalat, ket ti akinuneg isut nafino a lienzo a naborborda an iti ladladawan ti kerubin. Mainayon pay iti pateo ti ruar, isu a yan ti altar a pagdatonan iti pinuuran, ti tabernaculo met laeng adda dua a siledna a managan nasantoan a disso ken ti casasantoan a disso, isuda a napagdasig gapu iti maysa a nangina ken napintas a Curtina, wenna abbong; adda met casta nga abbong a mangrikep iti ruangan nga agturong iti umuna a siled.

[273] Idiay uneg ti nasantoan a disso adda idi candelero iti bangirna ti abagatan, agraman dagiti pito a pagsilawanna isuda nga agsilaw iti santuario iti aldaw ken rabii nga agpad- pada; iti bangirna ti amianan adda lamisaan a pacaidissoan ti tinapay; ket iti sangoanan ti abbong a mamagsina iti na santoan ken ti casasantoan a lugar adda balitoc nga altar ti incienso, ket inaldaw idi nga umuli ti ulep ti bangbanglo ma nipud kencuana. a cumuyog iti carcararag ti Israel, a mapan iti sangoanan ti Dios.

Idiay uneg ti casasantoan a disso isut van ti area, maysa a lacasa a naggapu iti napateg a cayo ket nacalupcupan ti balitoc, isu a nacailasudan dagiti dua a dalumpinas ti bato isu a nangisuratan ti Dios iti linteg dagiti sangapulo a bilbilin. Iti ngatoen ti arca, ken isu ti pannacacalub ti sagrado a lacasa, isut tugaw ti caasi, a nasayaat unay ti pannacaara midna, ket iti rabawna adda nacatacder a dua a kerubin maysa iti agsumbangir a ngudona, ket isuda amin naaramidda iti biig a balitoc. Ditoy a siled isut nacaiparangangan ti pannakiadda ti Dios iti ulep ti gloria iti nagbaetan dagiti kerubin.

Calpasan ti panagtaeng dagidi Hebreo idiay Canaan, ti tabernaculo nasunoan iti templo ni Salomon, isu a naaramid met, nupay iti napapaut ken dackel a patacder, a cas mayannatup idi immuna, ket padana met la dagiti alalicamenna. Ti santuario adda idi iti castoy a forma — malacsic idi pannacadadaelna idi tiempo ni Daniel — ket nagbayag aginggat dinadael dagiti Romano idi tawen 70 N. C.

Daytoy laeng ti santuario nga adda idi ditoy daga, cas ipadamag ti Biblia. Daytoy isut maspsao a santuario ti umu na a tulag. Ngem awan aya ti santuario ti baro a tulag !

Ti Nailangitan a Saniuario

Iti panagsublida iti libro dagiti Hebreo, dagiti agsapsapul iti pudno nasucalanda a ti caadda maysa a maicadua a santuario, wenno ti santuario ti baro a tulag, maawatan ca. dagiti sao a nalpas a naadawen: “Pudno a daydi immuna a tulag adda met dagiti pagalagadanna iti panagservi iti Dios, ken ti santuariona ditoy lubong.” Ket ti pannacagamit ti sao a “met” ipaawatna a ti nagsurat sinasaona toy a santua. rio idi cua. Ket iti panagsublida iti pangrugian ti immuna a capitulo, nabasada: “Ti nangnangruna, ngarud, cadagiti banag a sasawenmi isu daytoy: Adda maysa a cangatoan a sacerdotetayo, a nagtugaw iti macanawan iti trono ti Ari idia langit, maysa a ministro ti altar ken iti napudno a tabernaculo, nga incabil ti Apo, saan a ti tao.”⁴ Ditoy ti nacaiparangan ti santuario ti baro a tulag. Ti santuario ti immuna a tulag inaramid ti tao; toy a santuario binangon ti Apo, ket saan a tao. Iti daydiay a santuario dagidi naidagaan a sacerdote inaramidda ti servicioda; iti daytoy a santuario, ni Cristo, a dackel ken cangatoan a sacerdotetayo, isut agministro idia macanawan ti Dios. Ti maysa a santuario adda ditoy daga, ket ti maysa adda idia langit.

[274]

Maysa pay, ti tabernaculo a binangon ni Moises naaramid a cas mayannurot iti maysa a pagtuladan. Imbilin ti Apo keneuana. “Cas mavannurot cadagiti amin nga ipakitac kenca, ti pagwadan ti tabernaculo, ken ti ulidan dagiti amin nga alicamenna, castanto ti aramideno.” Ket naulit manen a aaited ti bilin, “Ket kitaem ta aramidem ida a cas iti pacatuladanda, a naiparang kenca iti bantay.”⁵ Ket ni San Pablo cunana a daydi immuna a tabernaculo “isut maysa a pangngarig idi aldaw nga agdamá, ket cas mayannurot itoy maidayát idi dagiti sagut ken daton;” ket dagiti nasantoan a dissona isudat “pacakitaan dagiti banag a nailangitan;” ket dagiti sacerdote a naiey-at cadagiti daton cas mayannurot iti linteg, nagservida “a cas la pacakitaan ken aniniwan dagiti banag a nailangitan,” ket “ni Cristo saan a simrec iti maysa a Santo a disso nga inaramid ti ima, nga isu ti ladawan ti napudno, no di ket idia langit met laeng. tapno atrparang ita iti sangoanan ti Dios gapu cadatayo.”⁶

⁴Hebreo 8:1, 3.

⁵Exodo 25:9, 40.

⁶Hebreo 9:9, 23; 8:5; 9:24.

Ti Pagwadan

[275] Ti santuario sadi langit, isu a yan ni Jesus ita nga agministro iti pagimbagantayo, isut dackel a pagwadan, isu a catulad ti santuario a binangon ni Moises. Ti Dios incabilna ti Espirituna cadagidi nagbangon iti naidagaan a santuario. Ti kinalaing ken kinapintas a naiparangarang ili pannaca bangonna isut pacaiparangarang ti sirib ti Dios. Dagiti diding casda la dadackel a balitoc ket iyanninawda iti amin a turong ti silnag dagiti pito a pagsilawan iti candelero a balitoc. Ti lamisaan a pacaidiscoan ti tinapay ken ti altar ti incienso naganninawda a cas napasileng a balitoc. Ti nalapsac a curтина a namukel iti bobeda, a nabordaan cadagiti ladawan ti angangel iti azul ken purpura ken escarlata, nacadegdegda iti imnas ti buya. Ket. iti labes ti maicadua nga abbong adda idi ti nasantoan a shekinah, nga isu ti makita a pacaiparangarang ti gloria ti Dios, ket iti sangoananna awan macastrec ken agbiag no saan la a ti nangato a sacerdote.

Ti di maartapan a dayag daydi naidagaan a tabernaculo iyanninawna iti panagkita ti tao dagiti dayag ti nailangitan a templo isu a pagminministroan ni Cristo a palungotayo iti sangoanan ti trono ti Dios. Ti lugar a pagtaengan ti Ari dagiti arari, isu a pagservian Kencuana dagiti rinibribu a ribu ken sangalacsa a lacsa;⁷ daydiay templo. a napno iti gloria ti agnanayon a trono, lugar a dagiti nasilap a serafines a pagbanbantayenna, abungotanda pay dagiti rupada no agdaydayawda, adda bassit a mangyanninaw iti nalaus a kinadackel ken dayagna iti capintasan a patacder a binangon dagiti imima ti tattao. Nupay casta ti naidagaan a santuario ken dagiti serviciona isuro. da dagiti napateg a kinapudno maipapan iti nailangitan a santuario ken ti dackel a trabajo a maararamid ita sadiay nga agpaay iti pannacasbut ti tao.

Dagiti nasantoan a disso ti santuario sadi langit isudat ila. dawan dagiti dua a siled ti santuario a naidagaan. Babaen ti parpamata ni San Juan napalubosan a cumita iti templo ti Dios sadi langit, ket nakitana sadiay nga “adda pito a pagsilawan ti apuy idi a sumsumged iti sangoanan ti trono.”⁸ Nakitana ti maysa nga angel “a nagiggem ti maysa a paginciensoan a balitoc, ket naited kencuana ti adu nga

⁷Kitaem ti Daniel 7:10.

⁸Apoc. 4:5.

incienso, tanno isut inayonna cadagiti carcararag dagiti isuamin a sasanto, iti rabaw di altar a balitoc, nga addat idi iti sangoanan ti trono.”⁹ Ditoy ti mammadto napalubosan a cumita iti umuna a siled ti santuario sadi langit; ket nakitana sadiay dagiti “pito a pagsilawan ti apuy” ken ti “altar a balitoc,” isuda nga itacderan idi dagidi balitoc a candelero ken altar ti incienso idi uneg ti naidagaan a santuario. Manen, “nagluocat daydi templo ti Dios idiaiy langit,”¹⁰ ket simmirip iti uneg ti abbong idiaiy lugar a casasantuan. Ditov nakitana “ti arca daydi tulagna,” isu nga intacderan daydi sagrado a lacasa nga inaramid ni Moises a pacaicabilan ti linteg ti Dios.

[276]

Iti casta a pamayan dagidi nagadal itoy a banag nasaracanda ti di masuppiat a pammanecnec nga adda santuario sadi langit. Ni Moises inaramidna ti naidagaan a santuario nga intulad iti pagwadan a naipakita kencuana. Ti surat cadagiti Hebreo isurona a ti pagwadan isu ti pudno a santuario nga adda sadi langit. Ket ni San Juan panecnecanna a nakitana dayta idiaiy langit.

Idiaiy uneg ti templo sadi langit, isu a pagtaengan ti Dios, ti tronona naipasdec iti kinalinteg ken panangocom. Adda idi idiaiy casasantuan a disso ti lintegna, isu a dackel a rucod ti kinalinteg isu a pacaisudian ti amin a sangcatawan. Ti area a nacayunegan dagiti tapi a nacaisuratan ti linteg nacaluban iti tugaw ti caasi. ket iti sangoananna iparparang ni Cristo ti darana a pangibabaetna iti saad ti managbasol. Iti casta nailadawan ti panagtipon ti kinajusticia ken caasi iti piano ti pannacasbut ti tao. Toy a panagtipon ti laeng awan patinggana a sirib ti nacaaramid, ket ti awan patinggana a pannacabalin ti mangileppas; isut maysa a panagtipon a mangpunno iti amin a langit iti siddaaw ken panagraem.

Dagiti kerubin ti naidagaan a santuario, a cumitkita a siraraem idiaiy saad ti caasi, itacderanda ti ngayangay dagiti sangalangitan a buyot iti panangpanpanunutda iti trabajo ti pan-nacaisalacan. Isu daytoy ti palimed ti caasi a calicaguman dagiti angeles a kitaen, — a ti Dios mabalinna ti agparang a nalinteg idinto a justificarena ti agbabawi a managbasol, ket pa- baroenna ti pannakitiponna iti raza a natnag iti basol; a ni Cristo nabalinna ti nagdumog tapno aunenna dagiti di mabilbilang a caadu manipud iti nasipngat nga

[277]

⁹Apoc. 8:3.

¹⁰Apoc. 11:19.

abut a nacadadaelan, ket sana cawesan ida cadagiti awan tulawna a pagananay ti kinalintegna, tapno makitiponda cadagiti angel nga uray caanoman saan a natnag iti basol, ken tapno agnaedda nga agnanayon iti sangoanan ti Dios.

Aginggat aggibus ti trabajona a cas mangibabaet, santo la ited ti Dios keneuana “ti trono ni David nga amana,” ti pagarian nga “awanto ti tungpalna.”¹¹ Cas maysa a sacerdote, ni Cristo adda ita a nakicatugaw iti Ama idiay tronona.”¹² Sigud nga adda idi a naicadcadua ken agnanavon nga awan Nangaramid Keneuana, Daydiay “nga isu inturedna dagiti lidavtavo, ken inawitna dagiti ladingittayo” isu a “nasulisog iti isuamin, a cas cadatayo, ngem saan a nacabasol,” tapno “ma. balinna a badangan dagiti masulisog.” “No addanto agbasol, adda Manangibabaet cadatayo iti Ama.”¹³ Dagiti nasugat nga ima, ti naduyoc a bacrang, dagiti naderder a saea, makicacaasida gapu iti natnag iti basol a tao, a ti pannacasbutna nabayadan iti casta a di matucod a pateg.

Ti saludsud, Ania ti santuario a cuna? nalawag ti pannacasungbatna iti uneg ti Nasantoan a Surat. Ti sao a “santuario” a cas naaramat iti uneg ti Biblia, tudoenna, umuna, ti tabernaculo a binangon ni Moises, cas pacakitaan cadagiti banag a nailangitan; ket maieadua, “ti pudno a tabernaculo” sadi langit isu a tudtudoen idi ti naidagaan a santuario. Idi ipapatay ni Cristo nanungpalen daydi mangyanninaw a servicio. Ti “pudno a tabernaculo” sadi langit isut santuario ti baro a tulag. Ket idinto ta ti padto iti Daniel 8:14. “Agingganat dua ribu ket tallo gasut a malem ken bigat, ti santuario madalusanto” matungpal iti uneg toy dispensacion, ti santuario ngarud a tudtudoenna masapul nga isu ti santuario ti baro a tulag.

[278] Idi naggibus ti 2300 nga aldaw, idi 1844, awanen a a nabayag ti santuario ditoy rabaw ti daga. Iti casta ngarud ti padto awan ti duadua a tudtudoenna ti santuario sadi langit.

Ti Pannacadalus ti Santuario

Ngem ti capatgan a saludsud isu ita ti umay a masungbatan: Ania ti cuna a pannacadalus ti santuario? Adda nailanad iti uneg

¹¹Lucas 1:32, 33.

¹²Apoc. 3:21.

¹³Isa. 53:4; Hebreo 4:15; 2:18; 1. Juau 2:1.

dagiti sursurat ti Daan a Tulag a casta a servicio a pan-nacadalus daydi naidagaan a santuario. Npem adda aniaman aya diay langit a masapul a dalusan? Idiay Hebreo 9 nalawap ti pannacaisuro ti pan-nacadalus ti naidapaan ken nailangitan a santuario nga appadpada. “Nganngani isuamin a banag mapupurandat iti dara; ket no awan ti dara a maiparucpoc, awan ti pannacasubbot. Masapul nparud idi a dapiti pacakitaan cadapiti banag a nailanpitan mapupuranda cadagitoy a daton. ngem dagiti banag a nailangitan magugoranda cadagiti daton a nasaysyaat ngem dagitoy,”¹⁴ nga isu ti napateg a dara ni Cristo.

Ti pannacadalus, uray idi aniniwan uray iti agpaypayso a servicio, masapul a dara ti maaramat: idi immuna, babaen ti pannacaaramat ti dara dagiti animal; iti maudi, babaen ti pannacaaramat ti dara ni Cristo. Ni San Pablo cunana, no apay masapul ti dara itoy a pannacadalus, a no awan ti dara a maiparucpoc, awan ti pannacapacawan ti basol. Ti pannacapa. cawan wenno ti pannacapucaw ti basol, isut trabaje a masapul a maaramid. Ngem casanot pannacaibibiang ti basol iti santuario, uray iti nailangitan wenno iti naidagaan? Daytoy mabalina nga ammoen babaen ti panangadal iti servicio a mangyanniniwan ; ta dagidi nagservi a sacerdote iti rabaw ti daga nagservida “a cas la pacakitaan ken aniniwan dagiti banag a nailangitan.”¹⁵

Ti Panagservi

Ti panagservi idi naidagaan a santuario mabingay iti dua a kita: dagiti sacerdote nagservida iti inaldaw idiay lugar a nasantoan, ngem naminsan laeng ti macatawen a ti cangatoan a sacerdote aramidenna ti naisangsangayan a trabaje ti panna- caabbong ti basbasol [279] idiay casasantoan a disso, nga isu ti pannacadalus ti santuario. In- [280] aldawaldaw a ti agbabawi a managbasol iyegna idi ti datonna iti ruangan ti tabernaculo, ket idinto ta icabilna ti imana iti rabaw ti ulo [281] ti daton, ipudnona dagiti basolna, iti casta iti pangngarig iyalisna dagiti basolna nga aggapu kencuana a mapan iti daton. Iti dayta ti animal mapapatay. “No awan ti dara a maiparucpoc,” cuna ti apostol, awan ti pannacapacawan ti basol. “Ti biag ti lasag adda

¹⁴Heb. 9:22, 23.

¹⁵Hebreo 8:5.

iti dara.”¹⁶ Ti nasalungasing a linteg ti Dios kiddawenna ti biag ti nacasalungasing. Ti dara, nga isut mangitacder iti napucaw a biag ti managbasol, isu nga akinbasol iti awiten ti da-ton, awiten ti sacerdote nga ipan iti nasantoan a disso ket isut iwarsina iti sangoanan ti abbong, ket idiy labesna isut van ti area a nacailas-udan ti linteg a sinalungasing ti managbasol. Gapu itoy a ceremonia, babaen ti dara, ti basol nayalis iti pangpangngarig idiy santuario. Cadagiti dadduma a banag ti dara saan a maipan iti uneg ti nasantoan a disso; ngem iti dayta ti sacerdote masapul a sidaenna ti lasag ti daton, cas imbilin ni Moises cadagiti annac ni Aron, idi kinunana, “Intedna cada. cayo a mangawit iti kinadakes ti gimong.”¹⁷ Dagitoy a dua a ceremonia agpadpadada a mangiladawan iti pannacayalis ti basol manipud iti agbabawi a maipan iti santuario.

Casta idi ti trabajo a naaramid iti inaldawaldaw, iti dagup ti macatawen. Iti casta a pamayan dagidi basol ti Israel nayalisda iti santuario, ket masapul idi a maaramid ti maysa a naisangsangayan a trabajo tapno maiccat dagita a basol. Ti Dios imbilinna ti pannacaaramid ti panangabbong iti tunggal maysa cadagiti nasantoan a siled. “Ket aramidennanto ti pannacaabbong ti nasantoan a disso maipuon cadagiti kinarugit dagiti annac ti Israel, ken gapu cadagiti salungasingda, cadagiti amin a basbasolda met laeng: casta met nga aramidennanto ti maipaay iti tolda ti gimong a makipagyan cadacuada iti baet ti kinarugitda.” Casta met nga adda pannacaabbong a maaramid idi idiy altar, “ket dalusannanto, ket pasantoennanto cadagiti rugit dagiti annac ti Israel.”¹⁸

[282]

Maminsan iti macatawen, no madanon ti dackel nga aldaw ti pannacaabbong, ti sacerdote sumrec iti casasantoan a disso tapno dalusanna ti santuario. Ti trabajo a maaramid idiy isut mangileppas iti maaramid a panagservi iti macatawen. Iti aldaw ti pannacaabbong mangyegda ti dua a bumaro a calding iti paraangan ti tabernaculo, ket sada pagginasanggasaten dagitoy dua a calding, “ti maysa a mapagasatan maipaay ken Jehova, ket ti maicadua ken Azazel.”¹⁹ Ti calding a maipagasat iti Apo mapapatay a cas daton dagiti basbasol ti umili. Ket ti sacerdote iyegna ti dara dayta a calding iti uneg ti

¹⁶Levitico 17:11.

¹⁷Levitico 10:17.

¹⁸Levitico 16:16, 19.

¹⁹Levitico 16:8, 21, 22.

abbong, ket isut iwarsina iti rabaw ti saad ti caasi ken iti sangoanan ti saad ti caasi. Ti dara maiwarsinto pay iti rabaw ti altar ti incienso, nga adda iti sangoanan ti abbong.

“Ket ni Aaron isaadnanto dagiti dua nga imana iti ulo ti sibibiag a calding ket ipudnonanto iti rabawna ti amin a kinadakes dagiti annac ti Israel, ken amin a salungasingda, dagiti amin a basbasolda met laeng; ket icabilnanto ida iti rabaw ti ulo ti calding, ket ibaonnanto ti ima ti maysa a tao a masagsagana iti tay-ac: ket ti calding ti mangawit a mangipan iti amin a kinadakes iti wayas a daga.”¹⁹ Ti mapagtalaw a calding saanen a sumubli iti camno dagiti Israel, ket ti tao a nanginan kencuana iti adayu binilinda a digusenna ti bagina ken labaanna ti pagananayna iti danum sananto mabalin ti agsubli iti campo.

Ti dagup toy a ceremonia nanggenna nga ipalpalagip cadagidi taga Israel ti kinasanto ti Dios ken ti pananggurana iti basol; ket maysa pay, tapno ipakitana cadacuada nga isuda dida mabalin ti umasideg iti basol a dida marugitan. Tunggal maysa nakiddaw a parigatenna ti cararuana cabayatan ti pannacaaramid ti trabajo ti pannaebbong. Amin a trabajo ti negocio wenno pagsapulan masapul idi nga isardeng pay laeng ket ti entero a bunggoy dagiti Israel ipaayda dayta nga aldaw iti napasnec a panagpacumbabada iti sangoanan ti Dios, a buyugen ti carcararag, panagayunar, ken nauneg a panangsukimat iti puso.

[283]

Leccion nga Isuro ti Pannacaabbong

Daydi servicio a maararamid a mangitudtudo iti pudno adda isuroda a napateg a kinapudno maipapan iti pannacaabbong. Iti lugar ti managbasol naawat ti maysa a pannaca. suno, ngem ti basol saan a napunas gapu iti dara ti daton nga animal. Babaen ti casta nga aramid naipampusuan ti pannacayalis ti basol a maipan idiay santuario. Babaen ti pannacaidaton ti dara, ti managbasol binigbigna ti autoridad ti linteg, impudnona ti basolna iti panagsalungasingna, ket insawangna ti tarigagayna a mapacawan babaen ti pammatina iti maysa a Mannubbot nga umayto; ngem isu saan pay nga en. tero a naluc-atan iti panangdusa ti linteg. Inton aldaw ti pannacaabbong ti nangato a sacerdote, inton maalana ti daton manipud iti bunggoy

¹⁹Levitico 16:8, 21, 22.

dagiti tao, sumree iti casasantuan a lugar agraman ti dara toy a daton, ket isut iwarisna idiy rabaw ti saad ti caasi, iti batog ti linteg, tapno masupapacan dagiti kiddawenna. Jti dayta, iti saadna a cas mangibabaet, awitenna dagiti basbasol ket ipanawna ida manipud iti santuario. Iparabawna dagiti imimana iti ulo ti calding a mapagtalaw, ket sana ipudno kencuana amin dagitoy a basbasol, ket iti casta iti pangpangngarig iyalisna ida manipud kencuana nga ipan iti calding. Iti dayta ti calding awitenna ida nga iyadayu, ket maibilangda a naisinadan nga agnanayon manipud iti ili.

Casta idi ti servicio a naaramid “a pacakitaan ken aniniwan dagiti banag a nailangitan.” Ket ti naaramid iti pangpangngarig iti panagservi ti naidagaan a santuario, maaramid nga agpaypayso iti panagservi idiy nailangitan a santuario. Calpasan ti yuulina, ti Mangisalacantayo inruginan ti trabajona a cas cangatoan a sacerdotetayo. “Saan a simrec ni Cristo iti maysa a Santo a disso nga inaramid ti ima, nga isu ti ladawan ti napudno, no di ket idiy langit met laeng, tapno agparang ita iti sangoanan ti Dios gapu cadatayo.”²⁰

[284] Ti panagservi ti sacerdote iti dagup ti macatawen idiy umuna a siled ti santuario, “iti uneg ti abbong” a pannacarua. ngan ken isut mamagdasig iti nasantoan a disso ken ti akinruar a pateo, itacderanna ti trabaje a panagservi ni Cristo nanipud idi iyuulina. Isut trabaje idi ti sacerdote iti inaldaw a panagservina ti panangiparangna iti sangoanan ti Dios ti dara ti daton ti basol, casta met ti incienso nga umuli a cacuyog ti earcararag dagiti Israel. Iti casta met ni Cristo aramatenna ti darana a pagpacacaasi iti sangoanan ti Ama gapu cadagiti ma. nagbasol, ket isut iparangna iti sangoananna, agraman ti napateg a banglo ti kinalintegna, ken dagiti carcararag dagiti agbabawi a mammati. Casta ti trabaje a panagservi a maaramid iti umuna a siled ti nailangitan a santuario.

Idiy dagiti adalan ni Cristo insurotda ti pammatida Kencuana idi immuli manipud iti panagkitada. Ditoy ti pagtaengan ti inanamada, “isu nga icutantayo a casla maysa nga ancla ti cararua, inanama a napaypayso ken natibker, ket sum. rec nga agingga iti uneg ti abbong; isu a sinercan ni Jesus a cas la umununa cadatayo gapu cadatayo isu a nagbalin a cangatoan a sacerdote iti agnanayon.” “Ket saan met a gapu iti dara dagiti calding ken dagiti toro no di ket gapu

²⁰Hebreo 9:24.

iti talugading ti darana met laeng, simrec iti naminpinsan a maipaay iti agnanayonen idiaiy santo a disso ket nagunodanna ti agnanayon a pannacasubbot. ”²¹

Ti Panagservi ni Cristo

Ti eastoy a panagtrabajo ti panagservi nagtuloy iti bayat ti sangapulo ket walo a siglo idiaiy umuna a siled ti santuario. Ti dara ni Cristo, a nagpacpacaasi gapu cadagiti agbabawi a namati, nagunodna ti pannacapacawanda ken pannacaawatda iti Ama, nupay casta dagiti basolda addada pay la a nabati cadagiti libro a pagilanadan sadi langit. Cas ti caadda trabaje ti pannacaabbong iti panagtapus ti tawen idi pangpangngarig a servicio. casta met nga inton casangoanan ti pannacalpas ti trabaje ni Cristo a manubbot cadagiti tao, addanto maaramid a trabaje ti pannacaabbong a maipaay iti pannacaiccat ti basol manipud iti santuario. Daytoy ti servicio a nangrugi apaman a nagturpos dagiti 2300 nga aldaw. Iti dayta a tiempo, cas impadto ni profeta Daniel, ti Cangatoan a Sacerdotetayo simrec iti casasantuan a disso, tapno aramidenna ti maudi a paset ti nasnecan a trabajona,—nga isu ti panangdalusna iti santuario.

[285]

No casano nga idi unana dagiti basbasol dagiti umili naidissoda babaen ti pammati iti daton ti basol, ket babaen ti darana nayalis iti pangpangngarig idi naidagaan a santuario; casta met ti maaramid ti baro a tulag, dagiti basol ti agbabawi babaen ti pammati mayalisda ken Cristo, ket iti kinaagpaysona mayalisda idiaiy nailangitan a santuario. Ket no casano a daydi pangpangngarig a pannacadalus ti naidagaan naaramid babaen ti pannacaiccat dagiti basbasol a nangrugit kencuana, casta met ita ti agdama a pannacadalus ti nailangitan maaramidto babaen ti pannacaiccat, wenna pannacapunas, dagiti basbasol a nailanad sadiay. Ngem casangoanan ti pannacaaramid daytoy, masapul a mausig dagiti libro a pagilanadan tapno maikeddeng no sinoda dagidiay a, gapu iti panangibabawi iti basol ken panamati ken Cristo, maicarida cadagiti pagimbagan ti panagabbongna. Iti casta ngarud ti pannacadalus ti santuario lacamenna ti trabaje ti panagusig,—maysa a trabaje ti panangocom. Toy a trabaje masapul a maaramid casacabayan ti yaay ni Cristo a manubbot. iti

²¹Hebreo 6:19, 20; 9:12.

ilina; agsipud ta inton umay, addanto Kencuana ti pagbayadna, tapno itdenna iti tunggal maysa cas mayannurot cadagiti aramidna.²²

Iti casta dagidiay a simmurot iti silaw ti naimpadtoan a sao nakitada a ni Cristo, lugar nga umay iti daga idi panagturpos dagiti 2300 nga aldaw idi 1844, isu dayta ti iseserrecna idiaiy casasantoan a disso ti nailangitan a santuario, tapno aramidenna ti mangileppas a trabaje ti pannacaabbong, a mangisagana iti yaayna.

[286] Nakita met nga idinto ta ti daton ti basol itudtudona ni Cristo a cas maysa a daton, ket ti cangatoan a sacerdote intacderanna ni Cristo a cas maysa a mangibabaet, ti napagtalaw a calding itacderanna ni Satanas isu a puon ti basol, isunto a pacaibattoonan iti ududina dagiti basbasol dagiti pudno a nagba. bawi. Idi iecaten ti cangatoan a sacerdote dagiti basbasol manipud iti santuario, gaput pannacaaramat ti dara ti daton ti basol, imparabawna ida iti mapagtalaw a calding. Inton iccaten ni Cristo dagiti basbasol ti ilina manipud iti nailangitan a santuario inton panagleppas ti panagservina, babaen ti pannacaaramat ti darana, iparabawnanto ida ken Satanas, isunto a mangawit iti maudi a dusa cas pannacatangpal ti panangocom. Ti calding a napagtalaw naibaon iti adayu iti maysa a daga nga awan taona, tapno uray caanoman dinto sumublin iti gimong dagiti Israel. Castanto met ni Satanas mapagtalawton iti agnanayon manipud iti sangoanan ti Dios ken ti ilina, ket maikisapto a mapucaaw inton maudi a pannacadadael ti basol ken managbasol.

[287]

²²Apoc. 22:12.

20. Idiay Casasantoan a Lugar

Tibanag maipapan iti santuario isut tulbec a nanglucac iti palimed ti pannacauppapay idi 1844. Impabuyana ti maysa a sistema ti pudno, nga agsisilpo ken agtutunos, ket impakitana a ti ima ti Dios ti nangiturong iti dackel a tignay dagiti Adventista, ket ipaltiingna ti agdama a rebbengen idinto nga iyegna iti lawag ti tacder ken trabajeo dagiti taona. No casano a dagidi adalan ni Jesus, calpasan day di rabii ti tuoc ken pannacapaay, ” nagragragsacda idi nakitada ti Apo,” casta met ti panagragragsac ita dagidiay nagururay a sipapammati iti maicadua a yaayna. Isut ninammamada nga agparang a sigogloria tapno itedna ti gunguna cadagiti adipenna. Idi napaay dagiti namnamada, nailinged ni Jesus iti panagkitada. Itan idiay casasantoan a lugar makitada ti naasi ken nangato a sacerdoteda, a nganngani agparangen a cas arida ken manangisalacanda.

Ti lawag a naggaput santuario sinilnaganna ti napalabas, ti agdama, ken ti masacbayan. Ammoda a ti Dios isudac nangidalan cadacuada babaen ti di bumiddut a panangiturongna. Ket nupay dida naawatan ti damag nga intedda, a cas napasamac cadagidi immuna nga adalan, nupay casta isut umisu iti amin a banag. Iti panangiwarnacda iti damag tinungpalda ti panggep ti Dios, ket ti trabajoda saan a barengbareng iti Apo. Idinto ta nabaliwanda a nayanac “a maipaay iti maysa nga inanama a sibibiag,” nagrag-oda “iti di mayebcas a ragoken napno ti gloria.”¹

[288]

Ti padto iti Daniel 8:14, “Agingganat dua ribu ket tallc gasut a malem ken bigat, ti santuario madalusanto,” ken ti damag ti umuna nga angel, “Agbutengcay iti Dios ket isut ic. canyo ti dayaw; ta dimtengen ti horas ti panangoeomna,” agpadpadada a mangitudo iti panagservi ni Cristo idiay casasantoan a disso, iti nausigan a panangocom, ket saan nga iti yaay ni Cristo a manubbot iti ilina ken mangdadael cadagiti na. dangkes. Ti van ti biddut saan nga iti pannacacuenta dagiti naipadto a tiempo, no di ket iti maaramid a mapasamac iti panagturpos dagiti 2300 nga aldaw. Gapu itoy a

¹ 1. Pedro 1:3, 8.

biddut, dagidi namati nagsagabada iti pannacapaay, ngem nupay casta isuamin a naipacpacauna iti padto, ken isuamin a ninamnaraada a panecnecan ti Nasantoan a Surat, naaramid.

Ti Padto Natungpal idiay Lanqit

Idi tiempo a panagladladingitda iti pannacauppapayda iti inanamada, nalpasen a napasamac ti impacpacauna ti damag, isu a masapul a matungpal casangoanan ti pannacabalin ti Apo nga agparang a mangted gunguna cadagiti adipenna. Ni Cristo immay, saan nga iti daga, cas ninamnamada, no di ket cas iyanniniwan ti pangngarig, iti casasantoan a disso ti templo ti Dios sadi langit. Isut inladawan ni profeta Daniel nga umumay iti daytoy a tiempo iti lacay uneyen: “Nakitac ili parparmata iti rabii, ket adtoy, immay cadagiti ulep ti langit ti maysa a casla maysa nga anac ti tao, ket dimteng agingga iti lacay unayen, ket isut inyasidegda iti saclangna.”²

[289]

Toy a yaay impadto met ni profeta Malaquias: “Ti Apo a birukenyo, umayto iti apagdaricmat iti templona; ket ti baba. onen ti tulag, isu a ealicagumanyo, adtoy umay, cuna ni Jehova dagiti buybuyot.”³ Ti yaay ti Apo iti templona isut kellaat ken di impapapan dagiti taona. Isuda saanda a sikikita ken- cuana sadiay. Ninamnamada nga umay iti daga, tapno “balsenna dagiti saan a mangammo iti Dios, ken di mangtungpal iti evangelio ni Apotayo a Jesus.”⁴

Ti yaay ni Cristo a eas cangatoan a sacerdotetayo idiay casasantoan a lugar, tapno dalusanna ti santuario, cas naipa. rang iti Daniel 8:14; ti yaay ti Anac ti tao iti lacay unayen, cas naiparang iti Daniel 7.13; ken ti yaay ti Apo iti templona, nga impadto ni Malaquias, isudat pacasalaysayan ti isu met laeng a mapasamac, ket isu dayta met ti iladawan ti yaay ti novio iti boda, a sinalaysay ni Cristo iti pangngarig dagiti sangapulo a babbalasang idiay capitulo 25 ni San Mateo.

Idiay pangngarig ti Mateo 22 naiparang manen ti casta a pangngarig ti boda, ket ti nausigan a panangocom nabatad ti pannacaipangngarigna a masapul a mapasamac casangoanan ti boda.

²Daniel 7:13.

³Malaquias 3:1.

⁴2. Tesalonica 1:8.

Casacbayan ti boda, ti ari sumrec tapno kitaenna dagiti sangaili, tapno kitaenna no nagcawesda met la amin iti cawes ti makiboda. nga isu ti awan tulawna a cababalin a naugasan ken napapudaw iti dara, ti Cordero.⁵ Daydiay nasaracan a nagcurang naparuar, ngem amin dagidiay a nasaracan a nangicapet iti cawes ti maki-boda maawatda iti Dios, ket maiearida a makiranud iti pagarianna ken agtugaw iti tronona. Ti castoy a trabajo a pannacasukimat ti cababalin, ti castoy a pannacaikeddeng no sino dagiti nacasagana a maipaay iti pagarian ti Dios, isut cuna a nausigan a panangocom, ket isut maudi a trabajo idiay santuario sadi ngato.

Inton agleppasen ti casta a trabajo ti panangocom, inton nausig ken nakednganen ti panagbiag dagidiay nagparparang iti amin a panawen a pasurot ni Cristo, iti dayta, santo la agrikep ti pannacapadas, ken agserra ti ruangan ti caasi. Iti casta, iti ababa a panna, “dagiti adda a nacasagana, simrecda a kimmuyog kencuana iti boda, ket ti ruangan napunitan,” maidanontayo iti maudi a panagservi ti Mangisalacan. isu a pannaailleppas ti dackel a trabajo ti pannacaisalacan ti tao.

Idi servicio ti naidagaan a santuario, isu nga aniniwan, cas naki-tatayo, ti maararamid idiay nailangitan a santuario, no ma- danon [290] ti aldaw ti pannacaabbong ket ti cangatoan a sacerdote sumrec iti casasantoan a lugar, maisardeng idi ti panagservi iti umuna a siled. Imbilin ti Dos, “Ket awantot tao iti tolda ti gimong no sumrec nga agaramid iti pannacaabbong iti uneg ti nasantoan a disso, agingga iti di rumuar.”⁶ Iti casta idi simrec ni Cristo idiay casasantoan a lugar tapno aramidenna ti mangileppas a trabajo ti pannacaabbong, insardengna ti panagservina idiay umuna a siled. Ngem idi panag-turpos ti pa,nagservi idiay umuna a siled isu met ti panangrugi ti panagservi idiay maicadua a siled. Idi servicio a pangpangngarig no panawan ti nangato a sacerdote idi cua ti disso a nasantoan iti aldaw ti pannacaabbong, mapan iti sangoanan ti Dios tapno iparangna ti dara ti daton ti basol a gapu cadagiti amin nga Israel a pudno a nangibabawi cadagiti basbasolda. Casta met ni Cristo calepleppasna ti maysa a paset ti trabajona a cas mangibabaettayo, tapno sumrec iti

⁵Kitaem ti Apoc. 7:14.

⁶Levítico 16:17.

sabali a paset ti trabaho, ket iparangnanto ti darana iti sango ti Ama a pagpacapacaasina gapu cadagiti managbasol.

Ita makitan ti pannacaicapet dagiti sao ni Cristo idia Apocalipsis, a naiturong iti iglesia iti daytoy a tiempo: “Dagitoy a banag cuna ti tao a santo, ti tao a napudno, ti tao nga ayan ti tulbec ni David, ti tao a manglucac, ket awan ti macapunit, ken ti tao a mangpunit ket awan ti macalucac: siac am. moc dagiti aramidmo: adtoy, incabilco iti sangoanam ti maysa a ruangan a silulucac, isu nga awanto ti macairikep.”⁷

Daydi casasaad dagidi di namati a Judio iladawanda ti casasaad dagiti di naannad ken di mamati iti gimong dagiti agcuncuna a Cristiano. isuda a ginagarada a di ammoen ti trabaho ti manangngaasi a Cangatoan a Sacerdotetayo. Idi servicio a pangpangngarig, no sumrec idi cua ti nangato a sacerdote idia casasantoan a lugar, naikiddaw cadagidi amin nga Israel ti panaguummongda iti lawlaw ti santuario, ket iti casnecan a pamayan pagpacumbabaenda ti carcararuada iti saclang ti Dios, bareng maawatda coma ti pannacapacawan ti basbasolda, ket saanda coma a mapagtalaw iti gimong.

[291] Ania ket ngatan a napatpateg itoy tiempo ti napaypayso nga aldaw ti pannacaabbong nga awatentay coma ti trabaho ti Nangato a Sacerdotetayo, ket ammoentayo dagiti annongen a maikiddaw cadatayo.

Dagiti tao saanda a mabalin nga iwalin a dida madusdusa dagiti pablaac nga ibaon ti Dios cadacuada gapu iti caasina. Adda damag idi a naibaon iti lubong manipud langit idi aldaw ni Noe, ket ti pannacaisalacanda naibatay no casano ti pananga. watda iti dayta a damag. Agsipud ta imbellengda ti pablaac, ti Espiritu ti Dios naipanaw manipud iti managbasol a raza, ket napucawda idi danum ti layus. Idi tiempo ni Abraham, ti kinamanangngaasi simmardeng a nangidawdawat cadagiti managbasol a nagnaed iti Sodoma, ket isuda amin malacsid la da Lot ken ni asawana ken dagiti dua a babbai nga annacda, inibus ida ti apuy a bimmaba manipud langit. Casta met cadagidi aldaw ni Cristo. Ti Anac ti Dios imbunannagna cadagidi di namati a Judio iti dayta a eaputotan, “Adtoy, ti balayyo ma. panawan cadacayo nga awan nagan.”⁸ Iti ikikitana cadagiti

⁷Apocalipsis 3:7, 8.

⁸Mateo 23:38.

camaudianan nga aldaw, ti isu met laeng a Turay nga Awan Patinggana cunana, maipapan cadagidiay a di umawat iti ayat ti kinapudno tapno maisalaeanda, “Gaput itoy, ti Dios ipawitna cadacuada ti panagaramid ti allilaw, tapno patienda ti tiri; tapno maocom amin dagiti di mamati iti pudno, no di ket pagayayatanda ti kinakillo.”⁹ Idinto ta ibellengda dagiti pannursuro ti Saona, ti Dios iccatenna ti Espirituna, ket ibatina ida cadagiti allilaw nga ayayatenda.

Maysa a Panawen ti Pannacasuut

Daydi ilalabas ti tiempo idi 1844 sinaranoan ti tiempo ti dackel a pannacasuut dagidi kimpet pay laeng iti pammati dagiti Adventista. Ti la liwliwada idin, no maipanggep iti panangpanecnecda iti pudno a tacderda, isu ti silaw a nangiturong iti isisipda iti santuario sadi ngato. Dagiti dadduma inibbatanda ti pammatida iti immuna a nacacuentaan dagiti tiempo a naipadto, ket impagarupda a gappuanan ti tao wenno ni Satanas daydi napigsa nga influencia ti Espiritu Santo a bimmuyog iti Tignay dagiti Adventista. Dagiti sabali a clase sititibkerda a namati a ti Apo isut nangidalan cadacuada iti napalabas a capadasanda; ket idi naguray ken nagsalucagda ken nagcararagda tapno ammoenda ti pagayatan ti Dios, nakitada a ti dackel ken Nangato a Sacerdoteda simrec iti sabali a trabaje ti panagservi, ket iti isusurotda Kencuana babaeh ti pammati, naiturongda met a nacakita iti mangileppas a trabaje ti iglesia. Icutandan ti nalawlawag a pannacaawat cadagiti damag ti umuna ken maicadua nga angel, ket nacasaganadan nga umawat ken mangited iti lubong ti napasnec a pablaac ti maicatlo nga angel iti Apocalipsis 14.

[292]

[293]

⁹2. Tesalonica 2:10-12.

21. Ti Linteg ti Dios Saan nga Agbaliw

Naglucac daydi templo ti Dios idia langit, ket na. kitac idia templona ti area daydi tulagna.”¹ Ti area ti tulag ti Dios addat idia casantoan a lugar. idia maieadua a siled ti santuario. Idi panagservi ti naidagaan a tabernaculo, isu a nagservi a “pacakitaan ken aniniwan dagiti nailangitan a banag”² toy a siled naluctan laeng iti dackel nga aldaw ti pannacaabong, nga agpaay iti pannacalucac ti santuario. No casta ngarud ti naipacdaar a ti templo ti Dios naluctan sadi langit, ket nakita ti arca ti tulagna, itudtudona ti pannacalucac ti casantoan a disso ti santuario a nailangitan idi 1844, isu nga iserrec ni Cristo sadiay tapno aramidenna ti mangileppas a trabajo ti pannacaabong. Dagidia a gapu iti pammati sinursurotda ti dackel ken Nangato a Sacerdoteda, idi iserrecna nga agministro idia casantoan a lugar, nakitada ti arca ti tulagna. Idinto ta naadalda ti banag maipanggep iti santuario, naammoanda ti panagbaliw ti panagservi ti Mangisalacan, ket nakitada nga ita adda nga agserservin iti sangoanan ti arca ti Dios, ket iparparangna ti darana a pagpacapacasi gapu cadagiti managbasol.

[294] Daydi arca ti tabernaculo ditoy daga linasudna dagiti dua a tapi ti bato a nacaisuratan dagiti bilbilin ti linteg ti Dios, Daydi arca nagservi laeng a pacaicabilan dagiti tapi ti linteg ket ti caadda dagitoy a bilbilin ti Dios isut nangted iti pateg ken kinasagradona. Idi naluctan ti templo ti Dios sadi langit, nakita ti area ti tulagna. Idia uneg ti casantoan a lugar, idia santuario sadi langit, adda a naidulin ti linteg ti Dios, —daydi linteg nga insao ti Dios met laeng iti tengnga dagiti dulloog idia Sinai, ken insurat dagiti imana met laeng cadagiti nadalumpinas a bato.

Ti linteg ti Dios idia santuario sadi langit isut dackel nga original, ket dagiti bilin a naisurat cadagiti nadalumpinas a bato. a nailanad iti libro ni Moises, isudat maysa a copiana nga awan biddut. Dagidia a nacaawat itoy napateg a punto, naiturongda a nacakita

¹Apocalipsis 11:19.

²Hebreo 8:5.

iti di agbaliw a cababalin ti linteg ti Dios. Nakitada, iti adadda ngem uray caanoman idi cua, ti bileg dagiti sao ti Mangisalacan. “Aginggat mapucaw ti langit ken daga. uray man la no maysa a jota wenna tulnec dinto mapucaw iti linteg.”³ Idinto ta ti linteg ti Dios isut mangipaltiing iti pagayatanna, isut nacaisuratan ti caba-balinna, ma. sapul nga agtalinaed nga agnanayon, a cas “matalec a sacsi sadi langit.” Uray maysa la a bilin saan a naracrac; uray maysa la a jota wenna tulnec saan a nabaliwan. Cuna ti Sumasalmo: “Agnanayon, O Jehova, a ti saom sisisimpa sadi langit.” “Amin a bilbilinna napaypayso. Naituyangda nga agnanayon awan inggana.”⁴

Ti Maicapat a Bilin

Ti maicapat a bilin adda iti tengnga dagiti sangapulo a bilin ti Dios, cas idi immuna a pannacaiwarragawagna: “Laglagipem ti aldaw a panaginana tapno santificarem. Cadagiti innem nga aldaw agbannogcanto, ket leppasem amin nga aramidmo: ngem ti maicapito nga aldaw isu ti maysa a panaginana ken Jehova a Diosmo: iti dayta nga aldaw diea agrabajo ti uray ania, sica wenna ti anacmo a lalaki, wenna ti anacmo a babai, wenna ti ubingmo a lalaki, wenna ti ubingmo a babai, wenna dagiti ananimalmo, wenna ti gangannaetmo nga adda iti uneg dagiti ruanganmo: ta iti innem nga aldaw ni Jehova inaramidna ti langit ken daga, ti taaw, ken amin nga adda cadacuada, ket naginana iti maicapito nga aldaw: isut gapuna ni Jehova binendicionanna ti aldaw a panaginana, ken sinantifearna.”⁵

[295]

Ti Espiritu ti Dios tinignayna ti puspuso dagidiay a nagadal iti saona. Pilit a nababalawda, nga isuda sinalsalungasing. da a dida amammo toy a bilin gapu iti dida panangngilin iti aldaw ti Namarsua. Inrugida nga usigen dagiti gapu ti pangngilinanda iti umuna nga aldaw ti lawas iti lugar ti aldaw a sinantifear ti Dios. Awan nasaracanda a pammanec nec iti uneg ti Nasantoan a Surat a naracra ken ti maicapat a bilin wenna nabaliwanen ti Aldaw a Panaginana; ket ti bendicion nga immuna a namagsanto iti maicapito nga aldaw uray

³Mateo 5:18.

⁴Salmos 119:89; 111:7, 8.

⁵Exodo 20:8-11.

caano. man saan pay naiccat. Sipapasnecca a nagsapsapul iti pana. ngammo ken panangaramidda iti pagayatan ti Dios; ket itan ta nakitada a salsalungasingenda gayam ti lintegna, ti ladingit pinunnona dagiti puspusoda, ket imparangaranga ti isusurotda iti Dios babaen ti panangngilinda iti Aldawna a Panagi. nana.

Adu ken napasnec dagiti pigs a naaramat tapno matuang ti pammatida. Awan ti di nacaawat a no ti naidagaan a santuario isut cayarigan wenno ladawan ti nailangitan, ti linteg a naidulin iti uneg ti arca ditoy rabaw ti daga isut apagisu a copia ti linteg iti uneg ti area sadi langit; ket ti panangawat iti kinapudno maipapan iti nailangitan a santuario lacamenna ti panangbigbig cadagiti kiddawen ti linteg ti Dios, ken ti panangngilin iti Aldaw a Panaginana nga ibilin ti maicapat a bilin. Ditov idi ti yan ti palimed daydi napait ken naninget nga ibubusor iti natunos a pannacailawlawag dagiti Sursurat a nangipaltiing ti panagministro ni Cristo idia nailangitan a santuario. Dagiti tao pinadasda a punitan ti ruangan a linuctan ti Dios, ken luctan ti ruangan a pinunitan ti Dios. Ngem Isu kinunana, “Adtoy, incabilco iti sangoanam ti maysa a rua. ngan a silulucat, [296] isu nga awanto ti macairikep.” Ni Cristo linuctanna ti ruangan, wenno ti panagservi, ti casasantuan a lugar. naglawag ti silaw manipud iti silulucat a ruangan ti santuario sadi langit, ket ti maicapat a bilin naipakita a nailas-ud iti linteg a naidulin idia; ti binangon ti Dios, awan tao a macatuang.

Dagidiay nga immaracup iti silaw maipapan iti panangibabaet ni Cristo ken ti kinaagnanayon ti linteg ti Dios, naductalanda a dagitoy isudat kinapudno a naiparang iti Apocalipsis 14. Dagiti damagtoy a capitulo buclenda ti nagcatlo a pablaac, isuda a mangisagana cadagiti agnaed iti daga iti maicadua a yaay ti Apo. Ti puccaw a, “dimenten ti horas ti pana_ ngocomna,” itudona ti mangileppas a trabajo ti panagservi ni Cristo a mangisalacan cadagiti tao. Ipacdaarna ti maysa a kinapudno a masapul a maiwarragawag agingganat sumardeng ti panangibabaet. ti Mangisalacan ken sumubliti ditoy daga a mangala cadagiti taona tapno icuyogna ida Kencuana met la-eng. Ti trabajo ti panangocom a nangrugi idi 1844, masapul nga agtuloy agingganat makedngan ti biag dagiti isuamin, nabiaq ken natay nga agpadpada ; anansata dumanon iti panagserra ti pannacapadas ti tao. Tapno macasagana coma dagiti tao nga agtaeder iti panangocom. ti damag ibilinna cadacuada. “agbutengcay iti Dios

ket isut iccanyo ti dayaw ...ket agdaydayawcayo iti nangaramid iti langit ken iti daga, ken iti baybay ken dagiti ubbog dagiti danum.” Ti banag ti panangaracup cadagito y a damag nasalaysay cadagito y a sao, “dagiti mangtungpal cadagiti bilbilin ti Dios, ken ti pammati ni Jesus.”⁶ Tapno maeasaganada iti panangocom, masapul a dagiti tao tungpalenda ti linteg ti Dios. Dayta a linteg isuntot pacaisudian ti cababalin iti panangocom. Ni Apostol Pablo cunana, “Dagup dagiti nagbasol iti babaen ti linteg, maocomdanto gapu iti linteg, . . . inton aldaw a panangocomto ti Dios cadagiti palimed dagiti tao, cas mayannurot iti evangelio a maaramat ni Jesu-Cristo.” Ket cunana a “dagiti mangtungpal iti linteg isudantot majustificar.”⁷ Ti panamati isut napateg a banag tapno matungpal ti linteg ti Dios; ta “no awan ti pammati saan a mabalin nga ayaywen ti Dios.” “Ta isuamin a saan a mayannurot iti pammati, isut basol.”⁸ [297]

Babaen ti pannacaaramat ti umuna nga angel, mayawis cadagiti tao “agbutengcay iti Dios, ket isut iccanyo ti dayaw, ” ket agdaydayawda coma iti Dios a nangaramid iti langlangit ken iti daga. Tapno maaramidda daytoy, masapul nga agtulnogda iti lintegna. Ti masirib a tao cunana, “Agamangaca iti Dios, ket tungpalem dagiti bilbilinna: ta daytoy isu ti dagup ti rebbeng ti tao.”⁹ No awan ti panagtulnog cadagiti bilbilinna, awan ti panagdaydayaw a macaayayo iti Dios. “Daytoy ti ayat ti Dios, a tungpalentay coma dagiti bilibilinna.” “Ti mangicayacay iti lapayagna tapno dina denggen ti linteg, uray pay ti cararagna macarimon.”¹⁰

Ti Panagdaydayaw iti Dios a Namarsua

No apay annongtay ti agdaydayaw iti Dios naibatay iti kinapudno nga isu ti Namarsua, ket isu ti nacautangan dagiti amin a sabali a nabiag iti caaddada a nabiag. Ket adinoman iti uneg ti Biblia nga adda maiparang a panangikiddawna iti pannacaraem ken panacadayaw, iti ngatoen dagiti didios dagiti gentil, macitar a cas pammanecnec ti pannacabalinna nga agparsua. “Amin dagiti didiosen

⁶Apoc. 14:7, 12.

⁷Roma 2:12-16.

⁸Heb. 11:16; Roma 14:23.

⁹Eclesiastes 12:13.

¹⁰1. Juan 5:3; Proverbio 28:9.

dagiti ilili ubbawda; ngem ni Jehova inaramidna dagiti langit.”¹¹
 “Siasino ngarud ti pangipadisanyo caniac, tapno maipadaac coma kencuana? cuna ti Santo. Itangadyo dagiti matayo sadi ngato, ket kitaneyo no asino ti namarsua cadagitov.” “Castoy ti cuna ni Jehova a namarsua cadagiti langlangit, ti Dios a nangbukel ken nangaramid iti daga: . . . Siac ni Jehova; ket awan ti sabalin.”¹² Ti Sumasalmo cunana, “Ammoenyoy a ni Jehova isu ti Dios: Isu ti nangaramid cadatayo, ket saan a datayo met laeng.” “O umayeayo, agdaydayaw-tayo ken agrucnoytayo; agparintumengtay iti saclang ni Jehova a nangaramid eadatayo.”¹³ Ket dagiti nasantoan a parsua nga agrucbab [298] iti Dios sadi langit, ibagada ti gapu a pagdaydayawanda Kencuana,

“Sicat maicari, Apomi ken Diosmi, nga umawat iti gloria, iti dayaw ken ti pannacabalin; ta sica pinarsuam dagiti isuamin nga adda, ket gapu iti nakemmo addadat idi, ket naparsuada.”¹⁴

Idiay Apocalipsis 14, mayawis cadagiti tattao ti panagrucbabda iti Namarsua; ket ti padto ipabuyana ti maysa a clase a, cas naibunga ti nagcatlo a damag, nga isuda dagiti mangtungpal cadagiti bilbilin ti Dios. Maysa cadagitoy a bilin ibagana iti nalawag a ti Dios isut namarsua. Ti maicapat a bilin cunana: “Iti maicapito nga aldaw isu ti maysa a panaginana ken Jehova a Diosmo... .ta iti innem nga aldaw ni Jehova inaramidna ti langit ken daga, ti taaw, ken amin nga adda cadacuada, ket naginana iti maicapito nga aldaw: isut gapuna a ni Jehova binendicionanna ti aldaw a panaginana ken sinantificarna.”¹⁵ No maipapan iti Aldaw a Panaginana, ni Jehova cunana pay isut maysa a “tanda.. .tapno maammoanyo a siac ni Jehova a Diosyo.”¹⁶ Ket ti rason a naited cunana, “Ta iti innem nga aldaw inaramid ni Jehova ti langit, ken daga, ket iti maicapito nga aldaw naginana, ket nabang-aran.”¹⁷

“Ti kinapateg ti Aldaw a Panaginana a cas mangipalpalagip iti panamarsua isu daytoy, nga ipalpalagipna a patinayon ti pudno a gapu no apay utangtay ti agrucbab iti Dios,” —gaputta isut Namar-

¹¹Salmos 96:5.

¹²Isaias 40:25, 26; 45:18.

¹³Salmos 103:3; 95:6.

¹⁴Apoc. 4:11.

¹⁵Exodo 20:10, 11.

¹⁶Eze. 20:20.

¹⁷Exodo 31:17.

sua, ket datayo ti parsuana. “Ti Aldaw a panaginana, ngarud, adda iti puon a nacaibatayan ti panagrucbab iti Dios; ta isurona toy naindaclan a kinapudno iti macaipalagip nnay a pamayan, ket awanen ti sabali a paltuad a macaaramid itoy. Ti pudno a gapu ti panagdaydayaw iti Dios a saan laeng nga iti maicapito nga aldaw, no di ket amin a panagdaydayaw, masaracan iti pannacailasin ti Namar-sua cadagiti parsuana. Toy naindaclan a kinapudno uray caanoman saanto a maunas, ket saanto met a malipatan.”¹⁸ Tapno malaglagipto coma a canayon toy a kinapudno iti isisip dagiti tao, isut gapuna a binangon ti Dias ti Aldaw a Panaginana idia Eden; ket no casanot cabayagna a ti kinapudno nga isut Na- marsua cadatayo isut [299] agtuloy a gapu ti pagrucbabantay. Kencuana, casta met ti capautna a ti Aldaw a Panaginana agtuloy nga isu ti tandana ken mangipalpalagip kencuana. No ti Aldaw a Panaginana sinalimetmetan coma ti sangalubongan, da. giti panpanunut ken ayat ti tao naiturongda coma iti Namar. sua a cas isu ti mapagraeman ken mapagrucbaban, ket uray caanoman awan coma ti nagdaydayaw iti ladawan, wenno nagbalin nga ateo, wenno di mamati iti Dios. Ti pannacasalimetmet ti Aldaw a Panaginana isut tanda ti isusurot iti pudno a Dios, isu a “nangaramid iti langit ken daga, ti taaw, ken dagiti ubbog dagiti danum.” Nagbanag ngarud a ti damag a mangibilin cadagiti tattao ti panagrucbabda iti Dios ken panatungpalda cadagiti bilbilinna, iyawisnanto iti naisangsangayan cadacuada ti panagtungpalda iti maicapat a bilin.

Ti Panagrucbad iti Animal

Maisupadi cadagiti agtungtungpal iti bilbilin ti Dios ken mangicut iti pammati ni Jesus, ti maicatlo nga angel itudona ti sabali a clase, ket naisawang ti maysa a nasken ken nacabutbuteng a pablaac a maibusor cadagiti biddut dayta a clase: “No ti asinoman a tao agrucbab iti animal ken iti ladawanna. ket awatenna ti marcana iti musingna, wenno iti imana, isu met uminumto iti arac ti pungtot ti Dios.”¹⁹ Ti umisu a panna. caipatarus dagiti pangngarig a naaramat isut masapul tapno maawatan toy a damag. Ania ti itacderan ti animal, ken ti ladawan, ken ti marca?

¹⁸ Andrews, J. N., “History of the Sabbath,” ch. 27.

¹⁹ Apoc. 14:9, 10.

[300] Ti intar ti padto a pacasaracan cadagito y a simbolo, mangrugi iti Apocalipsis 12, ket mangrugi iti dragon a nangbirue iti pammapatayna ken Cristo idi pannacayanacna. Ti dragon masasao nga isu ni Satanas;²⁰ isu idi ti nangtignay ken Herodes tapno papapatayna ti Mangisalacan. Ngem ti nangruna nga agente ni Satanas iti pananggubatna ken Cristo ken cadagiti taona cabayatan dagiti immuna a siglo ti panawen dagiti Cristiano, isu ti imperio ti Roma, isu a nagarian ti religion pagana Iti casta nupay ni Satanas isut umuna nga itacderan ti dragon, iti maicadua a caipapanan, itacderanna ti pagano a Roma.

Idiay capitulo 13 ²¹ masalaysay ti sabali nga animal, nga “umasasping iti maysa a leopardo,” isu a nangtedan ti dragon “ti pannacabalinna ken ti tronona, ken dackel a panagturay.” Toy a simbolo, cas pinati ti caadduan dagiti Protestante, itacderanna ti kinapapa, isu a simmublat iti turay ken saad ken autoridad nga iti naminsan inicutan daydi daan nga imperio ti Roma.

“Ket naited kencuana ti turay nga agaramid iti aramidna iti uneg ti uppat a pulo ket dua a bulan.” Toy a tiempo, cas nasaon cadagiti immuna a capitulo, nangrugi idi panagturay ti kinapapa idi tawen 538 N. C. ken nagpatingga idi 1798. Iti dayta a tiempo, ti papa isut binalud dagiti soldado ti Francia. ket ti turay ti papa inawatna ti sugatna a macapatay, ket natungpal ti padto, “No ti sinoman a tao mangcayaw, mapanto met iti pannacacayaw.”

Ti Animal a Dunt Sarana

Iti daytoy a punto adda sabali a simbolo a maiparang. Ti profeta cunana, “Nacakitaac ti sabali nga animal nga immuli manipud iti daga; ket adda dua a sarana nga umas-asping iti maysa a cordero.”²²

Dagiti dackel a pagarian a nangituray iti lubong naiparangda ken mammadto a Daniel babaen ti pannacailadawanda cadagiti narungsot nga animal a “bimmangcagda iti taaw” calpasan a “dagiti uppat nga angin ti langit dimteng a kellaat iti dackel a taaw.”²³ Dagiti angin itacderanda ti riribuc. Dagiti uppat nga angin ti langit a dumteng

²⁰Apoc. 12:9.

²¹Versiculo 1:10.

²²Apoc. 13:11.

²³Daniel 7:2.

a kellaat iti dackel a taaw itacderanda dagiti nacabutbuteng a buya ti gubgubat ken yaalza isuda a gaup ti ngimmatoan ti turay dagiti pagpagarian.

Ngem ti animal nga adda sarana a cas la cordero nakita nga “immuli manipud iti daga.” Lugar nga abakenna dagiti sabali a turay sananto ipasdec ti turayna, ti nacion a castat pannacailadawanna bumangon iti maysa a territorio nga awan immuna a nangituray kencuana, ket sa dumackel a manginanut ken natalna. Saan ngarud a mabalin a tumacder iti gimong, dagiti napusec ken aggugubat a nasnacion idiy Daan a Lubong, wenno Europa. [301]

Ania idi ti nacion iti Baro a Lubong (wenno America) idi 1798 a dumadackel ti turayna, ket agbalbalin a napigsa ken dackel, ket awawisenna ti imatang ti lubong? Ti pannacaica. pet toy a simbolo awan ti pagpangngadduaan. Maysa a nacion, ket isisuna, ti macatungpal cadagiti palawag ti padto; itudona a di bumiddut ti Estados Unidos ti America. Maysa a nalatac a mannurat, iti panangsalaysayna iti ibabangon ti Estados Unidos, sawenna ti maipapan “ti palimed ti itataudna manipud iti awan nagan,”²⁴ ken cunana, “Cas itay maysa a naulimec a bukel dimmackeltayo a nagbalin nga imperio. ”

Ti Ladawan ti Animal

Ngem ti animal nga adda sarana nga umasping iti cordero “agsaot idi a cas dragon. Ket aramatenna ti amin a turay daydi immuna nga animal iti sangoananna. Ket aramidenna a ti daga ken dagiti isuamin nga agyan kencuana agdaydayawdat iti umuna nga animal....a cuncunana cadagiti agnaed iti rabaw ti daga, a mangaramidda coma ti maysa a ladawan di animal nga immawat ti tagbat ti campilan, ket nupay casta nagbiag.”²⁵

Dagiti sara nga umasping iti cordero ken ti timec ti dragon iti simbolo itudona ti nacascasdaaw a panagsungani ti pammati ken aramid ti nacion nga itacderanna. Ti “panagsao” ti nacion isu ti aramid dagiti agturayna nga agararamid ti linteg ken dagiti ocom. Babaen ti casta nga aramid libakennanto dagiti naparabur ken natalna a principio nga imbagbagana idi cua a cas pannacabatay ti politicana. Ti naipadto nga agsaonto ” a cas dragon,” ken aramatenna “ti amin a

²⁴“The New World Compared with the Old,” G. A. Townsend, ed. 1869, p. 462.

²⁵Apoc. 13:11-14.

[302] turay daydi immuna nga animal iti sangngoananna, ” ipacpacaunana iti nabatad ti pannacaparang-ayto ti manggugura nga espiritu ken panangidadanes nga imparangarang dagiti nacion nga itacderan ti dragon ken ti animal a cas la leopardo. Ket ti naisao a ti animal nga adda dua a sarana, “aramidenna a ti daga ken dagiti isuamin nga agyan keneuana agdaydayawda idi immuna nga animal,” ipaawatna a ti autoridad toy a nacion maaramatto iti pannacaipapilit ti maysa a pananggilin isu a pacapadayawanto ti kinapapa.

Dagidi nangbangon itoy a nacion sinapulda a sisisirib ti pan-naeipamuspusan ti di panangaramat ti iglesia iti turay ti gobierno, agraman ti di maliclican a banagna— igugura ken panangidadanes iti di capammatian. Ti Constitucion ibilinna a “Ti Congreso saanto a mangaramid ti linteg a mangipasdec ti religion, wenno mangiparit ti siwawayawaya nga isusurot keneuana,” ket “awanto met ti nareligionan a pannacapadas a maikiddaw a cas mangipakita iti pannacabael nga agsaad iti aniaman a mapagtalcan a pagsaad an iti babaen ti Estados Unidos.” No gagaraen a salungasingen dagitoy a talged ti wayawaya ti nacion, isu laeng ti pacabalinan ti autoridad civil a mangipapilit iti pannacatungpal ti aniaman a nareligionan a ngilinen.

Ngem ania ti “ladawan ti animal,” ket casanontot panna. caaramidna?

Idi nagbalin a dakes daydi immuna nga iglesia gaput isisiasina iti kinalibnos ti evangelio ken panangaracupna cadagiti nagentilan a cerceremonia ken ugugali, napucawna ti Es-piritu ken pannacabalin ti Dios; ket tapno maiturayanna dagiti conciencia dagiti tao, sinapulna ti tulong ti turay ti gobierno. Ti banagna isu daydi kinapapa, maysa nga iglesia a nangituray iti pannacabalin ti estado, ket inaramatna dayta a pannacabalin a panggunod cadagiti panggepna, nangnangruna iti pannacadusa ti “kinahereje.” Tapno macaaramid ti Estados Unidos ti ladawan ti animal, ti turay ti religion masapul nga iturayanna ti gobierno civil tapno ti iglesia maaramatnanto ti autoridad ti estado a manggunod cadagiti panggepna.

[303] Ti panaglicud isu idi ti nangiturong iti immuna nga iglesia a mangsapul iti tulong ti gobierno civil, ket daytoy isut nangisagana iti dalan a nangparang-ay iti kinapapa,—nga isu ti itacderan ti animal. Ni San Pablo kinunana nga “umay nga umu- na ti panaglicud,

ken maiparangarang ti tao ti basol.”²⁶ Iti casta ti panaglicud iti iglesia isaganananto met ti dalan a pacaaramidan ti ladawan ti animal.

Ti Biblia ilawagna a casacbayan ti yaay ti Apo maaramidto ti panagdakes ti religion a cas la idi naaramid cadagidi immuna a siglo. “Cadagiti maududi nga aldaw umaydanto dagiti aldaw a napeggad. Ta dagiti tao isudantot agayat cada. giti bagbagida. .. gumurgura cadagiti nalaing, mangliliput, managdacdakes, natangsit, managayat cadagiti ragragsac, nga adadda ngem iti panagayatda iti Dios; nga adda kitada a ki. nasanto, ngem libakenda ti pannaebalin daytoy a kinasanto.”²⁷

Ni Satanas agrabajonto, “a mapacuyogan iti amin a pannacabalin, ken dagiti pagilasinan, ken dagiti ulbod a datdatlag.” Ket amin dagidiay a “dida inawat ti kinapudno tapno maisalacanda,” matdadanto nga umaracup iti “allilaw, tapno patienda ti tiri.”²⁸ Inton madanonen ti castoy a casasaad ti kinadakes ti religion, agbanagto met iti cas nagbanaganna cadagidi immuna a siglo.

Inton dagiti pangulo nga iglesia diay Estados Unidos agcaycaysada cadagiti punto ti doctrina a pagaanamunganda ket sada influenciaan ti estado tapno ipapilitna ti pannaeatungpal dagiti bilbilinda ken ti pannacasaranay dagiti institucionda, iti dayta ti America a Protestante nabukelnanton ti ladawan daydi kinapapa a turay ti Roma, ket agbanagto a di maliclican iti pannacadusa dagiti di sumurot.

Calpasan ti pablaac a maibusor iti panagrucbab iti animal ken ladawanna, ti padto iparangna “dagiti mangtungpal cadagiti bilbilin ti Dios ken ti pammati ni Jesus.” Idinto ta dagiti mangtungpal cadagiti bilbilin ti Dios maigiddiatda a casta cadagiti agrucbab iti animal ken iti ladawanna ken umawat iti marcana, agdadata ngarud a ti panagtungpalaan iti linteg ti Dios iti maysa a bangir, ken ti panagsalungasing kencuana iti sabali a bangir, isuntot mamaglalasin cadagiti agrucbab iti Dios ken cadagiti agrucbab iti animal.

[304]

²⁶2. Tes. 2:3.

²⁷2. Tim. 8:1-5.

²⁸2. Tes. 2:9-11.

Ti Bassit a Sara

Ti naisangsangayan a cababalin ti animal, ken casta met ti ladawanna, isu ti panangsalungasingna cadagiti bilbilin ti Dios. Cunaen ni Daniel, maipapan iti bassit a sara, nga isu ti kinapapa, ” Panunutennanto a balbaliwan dagiti tiempo ken linteg.”²⁹ Ket ni San Pablo galadanna dayta met la a turay iti “tao ti basol” isu a mangitan-oc iti bagina iti ngatoen ti Dios. Ti maysa a padto isut mamunno iti sabali. Daydiay panangbaliwna iti linteg ti Dios isu laeng ti nacabalinan ti kinapapa a nangitan-oc iti bagina iti ngatoen ti Dios; sinoman ngarud a siaammo a casta ket tungpalenna ti linteg a nabaliwan itednanto ti cangatoan a panagdayaw idiaiy turay a nangbaliw. Ti casta nga aramid a panagtulnog cadagiti linteg ti papa isuntot marca ti isusurot iti papa iti lugar ti Dios.

Ti kinapapa pinadasna a baliwan ti linteg ti Dios. Ti maicadua a bilin, a mangiparit iti panagdaydayaw iti ladawan, rinegregna iti linteg, ket binaliwanda ti maicapat a bilin tapno maipalubos ti panacangilin ti umuna nga aldaw iti saad ti maicapito nga aldaw a Panaginana. Ngem dagiti pasurot ti papa irengrengda, a ti gapu ti nanglacsidanda iti maicadua a bilin, isut agsipud ta saanen a masapul, ta nailas-uden iti immuna, ket ititedna cano ti linteg iti apagisu a cas iti panggep ti Dios a pannacaipaawatna. Saan a mabalin a daytoy isu ti panagbalbaliw nga impadto ti profeta. Iparangna ti maysa a panagbalbaliw a ginagara ken nabayag nga inububog: “Panunutennanto a balbaliwan dagiti tiempo ken linteg.” Ti pannacabalbaliw ti maieapat a bilin tungpalenna iti apagisu ti padto. Ti laeng ipapatida nga autoridad toy a pannacabalbaliw isu ti autoridad ti iglesia. Ditoy ti turay ti papa iparangna ti bagina a nangatngato ngem ti Dios.

[305] Idinto a naisangsangayanto a mailasin dagiti agrucbab ti Dios gaput panagraemda iti maicapat a bilin, agsipud ta isu daytoy ti tanda ti pannacabalinna nga agparsua, ken sacsi ti panangibilinna iti tao ti panagraem ken panagdayawda Kencuana, -dagiti agrucbab iti animal mailasindanto gapu iti pa- nangpadasda a mangrebba iti pacalaglagipan ti Namarsua, tapno itan-ocda ti paltuad ti Roma.

Iti maipapan iti Domingo, ti papa impapatina dagiti natangig a pasindayagna; ket ti immuna a panagpatulongna iti turay ti estado isut panangipapilitna iti pannacangilin ti Domingo a cas “Aldaw ti

²⁹Daniel 7:23.

Apo.” Ngem ti Biblia itudona ti maicapito nga aldaw, ket saan a ti umuna nga aldaw, a cas Aldaw ti Apo. Ti maicapat a bilin ibunan-nagna, “Ti maicapito nga aldaw isu ti aldaw a panaginana ti Apo.” ket iti pannacaaramat ni mammadto nga Isaias ti Apo naganenna dayta nga aldaw iti “aldawco a nasantoan.”³⁰

Ti Aldaw a Panaginana Saan a Nabaliwan Uray Caanoman

Ti masansan nga ipappapatida a ni Cristo binaliwanna ti aldaw a panaginana. saan a panecnecan dagiti sao ni Cristo. Iti sermonna idia Bantay kinunana: “Dicay pagarupen nga immayac a mangracrac iti linteg, wenna dagidi mammadto: saanac nga immay mangracrac, no di ket mangtungpal. Ta ti napudno cunac cadacayo, nga aginggat mapucaw ti langit ken daga, uray man la no maysa a jota wenna tulnec dinto mapucaw iti linteg, aginggat isuamin maaramid. Gapuna uray siasino a mangsalungasingto iti maysa cadagitoy a bilin a cababassitan, ken mangisuro iti casta cadagiti tattao, managanto ti bassit unay idia pagarian ti langit: ngem uray siasino nga agaramid cadacuada ken mangisuronto, isut managanto ti dackel idia pagarian ti langit.”³¹

Manen. kinunana, “Ti Anac ti tao isu pay ti Apo ti Saba. do.”³²

Isut maysa a kinapudno a bigbigen ti caaduan dagiti Protestante, nga awan autoridad ti Nasantoan a Surat ti pannacabalbaliw ti Aldaw a Panaginana. Nalawag unay ti pannacaisawang daytoy cadagiti sursurat nga impubliar ti American Tract Society ken ti American Sunday-School Union. Mavsa cadagitoy a sursurat bigbigenna “ti naananay a panagulimec ti Baro a Tulag no maipapan iti aniaman a bilin a nalawag a mangpangilin iti Domingo, nga umuna nga aldaw ti lawas, wenna maipapan cadagiti nalawag nga annuruten ti pannacangilinna.”³³

Ti sabali cunana: “Aginggat idi tiempo nga ipapatay ni Cristo, awan naaramid a pannacabalbaliw ti aldaw;”³⁴ ket ’ ‘cas makita iti nailanad, dagidi apostol awan intedda nga aniaman a nalawag a bilin

[306]

³⁰Exodo 20:8-10; Isa. 58:13.

³¹Mateo 5:17-19.

³²Marcos 2:28.

³³Elliott, George, “The Abiding Sabbath,” p. 184.

³⁴Waffle, A. E., “The Lord’s Day,” p. 186

a mangibilin iti pannacabaybay-a ti panaginana iti maicapito nga aldaw, ken ti pannacangilin ti panaginana iti umuna nga aldaw ti lawas.”³⁵

Dagiti Catolicos Romanos bigbigenda a ti panagbalbaliw ti aldaw a panaginana inaramid ti iglesiada, sada ibunannag a dagiti Protestante, iti pananggilinda iti Domingo, bigbigenda ti turay ti iglesia Romana.

Cas pacakitaan ti autoridad ti Iglesia Catolica, dagiti mannurat a pasurot ti papa, citarenda “daydiay aramid a pannacabaliw ti Aldaw a panaginana a naipan iti Domingo, isu nga anannugoten dagiti Protestante;...agsipud ta gapu iti pananggilinda iti Domingo, bigbigenda ti turay ti iglesia a mangibilin cadagiti fiesta, ken mangibilin cadacuada iti babaen ti basol.”³⁶ Ania ngarud ita ti pannacabalbaliw ti Aldaw a Panaginana no saan nga isu ti tanda, wenno marca, ti autoridad ti Iglesia Romana—“ti marca ti animal”!

Ti Iglesia Romana dina pay ituloc ti impapatina nga isut cangatoan a turay; ket inton ti lubong ken dagiti iglesia dagiti Protestante aracupenda ti aldaw a panaginana a paltuadna, idinto nga ibellangda ti Aldaw a Panaginana ti Biblia, pudno nga awatenda toy nga ipapatina. Mabalina pagrazonda ti ugali ken dagiti Amma a cas autoridad a mangbaliw; ngem iti panangaramidda iti casta pagindidiamoanda ti principio a mangisina cadacuada iti Roma,—a “ti Biblia, ket ti Biblia laeng, isut religion dagiti Protestante.”³⁷

[307] Ti panangipapilit dagiti iglesia Protestante iti pannacangilin ti
 [308] Domingo isut panangipapilit ti panagrucbab iti kinapa- pa -
 [309] iti animal. Dagidiay a maawatanda ngaruden dagiti kiddawen ti
 maicapat a bilin, ket pilienda pay laeng ti agngilin iti saan a pudno
 lugar nga iti pudno nga aldaw a panaginana. agdaydayawda babaen
 ti casta nga aramid iti daydiay turay a nakinbilin kencuana. Ngem
 uray iti daydiay laeng aramid a panangipapilitda iti pannacatungpal
 ti nareligionan nga an. nong babaen ti pannacaaramat ti turay ti
 gobierno, dagiti iglesia aramidenda dagiti bagbagida met laeng
 a ladawan ti animal; anansata ti pannacaipapilit ti pannacangilin ti
 Domingo isuntot pannacaipapilit ti panagrucbab iti animal ken iti
 ladawanna.

³⁵Id. pp. 187, 188.

³⁶Tuberville, H., “An Abridgement of the Christian Doctrine,” p.58.

³⁷“Plain Talk About Protestantism,” p. 213.

Dagiti Cristiano idi napalabas a capcaputotan sinalsalimetmetanda ti Domingo, gaputta impagarupda nga iti panag. ngilinda iti dayta nga aldaw ngilngilinenda ti Aldaw a Panaginana iti Biblia; ket uray it a adda pudno a Cristiano iti tunggal iglesia, ti Iglesia Romana saan a malacsid, isuda a mamati a sipapasnec a ti Domingo isu ti Aldaw a Panaginana nga intuding ti Dios. Ti Dios awatenna ti napasnecan a panggepda ken ti kinatacnengda iti sangoananna. Ngem inton ti linteg ipapilitnan ti pannacangilin ti Domingo, ket ti lubong malawlawagan iti pannacasalimetmet ti pudno nga Aldaw a Panaginana, iti dayta sinoman a mangsalungasing iti bilin ti Dios, tapno tungpalenna ti bilin nga awan nangatngato nga autoridadna ngem iti Roma, padayawannanto babaen ti casta nga aramid ti kinapapa iti ngatoen ti Dios. Daydayawenna ti Roma, ken ti turay a mangipapilit iti paltuad nga imbilin ti Roma. Idinto ta dagiti tattao iwadagda ti aldaw a panaginana a kinuna ti Dios nga isut tanda ti autoridadna, ket sada dayawen iti lugarna daydiay pinili ti Roma a paeakitaan ti turayna, babaen ti dayta nga aramid aracupendanto ti tanda ti isusurot iti Roma — “ti marca ti animal.” Ket aginggat mailawlawag a nalaing toy a cuestion iti sangoanan dagiti tao, ket maipasango cadacuada ti panagpilida iti nagbaetan dagiti bilbilin ti Dios ken dagiti bilbilin dagiti tao, santo la awaten dagidiay nga agtuloy nga agsalungasing, “ti marca ti animal.”

[310]

Ti Nacabutbuteng ken Mangamames a Damag

Ti caingetan a pammutbuteng a nailayat cadagiti tao a matay adda a nailas-ud iti damag ti maicatlo nga angel. Ti casta a basol masapul a nacabutbuteng ta paibucbucna ti pungtot ti Dios nga awan lalaocna a caasi. Dagiti tao saanda a masapul ti matda iti sipngget panggep itoy napateg a banag; ti pablaac a maibusor itoy a basol maipanto iti amin a lubong casacbayan ti pannacaipasarungcar dagiti panangocom ti Dios, tapno maammoan coma dagiti isuamin no apay madusada, ket maiccanda ti gundawayda nga agtalaw. Ti padto ilawagna a ti umuna nga angel ipacdaarna iti damagna iti “tunggal nacion, ken tribu, ken pagsasao, ken ili.” Ti pablaac ti ma-icatlo nga angel, isu a paset ti isu met laeng a nagcatlo a damag, saanto a nacurcurang ti kinasacnapna. Nailadawan iti padto a maipucpuccaw

iti dackel a timec, gapu iti maysa nga angel a tumaytayab iti tengnga ti langit; ket awisennanto ti imatang ti lubong.

Iti pannacasuppiat toy a cuestion, ti entero a Sangcacristianoan mabingbingayto iti dua a clase, — dagidiay mangtungpal iti bilbilin ti Dios ken mangicut iti pammati ni Jesus, ken dagidiay agrucbab iti animal ken iti ladawanna ken umawat iti marcana. Nupay pagcay-caysaen ti iglesia ken ti estado ti turayda tapno ipapilitda cadagiti “isuamin, babassit ken dadackel, babacnang ken napanglaw, dagiti siwawayawaya ken dagiti paadadipen,” ti pannacaawat “ti marca ti animal,”³⁸ nupay casta dagiti tao ti Dios madidanto a mangawat kencuana. Ti profeta sadi Patmos nakitana “dagiti rimmuar a nagballigi idi panangsuut daydi animal ken daydi ladawanna, ken idi marcana, ken idi numero ti naganna,” ket “addada iti rabaw daydi baybay a sarming a nagiggemda cadagiti arpa ti Dios. Ket cancantaenda daydi canta ni Moises, nga adipen ti Dios, ken ti canta ti Cordero.”³⁹

[311]

³⁸Apocalipsis 13:6.

³⁹Apocalipsis 15:2, 3.

22. Maysa a Trabajo ti Reforma

Ti trabajo maipapan iti pannacareforma ti Aldaw a Panaginana a maaramidto cadagiti camaudianan nga aldaw adda nga impadto ni Isaias: “Castoy ti cuna ni Jehova, Salimetmetanyo ti kinajusticia, ken agaramidcayo iti kinalinteg; ta ti panangisalacanco umasideg, ket ti kinalintegco maiparangarang. Nagasat ti tao a mangaramid itoy, ken ti anac ti tao a mangpetpet kencuana; a ngilinenna ti aldaw a panaginana ken raemenna a cas sagrado, ket igawida ti imana iti panangaramidna iti dakes nga uray aniaman. ” “Casta met da. giti gangannaet a makicallaysa ken ni Jehova, nga agservi ken. cuana, ket mangayat iti nagan ni Jehova, nga agbalinda nga adipenna, tumunggal maysa a mangngilin iti aldaw a panaginana iti panagraemna kencuana a cas sagrado, ken sinalimetmetanda ti tulagco; uray isuda iyegconto ida iti nasantoan a bantayco, ket aramidecto ida a naragsac iti balayco a pagca. raragan.”¹

Dagitoy a sao maipaayda iti panawen Cristiano, cas ma. ipakita iti texto: “Ni Apo Jehova isu a mangummong cadagiti naipanaw iti Israel, cunana, Yummongconto pay dagiti sabsabali kencuana, mainayon iti cucuana met laeng a naum. mong. ”² Ditoy nayanniniwan ti pannacaummong dagiti Gen. til babaen ti pannacaaramat ti evangelio. Ket cadagidiay a mangpadayaw iti Aldaw a Panaginana iti dayta a tiempo, kinagasat ti maisawang cadacuada. Iti casta ti rebbengen maipapan iti pannacatungpal ti maicapat a bilin lablabsanna ti pan. nacailanza, panagungar, ken yuuli ni Cristo, ket dumanon iti tiempo isunto a pauangicasaba dagiti adipenna iti amin a na. cion ti evangelio ti naimbag a damag.

Babaen ti pannacaaramat ti isu met laeng a mammadto, ti Apo ibilinna, “Reppetem ti pammanecnec, selloam ti linteg cadagiti adalac.”³ Ti sello ti linteg ti Dios masaracan iti maicapat a bilin. Cadagiti amin a sangapulo a bilin, daytoy laeng a bilin ti mangi-

¹Isaias 56:1, 2, 6, 7.

²Isaias 56:8.

³Isaias 8:16.

pabuya ti nagan ken titulo ti Nangted ti linteg. Cunana nga Isu ti nangaramid iti langit ken daga, ket iti casta ipakitana ti ibilinna nga Isu comat mapagraeman ken mapagrucbaban iti ngatoen dagiti amin a sabsabali. No ma. iacsid toy a bilin, awan cadagiti sangapulo a balin ti macaipakita no ania nga autoridad ti nangited iti linteg. Idi binaliwan ti turay ti papa ti Aldaw a Panaginana, ti sello naiccat iti linteg. Dagiti adalan ni Jesus maawisda a mangisubli itoy a sello, babaen ti panangitan-ocda iti Aldaw a Panaginana a sasa. wen ti maicapat a bilin iti rumbeng a saadna a cas mangipalpalagip iti Namarsua ken cas tanda ti autoridadna.

“Iti linteg ken pammanecnec.” Nupay adu dagiti agcocontra a doctrina ken capanunutan, ti linteg ti Dios isut maysa a di bumiddut nga annuruten a pangisudian cadagiti amin a capanunutan, doctrina, ken pammati. Cuna ti profeta, “No dida agsao a cas mayannurot itoy a sao, saan a pagdua. duaan nga awan ti bigat a maipaay cadacuada.”⁴

[313] Manen, intedna ti bilin, “Umkisca iti natbag, dica icaluya. ingatom ta timecemo a cas maysa a tangguyob, ket ipalawagmo iti ilic ti ilalabsingna, ken iti balay ni Jacob dagiti basbasolna.” Saan a ti dakes a lubong, no di ket dagidiay naganen ti Apo “iti ilic” isudat mababalaw iti ilalabsingda. Cunana pay, ‘Nupay casta isuda biruk-endac iti inaldaw, ken agrag-oda nga umammo cadagiti dalanco: cas maysa a nacion a nagaramid iti kinalinteg, ket dina inidian ti impaannurot ti Diosda.”⁵ Ditoy maipabuya ti maysa a clase isuda a mangipagpagarup iti bagbagida nga isudat nalinteg, ket iparparangarangda ti dackel nga ayatda iti panagservi iti Dios; ngem ti nainget ken nasnec a babalaw a naggapu iti Mangsukimat cadagiti puspuso panecnecanna cadacuada nga isudat mangipaypayat iti bilbilin ti Dios.

Ti mammadto castoy ti panangitudona iti bilin a nabaybay-an: ” Patacderemto ti cimienta dagiti adu a capuonan; ket managan-canto iti Manarimaan iti gutbaw, Mangpabaro cada. giti daldalan tapno pagnaedan. No isiasim ta sacam iti aldaw a panaginana, iti panagaramid iti ragsacmo iti aldawco a nasantoan ; ket naganem ti aldaw a panaginana a maysa a rag-o, ken nasantoan ni Jehova a

⁴Isaias 8:20.

⁵Isaias 58:1, 2.

nadayag; ket isuntot dayawem, dica aramiden dagiti dalanmo met laeng, dica sapulen dagiti ragsacmo, dica sawen dagiti saom met laeng; isunton ti panagragom ken ni Jehova.”⁶ Toy a padto maipaay met itoy tiempotayo. Ti gutbaw naaramid iti linteg ti Dios idi sinuctan ti turay ti Roma ti Aldaw a Panaginana. Ngem dimtengen ti tiempo a pannacaisubli dayta nga aldaw ti Dios. Ti gutbaw masapul a matarimaan, ket mapatacder ti cimienta dagiti adu a capuonan .

Ti Aldaw a Panaginana Idiay Eden

Ti Aldaw a Panaginana, a napagsanto gapu iti panagina. na ti Namarsua ken panangbendicionna kencuana, nginilin ni Adan idi di pay nacabasol idiay nasantoan nga Eden; nginilin ni Adan uray idi nalpasen a natnag iti basol idi nacababawin, calpasan ti pannacapagtalawna idi naragsac a taengna. Isut nginilin dagidi amin a patriarca, manipud ken Abel agingga ken nalinteg a Noe, agingga ken Abraham, agingga ken Jacob. Idi ti napili nga ili naadipen idiay Egipto, idinto ta addada iti tengnga dagiti managdayaw iti ladladawan, dagiti adu napucawda ti pannacaammoda iti linteg ti Dios; ngem idi inaon ti Dios ti Israel, inwarragawagna ti lintegna iti nacabutbuteng a dayag cadagidi adu a tao a naguummong, tapno maammoan da ti pagayatanna, ket agbuteng ken agtultnogda [314] coma ken cuana iti agnanayon.

Manipud iti dayta nga aldaw aginggat itoy agdama, ti pannacaammo iti linteg ti Dios nataginayon ditoy daga, ket ti Aldaw a Panaginana ti maicapat a bilin nangilngilin. Nupay nagun-od “ti tao ti basol” nga impayat ti nasantoan nga aldaw ti Dios iti baba ti sacana, nupay casta uray iti panawen a pa. nagturayna, adda matalec a tattao, a nailinged cadagiti nalimed a luglugar, a nagdayaw iti dayta nga aldaw. Nanipud idi tiempo ti Reformacion, adda laeng sumagmamano iti tunggal caputotan a nangtaginayon iti pannacangilinna. Nupay masansan idi nga adda iti tengnga ti panangumsi ken panangidadanes, canayon nga adda nanacsi iti kinaagnanayon ti linteg ti Dios, ken iti rebbeng a pannacatungpal ti Aldaw a Panaginana a naggaput panamarsua.

Dagitoy a kinapudno, a naiparang iti Apocalipsis 14 a na. yon ti “damag nga agnanayon,” isudantot mangilasin iti iglesia ni Cristo

⁶Isaias 58:12, 13.

inton tiempo a panagparangna. Ta masasao a cas bunga ti pan-nacaipacdaar ti nagcatlo a damag, “Dagiti mangtungpal cadagiti bilbilin ti Dios, ken ti pammati ni Je-sus.” Ket daytoy a damag isut maudi a maited casangoanan ti yaay ti Apo. Sumaruno a dagus iti pannacaipuccawna, ti Anac ti tao isut nakita ti Profeta, nga umumay a sigogloria a mangparaspas iti anien ti daga.

Dagidiay nga immawat iti silaw maipanggep iti santuario ken iti di panagbaliw ti linteg ti Dios, napnoda iti rag-o ken siddaaw, idi nakitada ti pintas ken panagtutunos ti sistema ti kinapudno a naiparang iti pannacaawatda. Kinalicagumanda a ti silaw a naiparang a napateg unay cadacuada maiyallatiw coma met cadagiti amin a Cristiano; ket dida mabalin idi a di pasien a siraragsacdanto met nga umawat. Ngem dagiti kina, pudno a nangaramid cadacuada a maisupadi iti lubong saan nga inaracup dagiti adu nga agcuncuna a pasurot ni Cristo. Ti isusurot iti maicapat a bilin kiddawenna ti panagsacrificio isu a lislisian dagiti caaduan.

[315] Idi maiparang dagiti kiddawen ti Aldaw a Panaginana, adu dagiti nagrazon iti razon ti lubong. Kinunada: “Ti Domingo isut nginilngilinmi a patinayon, isut nginilin dagidi ammami, ket adu dagiti naimbag ken nasingpet a tattao a natay a siraragsac cabayatan ti panangngilinda iti dayta nga aldaw. No nalintegda, nalintegcami met. Ti panangngilin itoy baro nga aldaw a panaginana isalsaluminananto datao iti lubong, ket awanto met ti maaramiddayo cadacuada. Aniat mabalin ti maysa a bassit a bunggoy nga agngilngilin iti maicapito nga aldaw a namnamaen nga aramiden a maibusor iti entero a sangalubongan nga agngilngilin iti Domingo?” Dagiti castoy nga argumento umararngida idi argumento dagidi Judio a pangjustificarda iti dida panangawat ken Cristo. Dagidi ammada naawatda iti Dios idi panagidatdatonda cadagiti sacrificio, ket apay a saan met a mabalin a saraken dagiti annac iti panna-caisalacan babaen ti isusurotda iti isu met laeng a dalan ? Casta met idi tiempo ni Lutero, dagiti pasurot ti papa inrazonda a dagiti pudno a Cristiano natayda idi addada iti pammati ti Kinacatolico, ket iti casta dayta a religion umdas a pacaisalacanan. Ti casta a panagrazon rumsuanto a napigsa a bangen ti amin a panagrang-ay iti nareligionan a pammati wenno aramid.

Dagiti adu impapilitda ti razon a ti panangngilin iti Domingo isut naipasdeken a doctrina ken nasacnapen ti pannaca iruamna iti iglesia

iti adu a siglo. Maibusor itoy nga argumento naipakita a ti Sabado ken ti pannacangilinna dadaan ken nasacsacnapda, ket cas met laeng iti cadaan ti lubong, ken isudat anamungan dagiti angel ken ti Dios. Idi pannacabangon dagiti nagpatayan ti daga, isut pannacaidisso ti batay ti Aldaw a Panaginana.⁷ Umisu unay a daytoy a nabangon isut pagraemantayo; ti nangibilin kencuana saan nga autoridad ti tao, ket saan met a naisadag iti ugugali ti tao; isut impasdec ti lacay unayen, ken imbilin ti agnanayon a saona.

Ti Di Umumno a Panagrazon

Idi nayawis iti imatang dagiti tattao ti panggep maipapan iti pan-naca reforma ti Aldaw a Panaginana, dagiti popular a ministro tiniritirda ti sao ti Dios, ket ti pammanecnecna impatarusda iti casayaatan a pangpatalna cadagiti aginintuud nga isisip. Ket dagidiay a di nagsukimat iti Nasantoan a Surat a maipaay cadacuada met laeng napnecda nga immawat cadagiti capanunutan a mayan-nurot iti tartarigagayda. Babaen ti pannacaaramat dagiti argumento, ken di umumno, a panagrazon, ken ugugali dagiti amma, ken ti autoridad ti iglesia, adu dagiti nangpadas a mangilupec iti pudno. Dagiti nangsaranay iti pudno nadagdagda a napan cadagiti Bibliada tapno saranayenda ti kinalinteg ti maicapat a bilin. Dagiti napacumbaba a tao, a naarmasan laeng iti Sao ti kinapudno. sinarangetda dagiti atake dagiti de adal a tattao, isuda a nasdaaw ken nacapungtot idi masaracanda a ti kinalaingda nga agrazon awan mabalbalinda a bumusor iti nalaca ken nabatad a panagrazon dagiti tao nga adut ammoda iti Nasantoan a Surat uray awan ammoda cadagiti kinasicap dagiti escuela. [316]

Idinto ta awan ti pammanecnec ti Biblia a manganamong cadacuada, adu dagiti nangipapilit iti rason,—ket lipatenda a ti casta met laeng a rason naaramat a naibusor ken Cristo ken cadagidi apostolna,—“Apay ngarud a dagiti dadackel a taotayo dida maawatan daytoy a cuestion maipapan iti Sabado? Ngem bassit laeng dagiti mamati iti cas ti patpatienyo. Saan a mabalin a dacayo ti nalinteg, ket amin a mamasirib a tao ditoy lubong isudat bumiddut.”

Tapno mapapatay dagiti casta nga argumento ti laeng masapul isu ti panangcitar cadagiti sursuro ti Nasantoan a Surat ken ti historia

⁷Genesis 2:1-3.

[317] ti inararamid ti Apo cadagiti tattaona iti amin a panawen. Ti Dios agtrabajo nga aramatenna dagidiay a mangipangag ken agtulnog iti timecna, dagidiay a mayatto, no masapul, a mangisao cadagiti awan nanamda a kinapudno, dagidiay a di agbuteng a mangbabalaw cadagiti nasacnap a basol. Ti gapuna no apay saan a nasansan ti panaugpilina cadagiti tao a de adal ken nangatot saadda a mangipangulo cadagiti tignay ti reforma, isut agsipud ta agtalecda cadagiti patpatienda, capanunutanda, ken nateologiaan a sistemada, ket maricnada a dida masapulen ti pasursuroan iti Dios. Dagidiay laeng naidecket ti bagida iti Ubbog ti sirib ti macaawat wenno macailawag iti Nasantoan a Surat. Dagiti tao a bassit la ti adalda iti escuela pasaray isudat maayaban a mangibunannag iti pudno, saan a gaputta awan adalda, no diket agsipud ta ma-ricnada a saanda a nabsug ket mayatda a paisuro iti Dios. Agadalda iti escuela ni Cristo, ket ti kinapacumbaba ken kinatolnogda isut mamagbalin cadacuada a dackel. Iti panangitalec ti Dios cadacuada iti pannacaammo iti kinapudnona, iccanna ida ti maysa a dayaw, a no idilig keneuana dagiti naidagaan a dayaw ken natawan a kinadackel, dagitoy umawan ti pategda.

Ti Ibusor

Ita, a cas met laeng cadagiti immuna a panawen, ti pannacaiparang ti maysa a kinapudno a mangbabalaw iti basbasol ken biddut dagiti tiempo, parasukendanto ti ibusor. “Amin nga agaramid ti dakes, guraenna ti lawag ket saan nga umay iti lawag, tapno dagiti aramidna saan a mababalaw.”⁸ Iti pannacakita dagiti tao a dida masaranay ti tacder babaen ti Nasantoan a Surat, adu dagiti nangikeddeng nga isut saranayenda iti uray ania a peggad, ket babaen ti dakes nga espiritu pinadpadakesda ti cababalin ken panggep dagidiay a mangdedefender iti saan a popular a kinapudno. Castoy met laeng ti politica a sinurotda iti amin a panawen. Ni Elias napanaganan ti mangiriribuc iti Israel, ni Jeremias napanaganan iti mangliliput, ni Pablo napanaganan iti mangrugrutit iti templo. Manipud idi nga aldaw aginggat ita, dagidiay a simmurot iti pudno napabpabasolda a cas managalza, hereje, wenno mamagsisina.

⁸Juan 3:20.

Idinto ta castoy ti mabuya, ania ti annong ti babaonen a mangyeg iti pudno? Ikeddengna aya iti panunutna a ti pudno saanna a rebbeng ti maiparang, agsipud ta ti masansan a maibungana isut panangpara-sucna cadagiti tao a lumisi wenno sumaranget cadagiti ipapatina? Saan; awan ti adadu a razonna iti panangigawidna iti pammanec-nec ti sao ti Dios, agsipud ta parasukenna ti ibubusor, ngem dagidi immuna a reformador. Ti panangipudno iti pammati nga inaramid dagidi sasantos ken martires adda a nailanad tapno pag-imbagan dagiti sumaruno a caputotan. Dagiti casta a sibibiag nga ulidan ti kinasanto ken natibker a kinatacneng dimmanonda cadatayo tapno adda mangpatured cadagidiay a maayaban ita nga agtacder a sacsi ti Dios. Immawatda ti parabur ken pudno, saan a tapno agpaay cadacuada laeng, no di ket tapno iti pannacaaramatda, ti pannacaammo iti Dios lawaganna coma ti daga. Adda aya silaw nga inted ti Dios cadagiti adipenna iti daytoy a caputotan? No casta rebbengda a paglawagen ti silawda iti lubong.

[318]

Idi unana ti Apo imbagan a maysa a nagsao iti naganna, “Ti balay ti Israel saanto a dumngeg kenca ; ta saandanto a dumngeg caniac.” Nupay casta kinunana. “Sawemto cadacuada ti saoc, uray dumngegdanto, wenno uray no madidanto.”⁹ Maipaay met iti adipen ti Dios itoy a tiempo ti bilin, “Ingatom ta timecmo a cas maysa a tangguyob, ket ipalawagmo iti ilic ti ilalabsingna, ket iti balay ni Jacob dagiti basbasolna.”¹⁰

Cas iti madanon dagiti gundawayna, tunggal maysa nga immawat itoy a silaw ti kinapudno adda met nasnecan ken nacabut-buteng a baclayenna a cas iti binaclay ti mammadto ti Israel, isu nga immayan ti sao ti Dios, a cuncunana: “Anac ti tao, incabilca nga agbantay iti balay ti Israel; denggem ngarud ti sao iti ngiwatco, ket itedmo cadacuada ti pacaammoan nga aggapu caniac. No cunac iti nadangkes, O nadangkes a tao, mataycanto a pudno, ket sica saanca nga agsao a mangipacaammo iti nadangkes iti dalanna; dayta a nadangkes a tao matayto iti kinadakesna, ngem ti darana sapulecto iti imam. Nupay casta no ipacaammom iti nadangkes iti dalanna tapno agtuckiad kencuana, ket saan nga agtuckiad iti dalanna: isu matayto iti kinadakesna, ngem sica maispalmo ti cararuam.”¹¹

⁹Ezequiel 3:7; 2:7.

¹⁰Isaias 58:1.

¹¹Eza. 33:7-9.

[319] Ti dackel a tactac ti panangawat ken panangiwarnac iti pudno, isu ti kinapudno a pataudenna ti rigat ken pannaca- umumsi. Daytoy laeng ti argumento a maibusor iti kinapudno isu a di pay nabalin nga inabac dagiti mangicascasaba kencuana. Ngem daytoy saan a macapatacrot cadagiti pudno a pasurot ni Cristo. Dagitoy saanda nga urayen ti panagbalin pay a popular ti pudno. Inton malawlawagandan iti annongda, ikeddengda nga aracupen ti cruz, a bumuyog ken San Pablo ket ibilangda a “ti nalag-an a ladingitmi, a di agbayag no di iti maymaysa a canito, agaramid cadacami ti maysa nga aglablabes a cangato ken agnanayon a caadu ti gloria;”¹² ken bumuyog ken Moises “a pinagarupna a dackel a kinabacnang ti pannacaumsi ken Cristo ngem dagiti kinabacnang ti Egipto.”¹³

Uray aniat agparparang a patienda, dagidiay laeng agservi iti lubong iti puso ti agaramid gapu iti politica ken saan a gapu ti principio iti maipapan cadagiti nareligionan a banag. Pilientay coma ti nalinteg agsipud ta isut nalinteg, ket bay-antay iti Dios dagiti banagna. Ti lubong nutangna cadagiti tattao nga adda principio, pammati ken turedda, dagiti dackel a reformana. Gapu cadagiti casta a tattao maituloyto met ti trabajo ti reforma nga agpaay itoy a tiempo.

[320] Castoy ti cuna ti Apo: “Dumngegcay caniac, dacayo a macaammo ti kinalinteg, dagiti tattao a ti pusoda ti yan ti lintegco; dicay agbuteng iti panangbabalaw dagiti tattao, ket dicay met agcul-layaw cadagiti panaguyawda. Ti sanga lamutennanto ida a cas maysa a pagananay, ken ti igges lamutenna ida a cas lupot a de lana; ngem ti kinalintegco isunto iti agnanayon, ken ti panangisalacanco agingga iti amin a caputotan.”¹⁴

¹²2. Cornto 4:17.

¹³Hebreo 11:

¹⁴Isaias 51:7,8.

23. Ti Panangocom

Kinitac”, kinuna ni mammadto a Daniel, “aginggat naisaad dagiti trono, ket maysa a lacay unayen nagtugaw: ti cawesna napudaw a cas la nieve, ket ti booc ti ulona, cas la nadalus a dutdut ti carnero; ti tronona sum. sumged a gilgilayab, ket dagiti cararetna apuy a dumardarang. Maysa a siaapuy nga ayus timpuar ken rimmuar iti sangona: rinibribu a ribu dagiti nagservi kencuana, ket sangalacsa a lacsa ti nagtacder iti saclangna: ti panangocom naikeddeng, ket dagiti libro naluctanda. ”¹

Casta ti pannacaiparang iti sirmata ti profeta ti dackel ken nasnecan nga aldaw isunto nga ilalabas dagiti cababalin ken cabibiag dagiti tao iti sangoanan ti Ocom ti amin a daga, ken isunto a pannacaikeddeng ti tungpal ti tunggal maysa “cas mayannatup iti aramidna.” Ti lacay unayen isu ti Dios Ama. Cunaen ti Sumasalmo, “Idi casacbayan ti pannacaipasngay dagiti banbantay, wenno idi pay la binukelmo ti daga ken ti lubong, ken manipud pay ketdi idi kinaagnanayon ingganat kinaagnanayon, sica ti Dios.”² Daydiay, nga ubbog ti amin a biag, ken puon ti amin a linteg, isut mangituray iti panangocom. Ket dagiti nasantoan nga angeles, cas nagservi ken sacsi, a ti bilangda “rinibu a ribu, ken sangalacsa a lacsa,” tumabunoda itey dackel a concilio ti panangocom.

[321]

Ni Cristo iti Sangoanan ti Ama

“Ket adtoy, immay cadagiti ulep ti langit ti maysa a cas la maysa nga anac ti tao, ket dimteng agingga iti lacay unayen, ket isut inyasidegda iti saclangna. Ket isut naiccan iti panagturay, ken dayag, ken maysa a pagarian, nga amin dagiti ilili, nacion, ken pagsasao agservida coma kencuana: ti panagturayna isut agnanayon a panagturay isu a dinto mapalabas, ket ti pagarianna dayta a dinto maduprac.”³

¹Daniel 7:9, 10.

²Salmos 90:2.

³Daniel 7:13,14.

Ti yaay ni Cristo a nasalaysay ditoy saan nga isu ti maicadua a yaayna iti daga. Umay iti lacay unayen sadi langit tapno awatenna ti pagturayan, ken gloria, ken pagarian, isu a maitedto Kencuana inton agturpos ti trabajona a cas mangibabaet. Daytoy nga iyaay, ket saan a ti maicadua a yaayna iti daga, ti naipadto a mapasamac iti panaggibus dagiti 2300 nga aldaw idi 1844. Idinto ta kinuyog dagiti nailangitan nga angeles, ti dackel ken Nangato a Sacerdotetayo sumrec idiaiy casasantuan a lugar, ket idiaiy agparang iti saclang ti Dios, tapno aramidenna dagiti maudi nga aramid ti panagservina nga agpaay iti tao,—ti panangaramidna iti nausigan a panangocom, ken ti panangaramidna iti pnnacaabbong dagiti basbasol nga agpaay iti isuamin a maiparang a caicarianda ti maisalacan.

No maaramid idi cua daydi pangpangngarig a panangabbong, dagidiay laeng immay iti sangoanan ti Dios a nangipudno ken nangibabawi cadagiti basolda, ket dagiti basolda, gapu iti pannacaaramat ti dara ti daton ti basol, nayalisda iti santuario, isuda laeng ti adda pasetda iti servicio iti aldaw ti pannacaabbong. Castanto met iti dackel nga aldaw ti maudi ken nausigan a panangocom ken panacaabbong, dagiti laeng banag a maocom isu ti panagbiag dagiti nagcuncuna a tattao ti Dios. Ti pannacaocom dagiti nadangkes isut maiduma ken maisina a trabajo, ket maaramidto iti ududina. “Dimteng ti aldaw a panangrugi ti panangocom manipud iti balay ti Dios, ket no mangrugi cadatayo, anianto ti tungpal dagiti saan a sumurot iti evangelio ti Dios?”⁴

[322]

Dagiti Nailanad Isudat Mangikeddeng iti Pannacaocom

Dagiti libro a pagilanadan sadi langit, isu a nacailanadan dagiti nagan ken araramid ti tattao, isudat mangikeddeng no aniat maipatay iti panangocom. Cuna ni profeta Daniel, “Ti panangocom naikeddeng, ket dagiti libro naluctanda. Ti nagsurat iti Apocalipsis, iti panangsalaysayna iti isu met laeng a buya, inayonna, “Nabisrad met ti sabali a libro, nga isu ti libro ti biag; ket dagiti natay naocomda cadagiti banag a naisurat cadagiti libro, cas cadagiti aramidna.”⁵

Ti libro ti biag lasudenna dagiti nagan dagiti amin a simrec a nagservi iti Dios. Ni Jesus imbilinna cadagidi adalan. na, “Agayayat-

⁴1. Pedro 4:17.

⁵Apocalipsis 20:12.

cay ketdi ta dagiti nagnaganyo naisuratda idiaiy langit.”⁶ Ni Pablo sawenna ti maipapan cadagiti matalec a catulonganna iti trabajo, “a dagiti nagnaganda addadat iti libro ti biag.”⁷ Ni Daniel, idinto a kimmita a dimmanon “iti tiempo ti riribuc, isu nga awan idi uray caanoman, ” cunana a ti ili ti Dios maispalto, “tunggal mavsa a masaracto a naisurat iti libro.” ket ni San Juan cunana a dagiti sum-rec iti ciudad ti Dios isuda laeng dagidiay “adda a naisurat iti libro ti biag Cordero.”⁸

Adda “maysa a libro a mangipalpalagip” a masuratan iti san-goanan ti Dios, isu a pacailanadan dagiti naimbag nga aramid dagidiay a “nagbuteng ken Jehova,” ken cadagidiay nga agpanunut iti naganna.”⁹ Dagiti insasaoda maipapan iti pammati, dagiti araramidda maipapan iti ayat, mailanadda idiaiy langit. Ni Nehemias tudtudoenna daytoy iti panagcunana, ” Laglagipennac, O Dioseo, iti maipapan itoy, ket dica punasen dagiti naimbag nga aramidco nga inaramidco a maipaay iti balay ti Diosco.”¹⁰ Idiaiy libro ti Dios a mangipalpalagip tunggal aramid ti kinalinteg mailanad a di matay. Tdiay, tunggal sulisog a naabac, tunggal dakes a nagbal-ligian, tunggal sao ti panangangaasi a naisawang, mailanad a sima-matalec. Ket tunggal aramid a panagsacrificio, tunggal panagsagaba ken ladingit nga inibtur gapu ken Cristo, mailanad. Cuna ti Sumasalmo, “Sica bilangem dagiti pannacaisiasic, icabilmo dagiti luluac iti botellam ; saanda nga adda iti librom?”¹¹

[323]

Adda met pacailanadan dagiti basbasol ti tattao. “Ta ti Dios iyeg-nanto ti tunggal aramid iti pannacaocom, agraman tunggal nailem-meng a banag, no isut naimbag wenno isut dakes.” “Amin a sao nga awan capapayanna a sawento dagiti tao, isuntot idatagda iti aldaw ti pannacaocom.” Cuna ti Mangisalacan, “Tagapu cadagiti saom agparangcanto a na. linteg ket gapu eadagiti saom, madusacanto.”¹² Dagiti nalimed a gandat ken panggep agparang iti di bumiddut a pagilanadan ti Apo, “isu a mangipanayagto iti lawag cadagiti nailem-

⁶Lucas 10:20.

⁷Filipos 4:3.

⁸Daniel 12:1.

⁹Malaquias 3:16.

¹⁰Nehemias 13:14.

¹¹Salmos 56:8.

¹²Ecl. 12:14; Mat. 12:36, 37.

meng a banag dagiti sipngget, ket iparangrangnanto dagiti panagem dagiti puspuso.”¹³ “Adtoy, naisurat iti sangoanac... .dagiti met laeng kinadangkesyo, ken dagiti kinadangkes dagiti am. mayo a natipon, cuna ni Jehova.”¹⁴

Tunggal aramid ti tao lumabas iti sangoanan ti Dios, ket mailanad gapu iti kinalintegna wenno kinakillona. Iti batog ti tunggal nagan iti uneg dagiti libro sadi langit mailanad iti nacabutbuteng nga apagisu nga awan biddutna, ti tunggal dakes a sao, tunggal inaagum nga aramid, tunggal di natungpal nga annong, ken tunggal nalimed a basol. agraman tunggal nasicap a panangtulad. Dagiti naibaon manipud sadi langit a pablaac wenno babalaw a naliwayan. dagiti canito a di kinailalaan, dagiti gundaway a di pinarang-ay, ti naaramid nga influencia a nacapaimbag wenno nacapadakes, agraman dagiti adu a maibungana, ilanad ida amin ti agilanlanad nga angel.

Ti Linteg ti Dios Isut Pacarucodan

[324] Ti linteg ti Dios isut rucod a maaramat iti pannacaocom dagiti cababalin ken cabibiag dagiti tao. Cuna ti masirib a tao: “Agaman-gaca iti Dios, ket salimetmetam dagiti bilbilinna; ta daytoy isu ti dagup ti rebbeng ti tao. Ta ti Dios iyegnanto ti tunggal aramid iti pannacaocom.”¹⁵ Ni Apostol Santiago ibalacadna cadagiti cacab-satna. “Iti casta agsaocayo ket agaramidcayo a cascay la maocom gapu iti maysa a linteg ti wayawaya.”¹⁶

Dagidiay a “madutocan a maicari” inton panangocom addanto pasetda inton panagungar dagiti nalinteg. Ni Jesua kinunana, “Dagiti nadutocan a maicari a macaragpat iti daydiay a lubong ken ti panagungar dagiti natay, capadpada ida dagiti angel, ket annac ida ti Dios, ta annac ida ti panagungar.”¹⁷ Ket cunana manen a “dagiti nagaramid ti naimbag” rummuardanto “tapno agungarda iti biag.”¹⁸ Dagiti nalinteg a natay saandanto a mapagungar aginggat malpas ti panangocom isunto a pannacaikeddeng no maicarida nga

¹³1. Cor. 4:5.

¹⁴Isaias 65:6, 7.

¹⁵Ecl. 12:13, 14.

¹⁶Santiago 2:12.

¹⁷Lucas 20:35, 36.

¹⁸Juan 5:29.

agungar iti biag. Iti casta awandanto a sisasango idia pangocoman inton pannacausig dagiti libroda ken pannacaikeddeng ti banagda.

Ni Jesus agparangto a cas mangibabaetda, tapno ibabaetna ida iti sangoanan ti Dios. “No addanto agbasol, adda Mangibabaet cadatayo iti Ama, nga isu ni Jesu-Cristo a nalinteg.”¹⁹ “Ta saan a simrec ni Cristo iti maysa a Santo a disso nga inaramid ti ima, nga isu ti ladawan ti napudno, no di ket idia langit met laeng, tapno agparang ita iti sangoanan ti Dios gapu cadatayo.” “Gapuna met, mabalinna nga isalacan agingga iti panungpalaan dagiti umasideg iti Dios nga isut pagcammatalcanda, ta agbiag nga agnanayon tapno icacaasiua ida.”²⁰

Naindaclan a Pannacasukimat dagiti Libro

Iti pannacalucat dagiti libro iti panangocom, ti panagbiag dagiti amin a namati ken Jesus maipasangoda iti Dios tapno mingminganna ida. Idinto ta irugina cadagidiay nga immuna a nagbiag iti rabaw ti daga, ti Mangibabaettayo iparangna dagiti araramid dagiti nagsasaruno a caputotan, ket ileppasna cadagiti sibibiag. Mainaganan ti tunggal nagan, ket tunggal biag mausig a nalaing. Adda nagnagan a maawat, ket adda nagnagan a di maawat. No adda sinoman a dagiti basolda addada pay la a natda cadagiti libro a di naibabawi ken di napacawan, dagiti naganda mapunasdanto iti libro ti biag, ket dagiti naisurat a naimbag nga aramidna mapunasdanto iti libro ti Dios a mangipalpalagip. Ti Apo imbunannagna ken Moises, “Siasinoman a nacabasol iti maicaniwas caniac, isunto ti punasec iti libroc.”²¹ Ket ni profeta Ezequiel cunana, “No ti nalinteg sumina iti kinalintegna, ket agaramid ti kinadangk. awanto cadagiti nalinteg a gapuananna nga inaramidna ti malagip.”²²

[325]

Isuamin a nagbabawi a sipupudno iti basol, ket babaen ti pammati awatenda ti dara ni Cristo a cas datonda a mangabbong, naisurat ti pacawan iti batog ti nagnaganda iti pagilana-dan sadi langit; idinto ta nakipasetda iti kinalinteg ni Cristo, ket masaracan a dagiti caba-balinda maitunosda iti linteg ti Dios, mapunasto dagiti basolda, ket

¹⁹1. Juan 2:1.

²⁰Hebreo 9:24; 7:25.

²¹Exodo 32:33.

²²Ezequiel 18:24.

maibilangdanto a maicari iti biag nga agnanayon. Ti Apo, iti panacaaramat ni mam-madto nga Isaias, cunana, “Siac, siac met laeng daydiay nangiccat iti labsingmo gapu caniac met laeng; ket diacto lagipenen dagiti basbasolmo.”²³ Ni Jesus kinunana, “Ti agballigi, castoyto a macawesan iti pagananay a puraw, ket uray caano diacto punasen ti naganna iti libro ti biag. no di ket ipaduyacyaconto ti naganna iti sangoanan ni Amac, ken iti sangoanan dagiti angelna.” “Uray siasino ngarud a mangipaduyacyacto caniac iti sangoanan dagiti tao, ipaduyacyaconto met iti sangoanan ni Amac nga adda sadi langit. Ngem uray siasino nga aglicudto caniac iti sangoanan dagiti tao, siac isunto met ti paglicudac iti sangoanan ni Amac nga adda idiaiy langit.”²⁴

[326] Ti calausan a ngayangay a naiparangarang iti gimong dagiti tao iti panangikeddeng dagiti naidagaan a pangocoman iti sentenciada, isut apagbasst a mangiparang iti ngayangay idiaiy nailangitan a pangocoman inton maiparang dagiti nagnagan a nacalista iti libro ti biag iti sangoanan ti Ocom ti amin a daga. Ti nadiosan a mangibabaet iparangna ti pacpacaasi nga isuamin dagiti nagballigi gapu iti pammatida iti darana mapacawanda coma cadagiti salungasingda, ket maisublida coma iti Eden a taengda, ken mabalangatanda a cas makipagtawid a maicuyog Kencuana iti “immuna a pagturayan.”²⁵ Ni Satanas, iti panangpadasna a manulisog ken mangitabbug iti razatayo, pinanunutna a lappedan ti nadiosan a gacat iti pannacaparsua ti tao; ngem ita ni Cristo dawattenna a toy a gacat matuloy a maaramid, a cas itay di natnag uray caanoman ti tao. Dawa-tenna a maipaay cadagiti taona saan laeng a ti naananay ken napunno a pannacapacawan ken pannacajustificar, ngem ti pay pannakiranudda iti gloriana pannakicatugawda iti tronona.

Ti Manangidarum

Cabayatan ti panagicacaasi ni Jesus cadagiti pasurot ti graciana, ni Satanas idardarumna ida iti sangoanan ti Dios a cas managsalungasing. Ti dackel a manangulbod sinapulna ti panangiturongna cadacuada iti panagduadua, ti panangpucawna ti panagtalecda iti

²³Isaias 43:25

²⁴Apoc. 3:5; Mateo 10:32, 33.

²⁵Miqueas 4:8.

Dios, ti panangisinana cadacuada iti ayatna, ken ti panangsalungasingda iti lintegna. Itan itudona ti naeailanadan ti panagbiagda, cadagiti pacapilawan ti cababalin. ti awan a pannacaiyasingda ken Cristo, isu a nangibabain iti Mannubbotda, itudona amin dagiti basol nga intabbugna nga inaramidda, ket gapu cadagitoy tontonenna nga isut akinpasurot cadacuada.

Ni Jesus snanna nga ipambaran dagiti basolda. no di ket ipakitana ti panagbabawi ken pammatida, ket idinto a kiddawenna a maipaay cadacuada ti pacawan, itayagna dagiti nasugat nga imimana iti sango ti Ama ken dagiti sasanto nga angeles, a cuncunana, “Amammoc ida iti nagan. Insuratco ida cadagiti daeulap ti imimac.”

Tiempo ti Panangocom

Ti trabajo ti nausigan a panangocom ken ti pannacapunas dagiti basol masapul a maaramid casangoanan ti maicadua a yaay ti Apo. Idinto ta dagiti natay maocomda cadagiti banag a naisurat cadagiti libro, saan a mabalin a mapunasto ti basbasol dagiti tao agingganat malpas ti panangocom; isunto a pannacausig ti panagbiagda. Ngem ni apostol Pedro ibagana iti. nalawag a dagiti basol dagiti mamati mapunasdanto inton “umayto dagiti aldaw ti paniir nga aggapu iti sangoanan ti Apo; ken tapno ibaonna daydi Cristo.”²⁶ Inton malpasen ti panangocom, ni Cristo umayen, ket icuyognanto kencuana ti pagbayadna tapno itedna iti tunggal tao cas mayannatup iti aramidna.

[327]

Idi aniniwan a servicio, no nalpas ti nangato a sacerdote nga inaramiden ti panangabbong a maipaay iti Israel, rummuaren ket sana bendicionan ti gimong. Castanto met, inton panagleppas ti trabajo ni Cristo a cas mangibabaet, agparangto “saan nga iti basol” “a maipaay iti pannacasalacan” tapno bendicionanna dagiti agururay a tattaona iti biag nga agnanayon. Ket no casano a daydi sacerdote idi maiccatna dagiti basbasol manipud iti santuario, ipudnona ida idiay ulloanan ti calding a mapagtalaw, castanto met ni Cristo icabilnanto amin dagitoy a basol ken Satanas, isu a puon ken mangitabbug iti basol. Daydi calding a mapagtalaw, a mangawit iti basbasol ti Israel, naibulos “iti wayas a daga;”²⁷ castanto met ni Satanas, nga awitenna

²⁶Aramid 3:19, 20.

²⁷Leviticos 16:22.

ti bantot dagiti amin a basol nga inturongna nga inaramid dagiti tao ti Dios, mapupocto iti sangaribu a tawen ditoy daga, isunto a matda a langalang, nga awan taona, ket iti camaudiananna sagabaennanto ti naananay a dusa ti basol idia apuy a mangdaddaelto cdagiti amin a nadangkes. Iti casta ti dackel a piano ti pannacaisalacan aggibusto iti maudi a pannacaikisap ti basol, ken iti pannacaisalacan dagiti amin a nayat a nangidian iti dakes.

Idi naipadto a tiempo ti panangocom-idi panagturpos dagiti 2300 nga aldaw idi 1844-nangrugi ti trabajo ti panangocom ken ti panacapunas dagiti basol. Isuamin nga immawat iti nagan ni Cristo lumabasda itoy nausigan a panangocom. Dagiti sibibiag ken natay nga agpadpada maocomda “cadagiti banag a naisurat cadagiti libro, cas cadagiti aramidda.”

[328] Dagiti basol a saan a naibabawi ken naidian saandanto a mapacawan, ken mapunas cadagiti libro a pagilanadan, ngem agtacderdanto a mangsacsi a maicaniwas iti managbasol inton aldaw ti Dios. Mabalin nga inaramidna dagiti dakes nga aramidna iti lawag ti aldaw wenno iti sipnget ti rabii; ngem nalatac ken sipapanayagda iti sangoanan Daydiay a pagaramidantayo. Dagiti angel ti Dios nasacsianda ti tunggal basol, ket isut insuratda cadagiti awan biddutda a pagilanadan. Ti basol mabalin a mailemmeng, mailibac, maabbongan iti ama, ina, asawa, annac, ken cacuycuyog; mabalin nga awan maysa nga adda cabassitan nga atapna iti basol no saan la a dagiti ma cabasol; ngem adda a sipapanayag iti sangoanan dagiti sibibiag a nailangitan. Ti kinasipnget ti casipngetan a rabii, ti kinapalimed dagiti amin a nasicap nga arte saan nga umdas a mangabbong iti maysa a panunut tapno di maammoan ti Agnanayon a Dios. Ni Apo Dios adda umiso a pagilanadanna iti tunggal saan a nalinteg a cuenta ken tunggal saan a rumbeng a panangtratar iti sabali. Isu saan a maallilaw gapu iti panagparparang a nasingpet. Saan a bumiddut ti panagbasana iti cababalin. Dagiti tao mabalin nga allilawen ida dagiti dakes ti pusoda, ngem ti Dios makitana dagiti amin a pananglimlimo, ket mabasana ti akinuneg a biag.

Amangan a nacabutbuteng toy a panunut! Tunggal aldaw a lumabas a mapan iti agnanayon, adda awitna a sursurat a maipaay cadagiti libro sadi langit. Dagiti sao a naisawang idi cua, dagiti aramid a naaramid idi cua; saan a maibabawin uray caanoman. Dagiti angel insuratda nga agpadpada dagiti naim bag ken dakes.

Ti camaingelan a conquistador iti daga dina mapasubli ti inlanad ti uray maymaysa la nga aldaw. Dagiti aramidtayo, dagiti saotayo, ken agpapan pay dagiti calimedan a panagemtayo, adda amin dagsenda iti pannacaikeddeng ti tungpaltayo nga agpaay iti kinanam-ay wenno kinaayayay. Nupay mabalin a malipatantay ida, addadanto a manacsi tapno mangjustificar wenno mangcondenarda.

No casano a dagiti langa ti rupa apagisu ti pannacacopiarda iti placa ti artista, casta met ti cababalin nalinteg ti pannacairetratona idiyay uneg dagiti libro sadi ngato. Nupay casta, nagbassit ket ti panangicancanotayon iti dayta a nailanad isunto a mingmingan dagiti nailangitan a nabia. No ti abbong a namagsina iti makita ken ti di makita a lubong mabalin coma a malucaisan, ket dagiti annac dagiti tao makitada ti maysa nga angel a mangilanlanad iti tunggal sao ken aramid, isuda a masapulldanto manen a sangoen iti panangocom, mano ngata cadagiti sao a maisawang iti inaldaw ti matda a di maisawang; mano ngata nga aramid ti matda a di maararamid.

“Ti mangabbong cadagiti salungasingna dinto rumang-ay; ngem ti mangipudno ken mangbaybay-a cadacuada maragpatnanto ti caasi.”²⁸ No dagidiay a mangilinged ken agpambar cadagiti bid-dutda makitada coma ti panagragsac ni Satanas gapu cadacuada, no casanot panangrabrabacna ken Cristo ken cadagiti nasantoan nga angeles gapu iti aramidda, agdardaras coma a mangipudno ken mangidian cadagiti basbasolda. Babaen ti panangaramatna cadagiti pacapilawan ti cababalin, ni Satanas agtrabajo tapno magunodna nga iturayan ti entero nga isip, ket ammona a no mapagtalinaedan dagitoy a pacapilawan, agballiginto. Anansata canayon a sapsapulenna ti panangallilawna cadagiti pasurot ni Cristo babaen ti macapatay a doctrinana nga isuda awan pannacabalinda nga agballigi. Ngem ni Jesus iparangna a pagpacpacaasi gapu cadacuada dagiti nasugat nga imimana, ti nadudog a bagina; ket cunana cadagiti amin a sumurot Kencuana, “Ti paraburco isut macaanay kenca.”²⁹ “Alaenyo ti sangolco cadacayo, ket agsursurocayo caniac, ta siac naemma ken napacumbaba ti panagpusoc; ket macasaraccayto ti inaná a maipaay cadagiti cararuayo. Ta ti sangolco nalaca ket nalagan vi awitco.”³⁰

²⁸Proverbio 28:13.

²⁹2. Cor. 12:9.

³⁰Mateo 11:29, 30.

Awan coma ngarud ti mangibilang a dagiti pacapilawanda saan a mabalinen nga agasan. Ti Dios mangtedto ti pammati ken parabur tapno ma. pagballigian ida.

Maysa a Nasken a Tiempo

[330] Addatayon nga agbibbiag iti dackel nga aldaw ti pannacaabbong dagiti basbasol. Idi pannacaaramid ti servicio a pangpangngarig, no manarimaan idi cua nga araramiden ti nangato a sacerdote ti pannacaabbong dagiti basbasol ti Israel, isuda amin nabilinda tapno parigatenda ti carcararua da babaen ti panangibabawi iti basol ken panagpacumbaba iti sangoanan ti Apo, di la ket ta maisinada iti gimong dagiti umili. Iti casta met a pamayan, dagdiay a mayat a matda dagiti nagnaganda idia libro ti biag, rebbengda a parigaten cadagiti sumagmamano a natda nga aldaw ti pannacapadasda, dagiti carcararuada iti sangoanan ti Dios babaen ti panagladingitda iti basol ken pudno a panagbabawi. Masapul nga adda nauneg, ken nalinteg a panangsukimat iti puso. Ti inaangaw ken inaampang nga espiritu nga impacadawyan dagiti adu nga agparparang a Cristiano masapul a maidianda. Adda napasnec a bacal iti sangoanan dagiti amin nga agayat a mangituray cadagiti dakes a ricna isuda a makigubalgubal tapno agballigida. Ti panagsagsagana isut aramiden ti tunggal maysa a tao. Saantay a maisalacan a sangsangcatimpuyog. Ti kinadalus ken kinasingpet ti maysa saanna nga anayan ti kinacurang dagita a cababalin iti sabali. Nupay amin a nacion lumabasda a maocom iti sangoanan ti Dios, nupay casta ti biag ti tunggal tao amirisennanto a nalaing a cas iti panangamirisna no awan coma ti sabalin a nabiaq iti rabaw ti daga. Tunggal maysa masapul a mapadas, ken masaracan nga awan coma ti pilawna wenno caretket, wenno aniaman a banag a casta.

Nacabutbuteng dagiti buya ti pauagleppas ti trabajo ti panagabong. Nasnecan dagiti ngayangay a cacuyogna. Ti panangocom madaman a maararamid idia santuario sadi ngato. Adu a tawenen a nagtuloy a maararamid ti casta. Iti mabiit — awan macaammo no casanot cabiitna — dumanon cadagiti sibibiag. Idia nacabutbuteng a saclang ti Dios dagiti biagtayo maipalabasdanto. Iti daytoy a tiempo ket nangnangruna ngem amin a sabsabali, tunggal cararua rebbengna nga ipangag ti balacad ti Mangisalacan, “Agsalucag ken

ageararagcayo, ta dicay ammo ti aldaw no caanonto. ³¹ “No saan-canto ngarud nga agsalucag, umayacto a cas la mannanacaw, ket dicanto ammo no ania nga horas ti iyaayco kenca.”³²

[331]

Ti Maudi a Keddeng

Intou agserran ti trabajo ti nausigan a panangocom, ti pagbanagan dagiti isuamin nalpaston a naikeddeng nga agpaay iti biag wenno patay. Ti pannacapadas aggibus iti saan a mabayag casacbayan ti panagparang ti Apo cadagiti ulep ti langit. Ni Cristo idi kitkitaenna dayta a tiempo, iti Apocalipsis cunana: “Ti nakillo agaramid laeng ti kinakillo; ket ti narugit, isut narugit laeng; ket ti nalinteg, isu comat nalinteg pay; ket ti santo, isu comat santo pay. Adtoy, siac umayac iti madaras, ket ti pagbayadco adda caniac, tapno iccac ti bayad ti tunggal maysa cas mayannatup iti aramidna.”³³

Dagiti nalinteg ken nakillo addadanto pay la a sibibiag iti rabaw ti daga iti agdama a casasaadda, — dagiti tao addadanto nga agmulmula ken agbangbangon ti patacder, mangmangan ken uminimum, ket isuda amin dida amammo a ti maudi ken di mabaliwanen a sentencia naikeddengen idiy santuario sadi ngato. Idi sacbay di layus, calpasan ti iseserrec ni Noe idi area, isut rinepcan ti Dios idiy uneg, ket rinepcanna dagiti nadangkes iti ruar; ngem iti pito nga aldaw, idinto ta dagiti tattao dida idi amammo a naikeddengen ti tungpalda, intuloyda ti panagbiagda a di naannad ken agsapsapul ti ragragsac, ket rinabrabaeda dagiti pablaac ti umay a panangocom. “Castanto,” cuna ti Mangisalacan, “ti iyaay toy Anac ti tao.”³⁴ Naulimec. di madmadlaw a cas mannanacaw iti tenggat. rabii, dumtengto ti mangikeddeng nga horas a mangiseñal iti pannacaituding ti banag ti tunggal tao, ti maudi a pannacaiccat ti gay-at ti caasi cadagiti bimmasol a tattao.

” Agsalucagcay ngarud,. . . .di la ket ta inton umay a kellaat, masaracannacayo a matmaturog. ”³⁵ Nacabutbuteng ti casasaad dagitoy nga agsipud ta mabannogda iti panagpuyatda, agturongda

³¹Marcos 13:33.

³²Apoc. 3:3.

³³Apoc. 22:11, 12.

³⁴Mateo 24:39

³⁵Marcos 13:35, 36.

cadagiti pangawawis ti lubong. Inton ti tao a negociante nalaus ti agawana nga agsapul ti ganancia, inton ti managayat ti ragragsac sapsapulenna ti agrennec, inton ni anac ti moda ururnosenna dagiti ararcosna,—mabalin nga iti dayta nga horas ti Ocom ti amin a daga isawangna ti sentencia, “Nacatican iti titimbengan, ket nasaracanca a nagcurang.”³⁶

³⁶Daniel 5:27.

24. Ti Nangrugian ti Dakes

Cadagiti adu nga isip, ti nangrugian ti basol ken ti gapu ti caaddana isudat puon ti dackel a pacariribucan. Makitada ti aramid ti dakes, agraman dagiti nacabut. buteng a kinaayay-ay ken langalang a maibungana, ket intuudenda no casano ti pannacapaadda amin dagitoy iti babaen ti panangituray ti Maysa nga awan patingga ti sirib, pannacabalin, ken ayatna. Adtoy ti maysa a palimed, nga awan panglawlawag a masaracanda. Ket iti panagduadua ken panangngatangata, mabulseanda dagiti kinapudno a nabatad ti pannacaipaltiingda iti sao ti Dios, ken masapul unay iti pannacaisalacan. Adda dagitay tattao nga, iti panangsukisocda iti maipapan iti caadda ti basol, inda agsukisoc idiay uray caanoman di impaitiing ti Dios; iti casta dida matumpongan ti macaibucsil iti pagricutanda; ket dagidiay a managduadua ken mannakisuppiat, petpetanda daras daytoy a cas pambarda iti panangiwalinda cadagiti sao ti Nasantoan a Surat. Ket adda met sabsabali a di unay macaawat itoy dackel a pagricutan maipapan iti dakes, agsipud ta ti ugali ken dakes a panangipatarus pinasipngetna ti sursuro ti Biblia maipapan iti cababalin ti Dios, iti casasaad ti gobiernona, ken cadagiti principio ti panangtratar. na iti basol.

Saan a mabalin nga ilawlawag ti nangrugian ti basol tapno ibucsilan ti gapu ti caaddana. Nupay casta adda umdas a maawatan maipapan iti puon ken maudi a tungpal ti basol, tapno maiparangrang nga awan curangna ti kinajusticia ken kinaimbag ti Dios iti panangtratar na iti dakes. Awan nabatbatad ti pannacaisurona iti uneg ti Nasantoan a Surat ngem daytoy, a ti Dios uray cascasano saan nga isut akinbasol iti iseserrec ti basol; awan nainpilitan a panangiccatna iti nadiosan a parabur, awan nagcurangan ti nadiosan a gobierno, tapno isut pacaipuonan ti yaalza. Ti basol simrec a nacnakemna, ket ti gapu ti caaddana awan rason a maited. Isut palimed, di mabalin nga ibaga ti gapuna; ti panangipambar iti basol isut panangsaranay kencuana. No adda masaracan a pambar, wenna maipakita a gapu ti caaddana, sumardengen a basol. Ti laeng definiciontayo iti basol

[333]

isu ti naited iti sao ti Dios; isu “ti pannacasalungasing iti linteg;” isut panagtrabajo ti maysa a principio a bumusor iti dackel a linteg ti ayat isu a batay ti gobierno ti Dios.

Idi di pay nacastrec ti basol, adda talna ken rag-o iti entero nga universo. Isuamin addada idi iti awan curangna a pannakitunos iti pagayatan ti ‘Namarsua. Ti panagayat iti Dios isut cangrunaan, ti panagayatda iti maysa ken maysa awan panangipangrunana. Ni Cristo nga isu ti Verbo, a bugbugtong nga Anac ti Dios, adda idi a makimaymaysa iti agna. nayon nga Ama,-nagmaymaysada iti casasaad, cababalin, ken panggep,-cacaisuna a sibibiag iti amin nga universo a nacabalin a simrec iti amin a balacad ken panggep ti Dios. Babaen vi pannacaaramat ni Cristo, ti Ama pinarsuana dagiti amin a nailangitan a parsua. “Ta kencuana naparsua dagiti amin nga adda cadagiti langlangit... .uray tronoda, wenno dagdaga, wenno iturayan dagiti arari, wenno dagiti pannaebabalin;”¹ ket isuamin a langit nagtulnogda Kencuana a maipada iti panagtulnogda ti Ama.

[334] Idinto ta ti linteg ti ayat isut batay ti gobierno ti Dios, ti ragsac dagiti amin a naparsua a sibibiag naibatay iti awan curangna nga itutunosda eadagiti dackel a principiona maipapan iti kinalinteg. Ti Dios calicagumanna manipud cadagiti amin a parsuana ti naayat a panagservi,-ti panagraem nga ag- taud iti nainacman a panangbigbig iti cababalinna. Awan ragsacna iti mapilpilit a panagtulnog, ket itedna iti isuamin ti panagwayawaya ti nakem, tapno agservida coma Kencuana a nacnakemda.

Ti Pannacatnag ni Lucifer

Ngem maysa cadagiti parsua ti Dios pinilpilina a dinadael toy a wayawaya. Ti basol nangrugi keneuana, isu a dimnad ken Cristo a pinadayawan unay ti Dios, ken isu a nagtacder a cangatoan ti pannacabalin ken gloria iti gimong dagiti agnaed sadi langit. Casacbayan ti pannacatnagna, ni Lucifer isut umuna cadagiti mangabbong a kerubines, nasantoan ken awan multina. “Castoy ti cuna ni Apo Jehova: Sica selloom ti dagup, napno ti sirib, ken awan pagcuranganna iti imnas. Addaca idi idia Eden, minuyongan ti Dios; tunggal napateg a bato isu ti abbongmo. ” “Sica ti napulotan a kerubin a mangabbong: ket siac insaadca, tapno addaca idi iti

¹Colosas 1:16.

rabaw ti nasantoan a bantay ti Dios; sica nagnaca a nagpangato ken nagpababa iti tengnga dagiti batbato nga apuy. Sica awan idi ti pagcurangam cadagiti dalanmo manipud idi aldaw a pannacapavsuam aginggat nasarac kenca ti kinakillo.” Nabalín coma idi ni Lucifer ti nagnayon iti parabur ti Dios, nga inayayat ken dinaydayaw dagiti amin a buyot ti angeles, ket inararamatna coma dagiti natacneng a pannacabalinna iti panangbendicionna cadagiti sabali ken panangpadayagna iti Namarsua. Ngem, cuna ti profeta, “Ti pusom naipangato gapu iti imnasmó; tinulawmo ti siribmo gapu iti raniagmo.”² Iti bassibassit. ni Lucifer ingaedna ti tarigagay a mangitan-oc iti bagina. “Incabilmo ti pusom cas ti puso ti Dios.” “Kinunam. . . . Ibavogconto ti tronoc iti ngato dagiti bitbituen ti Dios; ket agtugawacto iti ban. tay ti gimong... agpangatoaeto iti rabaw ti cangato dagiti ulep; ipadpadconto ti bagic ken Cangatoan.”³ Lugar a sinapulna coma ti panangaramidna iti Dios a cas cangatoan iti panagayat ken panagtulnog dagiti parsuana, pinadas ni Lucifer nga inawis ti panagservi ken panagraemda keneuana. Ket idinto ta inapalanna ti dayaw nga inted ti awan patinggana nga Ama iti Anacna, toy principe dagiti angel tinarigagayanna ti turay a ni Cristo laeng ti nacaipaiggemanna. [335]

Isuamin a langit nagragrag-oda iti panangyanninawda iti gloria ti Dios ken iti panangipabuyada iti pacadayawanna. Ket idi casta ti pannacadaydayaw ti Dios, adda talna ken ragsac ti isuamin. Ngem idi cuan adda di maitunos a nota a nangdadael cadagiti nailangitan a tunos. Ti panagservi ken panangitan-oc iti bagi a maicaniwas iti pino ti Namarsua, riniingda dagiti dakes a partaan cadagiti isisip nga idi cua ti gloria ti Dios isut cangrunaan a padpadayagenda. Dagiti concilio a nailangitan nakipacpacaasida ken Lucifer. Ti Anac ti Dios imparangna iti sangoananna ti kinadackel, kinaimbag. ken kinajusticia ti Namarsua, ken ti sagrado ken di agbaliw a cababalin ti lintegna. Ti Dios met laeng isut nangipasdec iti urnos sadi langit; ket iti isisiasina kencuana, ni Lucifer ibabainna ti Nangaramid Kencuana, ken iyegna ti pannacadael kencuana met laeng. Ngem ti pablaac, a naited gapu iti di matucod nga ayat ken caasi, pinarasucna ketdi ti panangipatangkena. Idinto ta pinanawanna ti saadna iti asideg a

²Ezequiel 28:12-15, 17.

³Ezequiel 28:6; Isaias 14:13, 14.

denna ti Dios, ni Lucifer rimmuar a napan nagiwara ti espiritu ti igugura iti gimong dagiti angeles. Idinto ta nagtrabajo iti nalaus a kinalimed, ket iti maysa a tiempo inlinedna ti pudno a panggepna babaen ti panagparangna nga agraem iti Dios, nagtrabajo a mangparasuc iti igugura cadagiti linteg a mangituray cadagiti nailangitan a parsua, ket impaawatna a dagita a linteg adut saan a masapul nga iparparitda. Idinto ta nasantoan ngaruden dagiti cababalinda, impapilitna nga inrazon a dagiti angel surotenda coma ti cuncuna ti nacnakemda. Sinapulna a parsuaen ti panangisakit kencuana, babaen ti panangiparangna a ti Dios saan a nalinteg ti inaramidna kencuana iti panangitedna ken Cristo ti cangatoan a dayaw. Impapatina nga iti panagcalicagumna iti dackel a turay ken dayaw saanna a panggep nga itan-oc ti bagina, no di ket sapsapulenna a gunoden ti wayawaya nga agpaay cadagiti amin nga agnaed sadi langit, tapno babaen ti daytoy a pamuspusan maegunodda coma ti nangatngato a casasaad ti panagbiag.

[336]

Ni Apo Dios, iti dackel a caasina, inananusanna ni Lucifer iti nabayag. Saan a naipababa a dagus manipud iti nangato a saadna idi damona nga iruam ti espiritu a gumurgura, wenna uray pay idi ruggianna nga iparang dagiti saan a pudno nga impapatina iti sangoanan dagiti natulnog nga angeles. Napagbati idiy langit iti nabayag. Naulitulit a naigay-at kencuana ti pacawan, no la ket mayat nga agbabawi ken agruenoy. Dagiti casta nga aramid a ti laeng awan patinggana nga ayat ken sirib ti macaaramid, isudat mangipapati kencuana iti biddutna. Ti espiritu ti igugura uray caanoman dida naamammo idiy langit idi cua. Ni Lucifer met laeng idi damona dina nakita no adinot pagturturonganna; dina naawatan ti pudno a cababalin dagiti ricnana. Ngem idi mapanecnecan a ti igugurana awan met gapgapuna, ni Lucifer nalawlawagan nga isu ti adda iti biddut, ket dagiti bilbilin ti Dios nalintegda, ket rebbengna a bigbigen ida a casta iti sangoanan ti amin a langit. No inaramidna coma daytoy, mabalin a naisalacanna coma ti bagina ken dagiti adu nga angeles. Iti dayta a tiempo dina pay la naiwagsac amin ti isusurotna iti Dios. Nupay nalpasnan a pinanawan ti saadna a cas mangabbong a kerubin, nupay casta no nagmayat coma a sumubli iti Dios, ket binigbigna ti sirib ti Namarsua, ket napnec a nagyan iti saad nga impato ti Dios kencuana iti dackel a planona, naisubli coma iti saadna. Ngem ti kinatangsit isut nangipagel iti panagrucnoyna. Intuloyna

a sinaranay ti dalanna, impapatina nga awa pacasapsapulanna nga agbabawi, ket imbulosna ti bagina a makirupac iti dackel a bacal a maibusor iti Nangaramid kencuana.

Itan ti amin a pannaebalin ti naindaclan nga isipna ipapaayna iti trabajo a mangalallilaw, tapno gunodenna ti panangisakit dagiti angel nga adda idi cua iti babaen ti panagbilinna. Uray pay daydi aramid ni Cristo a panangpablaac ken panangbalacadna kencuana, kinilkil-lona tapno agservi a pagrangayan dagiti nailiputan a panggepna. Cadagidiay a caasitgan kencuana gaput nadungngo a panagtalecna cadacuada, ni Satanas imparangna a ti pannacaocomna nakillo, a ti saadna saan a napadayawan, ket ti wayawayana mapabassit. Manipud iti panangkilkilloua cadagiti sao ni Cristo, insublatna ti pammadpadakes ken panagsao ti ulbod, ket ipabasolna iti Anac ti Dios ti panagpanggep a mamagpacumbaba kencuana iti sangoanan dagiti agnaed sadi langit. Nangsapul pay ti ulbod a cuestion a cas la isut pakisusicanna cadagiti natulnog nga angeles. Amin a dina mapatuloc ken maiyeg nga entero iti sikiganna, ipabasolna cadacuada ti awan a panagayatda cadagiti pagimbagan dagiti nailangitan a parsua. Daydiay aramid nga isu met laeng ti mangararamid, ipabasolna cadagidiay a nagbati a napaypayso iti Dios. Ket tapno maipapatina ti ipabpabasolna maipapan iti kinakillo ti Dios kencuana, agaramat cadagiti pa_ nangkilkilloua cadagiti sao ken aramid ni Cristo. Isut anannurotennan ti panangrirona cadagiti angel babaen dagiti nasicap nga argumento maipapan cadagiti panggep ti Dios. Isuamin a nalaca sinalucobanna iti nalimed, ket babaen ti nasicap a panangkilkillo inturongna ti panagduaclua cadagiti cabatadan a sao ni Jehova. Ti nangato a saadna a casta unay ti pannakidendennana iti Dios iti panangiturayna, nangted ti adadu a pigsang dagiti palpalawagna, ket adu dagiti nauyotan a timmipon kencuana iti iyaalzana a bumusor iti autoridad ti Langit.

Ni Apo Dios iti siribna pinalubosanna ni Satanas a mangituloy iti aramidna, aginggat maluom ti espiritu ti gura a buintac iti yaalza. Dagiti planona masapul a dumackelda a nalaing, tapno dagiti pudno a cababalin ken pagduyosanda ma. kita coma dagiti isuamin. Ni Lucifer, a cas kerubin a mangabbong, naitan-oc iti nangato idi cua; isut inayayat unay dagiti nailangitan a parsua, ket ti influenciiana cadacuada nabileg. Ti gobierno ti Dios lasudenna saan laeng a dagiti agnaed sadi langit, no di ket dagiti agnaed cadagiti amin a

[337]

[338] lubong a pinarsuana; ket ni Satanas impagarupna a no maawisna dagiti angel sadi langit a cadduana nga umalza, maawisnanto met dagiti sabali a lublubong. Imparangna a sisisicap unay ti bangirna iti cuestion, ket inaramatna ti di umumno a panagrazon ken sinisuitic iti pananggunodna cadagiti panggepna. Ti pannacabalinna a mangallilaw nabileg unay, ket iti panangicapetna kencuana met laeng iti cawes ti kinaulbod adda nagunodna a gundaway. Uray pay dagiti natulnog nga angel dida unay nailasin ti cababalinna, wenno nakita ti pagturturongan ti trabajona.

Ni Satanas nangato unay idi cua ti pannacadayawna, ket amin dagiti aramidna nacawesanda ti palimed, iti casta a narigat nga ipanayag cadagiti angel ti napaypayso a cababalin ti trabajona. Aginggat macadackel a nalaing, ti basol saan nga agparang a cas iti napaypayso a kinadakesna. Idi cua ti basol awan pay laeng iti uneg ti universo ti Dios, ket dagiti nasantoan a parsua awan ammoda idi maipapan iti cababalinna ken kinadakesna. Dida madanon a kitaen dagiti nacabutbuteng a banag a maibunganto ti panangiwalin iti linteg a nadosan. Ni Satanas, idi damo, iniimedna ti trabajona babaen ti napatac a panagparparangna a sumurot iti Dios. Impapatina a sapsapulenna a parang-ayen ti pannacaidayaw ti Dios, ti ititibker ti gobiernona, ken ti pagimbagan dagiti amin nga agnaed sadi langit. Idinto nga imulmulana ti gura iti uneg ti isisip dagiti angel nga adda iti babaenna, sisisirib a nagparang a sinan sapsapulenna nga iccaten ti gura. Idi indagadagna ti pannacaramid coma dagiti panagbaliw iti urnos ken linlinteg ti gobierno ti Dios, inaramidna a cas itay masapul dagitoy tapno mataginayon ti tunos sadi langit.

[339] Iti panangtratar ti Dios iti basol, nabalinna laeng nga inaramat ti kinalinteg ken pudno. Ni Satanas nabalinna nga inaramat ti di mabalin nga aramaten ti Dios—ti pasablog ken allilaw. Sinapulna nga iculbo ti sao ti Dios, ket pinadpadakeana ti piano ti gobiernona iti sangoanan dagiti angel, nga ipappapatina a ti Dios saan a nalinteg iti panangibilinna cadagiti linteg ken annuroten cadagiti agnaed sadi langit; nga iti panangkiddawna cadagiti parsuana iti panagrucnoy ken panagtulnog, sapsapulenna laeng ti pannacaitan-oc ti bagina. Anansata ngarud masapul nga ipakita iti sangoanan dagiti agnaed sadi langit, ken casta met dagiti adda iti amin a lubong, a ti gobierno ti Dios nalinteg, ket ti lintegna naimbag nga awan curangna.

Uray pay idi naikeddengen a dma mabalinen ti agbayag sadi langit, n Awan Patinggana a Sirib saanna a dinadael ni Satanas. Idinto ta ti naayat a panagservi isu laeng ti maawat iti Dios, ti isusurot dagiti parsuana masapul a maisadag iti panamatiaa iti kinajusticia ken kinaimbagna. Dagiti agtaeng sadi langit ken sabali a lublubong, agsipud ta dida pay nacasagaua idi a mangawat iti cababalin wenno maibunga ti basol, iti dayta saanda coma a nakita ti kinajusticia ken kinamanangngaasi ti Dios iti pannacadadael ni Satanas. No dagus coma a napucaw a naminpinsan, nagservida coman iti Dios gapu iti buteng, a saan a gapu iti ayat. Ti influencia ti manangiculbo saan coman a naananay ti pannacadadaelna, ket ti espiritu ti yaaiza saan met coman a napucaw a naikisap. Ti dakes napalubosan a maluom. Tapno agpaay a pagimbagan ti entero nga universo cabayatan dagiti awan sardayna a panpanawen, masapul a ni Satanas paluomenna iti adadda pay dagiti principiona, tapno dagiti ipabpabasolna a maicanias iti gobierno ti Dios makita ida iti pudno a silawda dagiti amin a naparsua, ken tapno ti kinajusticia ken ti di panagbaliw ti lintegna maipasdec coman nga agnanayon nga awanen ti duadua.

Ti yaalza ni Satanas agservi a leccion ti universo cadagiti amin nga umay a panawen, maysa nga agnanayon a mamanecec iti cababalin ken nacabutbuteng a maibunga ti basol. Ti trabajo a maaramid ti annuroten ni Satanas, dagiti maibungana cadagiti tao ken angel nga agpadpada, ipakitananto no ania ti maibunga ti panangiwalin iti autoridad ti Dios. Ipanecnecnanto a ti naimbag a panagbiag dagiti amin a parsua nga inaramidna adda a naiparaut iti caadda gobierno ken linteg ti Dios. Iti casta ti historia toy nacabutbuteng a padas ti yaaiza isuntot agnanayon a talged cadagiti amin a nasantoan nga isisip, a mangtiped cadacuada tapno dida paallilawen no ania ti naturaleza ti panagsalungasing, ken mangicanawan cadacuada nga agbasol ken agsagaba iti dusa ti basol.

Ni Satanas ken ti buyotna sangsangcatunosda a nangipabasol amin ken Cristo ti yaalzada, ket kinunada a no saanda coma a natubtubngar, uray caanoman dida coma immalza. Iti casta idinto ta natangken ken. nacarit ti panaglicudda, ket nupay sapsapulenda a barengbareng ti panangrebbada iti gobierno ti Dios, nupay casta ipappapatida nga isuda awan basolda nga agsagsagaba gapu iti naulpit a turay, iti camaudianan napagtalaw manipud langit toy a pangulo ti umaalza ken amin a nangisakit kencuana.

Daydi met laeng nga espiritu a nangtignay ti yaalza sadi langit, isu pay laeng ita ti mangtigtignay iti yaalza ditoy daga. Ni Satanas intuloyna cadagiti tao ti anannurutenna nga ina-ramidna cadagiti angel. Ti espirituna adda ita nga agarari cadagiti annac ti salungasing. Cas kencuana sapulenda a rebbaen dagiti sarsaringgawid ti linteg ti Dios, ket icarianda dagiti tao iti wayawaya babaen ti panagsalungasing cadagiti bilbilinna. Ti pannacababalaw ti basol parasukenna pay laeng ti espiritu ti gura ken panagsukir. Inton dagiti damag ti Dios a mangpablaae maidanonda iti conciencia, ni Satanas iturongna dagiti tao a mangjustificar cadacuada met laeng, ken mangsapul iti panangisakit dagiti sabsabali iti naimbasolan a dalanda. Lugar a lintegenda dagiti biddutda, parasukenda ti gura a maibusor iti nangbabalaw, a cas itay isu laeng ti gapu ti pagrigatan. Manipud cadagidi aldaw ni nalinteg nga Abel aginggat itoy tiempotayo, casta ti espiritu a naiparangarang cadagidiay a nacairured a mangbabalaw iti basol.

Ngem ti Agnanayon a Dios isu met laeng ti nangipuccaw iti caba-balinna: “Jehova, Jehova Dios a manangngaasi keD managparabur, aginayad nga agpungtot, aglablabonan ti kinaayat ken kinapudno, manalimetmet ti caasi a maipaay cadagiti rinibribu, mamacawan ti kinadakes ken salungasing ken basol, ket iti uray ania dinanto gungunaan ti nabaddut.”⁴

[341] Iti pannacapagtalaw ni Satanas manipud sadi langit, ti Dios im-bunannagna ti kinajusticiana, ken tinaginayonna ti dayaw ti tronona. Ngem idi ti tao ti nacabasol gaput panagtulocna cadagiti panangul-bod toy naglicud nga espiritu, ti Dios impanecnecna ti 8yatna babaen ti panangitulocna iti bugbugtong nga Anacna a matay gapu iti natnag a raza, Ti cababalin ti Dios maiprang idiay pannacaaramid ti pannacaicaro dagiti basbasol. Ti napigsa nga argumento ti cruz ipakitana iti entero nga universo a ti dalan ti basol a pinili ni Lucifer uray cascasano saan a mabalin nga ipabasol iti gobierno ti Dios.

Ni Satanas isut nanignay iti lubong tapno dina awaten ni Cristo. Ti dakes a principe inaramatna amin a pannacabalinna ken sicapna iti panangdadaelna ken Jesus; ta nakitana a li caasi ken dungngo ti Mangisalacan, ti kinamanagayat ken nalaus nga asina, iparparangaranga iti lubong ti cababalin ti Dios. Ni Satanas sinusiena ti tunggal impapati ti Anac ti Dios, ket ginamitna dagiti tao a

⁴Exodo 34:6, 7.

cas agentena a mangpunno iti biag ti Mangisalacan iti tuoc ken ladingit. Ti mangallilaw a razon ken ulbod nga inaramatna a panglapped iti trabajo ni Jesus, ti gura a naiparangrang cadagiti annac ti kinasukir. dagiti nadawel a darum nga imparangna a maicaniwas iti Maysa nga awan macatulad iti kinaimbagna, nagubbogda amin iti naipenpen iti nauneg a panangibales. Dagiti naipenpen nga apuy ti apal ken gura. lucsaw ken panagibales, bimtacda idiaiy Calvario a naibusor iti Anac ti Dios, idinto nga amin a langit nagbuyada a binuyogan ti naulimec a siddaaw.

Idi naaramiden ti naindaclan a sacrificio. ni Cristo immuli sadi langit, ket nagmadi a pagruebaban dagiti angel aginggat naiparangna ti dawatna, “Ti intedmo caniac, cayatco a no adino ti yanco, addada met coma a maicuyog caniac.”⁵ Iti dayta rimmuar ti sungbat manipud iti trono ti Ama, a binuyogan ti di maisawang nga ayat ken pannacabalin. “Isut pagruebaban coma dagiti isuamin nga angel ti Dios.”⁶ Awan ti uray man la no maysa a pilaw a nagdisso ken Jesus. Idi natungpal ti panagpacumbabana, ket nalpas ti sacrificiona, naited Kencuana ti maysa a nagan a nangatngato ngem amin a nagan.

Itan ti basol ni Satanas nagparangen nga awan pambar. Impararangnan ti pudno a cababalinna a cas naulbod ken mammapatay. Makitan a cas idi espiritu ti panangiturayna ca- dagiti annac [342]
ti tattao nga adda iti babaen ti turayna, isu met la nga espiritu ti imparangrangna coma no napalubosan a mangituray cadagiti agnaed sadi langit. Impapatina idi a ti panagsalungasing iti linteg ti Dios mangyegto iti wayawaya ken pannacaitan-oc; ngem nakita a nagbanag iti pannacaadipen keu pannacaipababa.

Ni Lucifer impabasolna iti Dios a ti la pannacaitan-oc ti bagina ti sapsapulenna iti panangibilinna ti panagrucnoy ken panagtulnog cadagiti parsuana, ket ibunannagna pay nga idinto a kidkiddawen ti Namarsua cadagiti amin a sabali ti dida panagayat iti bagbagida, Isu met laeng ayayatenna ti bagina ket awan sacrificio nga inaramidna. Ita nakitan tapno pacaisalacanan ti natnag ken managbasol a raza, ti Mangituray iti universo inaramidna ti cadaclan a sacrificio a mabalin nga aramiden ti ayat; ta “ti Dios addat idi ken Cristo a pakicap-

⁵Juan 17:24.

⁶Hebreo 1:6.

piaenna toy lubong kencuana met laeng.”⁷ Nakita pay, nga idinto a ni Lucifer linuctanna ti ruangan a sercan ti basol, gapu iti tari-gagayna iti dayaw ken turay, ni Cristo, tapno pucawenna ti basol, impacumbabana ti bagina, ket nagtulnog agingga ken patay.

Ti ipapatay ni Cristo isut maysa nga argumento a di ma. abac nga agpaay iti pagimbagan ti tao. Ti dusa ti linteg naipatay iti Daydiay a capada ti Dios, ket ti tao siwayawaya nga umaracup iti kinalinteg ni Cristo, ken agballigi iti pannacabalin ni Satanas babaen ti maysa a biag a panagpenitencia ken panagpacumbaba, a cas pinagballigi ti Anac ti Dios. Iti casta ti Dios isut nalinteg, ket nupay casta isut mangjustificar cadagiti amin a mamati ken Jesus.

[343] Ngem saan laeng a tapno umayna isalacan ti tao ti inayan ni Cristo ditoy daga nga agtutuoc ken matay. Immay tapno “padackelenna ti linteg” ken “padayawenna.” Immay saan laeng a tapno dagiti agnaed itoy a lubong pagraemanda coma ti linteg cas iti rebbengna a pannacaraem; ngem tapno ipakitana cadagiti amin a lublubong iti universo a ti linteg ti Dios saan a mabalin a mabaliwan. No dagiti bilinna mabalin coma nga iwalin, no casta saan coman a nasapul nga intuloc ti Anac ti Dies ti biagna a mangicaro iti pannacasalungasing ti linteg. Ti ipapatay ni Cristo isut mamanecnec a ti linteg saan nga agbaliw. Ket ti sacrificio a pilit nga inaramid ti awan patinggana nga ayat ti Ama ken ti Anac, tapno mabalin coma a ma. isalacan dagiti managbasol, ipakitana iti amin nga universo a ti kinajusticia ken asi isudat nacaibatayan ti linteg ken gobierno ti Dios — ta dayta la ngarud ti panggep ti piano ti pannacaicaro dagiti basbasol.

Inton maudi a pannacaaramid ti panangocom makitanto nga awan ti gapu ti caadda ti basol. Inton ti Ocom ti amin a daga imtuedenna ken Satanas, “Apay nga immalzaca iti ma-ibusor Caniac, ket inagawannac cadagiti simmurot iti pagariac?” ti nangirugi iti dakes awantot mabalinna a pagpambar. Isuamin a ngiwat mapagcaemto, ket amin dagiti buyot nga immalza saandanto a macatagari. Ti cruz sadi Calvario, nupay ibunannagna ti di panagbaliw ti linteg, iwarragawagna iti universo a dagiti supapac ti basol isu ti patay. Idi inyasug ti agbugbugsot a Mangisalacan ti, “Natungpalen,” napatiten ti uñas ni Satanas. Ti dackel a panagbinnacal a nabayag a nairugin nakednganen iti dayta a tiempo, ket naipatalgeden ti maudi a pannacapucaw ti

⁷2. Cornto 5:19.

dakes aginggat maikisap. Ti Anac ti Dios linasatna dagiti ruangan ti tanem, “tapno gapu iti patay. pucawenna daydiay agicut ti pannacabalin ni patay, cayatco a sawen, ti diablo.”⁸ Ti tarigagay ni Lucifer a maitan-oc isul nangiturong kencuana a nagguna, “Ibayogconto ti tronoc iti ngato dagiti bitbitwen ti’ Dios... .Ipadpadconto ti bagic ken Cangatoan.” Ti Dios cunana, “Siac pagbalinencanto a dapu iti rabaw ti dagaket uray caanoman awancanton.”⁹ Inton “ti aldaw umay a manguram a cas la horno... .amin dagiti natangsit, ken amin dagiti agaramid iti dakes, isudanto ti punget; ket ti aldaw nga umay uramennanto ida, cuna ni Jehova dagiti buybuyot, a dinanto itidda cadacuada uray ramut uray sanga.”¹⁰

[344]

Ti entero nga universo masacsiannanto ti cababalin ken dagiti maibunga ti basol. Ket ti panmacaikisapna a mapucaw, isu a nangyeg coma ti buteng cadagiti angel ken pannacaibabain ti Dios no naaramid coma idi damona, itan isut mangalangon iti ayatna ken mangipasdcc iti pacaidayawanna iti sangoanan dagiti sangauniversoan a parsua nga agragrag-o iti panangaramidda iti pagayatanna, ken iti pusoda ti van ti lintegna. Uray caanoman saanton a sumubli a maiparangarang ti dakes. Cuna ti sao ti Dios. “Ti tuoc dinto bumangon iti maicadua a daras.”¹¹ Ti linteg ti Dios, isu nga inumsi ni Satanas a cas sangol ti kinaadipen, madaydayawto a cas linteg ti wayawaya. Ti nasuut ken napadas a parsua uray caanoman saanton a mapagtukiad ti isusurotna iti Daydiay a ti cababalinna naiparangarang iti sangoananda a cas di matucod nga ayat ken awan patinggana a sirib.

[345]

⁸Hebreo 2:14.

⁹Isaias 14:13, 14; Ezequiel 28:18, 19.

¹⁰Malaquias 4:1.

¹¹Nahum 1:9.

25. Panagginnurangura ti Tao ken ni Satanas

Siac pagginnuraencyto iti babai, ken ti caputotam ken ti caputotanna: daytoy sugatennanto ta ulom, ket sica sugatemto ti mucodna.”¹ Ti sentencia nga imbalicas ti Dios a maibusor ken Satanas calpasan ti pannacatnag ti tao iti basol. isut maysa a padto pay, ket saclawenna amin a panpanawen aginggat panungpalan ti tiempo, ket iyannaniwanna ti dackel a bacal a ramaramenna ti amin a raza ti tao nga agbiag iti rabaw ti daga.

Ti Dios cunana, “pagginnuraencyto. ” Toy a panagginnura saan a maicasigudan. Idi sinalungasing ti tao ti linteg ti Dios, ti cababalinna nagbalin a dakes, ket iti casta nakitunos ket saan a maibusor ken Satanas. Awan ngarud ti naieasigud a panagbinnusor ti managbasol a tao ken ti nangirugi iti basol. Agpadpadada a nagbalin a dakes gapu iti panaglicudda. Ni managlicud saan a macatalna, no saan a macagunod ti pa nangisakit ken panang saranay babaen ti panangitabbugna cadagiti sabsabali a sumurot kencuana. Gapu itoy, dagiti natnag iti basol nga angeles ken dagiti nadangkes a tao agmavmaysada iti narungsot a panagcucuyog. No awan coma ti naisangsangayan nga ibibiang ti Dios, ni Satanas ken ti tao nagnunmoda coman a cumaniwas iti Langit; ket ti dagup ti familia ti tao, lugar a makiginnura ken Satanas, nagmaymaysada coman a bumusor iti Dios.

Ni Satanas intabbugna ti tao nga agbasol, cas idi panangiculbona cadagiti angeles nga immalza, tapno iti casta adda cadduana a makibacal a maibusor iti Langit. Awan ti susic ni Satanas ken dagiti natnag nga angel no maipapan iti gurada ken Cristo; saanda nga agtutunos cadagiti amin a sabali a banag. ngem nalagda ti panagmaymaysada iti ibubusorda iti autoridad ti Mangituray iti universo. Ngem idi nangngeg ni Satanas ti naisao nga agginnuradanto iti babai ken ti caputotanna ken ti caputotan ti babai, naammoanna a dagiti aramidna a mangdadael iti cababalin ti tao mapagsardengto; ket

¹Genesis 3:15.

addanto maaramid a pamuspusan tapno ti tao cabaelanna a sukiren ti pannacabalinna.

Ti gura ni Satanas a maibusor iti raza ti tao naparubrurub agsipud ta gapu ken Cristo nagunodda ti ayat ken caasi ti Dios. Ni Satanas tarigagayanna a gupden ti piano ti Dios nga agpaay iti pannacaisalacan ti tao, tapno ibabainna ti Dios, babaen ti panangcusocuso ken panangdadaelna iti trabajona; cayatna a patauden ti ladingit idiay langit, ken punoen ti daga iti kinaayayay ken langalang. Ket sana itudo amin toy a kinadakes a cas bunga ti aramid ti Dios iti panangparsuana iti tao.

Daydiay gracia nga imula ni Cristo iti uneg ti cararna isut marmarsua iti uneg ti tao iti igugura ken Satanas. No awan toy macapagbalbaliw a gracia ken macapabaro a pannacabalin, ti tao agtuloyto laeng a cayaw ni Satanas, ken adipen a sisasagana nga agramid iti ibilinna. Ngem ti baro a principio iti uneg ti cararua parsuaenna ti bacal idiay talna ti adda idi cua. Ti pannacabalin nga ited ni Cristo, tulonganna ti tao a macabael a sumukir iti turay a nadawel ken agaagaw. Sinoman a makita a carurudna ti basol lugar nga ayatenna, sinoman a sumukir ken mangparucma cadagiti dakes a ricna nga aggunay iti uneg, iparangarangna ti panagtrabajo ti maysa a principio a pulos a naggaput ngato.

[347]

Ti panagbinbinnusor ti espiritu ni Cristo ken ti espiritu ni Satanas nacascasdaaw ti pannacaiparangarangna idi panangawat ti lubong ken Jesus. Saan nga agsipud ta nagparang nga awan nailubongan a kinabacnang, kinapasindayag, wenno kinadayag, ti gapu a di nangawatan dagidi Judio Kencuana. Nakitada nga adda inicutanna a pannacabalin a mangaddag iti kinaawan kencuana dagiti castoy a banag nga ararcos iti ruar Ngem ti kinadalus ken kinasanto ni Cristo isut nacadutdut iti pungtot dagiti nadangkes a maibusor Kencuana. Ti nateppel a panagbiagna ken nasingpet a panagdevocionna isut agnanayon a babalaw iti maysa a natangsit ken naderrep nga ili. Daytoy isut nacaparasuc ti igugura a maibusor iti Anac ti Dios. Ni Satanas ken dagiti dakes nga ang nagbunggoyda cadagiti dakes a tattao. Dagiti amin a pigsa ti panaglicud nagnunummoananda ti bumusor iti Palungo ti pudno.

Ti casta nga igugura maiparparangarang met cadagiti pasurot ni Cristo a cas naiparangarang iti Maestroda. Sinoman a macakita iti nacarimrimon a cababalin ti basol, ket babaen ti pigsa nga aggaput

ngato sukirena ti sulisog, seguro unay a parasukennanto ti pungtot ni Satanas ken dagiti iturayanna. Ti igugura cadagiti nadalus a principio ti kinapudno, ken ti pannacaumsi ken pannacaidadanes dagiti mangisakit kencuana, agpautto cas cabayag ti caadda basol ken managbasol. Dagiti pasurot ni Cristo ken dagiti adipen ni Satanas dida mabalin ti agtunos. Ti pannacaitibcol iti cruz di pay simmardeng. “Isuamin dagiti mayat nga agbiag iti sinasanto ken Cristo Jesus, aglac-amdanto ti pannacaidadanes.”²

[348] Ni Satanas ayabanna dagiti amin a buyotna, ket ibulosna ti dagup ti pannacabalinna idiay bacal. Apay aya a saan a napigpigma ti pannacasaranggetna? Apay a dagiti soldados ni Cristo maturogda ken dida icaso daytoy? Isut agsipud ta apagbassit laeng ti pannacaicabitda ken Cristo; isut agsipud ta agcurangda iti espirituna. Ti basol saan a macaariec ken macarurud cadacuada, a cas iti pannacaariec ken pannacarurud idi ti Maestroda. Isut dida sarangten, a cas idi panangsara- nget ni Cristo, a buyogan ti timmangken ken napinget a panagmadi. Saanda a bigbigen ti kinadakes ken kinagulib ti basol, ket iti casta dida makita nga agpada ti eababalin ken ti pannacabalin ti principe ti sipnget. Adda bassit laeng ita nga ibubusor ken Satanas ken caclagiti trabajona, gaputta adda nalaus a di pannacaammo iti pannacabalin ken dakes a gandatna, ken iti dackel a pannakibacbacalna ken Cristo ken iti iglesiana. Ditoy ti pacaallilawan dagiti adu unay a tao. Dida ammo a ti cabusorda isut maysa a mannacabalin a general. a mangituray iti isisip dagiti dakes nga angeles, ket babaen dagiti piano a naisagana a naimbag ken dagiti tignay a nalaing ti pannacaiwardasda, adda ita a makigubgubat ken Cristo tapno ipagelna ti pannacaisalacan dagiti cararua. Iti gimong dagiti macuncuna a Cristiano, ket uray pay iti gimong dagiti ministro ti evangelio, gistay pulos a di mangegan ti pannacasarao ti maipapan ken Satanas, malacsid ti manmano a pannaeanaganna idiay pulpito. Paginbubulsecanda dagiti paeakitaan ti canayon a panagtrabajo ken panangabacna; liwayanda dagiti adu a pablaac ti kinasicapna; cas la dida pay ammo ketdi ti caaddana.

Ni Satanas sapsapulenna a patinayon ti panangabacna cadagiti tao ti Dios babaen ti panangburburacna cadagiti baeud a mangidasig cadacuada iti lubong. Dagiti Israel idi ugma nauyotanda a nagbasol

²2. Timoteo 3:12.

gapu iti panangituredda a nakicaddua cadagiti naiparit a pnkicadcad-
duaanda a Gentil. Dagiti agdama nga Israel maiturtnrongda met iti
casta a pannacaitabbug iti basol. “Ti dios daytoy lubong binulsecna
dagiti isip dagiti saan a mamati, tapno di sumarangising ti lawag ti
evangelio ti gloria ni Cristo. isu a ladawan ti Dios.”³

Ti iyaanamung ti iglesia cadasriti cadcadawvan ti lubong pagbal-
baliwenna ti iglesia nga iturong iti lubong; ket uray caanoman dina
mapagbalbaliw ti lubong nga iturong ken Cristo. Ti pannacairuam
iti basol di maliclican a pagparangennanto ti basol a saan unay
macasimbron. Daydiay tao a pilienna ti pannakicadcaduana cadag-
iti adipen ni Satanas, iti di agba- yag isardengnanto ti panag- [349]
butengna iti apona. No addatay iti dalan ti annongtayo, ket masu- [350]
uttayo, a cas ti pannacasuut ni Daniel idi adda iti balay ti ari, adda
talgedtayo a ti Dios salacnibannatayto; ngem no isaadtayo dagiti [351]
bagitayo iti babaen ti sulisog, matnagtayto laeng iti basol iti masapa
wenna maladaw.

Ti mannulisog masansan a nagasat unay ti panagtrabajona
babaen ti panangaramatna cadagidiay a cabassitan ti pannacaipa-
garupda nga adda iti babaen ti panangiturayna. Dagiti addaan talento
ken sursuro maraem ken madaydayawda, a cas la kettay dagitoy a
banag maabbonganda ti awan a panagbuteng iti Dios, wenna mairag-
patda dagiti tao iti parabur ti Dios. Ti talento ken naimbag nga adal,
no awan lalaocda a dakes, isudat sagut a naggapu iti Dios; ngem
no maaramid dagitoy tapno sunoanda ti kinasingpet, no, lugar nga
iyasasidegda ti cararua iti Dios, macayadayuda ketdi Kencuana, iti
dayta agbalinda a lunod ken silo. Ti capanunutan agari cadagiti
adu nga isuamin nga agparang a cas la naimbag a cadawyan wenna
sursuro, masapul, nga iti maysa a caipapanan. isut cucua ni Cristo.
Uray caanoman awan dacadackel a bid-dut ngem dayta. Dagitoy a
banag rebbengda nga arcosan ti cababalin ti tunggal Cristiano, ta
macaitedda ti napigsa nga influencia a maipabor iti pudno a religion;
ngem masapul a maiservida iti Dios, ta no saan maaramatda met a
maysa a pannacabalin nga agpaay iti dakes.

Nupay isut cancanayon a sapsapulen ni Satanas ti panang-
bulsecna iti isisip dagiti Cristiano, uray caanoman ditay coma lipli-
patan a “saantay a makigabbo iti lasag ken dara, no di ket cadagiti

³2. Corinto 4:4.

arari, cadagiti mannacabalin, cadagiti agturay iti lubong daytoy a sipnget, cadagiti espiritu ti kinadakes idiay ngato.”⁴ Ti naipaltiing a pablaac umawaweng cadagiti panawen aginggat itoy tiempotayo: ” Aagparbengcayo, agsalucagcayo; ti diablo a cabusoryo, cas la leon a ngumerngenger, magmagna iti sibavyo nga agsapsapul ti alun-unenna.”⁵ “Icawesyo ti amin a cabal ti Dios, tapno mabalinyo ti agtacder a bumusor cadagiti panilsilo ti sairo.”⁶

[352]

Nanipud cadagidi aldaw ni Adan aginggat itoy tiempotayo, ti dackel a cabusortayo inararamatna ti pannacabalinna a mangparigat ken agdadael. Isut madama a sagsaganaenna ti maudi a panakirupacna iti iglesia. Amin nga agsapul iti isusurotda ken Jesus maisarsaracdanto a maisarsaracdanto a makirupac itoy di tumuloc a cabusor. Tunggal umasasideg ti itutulad ti Cristiano iti nadosan a Modelo, sumegseguro met ti panangaramidna kencuana met laeng a paturongan dagiti bala ni Satan. Amin dagiti agtartrabajo a sireregta iti trabajo ti Dios, a sapsapulenda ti pananglucaisda cadagiti aliilaw ti nadangkes ken panangiparangda ken Cristo iti sangoanan dagiti tao, mabalindanto ti tumimpuyog iti pammanecnec ni San Pablo, idiay nagcunaanna ti panagservina iti Apo iti amin a kinapacumbaba ti isip, a binuyogan ti adu a ladingit ken sulisog.

Ni Satan incabilna ken Cristo dagiti catademan ken caguliban a pannulisogna; ngem isu naabac iti tunggal rupac. Dagidi a rupac naaramidda a gapu iti pagimbagantayo; dagidi a panagballigi isaganada ti pannacabalintayo met nga agballigi. Ni Cristo mangtedto ti pigs a cadagiti amin nga agsapul iti pigs a. Awan ti tao a mapagballigian ni Satan no awan ti iyaamongna. Ti mannulisog awan pannacabalinna a mangituray iti nakem wenno mangpilit iti cararrua nga agbasol. Mabalinna ti mangparigat, ngem dina mabalin ti mangyalis iti rugit. Mabalinna ti mangtutuoc, ngem di macaited ti pilaw. Ti kinapudno a ni Cristo nagballigi isu comat mamatured cadagiti pasurotna tapno makirupacda a simamaingel a bumusor iti basol ken ni Satan.

[353]

⁴Efeso 6:12.

⁵1. Pedro 5:8.

⁶Efeso 6:11.

26. Ibaballaet Dagiti Dakes nga Espiritu

Ti pannacaisilpo ti makita a lubong iti di makita a lubong, ti panagservi dagiti angeles ti Dios, ken ti ibaballaet dagiti dakes nga espiritu, nabatad ti pannacaiparangda iti uneg ti Nasantoan a Surat, ket di maisina ti pannacailagalagada iti historia ti tao. Adda dumegdegdeg a panagduyos iti di panamati iti caadda dagiti dakes nga espiritu, idinto a dagiti nasantoan nga angeles “nga agserservi a maibabaon tapno agservida iti maipaay a paglaingan dagiti agtawidto iti pannacaisalacan,”¹ ibilang dagiti adu nga isudat espiritu dagiti natay. Ngem ti Nasantoan a Surat saanna la nga isuro ti caadda dagiti angel, a naimbag ken dakes, ngem iparangna pay ti di duaduaen a pammanecnec a dagitoy nga angel saanda nga espiritu dagiti natay a naisina iti bagi.

Idi di pay naparsua ti tao, addadan idi dagiti angel; ta idi naisaad dagiti pagpatayan ti daga, “nagdaniw dagiti bitbitwen ti agsapa, ket amin dagiti annac a lállaki ti Dios dimmir-ida gapu iti rag-o.”² Calpasan ti pannacatnag ti tao iti basol, adda angel a naibaon a mangaywan iti cayo ti biag, ket daytoy naaramid idi awan pay la ti tao a natay. Dagiti angel iti nacaparsuaanda nangatngatoda ngem dagiti tao; ta ti su- masalmo cunana a ti tao naaramid a nababbaba bassit ngem dagiti angel.”³ [354]

Maipacaammo cadatayo iti uneg ti Nasantoan a Surat ti bilang aag ti nailangitan a parsua, ti pigsa ken gloriada, ti pannacaibiangda iti gobierno ti Dios, ken ti pasetda iti trabajo a panangsubbot. “Ni Jehova impasdeena ti tronona cadagiti langit; ket ti pagarianna pagturayanna amin.” Ket cuna ti profeta, “Nangngegco ti timec dagiti adu nga angel iti licmut daydi trono.” Adda angeles nga agserservi iti saclang ti Ari dagiti arari, angeles a “mannacabalin iti bileg, manungtungpal iti saona, ken mangtimtimud iti timec ti saona.”⁴

¹Hebreo 1:14.

²Job 38:7.

³Salmos 8:5.

⁴Salmos 103:19-21; Apoc. 5:11.

Rinibribu a ribu.ken linaclacsa a lacs a dagiti nailangitan a babaonen a nakita ni mammadto a Daniel. Ni Apostol Pablo naganenna ida ti “di mabilang nga ejercito dagiti angel.”⁵ Cas babaonen ti Dios, rumuarda a “casda la ti kita ti kilap ti kimat,”⁶ a ti gloriada nalaus a nagrangrang, ket ti panagtayabda nalaus a nagpardas. Ti angel a nagparang idiy tanem ti Mangisalacan, a ti “langana isut cas la mayra a kimat, ket ti cawesna napudaw a cas la nieve,” pinagpigergerna dagidi nagbantay gapu iti butengda keneuana,” ket natdada a cas la natay.”⁷ Idi ni Sennaquerib, a napalanguad nga Asirio, inumsi ken tinubbaawanna ti Dios, ken inamamasanna a dadaelen ti Israel, “naaramid iti daydi a rabii, a di angel ni Jehova rimmuar, ket nangcabil iti pacarso dagiti Asirios iti sangagasut walo pulo ket lima a ribu a tattao.” “Isu a nangkeltay cadagiti amin a lallaki a mannacabalin ken mamaingel, ken dagiti mangidalan ken capcapitan,” iti buyot ni Sennaquerib. “Iti casta isu nagsubli a sibabain ti rupana agingga iti dagana met laeng.”⁸ Dagiti angel maibaonda cadagiti annac ti Dios tapno iyegda ti damag ti caasi. Adda naibaon ken Abraham, agraman carcari ti pannacabendicion; adda naibaon idiy ruangan ti Sodcma, tapno ispalenna ni nalinteg a Lot manipud iti pannacapnurna; adda naibaon ken Elias idi nganngani matay iti bannog ken bisin idiy let-ang; adda naibaon ken Eliseo, agraman carro ken cabayo nga apuy iti licmut ti bassit nga ili a nangipupucan dagiti cabusorna kencuana; adda naibaon ken Daniel, idi agsapsapul iti nadosan a sirib idi caaddana iti balay ti ari a gentil, wenna idi nabaybay-an tapno sidaen dagiti leon ; adda naibaon ken Pedro, a nasentenciaan a matay iti nacarimrimon a pagbaludan ni Herodes; adda naibaon cadagidi balud idiy Filipos; adda naibaon ken Pablo ken cadagidi cadduana idi rabii a pannacabagyoda idiy taaw; adda angel a nanglucac iti isip ni Cornelio tapno aracunenna ti evangelio; adda angel a nangibaon ken Pedro iti gangannaet a Gentil agraman ti damag ti pannacaisalacan,—ket iti casta adda nasantoan nga angeles a nagservi cadagiti tao ti Dios iti amin a panawen.

Adda maysa nga angel a natudingan nga agbantay iti tunggal sumurot ken Cristo. Dagitoy nailangitan nga agaywan ieanawada

⁵Daniel 7:10; Heb. 12:22.

⁶Eze. 1:14.

⁷Mateo 28:3,4.

⁸2. Arari 19:35; 2. Cronicas 32:21.

dagiti nalinteg manipud iti pannacabalin ti dakes. Ni Satanas met laeng binigbigna daytoy idi kinunana, “Agamanga aya ni Job iti Dios nga awan capapayanna? Dica aya nangaramid iti maysa nga alad iti aglicmut kencuana, ken aglicmut iti balayna, ken aglicmut iti amin a cupicupanna, iti tunggal sikig?”⁹ Ti aramaten ti Dios a mangsalacnib cadagiti taona maiparang iti sao ti sumasalmo, “Ti angel ni Jehova sumibsibay cadagiti agbuteng kencuana, ket ispalenna ida.”¹⁰ Ti Mangisalacan kinunana idi sasawenna ti maipapan cadagiti mamati kencuana, ‘Kitaenyo ta dicay umsien ti maysa cadagitoy babassit nga ubbing, ta cunac cadacayo a dagiti angelda sadi langit agnanayon a makitada ti langa ni Amac, nga adda sadi langit.”¹¹ Dagiti angel a natudingan nga agservi cadagiti annac ti Dios mabalinda ti umasideg iti Dios iti amin a tiempo.

Iti casta idinto ta dagiti tao ti Dios addada nga agdadata a sumaranget iti mangallilaw a pannacabalin ken di maturog a puntot ni principe ti sipnget, ken addada a makirupac iti amin a buyot ti dakes, naipatalged cadacuada ti di agsarday a panangavwan dagiti nailangitan nga angeles. Ket saan met a naited ti casta a pam- [356] matalged nga uray di masapsapul. No ti Dios incarina nga ited ti parabur ken salacnib cadagiti annacna, isut agsipud ta adda mannacabalin a buyot ti dakes a masaranget, -buyot a casta unay ti kinaaduda, kinapingetda, ken dida mabannog, ket gapu iti gulibda ken pigsada awan ti natalged no dina ammoen ken di mapablaacan cadagitoy a banag.

Dagiti dakes nga espiritu, nga idi damona isudat parsua nga awan basolda, pumadpadda idi cua iti naturaleza, pannacabalin ken gloria, cadagiti nasantoan a parsua nga araramaten ti Dios ita a babaonen. Ngem idinto ta natnagda iti basol, addadan a nagcaycaysa a maipaay iti pannacaibabain ti Dios ken pannacadadael dagiti tao. Idinto ta kimmaduada ken Satanas idi yaalzana, ket naicanur.ongda kencuana a naipurruac manipud langit, timmultulongdan kencuana iti amin nga agsusublat a panawen iti pannakigubatna a maicaniwas iti autoridad ti Dios. Maibaga cadatayo iti uneg ti Nasantoan a Surat ti maipapan iti panagcaycaysada ken iti gobiernoda, dagiti nadumaduma nga

⁹Job 1:9, 10.

¹⁰Salmos 34:7.

¹¹Mateo 18:10.

urnos ti saadda, ti kinalaingda ken sicapda, ken dagiti nagulib a panggepda a maibusor iti talna ken ragsac dagiti tao.

Ti historia ti Daan a Tulag pasaray iparangna ti eaaddada ken araramidda; ngem idi tiempo a caadda ni Cristo ditoy rabaw ti daga isut panangiparang dagiti dakes nga espiritu iti pannacabalinda iti nacascasdaaw unay a pamayan. Ni Cristo immay tapno rugianna ti pannacatungpal ti piano a naaramid a maipaay iti pannacasubbot ti tao, ket ni Satanas inkeddengna nga ipapati ti calinteganna a mangituray iti lubong. Nagunodanna nga impasdec ti panagdaydayaw cadagiti ladawan iti amin a paset ti daga malacsid laeng idia y daga ti Palestina. Idia y cacaisuna a daga a di nnay nagtuloc iti turay ti mannulisog, isut inayan ni Cristo a nangitinnagan iti silaw a naggaput langit cadagiti tao. Ditoy adda dua a turay idi a nagsalisal a mangipapati iti panangiturayna. Ni Jesus iyununnatna dagiti naayat a tackiagna, nga awawisenna dagiti amin a mayat tapno birukenda coma Kencuana ti pacawan ken talna. Dagiti buyot ti sipnget naki-

[357] tada nga awan icutanda nga agnanayon a turay, ket naawatanda a no agbanag a nagasat ti mision ni Cristo, ti turayda manungpalen iti di agbayag. Ni Satanas rimmungsot a cas itay nacawaran a leon, ket sicacarit a nangiparangrang iti pannacabalinna cadagiti bagi ti tattao casta met cadagiti cararuada.

Nabatad unay ti pannacaisaona iti uneg ti Baro a Tulag ti kinapudno nga adda tattao idi a linuganan dagiti demonio. Dagiti tao a naparigat iti casta nagsagabada saan nga iti sakit a nagtaud cadagiti natural a gapu: Ni Cristo pagaammona unay idi no sino ti kinasangona, ket binigbigna ti caadda ken panagtrabajo dagiti dakes pga espiritu.

Ti maysa a naimbag a mangiladawan iti caadu, pannacabalin, ken kinagulibda, ken mangiladawan met iti pannacabalin ken caasi ni Cristo, masaracan iti nneg ti Nasantoan a Surat idia y nacasaritaan ti pannacapaimbag dagiti nagungan ti demonio idia y Gadara. Dagidi nacacaasi a nagungan, a mangiwallages iti amin a panangtengngel, ken addada nga agtirtiritir, agtaltalabutab. ken narungsot, punpu-noenda idi ti tangatang cadagiti ickisda, rangranggasanda dagiti bagbagida met laeng, ken pagpeggadenda dagiti amin nga umasideg cadacuada. Dagiti agdardara ken nadunor a bagbagida ken nariro nga isisipda imparangda ti maysa a buya a macaayayo iti principe ti sipnget. Maysa cadagiti demonio a nangituray eadagiti nagungan

nga agsagsagaba kinunana, “Sangarbaan ti naganco; ta aducami.”¹² Ti sangarbaan a buyot dagiti Romano idi adda tallo ribu aginggat lima ribu a lallaki ti bilangda. Dagiti buyot ni Satanas nabungbungoyda met, ket ti compania a nacaisacupan dagitoy a demonio sangarbaan ti bilangda.

Babaen ti panagbilin ni Jesus, dagidi dakes nga espiritu in-tarayanda dagiti pinagsakitda, ket pinanawanda ida nga agtutugaw a sitatalna iti sacaanan ti Mangisalacan, a napatulocdan, adda nakemdan, ken nanacmandan. Ngem dagiti sairo napalubosanda a napan nangitappuac iti sangarbaanan a babuy iti baybay; ket dagidi taga Gadara imbilangda a napatpateg ti pannacapucaw dagiti babuy ngem dagiti bendicion nga imbu- ray ni Cristo, ket iti casta pina- panawda ti nadosan a mangngagas. Daytoy ti banag a pinanggep ni Satanas a gunoden. Babaen ti panangipabasolna ken Jesus ti gapu ti nacapucawanda, pinarasucna ti naaguman a panagbuteng dagiti tao, ket inliclicna ida iti dida panagdengneg cadagiti saona. Ni Satanas ipabpabasolna cadagiti Cristiano a canayon nga isudat gapu ti pacapucawan, desgracia, ken panagsagaba, lugar nga ipabacayna iti pudno nga akinbasol,-kenuana met laeng ken cadagiti catulonganna.

[358]

Nupay casta dagiti panggep ni Cristo saanda a natiped. Pinalubosanna dagiti dakes nga espiritu a mangdadacl iti arban dagiti babuy tapno agpaay a babalaw cadagidi Judio nga agtartaraken idi cadagitoy narugit nga animal gapu la iti ayatda nga agsapul iti pirac. No di coma ingawid ni Cristo dagiti demonio, intappuacda coma iti baybay, saan laeng a dagiti babuy, ngem dagidi pay coma agaywan ken agtagicua cadacuada. Ti di pannacaanano dagidi agaywan ken agtagicua agtaud laeng iti pannacabalinna, nga inaramatna a sica-caasi a maipay iti pannacaispalda. Maysa pay, daytoy a napasamac naipalubos a mapasamac tapno dagiti adalan masacsianda coma ti nadawel a pannacabalin ni Satanas iti tao ken animal nga agpadpada. Ti Mangisalacan kinalicagumanna a maammoan coma dagiti pasurotna ti cabusor a masapul a sarangten, tapno dida coma paallilaw ken paabac cadagiti paltuadna. Isut pagayatanna pay coma idi a dagidi umili iti dayta a disso maimatanganda ti pan-nacabalinna a mangbungtol iti panangadipen ni Satanas ken mangibulos cadagiti

¹²Marcos 5:9.

kinayawanna. Ket nupay pimmanaw ni Jesus, dagiti lallaki a nacas-casdaaw ti pannacaluc-atda, nagbatida a nangibunannag iti caasi ti Nangpaimbag cadacuada.

Adda pay sabsabali a nailanad iti uneg ti Nasantoan a Surat nga umararnge itoy.

[359] Dagiti nagungan dagiti sairo masansan a maiparparangda nga
 [360] addada iti dackel a tuoc; ngem adda malacsid itoy a regla. Tapno
 [361] macagunodda ti pannacabalin a supernatural, dagiti dadduma aracu-
 awan pannakisusicda cadagiti sairo. Castoy a clase dagidi ad-
 daan espiritu ti panagpadles,—cas ken Simon Mago, ken Elimas a
 sumasalamangca, ken daydi balasang a sumursurot cada Pablo ken
 Silas idiay Filipos.

Awan adda iti dackel a peggad gapu iti influencia dagiti dakes nga espiritu ngem dagidiay nga agpapanpay nalawag ken nawadwad ti pammanecne ti Nasantoan a Surat, libakenda ti caadda ken ti panagtrabajo ti diablo ken dagiti angelna. No la ket ditay amammo dagiti sicapda, dackel unay ti panggundawayanda; adu dagiti mangipangag cadagiti singasingda idinto nga ipagpagarupda iti bagbagida met laeng a sursurotenda dagiti cuna ti bucodda a kinasirib. Daytoy ti gapuna no apay, inton umasidegtay iti panungpalan ti tiempo, isunto a panagtrabajo ni Satanang iti cadaclan a pannacabalin a manggallilaw ken agdadael, iracuracna iti amin a disso ti pammati nga isu awan a sibibiag. Isut panggepna ti panangilimedna kencuana met laeng ken no casano ti panagtrabajona.

Ti pannacabalin ken kinagulib ni Satanang ken dagiti buyotna rumbengda unay a macapakigtot cadatayo, no saan coma a gaputta mabalintay a saraken ti linong ken pannacaicanawa idiay mabilbileg a pannaebalin ti Mannubbottayo. Naannadtay la unay a mangbalunet ken mangtulbec cadagiti balbalaytayo tapno maicanawatay dagiti cucua ken biagtayo manipad eadagiti dakes a tao; ngem cas la manmano ti panangpanunuttayo cadagiti dakes nga angel nga agsap-sapul a patinayon ti iyaasidegda cadatayo, ket no cabilendatayo awan annongtayo a sumaranget iti bucodtay la a pigsang. No mapalubosanda, mabalinda a riroen dagiti isiptayo, kirrokirroen ken tutuoken dagiti bagitayo, dadaelen dagiti cucuatayo ken biagtayo. Ti laeng yan ti ragsagsagda adda idiay kincacaasi ken pannacadadael. Nacaalalinggec ti casasaad dagidiay a sumukir cadagiti kiddawen ti Dios,

ket sada agtunog cadagiti pannulisog ni Satanas, aginggat iyawat ti Dios ida iti panangituray dagiti dakes nga espiritu. Ngem dagidiay a sumurot ken Cristo canayon a sitatalgedda iti babaen ti panangay-wanna. Dagiti angel a mannacabalin iti pigsa maibaonda manipud langit a mangicanawa cadacuada. Ti nadangkes dina maduprac ti guardia nga inlicmut ti Dios cadagiti taona.

[362]

27. Dagiti Silo ni Satanas

Ti dackel a panagbinnacal ni Cristo ken Satanas, a naituloy iti nganngani innem a ribu a tawen itan, asidegen ti panaggibusna; ket ti nadangkes paminduaenna dagiti pigsana tapno parucmaenna ti aramid ni Cristo nga agpaay iti tao, ken tapno iparautna dagiti carcararua cadagiti silona. Ti panangtengngelna cadagiti tao idiaiy sipngget ken iti di panagbabawi aginggat aggibus ti panangibabaet ti Mangisalacan, ken awanen ti sacrificio gapu iti basol, isut panggepa gungunodenna.

No la ket awan naisangsangayan a pigsana a maaramid a pangsukir iti pannacabalinna, no la ket agari ti indiferencia iti uneg ti iglesia ken iti lubong, ni Satanas awan pacaringgoranna; ta saan met nga agpeggad iti pannacapucawna cadagidiay iturturongna iti pagayatanna. Ngem no dagiti banag a mataginayon ti mayawis iti imatang, ket dagiti cararua intuudenda, “Aniat masapulco nga aramiden tapno maisalacanan?” idiaiy ti umayanna, ket sapulenna nga irupir ti pannacabalinna a maibusor iti pannacabalin ni Cristo, ken caniwasen ti influencia ti Espiritu Santo.

[363] Ti Nasantoan a Surat cunana nga iti naminsan a tiempo, idi immay nagparang dagiti angel iti sangoanan ti Apo, ni Satanas immay met iti gimongda,¹ saan a tapno agrucbab iti Agnanayon nga Ari, no di ket tapno parang-ayenna dagiti dakes a panggepna a maibusor cadagiti nalinteg. Babaen ti casta met laeng a panggep umay makigimong no aggigimong dagiti tao nga agrucbab iti Dios. Nupay di makita, agtartrabaja sireregta a mangituray cadagiti isisip dagiti agdaydayaw. Cas itay nalaing a general, iyunana nga aramiden dagiti planona. Inton makitana a ti babaonen ti Dios sucsukimatenna ti Nasantoan a Surat, siputanna no ania ti tema a maiparangto cadagiti tao. Sana aramaten ti amin a kinasicap ken kinasiribna tapno iturayanna dagiti banbanag tapno ti damag saan coma a macadanon cadagidiay nga alallilawenna iti dayta a punto. Daydiay maysa a macasapul coma unay iti pablaac madagdagto a mapan iti negocio a

¹Job 1.6.

macasapul kencuana, wenna gapu iti sabali a pamuspusan maigawid tapno dina mangngeg dagiti sao a mabalin a macaitedo keneuana iti biag.

Manen, ni Satanas makitana ti dadagsen dagiti adipen ti Apo gapu iti naespirituan a kinasipnget a nangcayumot cadagiti tattao. Mangngegna dagaiti napasnec a cararagda nga agdawat iti nadosan a gracia ken pannacabalin tapno mabungtol coma ti espiritu ti kinaindeferencia, kinaawan nga annad, ken kinasasadut, a nangencanto cadacuada. Iti dayta adadda man ti regtana a mangipacat iti kinainalainna. Sulisogenna dagiti tao nga agrawet wenna sabali pay a panangrennecna iti bagida, tapno iti casta mabibinegna ti ricnada, tapno dida mangngeg dagiti banag a masapulda coma unay nga ammoen.

Ni Satanas ammona unay nga isuamin a mabalin nga iturong tapno liwayanda ti agcararag ken agsukimat iti Nasantoan a Surat, mapagballigiannanto ida gapu iti panangcabilna. Anansata agpaltuad iti isuamin a mabalin a paltuaden a pangrribuc iti isip. Canayon nga adda laeng tay maysa a clase dagiti tattao, nga adda kitada a kinasanton. isuda. a lugar coma a sumurotda tapno ammoenda iti pudno, aramidenda nga isut religionda ti panagsapsapulda ti biddut ti cabbalin wenna biddut ti pammati cadagiti dida catunosan. Dagiti casta isudat nabileg a pannacacannawan a catulongan ni Satanas. Dagiti manangidarum cadagiti cacabsat saanda a bassit; ket patinayon a nagagetda no agtrabajo ti Dios, ken inton dagiti adipenna ititedda Kencuana ti pudno a panagraem. Ballicogendanto dagiti sao ken aramid dagiti agayat ken sumurot ili pudno. Iparangdanto a dagiti capasnecan, caregtaan, ken caayatan nga adipen ni Cristo isudat naallilaw wenna mangallilaw. Isut aramidda ti panangkilkilloda cadagiti panggep ti tunggal napudno ken natacneng nga aramid, ken ti panangisacnapda cadagiti sao a paspasagid, ken lucagenda ti panagatap iti uneg ti isisip dagiti awanan padas. Iti amin a pamayan a mabalin a panunuten sapulendanto a pagbalinen daydiay natarnaw ken nalinteg tapno maibilang a narugit ken mangallilaw.

Ngem awan coma ti masapulna ti paallilaw cadacuada. Nalaca a kitaen no sino ti akinanac cadacuada, no ania a pagtuladan ti surotenda, ken akintrabajo ti aramidenda. “Mailasiuyonto ida gapu

[364]

cadagiti bungbungada.”² Ti aramidna pumadpad iti aramid ni Satanang, ni nasabidong a mamarpardaya, “isu a manangidarum cadagiti cacabsattayo.”³

Ti dackel a mangululbod adut agentena a sisasagana a mangiparang ti aniaman a kita ken isuamin a kita ti ulbod tapno macasiloda cadagiti cararua.—saganaenna dagiti dakes a pammati nga iyanatupna cadagiti nadumaduma a ricna ken cabaellan dagiti cayatna a dadaelen. Isut planona ti panangiserrecna iti uneg ti iglesia cadagiti elemento nga aginsisingpet kon di nabaliwan isuda a mangpatibkerto iti duadua ken di panamati, ken mangtubengto cadagiti amin nga agtarigagay a cumita iti panagrang-ay ti trabaje ti Dios ken makipagrangay kencuana. Adu dagiti awan pudno a pammatida iti Dios wenno iti saona, anamunganda dagiti dadduma a principio ti kinapudno, ket macastrecda a cas Cristiano; ket iti casta mabalinda nga iserrec dagiti biddutda a cas doctrinana a mayalubog iti Nasantoan a Surat.

[365] Ti panagtacder a cunaen nga awan aniaman no aniat patien dagiti tao, isut maysa cadagiti caimbagan nga allilaw ni Satanang. Isu ammona a ti kinapudno, no maaracup gapu iti panagayat kencuana, macapasanto iti cararua ti umaracup; iti casta patinayon a sapsapulenna nga isucat dagiti ulbod a capanunutan, sarsarita ken sabali nga evangelio. Manipud idi damo, dagiti adipen ti Dios binusorda dagiti ulbod a mannursuro, saan laeng a cas nadamsac a tattao, ngem cas mangiserserrec cadagiti ulbod a pacatayan ti cararua. Da Elias, Jeremias, ken Pablo, sititibker ken situturedda a bimmusor cadagidi namaglicud cadagiti tao nga umadayu manipud iti sao ti Dios. Daytoy a kita ti kinalucay isu a mangibilang nga awan patpategna ti maysa a nalinteg ken nareligicnan a pammati, saan nga inanamungan dagiti nasantoan a nangsalsalacnib iti pudno.

Dagiti nacudrep ken pagpagarup a pannacaipatarus ti Nasantoan a Surat, ken dagiti adu nga agsusungani a capanunutan panggep ti nareligionan a pammati, a masaracan iti lu-bong a nacristianoan, isudat trabaje ti dackel a cabusortayo, tapno riribukenna dagiti isisip tapno dida mailasin ti pudno. Ket ti susic ken bingaybingay nga adda iti gimong dagiti iglesia a Cacristianoan iti adu a banag agtaudda iti

²Mateo 7:16.

³Apocalipsis 12:10.

agari a cadawyan a panangkillo cadagiti sursurat tapno masaranay ti bucod a capanunutan. Lugar nga adalenda a siaannad ti Sao ti Dios a buyogen ti napacumbaba a puso tapno maammoanda ti pagayatanna, adu dagiti managadal nga agbirbirucda laeng ti nacacatawa wenno original.

Tapno masaranayda dagiti ulbod a doctrina weno saan a nacristianoan nga aramid, dagiti dadduma tumippingdanto cadagiti bassit a paset ti Nasantoan a Surat a maigiddiat iti bagasna, nalabit adawenda ti caguddua la ti maysa a versiculo tapno panecnecanda ti punto nga ilawagda, idinto a ti natda a paset ipakitana a sungani ti caipapananna. Babaen ti sicap ti uleg, ilemmengda dagiti bagida iti linged dagiti di agsisilpo a sasao nga inornosda tapno mainugot iti linalasag a tarigagayda. Iti casta adu dagiti manggagara a mangtiritir iti sao ti Dios. Dagiti dadduma, nga addaan nacaranting a panagpanpanunut, rabsutenda dagiti numero ken simbolo ti Nasantoan a Surat, ket sada ipatarus ida cas mayanatup iti panangipagarupda, a dida unay [366] ibilbilang ti pammanecnec ti Nasantoan a Surat nga isu met la ti mangipatarus kencuana, ket sada iparang dagiti pagpagarup a cas sursuro ti Biblia.

Caanomman a pannacaadal ti Nasantoan a Surat a di mabuyogan ti nacararagan, napacumbaba, ken pasursuroan nga espiritu, dagiti cabatadan ken calacaan a cas met dagiti carigatan a pasetna makillonto ti caipapananda. Dagiti pagpanguloen ti papa pilienda dagiti paset ti Nasantoan a Surat a catutupan unay ti panggepda, ipatarusda tapno mainugot iti bagbagida, ket sada iparang dagitoy cadagiti tao, idinto nga ipaidamda cadacuada ti gundaway nga agadal iti Biblia ken mangawat cadagiti nagsagradoan a kinapudno nga agpaay cadacuada met laeng. Ti dagup ti entero a Biblia rebbengnat maited cadagiti tao cas iti pannacabasana. Naimimbagto cadacuada nga awan sursuroda a pulos iti Biblia, ngem ti adda masursuroda a nakillo a paset ti Nasantoan a Surat.

Babaen ti panangipuccawda iti “libertad”, dagiti tao mabulsecca iti casta a dida makita dagiti paltuad ti cabusorda, idinto nga isu agtartrabajo iti amin a tiempo a gumungunod iti panggepna. Apaman a masuctanna ti Biblia cadagiti capanunutan ti tao, ti linteg ti Dios maiwalin, ket dagiti iglesia addada iti babaen ti panangadipen ti basol idinto nga ipappapatida nga addada nga agwayawayaya.

Cadagiti adu a tao, ti panagsukimat iti ciencia nagbalin a lunod. Ti Dios impalubosna ti layus ti silaw a naibucbuc iti lubong iti pannacasual iti ciencia ken arte; ngem uray pay dagiti cadaclan nga isip, no dida paidalan iti sao ti Dios iti panagsukimatda, mariroda iti panangpadasda a mangusig iti relacion ti ciencia ken paltiing.

[367] Ti pannacaammo ti tao cadagiti material ken naespirituan a banag nga agpadpada nacurang ken saan a naananay; isut gapuna nga adu dagiti dida mapagtunos dagi ti capanunutanda iti ciencia ken dagiti sao ti Nasantoan a Surat. Adu dagiti umaracup iti capanunutan ken pagpagarup laeng dagiti tao a cas pudno a ciencia, ket ipagarupda a ti sao ti Dios masapul nga isudi cadagiti sursuro ti “mana- gan kinasirib (sinan ciencia) ngem saan a pudno.”⁴ Ti Namarsua ken dagiti araramidna saan a madanon ti pannacaawatda; ket agsipud ta dida mailawlawag dagitoy babaen dagiti linteg a natural, ibilangdan ti historia ti Biblia a di mapagtalcan. Dagidiay nga agduadua iti kinapudno dagiti nailanad iti Daan ken Baro a Tulag, masansan nga umaddangda iti adadayu pay, ket pagduaduaanda payen ti caadda ti Dios, ket ti naturaleza ti tudoenda a pannacabalin nga awan patinggana. Apaman nga ibbatanda ti sinepeteda, matdada a maidungdungpar cadagiti bato ti di panamati.

Iti casta adu dagiti bnmiddut iti pammati, ket maitabbugda gapu iti panangsugsugno ti sairo. Adda tattao a pinadasda ti agbalin a nasirsirib ngem ti Namarsua cadacuada; ti filosofia ti tao pinadasna a sukimaten ken ilawlawag dagiti palimed nga uray caanoman dinto maipalgac, cadagiti awan patinggana a panpanawen. No dagiti tao sukimaten ken awatenda coma laeng daydiay impaltiing ti Dios maipapan Kencuana ken pangpanggepna, magunoddanto a buyaen ti gloria, dayag, ken pannacabalin ni Jehova, iti casta a bigbigendanton ti kinabassitda, ket mapnecdanton iti adda a naipaltiing nga agpaay iti bagbagida ken annacda.

Amin dagiti mangliway iti sao ti Dios tapno agadalda ti nam-ay ken nasayaat a pamayan, tapno dida coma maigidgiddiat iti lubong, matdadanto nga umaracup iti dakes a pammati a cas nareligionan a kinapudno. Tunggal forma ti ulbod a mapanunut isuntot awaten dagidiay a manggagara a mangibelleng iti pudno. Daydiay mariec a cumita iti maysa nga ulbod sisasagananto nga umawat iti sabali. Ni

⁴1. Timoteo 6:20.

apostol Pablo, idinto a sasawenna ti maipapan iti maysa a clase isuda a “dida inawat ti ayat ti kinapuduo tapno maisalacanda,” cunana, “Gapu itoy, ti Dios ipawitna cadacuada ti panagaramid iti allilaw, tapno patienda ti tiri; tapno maocom amin dagiti di mamati iti pudno, no di ket pagayayatanda ti kinakillo.”⁵ Idinto ta addaantayo ti castoy a pablaac iti sangotayo, isut gapuna a masapultay nga alluadan no ania a doctrina ti awatentayo.

[368]

Dadduma cadagiti nalaing a catulongan ti dackel a manangulbod isu dagiti macaitabbug a sursuro ken naulbod a datdatlag ti Espiritismo. Idinto ta manglimo a cas angel ti lawag, ipacatna dagiti silona idiay saan a madmadlaw. No adalen coma dagiti tao ti Libro ti Dios a buyogan ti napasnec a cararag tapno maawatanda coma, saandanto a mabati iti sipnget nga umawat cadagiti ulbod a doctrina. Ngem iti panangiwadagda iti pudno, agbanag a maitabbugda iti allilaw.

Ti sabali pay a napeggad a biddut isu ti doctrina a mangilibac iti kinadios ni Cristo, ket ipapatina nga awan a sibibiag ni Cristo idi sacbay ti yaayna ditoy lubong. Daytoy a capanu-nutan adu a tao dagiti umawat isuda nga agparparang a mamati iti Biblia; ngem daytoy a capanunutan maisungani unay cadagiti cabatadan a sao ti Mangisalacantayo panggep ti relacionna iti Ama, ti nadiosan a cababalinna, ken ti caaddana idi ugma. Saan a mabalin a pasien daytoy malacsid no aramiden dagiti cacarroan a pangkilkillo iti Nasantoan a Surat. Ti casta a capanunutan saanna la nga ipababa dagiti capanunutan ti tao maipapan iti trabaje ti panangsubbot, ngem racrakenna pay ti pammati iti Biblia a cas impaltiing ti Dios. Nupay macapapeggad daytoy, aramidenna pay a narigrigat a sarangten. No dagiti tao ibellengda ti pammanecnec ti naipaltiing a Surat maipapan iti kinadios ni Cristo, awan capapayan ti panangiyergo itoy a punto cadacuada; ta awan ti argumento, uray casanot cabatadna a macaipapati cadacuada. “Ti tao a linalasag saanna nga awaten dagiti banag ti Espiritu ti Dios; ta isuda kencuana ti cas la kinamauyong; ket dina met ida mabalin nga ammoen, agsipud ta isuda ti mapanunut a cas maipapan iti cararua.”⁶ Awan ti castoy ti pammatina a mabalinna ti

⁵2. Tesalonica 2:10-12.

⁶1. Corinto 2:14.

maaddaan ti pudno a pamanunutan iti cababalin wenna panggep ni Cristo wenna iti dackel a piano ti Dios iti pannacasubbot ti tao.

[369] Ti sursuro a nasacnap ti pannacaulitna cadagiti popular a pulpito, a ti maicadua a yaay ni Cristo isu ti yaayna iti tunggal tao iti ipapatay, isut maysa a paltuad tapno mayadavu dagiti isip dagiti tao manipud iti sibabagi a yaayna cadagiti ulep ti langit. Nabayagen a cuncunaen ni Satanas, “Adtoy, adda cadagiti caunegan a silsiled;”⁷ ket adu a carcararua dagiti napucaw gapu iti panangawatda itoy nga allilaw,

Manen, ti nailubongan a sirib isurona a ti cararag saan a masapul. Dagiti masirib a tattao ipapatida nga awan can ti napaypayso a pannacasungbat ti cararag; a daytoy maisalu ngasing can iti linteg, maysa a milagro, ket saan can a pudno nga adda milagro. Ti universo, cunada, adda nga iturayan da giti naipato a linteg, ket ti Dios met laeng awan aramidna a maicaniwas cadagitoy a linteg. Iti casta iparangda a ti Dios incapilitan a sumurot cadagiti lintegna—a cas la kettay ti pa nagtrabajo dagiti linteg ti Dios mabalinna nga igawid ti panagwayawaya ti Dios. Ti casta a sursuro maisupadi iti pammanec nec ti Nasantoan a Surat. Saan aya a nagaramid ti milmilagro ni Cristo ken dagidi apostolna? Daydi met laeng a Mangisalacan a naasi adda a sibibiag ita, ket adda a siaayat a dumngeg iti eararag ti pammati a cas idi adda a makipagpagna a makita iti gimong dagiti tao. Ti natural makipagtrabajo iti supernatural. Isut maysa a paset ti piano ti Dios ti panangitedna cadatayo, cas sungbat ti eararag ti pammati, iti dina coma ited no ditay dinawat a casta.

Saan a mabilbilang dagiti biddut a doctrina ken pagpaga rup a capanunutan a mapatpati ita iti gimong dagiti igiglesia iti Cacriscianoan. Saan a mapatta dagiti dakes a maibunga ti panangiccat iti maysa cadagiti beddeng nga impato ti sao ti Dios. Dagiti mano a nacaitured a nangaramid itoy sumardengdan no macaiwalinda iti maysa laeng a kinapudno. Dagiti caadduan ituloyda nga iwalin a pendaen dagiti principio ti pudno, agingganat agbalinda a pudno nga infiel.

Dagiti biddut ti popular a teologia iturongna iti panag duadua dagiti adu a cararua, ket no saan coma a gapu iti dayta mabalin a namatida coma iti Nasantoan a Surat. Dida mabalin nga aracupen

⁷Mateo 24:23-25.

dagiti doctrina a macadadael iti ipagpaga rupda a justicia, caasi, ken kinaimbag; ket idinto ta castoy ti naiparang cadacuada nga isuro ti Biblia, madidan nga awaten ti Biblia a cas sao ti Dios. [370]

Ket daytoy isu ti panggep a sapsapulen ni Satanas a gunoden. Awan nangnangruna a calicagumanna ngem ti panangdadaelna iti panagtalec iti Dios ken iti saona. Ni Satanas agtacder a pangulo ti dackel a buyot dagiti managduadua, ket ipanna amin a pannacabalinna iti panagtrabajo a mangsugno cadagiti carcararua nga in umintar kencuana. Ti panagduadua isut nagbalinen a moda. Adda dackel a clase dagiti cumita iti sao ti Dios a buyogan ti duadua gaputta babalawenna ken coudenarena ti basol, cas kinuna met la ti Nalcinsao. Dagidiay a madi a sumurot cadagiti bilinna, padasenda a dadaelen ti autoridadna. Basaenda ti Biblia, wenno denggenda dagiti sursurona no maipalawagda manipud iti sagrado a pulpito, tapno agbirucda ti biddut ti Nasantoan a Surat wenno ti sermon. Saan a bassit dagiti agbalin nga infiel tapno justificarenda dagiti bagbagida met laeng wenno agpambarda iti pannacaliwayda iti annongda. Dagiti sabsabali aggamitda cadagiti principio dagiti managduadua gapu iti tangsit wenno kinasadut. Agsipud iti ayatda nga adda maiwacasda a maicari iti dayaw, da-yaw a kiddawen ti panagtrabajo ken panangpaidam iti bagi, ngem dida met maragpat gaputta nairuamda met iti nam-ay, panggepdan a gunoden ti dayaw a nangatngato ti siribda babaen ti panangbabalawda iti Biblia.

Ti Dios adda intedna iti uneg ti Saona nga umdas a pammanecnec iti nadosan a cababalinna. Dagiti dackel a kinapudno maipapan iti pannacasubbottayo nabatad ti pannacaiparangda. Babaen ti tulong ti Espiritu Santo, isu a naicari iti isuamin nga agsapul kencuana a sipapasnec, tunggal tao mabalinna nga awaten dagitoy a kinapudno nga agpaay kencuana met laeng. Ti Dios adda intedna cadagiti tao a nalagda a babatayan a pangisadaganda iti pammatida.

Nupay nawadwad ti inted ti Dios a pammanecnec iti pammati, uray caanoman dinanto iccaten dagiti amin a pambar ti di panamati. Amin nga agsapul cadagiti callawit a pangisic-caolanda iti duaduada, addanto masaracanda a casta. Ket dagiti di umaracup ken di sumurot iti sao ti Dios agi gगत awan iriruken ken awan duaduaenda, didanto umay uray caanoman iti silaw. [371]

Maymaysa laeng ti dalan a masapul a suroten dagidiay sipapasnec nga agcalicagum a maluc-atan iti panagduadua. Lugar a cuestio-

nen ken supiatenda daydiay dida maawatan, ipangagda ketdi coma ti silaw npra aglawagen cadacuada, ket umawatdanto ti daedackel a silaw. Aramidenda coma ti tunggal annong a nailawlawagen iti panacaawatda, ket cabaelandanto nga awaten ken aramiden dagidiay pagduaduaanda ita.

Ni Satanas mabalinna a pagparangen a sinan pudno ti maysa nga ulbod, tapno allilawenna dagiti mayat a paallilaw. isuda nga agtari-gagay a mangliclic iti sacrificio ken panaglicud iti bagi a kiddawen ti pudno; ngem dina mabalin nga igawid iti babaen ti pannacabalinna ti maysa a cararua nga agealicagum a sipapasnec a mangammo iti pudno urav manot magasto. Ni Cristo isu ti pudno, ken ti “silaw a manglawag iti amin a tao nga umay ditoy lubong.”⁸ Ti espiritu ti kinapudno naibaon tapno idnlanna dagiti tao iti amin a kinapudno. Ket babaen ti autoridad ti Anac ti Dios naibunannag, ” Agsapulcayo, ket macasaraccayto.” “No adda mayatto nga agaramid ti pagayatanna, mailasinnanto ti maipapan iti snrsuroc.”⁹

Dagiti nadangkes a tao uray dagiti sairo dida mapasardeng ti trabaje ti Dios wenno punitan ti pannakiadda ti Dios a mangtonton cadagiti carcarina. Tunggal sulisog, tunggal influenza a bumusor, nalatac man wenno nalimed, mabalin a sukiren, “saan a maipuan iti kinamaingel, wenno iti pannacabalin. no di ket iti Espirituc, cuna ni Jehova dagiti buybuyot.”¹⁰

[372] “Pudno a maibusor ken Jacob awan cabaelan ti panaganito; wenno uray ania a padpadles a maibusor iti Israel: ita ti masaonto maipanggep ken Jacob ken iti Israel, Anian ti inaramid ti Dios!”¹¹

[373] Ni Satanas pagaammona unay a ti cacapuyan a cararua nga agtaeng ken Cristo abakenna dagiti buyot ti sipnget, ket uo ni Satanas iparangna coma ti bagina, isuntot masaranget ken masukir. Gapuna a sapulenna nga iyadayu dagiti soldado ti cruz manipud iti nalagda a baluarteda, ket sa agsaneb agraman dagiti buyotna, tapno sisasaganada a mangdadael cadagiti macaitured a magna iti dagana. Iti napacumbaba a panagtalectayo iti Dios, ken panagtulnogtay cadagiti amin a bilbilinna, idiay laeng ti yan ti talgedtayot.

⁸Juan 1:9.

⁹Mateo 7:7; Juan 7:17.

¹⁰Zaerias 4:6.

¹¹Nuneros 23:23.

28. Ti Immuna a Dackel a Pannacaallilaw

Adi mangrugi ti historia ti tao, inrugi met ni Satanas ti trabajona a manulisog iti razatayo. Daydi nangparasuc iti yaalza sadi langit kinalicagumanna nga ieanapon kencuana dagiti agnaed iti daga iti pannakigubatna a maibusor iti gobierno ti Dios. Da Adan ken Eva naananay idi ti ragsacda iti panagtulnogda iti linteg ti Dios, ket daytoy a kinapudno isut canayon a sarsi idi cua a maibusor iti ipappapati ni Satanas idia langit, a ti linteg ti Dios isut manangparigat, ket maibusor iti pagimbagan dagiti parsuana. Ken maysa pay, ti apal ni Satanas naparasuc idi nakitana ti napintas a taeng a naisagana nga agpaay iti awan basolda nga agasawa. Inkeddengna nga itebbang ida, ket inton maisinana idan iti Dios ket maiyegna ida iti babaen ti turayna, mabalinna a tagicuaen ti daga, ket sana ipasdec ditoy ti pagarianna a maicaniwas iti Cangatoan.

No nagpakita coma ni Satanas iti pudno a cababalinna, dagus coma a naabac, ta naiballaag idi cada Adan ken Eva ti panagallu-adda itoy napeggad a cabusor; ngem isu nagtrabajo idia sipnget, ket inlingedna ti panggepna, tapno adadda ti pannacaragpatna iti panggepna. Idinto ta inaramatna ti uleg, isu a maysa a parsua idi a macaawis ti langana, nakisao ken Eva, “Kinuna ti Dios, Saancay a mangan iti amin a cayo iti minuyongan ? ”¹ No di coma rinugrugi ni Eva ti makiirgo iti mannulisog, saan coma a naanano; ngem inturedna ti nakisarsarita kencuana, ket natnag iti basol gapu iti sicapna. Castoy pay laeng ita ti pacaabacan dagiti adu. Duaduaen ken irgoenda dagiti bilbilin ti Dios; ket lugar a surotenda dagiti bilinna, aracupenda dagiti capanunutan dagiti tao, isuda a mangilinged cadagiti paltuad ni Satanas.

[374]

“Ket ti babai kinunana iti uleg, Iti bunga dagiti caycayo iti minuyongan mangancam a sipapalubos: ngem iti bunga ti cayo nga adda iti tengnga iti minuyongan kinuna ti Dios, Dicayto mangan, ken uray sagiden, ania la ket mataycayo. Ket ti uleg kinunana iti babai, Saancayto a matay a pudno: ta ammo ti Dios nga iti aldaw

¹Genesis 3:1.

a pannanganyo iti dayta, maluctanto dagiti matayo, ket cascayto la iti Dios, a maammoanyo ti naimbag ken ti dakes.”² Imbagana nga agbalindanto a ca9 la iti Dios, ket icutandanton ti dackel a sirib ngem idi cua, ken maaddaandanto ti nangatangato a casasaad ti panagbiag. Ni Eva nagtulnog iti sulisog; ket gapu iti influenciiana, ni Adan naiturong met a nagbasol. Inannugotda dagiti sao ti uleg, a ti Dios dina cayat a sawen ti cas ti imbagana; dida pinati ti Namarsua cadacuada, ket impagarupda a gupgupdanna la ti wayawayada, ket mabalin a macagunodda ti dackel a sirib ken pannacaitan-oc babaen ti panagsalungasingda iti lintegna.

Ngem calpasan ti panagbasol ni Adan ania ti nasaracanna a caipapanan dagiti sao nga, “Iti aldaw a pannanganmo iti daydiay mataycanto a di bumurong”? Nasaracanna cadi a caipapananda, ti cas ti nangipapatian ni Satanas kencuana, nga isuntot mangyeg kencuana iti natantanoc a casasaad ti panagbiag? No casta addanto dackel nga imbag a magunodan gapu iti panagsalungasing, ket ni Satanas mapanecnecanto nga isut mangpapaimbag iti raza. Ngem ni Adan saan a castoy ti nasaracanna a caipapanan ti pangngeddeng ti Dios. Imbaga ti Dios a cas dusa ti basol, ti tao rebbengna ti agsubli iti daga a nacaalaanna: “Tapucca, ket iti tapuc agsublicanto.”³ Dagiti sao ni Satanas, a “Maluctanto dagiti matayo,” rimsua a pudno iti castoy a caipapanan laeng: a da Adan ken Eva calpasan ti

[375] isusukirda iti Dios, dagiti matada naluctanda tapno makitada ti kinaongongda; naammoanda ti dakes, ket naramananda ti napait a bunga ti salungasing.

Idiay tengnga ti Eden timmubo ti cayo ti biag, a ti bungana adda pannacabalinna a mangpataginayon iti biag. No ni Adan tinaginayonna coma ti nagtulnog iti Dios, nagtuloy coma a ragragsacna ti iyaasidegna a siwayawayaya itoy a cayo, ket nagbiag coma nga agnanayon. Ngem idi nagbasolen, nayadayun tapno di macapangan iti cayo ti biag, ket isu nagbalin a paiturayan ken patay. Ti keddeng ti Dios, “Tapucca, ket iti tapuc agsublicanto,” itudtudona ti pannacapucaw a maikisap ti biag.

Ti di ipapatay, a naicari iti tao no la ket nagtulnog coma, napucaw gapu iti panagsalungasing. Ni Adan dina maipatawid cadagiti

²Genesis 3:2-5.

³Genesis 3:19.

putotna daydiay awan nga icutanna; ket awan coman ti namnama ti natnag a raza no ti Dios, gapu iti sacrificio ti Anacna, dina coma inyeg ti di ipapatay idiy asideg ti magaw-atda. Nupay “ti ipapatay nagna cadagiti isuamin a tao, agsipud ta isuda nagbasolda amin,” nupay casta ni Cristo nagparang ket “imparangarangna ti biag ken ti saan nga ipapatay gapu iti evangelio.”⁴ Ket gapu ken Cristo laeng ti pacagunodan ti saan nga ipapatay. Kinuna ni San Juan, “Ti mamati Hi Anac, adda biagna nga agnanayon; ngem ti saan a mamati iti Anac, saannanto a makita ti biag.”⁵ Tunggal tao mabalinna nga icutan toy di magatadan a bendicion no tungpalenna la ket dagiti condicion. Isuamin nga “agtalinaed iti panagaramid ti naimbag a sapsapulenda ti gloria, ti dayaw ken ti saan nga ipapatay,” awatendanto “ti biag nga agnanayon.”⁶

Ti laeng nangicari ti biag ken Adan no agsukir isu ti dackel a manangulbod. Ket ti insao ti uleg ken Eva idiy Eden, —Saancayto a matay a pudno,” — isut umuna a sermon a naicasaba panggep ti di ipapatay ti cararua. Nupay casta toy a sao, a naibatay laeng iti autoridad ni Satan, maullit cadagiti pulpito ti Cacristianoan, ket isut aracupen ti caadduan dagiti tao a siaalisto a cas ti caalisto ti panangawat dagidi immuna a dadackeltayo. Ti keddeng ti Dios, [376] “Ti cararua nga agbasol matayto,”⁷ pinagbalinda a, Ti cararua nga agbasol, saanto a matay, no di ket agbasol, saanto a matay, no di ket agbiag nga agpanayon. Ditay mabalina ti di agsiddaaw iti datdatlag a pannacacullaap dagiti tao iti casta a nalacada a mamati cadagiti sao ni Satan, ket narigatda a patien dagiti sao ti Dios.

No calpasan ti pannacatnag ti tao iti basol, napalubosan coma nga immasideg a siwayawayaya iti cayo ti biag, nagbiag coman nga agnanayon, ket iti casta ti basol naaramid coman nga agnanayon. Ngem adda kerubin ken layap ti maysa a campilan nga agsublisubli a naisaad tapno “aywananda ti dalan ti cayo ti biag,”⁸ ket awan maysa cadagiti familia ni Adan ti napalubosan a lumasaq iti naicabil a bacud ken mangan iti bunga a macaited biag. Isut gapuna nga awan agbiag nga agnanayon a managbasol.

⁴Roma 5:12; 2. Tim. 1:10.

⁵Juan 3:36.

⁶Roma 2:7.

⁷Eze. 18:20.

⁸Genesis 3:24.

Ngem calpasan ti pannacatnag ti tao iti basol, ni Satanas im-bilinna cadagiti angelna ti naisangsangayan a panagtrabajoda iti panangimalditda iti pammati iti naicasigud a di ipapatay ti tao; ket inton maitabbugdan dagiti tao nga umawat itoy nga ulbod, iturongdanto ida a mamati a ti managbasol agbiagto iti agnanayon a kinaayayay. Itan ti principe ti sipnget, nga agtartrabajo nga aramanna dagiti agentena, iparangna ti Dios a cas maysa a managibales a turay a nauyong, ket ibagbagana nga icaranuonna idiaiy infierno amin dagiti di mangayayo Keneuana, ken agnanayon nga iparicnana cadacuada ti pungtotna; ket cabayatan ti panagsagabada iti di mayibcas a tuoc, ken agtirtiritir idiaiy agnanayon nga apuy, ti Namarsua cadacuada cumitkita cadacuada a siraragsac.

[377] Amangan a macarimon iti isuamin a ricna ti ayat ken asi, ken uray pay iti ricnatayo iti kinajusticia, daydiay doctrina a dagiti nadangkes a natay addada a matutuoc iti apuy ken azufre iti agnanayon a sumsumged nga infierno; a gapu la cadagiti basol ti maysa nga ababa a naidagaan a panagbiag masapul nga agsagabada iti tuoc cas ti cabayag ti panagbiag ti Dios. Nupay casta toy a doctrina nasacnap ti pannacaisurona, ket isut naicabil pay laeng a paset ti adu cadagiti patpatien ti sangcacistianoan. Kinuna ti maysa a nalaing a doctor ti divinidad: “Ti buya dagiti matutuoc idiaiy infierno degdegannanto ti ragsac dagiti sasanto a maipaay iti agnanayon. Inton makitada dagiti dadduma a capadpadada iti naturaleza ken nayanac iti babaen dagiti isu met laeng a liclicmut, ket maitappuacda iti casta a kinacacaasi, ket mabigbigda, macaparagsacto cadacuada.” Ti sabali castoy a sao ti inaramatna: “Inton ti bilin ti pannacadusa matungpal iti agnanayon a pannacadusa dagiti damili ti pungtot, ti asuc ti tuocda umulinto iti agnanayon a makita dagiti damili ti caasi, isuda, a lugar a mairanudda cadagitoy nacacaasi a banag, cuncunadanto, Amen, Aleluya! dayawenyo ti Apo!”

Adino a paset ti sao ti Dios ti pacasaracan ti casta a sursuro? Dagiti nasbut idiaiy langit mapucawdanton aya ti amin a ricna ti asi ken ayatda. ken uray pay dagiti ricna ti tao? Masunnoanto aya dagitoy a ricna, iti kinaindiferencia ti estoizo, wenno iti kinadawel ti salvage? Saan, saan; saan a casta ti isuro ti Libro ti Dios. Dagiti mangiparang iti capanunutan a cas naisawang iti naadaw iti ngato mabalin a nagadal ken agpapan nasingpctda a tattao; ngem naallilawda gapu iti dakes a sursuro ni Satanas. Iturongna ida a mangkillo iti caipapanan

dagiti napigsa a sao ti Nasantoan a Surat, ket sana coloren ti sao iti kinapait ken kinagulib a maipapan kencuana, ngem saan a maipapan iti Namarsua cadatayo. “Cas siac sibibiagac, cuna ni Apo Jehova, awan ti ragsacco iti ipapatay ti nadangkes; no di ket ti nadangkes agtuckiad coma iti dalanna ket agbiag: agtuckiadcayo, agtuckiad-cayo cadagiti dakes a dalanyo; ta apayapay a mataycayo, O balay ti Israel?”⁹

Ania ti maganab ti Dios no annugotentayo nga isut pacaragsacanna ti pannacaimatangna cadagiti awan sardayna a tuoc; a maparag-o cadagiti asug ken ickis ken panangilunod dagiti agsagsagaba a parsua a tengtenglenna idiay apuy ti infier- no? [378] Mabalín ngata a dagitoy nacaalalinggec a timec isudat musica iti lapayag ti Awan Patinggana nga Ayat? Idagdagda a ti pannacaibasnut ti awan sardayna a kinacacaasi cadagiti nadangkes ipakitananto ti igugura ti Dios iti basol a cas maysa a kinadakes a macadadael iti talna ken urnos ti universo. Oh, nacaalalinggec a tabbaaw! Arig la ket tay ti rurod ti Dios iti basol isut razon a gapu ti pacataginayonannan. Ta, cas mayannurot iti sursuro dagitoy a teologo, ti canayon a pannacatutuoc a buyogen ti awan a namnama ti caasi parungso tenna dagiti nacacaasi a madusa, ket iti panangibulosda cadagiti mangilunod a saoda ken tabbaawda, naynayananda nga agnayanon ti bantot ti basolda. Ti gloria ti Dios saan a maparang-ay gapu iti casta a pannacataginayon ti pannacadegdeg ti basol agingga iti awan inggana a panpanawen.

Saan a matucod ti tao a balabalaen ti kinadakes a naaramid gapu iti dakes a doctrina ti agnayanon a pannacatutuoc. Ti religion ti Biblia, a napno ti ayat ken kinaimbag, ken aglaplapusanan iti kinnaasi, isut pinasipnget ti ananito ken nacumotan iti butbuteng. No ututobentayo no casano ti di umumno a panangipinta ni Satanas iti cababalin ti Dios, masdaawtay aya no apay ti manangngaasi a Namarsua cadatayo cabutengda, carurudda, ken agpapan pay gu-raenda? Dagiti nacaamamac a pamanunutan iti Dios a naisacnap iti lubong gapu cadagiti naisuro iti pulpito isudat nangaramid cadagiti rinibribu, wen, cadagiti linaclacsa a di mamati ken infiel.

Ti capanunutan maipapan iti agnayanon a pannacatutuoc isut maysa cadagiti ulbod a doctrina isu a mangaramid iti arac ti ki-

⁹Ezequiel 33:11.

naaprang ti Babilonia, a pangbartecna cadagiti amin a na-cion.¹⁰ Agpayso nga isut insuro dagiti dackel ken naimbag a tattao; ngem ti silaw maipapan itoy a banag saan a naglawag cadacuada a cas iti panaglawagna cadatayo. Isuda sungbatanda laeng ti silaw a naglawag idi tiempoda; datayo sungbatantayo ti aglawag iti aldaw-tayo. No tallicudantay ti pammanecnec ti sao ti Dios, ket aracupentay dagiti ulbod a doctrina gapu la ta isudat insuro dagiti ammatayo, matnagtayto iti ba- baen ti dusa a naisawang iti Babilonia; umin-
 [379] inumtayo iti arac ti kinaaprangna.
 [380]

[381] Ti maysa a daekel a clase dagiti tao, a ti doctrina ti agnanayon a tuoc macarimon cadacuada, maiturongda iti sabali a bangir ti ulbod. Makitada a ti Nasantoan a Surat iparangna ti Dios a cas maysa a nabiaq a napno ti ayat ken asi, ket dida mabalina a pasien nga ipisucnanto dagiti parsuana cadagiti abut ti agnanayon a sumsumged nga inferno. Ngem idinto ta patienda a ti cararua naicasigud a di matay, awan ti makitadan a sa-bali a patienda no di ket amin a tao maisalacandanto amin iti camaudianan. Adu dagiti mangibilang a dagiti pangamames ti Biblia naitedda laeng a pangbutbuteng cadagiti tao tapno agtulgogda, ngem saandanto a matungpal a cas iti sasawen ti letra. Iti casta ti managbasol mabalina ti agbiag iti naimbucodan a ragragsac, a dina sursuruten dagiti bilin ti Dios, ket nupay casta namnamaenna a maawatto iti camaudianan iti biang ti Dios. Ti casta a doctrina, a cas la naibatay iti caasi ti Dios, ngem dina met ammoen ti kinajusticia, macaayayo iti linalasag a puso, ket paturdenna dagiti nadangkes iti panagaramidda ti dakes.

No agpayso a dagiti cararua ti amin a tao mapanda a dagus idiaq langit iti horas ti ipapatay, no casta naimimbag nga ayatentayon ti patay ngem ti biag. Adu dagiti naiturong iti castoy a pammati ket pinaggibusda ti panagbiagda. Inton magaburantayo iti rigat, danag, ken paay, cas la nalaca a banag ti panangpugsot iti narucop a linas ti biag, ken tumayab idiaq nam-ay ti agnanayon a lubong.

Ni Apo Dios adda nalagda a pammanecnec nga intedna iti uneg ti saona a dusaennanto dagiti managsalungasing iti lintegna. Dagidiaq a mangipasablog iti baghagida met laeng a ti Dios nalaus unay ti kinamanangngaasina tapno aramidenna ti kinajusticia iti managbasol, umdas ti ikikitadan iti cruz sadi Calvario. Ti ipapatay ti awan

¹⁰Apoc. 14:8; 17:2.

tulawna nga Anac ti Dios panecnecanna a “dagiti supapac ti basol isu ni patay,” ket tunggal pannacasalngasing ti linteg ti Dios masapul nga awatenna ti rumbeng a dusana. Ni Cristo nga awan basolna nagbalin a basol gapu iti tao. Inawitna ti bantot ti salungasing, ken ti pannacailinged ti rupa ti Ama, aginggat naburac ti pusona ken nalig-is ti biagna. Amin toy a sacrificio naaramid tapno masubbot coma dagiti managbasol. Awanen ti sabali a pamayan a pacaluc-atan ti tao manipud iti dusa ti basol. Ket tunggal cararua nga agmadi a makipaset iti naidiaya a pannacasbut nga ingget pateg, masapul nga isu met laeng ti mangawit iti bantot ken dusa ti salungasingna. [382]

“Awan ti mannakiabig, wenno tao a naalas, wenno naagum, isu a managrucbab cadagiti ladawan, nga adda tawidna nga aniaman idiay pagarian ni Cristo ken ti Dios.”¹¹ “Aramatenyo ti cappia cadagiti isuamin, ken ti kinasanto, isu a no agcurang, awanto ti macakita iti Apo.”¹² “Nagasat dagiti mangaramid cadagiti bilbilinna, tapno adda calinteganda nga umasideg iti cayo ti biag, ken tapno mabalinda ti sumrec cadagiti ruangan ti ciudad. Agyandanto iti ruar dagiti aso, ken dagiti managanito, ken dagiti mannakiabig, ken dagiti nacapapatay, ken dagiti agrucbab cadagiti ladawan, ken tunggal maysa nga agayat ken agaramid ti ulbod.”¹³

Ti Dios imbunannagna cadagiti tao ti cababalinna. ken no casano ti panangtratarna iti basol. “Jehova Dios, a manangngaasi ken managparabur aginayad nga agpungtot. aglablabonan ti kinaayat ken kinapudno, manalimetmet ti caasi a maipaay cadagiti rinibribu, mamacawan ti kinadakes ken salungasing, ken basol, ket iti uray ania dinanto gungunaan ti nabaddut.”¹⁴ “Amin dagiti nadangkes dadaelennanto ida.” “Ket cadagiti managlabsing, isuda madadaeldanto a sangsangcatipon: ti tungpal dagiti nadangkes magessatto.”¹⁵ Ti pannaebalin ken autoridad ti gobierno ti Dios maaramatdanto a pamasardeng iti yaaiza; nupay casta amin dagiti maiparargarang a panangdusa ti justicia raainugotto iti cababalin ti Dios cas manangngaasi, nainayad nga agpungtot, ken naimbag a Dios. [383]

¹¹Efeso 5:5.

¹²Hebreo 12:14.

¹³Apoc. 22:14, 15.

¹⁴Exodo 34:6, 7.

¹⁵Salmos 145:20; 37:38.

Dagiti principio ti kinaimbag, kinaasi, ken kinaayat, nga insuro ken pinagpatulad ti Maugisalacantayo, isudat maysa a nacaisuratan ti pagayatan ken cababalin ti Dios. Ni Cristo imbunannagna nga awan msurona no saan la a ti inawatna ken Amana. Dagiti principio ti gobierno ti Dios maitunosda unay iti bilin ti Mangisalacan, “Ayatenyo dagiti cabusoryo.” Ti Dios aramidenna ti kinujusticia cadagiti nadangkes, tapno pagimbagan ti universo, ken uray pagimbagan met dagidiay pacaipasarungcaran ti panangocomna. Isu cayatna nga aramiden ida a naragsac no la ket mabalmna nga aramiden a casta iti mayalubog cadagiti linteg ti gobiernona ken iti kinajusticia ti cababalinna. Licmutenna ida cadagiti pacakitaan ti ayatna, ipacaammona cadacuada ti lintegna, ket ipasurotna cadacuada dagiti gay-at ti caasina, ngem umsienda ti ayatna, ket awawanenda ti lintegna, ken paidenda ti asina. Idinto nga umawawatda a patinayon cadagiti sagutna, ibabamda daydiay Mangmangted; guraenda ti Dios agsipud ta ammoda a carurudna dagiti basolda. Ti Apo ibturenna iti mabayag ti kinadakesda; ngem ti mangikeddeng nga horas dumtengto iti ca-maudianan, isunto a pannacaikeddengen ti banagda. Iti dayta iparautnanto ngata dagitoy a managalza iti bacrangna? Pilitennanto ngata ida nga agaramid iti pagayatanna?

Dagidiay a nangpili ken Satanas a cas panguloda, ken iturayan ida ti pannacabalinna, saanda a nacasagana a sumrec iti sangoanan ti Dios. Ti kinatangsit, panangallilaw, kinaderrep, nga aglablabes, kinndawel, isut nairuam unayen a cababalinda. Mabalinda aya ti sumrec sadi langit, tapno makipagtaengda nga agnanayon cadagiti inuyuyaw ken ginurgurada ditoy daga? Ti kinapudno uray caanoman dinto catunos ni managulbod; ti kinaemma saan a macapnec ken manangipateg iti bagina ken natangsit; ti kinadalus saan nga awaten ni narugit; ti saan nga interesado a panagayat saan a macaawis ken naagum. Ania a puon ti ragsac ti mabalin nga igay-at ti langit cadagidiay nabartec cadagiti naidagaan ken agbuebucodan a banag?

[384]

Mabalin aya a dagidiay nagbibibiag la ditoy nga imnalza a maibusor iti Dios, mayalisda a dagus sadi langit, ket sada imatangan ti nangato, nasantoan a casasaad ti kinaimbag nga awan curangna nga agnaed a eanayon sadiay,—tunggal cararua napuo ti ayat, tunggal rupa agsilnag iti rag-o, musica a macaayayo nga agbabagay ti tunosda ti umuli a pamadayaw iti Dios ken iti Cordero, ket dagiti di agsarday nga ayus ti lawag agayusda a mapan cadagiti nasbut

nga aggapuda iti rupa Daydiay nacatugaw iti trono,—mabalin aya a dagidiay nga addaan puspuso a napuo ti gura iti Dios, iti kinapudno ken iti kinasanto, makilaocda cadagiti nailangitan a bunggoy ken makipagcanta cadacuada iti panagdaydayaw ? Mabalinda ngata nga ibturen ti gloria ti Dios ken ti Cordero? Saan, saan; naited cadacuada idi dagiti adu a tawen a pannacapadasda, tapno buclenda coma dagiti cababalin a maitugot sadi langit; ngem uray caanoman dida sinursuroan ti nakemda nga agayat iti kinadalus; uray caanoman dida inadal ti pagsasao ti langit, ket ita naladawdan. Ti panagbiag a sumupring iti Dios isut nangaramid cadacuada a di maicari iti langit. Ti kinadalus ti langit, ti kinasantona, ti kinatalnana isuntot macapapulcoc cadacuada; ti gloria ti Dios isuntot apuy a mangibus. Calicagumandanto ti tumaray manipud iti casta a nasantoan a lugar. Ayatendanto ti madadael, tapno mailemmengda ti rupa Daydiay a natay iti panangsubbotna coma cadacuada. Ti tungpal dagiti nadangkes maikeddeng gapu met la iti pilienda. Ti pannacalacsidda sadi langit agtaud iti nacakemda met laeng, ket isut rumbeng ken naasi nga aramid iti biang ti Dios.

Cas cadagidi danum ti layus, dagiti apuy ti dackel nga aldaw ibunannagda ti keddeng ti Dios a dagiti nadangkes dida maagasanen. Awan ricnadan nga agrucnoy iti autoridad a nadiosan. Ti pakinakemda impaayda iti yaalza; ket inton suminan ti biag, naladawen a panangrusngids iti ayus dagiti panunutda, naladawen a panagsublida manipud panagsakngasing nga in agtulnog, manipud gura nga in agayat.

[385]

Ni Apo Dios, iti panangipalubosna ti panagbiag ni nacapatay a Cain, nangted ti maysa a pagarigan iti lubong no anianto ti maibunga ti pannacalubos ti managbasol nga agbiag tapno ituloyna ti panagaramidna ti dakes nga awan sipsiparna. Gapu iti influencia ti sursuro ken pinagpatulad ni Cain, adu cadagiti putotna naiturongda iti basol, aginggat nagtungpal a “ti kinadakes ti tao dackel iti daga,” ket “amin a panggep dagiti panunut ti pusona dakes laeng iti agnanayon.” “Ket nagdakes ti daga iti sangoanan ti Dios, ket napno ti daga iti ranggas.”¹⁶

Gapu iti caasina iti lubong, ni Apo Dios pinucawna dagidi dakes a nagtaeng kencuana idi tiempo ni Noe. Gapu iti caasina,

¹⁶Genesis 6:5, 11.

dinadaelna dagiti narugit a nagnaed iti Sodoma. Gapu iti mangallilaw a pannaebalin ni Satanas, dagiti agararamid ti kinadakes gunodenda ti panangisakit ken panangidayaw dagiti tao cadacuada, ket iti casta canayon nga itabbugda dagiti sabsabali nga umalza. Casta ti naaramid idi aldaw ni Cain ken aldaw ni Noe, ken idi aldaw ni Abraham ken Lot; casta met ita ti maaramid iti tiempotayo. Gapu iti caasina iti universo ni Apo Dios pucawennanto iti panungpalan dagiti manglais iti paraburna.

“Dagiti supapac ti basol isu ni patay; ngem ti awan baybayadna a sagut ti Dios isu ti biag nga agnanayon, ken Jesu-Cristo nga Apotayo.”¹⁷ Nupay biag ti tawiden ti nalinteg, ti patay isut panacabagi ti nadangkes. Ni Moises imbuuannagna cadagidi Israel, “Incabilco iti sangom itoy nga aldaw ti biag ken ti naimbag, ti patay ken ti dakes.”¹⁸ Ti patay a masasao cadagitoy a paset ti Nasantoan a Surat saan a cas idi patay a naisawang ken Adan, ta isuamin a tao sagabaennanto ti supapac ti salungasingna. No di ket isu ti “maicadua nga ipapatay” a casungani ti biag nga agnanayon.

[386] Cas naibunga ti basol ni Adan, ti patay nagna iti amin a raza, ti tao. Isuda amin padapadada a mapan iti tanem. Ket babaen dagiti pamuspusan ti piano ti pannacaisalacan, isuda amin mapabangondanto manipud cadagiti tanemda. “Addan- to panagungar dagiti nalinteg ken dagiti nakillo;”¹⁹ ta cas matayda amin ken Adan, casta met mabiagdanto amin ken Cristo.”²⁰ Ngem adda paggidiatan dagiti dua a clase a rummuar. “Dagiti amin nga adda cadagiti tanem mangngegdanto ti timecna, ket rummuardanto; dagiti nagaramid ti naimbag, tapno agungarda iti biag; ken dagiti nagaramid ti dakes, tapno agungarda iti pauuacaocom.”²¹ Dagidiay nga “adda pannacairamanda” uga agungar iti biag, isudat “nagasat ken santo.” “Cadacuada awan pannacabalin ti maicadua nga ipapatay.”²² Ngem dagidiay di nacagunod ti pacawan, babaen coma ti panagbabawi ken pammati, masapulda a lac-amen ti dusa ti salungasingda,—“dagiti supapac ti basol.” Agsagabada ti dusa nga aggidiat ti capaut

¹⁷Roma 6:23.

¹⁸Deut. 30:15.

¹⁹Aramid 24:15.

²⁰1. Cor. 15:22.

²¹Juan 5:28, 29.

²²Apoc. 20:6.

ken cadagsenda, “cas mayanatap cadagiti aramidida,” ngem ketdi iti camaudianan aggibus iti maicadua nga ipapatay. Idinto ta, cas kiddawen ti kinajusticia ken kinamanangngaasi ti Dios, saanna a mabalin nga isalacan ti managbasol idinto nga agtalinaed iti basbasolna. anansata iccatenna laengen ti biagna isu a napucawna gapu iti panagsalsalungasingna ken isu nga impakitana a dina ca icarian. Cunaen ti maysa a mannurat nga indalan ti Espiritu Santo, “Ta bassit pay a daricmat, ket ti nadangkes maawanton: wen, mingmingamto a sigaganetget ti ayanna, ket awan ton.” Ket ti sabali cunana, “Isudanto casda la awan idi.”²³ Idinto ta nagaburanda iti bain, lumnedda iti awan a namna ma, ken agnanayon a lipat.

Castanto ti pannacapaggibus ti basol, agraman dagiti amia a kinaayayay keu rebba a naibungana. Cunaen ti sumasalmo “Dinadaelmo dagiti nakillo; pinucawmo ti naganda iti agnanayon awan inggana. Dagiti cabusorco nacadanonda iti pa naggibus, narebbecca iti agnanayon.”²⁴ Ni San Juan a nag surat iti Apocalipsis, idinto a kitkitaenna ti masacbayan a panagbiag iti agnanayon, mangngegna ti sangalubongan a canta a pagdaydayaw, ket awanen ti maisalsalumiua a nota Tunggal parsua sadi langit ken itoy daga nangngogna nga ititedna ti gloria iti Dios.²⁵ Iti dayta awanton dagiti napucaw a careararua a mangtabbaaw iti Dios, inton agtirtiritirda iti rigat idiay awan tungpalna a tuoc; awan dagiti nacacaasi a parsua idiay inferno a mangilaoc cadagiti ickisda iti cancan ta dagiti naisalacan.

[387]

Ti naindaclan a biddut maipapan iti naicasigud a di ipa patay isut nacaisadagan ti doctrina ti caadda puot iti ipapa tay, — doctrina a, cas iti agnanayon a pannacatutuoc, maisungani cadagiti sursuro ti Nasantoan a Surat, cadagiti cuna ti rason, ken cadagiti ricnatayo a natawan.

Ania ti cuna ti Nasantoan a Surat maipapan cadagitoy a banag? Ni David cunana nga awan ti pannacaammo iti ipa patay. “Ti angesna agtacyas, agpulang iti dagana; iti dayta met la nga aldaw dagiti panunutna mapucawda.”²⁶ Ni Solo mon mangted ti casta met a pammanecnec: “Dagiti agbiag ammoda a mataydanto: ngem dagiti natay dida ammo ti ania man.” “Ti ayatda casta met ti gurada ken

²³Salmos 37:10; Abias 16.

²⁴Salmos 9:5, 6.

²⁵Apoc. 5:13.

²⁶Salmos 146:4.

ti apalda, napucawen iti nabayag; isuda awanandan uray caano iti maysa a biang iti agnanayon iti aniaman a naaramid iti baba ti init..” “Awan ti aramid, wenno gacat, wenno pannacaammo, wenno sirib, idia Tanem a papanam.”²⁷

Idi napaatiddug iti sangapulo ket, lima a tawen ti biag ni Ezequias, eas sungbat ti cararagna, ti managyaman nga ari incantana ti panagdaydayawna iti Dios gapu iti dackel a caasina. Iti daytoy a canta ibagana ti rason no apay agragrag sac a casdi: “Ta ni Tanem dinaca mabalin a dayawen, ni pa tay dinaca marambacan: dagiti umulog iti dariwangwang di da mabalin nga inanamaen ti kinapudnom. Ti sibibiag. ti si bibiag. dayawennacanto, cas aramidec ita nga aldaw.”²⁸ Ti teologia popular iparangna a dagiti nalinteg a natay addadan sadi langit, simreccan iti ragsae. ket daydayawendan ti Dios babaen ti di matay a dila; ngem ni Ezequias awan nakitana a casta a nadayag a buya iti ipapatay. [388] Dagiti saona maibagayda iti pammanecnec ti sumasalmo: “Ta ken patay awan lagip kenca: iti tanem asinonto ti agyaman kenca?” “Dagiti natay dida idaydayaw ni Jehova, ken siasino man a bumaba iti ulimec.”²⁹

Ni San Pedro, idi aldaw ti Pentecostes, imbunannagna a ni patriarca David “natay ken naitanem ket ti tanemna adda cadatayo aginggat ita nga aldaw.” “Ta ni David saan nga immuli eadagiti langlangit.”³⁰ Ti kinapudno a ni David adda iti tanem aginggat pangungar, panecnecanna a dagiti nalinteg dida pay mapan sadi langit iti ipapatay. Babaen laeng vi pangungar, ken gapu iti aramid a ni Cristo nagungar, ti pacabalina ni David nga agtugaw iti camaudianan iti macanawan ti Dios.

Ket kinuna ni San Pablo: “No dagiti natay saanda nga agungar, saan met a napagungar ni Cristo: ket no ni Cristo saan a napagungar, awan capapayan ti pammatiyo; addacay pay laeng cadagiti basbasolyo. No casta met, dagiti naturog keu Cristo napucawda.”³¹ No iti aguppat a ribu a tawen adda nalinteg a napanen a dagus idia langit iti ipapatayda, casanot pannacabalin ni San Pablo a nagguna

²⁷ Ecclesiastes 9:5, 6, 10.

²⁸ Isaias 38:18, 19.

²⁹ Salmos 6:5; 115:17.

³⁰ Aramid 2:29, 34,

³¹ 1. Corinto 15:16-18.

a no awan ti panagungar. “dagiti naturog ken Cristo napucawda”? Awanen ti pacasapulan ti panagungar.

Ni martir a Tyndale, idi sasawenna ti casasaad dagiti na tay, kinunana: “Ipudnoc iti nabatad, saanac pay a nalawagan a dagiti natay addadan iti kinapunno ti gloria a cas ken Cristo, wenna cas cadagiti angel ti Dios. Ket awan met ti casta a paset ti pammatic; ta no agpayso coma a casta, awan makitacnn no di ti panangicascasaba iti panagungar ti lasag isuntot maysa a banag nga ubbaw.”³²

Isut di malibac a kinapudno a dayta pananginanama iti nagasat a di ipapatay inton ipapatay iturongna ti nasacnap a pannacaliway ti doctrina ti Biblia maipapan iti panagungar. Ni Dr. Adam Clarke [389] impalawagna toy a panagduyos, a kinunana: “Ti dotrina maipapan iti pangungar agparang nga adadut pannacaigunamgunamna iti gimong dagidi immuna a Cristiano ngem ita! Casano aya daytoy? Dagidi apostol patinayon nga ingunamgunamda daytoy, ket babaen ti panangaramatda kencuana, tinignayda dagiti pasurot ti Dios nga aggaget, agtuinog, ken agragragsac. Ket dagiti pannacasunoda itoy agdama a tiempo manmano ti panangsasaoda kencuana! Casta ti incasaba dagidi apostol, ket casta ti pinati dagidi immuna a Cristiano; casta ti icasabami ket casta ti patien dagiti agdengngeg cadacami. Awan ti doctrina iti uneg ti evangelio nga auaddat. pannacaigunamgunamna; ket awan ti doctrina iti agdama a sistema ti panangascasaba nga adaddat pannacaliwayna! ”³³ Daytoy nagtuloy aginggat nganngani entero a napasipngget ken linipatan ti sangalubongan a Cristiano ti nagloriaan a kinapudno maipapan iti panagungar. Anansata maysa a mannurat a panguloen ti religion, iti panagpalawagna maipapan ca dagiti sao ni San Pablo iti 1 Tesalonica 4:13-18, cúnana: “Tapno agservi a napaypayso a liwliwa, ti doctrina ti naingasatan a di ipapatay dagiti nalinteg agpaay cadacami a suno ti aniaman a duaduaen a doctrina ti maicadua a yaay ti Apo. Inton ipapataytayo isut yaay ti Apo cadacami. Dayta ti urayentayo ken pagsalucagantayo. Dagiti natay napandan iti gloria. Saanda nga urayenen ti trompeta nga agpaay iti pannacaocom ken pannacagungunada. ”

³²Tyndalo, Wm. Preface to “New Testament” (ed. 1534). Reprinted in “British Reformers —Tindal, Firth, Barnes,” p. 349 (ed. 1830).

³³Commentary on the New Testament, Vol. II, general comments on 1 Cor inthians 15, par. 3

[390] Ngem idi ngannganina panawan dagiti adalanna, ni Jesus saanna nga imbaga cadacuada nga iti mabiit umaydanto Kencua na. “Innac ket isaganaancayo ti pagyanan,” kinunana. “Ket no innac ket isaganaancayo ti pagyanan, umayacto manen ket icuyogcayto caniac met laeng.”³⁴ Ket ni San Pablo cunana pay cadatayo. a “ti Apo met laeng umulogto sadi langit a buyugan ti ariwawa, ti timec ti arcangel ken ti trompeta ti Dios, ket dagiti natay ken Cristo bumangondanto nga umuna: intono cuan, datayo a sibibiag, datayo a nagbati, maitayabtay a maicuyog cadacuada cadagiti ulep, a sumabet iti Apo, iti tangatang; ket iti casta agnanayonto nga addatay a maicuyog iti Apo.” Ket sana inayon, “Aglilinniwanliwacayo iti maysa ken maysa cadagito y a sao.”³⁵ Nagdackel ketdin ti naggiditan dagitoy macaliwliwa a sao ken dagiti naadaw a sao ti ministro Universalista. Ti naududi liwliwaenna dagiti natayan a ga gayem babaen ti pammatalged a nupay casanot kinamanagbasol ti natay, inton simpardeng ti angesna, isuntot maawat iti gimong dagiti angel. Ni Pablo iturongna dagiti cacabsatna iti masacbayan a yaay ti Apo. a pannacabungtol dagiti balunet ti tanem, ken pannacapagungar dagiti “natay ken Cristo,” iti biag nga agnanayon.

Casacbayan ti pannacabalin ti sinoman a sumrec cadagiti taeng dagiti naisalacan, dagiti panagbiagda masapul pay a mausig, ket dagiti cababalin ken aramidda masapul a mailabasda iti sangoanan ti Dios. Dagiti isuamin maocomda cas mayalu bog cadagiti banag a nailanad iti libro, ket magungunaandanto cas cadagiti aramidda. Daytoy a panangocom saan a maaramid iti ipapatay. Imutectecam dagiti sao ni San Pablo: “Nangtuding ti maysa nga aldaw, isu a panangocomnanto iti lubong a sililinteg gapu iti daydiay lalaki a tinindinganna a pinanecnecanna cadagiti isuamin, nga isut pinagungarna iti tengnga dagiti natay.”³⁶ Ti apostol ibagana ditoy iti nabatad nga adda natudingan a tiempo, a masacbayan pay laeng idi sasawenna, a pannacaocom ti lubong.

Ni San Judas tudoenna met ti isu met laeng a tiempo; “Dagidi angel a saanda a tinaginayon daydi nacaisigudanda a casasaad, no di ket pinanawanda daydi paggiananda, impu poena ida cadagiti agnanayon a pagbaludan, iti babaen dagiti sipngget, aginggat panan-

³⁴Juan 14:2, 3.

³⁵1. Tesalonien 4:16-18.

³⁶Aramid 17:31.

gocom ti dackel nga aldaw.” Ket sana adawen ti kinuna ni Enoc: “Adtoy nga umay ti Apo, a cuyugen dagiti rinibribu a sasantona. tapno aramidenna ti panangocom cadagiti isuamin.”³⁷ Ni San Juan cunana a nakitana “da giti natay, babassit ken dadackel, a nagtacder iti sangoanan ti trono, ket nabisrad dagiti libro;. . .ket dagiti natay naocom- da cadagiti banag a naisurat cadagiti libro, cas cadagiti aramidida.”³⁸ [391]

Ngem no dagiti natay addadan nga agragragsac idiaiy la ngit wenno agrungrungiit idiaiy infierno, ania pay ti pacasapu lan ti umay a panangocom? Dagiti isuro ti sao ti Dios maipapan cadagitoy napatag a banag saanda a nasipnget ket saanda met nga agsusungani; mabalin nga awaten dagiti caaduan nga isip. Ngem aniat makita ti nalawag nga isip, a kinasirib wenno kinajusticia iti agdama a capanunutan? Macunanto aya cadagiti nalinteg, calpasan ti pannacausig ti panagbiagda iti panango com, “Naimbag, adipen a nalaing ken mapagtalcan,... .sumrec ca iti ragsac ni Apom,”³⁹ no nagyanda ngaruden idiaiy saelang-na, nalabit iti adu a panawen? Maayabto aya dagiti nadanges manipud iti lugar a pacatutuocan tapno denggenda ti pangngeddeng ti Ocom ti amin a daga, “Umadayucayo caniac, nailunod, incayo iti agnanayon nga apuy?”³⁹ Oh, nasnecan nga angangaw! nacababain a babalaw ti kinasirib ken kinajusticia ti Dios!

Ti capanunutan maipapan iti di ipapatay ti cararua isut maysa cadagiti ulbod a doctrina nga inserrec ti Roma iti reli gion Cristiana, a binulodna iti kinapagano. Isut incadua ni Martin Lutero cadagiti “naindaclan a paspasaw a sarita a na mukel iti maysa a paset ti sangabuntonan a bilbilin ti Roma.”⁴⁰ Iti panagpalawagna maipapan cadagiti sao ni Salomon iti Ecclesiastes, a dagiti natay dida ammo ti aniaman, ti Reformador cunana: “Sabali manen a lugar a mangipanecnec a dagiti natay awan—ricnada. Cunana nga awan ti rebbeng, awan ciencia, awan pannacaammo, awan sirib sadiay. Ni Salomon inkeddengna a dagiti natay nacaturogda, ket awan a pulos ti ricnada. Ta dagiti natay agiddada idiaiy, ket dida bilangen dagiti

³⁷Judas 6, 14, 15.

³⁸Apoc. 20:12.

³⁹Mateo 25:21, 41.

³⁹Mateo 25:21, 41.

⁴⁰Petavel, E., “The Problem of Immortality,” p. 255 (ed. 1892).

[392] aldaw ken tawen, ngem inton agriingda, casto la dida nacaturog iti uray maysa a minuto laeng.⁴¹

Awan masaracan a sao iti uneg ti Nasantoan a Surat a dagiti nalinteg mapanda iti gungunada wenno dagiti nadangkes iti dusada inton ipapatayda. Dagiti patriarca ken profeta awan imbatida a casta a pammatalged. Ni Cristo ken dagidi apostolna awan insingasingda a casta. Ti Biblia isurona iti nalawag a dagiti natay saanda a mapan a dagus sadi langit. Maipa rangda a casda matmaturog aginggat panagungar.⁴² Iti canito a pannacapugsat ti lubid a pirac, wenno pannacaburac ti mallucong a balitoc,⁴³ dagiti panunut ti tao agpucawda. Dagiti mapan iti tanem addada iti ulimec. Awan ammodan nga uray aniaman a maararamid iti baba ti init.⁴⁴ Amangan a naggasat a panaginana dagiti nabannog a nalinteg! Ti tiempo, nabayag man wenno mabiit, isut, cas maysa la a canito cadacuada. Maturogda; mariingda gapu iti trompeta ti Dios a sigogloria a di matayen. “Ta aguninto ti trompeta, ket dagiti natay agungardanto a di agrupsa... .Ket inton daytoy bagi nga agrupsa agcawesto iti saan a panagrupsa, ket daytoy bagi a matay agcawesto iti saan nga ipapatay, iti casta matungpalto ti sao nga adda a naisurat: Ni patay isut naalunun iti panagballigi.”⁴⁵ Inton mariingda iti nauneg a turogda, rugianda ti agpanunut idi nagsardenganda. Ti naudi a ricnada idi isu ti saem ni patay, ti naudi a panunutda a matnagdan iti babaen ti pannacabalin ni tanem. Inton bumangonda manipud iti tanem, ti umuna a naragsac a panunut isunto ti panangulitda iti naballigian nga ickis, “Adino ti yanna, O patay ti panagballigim ! Adino ti yanna, O patav ti panniludmo!”⁴⁵

[393]

⁴¹Luther’s “Exposition of Solomon’s Books Called Ecclesiastes,” p. 152 (ed. 1573, London)

⁴²1. tes. 4:14; Job 14:10-12.

⁴³Ecl. 12:6.

⁴⁴Job 14:21.

⁴⁵1. Cor. 15:52-55.

⁴⁵1. Cor. 15:52-55.

29. Ti Espiritismo

Ti panagservi dagiti nasantoan nga angel, cas naiparang iti uneg ti Nasantoan a Surat, isut maysa a kinapudno a macaliwliwa ken napateg unay iti tunggal pasurot ni Cristo. Ngera ti sursuro ti Biblia maipapan itoy a banag napasipnget ken nakillo gapu cadagiti biddut ti popular a teologia. Ti doctrina ti naicasigud a di ipapatay, nga immuna a nabulod iti filosofia pagana, ket idi casipnget ti dackel a panaglicud naiserrec iti uneg ti pammati dagiti Cristiano, sinunnoanna ti pudno, a nabatad ti pannacaisurona iti uneg ti Nasantoan a Surat, a “dagiti natay dida ammo ti aniaman.” Dagiti adu unay a bilang ti tao naiturongda a namati a dagiti espiritu dagiti natay isudat “agservi nga espiritu a naibaon nga agservi cadagidiay nga agtawidto iti pan nacaisalacan. ” Ket patienda daytoy agpapanpay panecnecau ti Nasantoan a Surat ti caadda dagiti nailangitan nga angel, ken ti pannacaibiangda iti historia ti tao, idi awan pay tao a natay.

Ti doctrina maipapan iti caadda puot ti tao iti ipapa tay, nangnangruna ti pammati a dagiti espiritu dagiti natay agsublida nga agservi cadagiti sibibiag, isut nangisagana ili dalan ti agdama nga Espiritismo. Adtoy ti maysa a dalan nga ibilbilangda a sagrado, isu nga araramaten ni Satanas a panggunod iti paugpanggepena. Dagiti natnag nga angel nga agtungpal iti bilinna agparangda a cas naibaon manipud iti lubong ti espiritu. Nupay agparang a pakisawenna dagiti sibibiag cadagiti natay, ti priucipe ti dakes aramatenna ti mangincanto nga influenciiana cadagiti nakemda.

[394]

Isu adda pannacabalinna a mangyeg iti sangoanan dagiti tao ti langa dagiti natay a gagayyemda. Ti ulbod nasa yaat unay ti pannacayaspingna iti original; ti pagaammo a buya, dagiti sao, ti timec, nacascasdaaw ti pannacatuladda. Adu dagiti maliwliwa iti pammatalged a dagiti ayayatenda addada nga agnamuam-ay idiay langit; ket idinto nga awan panangatapda nga adda peggad, ipangagda “dagiti espiritu a mangsulisog, ken dagiti sursuro dagiti demonio.”

Inton maiturongna idan a mamati a dagiti natay agpayso nga agsublida a makisao cadacuada, ni Satanas paginpaparangeuna dagiti natay a di nacasagana. Ipatatida nga addada a siraragsac idiaiy langit, ken nangato pay ketdin ti casasaadda idiaiy; ket iti casta ti ulbod nasacnap ti pannacaisurona, nga awan ti paggidiatan dagiti nalinteg ken nakillo Dagiti aginnuumay a naggapu iti lubong dagiti espiritu pasaray mamagalluad ken mamablaacda ket pumayso dagiti saoda. Iti dayta, inton magunodda ti panagtalec, agiparangda cadagiti doctrina a mangtubtub iti pammati iti Nasantoan a Surat. Babaen ti panagparangda a nalaus ti ngayangayda iti pagimbagan dagiti gagayyemda iti daga, agisingasingda cadagiti capeggadan nga ulbod. Daydiay aramid a macaisaoda ti sumagmamano a pudno, ket no dadduma macaipadtoda cadagiti mapasamac iti masacbayan, pagparangenna a papatien dagiti saoda; ket cadagiti ulbod a sursuroda rinibribu dagiti umawat a sidadaras, ken mamati a silalaca, a cas itay isudat easagradoan a kinapudno ti Biblia. Ti linteg ti Dios

[395] lacsidenda. ti Espiritu ti gracia umsienda, ti dara ti tulag ibilangda a maysa a banag a saan a nasantoan. Dagiti espiritu ilibacda ti kinadios ni Cristo, ket iugarda pay ti Namarsua nga itucad cadacuada met laeng. Iti casta babaen ti maysa a baro a linged, ti dackel nga umaalza itultuloyna pay laeng ti pannakibacalna a maibusor iti Dios, a nairugi idiaiy langit, ken naituloy ditoy daga iti nganngani innem a ribu a tawenen.

Adu dagiti mangpadas a mangilawlawag cadagiti naespirituan a pabpabuya babaen ti panangipatulodda nga agtaud laeng iti sicap wenno kinalaing ti ima ti medium. Ngem nupay agpayso a dagiti aramid ti kinasicap masansan a naiparangaranga a cas la agpayso, adda met nalawag a pannacaipabuya ti pannacabalin a supernatural. Ti datdatlag a panagtugtug a nangrugian ti agdama nga Espiritismo saan a gapuanan ti kinasicap wenno kinalaing ti tao, no di ket aramid dagiti dakes nga angel, isuda a nangiserrec iti castoy a pamayan ti maysa cadagiti caimbagan ti banagna a pagdadael iti cararua. Adunto dagiti masiloan babaen ti panamati a ti Espiritismo isut maysa la a kinasicap ti tao; inton maisangoda cadagiti pabpabuya nga awanen ti mabalinda a pangigap puan no saan la nga agtaud iti supernatural, maallilawdanto, ket maiturongdanto nga umaracup cadacuada a cas dackel a pannacabalin ti Dios.

Dagitoy a tao paginbubulsecanda ti pammanecnec ti Nasantoan a Surat a ni Satanas ken dagiti catulonganna agaramidda cadagiti datdatlag. Gapu iti tulong ni Satanas dagidi tao ni Faraon a sumasalamangca nabalinda a tinulad ti aramid ti Dios. Ni San Pablo ipanecnecna nga inton casacbayan unay ti maicadua a yaay ni Cristo addanto casta a pannacaiparang ti pannacabalin ni Satanas. Ti yaay ti Apo mapasa macto calpasan unay ti “panagaramid ni Satanas, a mapa euyogan iti amin a pannacabalin, ken dagiti pagilasinan, ken dagiti ulbod a datdatlag.”¹ Ket ni Apostol Juan, iti panangsalaysayna iti pannacabalin a managaramid iti datdatlag maiparangarango cadagiti camaudianan nga aldaw, cunana: “Agaramid cadagiti dadackel a datdatlag, iti casta unay a pababacna sadi langit ti apuy nga umay ditoy daga, iti imatang dagiti tao, ket ulbodenna dagiti agnaed iti rabaw ti da ga, gapu cadagiti pagilasinan a naited kencuana nga aramiden.”² Saan a kinasicap laeng ti naipadto ditoy. Dagiti tao maulbodda gapu cadagiti milagro nga aramiden dagiti pasurot ni Satanas, saan a dagiti sinan aramidenda.

[396]

Ti principe ti sipnget, a nabayagen nga insangratna da giti pannacabalin ti nalaing unay nga isipna iti trabajo a mangalallilaw, iyanatupna a sisisirib dagiti pannulisogna cadagiti amin a clase ken condicion ti tao. Cadagiti tao a de adal ken ilustrado iparangna ti Espiritismo iti nalinlinis ken nasirsirib a pamayan, ket iti casta adut magunodanna nga itabbug ili silona.

Ngem saan a masapul nga adda sinoman a paallilaw cadagiti ipappapati ti Espiritismo. Ti Dios adda intedna iti lubong nga umdas a silaw tapno mabalinda nga ilasin ti silona Cas nalpas a naipakit, ti capanunutan a pannacabatay ti Espiritismo isut maicaniwas cadagiti cabatadan a sao ti Na santoan a surat. Ti Biblia ibagana a dagiti natay dida ammo ti uray aniaman, ket dagiti panunutda nagpucawen; awan bibiangda iti aniaman a maararamid iti baba ti init; awan ammoda maipapan cadagiti ragsac wenno ladingit dagiti aya yatenda unay iti daga.

Maysa pay, ti Dios iparitna iti nalawag unay dagiti amin a sinan pannakiuman cadagiti natay. Idi caaldawan dagidi Hebreo adda

¹2. Tesalonica 2:9, 10.

²Apocalipsis 13:13, 14.

[397]

maysa a clase dagiti tao a nangipapati, a cas ipapati met dagiti Espiritista ita, a makisasaoda cadagiti natay. Ngem dagiti “mangcuculam” isu a pangnaganda cadagitoy a simmarungcar manipud cadagiti sabali a lubong, curia ti Biblia nga isudat “espiritu dagiti sairo.”³ Ti pannakiuman cadagiti mangcuculam naisawang nga isut maysa a macarimon iti Apo, ket nainget ti pannacaiparitna babaen ti dusa a patay.

No awan ti sabalin a pammanecnec iti napaypayso a cababalin ti Espiritismo, umdasen a maipaay iti Cristiano ti pammanecnec a dagiti espiritu dida paggidiaten ti kinalinteg ken ti basol, awan paggidiatan dagiti eataenengan ken cadalusan nga apostol ni Cristo ken ti carugitan nga adipen ni Satanas.

Dagiti apostol, cas ti panangiparang dagitoy naulbod nga espiritu, contraenda ti insuratda nga indictar ti Espiritu Santo idi addada ditoy daga. Paglibacanda a ti Dios ti naggapuan ti Biblia, ket iti casta waraenda ti nacaibatayan ti namnama ti Cristiano, ket iddependa ti silaw a mangipalgac idi dalan nga agturong sadi langit. Ni Satanas ipapatina iti lubong a ti Biblia isut maysa la a sarita a parnnny, wenna maysa a libro a naibagay idi kinaubing ti raza, ngem itau saan unay masursuroten, wenna mabalinen nga ibelleng a cas la dimmaau. Ket tapno adda suno ti sao ti Dios iparangna dagiti naespirituan a pabpabuya. Daytoy ti dalan a biig amin nga adda iti babaen ti panangiturayna; babaen toy a pamuspusan mabalinna nga ipapati iti lubong ti pagayatanna. Ti Libro a mangocomto kencuana ken cadagiti pasurotna isut icabilna idia y linged, isu a cayatna a pagyanan; ti Mangisalacan ti lubong isut aramidenna a cas maysa la a tao a cadawyan.

Agpayso a ti Espiritismo balbaliwannan ita ti langana, ket idinto a linglingdanna dagiti dadduma cadagiti susuppiaten a pasetna, manglimlimo a cas la Cristiano. Ngem dagiti sasaona manipud cadagiti pagbitlaan ken imprenta naipasangoda iti publico iti adu a tawen, ket cadagitoy naiparangaragen ti pudno a cababalinna. Dagitoy a sursuro di maba-linen a libaken wenna lingdan.

Uray iti agdama a langana, adayu nga adaddat pannacaicarina a mapanuyunyan ngem iti immura iti kinaagpaysona daddackel ti peggadna, agsipud ta nasicsicap ti allilawna Idinto ta idi damona ti

³Pagdiligem ti Numeros 25:1-3; Salmos 106:28; 1. Cor. 10:20; Apocalipsis 16:14.

Espiritismo naglicudanna ni Cristo ken ti Biblia, ita agparparangen nga awatenna ida a dua. Ngem ipatarusna ti Biblia iti maysa a pamayan a macaavnyo iti di napabaro a puso, idinto a dagiti nas-
nccan ken napateg a ki- napudnona mapagbalinda nga awan [398]
capapayanda. Iyanayu nayda a ti ayat isut cangrunaan a cababalin ti Dios, ngem dayta nga ayat ipababada iti nacapuy a ricna, ket apagbas sit laeng ti panamaggiddiatda iti naimbag ken lakes. Ti ki najustica ti Dios, ti panangbabalawna iti basol, dagiti kidda wen ti nasantoan a lintegna, mayadayuda amin manipud iti panagkita. Dagiti tattao maisuroda a mangibilang iti decalogo (sangapulo a bilin ti Dios) a cas natay a letra. Dagiti macaayayo ken maeaencanto a sarsarita cayawanda dagiti ricna, ket iturongda dagiti tao a manglacsid iti Biblia a cas batay ti pammatida. Pudno a paglibacanda ni Cristo a cas met la idi cua; ngem ni Satanas nalaus ti panangbulseca cada giti mata dagiti tao iti casta a dida malasin ti allilaw.

Bassit laeng dagiti adda nalinteg a capanunutanda maipapan iti mangallilaw a pannacabalin ti Espiritismo ken ti peggad ti yaay iti babaen ti influenciiana. Adu dagiti sumamsampitaw keneuana, gapu la iti ayadta a mangammo. Awan ti pudno a pammatida kencuana, ket mapnodanto iti kigtot gapu iti panunut a paiturayanda dagiti bagbagida cadagiti espiritu. Ngem ituredda ti bnmaddec iti maiparit a daga, ket ti nabileg a managdadael aramatenna ti pannacabalinna cadaeuada a maibusor iti pakinakemda. Ipalubosda man laeng iti maminsan nga ituloc dagiti isipda iti panangiturongna. ket cayawanna idan. Saanda a mabalinen, iti bucodda a pig sa, nga italawan ti nacaitabbuganda nga encanto. Awan no di la ti pannacabalin ti Dios, a maited a cas sungbat ti napasnec a eararag ti pammati, ti macailasut cadagitoy nasimbalud a cararua.

Amin a mangiruam cadagiti nainbasolan nga awid ti ca babalin, wenna mangayat iti pagaammo a basol, awawisenda dagiti pan-
nulisog ni Satanas. Makisinada iti Dios ken manipud iti panangay-
wan dagiti angelna; inton iparang ti dakes dagiti allilawna, awanen
ti salacnihda, ket nalacadan a maitabbug. Dagidiay a mangisaad
ti bagbagida iti casta a pamayan iti babaen ti pannacabalinna. ap-
ngbassit ti pannacaammoda no ania ti pagtungpalan ti dalanda. [399]
Inton nagunodna nga in lupec idan, ti mannulisog aramatenna ida a
catulonganna a manguyot cadagiti sabali tapno madadaelda.

Cunaen ni mammadto nga Isaias: “Inton sawenda cadacayo. Umumancayo cadagiti mangcuculam, ken cadagiti mangngarading, nga agarasaas ken agtanabutob: saan aya a rob beng coma dagiti umili ti umuman iti Diosda? gapu cadagiti sibibiag umumanda aya cadagiti natay? Iti linteg ken pammanecnec ! no dida agsao a cas mayannurot itoy a sao, saan a pagduaduaan nga awan ti bigat a maipaay cadacuada.”⁴ No dagiti tao siaayatda nga umawat iti kinapudno a nabatad ti pannacaisaona iti Nasantoan a Surat, maipapan iti naturaleza ti tao ken ti casasaad dagiti natay, makitadanto idiay ipapapati ken ipabpabuya ti Espiritismo ti panagtrabajo ni Sata nas a mapacuyogan ti pannacabalin ken pagilasinan ken ulbod a datdatlag. Ngem lugar nga itulocda ti wayawayaya a gustogusto ti linalasag a puso, ken idianda dagiti basol nga aya yatenda, dagiti adu a tao agkidemda tapno dida makita ti si law, ket ituloyda ti dalanda, a dida icancano dagiti pablaac. idinto a ni Satanas iwayatna dagiti silona cadacuada, ket makemmegna ida. “Gaputta dida inawat ti ayat ti kinapud no tapno maisalacanda,” “gaput itoy, ti Dios ipawitna cada cuada ti panagaramid ti allilaw, tapno patienda ti tiri.”⁵

Dagidiay bumusor cadagiti sursuro ti Espiritismo saan a tattao laeng ti cabcabilenda, ngem ni pay Satanas ken da giti angelna. Simreccan a makibacal a maibusor cadagiti ag-tuturay ken pannaebalin ken dakes nga espiritu cadagiti na ngato a disso. Ni Satanas dinanto ituloc ti uray sangcabassit a banag malacsid no isut mapasunod babaen ti pannaebalin dagiti nailangitan a babaonen. Dagiti tao ti Dios cabaelanda coma a sarangten, cas idi panangsarangten ti Mangisalacantayo, babaen dagiti sao nga, “Adda a Naisurat.” Ni Satanas mabalinna ti agcitar iti Nasantoan a Surat ita a cas idi aldaw ni Cristo, ket tiritirennanto dagiti sursurona tapno masara nayna dagiti pangulbodna. Dagidiay mayat nga agtacder itoy a tiempo ti peggad masapul nga ammoenda a maipaay cadaeuada met laeng ti pammanecnec ti Nasantoan a Surat.

Adu dagiti maisara to cadagiti espiritu ti sairo nga aginpaparaug nga isudat cabaggian wenna gagayyem, ket ibagadanto dagiti capeggadan a pammati. Dagitoy a sumarungcar agdawatdanto cadagiti calucnengan a pannakipagricnatayo, ket agaramiddanto

⁴Isaias 8:19, 20.

⁵2. Tesalonica 2:10, 11.

cadagiti datdatlag tapno pangsaranayda cadagiti ipapatida. Masapul a nacasaganatay a sumukir cadacuada nga aramaten ti kinapudno ti Biblia a dagiti natay dida ammo ti aniaman, ket dagidiay nga aginpaparang a casta isudat espiritu dagiti sairo.

Ti masangoanantayon isu ti “horas ti pannacasuut, nga umayto iti isuamin a lubong a natawan, tapno masuut dagiti agnaed iti rabaw ti daga.”⁶ Amin dagidiay a di natibker ti pannacaipasdec ti pammatida iti sao ti Dios maubod ken maabacdanto. Ni Satanas agtrabajo a mapacuyogan iti “amin a pangulubod ti kinakillo” tapno magunodanna nga iturayan dagiti annac ti tattao; ket dagiti pangulubodna dumegdegto a dumegdeg. Ngem mabalinna laeng a gunoden ti panggepna babaen ti nacnakem a panagtulnog dagiti tao iti pannulisogna. Dagidiay sipapasnec nga agbirbiruc ti pannacaammoda iti pudno, ket makigubalgubalda tapno madalusan ti cararuada babaen ti panagtulnog, ket iti casta araramidenda ti mabalinda tapno macasaganada iti bacal, macasaracdanto iti Dios ti pudno, ti natalged a calasag. “Agsipud ta inaywanam ti saoc a panaganus, siac igagacanto met,”⁶ cuna ti cari ti Mangisa-lacan. Napipia pay nga ibaonna amin nga angel sadi langit a mangsalacnib cadagiti taona, ngem ti bay-anna nga abaken ni Satanas ti maysa a cararua nga agtalec Kencuana.

Ni profeta Isaias ipabuyana ti nacabutbuteng nga allilaw nga umayto cadagiti nadangkes, ket dayta nga allilaw isuntot talgedda iti panangocom ti Dios: “Dacami nakitulagcami ken patay, ken nakinomocami ken ni Tanem; intono lumasat ti aglayus a saplit, dinto dumteng cadacami; ta inaramidmi dagiti ulbod a pannacamangmi, ken iti siroc ti kinatiri naglemmengcami.”⁷ Iti clase dagiti tao a nasalaysay ditoy isut nacaisaclawan dagidiay a gapu iti kinatangkenda nga agbabawi liwliwaenda dagiti bagbagida babaen ti pammatalged nga awanto ti pannacadusa ti managbasol; a dagiti amin a tao, uray casanot kinadalkesda, maitanocdanto sadi langit, nga agbalin a cas cadagiti angel ti Dios. Ngem adadda pay a maisaclaw dagiti makitulag ken patay ken makinomo ken tanem, isuda a mangibelleng cadagiti kinapudno nga indiaya ti Langit a calasag dagiti nalinteg iti aldaw ti rigat, ket sada araeupen dagiti ul-

[401]

⁶Apocalipsis 3:10.

⁶Apocalipsis 3:10.

⁷Isaias 28:15.

bod a pagcamangan nga indiaya ni Satanas a sunoda,—dagiti ulbod nga ipappapati ti Espiritismo.

Ni Satanas nabayagen nga agsagsagana a maipaay iti maudi nga aramidna a mangulbod iti lubong. Ti batay ti trabajona naisaad idi intedna ti pammatalgedna ken Eva idiy Eden. “Saancayto a matay a pudno.” “Iti aldaw a pannanganyo iti dayta, maluctanto dagiti matayo, ket cascayto la iti Dios, a maammoanyo ti naimbag ken ti dakes.”⁸ Iti bassibassit insaganana ti dalan ti naindaclan a pangulbodna iti pannacaparang-ay ti Espiritismo. Saanna pay laeng a nadanon ti napunno a pannacagunod dagiti panggepna; ngem madanonto iti maudi a tidda ti tiempo. Cunaen ti profeta: “Nakitac a rimmuar dagiti tallo nga espiritu a narugit, a cacasda la tucac: ta isudat espiritu dagiti demonio, nga agararamid cadagiti nacascasdaaw :Isuda a mapan cadagiti arari ti amin a lubong a natagitawan tapno urnongenda ida a maisagana iti gubat ti dackel nga aldaw ti Dios a Mannacabalin-amin. ”⁹ Malacsid laeng dagiti naigaga babaen ti pannacabalin ti Dios, gapu iti pammatida iti saona, ti dagup ti sangalubngan maitabbugdanto itoy nga allilaw. Dagiti tattao maduduayyada a sipapardas iti macapatay a kinatalged ket sadanto la mariing inton maibucboc ti pungtot ti Dios.

[402]

Cnna ni Apo Jehova: “Aramidecto ti kinajusticia iti uged, ken ti kinalinteg iti tinnag; ket ti uraro itayabananto ti pagcamangan dagiti ulbod, ket dagiti danum layusendanto ti paglemmengan. Ket ti pannakitulagyo ken patay maawawanto, ken ti pannakinumoyo ken ni Tanem dinto agintec; intono lumasat ti aglayus a saplit, dacayo mapayatpayatcayonto gapu kencuana. ”¹⁰

[403]

⁸Genesis 3:4, 5.

⁹Apoc. 16:13, 14.

¹⁰Isaias 28:17, 18.

30. Dagiti Gandat ti Kinapapa

Ti Kinaromano ananamungan dagiti Protestante ita iti adadun ngem cadagidi immuna a tawen. Cadagidiay dagdaga a ti Kinacatolico saan a rumangrang-ay, ket dagiti pasurot ti papa sursurotenda ti dalan ti mannakieappia bareng macaalada ti influencia, adda dumegdeg a di panangipateg cadagiti doctrina a namaglasin cadagiti iglesia Protestante ken iglesia Romana; ti capanunutan rumangrang-ay a calpasan ti isuamin, ditay met gayam maigidiat unay no maipapan cadagiti napateg a banag, a cas naipagarup; ti bassit a panagtuloc iti biangtayo iyegnatayto iti naimimbag a panagkinnaawatan iti Roma. Adda tiempo idi cua a dagiti Protestante nalaus ti panangipategda iti wayawaya ti conciencia a nangina unay ti pannacatangna. Insuroda cadagiti annacda ti pananggurada iti kinapapa, ket pinatida a no sapulen ti pannakitunos iti Roma isuntot isisina iti Dios. Ngem nagadayn ketdin ti gididiat dagiti maisawang a ricna ita.

Dagiti mangsalsalacnib iti kinapapa ibunannagda a dayt* nga iglesia napadpadakes; ket dagiti sangalubongan a Protestante agduyosda nga umannugot iti dayta a sao. Adu dagiti mangipapilit a saan nga umisu ti panangocom iti iglesia ita gapu oadagiti kinarimon ken angangaw a nangitangkiar iti panagturayna idi panpanawen ti kinanengneng ken kinasipngget. Ipambaranda ti nacaalalinggec a kinadawelna a cas isut naibunga ti kinabarbarismo dagidi a tiempo, ket ipacpacaasida a ti influencia ti agdama a civilizacion binaliwannan dagiti ricnana. [404]

Nalipatanen aya dagitoy a tattao ti naipappapati a di pannacariro nga insawang daytoy a turay iti agwalo gasut a tawen ! Lugar nga indianda daytoy a pammati, pinatalgedanda ketdi idi maicasangapulo ket siam a siglo a napacuyogan ti dacadackel a pammatalged ngem idi cua. Idinto a ti Roma ipapatiua a ti iglesia “*uray caanoman saan a nariro;*” ket, cas mayalubog iti Nasantoan a Surat, “*uray caanoman dinto met muriro,*” casanot panangidianna cadagiti principio a nangituray iti aramidna cadagiti napalabas a panawen?

Ti iglesia ti papa uray caanoman dinanto idian ti pammatina a di mariro. Amin dagiti inaramidna iti panangidadanesna cadagiti di immawat cadagiti doctrinana, nalinteg iti panangipapanna; ket dinanto aya uliten manen ti casta nga aramid, no dumteng ti gundawayna? Palubosam a maalsa dagiti sarsaringgawid nga incabil dagiti gobierno civil, ket ti Roma maisublinto idi immuna a turayna, ket addanto napardas a pannacapaungar ti kinauyongna a mangituray ken mangidadanes.

Maysa a nalaing a mannurat nagsurat iti castoy maipapan iti ricna ti kinapapa panggep ti panagwayawaya ti conciencia, ken maipapan cadagiti peggad a mangamames a naisangsangayan iti Estados Unidos gapu iti naimbag a panagbanag ti annurotenna:

“Adu dagiti agduyos iti ricna nga ipagapuda ti aniaman a panagbutbuteng iti Kinacatolico Romano idia Estados Unidos iti dakes a pammati wenno inuubingan. Dagiti casta awan makitada iti caba-balin ken ricna ti Kinaromano a maibusor cadagiti agwayawaya nga instituciontayo, wenno awan masaracanda a datdatlag iti idadackelna. Ngarud, pagdiligentay man nga umuna dagiti dadduma cadagiti pamunganayan a principio ti gobiernotayo ken dagiti pamunganayan ti Iglesia Catolia.

[405] “Ti Constitucion ti Estados Unidos ipatalgedna ti *panag wayawaya ti conciencia*. Awanen ti napatpateg wenno nalaglagda a pamunganayan. Ni Papa Pio IX, iti suratna nga Enciclica a nafechaan ti Agosto 15, 1854, kinunana: ‘Dagiti nacaangan-gaw a biddut a doctrina wenno kinamauyong a panangsaranyay iti panagwayawaya ti conciencia, isudat maysa a macapeste unay a biddut — maysa a peste a nacarcaro ngem dagiti amin a dadduma a pagbutngan iti uneg ti estado.’ Dayta met laeng a papa, iti suratna nga Enciclica a nafechaan ti Diciembre 8, 1864, inlunodna babaen ti anatema ‘dagidiay mangipapati iti panagwayawaya ti conciencia ken nareligionan a panagdaydayaw, ken casta met “dagiti mangirupir a ti iglesia dina mabalin nga aramaten ti fuerza.’

“Ti naalinaay a tono ti Roma ditoy America saanna nga ipaawat a nagbaliwen ti pusona. Managibtur idia pagcapuyanna. Cuna ni Obispo O’Connor: ‘Ti libertad religiosa mapanpanuynuyan aginggat mabalin a gupden nga awan peggad dagiti Catolico’. . . .Ti arzobispo ti San Luis kinunana iti naminsan ‘Ti kinahereje ken di panamati isudat basol a criminal; ket cadagiti dagdaga a Cristiano, cas idia

Italia ken España cas pa garigan, isu a Catolico amin dagiti umili, ken isu a ti religion Catolica isut maysa a nangruna a paset ti linteg ti daga,—madusaan dagiti casta a basol a cas cadagiti sabsabali.’ . .

. . . .

“Tunggal cardinal, arzobispo, ken obispo iti uneg ti Iglesia Catolica isapatana ti isusurotna iti papa, ket iti dayta a sapata nailasud dagiti castoy a sao: ‘Dagiti herejes, sismaticos. ken sumupring iti nasao nga apotayo (ti papa), wenna dagiti nasao a sumucacat keneuana, idadanes ken busorecto ida iti amin a cabaelac.’ ”¹

Agpayso nga adda pudno a Cristiano iti uneg ti Catolica Romana. Rinibribu iti uneg dayta nga iglesia agserservida iti Dios cas mayanurot iti casayaatan a silaw nga icutanda. Isuda dida mapalubosan nga umasideg iti saona, ket iti casta dida malasina ti pudno. Dida nakitkita uray caanoman ti gididiat ti nabiaq a panagservi iti puso ken dagiti isusurot la cadagiti forma ken cerceremonia. Ni Apo Dios sicacaasi a cumita cadagitoy a cararua, agsipud ta nasursuroanda laeng iti maysa a pammati nga allilaw ken di macapnec. Ibaonnanto dagiti sinamar ti silaw a mangsarut iti napuscol a sipnget a nangcayumot cadaeuada. Italucaticnanto cadacuada ti pudno a cas ti adda ken Jesus, ket adunto cadacuada ti makipagtacder cadagiti taona.

[406]

Ngem ti Kinaromano a cas maysa a sistema saan nga adadda ti pannacaitunosna iti evangelio ni Cristo ita ngem iti aniaman a panawen ti historiana. Dagiti iglesia Protestante ad-dada iti dackel a sipnget, ta no saan malasinda coma dagiti pagilasinan dagiti tiempo. Ti Iglesia Romana adayu ken nalawa ti madanon dagiti planona ken pagtrabajoanna. Araramatenna ti isuamin a paltuad a pangpadackelna iti influenciiana ken pangdegdeгна iti pigsana iti panagsagsaganana a maipaay iti narungsot ken napinget a bacal tapno sublienna nga iturayan ti lubong, sublienna nga ipasdec ti panangidadanes, ken ucasen ti amin a nagapuanan ti Kinaprotestante. Ti Kinacatolico mangababac ti daga iti amin a sikig. Kitaem dagiti umadu a bilang dagiti simbaan ken capillana cadagiti nasnacion a Protestante. Kitaem ti kinapopular dagiti colegiona ken seminariona ditoy America, a parparaburan dagiti adu a Protestante. Kitaem ti irarang-ay ti ritualismo idiaay Inlaterra, ken dagiti

¹Strong, Dr. Josiah, “Our Country.” ch. 5, pars. 1-3.

masansan nga iseserrec dagiti makitipon cadagiti Catolico. Dagitoy a banag rebbengda a riingen ti danag dagiti amin a mangtagipateg cadagiti nalibnos a principio ti evange-lio.

Dagiti Protestante nakibiangda ken pinaraburanda ti kinapapa; nakipagaramidda cadagiti numo ken palubos nga uray dagiti pasurot ti papa met laeng masdaawda a macakita ken dida maawatan. Dagiti tattao paginkikidemanda ti pudno a cababalin ti Kinaromano, ken dagiti peggad a malac-aman gapu iti panangiturayna. Dagiti umili masapulda ti mariing tapno sukirenda dagiti addang toy capeggadan a cabusor ti civil ken nareligionan a wayawaya.

Adu a Protestante dagiti mangipagarup a ti religion Catolica saan a macaawis, ket ti panagdaydayawna isut maysa a natamnay ken awan caipapananna a ceremonia. Ditoy bumiddutda. Nupay [407] naibatay ti Kinaromano iti allilaw, saan nga isut nagubal ken [408] nalusoy a kinasicap. Ti nareligionan a servicio ti Iglesia Romana isut macaimaldit unay a ceremonia. Dagiti nangayed a pabpabuya [409] ken nasnecan a ritosna cayawanda dagiti ricna dagiti tattao, ket pagulimekenda ti timec ti razon ken conciencia. Ti mata maencanto. Dagiti naindaclan nga iglesia, nadaeg a procesion, balitoc nga alaltar, nabutacan nga urna, napili a dibujo, ken dagiti naiduma ti sayaatda nga escultura macaawisda iti panagayat iti pintas. Uray ti lapayag macayawan met. Ti musica saan a maatiw. Dagiti naimnas a timec ti nasinggit nga organo, a cumuyog iti naimbag a tonos dagiti adu a timec inton punoenda dagiti nangato a torre ken adut adigina nga uneg dagiti dackel a catedralna, saanda a di imaldit ti siddaaw ken panagraem iti isip.

Daytoy panagpabpabuya ken cerceremonia iti ruar, a mangrabrac laeng iti gagar ti cararua a pinagsakit ti basol, isut pammanecnec iti kinarugit iti uneg. Ti religion ni Cristo dina masapul dagiti casta a pangawis a mangigunamgunam kencuana. Idiay silaw nga agsilnag manipud iti cruz, ti pudno a Kinacristiano agparang unay a nadalus ken naayat iti casta nga awan ararcos iti ruar a macadegdeg iti pudno a pategna. Ti kinaimnas ti kinasanto, naemma ken natalna nga espiritu, isut adda pategna iti Dios.

Ti kinarangrang ti estilo saan a masapul nga isut mangitudo iti nadalus ken nangato a panunut. Dagiti nangato a capanunutan ti arte, naimbag a panagricna, masansan a masaracan iti isisip dagiti nailubongan ken naderrep. Isudat masansan nga araramaten ni

Satanas a pangiturong cadagiti tao tapno lipatenda dagiti masapul ti cararua, tapno dida makita ti masacbayan a biag nga agnanayon, tapno patallicudenna ida manipud iti awan inggana a catulongan, ken tapno agbiagda a maipaay itoy a lubong laeng.

Ti maysa a religion a pagpacpakita la iti ruar macaawis iti di napabaro a puso. Ti pasindayag ken ceremonia ti panagculto dagiti Catolico adda macauyot ken macaitabbug a panna-cabalinna, isu a gapu ti pacaitabbugan dagiti adu; ket maiturongda a cumita a ti Iglesia Romana isut ruangan ti langit. A- wan no saan la a [410] dagidiay nalagda ti pannacaipabatay dagiti sacada iti nalagda a batay ti kinapudno, ket dagiti pusoda napabaroda gapu iti Espiritu ti Dios, ti di maanano gapu iti influenciiana. Dagiti rinibribu a di nacaammo ken Cristo babaen ti padas maiturongdanto nga umaracup iti forma ti kinasanto nga awan bumuyog a pannacabalin. Ti easta a religion isut tarigagayan unay dagiti adu a tao.

Ti ipapati ti iglesia nga adda calinteganna a mamacawan, agraman ti ordenanza ti panagconfesarna, a no di masurot dina ited ti pammacawanna, agduyos iti pannacaipalubos ti dakes. Daydiay agparintumeng iti sangoanan ti managbasol a tao, ket sana ipudno kencuana dagiti nalimed a panpanunut ken panagem ti pusona, ipababana ti rucod ti cababalinna. Ti panangipapanna iti Dios maipababa a mayasping iti managbasol a tao; ta ti padi agtacder a cas panacabagi ti Dios. Nupay casta daydiay managpagusto iti bagina, adadda a macaayayo kencuana ti panagconfesarna iti padana a managbasol ngem ti pananglucatna ti cararuana iti Dios. Naganganas iti naturaleza ti tao ti panagpenitenciana laengen ngem ti panangidiana iti basol; nalaclaca a parigaten ti lasag babaen ti panagcawes ti nakersang ken macatudoc ken napait a cawar ngem ti panangilanza cadagiti tarigagay ti lasag. Nadagsen ti sangol a pagayayat nga awiten ti linalasag a puso lugar nga awatenna coma ti sangol ni Cristo.

Isut canayon nga araramiden ni Satanis ti panangkikillona iti cababalin ti Dios, ti naturaleza ti basol, ken dagiti pudno a puon ti dackel a pagbacbacalan. Ti dakes a sursurona ipababana ti panagtungpal iti linteg ti Dios, ket panuynuyanna dagiti tao nga agbasol. Iti dayta met la a tiempo iturongna ida nga agayat cadagiti di umumno a capanunutan iti Dios, tapno isut cabuteng ken guraenda, lugar nga ayatenda. Ti kinadawel a nagbalinan ti cababalinna isut itudona

[411] a cababalin ti Namarsua; isut maiserrec iti uneg ti sistema ti religion, ken maiparangarang eadagiti wagas ti panagdaydayaw. Iti casta dagiti tattao macullaapanda, ket sa seguroen ni Satanas ida a catulonganna a makigubat iti Dios.

No basaen coma ti tao ti Biblia, maitalucaticto kencuana ti asi ken ayat ti Dios; makitanto nga awan cadagito y nabantot nga awit ti ipaawitna cadagiti tao. Ti laeng kiddawenna isu ti nadudog ken naladingit a puso, maysa a napacumbaba ken natulnog nga espiritu.

Iti panagbiag ni Cristo awan itedna a pagpatulad tapno dagiti lallaki ken babbai ipupocda dagiti bagbagida cadagiti convento tapno mapagbalinda ti bagbagida a maicari sadi langit. Saanna nga insuro uray caanoman a masapul nga epepen ti ayat ken pannakipagricna. Ti puso ti Mangisalacan r.agluppias idi iti ayat. Tunggal umasasideg ti tao iti namoralan a kinaimbag nga awan curangna, tumadtadem met dagiti ricnana, nasarsaririt ti panangilasina iti basol. ken naunneg ti pannakipagricnana cadagiti marigatan. Adda aya pannacaammotay ken Cristo gapu iti panagpabaludna wenno panagpabitayna cadagiti tao gaputta dida agraem Kencuana a cas Ari sadi langit? Adda aya timecna a nangngeg a mangdusa iti patay cadagidi di immawat Kencuana? Idi saan nga inawat dagiti umili iti Samaria, ni apostol Juan napno ti pungtot, ket kiniddawna, “Apo, cayatmo nga ibilinmi a bumaba ti apuy ti langit, tapno ibusenna ida, a cas met ti inaramid ni Elias?” Ni Jesus sicacaasi a kimmita iti adalanna, ket binabalawna ti naunget nga espirituna, a cuncunana: “Toy Anac ti tao saan nga immay tapno agdadael cadagiti biag dagiti tao, no di ket tapno isalacanna ida.”²

Saan nga awan ti rason a namuidanda a nalcuna idia y dagdaga a Caprotestantian, a dagiti Catolico basbassit ti pan nakigiddiatna cadagiti Protestante ita ngem cadagiti immuna a tiempo. Adda naaramid a panagbalbaliw; ngem saan a ti kinapapa ti nagbaliw. Pudno unay a ti Catholicismo pumada unay iti Kinaprotestante nga agdama; agsipud ta ti Kinaprotestante dackel ti limmaadanna nanipud cadagidi aldaw dagiti Refor-mador.

[412] Idinto ta dagiti iglesia Protestante sinapulda ti panangpabor ti lubong, ti ulbod a panagayat binulsecna dagiti matada. Awan makitada no di laeng nalintegen ti panangpati a naimbag ti amin

²Lucas 9:54, 56.

a dakes; ket cas di maliclican a tungpalna, agbanagto iti camaudianan a patienda a dakes ti amin a naimbag. Lugar coma nga agtacderda a mangsalacnib iti pammati a nayawat iti naminpinsan cadagidi sasanto, ita arigda lattay agpacpacawanen iti Roma gapu iti saan a naayat a capanunutanda keneuana, ket kidkiddawenda ti pannacpacawan ti awan nga anusda.

Maysa a dackel a clase dagiti tao, uray pay dagidiay a di mangpabor iti Romanismo, makitada ti bassit laeng a peggad manipud iti turay ken influenciiana. Adu dagiti mangirengreng a daydi kinasipnget ti panunut ken moral a nagari idi Edad Media (Panawen a Nasipnget) pinaboranna ti panagsacnap dagiti doctrinana, ananitona, ken pammarigatna, ket ti can nalalaing a panunut ti agdama a tiempo, ti nasacnap a pannacaisuro ti pannacaammo, ken ti dumegdegdeg a kinamanagparabur no maipapan iti religion, isut mangigawiden iti pannacaulit ti kinamanggugura ken nauyong a panangituray. Uray ti panangpanunut laeng a ti casta a casasaad mapasamacto itoy nasilawan a panawen catcatawaanda. Agpayso a ti dackel a silaw, maipapan iti panunut, moral, ken religion, madama nga agsilnag itoy a caputotan. Cadagiti nacalucat a binulong ti nasantoan a sao ti Dios, adda silaw a naggaput langit a naglawag iti lubong. Ngem rumbeng a laglagipen a tunggal dackel ti maited a silaw, dumackel met ti sipnget cadagidiay a mangkillo wenno manglais kencuana.

Ti maysa a naincararagan a panangadal iti Biblia ipakitananto cadagiti Protestante ti pudno a cababalin ti kinapapa. ngem adu dagiti masirib unayen iti panangipapanda iti casta a maricnada a dida masapul a biruken a sipapacumbaba ti Dios tapno maiturongda coma iti pudno. Nupay pagpaspasindayagda ti pannacasilawda, agpadpada a dida ammo ti Nasantoan a Surat ken ti pannacabalin ti Dios. Masapul nga adda pangpatalnada iti concienciada; ket sapulenda daydiay saan unay naespirituan ken macapabain. Ti calicagumanda isu ti maysa a pamayan ti pananglipat iti Dos, pamayan nga agpa- [413]
rang a cas la panglaglagip Kencuana. Ti kinapapa cabesadonan [414]
a punoan dagiti pagcurangan amin dagitoy. Isu nacasagana nga [415]
agservi cadagiti dua a clase dagiti tao, a saclawenna ti gistay entero a sangalubongan,—dagidiay mayat a maisalacan gapu iti caicarian dagiti araramidda, ken dagidiay mayat a maisalacan cabayatan ti caaddada nga agbasol. Daytoy ti palimed ti pannacabalinna.

Naipakitan a ti tiempo ti dackel a kinasipnget ti panunut pinaraburanna ti panangabac ti kinapapa. Nupay casta maipakitan tanto a ti tiempo ti dackel a pannacasilaw ti panunut macaparaburto iti panangabacna. Cadagidi napalabas a panawen, idi awan inicutan dagiti tao a sao ti Dios, ken awan pannacaammoda iti kinapudno, nacullaapan dagiti matada, ket rinibribu dagiti natnag iti silo, agsipud ta dida nakita ti silo a naipacat a pangsimbalud cadagiti sacada. Iti daytoy a caputotan adda adu a tao a dagiti matada natuléngda gapu iti rangrang dagiti capanunutan ti tao, “ti managan kinasirib ngem saan a pudno”; dida malasín ti silo, ket bumaddecda kencuana a silalaca a cas itay naabbongan dagiti matada. Ti Dios pinanggepna a dagiti pannacabalin ti panunut ti tao maicutanda coma a cas maysa a sagut a naggapu iti Nangaramid Kencuana, ket rebbengna ti magamit a maiservi iti pudno ken kinalinteg; ngem no ayatenda ti kinatangsit ken ambicion, ket dagiti tao itanocda dagiti capanunutanda iti ngatoen ti sao ti Dios, iti dayta ti kinasirib adadut ranggas a maaramidna ngem ti kinanengneng. Iti casta ti managnagan kinasirib itoy agdama, a mangracrac iti pammati iti Biblia, rumsuanto a mangabac iti panangisaganana iti dalan fi pannacaaracup ti kinapapa, agraman dagiti macaayayo a formana, a cas ti panangabacna idi inlemmengna ti pannacaammo idi inyusuatna ti dalan ti idadackelna idi Panawen a Nasipnget.

[416] Babaen dagiti tignay a maararamid ita idiay Estados Unidos a manggunod iti panangsarany ti estado cadagiti araramid ken ugugali ti iglesia, dagiti Protestante sursurotenda dagiti tugot a nagnaán dagiti papista. Saan laeng a dayta, luc- lucatanda ti ruangan a sercan ti kinapapa a mangsambot idiay America a daga dagiti Protestante iti kinaturay a napucawna idiay Europa. Ket ti adadda a mangted caipapanan toy a tignay isu ti kinapudno a ti nangruna a panggepna isu ti panangipapilitna iti pannacangilin ti Domingo,—ugali a nangrugi iti Roma, ken isu nga ipapatina a tanda ti autoridadna. Ti espiritu ti kinapapa, —ti espiritu ti itutunos cadagiti nailubongan nga ugali, ti pannacaraem dagiti ugali ti tao iti ngatoen dagiti bilin ti Dios, — dayta nga espiritu isut maipaspagepsep cadagiti iglesia Protestante, ken mangiturturong cadacuada nga agaramid iti isu met laeng a trabajo a pangitan-oc iti Domingo nga inaramid ti kinapapa idi sacbayda.

No ti agbasbasa cayatna nga ammoen dagiti maaramat a catulongan iti mabiit idadatengnan a rupac, ti la masapulna nga ramiden isu ti panangpasurotna iti nacailanadan dagiti amin a pamuspusan nga inaramat ti Roma idi cua itoy met laeng a panggep. No cayatna nga ammoen no casanonto ti panangtratar dagiti papista ken Protestante nga agtipon, ca-dagiti di umawat cadagiti patpatienda, kitaenna coma ti espiritu nga imparangrang ti Roma maipapan iti Sabado ken cadagidi nangsalcacib kencuana.

Bilbilin a naarian, concilio general, ordenanza ti iglesia a sinaranay ti turay ti gobierno,-dagitoy dagiti addang a gapu ti nacaitanocan ti fiesta dagiti pagano iti lubong dagiti Cristiano. Ti immuna a napatac a bilin a mangipapilit iti pannacangiln ti Domingo isu ti linteg nga inaramid ni Constantino.³ Daytoy a bilin kiniddawna cadagiti umili ti panaginana iti “daydayawen nga aldaw ti init, ngem impalubosna cadagiti taga awayay ti panagtalonda. Nupay pudno nga isut maysa a napaganoan a bilin, isut impapilit ti emperador calpasan ti panagparangna nga immaracup iti Kinacristano.

Agsipud ta ti bilin ti emperador rimsua a saan nga imdas a suno ti autoridad ti Dios, ni Eusebio, a maysa nga obispo isu a nangsapul iti iyaanamong; dagiti principe, ken isu a naisangsangayan agayyem ken mangpaspasablog ken Constantino, im- [417] pacdaarna ti pammati a dagiti Cristiano inyalisda ti Sabado iti Domingo. Awan uray maysa a pammanecnec ti Nasantoan a Surat nga imparangda a pangpanecnec iti baro a doctrina. Ni Eusebio met laeng bigbigenna a dina nadnadlaw ti saan a kinaagpayso daytoy, ket intudona dagiti pudno a nangbalbaliw. “Isuamin a banag,” cunana, “nga annong idi nga aramiden iti Sabado, inyalismi iti aldaw ti Apo,”⁴ Ngem ti argumento ti Domingo, nupay awan nacaibatayanna, nagservi a namatured cadagiti tao a mangipayat iti Sabado ti Apo. Amin dagidi nag tarigagay a dayawen ti lubong inaracupda ti fiestaen ti caadduan.

Idi nalagdan ti pannacaipasdec ti kinapapa, ti trabajo ti pannacaitan-oc ti Domingo naitulov. Iti mano a tiempo dagiti tat-tao intuloyda ti panagtalonda no dida mapan sumrec iti iglesia, ket nginilngilinda pay laeng ti maicapito nga aldaw a cas aldaw a panaginana. Ngem naininut a naaramid ti nangbalbaliw. Dagiti

³Idi tawen 321 N. C.

⁴“Sabbath Laws and Sabbath Duties” p. 538. (ed. 1853) R. Cox.

adda nasantoan a saadda naparitanda a mangeddeng iti aniaman a ringgor a civil iti aldaw ti Domingo. Saan a mabayag iti calpasanna, naibilin cadagiti amin a tao, uray aniar saadna, ti dida panagtrabajo iti dayta nga aldaw. babaen ti pannacaipacuyog ti dusa a multa no agwayawaya. ken pannacabaut no adipen, ti macabasol. Iti ududina naibilin a no nabacnang dagiti macabasol mapatayanda ti dusa a mapucaw ti cagudua dagiti cucuada; ket iti camaudianan, no ituloyda laeng ti agsukir, mapagbalinda nga adipen. Dagiti nababbaba a clase ti tao agsagabada iti agnanayon a pannacapagtalaw.

[418] Nagpaltuadda pay cadagiti milagro. Dadduma cadagiti datdatlag, kinunada nga idi can ti maysa a mannalon nganngani na aradoen ti talonna iti aldaw ti Domingo, ket daldalusanna ti arado babaen ti maysa a landoc, ti landoc kimmebkeb a di maiccaten iti imana, ket iti dua a t wen intugtugotna dayta a landoc. “ket isut gapu a nagtutuocanna ken nagbabainanna unay.”⁵

Iti ududina, ti papa imbirinua cadagiti padi ti distrito a bala-cadanda coma dagiti managsalungasing iti Domingo, ket tariga-gayanna a mapanda coma iti iglesia nga aglualo, into laket. no umay ti dackel a rigat cadacuada met laeng ken cadagiti carrubada. Maysa a concilio dagiti eclesiastico imparangda ti argumento, a nanipud idin naminadu nga inaramatda uray pay dagiti Protestante, nga idinto ta adda tattao a dinalapus ti kimat cabayatan ti panagtrabajona iti Domingo, no casta ti Domingo isut aldaw a panaginana. “Nalawag nga agdadata,’ kinuna dagiti obobispo, “a nalaus ti pannacarurud ti Dios gapu iti liwayda itoy nga aldaw.” Iti dayta kiniddawda cadagiti papadi ken ministro, arari ken principe, ken amin a matalec a tao, “nga aramatenda coma ti amin a cabaelanda ken annadda tapno maipasubli iti aldaw ti pannacadayawna, ket, tapno agpaay a naimbag a damag ti Kinacristiano, ipaspasnecda coma a ngilinen iti tiempo nga unay.”⁶

Idinto a rimsua a dagiti bilin dagiti concilio dida nacaanay, sinapulda dagiti autoridad ti gobierno tapno mangituyang ti bilin a macapabuteng iti puspuso dagiti umili, ken mangpilit cadacuada a di agtrabajo iti Domingo. Iti maysa a gimong a naaramid idiyay Roma, amin nga immuna a pangngeddeng pinasingkedanda a binuyogan ti

⁵West, Francis, “Historical and Practical Discourse on the Lord’s Day,” p. 174.

⁶Morer, Tho., “Discourse in Six Dialogue on the Name, Notion, and Observation of the Lord’s Day p. 271 (ed. 1701).

dacdackel a pigsa ken kinapasnec. Naiserrecda pay a paset ti linteg dagiti eclesiastico, ken impapilit dagiti autoridad a civil iti gistay isuamin a Cacrstianoan.⁷

Manen ti caawan ti autoridad ti Nasantoan a Surat a mangalaon iti pannacangilin ti Domingo saan a bassit a pagricutan ti intedna. Dagiti umili sinuppiatda ti calintegan dagiti mannursuroda iti panangiwalinda iti nalawag a sao ni Jehova, “Ti maicapito nga aldaw isu ti aldaw a panaginana ni Jehova a Diosmo,” tapno mapadayawanda ti aldaw ti init. Tapno pangpunnoda itoy a curang ti pammanecnec ti Biblia, masapul idi nga agpamuspusanda. Maysa a naregta a gayyem ti Domingo, isu a simmarungcar cadagiti iglesia sadi Inglatera idi nganngani agturpos ti maicasangapul ket dua a siglo, isut sinukir

[419]

dagiti matalee a sacsi ti kinapudno; ket awan ti naibunga dagiti trabajona iti easta a pinanawanna dayta a daga iti mano a tiempo, ket sa nagsapul cadagiti sumagmamano a pamuspusan ti panangipapilitna iti sursurona. Idi nagsubli, adda naipunnon iti curang, ket cadagiti naududi a panagtrabajona dacdackelen ti nagapuananna. Nangicuyog kencuana ti maysa a lucot ti papel a cas la naggapu iti Dios met laeng, isu a nacailasudan ti masapul a bilin maipapan iti pannacangilin ti Domingo, a napacuyogau cadagiti nacabutbuteng a panangamames tapno pangkigtot cadagiti nasukir. Toy napateg a documento — a ti kinaulbodna cas met la ti paltuad a saranayenna — imbagada a naggaput langit, ket nasaracanda cano idia Je-rusalem, idia altar ni San Simeon, idia Golgota. Ngem iti kinapudnona, ti palacio ti papa sadi Roma isut naggapuanna. Dagiti ulbod ken kinasicap a pangparang-ay iti turay ken idadackel ti iglesia isudat imbilang a nalinteg ti turay ti papa iti amin a panawen.

Ti nalucot a papel iparitna ti panagtrabajo manipud iti a las 3 ti malem ti Sabado, aginggat lungac ti init ti Lunes; ket ti kinaautoridadna cunada a pinasingkeda dagiti adu a milagro. Kinunada a dagiti tao a nagtrabajo iti labes ti naikeddeng nga horas nasaplitda can iti sakit a paralisis wenno di panna cagunay. Maysa a gumigiling a nangpadas nga aggiling iti maizna, nakitana cano a lugar a maiz ti rimmuar, timbug ti dara. ket ti rueda ti makina a paggiling simardeng a nagcuti, nupay napigsa ti ayus ti danum. Maysa a babai a nagluto ti tinapay, naductalanna cano a naata ti tinapay idi maadaw,

⁷Kitaem ti Heylyn, “History of the Sabbath,” Part II, ch. 5. sec. 7.

nupay napudot unay ti horno. Ti sabali a naggamay ti lutoenna iti horas ti a las 3, ngem natinongna nga itactac aginggat Lunes, nasaracanna cano iti sumuno ga aldaw a nalpas a nabolbolalon ken naluto gapu iti pannacabalin ti Dios. Ti maysa a tao a nagluto ti tinapay calpasan ti las 3 ti Sabado, nasaracanna nga idi pisienna ti tinapay iti sumuno a bigat, timbug can ti dara. Babaen dagiti casta a nacacatacawa ken inaanito a parparbo dagidi nangidurduron iti [420] Domingo pinadasda nga ipasdec ti kinasagradona.⁸

Idiay Escocia, a cas met idiay Inglatera, nagunodda u dackel a pannacaraem ti Domingo babaen ti panangisilpoda kencuana ti maysa a paset ti daan nga Aldaw a Panaginana. Xgem dagiti naibilin nga horas ti pananggilinda naggigiddiat. Ti maysa a bilin a naggapu iti ari ti Escocia imbunannagna a “ti Sabado manipud iti a las 12 iti tengngat aldaw rebbengnat maibilang a sagrado,” ket manipud iti dayta nga horas agingga iti agsapa ti Lunes awan tao nga agrabaja iti nailubongan a trabaja.⁸

Ngem agpapanpay amin dagiti bannogda a mangipasdec iti kinasagrado ti Domingo, dagiti pasurot ti papa met laeng ipudnoda iti napatac a ti Dios isut autoridad ti Sabado, ket ti naisuno nga aldaw tao laeng ti autoridadna. Idi maicasangapulo ket innem a siglo, maysa a concilio ti papa imbunannagna iti nalawag: “Laglagipen coma amin dagiti Cristiano a ti maicapito nga aldaw kinonsagar ti Dios, ket isut inawat ken sinalimetmetan, saan laeng a dagidi Judio, ngem dagiti pay amin a sabali a nag parang nga agrucbab iti Dios; nupay datavo a Cristiano binaliwantay ti Sabadoda a pinagbalin nga Aldaw ti Apo.”¹⁰ Dagidiay a simmamsampitaw iti linteg ti Dios saan a dida naamoan ti cababalin ti trabajoda. Ginagarada nga insaad ti bagida iti ngatoen ti Dios.

Maysa a naimbag a mangiladawan iti politica ti Roma cadagidiay a di sumurot kencuana maipakita iti napaut ken nadawel a panangidadanesna cadagidi taga Valdenses, ket dadduma nagngilngilinda iti Sabado. Adda pay sabsabali a nagsagaba met a casta gapu iti matalec a panagtungpalda iti maicapat a bilin. Ti historia dagiti Iglesia sadi Etiopia ken Abisinia naisangsangayan ti kinabagasna. Iti tengnga ti sipngget dngidi Panawen a Nasipngget, dagidi Cristiano idiay Central

⁸Kitaem ti Roger de Hoveden, “Annals,” Vol. II, pp. 528-530 (Bohn ed.).

More, “Dialogues on the Lord’s Day,” pp. 290, 291.

¹⁰Idem. pp. 281, 282.

Africa nakideman ken nalipatan ti lubong, ket iti adu a panawen ninam-ayda ti wayawaya iti isusurotda iti pammatida. Ngem iti camaudianan naamad ti Roma ti caaddada, ket iti di mabayag ti [421] emperador ti Abisinia nauyotan a mangbigbig iti papa a cas vicario ni Cristo. Sa simmaruno dagiti sabali nga iyannugot. Naituyang ti maysa a bilin a mangiparit iti pannacangilin ti Sabado babaen dagiti cacarroan a dusa.¹¹ Ngem ti nadawel a panangituray ti papa saan a nagbayag nagbalin a napait a sangol iti casta a dagiti taga Abisinia inkeddengda a bungtolen ti sangol manipud iti tenggedda. Calpasan ti nacaamamac a panagrurupac, dagiti Romanista napagtalawda cadagiti pagturayanda, ket ti daan a pammati naisubli. Dagiti iglesia nagrag-oda iti pannacawayawayada, ket uray caanoman dida linipatan ti leccion a naadalda maipanggep iti allilaw, fanatismo, ken nauyong a turay ti Roma. Iti uneg ti agmaymaysa a pagarianda, napnecca a nagbati, a di amammo dagiti sabsabali a tao iti Cacristianoan.

Dagidi iglesia diay Africa nginilinda ti Sabado cas ti pananggilin daydi nadaras ti itatallicudna nga iglesia idi maicasangapulo ket uppat ken maicasangapulo ket lima a siglo. Nupay nginilinda ti maicapito nga aldaw tapno tungpalenda ti bilin ti Dios, liniclicanda ti nagtrabajo iti Domingo tapno maitunosda iti ugali ti iglesia. Apaman a nagunod ti Roma ti cangatoan a panangituray, impayatna ti Aldaw a Panaginana ;i Dios tapno maitan-ocna ti aldawna a panaginana; ngem dagidi iglesia sadi Africa, a nailemmeng iti nganngani sangaribu a tawen, saan a nakibibiang itoy a panagbaliw. Idi naiyegda iti babaen ti turay ti Roma, napilitda a mangibbet iti pudno nga aldaw ti panaginana tapno itanocda ti saan a pudno; ngem apaman laeng a napasublida ti independenciada nagsublida met laeng a nagtungpal iti maicapat a bilin.

Dagitoy a nailanad nga historia ti napalabas iparangda iti nabatad ti igugura ti Roma iti pudno nga Aldaw ti Panaginana ken cadagiti nangsalsalacnib kencuana, ken iparangda met dagiti pamuspusan nga aramatenna tapno mapadayawan ti aldaw a binangonna a panaginana. Ti sao ti Dios isurona a dagitoy a buya maulitdanto inton agcallaysa dagiti Catolicos Romanos ken Protestantes a mangitan-oc iti Domingo. [422]

¹¹ Kitaem ti “Church History of Ethiopia,” pp. 311, 312.

Ti padto ti Apocalipsis 13 ibunannagna a ti turay nga itacderan ti animal nga adda sarana a cas la cordero aramidennanto a “ti daga ken dagiti isuamin nga agyan kencuana agdaydayawda” iti kinapapa. Ti animal nga adda dua a sarana cunaenauto pay “cadagiti agnaed iti rabaw ti daga, a mangaramidda coma ti maysa a ladawan ti animal;” ket adadda pay ngem dayta, ibilinna cadagiti “isuamin, babassit ken dadackel, babacnang ken napanglaw, dagiti siwayawayaya ken dagiti paadadipen,” nga “awatenda” “ti marca ti animal.”¹² Nalpas a naipakitan a ti Estados Unidos isu ti turay nga itacderan ti animal nga adda sarana a cas la carnero, ket daytoy a padto matungpalto inton ipapilit ti Estados Unidos ti pannacangilin ti Domingo, isu nga ipappapati ti Roma a naisangsangayan a paeabigbigan iti turayna. Ngem saanto nga isisuna ti Estados Unidos itoy a panagraem iti kinapapa. Ti influencia ti Roma idia dagdaga nga inturayanna idi cua, adayu a nadadael. Ket ti padto ipacaunana nga ibaga ti pan-nacaipasubli ti turayna: “Nakitac daydi maysa cadagiti ululona a cas la binagcong ni patay ket daydi sugatna a macapatay naagasan; ket isuamin a daga nagsiddaaw ket simmurot idi animal.”¹³ Ti pan-nacaibagcong ti maeapatay a sugat tududoenna daydi pannacaiccat ti turay ti papa idi 1798. Calpasan daytoy, cunaen ti profeta. “daydi sugatna a macapatay naagasan, ket isuamin a daga nagsiddaaw ket simmurot idi animal.” Ni San Pablo ibagana iti nalawag a ti tao ti basol agtuloyto agingga iti maicadua a yaay ni Cristo.¹⁴ Agingga iti panungpalan ti tiempo ituloy nanto ti aramidna a mangalallilaw. Ti nagsurat iti Apocalipsis cunaenna, “Ket isuamin dagiti agyan iti rabaw ti daga isut pagdaydayawandanto, cayatco a sawen, dagidiay saan a naisurat dagiti nagnaganda iti libro ti biag.”¹⁵ Idia daan ken baro a daga (Eurasia ken America) nga agpadpada ti kinapapa mapadayawanto babaen ti pannaearaem ti Domingo, isu a naibatay laeng iti autoridad ti Iglesia Romana.

[423] Nasuroc a limapulo a tawenen a dagiti estudiante ti padto idia Estados Unidos ipanpanecnecda daytoy iti lubong. Cada-giti mapaspasamac ita makita ti napardas nga addang nga agturong iti pannacatungpal toy a padto. Uray cadagiti mannursuro a Protestante

¹²Apoc. 13:11, 16.

¹³Apoc. 13:3.

¹⁴2. Tesalonica 2:8.

¹⁵Apoc. 13:8.

ipappapatida met a Dios ti autoridad ti pananggilin iti Domingo, ngem awan met ti pammanecnecda iti Nasantoan a Surat, a cas cadagiti panguloen dagiti pasurot ti papa. Ti sarita a dagiti pangocom ti Dios maipasarungcarda cadagiti tao gapu iti pannacasalungasing ti pauagmaua iti Domingo, maulitto; adda pay ketdin dagiti mangirengrengreng ti casta. Ket ti maysa a tignay a mangipagpagna iti pannacaipapilit ti pannacangilin ti Domingo dumacdackel ken pumigpigsa

Ti Iglesia Catolica Romana, agraman dagiti amin a sangsangana iti amin a lubong, isut maysa a dackel nga organizacion, nga adda iti babaen ti panangituray, ken naisangrat nga agservi iti pagimbagan, ti papa. Dagiti linaclacsa a pasurotna, iti isuamin a nacion ti lubong, nabalacadanda a sumurot a paiturayan iti papa. Uray ania a kita ti nacionda wenno gobiernoda, rebbengda nga ibilang ti autoridad ti iglesia iti ngatoen ti amin a sabali nga autoridad. Nupay mabalinda nga isapata ti isusurotda iti estado, nupay ca.sta iti licud daytoy adda icutanda a sapata ti panagtulnogda iti Roma, isu a mangluc-at cadacuada iti isuamin a cari a macadadael iti pagimbagan ti Roma.

Idi tawen 1204, ni Papa Inocencio III, kiniddawna ken Pedro II, nga ari ti Aragon, ti nacascasdaaw a sapata cas itoy sumari-dat: “Siac, ni Pedro, nga Ari ti Argonia. ipapatic ken icaric a canayonto a matalec ken natulnogac ken apoc a Papa Inocencio, ken cadagiti Catolico a surauno kencuana, ken iti Iglesia Romana, ket simamatalecacto a mangtaginayon iti pagariac iti panagtulnogco kencuana, ket salacnibacto ti pammati Catolico, ken idadanesconto ti sumina iti nalinteg a pammati.”¹⁶ Daytoy isut maitunos iti naipapati a pannacabalin ti papa ti Roma, nga “isu adda lintegna a mangiccat iti saad dagiti emperador,” ket “mabalinna a luc-atan dagiti pasurotna tapno dida suroten dagiti nakillo a turay.”¹⁷

[424]

Ti sao ti Dios mangted ti pablaac maipapan iti umay a peggad ; palubosanyo a di maipangag toy a pablaac, ket ti lubong dagiti Protestante maadaldanto dagiti pudno a gandat ti Roma, ngem naladawton a panaglisida iti siio. Ti Roma (lumacdackel a siuulimec ti turayna. Dagiti doctrinana adda mainfluencinganda idiaiy uneg ti salas a paearamidan dagiti linteg, idiaiy uneg ti iglesia, ken iti uneg

¹⁶Dowling, J., “History of Romanism,” b. 5, ch. 6, sec. 55.

¹⁷Masheim, “Ecclesiastical History.” b. 3, cent. 11, part 2, ch. 2, sec. 9. note 8. (tr. by Murdock).

ti puspuso dagiti tao. Bangbangenenna dagiti natayag ken dackel a patacderna, ket idia y nalimed a silsiledna maulitto dagiti immuna a pauang dadanesna. Sisisicap ken di mapupuotan, pappapigsaenna dagiti buyotna tapno maaramidna dagiti gandatna inton dumteng ti tiempona a cumabil. Ti laeng calicagumanna isu ti nasayaat a pangundawayan, ket daytoy maititeden kancuana. Iti mabiit mak.ta k* maricnatayto ti gandat ti Roma. Sinoman a mamati ken agtulnogto [425] iti sao ti Dios maumsi ken pacaidaddadanesannanto.

31. Ti Umadani a Panagrupac

Nanipud panangrugi ti dackel a gubat sadi langit. ti panggep ni Satanas isu ti panangiwallagesna iti linteg ti Dios. Tapno magunodna daytoy isut immalzaanna a bumusor iti Namarsua; ket nupay naitappuac nanipud langit, intuloyna ditoy daga ti casta a pannakidangadangn'a. Tapno allilawenna dagiti tao, ket iti casta itabbugna ida a mangsalungasing iti linteg ti Dios, dayta latta ti panggep a sinursurotna. No mabalinua a gunoden daytoy babaen ti pannacaibelleng ti amin a linteg, wenna babaen ti pannacaiwalin ti maysa la cadagiti bilinna, isunto met la a banag. Ta siasinoman a macabasolto iti maysa a bilin ti linteg iparangarangna ti igugurana iti dagup ti linteg; ti influencia ken pagpatuladna maibilang a panagsalungasing; ket “agbanagto a macabasol cadacuada amin.”¹

Iti panangsapul ni Satanas iti panang babainna cadagiti bilin ti Dios, kinilkillona dagiti doctrina ti Biblia. ket iti casta dagiti ulbod naiserreceda a paset ti pammati dagiti rinibribu nga agcuncuna a mamati iti Nasantoan a Surat. Ti maudi ken dackel a panagrupac ti pudno ken ulbod isut panaggibus laeng ti nabayag a panaggubgubat maipanggep iti linteg ti Dios. Addatayo ita a sumsumrec itoy a panagrupac—panagrupac dagiti linteg dagiti tao ken dagiti bilin ni Jehova, panaggubat ti religion ti Bibia ken ti religion a parparbo ken ugugali.

[426]

Dagiti agtutulong a bumusor iti pudno ken kinalinteg itoy a dangadang addadan nga agtartrabajo a sireregget. Ti nasantoan a sao ti Dios a dimmanon cadatayo a nagatang iti casta unay a pateg ti tuoc ken dara, apagbassit ti pannacaiategna. Ti Biblia adda iti magawat dagiti isuamin, ngem bassit laeng dagiti pudno nga umaracup kencuana a cas mangidalan iti pa nagbiag. Ti di panamati iti Dios agari iti nacaamamac a kinasacnap, saan laeng nga iti lubong a cuna, ngem iti pay uneg ti iglesia. Adu dagiti immay a mangilibac cadagiti doctrina, a pannacaadigi ti Nacristianoan a pammati. Dagiti dackel a kinapudno maipapan iti panamarsua cas imparang dagiti napalti-

¹Santiago 2:10.

ingan a mannurat, ti pannacatnag ti tao iti basol, ti pannacaicaro ti basol, ken ti kinaagnanayon ti linteg ti Dios, di awaten ti maysa a dackel a clase dagiti agparparang a Cristiano ti lubong, ti amin a pasetda wenno sumagmamano a pasetda. Dagiti rinibribu nga agpasindayag iti kinasirib ken kinaaddada iti independencia, ibilangda a cas maysa a pacakitaan ti kinacapuy daydiay panagtalec nga awan curangna iti Biblia; ipagarupda nga isut pacakitaan ti nangatngato a sirib ken sursuro ti panangdillawda iti Nasantoan a Surat, ken pananginatarusda iti naespirituan ken panangyawawanda cadagiti capatgan a kinapudno ti Nasantoan a Surat. Adu dagiti ministro a mangisursuro cadagiti taoda, ket adu dagiti profesor ken mamaestro a mangisursuro cadagiti estudianteda, a ti linteg ti Dios nabaliwanen wonno naracraken ; ket dagidiay a mangipatcg pay laong cadagiti bilbilinna, a eas masapul pay laeng a tungpalen cas mayannurot iti letra, ipagarupda a mauyuyaw ken maibabain laeng ti caicarianda.

Iti panangiwalinda iti pudno, dagiti tao iwalinda ti Nakinaso iti pudno. Iti panngipayatda iti linteg ti Dios, libakenda ti kinaautoridad ti Nangted ti Linteg.

[427] Awan biddut ti sangalubongan a Cristiano a natustuso ti ieacaritna iti autoridad ti Langit, awan nalawlawag ti pannacaicaniwasna iti cuna ti rason, awan narangranggas ti maibungana, ngem ti agdama a doctrina, a napardas ti panagsacnapna. a ti linteg ti Dios saanen a masapul a tungpalen dagiti tao. Tunggal nacion adda linlintegna, a mangibilin ti panagraem ken panagtulnog; awan gobierno a macapagtacder no awan lintegna; ket mabalin ngata a panunuten a ti Namarsua ca-dagiti langit ken daga awan lintepna a mangituray cadagiti parsua nga inaramidna?

Napipia laengen cadagiti nacion no racrakenda dagiti lintegda, ket sada palubosan dagiti umili nga agaramid iti caycayatda, ngem ti ucasen ti Agturay ti Universo ti lintegna, ket sana baybayan ti lubong nga awan pagannurotan a mangcondenar iti macabasol ken mangjustificar iti natulnog.

Inton maiwalinen ti pagannurotan ti kinalinte”. maluctan ti dalan ti principe ti kinadakes a mangipasdec iti turayna ditoy daga. Sadinoman a pacalacsidan dagiti bilin ti Dios, sumardeng ti panagparang ti basol a nainbasolan, wenno ti kinalinteg a matarigagavan. Dagidiay nga agmadi a naitnrayan iti gobierno ti Dios pulos a dida maicari a mangituray iti bagbagida met laeng. Gapu cadagiti macadadael

a sursuroda. maimula ti espiritu ti kinasukir iti uneg ti puspuso dagiti ubbing ken agtutubo, isuda a naicasigud nga adda ricnada a di paiturayan; ket ti maysa a casasaad ti sociedad a di agraem iti linteg, ken naderrep, isu ti maibungana. Idinto a catcatawaanda ti kinalaca a mamati dagiti agtunog iti bilbilin ti Dios, dagiti adu a tao sigagagarda nga umaracup cadagiti panangulbod ni Satanas. Ibulosda ti nalabes a derrepda, ket iti casta aramidenda dagidi basol a gapu ti naeaibucbucan ti dusa cadagiti gentil.

Dagidiay mangisuro cadagiti umili ti dida panangipateg cadagiti bilin ti Dios, imulmulada ti kinasukir, tapno aganida met la ti kinasukir. Palubosam a maibelleng nga entero ti saringgawid nga incabil ti linteg ti Dios, ket iti di agbayag saan metten a maipateg dagiti linteg ti tao. Agsipud ta iparit ti Dios dagiti sinisuitic nga aramid, ti panagagum, panangulbod. ken panangdorogas, dagiti tao alistoda a mangipayat cadagiti bilinna a cas itay isudat macasaw-sawir iti nailubongan a panag-rang-ayda; ngem dagiti bunga ti panangipurruac cadagito y a bdin nacaro unay a dida mapacadaanan. No ti linteg saan a masapul a tungpalen, apay nga adda pay la agbuteng a mangsalungasing kencuana ! Saanto a natalgeden ti panagicut ti cucua. Dagiti tao mabalinda nga agawenen ti cucua ti padada a tao; ket dagiti capigsaan isudanto ti cabacnangan. Uray ti biag met laeng dinto pay ket maraemen. Ti cari ti panagasawa saanto nga agtacderen a cas sagrado a baluarte a mangsalacmb iti familia. Daydiay adda turayna mabalinnan, no isut cayatna, a piliten ti asawa ti padana a tao. Ti maicalima a bilin maiwalinton a cacuyog ti maicapat. Dagiti annac didanto agbuteng a manguloy iti biag dagiti dadackelda, no iti panangaramidda iti casta magunodda ti tarigagay dagiti dakes a pusoda. Ti lubong a civilizado agbalinto a sangabunggoyan a tulisan ken mammapatay; ket ti talna, inana, ken ragsac mapapanawton ditoy daga.

[428]

Uray pay ket itan ti doctrina a dagiti tao naluc-atandan manipud iti panagtungpal cadagiti bilbilin ti Dios pinacapuyna ti bileg ti isusurot iti moral, ket linuctanna dagiti ruangan a pagayusan ti layus ti kinadakes nga umay iti lubong. Ti di panagraem iti linteg, ti panangibus ti pigsa iti awan mamaayna, ken ti kinarugit adda a mangsagsagad cadatayo a cas itay manglayus nga atab.

Daydi kinadakes ken naespirituan a kinasipnget a nagari idi panagturay ti Roma isut di naliclican a naibunga ti panangtalmegna

[429] iti Nasantoan a Surat; ngem adino ti pacasaracan ti puon ti nasacup a di panamati iti Dios, ti pannacaipurruac ti linteg ti Dios, ken ti maibanagda a kinadakes, iti babaen ti narayray a silaw ti evangelio iti tiempo a panagwayawayaya ti religion ! Itan ta ni Satanas dina maiturayanen ti lubong babaen ti panangigawidna iti Nasantoan a Surat, gamitenna dagiti sabali a pamuspusan tapno magunodna ti isu met laeng a panggep. Ti panangdadaelna iti panamati iti Biblia macapagusto iti panggepna a cas met ti panangdadaelna iti Biblia met laeng. Babaen ti panangiserrecna iti pammati a ti linteg ti Dios saanen a masapul a tungpalen, mabalinna nga itabbug dagiti tao nga agsaluugasing a cas itay pannacabalinna no dida ammo a pulos dagiti bilinna. Dagiti mangipangpangulo iti tignay ti Domingo mabalin nga irengrengda dagiti reforma a masapul dagiti umili, dagiti principio a maitunos iti Bibua; nupay casta no adda mailaoc cadagitoy a maysa a bilin a maisuugam iti linteg ti Dios, dagiti adipenna dida mabalin ti makitipon cadacuada. Awan ti macajustificar cadacuada iti panangiwaunda cadagitoy bilin ti Dios tapno isunoda dagiti bilin ti tattao.

Dagiti Dua a Dackel nga Ulbod

Babaen dagiti dua a dackel nga ulbod, ti di ipapatay ti cararua ken ti kinasagrado ti Domingo, ni Satanas itabbugnanto dagiti umili iti babaen dagiti allilawna. Idinto ta ti umuna isaadna ti batay ti Espiritismo, ti naudi isinggalotna ti panangisakit iti Roma. Dagiti Catolico, isuda a mangipaspasindayag iti milmilagro a cas maysa a pagilasinan iti pudno nga iglesia, nalacadanto a maitabbug iti allilaw gapu itoy agaramid ti dat-datlag a turay; ket dagiti Protestante, idinto ta ibellengda li calasag ti pudno, maallilawdanto met. Dagiti Catolicos Romanos, dagiti Protestante, ken dagiti nailubongan a tao padapadanto nga umaracup iti kita ti kinasanto nga awan bumuyog a pannaabalina, ket makitadanto itoy a panagcaycaysa ti maysa a dackel a tignay a maipaay iti pannacabaliliw ti lubong, ken ti pannacairugi ti nabayag a pinadpadaanan a milineo.

Babaen ti Espiritismo, ni Satanas agparang a cas itay mangpapairabag iti raza, a paimbagenna dagiti sakit dagiti umili, ken ipapapatina a mangiparang ti maysa a baro ken na-ngatngato a sistema ti nareligionan a pammati; ngem iti dayta met a tiempo agtrabajo a

cas mangdaddadael. Dagiti pannulisogna idaldalanda dagiti rinibribu nga iturong iti pannacadadael. Ti di panagparbeng macaiccat ti rason; sa sumaruno ti panagrennec iti derrep, apapa ken panagayus ti dara. Ni Satanas pagragragsacanna ti gubat; ta ti gubat macaparasuc cadagiti cadacsan a ricna ti cararua, ket sana cayascasen nga itabbug iti agnanayon dagiti napapatayna a naigamer iti vicio ken dara. Isut panggepna ti panangparasucna iti panag gugubat dagiti nacion iti maysa ken maysa; ta iti casta mabalinna nga iturong dagiti panunut dagiti tao manipud iti aramid a panagsagsagana tapno macatacderda iti aldaw ti Dios. [430]

Ni Satanas agtrabajo pay nga aramatenna dagiti elemen to tapno cayascasenna nga anien dagiti di nacasagana a cararua. Inadalna dagiti palimed ti laboratorio ti naturaleza, ket aramatenna ti amin a pannacabalinna a mangituray cadagiti elemento cas ti madanon ti ipalubos ti Dios. Idi napalubosan a mangparigat ken Job, amangan nagdaras ti pannacacayascas dagiti pangen ken animal a taraken, dagiti adipen, balbalay, annac, a nagsasaruno iti apagbiit a canito!

Ti Dios isut mangsalsalacnib cadagiti parsuana, ket rem menganna ida nga icanawa manipud iti pannacabalin ti manag dadael. Ngem ti sangalubongan a Cristiano impakitada ti panangumsida iti linteg ni Jehova; ket ti Apo aramidennanto ti cas ti imbunanagna nga aramidenna, — ipanawnanto dagiti bendicionna manipud iti dapa, ket aliscnnanto ti panangaywanna manipud cadagidiay umalalza a maicaniwas iti lintegna, ken mangisursuro ken mangpilit cadagiti sabsabali nga agaramid met iti casta.

Ni Satanas adda panangiturayna cadagiti amin a di ayaywanan ti Dios iti naisangsangayan. Paraburan ken parang-a yennanto dagiti dadduma tapno umadadda ti pannacagunodna cadagiti panggepna; ket iyegnanto ti rigat cadagiti dadduma. ket sana iturong ida a mamati a ti Dios isut mangparparigat cadacuada. Idinto ngar agparparang cadagiti annac ti tattao a cas maysa a dackel a mangngagas a macapaimbag cadagiti amin nga anannayenda, iyegnanto ti sakit ken rigat, aginggana iti madadael ken malangalang dagiti ciudad nga adut taoda. Urav ita madaman nga agtartrabajo. Cadagiti peggad ken desgracia iti baybay ken daga, cadagiti dackel nga uram, cadagiti narungsot a baggio ken nacabutbuteng a tudo ti uraro, cadagiti dugudog, layus. alipugpug, atab ti dalluyon, ken gingined. iti amin a disso ken iti rinibribu a banag, ni Satanas araramatenna ti pannaca-

[431] balinna. Cayascasenna ti madama nga aglu om nga anien. ket
 [432] sumaruno ti bisin ken rigat. Warisanna ti angin iti macapatay a rugit,
 ket rinibribu dagiti matay iti angol.

[433] Dagitoy a maipasarungcar umaduda nga umadu ken dumawelda
 a dumawel. Agtinnagto ti pannacadadael cadagiti tao ken animal nga
 agpadpada, “Ti lubong agdung-aw ken aglabas, ” “dagiti nangato
 a tattao ti daga egleppesdanto. Ti lubong met narugitan babaen
 dagiti agtaeng kencuana; agsipud ta naglabsingda cadagiti linteg,
 kinaniwasda dagiti bilbilin, rinacracda ti agnanayon a tulag.”²

Ket iti dayta ti dackel a mangululbod ipapatinanto cadagiti tao a
 dagiti agserservi iti Dios isudat puon dagitoy a kinadakes. Ti clase
 dagiti tao a nanggutugut iti gura ti Langit ipabasoldanto dagiti amin
 a rigatda cadagidiay a ti panagtulnogda cadagiti bilbilin ti Dios isut
 agnanayon a babalaw cadagti managsalungasing. Ibnnannagdanto
 a dagiti tao pagpaguraenda ti Dios gapu iti dida pananggilin iti
 Domingo; a dagitoy a basol inyegna dagiti rigat a dinto sumardeng
 aginggat nainget ti pannacaipapilit ti pannacangilin ti Domingo; ket
 dagidiay a mangiparparang iti pannacatungpal ti maicapat a bilin, ket
 iti casta nga aramid daddadaelenda ti pannacaraem ti Domingo, isu-
 dat mangriribuc cadagiti umili, ken mangtiptiped iti pannacaipasubli
 ti parabur ti Dios ken naidagaan a panagrang-ay.

Ti managaramid ti datdatlag a pannacabalin a maiparangarang
 babaen ti Espiritismo aramatennanto ti influenciiana a maibusor
 cadagidiay a mangpili ti panagtulnogda iti Dios nga umununa ngem
 cadagiti tao. Dagiti damag nga aggapu cadagiti espiritu ibnnan-
 nagdanto nga isudat imbaon ti Dios a mangconvencer cadagiti di
 mamati iti Domingo iti biddutda, ket ipanecnedanto a dagiti linteg
 ti daga rebbengdat matungpal a cas linteg ti Dios. Leddaangdanto
 ti dackel a kinadakes ti lubong, ket cadduaandanto ti pammanecne-
 dagiti maestro ti religion, a ti naipababa a casasaad ti moral agtaud
 [434] iti saan a pannacaraem ti Domingo. Naindaclanto ti gura a ma-
 parasuc a maibusor cadagiti amin nga agmadi nga umaracup iti
 pammanecnecca.

²Isaias 24:4, 5.

Ti Annurotcn ni Satan

Ti annuroten ni Satan itoy maudi a pannakidangadangna cadagiti tao ti Dios pumadpad met la idi inaramatna idi pannacairugi ti dackel a gubat sadi langit. Nagparang a cas la sapsapulenna a parangayen ti pannacapatibker ti gobierno ti Dios, idinto nga ipacpacatna amin a pigsana a sililimed iti pananggunodna a mangilupec kencuana. Ket daydi aramid a padpadasenna a gunoden iti casta a pamayan, impabasolna ca-dagiti natulnog nga angel.

Ti Dios uray caanoman dina piliten ti pakinakem wenno ti conciencia; ngem ti canayon a sursuroten ni Satanastapno maiturayanna dagiti dina maitabug iti sabali a pamayan -isu ti panangaramatna iti nadawel a panangipapilit. Babaen ti pammutbuteng wenno pilit padasenna nga iturayan ti conciencia, ken gunoden ti panagrucbab kencuana met laeng. Tapno maragpatna daytoy, agrabajo nga aramattenna dagiti autoridad ti religion ken gobierno nga agpadpada, ket tignayenna ida a mangipapilit iti pannacatungpal dagiti linteg ti tao a maicaniwis iti linteg ti Dios.

Inton dagiti iglesia Protestante ipurruacda dagiti nalawag nga argumento a mayannurot iti Nasantoan a Surat a mangsaranav iti linteg ti Dios, calicagumandanto a paulimeken dagidiay a dida marupir ti pammatida babaen ti Biblia. Nupay ikidemda dagiti matada tapno dida makita ti pudno a maaramid, matda a sursurotendan ti maysa a dalan nga acturong iti pannacaidadanes dagidiay agmadi nga agaramid gapu iti conciencia iti araramiden dagiti amin a sabali a Cristiano ti lubong, ken agmadi a mangbigbig iti kiddawen ti aldaw a panaginana nga intuding ti papa.

Dagiti oficial ti iglesia ken estado agcaycaysadanto a mangsucus, manguyot, wenno mamilit cadagiti amin a clase ti tao tapno padayawanda ti Domingo. Gapu iti caawan ti autoridad ti Dios itoy a panggep punnoandanto ti curangna cadagiti mangilupit a linteg. Ti kinarugit ti politica daddadaelenna ti panagayat iti kinajusticia ken panagraem iti kinapudno; ket uray pay idiay agwayawaya nga America, dagiti agturay ken agararamid ti linlinteg agtulocdanto, baren” magunodda ti panangparabur ti publico, iti ikiddaw ti eaduan ket agaramiddanto ti linteg a mangipapilit iti pannacangilin ti Domingo. Ti panagwayawaya ti conciencia, a nagatang iti casta unay nagdackel a sacrificio, didanto pagraemanen. Iti umadani

a dangadang makitatayto ti pannacatungpal dagiti sao ti profeta,
“Nacapungtot daydi dragon idi babai, ket napanna ginubat ti natda
idi capoonanna, dagidi mangtungpal cadagiti bilbilin ti Dios, ken
[436] icutanda ti pammanecnec ni Jesus.”³

³Apocalipsis 12:17.

32. Ti Nasantoan a Surat Natalged a Pagcamangan

Ati linteg ken pammanecnec! no dida agsao a cas mayannurot itoy a sao, saan a pagduaduaan nga awan ti bigat a maipaay cadacuada.”¹ Dagiti tao ti Dios maiturongda iti Nasantoan a Surat a cas natalged nga amang a maibusor iti influencia dagiti saan a pudno a mannursuro ken mangallilaw a pannacabalin dagiti espiritu ti sipnget. Ni Satanas agaramat ti amin a mabalin a gamiten tapno lappedanna dagiti tao a mapan mangammo iti Biblia; agsipud ta dagiti nabatad a sao ti Biblia isudat mangipanayag cadagiti allilawna. Iti tunggal pannacaungar ti aramid ti Dios, ti principe ti dakes malucag nga agrabaja iti naananep; ita madama nga ipacpacatna ti amin a pigsana a maipaay iti maudi a bacal a maibusor ken Cristo ken cadagiti pasurotna. Ti maudi a dackel nga allilaw asidegen ti pannacaipasangona cadatayo. Ni anticristo masapul nga aramidenna dagiti nacascasdaaw a trabajona iti imatangtayo. Ti ulbod umarnginto unay iti pudno, iti casta a dinto mabalin ida nga ilasin no saula a babaen ti pannacaaramat ti Nasantoan a Surat. Tunggal sao ken tunggal milagro masapul nga isuut iti pammanecnec ti Nasantoan a Surat.

Dagidiay a mangpadas nga agtulnog cadagiti amin a bilbilin ti Dios masuppiatdanto ken marabrabacdanto. Mabalinda ti agtacder laeng iti Dios. Tapno maibturda ti sunt nga adda iti sangoananda, masapul nga ammoenda ti pagayatan ti Dios cas naipaltiing iti saona; isut mabalinda a padayawan laeng babaen ti panangicutda iti umisu a capanunutan maipapan iti cababalin, ti gobierno ken panggepna, ken panagaramidda cas mayannurot cadacuada. Awan no di la dagidiay nangpapigsa iti isipda babaen dagiti kinapudno ti Biblia ti macatacder iti maudi a dackel a dangadang. Iti tunggal cararua umayto ti mangsuut a saludsud, Umuna ngata a pagtulnogac ti Dios santo dagiti tao? Ti mangikeddeng nga horas dimteng pay ketdin. Naimula met laengen dagiti dapantayo iti bato ti di agbaliw

[437]

¹Isaias 8:20.

a sao ti Dios? Nacasaganatay met laengen nga agtacder a sititibker a mangicanawa cadagiti bilbilin ti Dios ken ti pammati ni Jesus?

Idi di pay nailanza, ti Mangisalacan impalawagna cadagidi adalanna nga isu mapapatayto, ket bumangonto manen manipud iti tanem; ket adda angel idi a sitatallaong a nangimaldit cadagiti saona cadagiti isip ken puso. Ngem dagidi adalan padpadaananda idi ti pannacaluc-atda iti sangol ti panangituray ti Roma, ket dida maibtur ti panunut a Daydiay nacaipucpucan dagiti namnamada agsagabanto iti nacababain nga ipapatay. Dagiti sao a masapul coma idi a laglagipenda napucaw cadagiti panunutda; ket idi dimtengen ti tiempo ti pannacasuut, nasaracan a dida nacasagana. Ti ipapatay ni Jesus dinadaelna nga entero dagiti namnamada a cas itay awan impacpacaunana a sao cadacuada. Casta met, cadagiti padto, ti masacbayan naluetan iti sangotayo iti nalawag a cas iti pannacalucatna cadagidi adalan gapu iti sao ni Cristo. Dagiti mapasamac a canaig ti panagrikep ti tiempo ti pannacapadas ken ti aramid a panagsagana a maipaay iti tiempo ti riribuc, nalawag ti pannacaiparangda. Ngem dagiti adu a tao dida maawatan dagitoy napateg a kinapudno a cas itay uray caanoman dida naipalpalting a pulos. Ni Satanas iccatenna ti tunggal naimula a sao a macapasirib cadacuada nga agpaay iti pannacaisalacan, ket ti tiempo ti riribuc masaracannanto ida a di nacasagana.

Kinapateg dagiti Pablaac ti Dios

[438] No ti Dios ibaonna cadagiti tao dagiti pablaac a napateg unay iti casta a mailadawanda nga iwarwarragawag dagiti angel a tumaytayab iti tengnga ti langit, kiddawenna a tunggal tao a naiccan ti nakem ipangagna coma ti damag. Dagiti nacabutbnteng a dusa a nailayat a maibusor iti panagdaydayaw iti animal ken iti ladawanna,² isu comat mangiturong cadagiti isuamin ti napasnec a panangadalda cadagiti padpadto tapno ammoenda no ania ti marca ti animal, ken no casanot panangliclicda ti panangawatda keneuana. Ngem dagiti adu a tao iyadayuda dagiti lapayagda manipud iti panagdengngegda iti pudno, ket sada mapan cadagiti ubbaw a sarsarita. Ni apostol Pablo kinunana. idi kitkitaenna dagiti mapasamac iti ududina nga aldaw,

²Apoc. 14:9, 11.

“Umayto ti aldaw a didanto agsagaba ti nasayaat a sursuro.”³ Dayta a tiempo naananayen ti idadatengna. Dagiti adu a tao dida cayat ti kinapudno ti Biblia, agsipud ta macasingsinga cadagiti tarigagay ti managbasol ken naayat iti lubong a puso; ket ni Satanas isarangna dagiti allilaw nga ayayatenda.

Ngem ti Dios addanto tattaona ditoy daga isuda a mangirupirto iti Biblia, ket ti Biblia laeng ti pagannurotanda iti amin a doctrina, ken batay dagiti amin a reforma. Dagiti capanunutan dagiti nagadal a tao, dagiti panangipapan ti ciencia, dagiti pammati wenno pangngeddeng dagiti concilio ti iglesia, nupay aduda ken dida agtutunos a cas met la cadagiti iglesia nga itacderanda, ti timec ti adadu a bilang dagiti tao,—uray maysa wenno isuamin dagitoy awan ti mabigbig a cas pammanecnec a maipabor wenno maibusor iti aniaman a punto ti nareligionan a pammati. Casacbayan ti panangaracuptayo iti aniaman a doctrina wenno bilin, rebbengtay a kiddawen ti nabatad a “Castoy ti kinuna ti Apo,” a mangsaranay keneuana.

Ni Satanas patinayon nga agagawaanna nga awisen ti panangim-deng iti tao iti lugar ti Dios. Iturongna dagiti tattao a cumita cadagiti obispo, papastor, ken profesor ti teologia, a cas mangidalan cadacuada, lugar a sukimatenda ti Nasantoan a Surat tapno ammoenda ti annongda a maipaay cadacuada met laeng. Ket inton maiturayanna dagiti isisip dagitoy a pangpangulon, mabalinna nga influenciaan dagiti adu a tao cas ti pagayatanna.

[439]

Idi immay ni Cristo ket insaona dagiti sao ti biag, dagiti tao ti sapa sap nagdengngegda kencuana a siraragsac; ket adu, uray pay cadagiti sacerdote ken agtuturay, ti namati Kencuana. Ngem ti panguloen dagiti sacerdote ken dagiti panguloen ti nacion natinongda a condenaren ken lacsiden dagiti sursurona. Nupay naabacda iti amin a panangpadasda nga agbiruc ti pammabasolda Kencuana, nupay dida naliclican a naricna ti influencia ti pannacabalin ken sirib ti Dios a bimmuyog cadagiti saona nupay casta ingamerda dagiti bagbagida iti gura; impurruacda ti calawagan a pammanecnec ti kina-Meiasna, into la ket no mapilitda nga agbalin nga adalanna. Dagitoy a simmupiat ken Jesus isudat tattao a ti pannacaraemda isut naisuro cadagiti umili nanipud kinaubingda, ket ti autoridadda isut inruamda a pagrucnoyan a sipapammati. “Casano aya,” intuudenda,

³2. Timoteo 4:3.

“ta dagiti agtuturaytayo ken nagadal nga escribas dida patien ni Jesus? Dagitoy nasingpet a tattao dida aya coma awaten ni Jesus no isu ti Cristo,” Gapu iti influencia dagiti casta a mannursuro ti nacion dagiti Judio naiturongda a nanglacsid iti Mannubbotda.

Daydi espiritu a nangtignay cadagidi sacerdote ken agtuturay adda nga iparparangarang pay laeng ita dagiti adu nga agparparang unay a cas la nasingpet. Dida cayat nga usigen ti pammanecnec ti Nasantoan a Surat maipapan cadagiti naisangsangayan a kinapudno nga agpaay itoy a tiempo. Itudoda ti caaduda, kinabacnangda, ken kinapopularda, ket sada siuuyaw a cumita cadagiti mangidurduron iti pudno a bassit ti bilangda, napanglawda, ken saan a popular, isuda nga addaan pammati a mangilaslasin cadacuada iti lubong.

Ni Cristo nakitana nanipud idi nabayag a daydi inaramid dagidi escribas ken Fariseos a panangalada iti di umisu nga autoridad saanto a sumardeng iti pannacawarawara dagiti Judio. Adda inicutanna a naimpadtoan a buya ti aramid a panangitanoc iti autoridad ti tao a mangituray iti conciencia, isu a nacabutbuteng a lunod ti iglesia iti amin a panawen. Ket dagiti nacabutbuteng a panangbabalawna cadagidi escribas ken Fariseos, ken dagiti pablaacna cadagiti tao tapno dida suroten dagi- toy bulsec a pangpangulo, nailanadda a cas ballaac cadagiti umay a caputotan.

[440]

Pannacaibucsil ti Nasantoan a Surat

Ti kinapapa ipalubosna cadagiti papadi laeng ti calintegang a mangipatarus iti Nasantoan a Surat. Agsipud ta dagiti papadi laeng ti macabalin a mangibucsil iti sao ti Dios, ti sao ti Dios maigawid manipud cadagiti tao a sapasap. Nupay inted ti Reformacion ti Nasantoan a Surat cadagiti isuamin, nupay casta ti casdi met laeng a principio nga inrupurpir ti Roma isut manglapped cadagiti adu a tao iti uneg dagiti iglesia Protestante iti panangsukimatda iti Biblia nga agpaay cadacuada met laeng. Maisuro cadacuada ti panangawatda cadagiti sursurona *cas ti panangipatarus ti iglesia*; ket rinibribu dagiti di macaitured nga umawat ti aniaman, uray casanot kinabatad ti pannacaiparangna iti uneg ti Nasantoan a Surat, no isut maicaniwas iti pammatida wenno iti naipasdec a sursuro ti iglesia.

Agpapanpay napno ti Biblia cadagiti pablaac a maibusor cadagiti saan a pudno a mannursuro, adu dagiti castoy a nalaca a mangicumit

iti carcararuada cadagiti papadi ken ministro. Itoy agdama adda rinibribu a mamati iti religion nga a wan maitedda a sabali a rason a gapu ti pamatianda iti patpatienda no di la ta castat insuro dagiti panguloda iti religion. Labsanda dagiti sursuro ti Mangisalacan a gistay dida taldiapan, ket sada isadag ti pammatida iti sasao ti ministro. Ngem saan aya a bumiddut dagiti ministro? Casanot panangitalectayo iti cararuatay iti panangidalanda no ditay ammo manipud iti sao ti Dios nga isudat pannacasilaw? Ti kinacurang ti namoralan a tured a rumuar manipud iti nakiwar a tugot ti lubong, isut mangiturong cadagiti adu a sumurot iti addang dagiti nagadal a tattao; ket gapu iti agirda a mangsukimat iti maipaay cadacuada met laeng, maiparparautda aginggat awan namnamada iti cawar ti ulbod. Makitada a ti pudno nga agpaay itoy a tiempo nalawag ti pannacaiparangna iti uneg ti Biblia, ket maricnada ti pannacabalin ti Espiritu Santo a cu- muyog iti pannacaiwarragawagna; [441] nupay casta palubosanda ti ibubusor dagiti papadi ken ministro a mamaglicud cadacuada manipud iti silaw. Nupay maconvencer ti rason ken concienciada, dagitoy naallilaw a cararua dida maitured ti agpanunut iti maigiddiat iti ministro; ket ti bucodda a capanunutan, dagiti agnanayon a pagimbaganda, madadaelda a masunoan iti di pammati, ken pasindayag, ken gura ti sabali.

Adu dagiti pamayan nga aramaten ni Satanas iti panagtrabajona nga aramaten ti influencia ti tao tapno mareppetna dagiti cayawna. Iparautna dagiti adu a tao kencuana babaen ti panangisinggalotna cadacuada nga aramaten dagiti seda a lubid ti ayanayat cadagiti bumusbusor iti Cruz ni Cristo. Uray aniaman a kita ti singgalot daytoy, mabalin a naamaan, naincabsatan, nasocialan, wenno ayat ti agasawa, ti bungana isu met laeng; dagiti bumusbusor iti pudno ipacatda ti pannacabalinda a mangituray iti conciencia, ket dagiti cararua a maiturayanda awan umdas a tureda wenno wayawayada a sumurot iti patienda nga annongda.

Ti kinapudno ken ti gloria ti Dios saanda nga agsina; ditay mabalin a padayawan ti Dios gapu cadagiti biddut a capanunutan, idinto nga adda ti Biblia iti magaw-attayo. Adu dagiti mangipapati a saan a vale no ania ti patpatien ti maysa a tao. no la ket nalinteg ti panagbiagna. Ngem ti panagbiag mabukel gapu iti pammati. No ti silaw ken pudno adda iti magaw-attayo, ket liwayantay a parang-

ayen ti gundawaytay a dumngeg ken cumita keneuana, bilangna nga isut ibellengtayo; pilpilientay ti sipnget ket saan a ti lawag.

[442] “Adda dalan a cas la nalinteg iti maysa a tao, ngem ti panungpalanna daldalan ni patay.”⁴ Ti di pannacaammo saan a nalinteg a pambar ti biddut wenno basol, no adda amin a gundaway a mangammo iti pagayatan ti Dios. Agviaje ti maysa a tao, ket umay iti maysa a disso nga adda agsasangalang a sumagmamano a dalan, ket tunggal dalan adda mangitudtudo ti pagturinganna. No dina icascaso ti patudo, ket alaenna ti aniaman a dalan a cas la nalinteg keneuana, maba- lin a napasnec ti pammatina, ngem seguro a masaracannanto nga adda iti saan a justo a dalan.

Rebbengtay nga isangrat dagiti amin a pannacabalin ti isip iti panagadal iti Nasantoan a Surat, ket pagtrabajoentay ti pannacaawat a mangtucod, iti amin a pacabalinan ti tao, cadagiti nauncg a banag ti Dios; nupay casta ditay coma lipaten a ti kmalucneng ken kinatulnog ti ubing isut pudno nga espiritu ti agadal. Dagiti pagricutan iti Nasantoan a Surat uray caanoman dinto maammoan a nalaing babaen ti panangaramat cadagiti pamayan ti panagadal cas ti panagadal eadagiti pagricutan ti filosofia. Ditay coma adaien ti Biblia a buyogen ti panagcammatalec iti bagi a cas itay araramiden dagiti adu no agadalda ti ciencia, no di ket buyogen coma ti naincararagan a panagcammatalec iti Dios, ken napasnec a panagtarigagay a mangammo iti pagayatanna. Masapul nga umaytay a buyogen ti napacumbaba ken paisuro nga espiritu tapno gumunodtay ti pannacaammo manipud iti dackel a SIAC Dios. Ta no saan, dagiti dakes nga angel bulsekenda dagiti isiptayo ket patangkenenda dagiti pusotayo tapno di maipalag.p cadatayo ti pudno.

Ti adu a paset ti Nasantoan a Surat a cuncuna dagiti de adal a tattao a cas maysa a palimed, wenno malablabsan a cas awan patpategna, isut napno ti liwliwa ken sursuro a maipaay iti daydiay nacasursuro iti escuela ni Cristo. Ti maysa a razon no apay adu a teologo dagiti awan nalawag a pannacaawatda iti sao ti Dios, isut agsipud ta ikidemda dagiti matada tapno dida makita dagiti pudno isuda a dida cayat a tungpalen. Ti panangawat iti kinapudno ti Biblia magunodan saan a nangnangruna gapu iti kinasaririt ti panunut a

⁴Proverbio 16:25.

maaramat iti panagsukimat, ngem ti panagtalimudoc ti panggep, ti na pasnec a tarigagay nga agsapul iti kinalinteg.

Panagadal iti Biblia ken ti Cararag

Ti Biblia uray caanoman saan coma a maadal no di mabuyogan ti cararag. Ti Espiritu Santo laeng ti macabalin a mangiparicna cadatayo iti kinapateg dagiti banag a nalaca a maawatan, wenno mangigawid cadatayo tapno ditay kilkiiloen dagiti kmapudno a naricut nga awaten. isut annong dagiti nailangitan nga angeles ti panangisaganada iti puso tapno maawatanna ti sao ti Dios iti casta unay a macayawantayto gapu iti imnasna, mabalacadantayto cadagiti pablaacna, wenno mapatured ken mapapigsatayto cadagiti caicarianna. Aramidentay coma a pannacalualotayo ti cararag ti sumasalmo, “.Luetain dagitoy matac, tapno mabuyac dagiti nacascasuaaw a banag nga aggapu iti lintegmo.”⁵ Dagiti sulisog masansan a cas la di mabalin a sukiren, agsipud ta ti masulisog, gapu iti panangliwayna iti cararag ken panagadal iti Biblia, dina malagip daras dagiti cari ti Dios ket dina masaranget ni Satanas cadagiti armas ti Nasantoan a Surat. Ngem adda angeles a sum.bsibay cadagidiay siaayat a pasursuroan cadagiti nadiosan a banag; ket inton tiempo ti dackel a pannacasapul, ipalagipdan to dagiti kinapudno a masapul. Iti casta, “mton ti caosor umay a cas layus, ti Espiritu ni Jehova mangitayagto ti bandera a maibusor kencuana.”⁶

[443]

Ni Jesus incarina cadagidi adalanna, “Ti Manangliwliwa, ti Espiritu Santo, isu nga ibaonto ni Ama iti naganco, isuronanto cadacayo dagiti amin a banag, ket ipalagipnanto cadacayo dagiti isuamin nga imbagac cadacayo.”⁷ Ngem dagiti insursuro ni Cristo masapul nga umuna a maidulin iti panunut, tapno ti Espiritu ti Dios mabalinanto nga ipalagip niton tiempo ti peggad. “Ti saom indulinco itoy pusoc,” kinuna ni David, “tapno diac agbasol kenca.”⁸

⁵Salmos 119:18.

⁶Isaias 59:19.

⁷Juan 14:26.

⁸Salmos 119:11.

Ti Panagduadua

[444]

Amin dagiti mangtagipateg cadagiti agnanayon a pagimbaganda addada coma a nacabantay a bumusor iti iseserrec ti panagduadua. Ti panagduadua basnotannanto pay uray dagiti pannacaadigi ti kinapudno. Saan a mabalin nga adayuan dagiti umsi ken ababi, dagiti mangiculbo kén nadawel a sursuro ti agdama a kinainfiel. Ni Satanas iyanatupna dagiti sulisogna cadagiti amin a clase. Cabilenna dagiti di nagadal babaen ti angangaw ken catcatawa, idinto a sarangtenna dagiti nagadal babaen dagiti pannupiat ti ciencia ken rason ti filosofia, nga agpadpada tapno maparasucna ti pannacaumsi ken di panamati iti Nasantoan a Surat. Uray dagiti agtutubo a bassit pay la ti padasda maituredda ti agisingasing cadagiti duadua maipapan cadagiti nauneg a principio ti Kinacristiano. Ket daytoy a di panamati dagiti ubbing, nupay isut ababaw, adda influenciiana. Iti casta adu dagiti maiturong a mangangangaw iti pammati dagiti ammada, ken agaramid iti uray maicaniwas iti Espiritu ti gracia.⁹ Dagiti adu a biag a maisangrat coma iti pacaidayawan ti Dios ken pacabendicionan ti lubong, natayda gaputta dinalapus ida ti naangot a puyopoy ti kinainfiel. Amin dagiti agtalec cadagiti napangas a capanunutan ti rason ti tao, ket sada ipagarup a mabalinda nga ilawlawag dagiti nadosan a palimed, ken ammoen ti pudno nga uray awan tulong ti sirib ti Dios, masiccaolanda iti silo ni Satanas.

Madama nga agbibigtayo iti casnecan a tiempo ti historia ti lubong. Ti tungpal dagiti adu unay a tao ti daga nganngani unay maikeddengen. Ti masacbayan a pagimbagan ti biagtayo, ken casta met ti pannacaisalacan dagiti sabali a carcararua, maibatay iti dalan a sursurotentay ita. Masapul a paidalantayo iti Espiritu ti kinapudno. Tunggal pasurot ni Cristo sipapasnec coma nga agintuud, “Apo, ania ti cayatmo nga aramidec?” Masapultay ti agpacumbaba iti sangonan ti Dios, a buyogan ti panagayunar ken panagcararag, ken caaduentay ti agutob iti saona, nangnangruna dagiti buya ti panangocom. Rebbengtayon a sapulen ita ti nauneg ken nabiaq a capadasan iti banbanag ti Dios. Awan coma ti caniton a pucawentayo. Dagiti agcacapateg a mapasamac maararamiddan iti licmuttayo; addatay a nacabatay iti rabaw ti naencantoan a daga ni Satanas. Dicay maturog, centinela ti Dios; ti cabusor cumcumleb iti asideg, ket sisasagana iti

⁹Hebreo 10:29.

aniaman a canito, no cumapuy ken agdungsacayo, a tumucma ken mangalunun cadacayo.

Ti Baclayen a Sungbatan iti Dios

Adu dagiti maallilaw maipapan iti pudno a casasaadda iti san-goanan ti Dios. Padayawanda dagiti bagbagida met laeng gapu [445] cadagiti dakes nga aramid a dida aramiden, ket malipatanda a naganen dagiti naimbag ken natacneng nga aramid a kiddawen ti Dios cadacuada, ngem naliwayanda nga inaramid. Saan nga umdas ti panagtacderda a cas caycayo iti minuyongan ti Dios. Masapul a sungbatanda ti namnamaen ti Dios cadacuada a panagbungada. Ipabacayna cadacuada a sungbatanda ti dida panangaramid iti amin nga imbag a nabalinda coma nga inaramid, babaen ti graciana a mamapigsa cadacuada. Idiay uneg dagiti libro sadi langit nailanadda a cas salisali ti daga. Nupay casta ti panagbiag uray ti castoy a clase saan nga awan a pulosen ti namnamana. Ti puso ti Ayat a napaut, ti panagibturna makicacaasi cadagidiay a nangumsi iti caasi ti Dios ken nagpalalo iti paraburna. “Gapuna masasao: Agriingca, sica a matmaturog, ket bumangonca manipud cadagiti natay, ket lawagannacanto ni Cristo. Kitaenyo ngarud a sireregta no casano ti pannagnayo;. . . nga aramatenyo ti tunggal pannacaipaayna a panagaramid ti naimbag, ta dagiti aldaw dakesda.”¹⁰

Inton dumteng ti tiempo a pannacasuut, dagiti nangaramat iti sao ti Dios a cas pagannurutan ti panagbiagda maiparangandanto. No tiempo ti verano saan a madlaw ti paggidiatan dagiti siempreviva a cayo ken dagiti sabali a cayo; ngem inton dumtengen ti napigsa nga angin ti invierno, dagiti siempreviva matdada a di agbaliw, id-into a dagiti sabali a cayo maregreg dagiti bulongda. Casta met ti saan a pudno ti pusona a mamati mabalin a di malasina ita manipud iti pudno a Cristiano, ngem ti tiempo umayen cadatayo isunto a pannacaiparangang ti gididiat. Palubosam nga adda tumacder a bumusor, palubosam nga agari ti kinaawan nga anus ken awan a panagibturna, palubosam a macendian ti panangidadanes, ket dagiti saan a pudno ti pusoda ken dagiti managinsisingpet agduadua ken itulocdanto ti pammatida; ngem ti pudno a Cristiano agtacderto a

¹⁰Efeso 5:14-16.

[446] sititibker a cas maysa a bato. ti nammatina pumigpigsá, ti namna-
mana rumanranniag, ngem idi tiempo ti nam-ay.

33. Ti Maudi a Pablaac

Nacakitaac ti sabali nga angel a bimmaba sadi langit, nga adda dackel a turayna; ket ti daga isut nalawagan daydi gloriana. Ket pimmuccaw iti napigsa a timec, a cuncunana: Narba, narba ti dackel a Babilonia, ket nagbalin nga umoc dagiti diablo, ken balay ti amin a kita ti espiritu a nacarimrimon, ken tangcal ti amin a tumatayab a narugit ken gurguraen.” “Ket nacangngegac ti sabali a timec a naggapu sadi langit, a cuncunana: Rumuarcay kencuana, dacayo a tattaoc, tapno dicay mairaman cadagiti basbasolna, ken tapno saanyo nga awaten dagiti saplitna.”¹

Toy a paset ti Nasantoan a Surat itudona ti tiempo isunto a panacaulit ti pannacaiwarragawag ti pannacatnag ti Babilonia, nga ipuccaw ti maicadua nga angel ti Apocalipsis 14,² ngem mainayon a mainaganan dagiti kinarugit a simrec cadagiti nadumaduma nga organizacion a mamukel iti Babilonia, nanipud immuna a pannacaited toy a damag idi verano ti 1844. Ti nacabutbuteng a casasaad ti lubong a religioso isut nasalaysay ditoy. Iti tunggal pannacaiPURRUAC ti pudno. ti isisip dagiti tao agbalinto a nasipsipnget, ti puspusoda agbalinto a nasucsukir, aginggat maipupocda iti timmangken a di panamati. Nupay maicaniwas cadagiti pablaac nga inted ti Dios, ituloydanto a payatpayaten ti maysa cadagiti sangapululo a bilin ti Dios, aginggat maiturongda a mangidadanes cadagidiay mangtagisagrado kencuana. Ni Cristo mapagbalin nga awan capapayanna babaen ti pannacaumsi ti saona ken dagiti taona. Inton aracupen dagiti iglesia dagiti sursuro ti Espiritismo, ti saringgawid a mangtengtengngel iti linalasag a puso maiccat, ket ti panamati iti religion agbalinto a pangacaccob laeng ti calaadan a kinadakes. Ti panamati cadagiti pabpabuya ti es-piritismo luctanna ti ruangan a sercan dagiti manulisog nga espiritu, ken doctrina dagiti sairo, ket iti casta ti influencia dagiti dakes nga angel maricnanto iti uneg dagiti iglesia.

[447]

¹Apoc. 18:1, 2, 4.

²Apoc. 14:8.

Maipapan iti Babilonia, iti pannacaipabuyana itoy a padto, castoy ti masasao, “Dagiti basbasolna nacagtengda sadi langit, ket ti Dios nalagipna dagiti kinakillona.”³ Napnonan ti sucatan ti basbasolna, ket ti pannacadadael nganngani agdisso kencuana. Ngem ti Dios adda pay laeng tattaona iti uneg ti Babilonia; ket casangoanan ti pannacaipasarungcar dagiti panangocomna, dagitoy matalec a tattao masapul a mapuccawanda a rummuar tapno dida mairaman cadagiti basbasolna, ken tapno saanda nga awaten dagiti saplitna. Isut gapuna nga adda tignay nga isimboloan ti angel a bumaba manipud langit, a manglawag iti daga iti gloriana, ken mangipuccaw iti napigsa a timec, ket iwarragawagna dagiti basbasol ti Babilonia Mainaig iti damagna, mangngeg ti puccaw, “Rummarcay kencuana dacayo a tattaoc.” Dagitoy a ballaag, mairaman ti damag ti maicatlo nga angel, isudat maudi a pablaac a maited cadagiti agnaed iti daga.

Nacabutbuteng ti cuestion a pacaiyeganto ti lubong. Dagiti turayen ti daga, nga agcaycaysa a bumusor cadagiti bilbilin ti Dios, ituyangdanto a “dagiti isuamin, babassit ken dadackel, babacnang ken napanglaw, dagiti siwawayawaya ken dagiti paadadipen,” tumunosdanto cadagiti ugali ti iglesia babaen ti pannacangilin ti saan a pudno nga aldaw ti panaginana. Amin dagiti madi nga agtungpal mapatayandanto cadagiti dusa a civil, ket iti camaudianan maibunannagto a caicarianda ti mapapatay. Iti sabali a bangir, ti linteg ti Dios a mangibilin iti pannacasalimetmet ti aldaw a panaginana ti Namarsua

[448] kiddawenna nga isut mapagtulnogan ket ilayatna ti pungtot a maibusor cadagiti amin nga aglab.sing iti bilbilinna.

Inton mailawagen daytoy a cuestion a casta iti sangoanan ti tao, sinoman a mangipayat iti linteg ti Dios tapno tungpalenna ti linteg ti tao awatenna ti marca ti animal; awatenna ti tanda ti isusurot iti turay a pilienna a pagtulnogan iti lugar ti Dios. Ti pablaac manipud langit cunana, “No ti asinoman a tao agrucbab iti animal ken iti ladawanna, ket awatenna ti marcana iti musingna, wenna iti imana, isu met uminumto iti arac ti pungtot ti Dios, nga adda a naisagana nga awan aniaman a lalaocna iti copa ti pungtotna.”⁴

Ngem awan ti mapagsagaba iti pungtot ti Dios aginggat maiparang ti pudno iti panunut ken concienciana ket sa naipurruac.

³Apoc. 18:4, 5.

⁴Apoc. 14:9, 10.

Adu dagiti awan pay gundawayda a dumngeg cada-giti naisangsangayan a kinapudno nga agpaay itoy a tiempo. Ti masapul a panacatungpal ti maicapat a bilin uray caanoman di pay naipasango cadacuada iti pudno a lawagna. Daydiay macabasa iti tunggal puso, ken mangsuut iti tunggal panggep, dinanto baybay-an ti sinoman nga agtarigagay a mangammo iti pudno, a maallilaw cadagiti cusion a pagsusuppiatan. Ti bilin saanto a maidagdag cadagiti tao a sibubulsec. Tunggal maysa addanto umdas a silawna tapno ikeddengna ti aramidenna a siaammo.

Ti Aldaw a Panaginana isuntot dackel a pacasuutan no sino ti suroten; ta isu ti punto ti pudno a nangnangruna a pagsusuppiatan. Inton ti maudi a pannacasuut maiyegen cadagiti tao, iti dayta maglalasinton no sino dagiti agservi iti Dios ken no sino dagiti di agservi Kencuana. Idinto ta ti pannacangilin ti saan a pudno nga aldaw ti panaginana tapno matungpal ti linteg ti estado, a maicanias iti maicapat a bilin, isuntot panangicari ti isusurot iti maysa a turay a cumaniwas iti Dios, ti pannacangilin ti pudno nga Aldaw a Panaginana, tapno matungpal ti linteg ti Dios, isut maysa a pacakitaan ti isusurot iti Namarsua. Idinto a ti maysa a clase, gapu iti panangawatda iti tanda ti panagrucnoy cadagiti naidagaan a turay, awatenda ti marca ti animal, ti sabali a clase, gapu iti panangpilida iti tanda ti isusurot iti autoridad ti Dios, awatenda ti sello ti-Dios.

[449]

Iti tunggal caputotan ni Apo Dios nangibuon cadagiti ad penna a mangbabalaw iti basol, iti uneg ti lubong a cuna ken iti uneg ti iglesia, nga agpadpada. Ngem dagiti umili calicagumanda dagiti nalinis a banag a maisao cadacuada, ket ti nadalus ken di narugitan a kinapudno dida awaten. Dagiti adu a reformador, iti panangaramidda iti trabajo, inkeddengda nga aramaten ti dackel nga annad iti panangatacarda cadagiti basol ti iglesia ken nacion. Ninamnamada, babaen ti panagpatulad ti nadalus ken Nacristianoan a panagbiag, nga iturong dagiti tattao a sumubli cadagiti doctrina ti Biblia. Ngem ti Espiritu ti Dios immay cadacuada cas ti iyaayna ken Elias, idi isut tinignayna a mangbabalaw cadagiti basol ti maysa a dakes nga ari ken maysa a naglicud nga ili; isuda dida nabalin a di inasaba dagiti nabatad a sao ti Biblia,-dagiti doctrina a dida coma cayat nga iparang. Napilitda a mangibunannag a sireregget iti pudno, ken ti peggad a mangamames cadagiti cararua. Dagiti sao nga inted ti Apo cadacuada

impalawagda nga awan butbutengda no aniat maibanagda, ket dagiti umili napilitda a dimngeg iti pablaac.

Pannacabalin ti Maicatlo nga Angel

[450] Casta ti pannacaiuccawto ti damag ti maicatlo nga angel. Inton umay ti tiempo a rumbengen a pannacaitedna iti cadackelan a pigsa, ti Apo agrabajonto nga aramatenna dagiti napacumbaba a tao, ket iturongnanto ti isisip dagidiay mangitalaga iti bagbagida nga agservi Kencuana. Dagiti agrabajo mapilidanto a nangnangruna gapu iti panaglana ti Espirituna ket saan a gapu iti insuro dagiti pagescuelaan. Dagiti tattao a mamati ken managcararag mapilidanto a rummuar a buyogen ti nasantoan a regta, ket ibunannagdanto dagiti sao ngi ited ti Dios cadacuada. Dagiti basbasol ti Babilonia maiputac- tacto. Dagiti nacabutbuteng a banag ti panangipapilit ti autoridad civil cadagiti ngilinen ti iglesia, ti dakes nga iseserree ti Espiritismo, ti nalimed ngem napardas a panagrang-ay ti luray ti papa,-amin dagitoy malucaisandanto. Gapu cadagitoy napasnecan a pablaac dagiti umili makiburdanto. Rinibribo a ribu dagiti tattao a dipay nacangcangngeg cadagiti castoy a sao idi cua dumngedanto. Masdaawda a macangngeg iti pammanecnec a ti Babilonia isu ti iglesia, a natnag gapu cadagiti ulbod ken basbasolna, gapu iti panangipurruacna iti pudno a naibaon kencuana manipud langit.

Maibunga ti Pablaac

Inton dagiti tattao mapanda cadagiti immuna a maestroda, agraman ti gagarda nga agintuud, Agpayso dagitoy? dagiti ministro agiparandanto cadagiti parbo a sarsarita, agipad todanto cadagiti nalinis a bauag, tapno pangagasda cadagiti butbutengda, ken tapno pagtalnaenda ti nalucag a conciencia. Ngem agsipud ta adu dagiti di mapnec iti autoridad laeng da giti tao, ket kiddawenda ti nabatad a “Castoy ti cuna ti Apo,” dagiti popular a ministro, cas cadagidi Fariseo idi unana, a napnoda iti pungtot iti pannacacuestion ti autoridad, isawangdanto a ti damag naggapu ken Satanas, ket parasukendanto dagiti adu a tao a naayat ti basol tapno pagsasawan ken idadanesda dagiti mangipucpuccaw iti damag.

Inton maisacnap ti susic cadagiti baro a daga, ket dagiti isisip dagiti tao maawisda nga umimatang iti naipayatpayat a linteg ti Dios, ni Satanang saan a macatalna. Ti pannacabalin a cumuyog iti damag puyongennanto ketdi dagiti bumusor kencuana. Dagiti ministro iruardanto dagiti aglablabes a pigsada tapno mayadayuda ti silaw, into la ket no agraniag cadagiti ipastoranda. Babaen dagiti amin a pamanayan a maiturturayanda padasendanto a gupden ti pannacadiscutir dagitoy agcacapateg a cuestion.

Ti iglesia agpaarayatto iti nabileg a tackiag ti turay ti gobierno, ket itoy nga aramid, dagiti Catolico ken Protestante agcaycaysadanto. Inton rumasuc ken pumingpinget ti tignay a mangipapilit iti panacangilin ti Domingo, awagandanto ti tulong ti linteg a maibusor eadagiti managtungpal iti bilbilin ti Dios. Maamamsandanto gapu iti pannacamulta ken pannacabalud, ket dagiti dadduma maigayatandanto cadagiti nangato a saad, ket dagiti dadduma maigayatanda iti gunguna ken gundaway, bareng mauyotanda a mangidian iti pammatida. Ngem ti di mabaw-ing a sungbatda isu daytoy, “Ipakitayo cadacami iti sao ti Dios ti biddutmi,” a cas ti inaramid ni Lutero idi adda iti castoy a saaden. Dagiti masumaria iti saclang dagiti pangocoman aramidendanto ti napigsa a panangalangonda iti pudno, ket dagiti dadduma a macanggeg cadacuada maiturongdanto a makipagtacder cadagifi agtungpal iti amin a bilbilin ti Dios. Iti casta ti silaw maiyegto iti sangoanan dagiti rinibribu isuda a di coma nacaamammo cadagitoy a kinapudno no saan a gapu iti castoy a maaramid.

Ti napasnecan nga isusurot iti sao ti Dios maibilangto a cas la yaaiza a maibusor iti gobierno. Idinto ta binulsec ni Satanang, ti ama nadawel ken nauyongto iti mamati nga anac; ti apo wenno ulang irurumennanto ti managtungpal ti bilin nga adipen. Ti ayat mayalilisto; dagiti annac saanda a maiccan ti tawid, ken mapagtalawda iti balayda. Ti sao ni San Pablo matungpalto, nga “isuamin dagiti mayat nga agbiag iti sinasanto ken Cristo Jesus, aglacamto ti pannacaidadanes.”⁵ Agsipud ta dagiti manalacnib iti pudno didanto padayawan ti panaginana iti Domingo, addanto cadacuada mabalbalud, addanto maidesterro, ket addanto pay matratar a cas tagabu. No ibatay iti sirib ti tao, cas la di mabalin a matungpalto daytoy;

⁵2. Timoteo 3:12.

ngem inton iccaten ti Dios ti mangigawgawid nga Espirituna cadagiti tao ket mayawatda iti panangituray ni Satanas, isu a gumurgura cadagiti bilbilin ti Dios, nacascasdaawto dagiti maaramid. Ti puso agbalin a nadawel apaman a maiccat ti ayat ken panagbuteng iti Dios.

[452] Inton umasideg ti riribuc adunto dagiti sinan namati iti damag ti maicatlo nga angel ngem dida met napagsanto babaen ti isusurotda iti pudno, ti pumanaw ken tumipon iti cabu- sor. Gapu iti panna- kicallaysada iti lubong ken pannakiranudda iti espirituna, nagtungpal a eas met la ti lubong ti panagkitada cadagiti banbanag; ket inton umay ti pannacasu ut, sisasaganadan a pumili iti bangir a nanam-ay ken popular. Addanto tattao a masirib ken nalaing a bumitla, a nagragragsacandan idi cua toy a kinapudno, nga aramatendanto dagiti pannacabalinda iti panangallilaw ken panangyawawanda ca-dagiti cararua. Isudat agbalin a cadacsan a bumusor cadagiti cacabsatda idi cua. Inton dagiti agngilngilin iti Sabado maisaclangda cadagiti Juzgado tapno sungbatanda ti pammatida, dagitoy a timmallicud isudantot calaingan nga agente ni Satanas a mangpadpadakes ken mangidarum cadacuada, ket babaen dagiti natiri a damag ken singasingda parasukendanto dagiti agtuturay a bumusor cadacuada.

Pannacasuut ti Pammati

Iti daytoy a tiempo ti pannacaidadanes, isunto ti pannacasuut ti pammati dagiti adipen ti Dios. Sipapasnecda a nangited iti pablaac, ken sikikitada laeng iti Dios ken iti saona. Ti Espiritu ti Dios, a nanignay cadagiti puspusoda. isut namilit cadacuada a nagsao. Agsipud ta dagdagen ida ti nasantoan a tarigagay, ket sa napigsa ti panangtignay ti Dios cadacuada, aramidenda dagiti annongda a dida paganano a panpanunuten no anianto ti pagbanagan ti panangisaoda cadagiti tattao iti inted ti Dios cadacuada a sao. Saanda a tinalliaw dagiti naidagaan a Pagimbaganda, wenno sinapul ti pannacataginyon ti dayaw wenno bjagda. Nupay casta, inton bumtac cadacuada ti baggio ti ibubusor ken umsi, addanto dadduma a gapu iti pan- nacapunoda iti danag, sisasaganadanto nga agcuna. “No coman amammomi a castov ti patauden dagiti saomi, uray dicam coma nagununi” Malicmutda cadagiti rigat. Ni Satanas cabilenna ida cadagiti nadawel a sulisog. Ti trabajo a naiwacasda cas la adadu

nga adayu ngem ti cabaelanda nga aramiden. Maamamsanda iti panacadael. Ti ragsac a namapigsa cadacuada idi cua pumanawen; nupay casta dida ma- balin ti tumallicud. Iti dayta, idinto ta maricnada ti nalaus a capsutda, agdarasda a mapan iti Maysa a Manacabalin tapno dumawatda ti pigsa. Malagipda a dagiti sao nga insaoda saanda a cucua, no di ket cucua Daydiay nagbilin cadacuada ti inda panangited iti pablaac. Ti Dios incabilna ti kinapudno iti uneg dagiti pusoda ket isuda dida nabalin a di impuccaw. [453]

Dagiti castoy a suut napadasan met dagiti tao ti Dios cadagiti panawen a napalabas. Da Wicleff, Huss. Lutero; Tyndale, Baxter, ken Wesley, impapilitda nga amin a doctrina maisudida coma iti Biblia, ket kinunada a siaayatdanto a mangbaybay-a iti isuamin a condenaren ti Biblia. Ngem ti panangidadanes rimmung-sot unay a maibusor cadagitoy a tattao; nupay casta dida simmardeng a nangipalpalawag iti pudno. Tunggal maysa cadagiti nadumaduma a tiempo ti historia ti iglesia adda laeng pacailaslasinanna gapu iti irurusua ti naisangangayan a kinapudno, a mayannatup iti masapsapul dagiti tao ti Dios iti dayta a tiempo. Tunggal baro a kinapudno nacasaranget laeng iti gura ken bumusor kencuana; ket dagiti napagasatan iti lawagna nasuut ken napadasda. Ti Apo mangted ti naisangangayan a kinapudno nga agpaay cadagiti taona iti panacaiapaayna a tiempo. Sino ti macaitured nga agmadi a mangipacdaar iti dayta a kinapudno? Bilinenna dagiti adipenna tapno iparanga ti maudi nga awis ti ca asi iti lubong. Dida mabalin ti di aguni, malacsid no ipeggadda ti carcararuada. Dagiti babaonen ni Cristo dida bibiangan dagiti maibunga ti aramid. Rebbengda laeng a tungpalen ti annongda, ket no aniaman ti maibungada bay-anda coma dayta iti Dios.

Inton ti ibubusor ngumatngato ti pudotna, dagiti adipen ti Dios mariribucda manen; ta ipagarupda a cas la isuda ti nangyeg iti riribuc. Ngem ti conciencia ken ti sao ti Dios ipatalgedna cadacuada a nalinteg ti inaramidda; ket nupay agtuloy dagiti pacasuutanda, mapapigsada nga agibtur cadacuada. Ti panagrupac dumeckeket ken pumingpinget, ngem ti pammati ken tureda pumigpigsa met. Ti pammanecnedda castoy: “Dicam maitured ti sumamsampitaw iti sao ti Dios, a bing- bingayen ti nasantoan a lintegna, ket sa cunaen a ti dadduma napateg ket ti dadduma awan pategna, tapno magunodan ti parabur ti lubong. Ti Apo a pagserservianmi mabalin- [454]

nacam nga ispalen. Ni Cristo pinarmecna dagiti turturay ti daga, ket agbutengcamto aya iti lubong a nalpas a naparmeken?”

Ti panangidadanes iti nadumaduma a kitana isut irarangay ti maysa a principio isu nga agtuloyto nga adda cas cabayag ti panagtuloy nga adda ni Satanas ken adda naespirituan a pannacabalin ti kinacristiano. Awan macapagservi iti Dios a tao a dina la isarsarac ti bagina nga aglac-am iti ibubusor dagiti buyot ni Sipnget. Dagiti dakes nga angel cumabilda kencuana, gapu iti butengda a ti influenciiana rabrabsutenna manipud iti imimada dagiti cayawda. Dagiti dakes a tao, iti pannaababalawda gapu iti pagpatuladna, makipagcayeaysadanto cadacuada iti panagbirucda iti panangisinada kencuana manipud iti Dios babaen dagiti macaitabbug a sulisog. No dagitoy awan magunodanda, isunton ti pannacaaramat ti Fnerza a pangpilit iti conciencia.

Ti Maudi a Tudo

Ti angel a tumulong iti pannacaipuccaw ti damag ti maicatlo nga angel, lawagannanto ti amin a daga iti gloriana. Maysa a trabajo a ti casacnapna sangalubongan ket ti panna-cabalinna datdatlag isut naipadto ditoy. Daydi tignay dagiti Adventista idi 1840 aginggat 1844 isut maysa a nagloriaan a pannacaiparangarang ti pannaababalin ti Dios; ti damag ti umuna nga angel naipan iti amin a yan ti misionero ti lubong. ket cadagiti dadduma a nacion naimatanganda ti cadaclan a ngayangay iti religion a nasacsianda iti aniaman a daga nanipud idi tiempo ti Reformacion idi maicasangapulog ket innem a siglo; ngem dagitoy atiwento pay laeng ti napigsa a tignay a maaramid babaen ti maudi a pablaac ti maicatlo nga angel.

[455] Daytoy a trabajo umarnginto idi naaramid idi tiempo ti Pentecostes. No casano a ti “immuna a tudo” naited, idi pannacaibucboc ti Espiritu Santo idi mangrugi ti pannacalucat ti evangelio, tapno isut mangparusing iti napateg a bukel, cas- tanto met ti “maudi a tudo” maitedto iti panagserra ti evangelio, a maipaay iti pannacalaluom ti anien.

Ti dackel a trabajo ti evangelio dinto agserra a mapacuyogan iti basbassit a pannacabalin ti Dios ngem idi pannacairugiua.

Dagiti adipen ti Dios, a dagiti rupada nasilnag ken naparaniag iti nasantoan a panagservi, agdarasdanto a mapan iti nadumaduma a

luglugar nga in mangipuccaw iti damag a naggaput langit. Babaen dagiti riuibribu a timec iti amin a licmut ti daga, ti pablaac mait-edto. Maaramidto dagiti milagro, maagasanto dagiti masakit, ket dagiti pagilasinan ken datdatlag cumuyogdanto cadagiti mamati. Ni Satanas met agrabajo a buyogen dagiti ulbod a datdatlag, ket pababaennanto pay ti apuy nga aggaput langit iti imatang dagiti tao.⁶ Iti casta dagiti agnaed iti daga piliendanto ti pagtacderanda.

Toy a damag maipanto saan uuay a gapu ti pannacaaramat ti argumento no di ket gapu ti nauneg a conviccion maipapan iti Espiritu ti Dios. Dagiti argumento naiparangdan Ti bukel naimulan, ket ita tumubo ken agbungan. Dagiti basbasaen nga inwaras dagiti trabajadores misioneros inmalditda ti influenciada, nupay casta adu cadagiti namalditan ti isisipda nalapdanda nga umawat a nalaing iti pudno wenno agtulnog keneuana. Itan dagiti sinamar ti silaw serkenda ti amin a disso, ti pudno makitan iti kinalawagna, ket dagiti nasipnget nga annac ti Dios putdenda dagiti bedbed a naisingdan cadacuada. Iti dayta, dagiti panagcabaggian ken dagiti panagcacab-sat iti religion, awan pigsada a mangigawid cadacuada. Ti pudno isut napatpategen ngem dagiti amin a sabali. Agpapanpay agbunggoy dagiti adu a comontra itoy a pudno, aduuto dagiti agteceder iti sikigan ti Apo.

[456]

⁶Apoc. 13:13.

34. “Tiempo ti Riribuc”

Iti dayta a tiempo agtacderto ni Micael, a dackel a principe, isu nga agtacder a maipaay cadagiti annac ti ilim; ket addanto maysa a tiempo ti riribuc, isu nga awan idi uray caanoman nanipud idi caadda ti nacion agingga met laeng iti dayta a tiempo: ket iti dayta a tiempo ti ilim maispalto, tunggal maysa a masaracto a naisurat iti libro.”¹

Inton aggibus ti pannacaicasaba ti damag ti maicatlo nga angel, sumardengto metten ti pannacaicacaasi dagiti managbasol nga agnaed ditoy daga. Dagiti tao ti Dios naaramiddan ti trabajoda. Inawatdan ti “maudi a tudo,” “ti paniir nga aggapu iti sangoanan ti Apo”,² ket nacasaganadan a maipaay iti horas ti pannacasuut a masangoananda.

Dagiti angeles umay ken agsublisublida a sipapardas sadi langit. Ti maysa nga angel a sumubli manipud daga ipacaammona a ti trabajona nalpasen; ti naudi a pannacapadas naiyegen iti lubong, ket amin dagiti nangipanecnec iti panagtungpalda cadagiti bilbilin ti Dios inawatda “ti sello ti sibibiag a Dios.”³ Iti dayta ni Jesus isardengna ti panangibabaetna, idiay santuario sadi ngato. Ipangatona dagiti imana, ket iti dackel a timec cunana, “Adda a naaramiden,”⁴ ket dagiti amin a buyot ti angeles iccatenda dagiti balangatda inton isawangna ti nasnecan a pangngeddeng: “Ti nakillo, agaramid laeng ti kinakillo, ket ti narugit isut narugit laeng; ket ti nalinteg, isu comat nalinteg pay, ket ti santo, isu comat santo pay.”⁵ Ti pagbanagan ti tunggal tao naikeddengen, no patay wenno biag. Ni Cristo nalpasnan ti panangicacaasina cadagiti tattaona, ket pinunasna dagiti basbasolda. Naanayen ti bilang dagiti iturayanna; “ti pagarian ken panagturay, ken ti kinadackel dagiti pagpagarian iti babaen ti amin a langit” nganngani maiteden cadagiti agtawid iti pannacaaisalacan, ket ni Jesus agarin a cas Ari dagiti arari ken Apo dagiti appo.

¹Daniel 12:1.

²Oseas 6:3; Aramid 3:19.

³Apoc. 7:2.

⁴Apoc. 16:17.

⁵Apoc. 22:11.

Panagserra ti Pannacaisalacan

Inton panawan ni Cristo ti santuario, dagiti agnaed iti daga macayumutandanto iti sipngget. Iti dayta nacabutbuteng a tiempo dagiti nalinteg agbiagda iti imatang ti nasantoan a Dios nga awanen ti mangibabaet. Daydi taringgawid a nangtengtengngel cadagiti managdacadakes maiccaten, ket ni Sata nas isun ti mangituray nga entero cadagiti di nacababawi. Ti napaut a panagananus ti Dios manungpalen. Ti lubong inumsina ti caasina, linaisna ti ayatna, ket impayatna ti lintegna. Dagiti nadangkes naJabsandan ti tiempo a pannacapadasda, ti Espiritu ti Dios, a cancanayon a sinukirda, nayadayun ca dacuada. Idinto ta dida nalinungan iti gracia ti Dios, awanen ti pannacaicanawada iti aramid ti nadangkes.

Iti dayta ni Satanas itabbugna dagiti agnaed ti daga ui maysa a dackel ken maudi a riribuc. Inton dagiti angeles ui Dios isardengda ti panangtengtengngelda cadagiti napigsa nga angin ti pungtot dagiti tao, amin dagiti elemento ti riribuc maibuangdanto. Ti entero a lubong mairamanto iti pannacadadael a nacarcaro pay ngem idi pannacadadel ti Jerusalem.

Dagiti mangpadayaw iti linteg ti Dios naidarumda nga isudat nangyeg iti pannacadusa ti lubong, ket mapabasoldanto nga isudat nacaigapu iti nacabutbuteng a pannacagosogoso ti naturaleza ken ti panaggugubat ken panagpipinnatay iti gi mong dagiti tao isuda a mangpunno iti daga iti kinaayayav. Ti pannacabalin a kimmuyog [458] iti naudi a pablaac pinapungtotna dagiti nadangkes; ti pungtotda sumged a maibusor cadagiti amin nga immawat iti damag, ket ni Satanas parasukennanto iti adadda pay ti espiritu ti igugura ken panangidadanes.

Idi nagbanag a binaybay-an ti Dios ti nacion dagiti Judio, dagiti sacerdote ken umili agpapada a dida naamammoan. Nupay addada idin iti babaen ti panangituray ni Satanas, ken inremrem ida dagiti cadamsacan ken caulpitan a dakes a ricna, imbilangda pay laeng ti bagbagida nga isudat pinili ti Dios. Ti panagservi iti uneg ti templo nagtuloy; dagiti sacrificio naidatonda iti rabaw dagiti narugitan nga altarna, ket inaldaw a dinawdawatda ti pannacabendicion ti maysa nga ili a nacabasol iti dara ti dungdungoen ti Dios nga Anacna, ken mangsapsapul iti pannacapatay dagiti ministro ken apostolua. Castanto met inton maisawangen ti di agbaliw a pangngeddeng ti

santuario, ket ti pagbanagan ti lubong naikeddengen iti agnanayon, dagiti agnaed iti daga didanto amammo. Dagiti forma ti religion ituloyto ti maysa nga ili nupay naipanawen kencuana ti Espiritu ti Dios; ket ti naindiabloan a regta isu nga isang-aw ni Satanas cadacuada tapno matungpalna dagiti panangallilawna, agparangto a cas la regta nga agpaay iti Dios.

Agsipud ta ti Sabado isu ti nangnangruna a pagcocontraan iti amin a Cacristianoan, ket dagiti pangulo ti religion ken gobierno nagmaymaysada a mangipapilit iti pannacangilin ti Domingo, ti timmangken a panagmadi ti basbassit a bilang a sumurot iti cayat ti caaduan, isunto ti gapu a pangilunodan cadacuada dagiti sangalubongan. Maidagdagto a dagiti sangcabassit a comoncontra iti ugali ti iglesia ken iti linteg ti estado saanda coma a mapanuyuyan.

Ti Rigat ni Jacob

[459] Iti dayta dagiti tao ti Dios mairemremdanto iti nalaus a rigat ken danag, a ninagan ti profeta iti tiempo ti panagrigat ni Jacob. “Castoy ti cuna ni Jehova: Nangngegmi ti timec ti panagpigerger, ti panagbuteng, ket saan a talna.... Dagiti amin a ruprupa bumsagda. Ay! ta dayta nga aldaw isut naindaclan, iti casta nga awan ti capadpadna: iti met laeng tiempoti panagrigat ni Jacob; ngem isu maisalacanto kencuana.”⁶

Daydi panagrigat ni Jacob iti rabii, idi impasneca ti uagcararag tapno maispal coma iti ima ni Esau,⁷ iladawanna ti capadasan dagiti tao ti Dios iti tiempo ti riribue.

“Adda idi pannacabalinna iti Angel, ket nagaladag.”⁸ Babaen ti panagpacumbaba, panagbabawi, ken panangirucnoyna iti bagina, toy managbasol ken managbiddut a parsua a matay nakipagballigi iti Ari ti Langit. Incaemna a nalaing ti agtaytayegteg a petpetna cadagiti carcari ti Dios, ket ti puso ti Awan Patinggana nga Ayat dina nabalin a pinaid ti dawat ti managbasol.

Ni Satanas indarumna ni Jacob iti sangoanan dagiti angel ti Dios, ket impapatina nga isut rumbeng a mangdadael keneuana gaputta nacabasol; ngem ni Jacob sipapasnee a nangibabawi iti dackel a

⁶Jeremias 30:5-7.

⁷Genesis 32:24-30.

⁸Oseas 12:4.

basolna, ket nagdawat iti caasi ti Dios. Madi a pinabaw-ing iti panggepna, no di ket kimpet a nalaing iti Angel, ket nagdawat a sipapasnee ken silaladingit, aginggat nagballigi.

No casano ti panangiturong ni Satanas ken Esau idi apanna saraken ni Jacob, castanto met ti panangparasucna cadagiti nadangkes tapno pucawenda dagiti tao ti Dios inton tiempo ti riribue. Ket no casano ti panangidarumna ken Jacob, castanto met ti panangidarumna cadagiti tao ti Dios. Ibilangna ti entero a lubong nga iturayanna; ngem ti bassit a bunggoy dagiti agtungtungpal cadagiti bilbilin ti Dios supringenda ti panagturayna. No mapucawna coma ida ditoy lubong, naananayton ti panagballigina. Makitana dagiti angel a mangbanbantay cadacuada, ket isut pangipagarupanna a napacawan dagiti basbasolda; ngem isu dina ammo a ti banagda naikeddengen idia santuario sadi langit. Pagaammona unay dagiti basol nga inaramidda gaput panangitabbugna, ket iparangua dagitoy iti Dios a cas nalawag unay a rason a pagcunaan a dagitoy a tattao maicarida coma met a cas kencuana a mapagtalaw iti biang ti Dios, Ipalawagna a saan a nalinteg ti aramiu u Apo a panangpacawanna cadacuada idinto nga isu ken dagiti angelna mapucawda. Ipatatna a eayawna dagitoy, ket kiddawenna a mayawatda coma iti biangna tapno isut mang dadael cadacuada.

[460]

Inton agidarum ni Satanas cadagiti tao ti Dios gapu cadagiti basbasolda, isuntot palubosan ti Dios a mangsuut cada cuada agingga iti cacarroan. Ti panagtalecda iti Dios, ti pammati ken kinatibkerda masuutdanto iti nacaro. inton repasoenda ti napalabas a panagbiagda, ti namnamada agpueaw; ta iti dagup ti amiu a panagbiagda bassit laeng ti imbag a makitada. Ammoda unay ti kinacapuy ken awan a caicarcarianda. Ni Satanas butbutngenna ida babaen ti panunut nga awanen ti namnamada a maisalacan, ket ti rugit ti kindakesda uray caanomman dinto maugasanen. Iti castoy namnamaenna a pucawen ti pammatida tapno tumulocda iti sulisogna, ket mapaglicudna ida tapno dida sumurot iti Dios.

Iti amin a disso dagiti tao ti Dios mangngegda dagiti mangisicat ken mangyawat cadacuada, ken makitada ti irarasne ti yaaiza; ket mariing iti unegda ti napigsa a tarigagay, maysa a napasnec a ricna ti cararua, a toy dackel a panaglicud manungpal coman, ket ti kinadangkes dagiti dakes aggibus coman. Ngem nupay icacaasida iti Dios ti panangatipana coma iti aramid ti yaaiza, nupay casta maricnada

unay a sibabain nga awanen ti pannacabalinda a sumaranget ken mangtiped iti naindaclan nga atab ti kinadakes. Maricnada a no impacatda coma a canayon ti amin a cabaelanda iti panagservi ken Cristo, ket iti easta dimmegdeg coma a dimmegdeg ti pigsada, dagiti pigsa ni Satanas naeurcurang coma ti pannacabalinda a mangabac cadacuada.

[461] Parigatenda dagiti cararuada iti sangoanan ti Dios, itudoda ti napalabas a panangibabawida iti basbasolda, ket pagdawatda ti cari ti Mangisalacan, “Isut cumpet coma iti pigsac, tapno makicappia coma caniac; wen, isu makicappia coma ca-niac.”⁹ Ti pammatida saan a mapucaw gapu laeng ta di ma- sungbatan a dagus dagiti cararagda. Nupay laclacamenda dagiti cacarroan a danag, buteng, ken rigat, dida mamingga nga agcarcararag. Cumpetda iti pigsa ti Dios a cas idi icacapet ni Jacob iti Angel, ket ti pannacasao ti cararuada isu daytoy, “Dicanto bay-an a pumanaw aginggat bendicionannac.”¹⁰

No coma saan nga imbabawi nga immuna ni Jacob ti basolna iti panangtacawna iti bendicion ti kinainauna, saan coma nga impateg ti Dios ti cararagna ken inispal ti biagna. Castanto met inton tiempo ti riribuc, no dagiti tao ti Dios adda panpanunutenda a basolda a dida naibabawi inton maparigatda iti danag ken rigat, didanto agballigi; ti kinaawan a namnama isut mangisina iti pammatida, ket dida mabalin ti agdawat iti Dios a sitatalec tapno maispalda. Ngem no adda napasnec a pannacaricnada iti kinaawan caicarcarianda, awanen dagiti nailemmeng a basol a masapulda nga iparang. Dagiti basolda napandan nga immuna iti pangocoman, ket napunasdan, ket dida malagipen.

Ni Satanas itabbugna dagiti adu a mamati a ti Dios labsannanto a kitaen ti bassit a labsingda iti panagbiagda; ngem ti Apo ipakitana iti inaramidna ken Jacob nga iti uray cascasa no dina anamungan wenno panuynuyan ti dakes. Amin a mangpadas a mangpambar wenno mangilemmeng cadagiti basolda, ket palubosanda ida a mabati cadagiti libro sadi langit, a di naipudno ken mapacawan, pagballigianto ida ni Satanas. Tunggal natantan-oc ti panagparangda a mamati, ken tunggal nadaydayaw ti saadda, nagulgulib mot ti

⁹Isaias 27:5.

¹⁰Genesis 32:26.

aramidda iti panagkita ti Dios, ket sumegseguro met ti panagballigi ti dackel a cabusorda. Dagidiay mangitactac ti panagsagsaganada iti aldaw ti Dios awantot maararamiddan nga agsagana inton tiempo ti riribuc, wenna iti calapasanna. Ti biag dagiti amin a casta awan namnamadan.

Dagiti bassit pammatida ita, agpeggadda unay a matnaog iti pannacabalin dagiti sulisog ni Satanas ken iti bilin a mangpilit iti conciencia. Ket agpapanpay maibturda ti suut, maitabbugdanto iti nacarcaro a riro ken rigat inton tiempo ti riribuc, agsipud ta dida inruam ti agtalec iti Dios. Dagiti loc- cion ti pammati a liniwayanda nga inadai, pilit nga adalendanto inton addada iti nacabutbuteng a panangpandag ni paay.

[462]

Itan ti panangamotayo iti Dios babaen ti panangpadastayo cadagiti earcarina. Dagiti angel ilanadda dagiti amin a napasnec ken nalinteg a cararag. Napipia pay a ditay pagustoan dagiti ricnatayo ngem ti liwayantayo ti makisao iti Dios. Ti panagbiag a capanglawan, wenna earigatan, nga anamungan ti Dios, nasaysayaat ngem dagiti kinabacnang, dayaw, nam-ay ken gagayyem, a dina anamungan. Masapul nga adda ilasintayo a tiempotayo nga agcararag. No palubosantay dagiti isisiptayo a mapno cadagiti banbanag a nailubongan, ti Apo mabalin nga iecannatay ti tiempotayo babaen ti panangiccatna cadagiti didiosentayo a balitoc, balbalay, wenna nabunga a dagdaga.

Ti Pungtot ni Satanas

Ni Apostol Juan nangngegna iti parparmata ti maysa a dackel a timec sadi langit a nagguna, “Asi pay ti daga ken ti baybay, ta ti diablo immulog cadacayo, nga adda dackel a pungtotna, ta ammona a bassit ti tiemponan.”¹¹ Nacabutbuteng dagiti buya a nacagutugot iti siddaw ti timek a naggaput langit. Ti pungtot ni Satanas dumegdeg a dumegdeg tunggal umabababa ti tiempona, ket madanonnanto ti cacarroan a panangulbod ken panagdadaelna inton tiempo ti riribue.

¹¹Apoc. 12:12.

Panagparang ni Satanas

[463] Iti saan a mabayag maiparangto idia langit dagiti nacabutbuteng ken datdatlag a buya, a pacakitaan ti pannacabalin dagiti demonio nga agararamid ti datdatlag. Gapu cadagitoy nga allilaw, dagiti agtuturay ken paiturayan agpapadadanto a maallilaw. Addanto tattao a tumacder ket ipapatidanto nga isudat Cristo, ket kiddawenda nga isudat maawagan ken mapagrucbaban a cas idi Nanubbot iti lubong. Agaramiddanto cadagiti nacascasdaaw a milagro ti panangagas, ket ipapatidanto nga adda paltiing ti langit cadacuada a cumaniwas iti pammaneenec ti Nasantoan a Surat.

Cas pannacabalangat ti dackel a pannacaipabuya ti ulbod, ui Satanas met laeng agparangto a cas tao a tuladenna daydi bagi ni Cristo. Ti iglesia nabayagen a pinadpadaananna ti yaay ti Mangisalacan a cas pacatungpalau dagiti namnamada. Itan ti dackel a mangallilaw iparangnanto a ni Cristo dimtengen. Cadagiti nadumaduma a paset ti lubong, ui Satanas agparangto eadagiti tao a cas maysa a uaturay a parsua a nalaus ti raniagua a catulad ti kita ti Anac ti Dios a sinalaysay ni San Juan iti Apocalipsis.¹² Ti dayag a manglicmut kencuana di maartapan ti aniaman a nakitkitan dagiti tao a matay. Ti laaw ti balligi umaweng iti tangatang, “Ni Cristo immayen! Ni Cristo immayen !”

Dagiti tattao agpaclebda iti panagdaydayawda kencuana, idinto nga ipangatona dagiti imana a mangbendicion cadacuada, a cas ti panangbendicion ni Cristo cadagidi adalanna idi adda ditoy rabaw ti daga. Ti timecna naalumamay ken naa nat, nupay casta nacaayayo unay. Babaen dagiti natacneng ken naasi a timec iparangna ti daduma cadagiti naparabur ken nailangitan a kinapudno nga insawang ti Mangisalacan; paimbagenna ti sacsakit dagiti tao, ket iti dayta, iti panagtacderna a cas la isut Cristo, ipapatina a binaliwanna ti aldaw a panaginana nga impan iti Domingo, ket ibilinna cadagiti isuamin ti pananggilinda iti aldaw a binendicionanna. Ibutannagna a dagidiay mangipatangken iti pananggilinda iti maicapito nga aldaw tabtabbaawanda ti naganna gapu iti dida panangipangag cadagiti angel a naibaon cadacuada manipud langit agraman lawag ken kinapudno. Daytoy isu ti napigsa, ken gistay di mapagballigian nga allilaw. Cas cadagidi taga Samaria nga inulbod ni Simon a sumasalamangca,

¹²Apoc. 1:13-15.

dagiti adu a tao, manipud cabbasitan aginggat cadackelan, ipangagdanto dagitoy a sal salamangca, a cuncunada, “Daytoy a tao isu daydi pannaebalin ti Dios, a managan Dackel.”¹³

Ngem dagiti tao ti Dios didanto paulbod. Dagiti sursuro toy saan a pudno a Cristo saanda a maibagay iti Nasantoan a Surat. Ti bendicionna maibalicas cadagiti agrucbab iti ani- mal ken iti ladawanna, isuda a tudtudoen ti Biblia a pacaibucbucanto ti awan lalaocna a pungtot ti Dios

[464]

Ket maysa pay, saan a maipalubos ken Satanas a tuladenna ti yaay ni Cristo. Ti mangisalacan pinagalluadna dagiti taona tapno dida coma maubod itoy a banag, ket impacpacaunana nga imbaga iti nalawag no casanonto ti yaayna iti maicadua. “Tumacderto dagiti saan a pudno a cristo, ken dagiti saan a pudno a mammadto, ket mangipakitadanto cadagiti dadackel * pagilasinan ken datdatlag, iti casta unay nga ulbodendanto, no mabalin coma, uray pay dagiti napili... .No caunaendanto ngarud cadacayo: Adtoy, addat idiay let-ang, dicay rumuar; wenco: Adtoy, cadagiti caunegan a siled: isut dicay patien. Ta cas iti kimat a rumuar iti daya, ket makita a sumilap agingga ili laud, castanto met ti yaay toy Anac ti tao. ”¹⁴ Toy nga iyaayna saan a mabalin a tuladen. Isuntot maammoan ti sangalubongan —isuntot masacsian ti entero a lubong.

Dagiti laeng naanep a nagadal iti Nasantoan a Surat ken immaracup iti panagayat iti pudno, ti masalaeniban iti napigsa nga allilaw a mangcayaw iti lubong. Cadagiti isuamin, dum tengto ti tiempo ti pannacasuut. Babaen ti panangyacayac ti sulisog, dagiti pudno a Cristiano maiparangardanto Nalagda met laengen ti pan-nacaipatacder dagiti tao ti Dios iti Saona, iti casta a didanto agtuloc iti pammanecnec dagiti ricnada? Cumpetdanto ngata iti Biblia, ket iti Biblia laeng, inton dumteng ti casta a tiempo? No mabalin, ni Satanas lapdannanto ida tapno dida macasagana nga agtaeder iti dayta nga aldaw. Isaganananto dagiti banbanag tapno remmenganna ti dalanda, pagagawaenna ida cadagiti naidagaan a kinabacnang, pagawitenna ida iti nadagsen ken nabannog nga awit, tapno dagiti puspusoda mabartecda cadagiti dandanag toy a biag, ket iti casta ti aldaw ti pannacasuut dumteng cadacuada n cas la mannanacaw.

[465]

¹³Aramid 8:9, 10.

¹⁴Mateo 24:24-27, 31; Apoc. 1:7; 1. Tes. 4:16, 17.

Ti Peggad dagiti Tao ti Dios

Inton ti bilin nga intuyang dagiti nadumaduma a turay iti Cacristianoan a maibusor cadagiti agtungpal iti bilbilin ti Dios lapsutenna ti panangsalacnib ti gobierno, ket bay-anna idan cadagiti agcalicagum iti pannacapucawda, dagiti tao ti Dios itarayandanto dagiti ciudad ken ilili ket agbubunggoyda nga in agtaeng cadagiti luglugar a nabaybay-an ken awan matataona. Adunto ti macasarak ti pagcamanganda idia banban tay. Cas cadagiti Cristiano a naggapu iti tay-ac ti Piedmont aramidendanto dagiti nangato a disso ti daga a santuarioda. ket agyamandanto iti Dios gapu cadagiti “bacud a binato.”¹⁵ Ngem adunto cadagiti tattao, iti nadumaduma a nacion, nadumaduma a clase, nangato ken nababa, nabacnang ken napanglaw, puraw ken negro, ti maibalbalud. Dagiti tao ti Dios aglasatda cadagiti adu a rigat, macawaran, maipupoc, masentenciaan a matay, dagiti dadduma mabaybay-anda a matay iti bisin cadagiti nasipnget ken macarimon a pagbaludan. Awan lapayag ti tao a dumngeg cadagiti sangsangitda awan ima ti tao a sisasagana a tumulong cadacuada.

Lipatento ngata ti Dios dagiti tao iti daytoy a tiempo ti pannacasuut? “Mabalin aya a lipatan ti maysa a babai ti maladaga nga agsuso, a dina ket coma caasian ti anac ti aanacanna? wen, dagitoy macalipatda, ngem saanac a macalipat kenca. Adtoy, imburicca iti daculap dagiti imac.”¹⁶ Ti Apo dagiti buybuyot kinunana, “daydiay a mangsagid cadacayo sagidenna ti bukel ti matana.”¹⁷

Nupay mabalin a dagiti cabusor ipisocda ida iti pagbaludan, nupay casta, dagiti bacud ti pagbaludan dida mabalin a lappedan ti pannakiuman ti carcararuada ken Cristo. Addanto angel nga umay cadacuada idia awan matataona a siled ti pagbaludan. isuda a mangyeg ti silaw ken talna nga aggaput langit.

Dagiti Pannusa ti Dios

[466] Dagiti pannusa ti Dios maipasarungcardanto cadagidiay agsap-sapul ti panangparigat ken panangdadaelda cadagiti taona Ti

¹⁵Isaias 33:16.

¹⁶Isaias 49:14-16.

¹⁷Zacarias 2:8.

napaut a panagibiturna cadagiti nadangkes paturdenna dagiti tao nga agsalungasing, ngem ti pannacadusada saan a naeurcurang ti kinaseguro ken kinaalalinggecna gaputta maitactac iti mabayag. Babaen dagiti nacaalalinggec a banag gapu iti kinalinteg alangonennanto ti autoridad ti naipayatpayat a lintegna. Ti kinainget ti dusa nga ururayen ti managsalunga sing mabalin nga ubogen gapu iti panagmadi pay laeng ti Apo a mangaramid iti kinajusticia. Ti nacion nga ibiturenna iti mabayag, ken isu a dina cabilen aginggat mapnona ti sucatan ti kinadakesna iti imatang ti Dios, inumennanto iti camaudianan ti copa ti pungtot nga awan lalaocna nga asi.

Inton isardeng ni Cristo ti panangibabaetna idiy santuario, ti awan laocna a pungtot a nailayat cadagiti agrucbab iti animal ken iti ladawanna ken umawat iti marcana,¹⁸ maibucboctoDagidi didigra idiy Egipto idi nganngani aonen ti Dios dagidi taga Israel umaspingda iti cababalin cadagiti na carcaro ti kinaalalinggecna ken kinasacnapna a dusa nga agtinnagto iti lubong casangoanan unay ti maudi a pannacaispa! ti ili ti Dios. Ti nacaipaltiingan ti Apocalipsis, iti panangsalaysayna cadagiti nacabutbuteng a saplit, cunaenna: “Ket nagbalin a sugat a dakes ken nadagsen cadagiti tao nga agicut idi marca daydi animal, ken agrucbab idi ladawanna.” Ti baybay “nagbalin a dara a cas la dara ti maysa a natay; ket isuamin a cararua nga agbiag iti baybay, natay,” Ket dagidi “carayan ken ubbog ti danum, nagbalinda a dara.”¹⁹

Nacabutbuteng dagitoy a saplit, ngem ti kinajusticia ti Dios maiparangarang unay ti kinalintegna. Ti angel ti Dios cunana: “Sicat nalinteg, O Santo, agsipud ta castoy ti panangipatom, ta imbuyat dagiti tao ti dara dagiti sasanto ken dagiti mammadto, ket isudat pinainummo iti dara : caicarianda.”²⁰ Gaput panangdusada cadagiti tao ti Dios a mapapatay, nacabasolda iti darada a cas itay isuda a mismo ti nangibucboc iti dara iti imimada. Casta latta ti nagcunaan ni Cristo a dagidi Judio idi tiempona nacabasolda iti dara dagiti amin a sasanto a naibucboc iti daga nanipud cadagidi aldaw ni Abel agsipud ta isuda, agraman dagidi namapatay cadagiti mamraadto, inicutanda ti isu met laeng nga espiritu, ken sinapulda nga aramiden ti casta met la a trabajo.

[467]

¹⁸ Apoc. 14:9, 10.

¹⁹ Apoc. 16:2, 4.

²⁰ Apoc. 16:5, 6.

Iti sumaruno a saplit, naited a pannacabalin iti init “ti pananguramna cadagiti tao iti apuy. Ket dagiti tao natutunoda iti dackel a pudot.”²¹

Dagitoy a saplit saan a sangalubongan, ta no casta dagup dagiti agnaed iti daga maminpinsandan a mapucaw. Nupay casta isudantot cacarroau cadagiti nacaalalinggec a saplit a naamammo dagiti matay a tao. Amin dagiti dusa a maipalacam cadagiti tao casangoanan ti panagrikep ti pannacaisalacan nalalaocanda iti caasi. Ti mangica-caasi a dara ni Cristo incaluyana ti panangawat ti managbasol iti napunno a sucatan ti basolna; ngem inton maudi a dusa, maibucbucto ti pungtot nga awan lalaocna a caasi.

Iti dayta nga aldaw, adunto dagiti tao nga agtarigagay iti linong ti caasi ti Dios a nabayag nga inumsida. “Adtoy, umay dagiti aldaw, cuna ni Apo Jehova, nga ipawitconto ti bisin ditov daga, saan a bisin iti tinapay, weno iti danum, no saan ket a panagdengngeg cadagiti sao ni Jehova. Agbariw-asdanto manipud baybay aginggat sabali a baybay, ken manipud amianan aginggat daya; agtaraydanto nga agsublisubli nga agsapul iti sao ni Jehova, ngem saandanto a matumpungan.”²²

Cari ti tulong a Maipaay Cadagiti Tattao ti Dios

Dagiti tao ti Dios saandanto a di agsagaba ; ngem nupay maid-adanes ken maparigatda, nupay agibturda iti kirang, ken agsagabada gapu iti awan a canen, saandanto a mabaybay-an a mapucaw. Daydi Dios a nangaywan ken Elias, dinanto labsan ti maysa cadagiti mangsacrificio nga annacnaDaydiay macabilang iti dagup ti booc ti uloda, isuntot mangaywan cadacuada ; ket inton tiempo ti bisin mapnecdanto. Idinto a dagiti nadangkes matmatayda iti bisin ken angol, dagiti angel salacnibandanto dagiti nalinteg, ken itedda dagiti masapsapulda “Daydiay magna a sililinteg,” cucuana toy a cari a

[468] “ti tinapay maitedto kencuana; dagiti dandanumna didanto agcurang.” “Inton dagiti napanglaw ken dagiti addaan masapul sa pulenda ti danum, ket awan a pulos, ket dagiti dilada agcapuy a gapu

²¹Apoc. 16:8,9.

²²Amos 8:11, 12.

iti waw; siac, ni Jehova, sungbatacto ida, siac, a Dios ti Israel, diacto ida idian.”²³

“Ta uray ti cayo nga higos dinto aglasbang, uray bunga awanto cadagiti uvas; ti trabajo ti olivo agcurangto, ket dagiti taltalon didanto mamaltuad iti taraon; dagiti carcarnero ma puteddanto manipud iti pagyaponan, ket awanto ti arban ca dagiti pagtaracnan: nupay casta agragsacacto ken ni Jehova. agragsacacto iti Dios ti pannacaisalacanco.”²⁴

“Ni Jehova isu ti agaywan kenca: ni Jehova isut linongmo a naiparabaw ita imam a canawan. Ti init dinacanto parigaten iti aldaw, casta met ti bulan iti rabii. Ni Jehova aluadan nacanto iti amin a dakes; saluadannanto ta cararuam.” “Is palennaecanto iti silo ti agpangpangngati, ken iti macapatay nga angol. Salocobannacanto cadagiti pawisna, ket iti salinong dagiti payacna agcamangcanto: ti kinapudnona isu ti calasag ken sangga. Sica saancanto nga agbuteng gapu iti ames iti rabii, saan met a gapu iti pana a sumiag iti aldaw. Gapu iti a ngol a magna iti casipngetan, saan met a gapu iti pannacada dael a mangrupsa iti tengngat aldaw. Sangaribunto ti matuang ita sikigam, ket sangapulo-ribu dita macanawanmo; ngem saanto nga umasideg kenca. Cadagiti laeng matam ti pangmat matmonto, ken pangkitamto iti supapac ti nadangkes. Ta sica O Jehova, ti camangco! Pinagbalinmo ti Cangatoan a pagna edam; awanto ti aniaman a dakes a dumteng kenca, awan met ti aniaman a rigat a macaasidegto dita toldam.”²⁵

No dagiti tao adda coma nailangitan a pagkitada, makitadanto dagiti bunggoy dagiti angeles a mangabac iti pigsa isuda a natudingan a mangbayabay cadagiti nangsalmimmet iti sao ti kinaanus ni Cristo. Dagitoy nga angel nasacsianda dagiti rigatda, ken nangngegda dagiti cararagda, a binuvogan ti naasi a pannakipagricna. Ururayenda ti bilin ti Turayenda nga agpaiccat cadacuada manipud iti peggadda. Ngem masapul nga agurayda pay bassit. Dagiti tao ti Dios masapul nga uminumda iti copa, ken mabautizaran iti bautismoDaydiay met laeng a pannacaitantan, a nalaus a nagducot cadacuada, isut caimbagan a sungbat dagiti dawdawatda. Nupay casta gapu cadagiti napili, ti tiempo ti rigat mapaababanto.

[469]

²³Isaias 33:16; 41:17.

²⁴Habacuc 3:17, 18.

²⁵Salmos 121:5-7; 19:3-10.

“Ket ti Dios dinanto aya aramiden ti kinalinteg cadagiti pinilina, uga umawawag kencuana iti aldaw ken rabii ?.... Cunac cadacayo nga aramidennanto ti calinteganda a dagus.”²⁶ Ti panungpalan umayto a naparpardas ngem iti panangipapan dagiti tao. Da giti trigo in-aurndanto ket mareppetdanto a maidulin iti camalig ti Dios; dagiti sizaña mareppetdanto a cas sungrod a maipaay cadagiti apuy a pacapucawan.

Ti mata ti Dios, idi kitkitaenna dagiti umay a panawen, naimaldit iti rigat a sarangtento dagiti taona, inton dagiti naidagaan a turay maintarda a bumusor cadacuada. Cas ti naidestierro a balud, agbut-butengdanto a matay gapu iti bisin wenno ranggas. Ngem daydi Maysa a Nasantoan a nangbisngay iti Baybay a Nalabaga iti sango dagiti Israel, iparangrangnanto ti mannacabalin a pigsana ket balic-tadenna ti pannacacayawda. “Isudanto dagiti cucuac, cuna ni Jehova dagiti buybuyot. cucuac met laeng, iti aldaw a siac aramidee; ket igagacto ida, a cas iti panangigaga ti tao iti anacna met laeng nga agservi kencuana.”²⁷

No ti dara dagiti matalec a sacsi ni Cristo maibucboc iti daytoy a tiempo, saanton, a cas iti dara dagidi martir, a cas bukel a maimula tapno agbunga iti anien a maipaay iti Dios. Ti kinamatalecda saanton a maysa a pammanecnec tapno pangconvencer cadagiti sabsabali maipapan iti pudno; ta ti natangkem a puso nalpasnan a binogbog dagiti dalluyon ti caasi a pinagsunod tapno dida agsublin. No dagiti nalinteg mabaybay anda ita a patayen dagiti cabusorda, isuntot maysa a panagballigi ti principe ti sipngget.

Ni Cristo kinunana: “Umayca, ilic, sumrecca cadagiti silsiledmo, ket punitam dagiti ruangan kenca: aglemmengca iti bassit a canito aginggat masibet ti pungtot.”²⁸

[470] Nadayagto unay ti pannacaisalacan dagidiay nagururay a siaanus iti yaayna, ket dagiti nagnaganda naisuratda iti libro ti biag.

²⁶Lucas 18:7, 8.

²⁷Malaquias 3:17.

²⁸Isaias 26:20.

35. Ti Pannacaisalacan Dagiti Tao ti Dios

Inton ti panaugsalacnib dagiti linteg ti tao maiccaten cadagidiay mamadayaw iti linteg ti Dios, addanto sangsangcagiddan a tignay cadagiti nadumaduma a dagdaga panggep ti pannacadadaelda. Inton umadani ti tiempo a naipato iti linteg, dagiti umili tulagendanto a pucawen nga iramut ti magurgura a secta. Tinongendanto nga ibasnut iti maysa a rabii ti mangikeddeng a saplit, isunto a mangpaulimee nga entero iti timec ni sukir ken babalaw.

Dagiti tao ti Dios —dadduma cadacuada addada iti uneg ti pagbaludan, dagiti dadduma addada iti linglinged dagiti cabakiran ken banbantay—dawdawatenda pay laeng ti panangicanawa ti Dios, idinto nga iti tunggal disso dagiti buyot dagiti nacaarraas a tattao, isuda a dagdagdagen dagiti bnyot dagiti dakes nga angeles, sagsaganaenda ti aramid a mamapatay. Iti dayta, inton horas a cangitingitanna unay, isunto ti ibibiang ti Dios ti Israel a mangisalacan cadagiti pinilina a tattao.

Dagiti bunggoy dagiti dakes a tao a buyogen dagiti laaw ti balisi. rabrabae, ken lunod, ngannganida duclosen dagiti pang gepda a patayen, ngem, adtoy, iti dayta a tiempo adda maysa a napuscol a kinasipnget, a nangisngisit pay ngem iti sipnget ti rabii, a matnag iti daga. Iti dayta, maysa a bullalayaw, nga agraniag iti gloria nga aggapu iti trono ti Dios, maibannuyat cadagiti langit, ket casna la licmuten ti tunggal sangabunggoyan nga agcarcararag. [471] Dagiti nacapungtot nga adu a tao dagus a mapasardengda. Dagiti mangrabrabac a lalaawda agpucaw. Malipatanda dagiti panggep ti rungsotda a mamapatay. Matmatanda a sibubuteng daydiay simbolo ti tulag ti Dios, ket tartarigagayanda a mailingedda coma iti nalaus a raniagna.

Dagiti tao ti Dios mangngegda ti maysa a timec, a nabatad ken natinggaw, a cuncunana, “Tumangadcayo,” ket iti panangitangadda cadagiti matada sadi langit, makitada ti bullalayaw ti cari Dagiti nangisit ken narungsot nga ulep a nangcayumot iti langit malucaisda, ket cas idi inaramid ni Esteban cumitada sadi langit, ket makitada

ti gloria ti Dios, ken ti Anac ti tao a nacatugaw iti tronona. Iti nadiosan a langana nalasinda dagiti pacakitaan ti kinapacumbabana; ket manipud cadagiti bibigna mangngegda ti dawat, a maiparang iti sangoanan ni Amana ken iti imatang dagiti nasantoan nga angeles, “Ti intedmo caniac. cayatco a no adino ti yanco, addada met coma a maicuyog ca niac.”¹ Manen adda timec ti musica ken panagballigi a manengeg, a cuncunada: “Umayda! umayda! a nasantoan, di maanano, ken di narugitan. Inaywananda ti sao ti kinaanusco; ma kipagnaeddanto cadagiti angel;” ket dagiti bimsag ken agtay tayegteg a bibig dagiti kimpet a nalaing iti pammatida, ilaawda ti panagballigi.

Tengnganto ti rabii inton iparangarang ti Dios ti pannacabalinna a mangisalacan cadagiti tattaona. Ti init agparang, ket aglawag iti pigsana. Dagiti pagilasinan ken datdatlag agsasarunoda a sipapardas. Dagiti managdacadakes sibubnteng ken sisisiddaawda a cumita iti buya, idinto a dagiti nalinteg kitaenda a buyogen ti nasantoan a rag-o dagiti pacakitaan ti pannacaisalacanda. Isuamin a kita ti naturaleza casda la narusngi. Dagiti caravan isardengda ti agayus. Dagiti nangisit ken napuscol nga ulep agpangatoda, ket agtutupada iti maysa ken maysa. Tdiay tengnga dagiti nacapungtot a langit adda maysa a nalawag a luang a di masarita ti gloriana, isu a paggapuan ti timec ti Dios a cas iti uni dagiti adu a danum. a cuncunana. “Adda a naaramiden.”²

[472]

Dayta a timec pagkintayegenna dagiti langit ken ti daga. Adda maysa a dackel a gingined “nga awan casta nanipud idi adda tattao iti rabaw ti daga, maysa a gingined a nagdackel, napigsa unay.”³ Ti tangatang cas la aglucac sa agpunit. Ti gloria nga aggapu iti trono ti Dios cas la sumilap a kimat. Dagiti bantay mawagwagda a cas la runo a gungunen ti angin, ket dagiti dackel a batbato maiwarisda iti amin a sikig. Adda daranudor a cas itay adda sumungad a baggio. Ti baybay rumungsot. Adda mangngeg nga ickis ti baggio, a cas la timec dagiti demonio a naibaon nga agdadael. Ti entero a daga pumlatoc ken bumsog a cas la dalluyon ti baybay. Ti rabawna mabur-burac. Dagiti nacaisadaganna casda la marsuud. Dagiti atiddug a banbantay lumncdda. Dagiti pagnaedan a purpuro agpucawda. Dag-

¹Juan 17:24.

²Apoc. 16:17.

³Apoc. 16:17, 18.

iti puerto a nagbalin a cas la Sodoma gapu iti kinadakesda, alimunen ida dagiti narungsot a danum.

Ti Dackel a Babilonia naipalagip iti sangoanan ti Dios, “tapno maited kencuana ti copa ti arac ti kinaunget ti pungtotna.”⁴ Dagiti dackel nga uraro, a ti tunggal maysa “cas iti dagsen ti maysa a talento.” aramidenda ti agdadael a trabajoda. Dagiti catangsitán a ciudad ti daga maipababada iti daga. Dagiti naindaclan a palacio, a nangibuslonan dagiti dackel a tao ti lubong iti kinabacnangda tapno padayagenda dagiti bagbagida met laeng, marsuudda a raawarawara iti sangoanan dagiti matada. Dagiti bacud dagiti pagbaludan mabungbungtolda, ket dagiti tao ti Dios, a naibalud gapu iti pammatida, mabulosanda.

Dagiti tanem maluctanda, ket “adu cadacuada a naturog iti tapuc iti daga mariingdanto. ti dadduma iti biag nga agnanayon, ket ti dadduma iti pannacaibabain ken awan ti patinggana nga umsi.”⁵ Amin dagiti natay a namati iti damag ti maicatlo nga angel rumuarda iti tanem a sigogloria, tapno denggenda ti tu-lag ti cappia nga aramiden ti Dios cadagidiay a nangtungpal iti lintegna. “Dagidi met nanggayang kencuana,”⁶ dagidi nangangangaw ken nangrabrabac idi agbugbugsot ni Cristo, ken dagidi caranggasau a bimmusor [473] iti kinapudnona ken cadagiti tattaona, mapagungarda tapno isut kitaenda iti gloriana, ken tapno kitaenda ti dayaw a naisaad cadagiti managtungpal ken natulnog.

Dagiti uapuscol nga ulep eayumutanda pay laeng ti langit; nupay casta ti init pasaray lungac, ket agparang a cas itay mangibales a mata ni Jehova. Dagiti narungsot a kimat tumpuarda nga aggaput langit, ket cumutanda ti daga iti cas la maysa nga ules nga apuy. Idiay ngato ti nacabutbuteng a daranudor ti gurruod, dagiti timec, a datdatlag ken nacaalalinggec, ibunannagda ti tungpal dagiti nadangkes. Dagiti timec a naisao saan a maawatan dagiti isuamin; ngem maawatan unay dagiti saan a pudno a mannursuro. Dagidiay nga idi di pay unay nabayag nalaus ti kinadawel, kinapangas, ken kinacaritda, ket nalaus unay ti ragsacda iti kinadawelda cadagiti tao a ma-nagtungpal iti bilbilin ti Dios, itan napnoda iti riribuc, ket agkinkintayegdan iti buteng. Dagiti ickisda mangngeg a rimbawanda

⁴Apoc. 16:19, 21.

⁵Daniel 12:2.

⁶Apoc. 1:17.

pay ti uni dagiti elemento. Dagiti sairo bigbigenda ti kinadios ni Cristo, ket agkintayegda iti sango ti pannacabalinna, idinto a dagiti tattao dumawdawatda ti caasi. ken agcarayamda iti nacababain a panagbuteng.

Ti lubong makitana a dagiti clase ti. tao a rinabrabae ken inangangawda, ken kinalicagumanda a pucawen, nalasatda dagiti angol, baggio, ken gingined, a dida naanano. Daydiay manglamut nga apuy cadagiti managsalungasing iti linteg ti Dios, isut natalged a linong cadagti taona.

Iti maysa a luang idiay ulep, sumingising ti maysa a bituen a ti raniagna dumegdeg iti maminpat gaput pannacaidiligna iti sipnget. Adda isaona a namnama ken rag-o cadagiti matalec, ngem dusa ken pungtot eadagiti managsalungasing iti linteg ti Dios Dagiti nangisacrificio iti aminda gapu ken Cristo ita natalgeddan, ket adda a naitalimeng iti linong ti Apo. Nasuutda, ket iti sangoanan ti lubong ken dagiti nangumsi iti pudno impanecnecca ti panagtalecca

[474] Kencuana a natay gapu cadacuada.

Maysa a nacascasdaaw a panagbalbaliw ti dimteng cadagiti nangsalmimetmet a sititibker iti kinalintegda uray iti sango ni patay. Kellaat ti pannacaispalda manipud iti nasipnget ken nacabutbuteng a kinauyong dagiti tao a nagbalin a demonio. Dagiti rupada nga iti di pay nabayag isudat nabessag, sigagagar ken nacuttong, itan tumarnawdau iti siddaaw, pammati, ken ayat. Dagiti timecda ngumato iti naballigian a canta: “Ti Dios isut amang ken bilegtayo, sisisibay unay a saranay iti panagducot. Anansata ditayto agbuteng, agpapan pay agbaliw ti daga, ken agpapan pay dagiti banbantay agbisona iti tucoc dagiti baybay; uray pay dagiti danumda aguga ken makiburda, uray pay dagiti banbantay agpigengerda gapu iti iyaatabda.”⁷

Inton umuli iti Dios dagitoy sao ti nasantoan a panagtalec. dagiti ulep macayascasda, ket makita dagiti nabituen a langit, a di masao ti gloriada no idilig iti nangisit ken narungsot a langit iti agsumbangir a sikig. Ti gloria ti nailangitan a ciudad agayus manipud cadagiti ruangan a naluctan. Iti dayta agparang idiay langit ti maysa nga ima a nacaiggem ti dua a tapi ti bato a nacupin. Cunaen ti profeta, “Dagiti langit ipalawagda ti kinalintegna; ta ti Dios isu met laeng ti ocom.”⁸

⁷Salmos 46:1-3.

⁸Salmos 50:6.

Daydi nasantoan a linteg, ti kinalinteg ti Dios, a uaiwarragawag idiay Sinai iti tengnga ti gurrood ken apuy tapno mangidalan iti biag, ita maiparangangen iti tao tapno pagannurotan ti panangocom. Ti ima ucradenna dagiti tapi ti bato, ket makita dagiti sangapulo a bilin ti Dios, a cas itay insurat ti pluma nga apuy. Dagiti saona nabatadda unay iti casta a mabasa ida dagiti isuamin. Ti lagip malucag, ti sipnget ti ananito ken dakes a pammati macayascas manipud iti tunggal isip, ket dagiti sangapulo a bilin ti Dios, nga ababa, nalaca a maawatan, ken buyogen ti autoridad, maiparangda iti panagkita dagiti amin nga agnaed iti daga.

Saan a mabalin a saritaen ti kigtot ken paay dagiti nangipayat-payat cadagiti nasantoan a bilbilin ti Dios. Ti Apo intedna cadacuada ti lintegna: nabalinda coma nga insarming dagiti cababaliuda kencuana, ken inammo dagiti pilawda idi adda pay gundawayda nga agbabawi ken agbalbaliw; ngem tapno maguuodda ti parabur ti lubong inwalinda dagiti bilinna ket sada insuro cadagiti sabsabali ti panagsalungasing. Pinadasda a piliten dagiti tao ti Dios a mangbassawang iti Aldawna a Panaginana. Ita daydiay linteg nga inumsida isu met laeng ti mangcondenar cadacuada. Iti nacaamac a kinalawag makitada nga isuda awan pambarda. Pinilida ti cayatda a pagservian ken pagrucbaban. “Iti casta agsublicayto ken mamaglasincayto iti nalinteg ken iti managdacadakes, iti daydiay nga agservi iti Dios ken iti daydiay nga di agservi kencuana.”⁹

[475]

Dagiti bumusor iti linteg ti Dios, manipud cadagiti ministro agingga cadagti cabassitan cadacuada, adda icutandan a maysa a baro a pannacaawat iti pudno ken iti annongen. Makitada ngem naladawen a ti panaginana iti Sabado nga ibilin ti maicapat a bilin isu ti sello ti sibibiag a Dios. Makitada ngem naladawen ti pudno a naturaleza ti ulbod nga aldaw a panaginana, ken ti cadaratan a nagbangonanda iti balay. Maductalanda a nakigubgubatda iti Dios. Dagiti maestro ti religion nacaiturongda cadagiti cararua iti pacapucawan idinto nga ipagpagarupda nga idaldalanda ida nga iturong cadagiti ruangan ti Paraiso Aginggat madanon ti aldaw a maudi a pannacaidatag dagiti araramid ti panagbiag santo la maammoan ti kinadackel ti sungbatan dagiti tao nga adda iti nasantoan a saad, ken no casanot kinaalal-inggec dagiti bunga ti kinakilloda. Idiay laeng kinaagnanayon ti

⁹Malaquins 3:18.

pacabalinantay a mangcuenta a sililinteg ti pateg ti pannacapucaw ti maysa a cararua. Nacabutbutengto ti tungpal daydiay pagcunaanto ti Dios, Umadayuca, sica managdacadakes nga adipen.

Ti Agnanayon a Tulag

[476] Ti timec ti Dios mangngeg manipud langit, a mangibaga iti aldaw ken horas a yaay ni Jesus, ken mangyawat iti agnanayon a tulag iti ilina. Cas daranudor ti capigsaan a gurrood, dagiti saona agtulid nga agtaray iti daga. Dagiti Israel ti Dios agtacerda a dumngeg, ket dagiti matada sikikitada iti ngato. Dagiti rupada masilawanda iti gloriana, ket agraniagda a cas idi rupa ni Moises idi simmalog manipud bantay Sinai. Dagiti nadangkes dida mabalin a kitaen ida. Ket inton maisawang ti bendicion cadagidiay namadayaw iti Dios babaen ti panangsantificarda iti Aldawna a Panaginana, Adda maysa a dackel a dir-i ti panagballigi.

Pannacauppapay dagiti Saan a Pudno a Mammadto

Inton ti timec ti Dios balictadenna ti pannacacayaw ti ilina, ad-danto nacabutbuteng a pannacariing dagiti nacapucaw iti isuamin idiy dackel a bacal ti biag. Idi di pay nagrikep ti tiem po a pannacapadas nabulseca gapu cadagiti allilaw ni Satanas. ket jinustificarda ti nainbasolan nga aramid. Dagiti nabacnang pinagtangsitda ti kinangatngatoda ngem dagiti dacadakes ti gasatda; ngem ginunodda dagiti kinabacnangda iti panagsalungasingda iti linteg ti Dios. Naliwayanda a pinacan dagiti nabisinin. a kinawesan dagiti lamolamo, ken nagaramid a sililinteg, ken inayat ti asi. Inagagawaanda nga intan-oc dagili bagbagida, ken ginun-od ti panagdayaw dagiti padada a parsua. Itan nalabusandan cadagiti amin a nangaramid cadacuada a dackel, kot matdadan a napanglaw ken awan catulonganda. Siaalinggeda a macabuya iti pannacadadael dagiti ladladawan nga impangpangrunada ngem iti Nangaramid cadacuada. Inlacoda dagiti cararuada cadagiti naidagaan a kinabacnang ken ragragsac, ket dida sinapul ti agbalin a nabac nang iti Dios. Ket nagbanag a ti panagbiagda naabac; dagiti ragragsacda nagbalinen a pait; dagiti gupitda nagbalin a rugit. Ti nasapulanda iti bayat ti panagbiagda macayascas a maipanaw iti maysa a canito. Dagiti nabacnang sangitanda

ti pannacadadael dagiti dackel a balbalayda, ken ti pannacaiwaris dagiti balitoc ken piracdaNgem dagiti sangsangitda mapaulimec gapu iti butengda a mapucaw a maicanunong cadagiti naidagaan nga inayayatda.

Ni ministro a naglicud iti pudno tapno magunodna ti iyaanamong dagiti tao, ita makitanan ti cababalin ken influencia dagiti sursurona. Agdadata nga isut sinursurot ti mata a ma- cakita iti isuamin idi [477] adda a nacatacder iti pulpito, idi magmagna cadagiti dalan, ken idi [478] nakilaoc cadagiti tao iti nadumaduma a buya ti panagbiag. Tunggal panagrugso ti cararua, tunggal ugis a naisurat, tunggal sao a [479] naisawang, tunggal aramid a nacaiturong cadagiti tao iti panagcamangda iti ulbod a pagcamangan, adda bukel nga inwarana; ket itan, cadagiti nacacaasi ken napucaw a cararua iti licmutna, makitana ti anien.

Cunaen ti Apo: “Inagasanda ti dunor ti anac a babai ti ilie a silalag-an, a cunada, Talna, talna, idinto nga awan ti talna.” “Gapu cadagiti ulbod pinagladingityo ti puso ti nalinteg, isuda a diac pinagleddaang, ket pinabilegyo ti imima dagiti nakillo, tapno isu saan coma a sumina iti dakes a dalanna, ket maispal a sibibiag.”¹⁰

“Asi pay dagiti papastor nga agdadael ken agiwaris cadagiti carnero ti pagpaarabac! ...Adtoy, sarungcaracto cadacayo ti kinadakes dagiti gapuananyo. ” ” Agdung-awcayo, dacayo a papastor, ken agsangitcayo; ket agtulidcayo iti dapo, dacayo panguloen ti arban; ta dagiti aldaw ti pannacapatayyo ken ti pannacaiwarisyo dimtengen,Ket dagiti papastor awanto ti dalanda nga agtalaw; wenna ti pangulo ti arban a lumisi.”¹¹

Dagiti ministro ken dagiti tao makitada a dida sinalimetmetan ti nalinteg a relacionda iti Dios, ken immalzada a bimmusor iti Nangaramid iti amin a justo ken umiso a linteg. Ti pannacaiwalin dagiti bilbilin ti Dios nacapataudda cadagiti rinibribu nga ubbog ti kinadakes, susic, gura, ken basol, aginggat nagbalin ti daga a maysa a nalawa a tay-ac a pagbabacalan. ken sangabasuraan a rugit. Daytoy ti buya nga agparang ita cadagiti nangipurruac iti pudno ket inayayatda a pin ili ti ulbod

¹⁰Jeremias 8:11; Ezekiel 13:22.

¹¹Jeremias 23:1, 2; 25:34, 35.

[480] Awan sao a macaisawang iti nalaus a tarigagay dagiti nasukir ken di nagtulnog iti Dios inton marichnada daydiay napucawda iti agnanayon,—nga isu ti biag nga awan inggana. Dagiti tao a dinaydayaw ti lubong idi cua gapu iti sirib ken laingda ita makitadan dagitoy a banag iti pudno a lawagda. Mabigbigdan ti napucawda gapu iti panagsalungasing, ket agrue- noyda iti sacaanan dagidiay a ti kinamatalecda inuyuyaw ken rinabrabadca, ket ipudnodan a ti Dios inayatna ida!

Maysa nga anabaab umayto agingga met laeng iti ungti ti daga; ta ni Jehova adda suppiatna cadagiti nacion; isu sumrecto iti pangocoman ti amin a lasag: no maipapan cadagiti nadangcoc, yawatnanto ida iti campilan.”¹² Aginnem a ribu a tawenen a uararamid ti dackel a panagbinnacal; ti Anac ti Dios ken dagiti nailangitan a buyotna nakibacbacalda iti pannacabalin ti Nadangkes, tapno pablaacan, silawan, ken isalacanda dagiti annac ti tattao. Ita isuamin inaramiddan ti panagiked dengda; dagiti dakes entero a nakicallaysadan ken Satan as iti pannakigubatda a maibusor iti Dios. Ti tiempo dimtengen a panangalangon ti Dios iti autoridad ti naipayatpayat a lintegna. Itan ti casuppiatna saan laeng a ni Satanasen, ngem dagiti pay tattaon. “Ni Jehova adda suppiatna cadagiti nacion;” “No maipapan cadagiti nadangcoc iyawatnanto ida iti campilan. ”

Ti Trabajo ti Angel ni Patay

Ti tanda ti pannacaisalacan naicabilen cadagidiay “nga agsaibbec ken agsangit gapu cadagiti amin a kinarimon a maararamid iti catengngaanna. ” Itan ti angel ni patay rummuaren, isu nga itacderan dagiti lallaki iti sirmata ni Ezequiel nga addaan armas a pagpatay, isuda a nacaitedan ti bilin: “Papatayenyo a sitatalipupus dagiti lallacay, babbaro ken babbalasang. ububbing ken babbai; ngem dicayto asitgan ti sinoman a tao nga adda tandana: ket mangrugicayo idiay santuarioc.”¹³ Ti profeta cunana, “Rinugianda cadagiti lallacay nga adda iti sango ti balay.” Ti trabajo ti panagdadael mangrugi iti gimong dagidiay a nagparparang a pangulo a naespirituan dagiti umili. Dagiti saan a pudno nga agbantay isndat umuna a matnag. Awan ti

¹²Jeremias 25:31.

¹³Ezequiel 9:1-6.

mangngaasi wenno mangispal. Dagiti lallaki, babbai babkalasang, kon ububbing madadaelda amin a matalipupus.

“Ni Jehova rumuarte iti lugarna tapno mangdusa cadagiti agnaed iti daga gapu iti kinadangkesda: ti daga lucasannanto met ti darana, ket uray caano dinanto abbonganen dagiti napapatay a cucuana-”¹⁴

“Ket daytoy isunto ti saplit a ni Jehova pangcabilnanto cadagiti amin nga ilili a nakigubat a maibusor iti Jerusalem: ti lasagda agibusto iti bayat nga isuda agtatacderda cadagiti sacsacada, ket dagiti matada agibusdanto cadagiti abutda, ket dagiti dilada agibusdanto cadagiti ngiwatda. Ket maaramidto iti daydiay nga aldaw, a ti dackel nga ariwawa manipud ken Jehova addanto iti tengngada; ket isuda cumpetdanto tunggal maysa iti ima ni caarrubana, ket ti imana tumag-ayto a maibusor ken caarrubana.”¹⁵ Dagiti dakes nga agnaed iti daga, —sacerdote, agtuturay, ken umili, nabacnang ken napanglaw, nangato ken nababa,—matnagdanto iti minamauyong a panagrurupac dagiti narungsot a ricnada, ken gapu iti nacabutbuteng a pannacaibucboc ti awan lalaocna a pungtot ti Dios. “Ket dagiti napapatay ni Jehova isunto iti dayta nga aldaw manipud iti maysa nga ungtto ti daga agingga met laeng iti sabali nga ungtto ti daga: saandanto a maunnoyan, ket dida met maurnong, wenno maicali.”¹⁶

[481]

[482]

[483]

¹⁴Isaias 26:2.

¹⁵Zacarias 14:12, 13.

¹⁶Jeremias 25:33.

36. Iyuulog ti Ari

Idiaydaya agparang ti maysa a bassit ken nangisit nga ulep, a ti cadackelna cas la maysa la a gemgem. Daytoy isu ti ulep a manglicmut iti Mangisalacan, ngem idiay adayu agparang a cas la adda iti sipngget. Dagiti tao ti Dios ammoda daytoy nga isu ti pagilasinan ti Anac ti tao. Babaen ti nasnecan nga ulimec isut matmatanda iti iyaasidegna iti daga, a rumanranniag ken dumaydayag, aginggat isut maysa a dackel nga ulep a puraw, iti sirocna adda maysa a gloria ti mangibus nga apuy, ket iti ngatona adda bullalayaw ti tulag.

Ni Jesus rumuar a naglugan a cas itay maysa a mannacabalin nga agbalballigi. Ita saanen nga isut maysa a “tao dagiti ladingit” nga uminum iti napait a copa ni bain ken kinaayayay, Isu umay a nagballigi sadi langit ken ditoy daga. tapno ocomenna dagiti sibibiag ken natay. “Matalec ken Napudno;” “mangocom a sililinteg ken agaramid ti gubat.” “Ket dagiti ejercito nga adda sadi langit sumursurotda kencuana.”¹ Agraman cancanta ti nailangitan a musica [484] dagidi nasantoan nga angeles, a nagadu ken di mabilbilang ti dagupda, isudat cumuyog Kencuana iti dalanna. Ti tangatang cas la napno cadagiti nasilnag a kita,—“ri nibribu a ribu, ken sangalacsa a lacsa.”

Awan pagsurat ti tao a macaipinta iti casta a buya; awan isip ti tao nga umdas a macapanunut iti raniagna. “Ti dayagna abbonganna dagiti langlangit, ket ti daga napno iti dayawna. Ket ti raniagna cas la iti silaw.”² Inton ti ulep dagiti sibibiag umasasideg iti daga, tunggal mata makitana ti Principe ti biag. Awanen ti balangat dagiti siit a mangdunor iti sagrado nga ulo, no diket maysa a balangat ti gloria ti naisaad iti nasantoan a musingna. Ti langana abakenna ti macapurar a lawag ti init iti tengngat aldaw. “Ket idi cawesna ken idi rabaw di luppona adda a naisurat daytoy a nagan: Ari dagiti arari, ken Apo dagi ti appo.”³

¹ Apoc. 19:11, 14.

² Habacuc 3:3, 4.

³ Apoc. 19:16.

Iti sangoananna “dagiti amin a rupa bumsagda;” ti buteng iti agnanayon a pannacauppapay agdisso cadagiti nanglais iti caasi ti Dios. “Ti puso matunaw, ket dagiti tumeng cumabilda a sangsang-cacuyog.” “ket dagiti rupa cadacuada amin nalusiawda.”⁴ Dagiti nalinteg sibubutengda a mangilaaw, “Siasi nonto ti macabalin nga agtacder?”

Sumardeng ti panagcanta dagiti angel, ket adda maysa a can-ito ti nacabutbuteng nga ulimec. Iti dayta mangngeg ti timec ni Jesus nga agcuna, “Ti graciac umdas a maipaay cadacayo.” Dagiti rupa dagiti nalinteg rumanniagda, ket ti rag-o punnoenna ti tunggal puso Ket dagiti angel agcantada manen iti nangatngato a tono, idi umasasidegda manen iti daga.

Ti Ari dagiti arari umulog iti ulep, a nabungon iti sumsumged nga apuy. Dagiti langit malucotda a cas maysa a libro, ti da ga agkintayeg iti sangoananna, ket tunggal bantay ken puro maalista iti lugarda. “Ti Diostayo umay, ket saan nga agulimecadda apuv a lumamut iti sangoananna, ket iti sibayna aglicmut ti casta unay a baggio. Avabanna dgiti langit sadi ngato, ken ti daga, tapno ocomenna coma ti ilina.”⁵

Dagiti inaangaw a rabrabac simmardengdan. Dagiti natiri a bibig mapaulimecdan. Ti panagrupac dagiti armas, ti gulogulo ti gubat, ” dagiti cawcawes a mayagsep iti dara,”⁶ mapasardeng. Awanen ita ti mangngeg no di la ti timec ti cararag ken sangsangit ken dungdungaw. Ti ickis rummuar manipud cadagiti bibig nga iti di pay nabayag isudat managrabrabac, “Dimtengen ti dackel nga aldaw ti pungtotda, ket siasinonto ti macabalin nga agtacder?” Dagiti nadangkes agcararagda a magaburanda coma iti siroc dagiti bato ti banbantay, lugar a perngenda ti rupa Daydiay inumsi ken linaisda.

Daydiay timee a macastrec iti lapayag dagiti natay, amammoda. Naminano a daras idi cua a dagiti nabatad ken naalumamay a timecna awawisenna ida nga agbabawi! Naminano a daras a nangngegda dayta a timec cadagiti mangtignay a pacpacasi ti maysa a gayyem, cabsat, ken Manubbot. Cadagiti nanglais iti gracianna, awanen ti sabali a napnoan panangbabalaw, ken napusec ti pammabasol, ngem ti timec a nagpacpacasi iti nabayag. ” Agtukiadcayo, agtukiadcayo

[485]

⁴Jeremias 30:6; Nahum 2:10.

⁵Salmos 50:3, 4.

⁶Isaias 9:5.

cadagiti dakes a dalanyo; ta apayapay a mataycayo?”⁷ Amangan ta dayta a timec cas la timec ti maysa a gangannaet idi cadacuada! Cunaen ni Jesus: “Immayabac, ket nagmadicayo; inunnatco ti imac, ket awan tao a nangicancano; ngem inawawanyo amin a pammagbagac, ket awan kinayatyo a panangtubngarco.”⁸ Dayta a timec riingenna dagiti lagip a cayatda coma a lipatan, ngem dida met mabalin a lipatan-dagiti pablaac nga inumsida. dagiti awis a sinukirda, dagiti gundaway a dida impatpateg.

Adda idiay dagiti nangrabrabac ken Cristo idi pannacaipababana. Umay cadagiti isipda a buyogen ti macatignay a pannacabalin dagidi sao ti Maparparigat, idi pinagsapata ti cangatoan a sacerdote, ket imbunannagna a sipapasnec, “Manipud ita ken iti masangoanan makitayonto toy Anac ti tao nga agtugaw iti macanawan ti Pannacabalin ti Dios, ken umay iti rabaw dagiti ulep ti langit.”⁹ Ita makitadan iti gloriana, ket makitadanto manen a nacatugaw iti macannawan nga ima ti pannacabalin.

[486] Dagiti nangangangaw iti impapatina nga isu ti Anac ti Dios dida macasao itan. Addat idiay ni nacuspag nga Herodes a nangrabrabac iti naarian a titulona, ken nangibilin cadagidi mangrabrabac a soldado iti panangbalangatda kencuaua a cas ari. Addat idiay dagidi tattao nga iti nadamsac nga imima incapetda iti bagina ti pagananay a purpura, iti sagrado a musingna ti balangat a siit, ket iti di agsukir nga ima ti nacacateatawa a sarucod ti ari, ket sada nagparintumeng iti sangoananna iti nainbassawangan nga angangaw. Dagidi tattao a nangtungpa ken nangtnpra iti principe ti biag, ita tumallicuddan manipud iti natadem a perrengna. ket agawaanda ti tumaray manipud iti naindaclan a dayag ti caaddana. Dagidi nangipaloc cadagiti lanza iti imima ken sacsacana, daydi soldado a nangduyoc iti bacrangna, makitada dagitoy a gapuanan a buyogen ti kigtot ken butbuteng.

Iti panagbiag dagiti amin a nangkais iti pudno, addanto canito a pannacariing ti conciencia, inton ti tandaan iparangna ti natuoc a lagip ti maysa a biag a panaginsisingpet, ti cararua mariribuc cadagiti ubbaw a ladingit. Ngem ania dagitoy no maidiligda iti butbuteng daydiay nga aldaw inton “ti ames dumteng a cas bagio” ken

⁷Ezequiel 33:11.

⁸Proverbio 1:24, 25.

⁹Mateo 26:64.

“ti didigra dumteng a cas alipugpog.”¹⁰ Dagidiay agayat idi cua a mangdadael ken Cristo ken cadagiti matalec a taona, ita masacsian-dan ti gloria a cupicn panda. Iti tengnga ti kigkigtotda mangngegda dagiti timec dagiti sasanto iti naragsac a danggay a cuncunada, “Adtoy, daytoy ti Diostayo; isut. inururaytayo, ken isalacannatayo.”¹¹

Ti Panagungar dagiti Natay

Iti tengnga ti pannacakibur ti daga, ti panagsilap ti kimat ken panagdarandor ti gurrood, ti timec ti Anac ti Dios puccawanna dagiti matmaturrog a sasanto. Kitaenna dagiti tanem dagiti nalinteg, ket sana itag-ay dagiti imimana nga ipalangit nga ipucpuccawna, ” Agriingcayo, agriingcayo, agrnageayo, dacayo a matmaturrog iti daga, ket bumangoncayo!” Iti amin a pagatiddugan ken pagacabaan ti daga, dagiti natay mangngeg danto dayta a timec; ket dagiti agdengngeg agbiagdanto. Ket ti entero a daga umawawengto iti paddac dagiti casta nmay nag- dackel nga ejercito a naggapu iti amin a nacion, tribu, pagsasao, ken ili. Manipud iti balay a pagbaludan ni patay rummuarda, a nacawesanda iti di matay a gloria, ket ilaawda, “Admo ti yanna, o tanem ti panagballigim ? Adino ti yanna, O patay ti panniludmo?”¹² Ket dagiti sibibiag a nalinteg ken dagiti napagungar a sasanto pagcaycaysaenda dagiti timecda iti napaut ken naragsac a dir-i ti panagballigi.

[487]

Isuda amin rumuarda iti tanemda a cas iti cadackelda idi iseserredda iti tanem. Ni Adan, nga agtacder iti gimong dagiti adu a nagungar, natayag ken nabaneg, ket apaman la a basbassit ngem ti Anac ti Dios iti cadackelna. Naigiddiat unay ti cadackelna cadagiti tattao iti naududi a caputotan; iti daytoy a banag maipakita ti dackel a dimmakesan ti raza ti tao. Ngem isuda amin bumangonda iti kinabun-as ken kinabaked ti agna-nayon a kinaagtutubo. Idi damona, ti tao naparsua iti caasping ti Dios, saan laeng nga iti caba-balin, ngem iti pay lañga ken bagi. Ti basol pinunas ken gistayna pinucaw ti ladawan ti Dios; ngem ni Cristo immay tapno isublina ti napucaw. Baliwannanto dagiti nalaad a bagitayo a pagbalinen a

¹⁰Proverbio 1:27.

¹¹Isaias 25:9.

¹²1. Corinto 15:55.

cas la iti nagloriaan a bagina. Ti bagi a matay ken agrupsa, nga awan etetchurana, apaman a rugitan ti basol,. mapaimbag nga awan curangna, naimnas, ken di matay. Amin a pacapilawan ken pagcurangan mabatida idiay tanem. Idinto ta maipasubli cadacuada ti cayo ti biag idiay napucaw iti nabayag nga Eden, dagiti nasbut “rumang-aydanto”¹³ agingga iti madanonda ti napunno a cadackel ti raza idi sigud a gloriana. Dagiti maudi a tugot ti lunod ti basol maiccatdanto, ket dagiti matalec a tao ni Cristo agparangdanto “iti sayaat ni Jehova a Diostayo,” ket iyanninawdanto ti awan curangna a ladawan ti Apoda iti nakem ken cararua ken bagi. Oh, nacascasdaaw a pannaecaisalacan ! a nabayag a napagsasao. nabayag a ninamnama, naututob a binuyogan ti narayray a panagpasungad, ngem uray caanoman di naawatan a nalaing.

[488] Dagiti sibibiag a nalinteg mabaliwanda “iti maymaysa a eanitó. iti apagdaricmat.” Babaen ti timec ti Dios napadayag- da; ita napagbalinda a di matay, ket maitayabda a maicuyog cadagiti nangungar a sasanto a sumabet iti Apo iti tangatang. Dagiti angel isuda “ti mangurnong cadagiti pinilina, cadagiti uppat nga angin, manipud iti maysa nga ungtó ti langit aging ga iti bangir.” Dagiti babassit nga ubbing ubbaen dagiti angel nga ipan iti tactackiag dagiti innada. Dagiti gagayyem a nabayag a pinagsisina ni patay agtitiponda, tapno dida agsisinan uray caanoman, ket cacuyog dagiti cancanta ti ragsac sang sangcacuyogda nga umuli iti ciudad ti Dios.

Pannacabalangat dagiti Nagballigi

Casangoanan ti iseserreceda iti ciudad ti Dios, ti Mangisalacan adda iyawatna cadagiti pasurotna a tanda ti panagballigi, ken balangatanna ida iti pacakitaan ti kinaarida. Sada agaabay nga agcuadrado iti licmut ti Arida, a ti cadackelna nangatngato ngem dagiti sasanto ken angel, ket ti langana agraniag iti ayat nga agdisso cadacuada. Tunggal maysa cadagiti di mabilang a buyot dagiti naisalacan sikikita Kencuana. tunggal mata makitana ti gloria Daydi “ti langana napalaad unay, adadda pay ngem iti asinoman a tao, ken ti tabasna adadda pay ngem cadagiti annac a lallaki dagiti tao.” Babaen ti macanawan nga imana ni Jesus isaadna cadagiti ululo dagiti nagballigi ti nagloriaan a balangat. Adda maysa a balangat h

¹³Malaquias 4:2.

maipaay iti tunggal maysa, isu a nacaisuratan ti “baro a naganna,”¹⁴ ken nacaisuratan ti, “Kinasanto ken Jehova.” Iti tunggal ima adda maipaiggem a palma ti panagballigi ken smilsilap nga arpa. Iti dayta, inton dagiti agbilin nga angel irugida ti musica, tunggal ima tocarena dagiti cuerdas ti arpada a silalaing, ket pataudenda dagiti ageacasam-it ken agcacaimas a musica. Ti di mayibcas a ragsac isut mangpunno iti tunggal puso, ket tunggal timec maipangato iti panagdaydayaw a pagyaman: “Iti daydiay mangdungdungngo cadatayo, ken nangugas cadatayo cadagiti basbasoltayo iti darana met laeng; ket binangonnatay nga arari ken sacerdote a maipaay iti Dios ken Amana, maited coma kencuana ti gloria ken ti panagturay iti agnanayon nga awan inggana.”¹⁵

[489]

Ti Iseserrec iti Nasantoan a Ciudad

Ti nasantoan a ciudad adda iti masangoanan dagiti adu a naisalacan. Ni Jesus luctanna dagiti perlas a ruangan, ket dagiti nacion a nangsalimetmet iti pudno sumrecca. Idiay makitada ti Paraiso ti Dios, daydi taeng ni Adan idi di pay nacabasol. Iti dayta ti timec, a nasamsam-it ngem ti aniaman a musica a nagdisso iti lapayag ti tao, mangngeg a cuncunana, “Ti pannakibacalyo manungpalen. ” “Umaycayo, bendito ni Amac, tawidenyo ti pagarian a naisagana cadacayo nanipud idi pannacabangon ti lubong.”

Iti di maisawang nga ayat, ui Jesus cablaawanna dagiti matalec a tattaona iti “ragsac ni Apoda.” Ti rag-o ti Mangisalacan adda iti ikikitana, idiay pagarian ti gloria, cadagiti carcararua a naisalacan gapu iti panagtuoc ken panagpacumbabana Ket dagiti nasbut mairanud-danto met iti rag-ona inton makitada iti gimong dagiti napagasatan, dagiti naawis ken Cristo gapu iti carcararagda, trabajoda, ken naayat a sacrificioda. Inton licmutenda ti dackel ken puraw a trono, ti di maisawang a ragsac punoennanto dagiti puspusoda, inton makitada dagiti naiturongda ken Cristo, ken makitada a ti maysa nacaawis cadagiti sabsabali, ket dagitoy nacaawisda met cadagiti sabsaba li, ket isuda amin maiyegda iti natalna a pagtaengan, ket idiay idisodanto dagiti balangatda iti sacaanan ni Jesus, ket sada agdaydayaw Kencuana cadagiti panawen nga awan patinggada.

¹⁴Apoc. 2:17.

¹⁵Apoc. 1:5, 6.

Panagsarac ni Cristo ken ni Adan

[490] Inton dagiti naisalaeen macablaawanda a sumrec iti ciudad ti Dios, umaweng idia tangatang ti naragsac a puccaw ti panagdaydayaw. Dagiti dua nga Adan ngannganida agsarac. Ti Anac ti Dios adda a nacatacder nga iyawawatna dagiti tactackiagna nga umaracup iti ama ti razatayo,—isu a pinarsuana, ken isu a nagbasol a maibusor iti Nangaramid kencuana, ket gapu iti basolna ti bagi ti Mangisalacan nadungyaran iti pan nacailanza. Inton makita ni Adan dagiti dungyar dagiti nadawel a lanza. saan nga agpadso iti barucong ti Apona, no di ket sipapacumbaba a mangipasag iti bagina iti sacaananna, nga ilalawna, “Isut maicari, isut maicari daydi Cordero a napapatay!” Ti Mangisalacan sicacaasi a mangbangon kencuana, ket sana dawaten keneuana a kitaenna manen daydi taengna nga Eden a nabayag a nacapagtalawanna.

Idinto ta aglaplapanan iti rag-o, ni Adan makitana dagiii eaycayo nga iti naminsan isudat ragragsacna idi cua,—dagiti met laeng cayo a nagburasanna ti bungbunga idi aldaw ti ragona ken idi di pay nacabasol. Makitana dagiti ubas a tinarimaan dagiti imimana met laeng, ken dagiti sabsabong nga inayayatna idi cua nga aywanan. Ti pammutna maimatanganna ti kinaagpayso ti mabuya; maawatanna nga isu daytoy a pudno ti Eden a naisubli, ket napuspusacsac ita ngem idi pannacapagtalawna keneuana. Ti Mangisalacan iturongna ni Adan idia cayo ti biag, ket idinto a pumuros iti nagloriaan a bunga, dawaten keneuana a mangan. Iti ikikita ni Adan iti liclicmutna. ket makitana dagiti adu a camcameng ti familiaa a naisalacan, a nacatacder idia Paraiso ti Dios, ipalladawna ti cumilkilap a balangatna idia sacaanan ni Jesus, ket sana dakepen ti Mannubbot tapno umabraza Kencuana. Calbitenna ti balitoe a ga arpa, ket dagiti lungog ti langit igulloongda ti canta ti balligi, “Isut maicari, isut maicari, isut maicari daydi Cordero a napapatay, ken nagbiag manen.” Dagiti familia ni Adan eantaenda ti nota, ket ipalladawda dagiti balangatda idia sacaanan ti Mangisalacan inton agparintumengda iti sangoananna nga agdaydayaw.

Daytoy a panagsasarac manen masacsian dagiti angeles isuda a nagsangit idi natnag ni Adan iti basol, ken nagragsac idi immuli ni Jesus sadi langit calpasan ti panagungarna, idi nalpasna a linuctan ti tanem a maipaay cadagiti amin a mamati iti naganna. Ita makitada

a natungpalen ti trabajo ti pannacaisalacan, ket idanggayda dagiti timecda iti canta a pagdaydayaw.

Ti umuna nga Adan isu ti ama ti razatayo, ket napucawna ti biagna ken pagturayanna gapu iti basol; ti maudi nga Adan isu ni Cristo, isu a gapu iti ipapatayna sinubbotna ti raza ti tao ken insublina ti napucaw a pagturayan.

[491]

Idiay rabaw ti baybay a cas la cristal iti sangoanan ti trono, idiay “baybay a sarming” a cas la nalauca ti apuy, a ti silapna cas la gloria ti Dios,—matiptipon dagiti “nagballigi idi panangsuut daydi animal ken daydi ladawanna, ken idi numero ti naganna.”¹⁶ “Gaput itoy addada iti sangoanan ti trono ti Dios, ket agserservida kencuana iti aldaw ken rabii iti templona: ket daydiay nagtugaw iti trono isacupnauto ti tabernaculona cadacuada.”¹⁷ Nakitada ti daga a nadidigra iti bisin ken angol, ket ti init adda pannacabalinna a nanguram caadgiti tao iti dackel a pudot, ket isuda met laeng nagibturda iti panagsagaba iti bisin ken waw. Ngem “didanto agbisinen wenno mawawen; ket didanto met mainitanen wenno aniaman a pudot ta ti Cordero nga adda iti tengnga, iti sangoanan ti trono, ipastorannanto ida. ket iturongnanto ida cadagiti ubbog ti danum ti biag ket punasento ti Dios ti amin a lulua cadagiti matada.”¹⁸

Nacasursuroda Gapu iti Rigat

Cadagiti amin a panawen dagiti pinili ti Mangisalacan a tattaona nacasursuro ken nadisciplinada idiay escuela ti rigat. Nagnada cadagiti akikid a dalan iti daga; naguguranda idiay yubuyuban ti rigat. Gapu ken Cristo nagibturda iti pannacasuppiat, pannacagura, ken dakes a sasao. Sinurotda ni Jesus cadagiti pannakibacal a nasakit; nagibturda gapu iti di panangpagusto iti bagi ket napadasanda dagiti napait a pannacapaay. Gapu met laeng iti nautut a capadasanda naanunoanda ti kinadakes ti basol, ti pannacabalinna, ti butbutengna, ti ki naayayayna; ket iti casta isut carurudda. Ti pannacaammoda iti nalaus a nagdaekel a sacrificio a naaramid a pangagas kencuana, isut mamagpacumbaba cadacuada iti imatangda met laeng, ket isut mamunno cadagiti pusoda iti panagyaman ken

¹⁶Apoc. 15:2.

¹⁷Apoc. 7:15.

¹⁸Apoc. 7:16-17.

[492] panagdayaw a di maricna dagidiay di pay natnag iti basol a pulos. Agayatda iti nawadwad, agsipud ta napacawanda iti nawadwad. Agsipud ta nakiranudda ken Cristo cadagiti panagsagabana, maicarida a mairanud Kencuana iti gloriana.

Dagiti agtawid iti Dios naggapuda cadagiti akinngato a siled ti bobeda, cadagiti bassit a calapaw, cadagiti nacarirarimon a pagbaludan, cadagiti pagbitayan, cadagiti banbantay, ca-dagiti let-ang, cadagiti rukib ti daga, cadagiti gucayab ti baybay. Idi addada iti rabaw ti daga “naiccatda, naparigatda, nacabcabilda.” Linaclacsa dagiti bimmaba iti tanem a nagaburan iti par daya, agsipud ta impatangenda ti nagmadi nga agtuloc cadagiti allilaw a pammati ni Satanas. Dagiti pangocom ti tao senentenciaanda ida a cas cadacsan a criminal. Ita “ti Dios isu met laeng ti ocom.”¹⁹ Ita dagiti sentencia ti daga marusngida. “Ti pacababalawan ti ilina iwacsinanto.”²⁰ “naganendanto ida iti nasantoan nga ili, Ti sinubbot ui Jehova.” Intudingna a “mangted cadacuada iti balangat iti lugar ti dapu, ti lana ti rag-o iti lugar ti dung-aw ti pagananay ti dayaw iti lugar ti espiritu ti ladingit.”²¹ Ita saandan a nacapuy, maparigat, mawarawara, ken mailuplupit. Manipud ita makiaddadanton iti Apo nga agnanayon. Agtacderda iti sangoanan ti trono a nacawesan cadagiti pagananay a natpatateg ngem ti capatgan nga incapet dagiti cadayawan ti daga. Mabalangatanda cadagiti corona a nadaydayag ngem aniaman a ngisaad iti ulo dagiti naidagaan nga arari. Dagiti aldaw ti tuoc ken ladingit manungpaldan iti agnanayon. Ti Ari ti gloria pinunasna dagiti lulua cadagiti amin a rupa; amiu a gapu ti pagladingitan naiccaten. Iti tengnga ti panangisayawda cadagiti palma a sangsanga mangibucbocda ti maysa a canta a pagdaydayaw, a nabatad, nasam-it. ken agtutunos; tunggal timec tumunos iti nota, aginggat mapno ti canta dagiti lungog ti langit a cuncunada, ” Ti pannacaisalacan utangmi iti Diostayo, nga adda nga agtutugaw ti trono, ken iti Cordero.” Ket amin dagiti agnaed sadi langit sumungbatda iti, “Amen: bendicion ken gloria, ken sirib, ken panagyaman. ken davaw, ken pannaebalin, ken pigsang ti maited iti Diostayo iti agnanayon nga awan inggana.”²²

[493]

¹⁹Salmos 50:6.

²⁰Isaias 25:8.

²¹Isaias 62:12; 61:3.

²²Apoc. 7:10, 12.

Panagadal Maipapan iti Pannacasubbot

Itoy a biag mabalintay laeng nga irugi nga awaten ti nacascasdaaw a tema maipapan iti pannacasbut. Babaen ti ababa a pannacaawattayo mabalintay nga ububugen a sipapasnec unay ti bain ken ti gloria, ti biag ken ti patay, ti kinajusticia ken ti kinaasi, a nagsasarak idia y eruz; ngem nupay ipantay amin a pannaebalin ti panunuttayo ditay matucod ti napunno ;a eaipapananna. Ti caatiddug ken caeaba, ti eauneg ken cangato, ti manubbot nga ayat apagapaman laeng ti pannacaawattayo.

Ti plano ti pannacasbut dinto maawatan iti napunno, uray inton dagiti nasbut makitada cas ti pudno a pannacakitada ken ammoda cas ti Pudno a pannacaammoda; no di ket cadagiti awan patinggana a panpanawen, canayonto nga adda baro a pudno a maiparang iti masmasdaaw ken maragsacan nga isip. Nupay manungpalen dagiti ladingit, ken tuoc ken snlisog ti daga, ket maiccaten ti gapuda, dagiti tao ti Dios agnanayonto nga adda maidumduma ken maawatan a pannacaammo no ania ti pateg ti pannacaisalacanda.

Ti cruz ni Cristo isuntot pannaca ciencia ken pannaca canta dagiti nasbut, cadagiti panawen nga awan inggana. Idia y na glorificar a Cristo makitadanto ni Cristo a nailanza. Uray ca-anoman dinto malipatanen a Daydiay ti pannacabalinna isut nangparsua ken mangtaptapaya cadagiti di mabilbilang a lublubong iti uneg ti nalawa a law-ang a pagturayan, daydiay Dungdungoen ti Dios, nga Ari ti Langit, isu a pagragragsacan a daydayawen dagiti kerubin ken sumilsilap nga angel.-impacumbabana ti bagina tapno ital-ona ti natnag a tao; ket dinto met malipatan nga isu inawitna ti bantot ken bain ni basol. ken ti pannacailinged ti rupa ni Amana, aginggat dagiti kinaayayay ti napucaw a lubong pinagladingitda ti pusona, ken pinandaganda ti biagnat idia y cruz ti Calvario. Ti naaramid a ti Nangparsua cadagiti amin a lubong, ti mangikeddeng iti amin a pagbaragan. panawanna ti gloriana, ket sana ipacnmbaba ti bagina gapu iti ayatna iti tao, cancanayonto nga isut macatignay iti siddaaw ken panagraem ti universo.

Inton dagiti nacion a naisalacan kitaenda ti Manubbotd i ket makitada ti agnanayon a gloria ti Ama nga agraniag iti rupana inton makitada ti tronona isu a manipud awan inggana aginggat awan inggana, ket maamoanda a ti pagarianna awanto ti patinggana,

rumugsoda iti uaragsac a canta, a cuncunada. “Isut maicari, isut maicari daydi Cordero a napapatay, ket si nubbotnatayo iti Dios gapu iti capatgan a darana!”

Ti talimeng ti cruz ilawlawagna dagiti amin a sabali a talimeng. Iti ayus ti silaw nga aggaput Calvario, dagiti cababalin ti Dios a nangpunno cadatayo iti danag kon siddaaw agparangda a naimnas ken macaawis. Ti kinaasi, kinaimbag, kon naamaan nga ayat makita a mailaoc iti kinasanto, kinajusticia, kon pannacabalin. Nupay makitatayo ti kinaturay ti tronona. a nangato kon natan-oc, makitativo ti cababalinna iti naparaburan a pannacaiparangrangna, kot maawatantayo, a saan a cas uray caanoman idi cua, ti caipapanan ti napateg a galad, nga “Amami.”

Makitanton a daydiay Dios nga awan patingga ti siribna awan nabalinna nga inaramid a piano ti pannacaisalacantayo no saan laeng a ti sacrificio ti Anacna. Ti gunguna toy a sacrificio isu ti rag-o ti panangpunno iti daga cadagiti nasbut a tattao. a nasantoan. naragsac, ken di matay. Ti banag ti pannakibacbacal ti Mangisalacan cadagiti turay ni sipnget isut rag-o dagiti nasbut, nga agpaay iti pacaigloriaan ti Dios iti awan ipggana a panpanawen. Ket casta ti pateg ti cararua iti casta a ti Ama mapnec iti pateg a naibayad; ket ni Cristo met laeng. iti pannacakitana cadagiti bunga ti dackel a sacrificiona, mapnec.

[495]

37. Ti Pannacalangalang ti Daga

Inton yaay ni Cristo dagiti nadangkes mapucawda manipud iti entero a rabaw ti daga,-maibusda iti espiritu ti ngiwatna, ken madadaelda iti raniag ti gloriana. Ni Cristo ipanna dagiti taona iti uneg ti ciudad ti Dios, ket awan a pulos ti matda cadagiti agnaed ti daga. “Adtoy ni Jehova aramidenna ti daga nga agongaong ken isut aramidenna a malangalangto, ken isut balictadenna, ken iwarawarana dagiti agtaeng kencuana.” “Ti daga agongaongto uaay, ken malangalangto a matalipupus: ta ni Jehova insaona daytoy a sao. ” “Agsipud ta naglabsingda cadagiti linteg. kinaniwasda dagiti bilbilin, rinacracda ti agnanayon a tulag. Gapuna a ti panangilunod inalun-unna ti daga, ken dagiti agtaeng idiaiy nasaracan ida a nacabasol: gapuna a dagiti agtaeng iti daga mapuuranda.”¹

Ti entero a daga agparang a cas la nalangalang a let-ang. Dagiti rebba dagiti ciudad ken ilili a dinadael ti gingined, dagiti naparut a caycayo, ken nabnrburae a batbato nga inwaris ti baybay wenno napursay iti daga met laeng, naiwarawarada iti rabawna, idinto a dagiti dackel a gucayab itangkiarda dagiti nacailasinan dagiti bantay manipud iti nagtacderanda.

Itan matungpalen ti mapasamac nga iti pangngarig nailadawan iti maudi a servicio a nasnecan a maaramid no madanon ti aldaw ti pannacaabbong. Apaman a malpas ti panagmi- nistro idiaiy [496] casasantoan a lugar ti santuario, ket uaiccaten dagiti basbasol ti Israel iti santuario gapu iti dara ti daton, iti dayta ti caldiug a mapagtalaw maiparang a sibibiag iti sangoanan ti Apo; ket iti sangoanan ti gimong ti cangatoan a sacerdote ipudnona iti rabawna “ti amin a kinadakes dagiti annac ti Israel, ken amin a salungasingda, dagiti amin a basbasolda met laeng; ket icabilnanto ida iti rabaw ti ulo ti calding.”² Castanto met, inton malpasen ti aramid a panangabbong idiaiy nailangitan a santuario, iti dayta iti sangoanan ti Dios keu dagiti nailangitan nga angeles, ken iti sangoanan dagiti sangabuyotan

¹Isaias 24:1, 3, 5, 6.

²Levitico 16:21.

a naisalacan, dagiti basbasol dagiti tao ti Dios maipaawitto ken Satan; maibunannagto nga isu nacabasol iti amin a kinadakes nga intabugna nga aramidenda. Ket no casano a ti calding napagtalaw a mapan idiay daga nga awan matataona, castanto met ni Satan maidestieronto ditoy nawalangwalang a daga. nga awan taona ken macarimon a let-ang.

Ni San Juan impadtona ti pannacaidestierro ni Satan, ken ti panagbalinto ti daga a langalang ken ongaong; ket cunana a daytoy a casasaad agpautto iti sangaribu a tawen. Calpa-san ti panangiparangna iti buya ti maicadua a yaay ti Apo ken ti pannacadadael dagiti nadangkes, ti padto ituloyna: “Nakitac ti maysa nga angel a bimmaba sadi langit, nga iniggananna daydi tulbec ti mangliwengliweng nga abut ken ti maysa a dac kel a cawar. Ket tiniliwna daydi dragon, daydi uleg a cadaanan, nga isu ti diablo ken Satan, ket isut pinarautanna iti uneg ti sangaribu a tawen, ket isut inggarangogongna iti abut a mangliwengliweng, isu a rinepcanna ken sinelloanna ti rabaw na, tapno dina ulbudenen dagiti nacion aginggat maturpos dagiti sangaribu a tawen; ket inton maturpos daytoy, masapul a maluc-atan iti bassit a canito.”³

[497] Ti sao a “mangliwengliweng nga abut” nabatad a maawatan manipud cadagiti sabali a sursurat nga itaederanna ti daga inton adda a gosogoso ken nasipnget. Ti nailanad iti Biblia cunana maipapan iti casasaad ti daga “idi punganay,” nga “isut gosogoso ken awan nagan; ket dagiti sipnget addada idi iti rabaw dagiti yuyeng.”⁴ Ti padto isurona a sumublinto manen iti castoy a casasaad, ngem saan unay cas idi damo. Idinto a cumitkita agingga iti dackel nga aldaw ti Dios, ni profeta Jeremas cunana: “Kinitac ti lubong, ket adtoy, isut langalang ken ongaong; ken dagiti langlangit, ket awan idi ti silawda. Kinitac dagiti banbantay, ket, adtoy, nagkintayegda, ket amin dagiti turturod naggarawda nga agsublisubli. Kimmitaac, ket adtoy, awan idi ti tao, ket dagiti amin a tumatayab ti langlangit nagtalawda. Kimmitaac, ket, adtoy, ti nabunga a talon isut let-ang, ket amin dagiti ciudadna narbada.”⁵

Ditoyto ti pagtaengan ni Satan agraman dagiti dakes nga angelna iti sangaribu a tawen. Idinto ta toy la daga ti nacaipatoanna,

³Apoc. 20:1-3.

⁴Genesis 1:2.

⁵Jeremias 4:23, 27.

dinto macapanen cadagiti sabali a lublubong a manulisog ken mangringgor cadagiti uray caanoman di natnag iti basol. Iti daytoy a caipapanan isut pannacaparautna a cuna; awanton ti mabati a mabalinna a pangipacatan ti pannacabalinna. Magupedo nga entero ti trabajona a mangallilaw ken agdaddadael a cacaisuna a ragragsacna iti adu a panawen.

Ni mammadto nga Isaias, idinto a cumitkita agingga iti tiempo a pannacaigarangogong ni Satanas, isiddaawna: “Amangan ti pannacatnagmo nanipud langit, O baggac, nga anac ti bigat! amangan ti pannacakeltaymo a naipadaga, sica a pinagpacumbabam dagiti nacion!... .Kinunam ita pusom, Agpangatoacto sadi langit, ibayogconto ti tronoc iti ngato dagiti bitbitwen ti Dios.” “Ipadpadconto ti bagic ken Cangatoan. Nupay sica maibabacanto ken Tanem, iti caunegan a paspaset ti dariwangwang. Dagiti macakita kenca tanawandacanto, ututobendacanto, a cunaenda, Isu daytoy aya tay tao a pinagpigergerna ti daga, a nanggunon cadagiti pagpagarian; nga inaramidna ti lubong a cas maysa a let-ang, ken rinebbana dagiti ciudadna, a dina bulosan dagiti balud a mapan iti balbalayda?”⁶

Iti innem a ribu a tawen ti trabajo ni Satanas nga umalalza “pinagkintayegna ti daga.” “Inaramidna ti lubong a cas maysa a let-ang, ken rinebbana dagiti ciudadna.” Ket “dina bulosan dagiti balud a mapan iti balbalayda.” Iti innem a ribu a tawen ti balay a pagbaludanna inawatna dagiti tao ti Dios, ket binaludna coma idan nga agnanayon, ngem ni Cristo binungtolna dagiti balunetna, ket imbulosna dagiti baludna.

[498]

Uray pay dagiti dakes a tao saan a maanano ni Satanas idan; isisunan nga agbati agraman dagiti dakes nga angelna tapno ammoenda ti bunga ti lunod nga inyeg ti basol. “Amiu dagiti arari dagiti nacion, isuda amin maturogda iti dayag, tunggal maysa iti balayna met laeng idiay tanemna: Ngem sica maipalpalca manipud iti tanemmo a cas maysa a nacarimrimon a sanga... . Dicanto maitipon cadacuada iti pannacaitabon, agsipud ta dinadaelmo ti dagam, pinapataymo dagiti cailiam.”⁷

Iti sangaribu a tawen, ni Satanas agtawatawato a mapan ken agsubli ditoy nalangalang a daga, tapno kitaenna dagiti naibunga ti

⁶Isa.14:12-17.

⁷Isaias 14:18-20.

yaalzana a bumusor iti linteg ti Dios. Cabayatan toy a tiempo dagiti tuocna nacaronto. Nanipud pannacatnagna, awan tiempona a nagututob gaput caadu ti araramidna; ngem ita maiccaten ti pannacabalinna, ket mabaybayanen a mangpanpanunut iti paset nga inaramidna nanipud idi damo ti ya-alzana a maibusor iti gobierno sadi langit, ken mangpaspasungad a sibubuteng iti nacaalalinggec a masacbayan, inton agsagaba gapu iti amin a kinadakes nga inaramidna, ken madusa gapu iti basbasol nga impaaramidna. Cabayatan ti sangaribu a tawen a nagbaetan ti umuna ken maicadua a panagungar, maaramid ti pannacaocom dagiti nadangkes. Ni apostol Pablo itudtudona toy a panangocom a cas mapasamac a sumaruno iti maicadua a yaay ni Cristo. “Awan coma ti ocomenyo no dina pay pannacaipaay, agingga ti umay ti Apo; isu a mangipanayagto iti lawag cadagiti nailemmeng a banag dagiti sipngget, ket iparangarangnanto dagiti panagem dagiti puspuso.”⁸ Ni Daniel cunana nga idi immay ti lacay unay, “ti panangocom naited cadagiti sasanto ti Cangatoan.”⁹ Iti daytoy a tiempo dagiti na- [499] linteg agturayda a cas arari ken sacerdote a maipaay iti Dios. Ni San Juan cunana iti Apocalipsis: “Nakitac dagiti trono, ket nagtugawda cadacuada: ket naited cadacuada ti pannacabalin a mangocom.” “Isudantot sacerdote ti Dios ken ni Cristo, ket makipagaridanto kencuana iti sangaribu a tawen.”¹⁰ Isu daytoy ti tiempo nga impadto ni Pablo a dagiti sasanto ocomendanto ti lubong.”¹¹ Makicatugawda ken Cristo a mangocom cadagiti nadangkes, ket iyabayda dagiti araramidda iti libro ti linteg, ti Biblia, ket kednganda ti tunggal maysa cas mayannurot cadagiti aramid a naaramid iti bagi. Iti dayta ti paset a sagabaen dagiti nadangkes maipato, cas mayannurot cadagiti araramidda; ket isut mailanad iti batog dagiti naganda idiay libro ti patay.

Ni Satanas agraman dagiti dakes nga angelna ocomen pay ida ni Cristo ken dagiti taona. Cunaen ni Pablo, “Saanyo nga ammo aya a mangocomtayto cadagiti angel?”¹¹ Ket ni Judas cunana a “dagidi angel a saanda a tinaginayon daydi nacaisigudanda a casasaad, no di ket pinanawandan daydi pagyananda, impupocna ida cadagiti

⁸1. Cor. 4:5.

⁹Daniel 7:22.

¹⁰Apoc. 20:4, 6.

¹¹1. Cor. 6:2, 3.

agnanayon a pagbaludan, iti babaen dagiti sipnget, aginggat panangocom ti dackel nga aldaw.”¹²

Inton agturpos dagiti sangaribu a tawen santo mapasamac ti maicadua a panagungar. Iti dayta dagiti nadangkes mapagungarda manipud cadagiti natay, ket agparangda iti sangoanan ti Dios tapno matungpal ti “sentencia a naisurat. ” Iti casta ni San Juan, calpasan ti panangsalaysayna iti panagungar dagiti nalinteg, cunana, “Dagidi dadduma cadagiti natay saanda a nagsubli a nagbiag, aginggat di maturpos daniti sangaribu a tawen.”¹³ Ket ni Isaias cunana maipapan cadagiti nadangkes, “Maurngdanto, a cas cadagiti balud a maurng ili dariwangwang, ken mapupocdanto iti pagbaludan; ket iti calpasan dagiti adu nga aldaw masarungcarandanto. ”¹⁴

[500]

¹²Judas 6.

¹³Apoc. 20:5.

¹⁴Isaias 24:22.

38. Ti Panagpatingga ti Bacal

Inton aggibus dagiti sangaribu a tawen, ni Cristo sumubli manen ditoy daga. Cumuyog kencuana ti buyot dagiti naisalacan, agraman maysa a bunggoy dagiti angel. Idinto nga umulog iti nacaam-amac a turay, ibilinna cadagiti nadangkes a natay ti ibabangonda tapno awatenda ti banagda. Rummuarda, ket isut naindaclan a sangabuyotan, a di mabilbilang a cas cadagiti darat ti baybay. Amangan ti pannacaididdiatda cadagiti bimmangon idi immuna a panagungar! Dagiti nalinteg nacawesanda ti agnanayon a kinaagtutubo ken pintas. Dagiti nadangkes icuyogda dagiti tugot ti sakit ken patay.

Tunggal mata iti dayta adu unay a bilang tumaliaw a cumita iti gloria ti Anac ti Dios. Iti maymaysa a timec dagiti nadangkes a buyot ilaawda, “Bendito dayta umay iti nagan ti Apo!” Saan a panagayat ken Jesus ti nanignay itoy a panaglaaw. Ti bileg ti kinapudno pilitenna ti pannacaisawang dagitoy a sao manipud cadagiti madi coma nga agsao a bibig. No casano ti ipapan dagiti nadangkes iti tanemda. castanto met ti iruruarda, agraman ti isu met laeng nga ibubusor ken Cristo, ken isu met laeng nga espiritu ti yaalza. Saandan a. maiccan ti baro a tiempo ti pannacapadas, isu a pangipamuspusanda ti pannacapasayaat dagiti napalabas a dakes a panagbiagda. Awan magunodanen ti panangaramid iti daytoy. Ti biag nga agsalsalungasing iti dagup ti panagbiagda dina pinalucneng dagiti pu soda. Ti maicadua a pannacapadas, no cas maited manen cadacuada, ipaaydanto manen a cas ti nangipaayanda iti immuna, iti panangliclicda cadagiti bilbilin ti Dios ken iti panangparasucda iti yaalza a maibusor Kencuana.

[501]

Ni Cristo umulogto idia Bantay dagiti Olivo, isu a nagluasanna nga immuli, calpasan ti panagungarna, ken isu a nangulitan dagiti angel iti cari ti panagsublina. Cunaen ti mammadto: “Ni Jehova a Diosco umayto, ken amin dagiti Sasanto a cumuyog kenca.” “Ket dagiti sacsacana agtacderto iti daydiay nga aldaw iti rabaw ti Bantay dagiti Olivo, nga adda iti sango ti Jerusalem iti daya; ket ti Bantay dagiti Olivo agpisinto iti nagtengngaanna. ..ket addanto maysa a

nalawa a lubong. “ “Ket ni Jehova isunto ti Ari iti rabaw ti amin a daga: iti day-diay nga aldaw isunto ni Jehova maymaysa, ken ti naganna maymaysa.”¹ Inton ti Baro a Jerusalem bumaba manipud langit, iti macapurar a raniagna, agdissonito itoy a lugar a naguguran ken naisagana nga umawat kencuana, ket ni Cristo, agraman dagiti tao ken angelesna, sumrecda iti nasantoan a ciudad.

Itan ni Satanas saganaenna ti maudi ken naindaclan a pannakibalcal tapno gunodenna ti panangituray. Idi naiccat ti pannacabalinna, ket napasardeng ti aramidna a mangallilaw, ti principe ti dakes adda a nacacaasi ken siuupay; ngem inton mapagnngar dagiti dakes a natay. ket makitana dagiti adu unay a tao iti sikigna, agungar dagiti namnamana, ket tinongenna ti dina panangituloc iti dackel a dangadang. Bilinennanto dagiti amin a buyot dagiti napucaw iti babaen ti banderana, ker. iti pannacaaramatda, padasennanto nga aramiden dagiti gacatna.

Dagiti nadangkes isudat cayaw ni Satanas. Iti panangiwadagda ken Cristo inaracupda ti panangituray ti pangulo ti yaalza. Sisaganada nga umawat cadagiti singasingna ken agaramid iti bilinna. Nupay casta, iti isusurotna iti sigud a kinasicapna, dina bigbigen ti bagina nga isu ti Satanas. Ipapatina nga isu ti principe nga agtagicua a sililinteg iti lubong, ket dayta a tawidna narabsut a sikikillo kencuana. Iparangna ti bagina cadagiti naallilaw a pasurotna nga isut maysa a mannnbbot, ket ipatalgedna cadacuada a ti pannacabalinna isut namagungar cadacuada manipud cadagiti tanemda, ket ngannganina isalacan idan manipud iti cadawelan a panangitury.

[502]

Idinto ta ti pannakicaadda ni Cristo naipanaw, ni Satanas agaramid cadagiti datdatlag tapno pangpakiredna iti ipapatina. Papiagsaenna dagiti naepuy, ket sang-awanna ida amin iti espiritu ken pigsana. Gandatenna nga ipanguloan ida a bumusor iti campamento dagiti sasanto, ken mangagaw iti ciudad ti Dios. Babaen ti sinasairo a ragsac itudona dagiti di mabilbilang a lacs a napagungar manipud ken patay, ket ibunannagna a cas panguloda a cabaelanna unay nga abaken ti ciudad, ken subboten ti tronona ken pagarianna.

Iti dayta a dackel a caadu adda rinibribu cadagidi atiddug ti panagbiagda a raza a nagbiag idi sacbay ti layus; adda tattao a natayag ken gigante iti panagpanpanunut, isuda nga idinto ta nagtu-

¹Zacarias 14:5, 4,9.

locda cadagiti natnag nga angeles, isangratda dagiti amin a sirib ken pannacaammoda iti pannacaitan-oc dagiti bagbagida; adda tattao a dagiti nacascasdaaw nga aramidda maipapan iti arte naiturongda ti lubong a mangdayaw iti laingda, ngem gapu iti kinadawelda ken dagiti dakes a paltuadda, isuda a nangrugit iti daga ken nangpunas iti ladawan ti Dios, isut namuidan ti Dios a nangpucaw cadacuada manipud iti rabaw ti daga a pinarsuana. Adda arari ken general a nangabac cadagiti nacion, adda maingel a tattao a di pay naabac iti gubat, adda natangsit ken napusong a mannakigubat a ti yaasidegda nagkinkintayegan dagiti pagarian. Idi ipapatayda awan nagbalbaliwan ti capadasanda. Inton bumangonda iti tanem, agtuloy ti ayus dagiti panunutda idi nagsardenganna met laeng. Daydi tarigagayda a mangparucma a nagari cadacuada idi ipapatayda isu met laeng ti tarigagayda ita.

[503] Ni Satanas makibinnalacad cadagiti angelna, ket sa makibinnalacad cadagitoy dakes nga arari ken conquistador ken maingel a lallaki. Kitaenda ti pigsas ken caadu ti bilangda. ket ibunannagda a ti buyot iti uneg ti eiudad bassit no maidilig iti bilangda, ket mabalinda nga abaken. Aramidenda dagiti planoda a pangagaw cadagiti kinabacnang ken gloria ti Baro a Jerusalem. Isuda amin dagusenda a rugian ti agsagana a maipaay iti bacal. Dagiti nalaing nga agpanday agpitpitda cadagiti arruaten ti gubat. Dagiti panguloen ti militar, nga agdindinamag gapu iti gasatda idi cua, bingbingayenda iti compania ken batalion dagiti tao ti gubat.

Iti camaudianan maited ti bilin nga avance, ket dagiti di mabilbilang a buyot magnadan, —maysa a buyotan nga uray caanoman awan pay casta nga inayab dagiti naidagaan a gumugubat, ket no pagtitiponen amin a fuerza dagiti amin a panawen nauipud panangrugi ti gubat ditoy lubong dinanto mapada. Ni Satanas, a camaingelan cadagiti mannakigubat, ipangulloanna dagiti parupa, ket dagiti angelna pagcaycaysaenda dagiti pigsada a maipaay itoy maudi a gubat. Dagiti arari ken maingel iti gubat addada iti bunggoyna, ket tomoyotoy dagiti adu a compania a sumaruno, tunggal maysa adda iti babaen ti naipato a pangulona. Dagitoy a bungbungoy magnada iti kinalaing ti militar iti nagubal ken liccaliccaong a rabaw ti daga nga agturong iti ciudad ti Dios. Gapu iti panagbilin ni Jesus, dagiti ruangan ti Baro a Jerusalem mapunitanda, ket dagiti buyot ni Satanas licmutenda ti ciudad, ket saganaenda ti iduduclosda.

Ita ni Cristo agpakita manen cadagiti cabusorna. Idiay adayu :ti ngato ti ciudad, iti rabaw ti maysa a nasileng a babatayan a balitoc, adda maysa a trono, a nangato ken nabagecat a naipangato. Ti Anac ti Dios agtugaw itoy a trono, ket isut licmuten dagiti camcameng ti pagarianna. Ti pannacabalin ken kinaturay ni Cristo awan sao a macasarita, ket awan pluma a macaipinta. Ti gloria ti agnanayon nga Ama salsalucobanna ti Anacna. Ti kinaraniag ti caaddana punoenna ti ciudad ti Dios, ket agayus agingga iti ruar dagiti ruangan, ket layusenna ti entero a daga iti raniagna.

Dagiti caasitgan iti trono isuda dagidiay naregta iti aramid ni Satanas idi cua, ngem iti calpasanna idinto ta isudat cas aluten a naala iti apuy, sinurotda ti Mangisalacanda a cacuyog ti nauneg ken napasnec a panagservi. Sumaruno dagidiay nacapalaing cadagiti awan curangna a nacistianoan a cababalin iti tengnga ti kinaulbod ken awan a pammati, dagidiay a namadayaw iti linteg ti Dios idi imbunannag ti sangcacistianoan a lubong a dayta a linteg awan serservinan, ket sa dagiti linaclacsa a nagsagaba iti kinamartir cadagiti amin a panawen gapu iti pammatida. Ket sa sumaruno “ti maysa a dackel a caadu, nga awan ti macabalin idi a bumilang, a naggapu cadagiti isuamin a pagarian ken tribu ken ilili, ken pagsasao, nga addada nga agtatacder iti sangoanan ti trono ken iti sangoanan ti Cordero, a naggawes cadagiti pagananay a puraw, ket adda palpalma cadagiti imimada.”² Ti pannakigubatda naggibusen, ti panagballigida nagun-oden. Nakitarayda iti lumbaan, ket nacagunodda ti premio. Ti palma iti imimada isut simbolo ti panagballigida, ti pagananay a puraw isut mangiladawan iti awan tulawna a kinalinteg ni Cristo isu nga icutanda ita a cababalin.

Dagiti nasbut ipangatoda ti maysa a canta a pagdaydayaw nga agallangogan cadagiti lungog ti langit, “Ti pannacaisalacan utangmi iti Diostayo, nga adda nga agtutugaw iti trono, ken iti Cordero.” Ket dagiti angel ken serafin ibuyogda dagiti timecda nga agdaydayaw. Iti pannacakita dagiti nasbut iti pannacabalin ken kinagulib ni Satanas, nakitada, iti awan pay casta uray caanoman idi cua a pannacakitada, nga awan pannacabalin a nacapagballigi cadacuada no di laeng ti naggapu ken Cristo. Iti amin dayta a caadu awan sinoman nga agcuna a nautangda ti pannacaisalacanda cadacuada met laeng, a cas

²Apoc. 7:9.

itay nagballigida gapu iti bucodda a pannaebalin ken kinaimbag. Awan a pulos ti masasao maipapan iti inaramidda wenno sinagabada; * di ket ti awit ti tunggal canta, ken bagas ti tunggal himno, isu [505] daytoy: “Ti pannacaisalacan utangmi iti Diostayo, ken iti Cordero.”

Ti Panndcabalangat ni Cristo

Iti sango dagiti natiptipon nga agnaed iti daga ken langit maaramid ti maudi a pannaebalangat ti Anac ti Dios. Ket itan, idinto ta naiccan ti cangatoan a turay ken pannacabalin, ti Ari dag ti arari isawangna ti sentenciana cadagiti immalza a maibusor iti gobicnnona, ken tungpalenna ti kinajusticia cadagiti nagsalungasing iti lintegna ken nangparigat iti ilina. Cunaen ti mammadto ti Dios: “Nakitac ti maysa a dackel a trono a puraw, ken daydi nagtugaw kencuana, nga iti rupana nagtalaw ti daga ken langit; ket awan disso a nasaracan a maipaay cadacuada. Ket. nakitac dagiti natay. babassit ken dadackel, a nagtacder iti sangoanan di trono; ket nabisrad dagiti libro; nabisrad met ti sabali a libro, nga isu ti libro ti biag: ket dagiti natay naocomda cadagiti banag a naisurat cadagiti libro, cas cadagiti aramidida.”³

Apaman a maluctan dagiti libro, ken kitaen ni Jesus dagiti nadangkes, ammodan ti tunggal basol nga inaramidda. Makitada no caano ti pannaéaligsay dagiti sacada manipud iti dana ti kinadalus ken kinasanto, no casano ti caadayu ti nadandanonda a nagsalungasing iti linteg ti Dios gapu iti kinatangsit ken yaalza. Dagiti mangitabbog a sulisog a pinaturedda gaput panagrennee iti basol, dagiti bendicion a dakes ti nacaiservianda, dag’ti babaonen ti Dios a naumumsi, dagiti pablaac a nalais, dagiti dalluyon ti caasi a naduprac gapu ti natangken ken di agbabawi a puso,—amin dagitoy agparangda a cas itay naisuratda iti letra nga apuy.

Maysa a Maipabuya a cas la Cine

Ket itan idiaiy ngatoen ti trono a pagtugtugawan ni Jesus, agparang a cas la cine, dagiti buya ti pannacabasol ni Adan, ken dagiti panagsasaruno dagiti addang ti dackel a piano ti pannacaisalacan. Dagiti agnaed iti daga nakitada ti napacumbaba a pannacayanac

³Apoc. 20:11, 12.

ti Mangisalacan; ti immuna a panagbiagna, ti panagbautizarna ken ti pannacasulisogna idiy let-ang; ti panagministrana iti publico, isu a nangiparang cadagiti tao cadagiti capatgan a bendicion ti langit; ti Getsemani; ti pannacayawatna, ti pannacasumariana ken pannacasentenciana; ti pannacai- lanzana,—amin dagitoy maipabuyada a cas idi agpayso a pannacaaramidda. [506]

Ni Satanas agraman dagiti angel ken pasurotna awan pannacabalinda a mangbaliw iti retrato ti aramidda. Tunggal adda pasetna cadagitoy nacabutbuteng a buya malagipna ti paset nga inaramidna. Ni Herodes, ni Pilato, dagiti sacerdote ken agtuturay, sapulenda a barengbareng ti pannacailingedda manipud iti nadiosan a kinaturay ti rupana, idinto a dagiti nasbut ipurruacda dagiti balangatda idiy sacaanan ti Mangisalacan, a cuncunada, “Isut natay gapu caniac!”

Iti gimong dagiti adu a naisalacan masaracan dagiti apostol ni Cristo, ni maingel a Pablo, ni natured a Pedro, ni nadungdungngo ken naayayat a Juan, ken dagiti napudno ti panagpuspusoda a cacabsat, ket adda met a naicuyog cadacuada dagiti adu a martir; idinto nga iti ruar dagiti bacud, adda a masaracan dagidi nangidadanes, nagpaibalud, ken nagpapatay cadacuada, a naicuyog iti amin a banag a narugit ken gurguraen. Adda idiy dagiti sacerdote ken obispo, a nangipapati idi cua nga isudat embajador ni Cristo, nupay casta ginamitda dagiti dingpilan ken nacarimrimon a pagbaludan ken pagpuuran tapno iturayanda dagiti conciencia dagiti tao. Maammoandan ngem naladawen a ni Cristo icadcadduana ti masapsapulna iti masapsapul dagiti agsagsagaba a taona; ket maricnada ti pigsa dagiti saona, “Gaput ta isut inaramidyo iti maysa cadagiti cabaSsitan cadagitoy cacabsatco, isut inaramidyo caniac.”⁴

Idiy Pangocoman ti Dios

Ti dagup ti sangalubongan dagiti managdacdakes agtacderda a maintar idiy pangocoman ti Dios, a sumungbat iti nadagsen a basol ti ibubusorda iti gobierno ti langit. Awan abogado a mangibabaet cadacuada; awan a pulos ti pambarda; ket ti agnanayon a patay isut maisentencia cadacuada.

Ita nabataden cadagiti isuamin a dagiti supapac ti basel saan nga isut natacneng a wayawaya ken biag nga agnanayon. no di

⁴Mateo 25:40.

[507] ket pannacaadipen, pannacadadael, ken ipapatay. Dagiti nadangkes makitada no ania ti napucawda gapu iti panagbiagda nga immalalza. Inumsida ti napateg unay a gloria a naigay-at cadacuada; ngem amangau ket a panagcalicagumda kencuana itan. “Amin daytoy,” ipuccaw ti napucaw a cararua, “nabalinco coma nga icutan ; ngem pinilic nga inyadayu dagitoy caniac. Oil, nacascasdaaw a pannacacayaw! Insucatco ti talna. ragsac, ken davaw iti kinacaasi, bain, ken awan a nam-nama.”— Isuda amin makitada a ti pannacalacsidda manipud langit isut nalinteg. Gapu iti panagbiagda imbunannagda, “Dicam cayat daytoy Jesus nga agari cadacami.”

Cas itay addada iti sirmata, dagiti nadangkes kinitada ti pannacabalangat ti Anac ti Dios. Makitada cadagiti imimana dagiti dalnmpinas a nacailanadan ti linteg ti Dios, dagiti bilbilin nga inumsi ken sinalungasingda. Masaesianda ti dir-i ti siddaaw, ragsac, ken panagdavaw, nga aggapu cadagiti naisalacan : ket inton ti dalluyon ti canta dumanon cadagiti adu iti ruar ti eiudad, isuda amin sangsangcamaysadanto a timec nga agcuna. “Dadackel ken nacascasdaaw dagiti aramidmo, 0 Apo Dios a Mannacabalin-amin; nalinteg ken napudno dagiti dalanmo. Sica Ari dagiti Ginasgasut a Tawen;”⁵ ket idinto ta agpaclebda, agrucbabda iti Principe ti biag.

Ni Satanas Bigbigenna ti Pannacaabacna

Ni Satanas cas la sumardeng ti ricnana iti pannacakitana iti gloria ken turay ni Cristo. Daydiay maysa a mangabbong a kerubin idi cua malagipna no adinot nacatnaganna. Maysa idi a narniag a serafin, “anac ti bigat”—amangan a panagbalbaliw. amangan a pannacaiababa! Manipud iti concilio a nacaidavawanna idi cua, nalacsiden a maipaay iti agnanayon. Makitana ti sabali nga agtactacderen ita iti asideg ti Ama, a mangabbong iti gloriana. Nakitana ti balangat a naisnad iti ulo ni Cristo nga incabil ti maysa nga angel a natavag ken nadayag, ket ammona a ti natanoc a saad toy nga angel mabalin nera isu comat saadna. Iti ikikita ni Satanas iti pagariann. ken iti bunga ti aramidna, biig a pannacaabac ken rebba ti makitana. Intabugna dagiti adu a mamati a ti ciudad ti Dios nalaca

[508] nga abaken; ngem ammona a daytoy saan nga agpayso. Naminadu cabayatan ti pannacaituloy ti dackel a dangadang, a ni Satanas

⁵Apoc. 15:3.

naabac, ken napilit a tumuloc. Isu aramona unay ti pannacabalin ken kinaturay ti Agnanayon a Dios.

Ti gungunoden ti dackel nga umaialza canayon laeng nga isu ti panangjustificarna iti bagina, ken ti panangpanecnecna a ti gobierno ti Dios isu ti mapabasol gapu iti yaaiza. iti daytoy a panggep isut nangipecsaanna iti amin a pannacabalin ti dackel a siiibna. Nagtrabaja a sinanakem ken siaannurot Iti planona, ket nacascasdaaw ti irarang-ayna, ket naiturongna dagiti adu tapno awatenda ti pangsantaanna iti dackel a bacal a nabayag a naitultuloyen. Iti rinibribu a tawen toy a panguio ti iyaalza limiigdanna ti ulbod ket pinagparangna a pudno. Ngem ti tiempo dimtengen a maudi a pannacapaggibus ti yaaiza, ket ti historia ken cababalin ni batanas maipanayag. Iti naudi ken naindaclan a pigsana a mangiccat ken Cristo iti tronona. ken mangdadael cadagiti tattaona, ken mangagaw iti ciudad ú Dios, ti angel a manangulbod entero a nalucaisan. Dagiti timmipon kencuana makitada ti entero a pannacaabac ti panggepda. Dagiti pasurot ni Cristo ken dagiti nagtulnog nga angeles makitada ti dagup ti inaramidna a bumusor iti gobierno ti Dios. Ni Satanas isut pagtutupacan ti rurud ti sangauniversoan.

Ni Satanas makitana a ti nacnakemna a yaaiza isut nangaramid kencuana a di maicari sadi langit. Sinursuroanna dagiti pigsana a makigubat a maibusor iti Dios; ti kinadalus, kinatalna, ken kinaornos sadi langit isuntot dackel a tuoc kencuana. Dagiti pammabaho na a maibusor iti caasi ken kinajusticia ti Dios ita. mapaulimecdan. Ti urnsi a panggepna nga ipabaclay ken Jehova rumbeng a maipabaclay amin kencuana. Ket itan ni Satanas agrucnoy, ket ipudnona a nalinteg ti sentencia a naipatay kencuana.

Nupay no mapilit ni Satanas a mangbigbig iti kinajusticia ti Dios, ken agrucnoy iti turay ni Cristo, ti cababalinna matdan a di agbaliw. Ti espiritu ti yaaiza bumtac manen a cas itay pumsuac a dackel nga ayus. Idinto ta napno iti rungsot, ikeddengna ti dina itutuloc iti daekel a dangadang. Ti tiempo dimtengen a maipaay iti maudi ken narungsot a pannakibacalna ni Ari sadi langit. Agdaras a mapan iti tengnga dagiti iturayanna, ket padasenna a sang-awan ida iti rungsotna, ken parasuken ida a makibacal a dagus. Ngem cadagiti di mabilbilang a lacsá nga intabbugna idi cua nga umalza, awanen ita ti mangbigbig iti turayna. Ti pannacabalinna Lanungpalen.

Dagiti nadangkes mapnoda iti casta met laeng nga igugura iti Dios a cas iti igugura ni Satanás; ngem makitada a ti panggepda awan panginanamaanen, ket awan annongda a inangabac iti Dios. Ti pungtotda sumged a maibusor ken Satanás ken dagiti agentena a nangalallilaw, ket iti rungsot dagiti demonio sumangoda cadacuada. Cuna ni Jehova, “Siac dinadaelca, O mangabbong a kerubin, manipud iti tengnga dagiti batbato nga apuy.... impurruacca iti daga; incabilca iti sangoanan dagiti arari, tapno makitadaca coma....siac pinagbalinca a dapu iti rabaw ti daga iti imatang ti amin dagidiay maeakita kenca.... sica nagbalinca a pagbutngan, ket uray caanoman awancanton.”⁶

Ti Panungpalan Dagiti Nadangkes

“Cadagiti nadangkes pagtudoennanto dagiti silo; apuy ken azufre ken nabara nga angin isudanto ti pannacabagi ti copada.”⁷ Ti apuy agtinnag nga aggapu iti Dios manipud langit. Ti daga mawarawara. Dagiti armas ti apuy a nailinged iti unegna mairuardan. Dagiti manglamut nga apuy bumtadca iti tunggal agnganga a wangawang. Uray pay dagiti bato sumgedda. Ti aldaw dimtengen a manguram a cas la homo. Dagiti elemento malunagda iti nalaus a pudot, casta met ti daga, dagiti araramid nga adda iti unegna mauramda.⁸ Ti rabaw ti daga cas la sangabukel a malunlunag,-maysa a dackel a danaw ti apuy. Isut “aldaw ti pannacaocom ken ti pannacapucaw dagiti tao a nadangkes,” ken “aldaw a panangbales, maysa a tawen ti gunguna a maipaay iti panggep ti Dios.”⁹

[510] Dagiti nadangkes awatenda ti gungunada ditoy daga.¹⁰ “Isudanto ti punget; ket ti aldaw nga umay uramennanto ida, cuna ni Jehova dagiti buybuyot.”¹¹ Dagiti dadduma madadaeldanto a cas iti apagbiit, idinto a dagiti dadduma agsagabada iti adu nga aldaw. Tunggal maysa madusa cas mayanatup iti aramidna.

Idinto ta dagiti basol dagiti nalinteg nayalisda ken Satanás, isu agsagaba saan laeng a gapu iti yaalzana, npem gapu pay iti amin a

⁶Ezequiel 28:16-19.

⁷Salmos 11:6.

⁸Malaquias 4:1; 2. Pedro 3:10.

⁹2. Pedro 3:7; Isa. 34:8.

¹⁰Proverbio 11:31.

¹¹Malaquias 4:1.

basol nga impaaramidna cadagiti tao ti Dios. Ti dusana dacadkelto ngem ti dusa dagiti inallilawna. Inton malpas a mapucaw amin dagiti natnag iti basol gaput panangulbodna, isu addanto pay laeng a sibibiag ken agsagsagaba. Idiay manggugur nga apuy dagiti nadangkes madadaelda iti panungpalan, manipud ramut aginggat sanga,-ni Satanas isut ramut, ket dagiti pasurotna isudat sanga. Ti napunno a dusa nga ipátay ti linteg naipasarungcaren; dagiti kiddawen ti kinajusticia napunnoanen; ket ti langit ken daga. iti panagkinnitada, ibunannagda ti kinalinteg ni Jehova.

Ti trabajo ni Satanas nga agdadael manungpalen iti agnanayon. Iti innem a ribu a tawen inaramidna ti pagayatanna, ket pinunnona ti daga iti kinaayayay ken namataud ti ladingit iti sangauniversoan. Ti dagup ti sangaparsuaan nagasug ken nagpascalda iti utut. Itan dagiti parsua ti Dios maluc-atandan iti caaddana ken sulisogna a maipaay iti agnanayon. “Ti isuamin a daga adda iti panaginana, ket natalna: dagiti nalinteg tumpuarda nga agcancanta.”¹² Ket maysa a dir-i ti panagdayaw ken panagballigi umuli manipud cadagiti amin a natulnog iti universo. “Ti timec ti maysa a dackel a caadua cas la uni dagiti adu a danum, ken cas la uni ti asrcaepigsa a dulloog,” mangngeg a cuncunana, “Aleluya; ta agari ni Apo Dios a mannacabalin-amin.”

Inton ti daga mabalcut iti apuy a mangdadael, dagiti nalinteg agtaengdanto a di maanano iti uneg ti nasantoan a ciudad. Dagiti adda pasetda iti umuna a panagungar saanda a maranggasan iti maicadua nga ipapatay. Idinto a ti Dios isut manglamut nga apuy cadagiti nadangkes, isut init ken maysa a salinong cadagiti tattaona.¹³

[511]

“Nakitac ti maysa a langit a baro ken maysa a daga a baro; ta daydi immuna a langit ken daydi immuna a daga napalabasdan.”¹⁴ Ti apuy a mangibus cadagiti nadangkes guguranna ti daga. Tunggal tugut ti lunod maiccat.

Ti La Matda a Pacakitaan ti Lunod

Maymaysa ti matda a mangipalpalagip: Ti Mannubbottayo agnanayon a piglatnan dagiti tugot ti pannacailanza. Idiay nadunor

¹²Isaias 14:7.

¹³Apoc. 20:6; Salmos 84:11.

¹⁴Apoc. 21:1.

nga ulona, bacrangna, imimana ken sacsacana, idia y laengen ti yan ti tugot ti nadawel nga aramid a gapuanan ti basol. Cunaen ti mammadto idi kitkitaenna ni Cristo iti gloriana, “Ti raniagna cas la idi iti silaw; Isu adda idi sinsinamarna nga umay manipud iti imana.”¹⁵ Ti naduyoc a bacrangna a nagayusan ti nalabaga nga ayus a nangicappia iti tao iti Dios, -idia y ti yan ti gloria ti Mangisalacan, idia y ti “nacailemmengan ti pannacabalinna.” Idinto ta mannacabalin a mangisalacan, gapu iti sacrificio a panubbot, isut gapuna a napigsa a mangaramid ti kinajusticia cadagidia y mangumsi iti caasi ti Dios. Ket dagiti pacakitaan ti panagpacumbabana isudat cangatoan a dayawna; cadagiti awan patinggana a panawen dagiti sugat ti Calvario ipakitadanto ti dayawna, ket ibunannagdanto ti pannacabalinna.

Ti Nasbut a Daga.

Ti daga nga idi damo naited iti tao a cas pagarianna, ken inyawat ti tao iti imima ni Satanas, ken nabayag a minedmedan ti mannaeabalin a cabusor, naipasubli gapu iti piano ti pannacaisalacan. Amin a napucaw gapu iti basol naipasnblida. “Castoy ti cuna ni Jehova... .a nangbukel ken nangaramid iti daga, isu a nangpasingked keneuana ken isut pinarsuana a saan a langalang, a binukelna tapno isut pagyanan.”¹⁶ Ti sigud a piano ti Dios iti pannacaparsua ti daga matungpal iti pannacaaramidna nga agnanayon a taeng dagiti naisalacan. “Ti sililinteg tawidennanto ti daga, ket agtaengto keneuana nga agnanayon.”¹⁷

[512] Iti uneg ti Biblia ti tawid dagiti maisalacan managan iti maysa a daga.¹⁸ Idia y ti nailangitan a Pastor itulodna dagiti carnerona iti ubbog dagiti sibibiag a danum. Ti cayo ti biag paltuadenna ti bungana iti tunggal bulan, ket dagiti bulong ti cayo agservi iti pacasapulan dagiti nacion. Adda idia y dagiti agnanayon nga ayus ti danum, a nalitnaw a cas cristal, ket iti igigidda dagiti agpaypayapay a cayo iyetnagda dagiti linongda idia y dandana a naisagana a maipaay cadagiti sinubbot ti Apo. Idia y dagiti acaba a tay-ac buinsogda

¹⁵Habacuc 3:4.

¹⁶Isaias 45:18.

¹⁷Salmos 37:29.

¹⁸Heb. 11:14-16.

cadagiti turturod a naimnas, ket dagiti banbantay ti Dios itangarda dagiti nangato a toctocda. Idiay natalna a tay-ac, iti sibay dagidiay sibibiag nga ayus, dagiti tao ti Dios, a nabayag a nagnagna ken agtawatawataw, macasaracdanto ti pagtaengan.

“Ti ilic agnaedto iti natalna a pagyanan, ken iti namayengmeng a pagtaengan, ken cadagiti natalingenngen a paginanaan.” “Ti panangranggas dinto mangngegen iti dagam, ti pannacaracrak ken pannacarba cadagiti bedbeddengmo; no di ket sica naganemto dagiti bacudmo iti Panacaisalacan, ken dagiti ruruanganmo iti Dayaw.” “Ket isuda bangonendanto dagiti balbalay, ken agtaengdanto cadacuada; ket agmuladanto cadagiti cauvasan, ket mangan-danto ti bungada. Isuda didanto mangbangon, ket ti sabalinto ti agnaed; didanto agmula ket sabalinto ti mangan.. .dagiti pin ilic agragsacdanto iti mabayag iti aramid dagiti imada.”¹⁹

Idiay “ti let-ang ken ti namaga a daga naragsacdanto; ket ti tay-ac agragrag-onto, ken agsabongto a cas iti rosas.” “Iti saad ti calunay tumubonto ti parwa; ken iti sand ti easumba tumubonto ti arrayan.”²⁰ Ket ti lobo makipagnaedto iti cordero, ket ti leopardo makicaiddanto iti urbon a cal-ding...ket ti maysa nga ubing a bassit pasurotennanto ida.” “Didanto mangranggas wenno mangdadael iti amin a bantayco,”²¹ cuna ti Apo.

Idiay Langit

Awan ti utut a macapagtaeng iti tangatang ti langit. Awanton dagiti ladingit, awanton dagiti procesion ti punpon awanton dagiti panes. “Awanto ni patayen, ket awanto met ti sasaibbeken, wenno asasug,.. .ta dagidi banag idi damo na- palabasdan.” “Ti agtaeng dinanto cunaen, Masakitac: dagiti umili nga agtaeng sadiay mapacawauto ti kinadangkesda.”²²

Idiay ciudad ti Dios awanto ti rabiin. Awanen ti macasapul wenno agcalicagum iti inana. Saanto a macabannog ii panangaramid ti pagayatan ti Dios ken panangidaton ti pagdaydayaw iti naganna. Agnanayonto a maricnatayo ti kinalamiis ti bigat, ket adayutayto nga

¹⁹Isa. 32:18; 60:21, 22.

²⁰Isa. 35:11; 55:13.

²¹Isa. 11:6, 9.

²²Apoc. 21:4; Isa. 33:24.

[513]

[514]

[515]

agnanayon iti ilelennecna. “Dida masapul ti lawag ti pagsilawan, wenna ti lawag ti init; ta ni Apo Dios lawaganna ida.”²³ Ti lawag ti init isuntot maartapan gapu iti maysa a raniag a ti lawagna di macasisirap, nupay casta atiwenna ti lawag ti tengngat aldawrtayo ita. Ti gloria ti Dios ken ti Cordero layusenna ti nasantoan a eiudad iti di maeddep a lawag. Dagiti nasbut magnada iti gloria ti agnanayon nga aldaw nga artapanna ti Dayag ti init.

“Saanac a nacakita ti templo kencuana; ta ni Apo Dios, a Mannacabalin-amin, ken daydi Cordero isuda ti templona.”²⁴ Dagiti tao ti Dios adda gundawaydan a makisao iti napatae iti Ama ken iti Anac. Ita makitatayon ti ladawan ti Dios a mayanninaw, cas iti maysa a sarming, cadagiti aramid ti naturaleza ken iti araramidna cadagiti tao; ngem nupay casta isuntot makitatayo iti rupanrupa, nga awan ti aniaman a macalinged. Agtacdertayo iti sangona, ket makitatayo ti gloria ti rupana.

Idiay dagiti nasbut maammoandanto amin, a cas met ti pan-nacaammoda cadacuada.²⁵ Dagiti ayat ken pannakipagric na nga immula ti Dios iti uneg ti cararua, mawatwatdanto idiay iti capudnoan ken casamitan a pannacaaramidda. Ti nadalus a pannakiuman cadagiti nasantoan a parsua, ti natunos ken nasocialan a panagbiag a maicuyog cadagiti nagasat nga angeles ken maicuyog cadagiti matalec iti amin a panawen, isuda a nangdalus iti pagananayda ken pinapudawda iti dara ti Cordero, dagiti sagrado nga ayanayat a mangisinggalot iti “amin a familia sadi langit iti daga,”—dagitoy isudat dadduma cadagiti ragsac dagiti naisalaeen.

[516]

Ket dagiti panawen nga awan patinggada, iti panagtuloyda, iyeg-danto dagiti nawadwad ken adadda pay ti gloriada a mangiparang iti Dios ken ni Cristo. No casano a ti pannacaammo umadu, casta met ti ayat, panagraem, ken ragsac dumegdeg. Tunggal umadadu ti maammoan dagiti tao maipapan iti Dios, dumacdackelto ti panagraemda iti cababalinna. Inton ni Jesus luctanna iti sangoananda dagiti kinabacnang ti pannacaisalacan, ken dagiti nacascasdaaw a naaramid iti naindaclan a pannakibacal ken Satanas, dagiti puspuso dagiti nasbut rumubrurub iti nasnaged a panagdevocion, ket tocarendan dagiti arpa a balitoc a buyogen ti dackel a rag-o; ket dagiti

²³Apoc. 22:5.

²⁴Apoc. 21:22.

²⁵1. Corinto 13:12.

rinibribu ken linaclacs a timec agmaymaysada a mangpadayag iti canta a pagdaydayaw.

“Ket isuamin a naparsua nga addat idiay langit, ken iti rabaw ti daga ,ken iti uneg ti daga, ken iti rabaw ti baybay, ken dagiti isuamin nga adda cadacuada nangegco ida nga agcuncuna: “Bendicion, ken dayaw ken gloria ken pannacabalin ti adda coma iti agtutugaw iti trono, ken iti Cordero, iti agnanayon nga awan inggana.”²⁶

Ti dackel a bacal nanungpalen. Ti basol ken dagiti managbasol awandan. Ti entero nga universo nadalusen. Maysa a pulso ti panagtutunos ken ragsac isut agpitem iti entero a sangaparsuaan. Manipud iti Namarsua cadagiti isuamin, agayus ti biag ken silaw ken ragsac, nga agturong iti pagarian dagiti awan inggada a law-ang. Manipud iti cabassitan a kita aginggat iti cadaelan a lubong, amin a banag, adda biagda man ken awan, iti naananay a pintasda ken nagdanunan a rag-oda, ibunannagda a ti Dios isut ayat.

²⁶Apoc. 5:13.